חסידות · ר' צדוק הכוהן

דובר צדק

רבי צדוק הכהן רבינוביץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דובר צדק

רבי צדוק הכהן רבינוביץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דובר-צדק/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

שער 4
קונטרס דובר צדק 5
עירובין 5
ברכות 28
קונטרס נר המצות 49
פרק א 49
פרק ב 54
ביאורים במשלי 104
פרק א 104
פרק ב 110
ליקוטים 113
פרק א 113
פרק ב 122
פרק ג 130
פרק ד 142

שער

ספר
דובר צדק

דברי אלהים חיים, אשר נשאר לנו ברכה מבריכה העליונה, בתוך גנזי כתבי קודש שכתבם וחתמם **הכהן הגדול** בעצם ידי קדשו, כבוד קדושת אדמו"ר שר התורה, גאון הגאונים, קודש הקדשים, בוצינא דנהורא עילאה, מאיר עיני הגולה איש אלקים המפורסם בכל קצוי ארץ, כשמן תורק שם קודשו **רבינו צדוק הכהן** נבג"מ זצוקללה"ה **מלובלין** זי"ע ועכי"א.

בן הרב הגאון החסיד וכו' ר' **יעקב הכהן** זצ"ל אבד"ק **קריזבורג** .

בעזה"י יצא לאור והובא לביה"ד על ידי השתדלותי ויגיעתי, ובהוצאת ה"ה הרבני הגביר המפורסם החסיד ר' ישראל פרידוואלד נ"י, והאברך הנגיד החסיד ר' דוד שטיינבורג נ"י מווארשא, ואני תפלה, לאל נורא עלילה, שזכות רבינו הגדול והקדוש המחבר זצוקללה"ה יעמוד להם ולנו ולכל ההוגים בספר הקדוש הזה שנושע במהרה הן בגשמיות והן ברוחניות, ושנזכה להוציא לאור עולם יתר חבוריו הגדולים והקדושים בנגלה ובנסתר בקרוב במהרה בימינו אמן, כ"ד המעתיק והמלב"ד שלמה גבריאל מרגליות ראזענטאל מווארשא , בן לאאמו"ר הרב החסיד המפו' בנש"ק ר' מרדכי זאב זצ"ל האבד"ק קאלבילעל יע"א.

הנני מודיע בזה נאמנה שחס ושלום לא שיניתי כלל אף כחוט השערה. מכפי אשר היה כתוב בעצם הכתב יד קודש. ובשביל זה הדברי צדק וקודש הנדפסים בפנים הספר הקדוש מערך דף ל"ד עד דף ל"ז בביאור איזה פסוקי משלי. אף שכבר נדפסו בסוף ספר הקדוש פרי צדיק ח"ב מכל מקום משום שהיו כתובים בעצם כתי"ק בהספר הקדוש הזה לא רצינו להשמיטם חס ושלום. כי ודאי כאן מקומם וכמו שציין רבינו הקדוש בעצמו בהם כמה פעמים **כמש"ל** ובפרט כי אין בית המדרש בלא חידוש ונמצא בהם כאן איזה מרגליות טובות יותר מהנדפס שם. וגם שנמצא כמה פעמים מצוין בפנים על דפין מהספר. הכוונה על הדפין מהכי"ק שציין רבינו הקדוש זצוקללה"ה בעצמו שמחזיק **מ"ה** דפין. ולא רציתי לשנות חס ושלום כלל כי מי ירהב עוז בנפשו לגעת ידו בקדשי קדשים זי"ע ועכי"א.

ועל הטוב יזכר שם האי סבא יקירא ה"ה המנוח החסיד המופלג המפורסם כש"ת ה"ר **ליבלי פילווער** ז"ל ששבק לן חיים קרוב לבן מאה שנה בהאי שתא ליל שבת קודש פ' אמור ט"ו לחודש אייר, שיגע הרבה בחיבורי טהרה של רבינו הקדוש המחבר זצוק"ל

להוציאם האורה וגם בספר הקדוש הזה פעל הרבה בהעתקה ראשונה והוא מסרו לי להוציאו לאורה, תנצב"ה, ויבדלו החיים לחיים אזכור לטוב את ידידי האברך המופלג החכמה ובינה החסיד ה"ר **שמעון** וויזענבערג נ"י מלובלין, שהשתדל בזה שיבוא הספה"ק הזה לידי, וגם ציין קצת מראה מקומות בהמאמרים הקודמים ויתר המכל מקום הוא מה שציינתי אני בעזה"י והם כולם מוקפים בחצאי עגולים כזה ( ), והמוקף בחצי מרובעים כזה [ ] הוא הכל מדברי רבינו הקדוש זצוק"ל בעצמו, ואם המצא ימצא חלילה איזה דבר מוקף בחצאי עגולים (חוץ מן מראי מקומות) הוא טעות הדפוס כי לא הוספנו בו חלילה ששום דבר חוץ מאיזה מכל מקום וזכות רבינו הקדוש יגן עלינו ועכי"א: המעתיק והמלבה"ד הנזכר לעיל.

מודעה

גם אלה לחכמים יבינו מדעתם. אשר שם עכו"ם. נכרי. גוי. אוה"ע. המובא בספר הקדוש הזה. הכוונה על עובדי כו"מ ועובדי האלילים והעצבים שהי' בימי חכמי הש"ס. אבל חלילה מלחשוב או להרהר דהכוונה חס ושלום על העמים שבזמנינו אשר אנחנו בארצותם. שהמה יודעים את ד' ונותנים כבוד לתוה"ק ועושים משפט צדק. לכן חלילה לנו לחשוב וכל שכן לדבר או לכתוב שום גנאי עליהם חס ושלום. רק אנחנו מחויבים לכבדם ולהתפלל על שלומם ובפרט בשלום אדונינו מלכנו הקיסר האדיר הרחמן אבי המדינה יר"ה וכמו שאנו מצווים ועומדים מפי חכז"ל הקדושים במ' אבות הוי מתפלל בשלומה של מלכות כו':

קונטרס דובר צדק

עירובין

פרק א

בס"ד קונטרס דובר צדק

עירובין פ"א (ב'.) אשכחן משכן דאיקרי מקדש כו'. הוא ענין לשם יחוד קודשא בריך הוא שכתב בתשובות חות יאיר סי' ר"י שלא ידע פירושו. וביאורו הפשוט כמ"ש בריש פרק כיצד מברכין (ל"ה:) אביו הקב"ה ואמו כנסת ישראל וענין כנסת ישראל הוא האם ומקור השורש אשר משם התפשטות ולידת כל חלקי הנפשות מישראל. וידוע חלק ד' עמו שנפשות ישראל הם חלק אלוק'. כמו שכתוב ויפח באפיו מאן דנפח מתוכו נפח. וכמו שכתוב ונתתי משכני בתוככם אני ד' השוכן אתם. הוא חלק אלוק' ממש השוכן בקרב כליות ולב נפשות ישראל. והוא דנקרא שכינה בכל מקום. כמ"ש במגילה (כ"ט.)

גלו לבבל שכינה עמהם כו'. ובסנהדרין (מ"ו.) שכינה מה אומרת קלני כו'. לפי שהוא התגלות ד' השוכן בתוך בני ישראל ובקרבם לעולם. ומעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי (שמות רבה פ"ב). היא הכותל ששם שקיעת האור. רצה לומר בכותל שסמוך לשקיעה והוא לפנות ערב ועת חושך השכינה לא זזה [מכותל שהיא המשען לאיש] כמ"ש (יומא נ"ז.) השוכן אתם בתוך טומאותם גם כן. כי נפשות כל ישראל אחוזים וקשורים כבשלשלת כידוע מה שכתוב יעקב חבל נחלתו (ע' במדבר רבה פ"ט) עד שהתגלות אור אלוק' בהעלם והסתר וצמצום גדול אין נעלם מכל לב איש ישראל אף הפחות שבפחותים יש בו חלק חיים אשר חלק לו ד' מחלק אלוק' ממעל. ונקרא בכל מקום השכינה בלשון נקבה כי היא במדרגת אם כנ"ל. והיינו כי באמת עצם אור ד' גדול מאוד ואי אפשר להיות מושג ללב בני אדם כלל כמ"ש כי לא יראני האדם וחי. וזהו תואר הקב"ה. הוראת קדושה בכל מקום הבדלה שהוא נבדל מבני אדם. והיינו אור ד' הנבדל מלבות הישראלי. ולפי שרצה ית"ש שישיגו הנבראים גם כן מאורו צמצם יתברך הארתו שתהי' מוגבלת ומצומצמת ולא בתוקף וחוזק כ"כ [והתשישות כח נרמז בכל מקום בלשון נקבה כמו שכתבו ז"ל בכמה מקומות טעם בכיוצא בו (ברכות ל"ב.) יכולת, יכולת מבעיין לי', תשש כחו כנקבה כו'] והוא כח אור שכינתו יתברך בתוך לבבות בני ישראל. וכענין האם המגדלת בנה כך גידול החיים הנצחיים שבנפשות בני ישראל הוא אור השוכן בם ועל ידה מתנהגים כל ענינים החיים האמתים והבדלם מן הבהמות אבל עיקר ושורש אשר ממנו הושתלו בהעלם [כי ההשתלה הגלויה מן האם המולדת אבל בהעלם באה ההשתלה מן האב שמקבלת ממנו ולא נודע כי באו אל קרבנה] הוא מן עצם האור הנבדל שהוא המוליד כל חלק וחלק אלוק' בכח ונותנם להשכינה שהוא כח הצמצום. רצה לומר הכח שיסד השם יתברך שיצומצם ויוכל לצאת לפועל נרגש אור השגתו יתברך בלב בני אדם ואותו כח השכינה הוא המוליד ומוציא לפועל, וזה פירוש אביו זה הקב"ה:

והנה כל מעשה המצות הוא על ידי חלק חיים השוכן בתוכינו אנו עובדים למלך הכבוד והקב"ה הנבדל מכל גשם וחופף עלינו. והיינו כי תכלית השלימות הוא הוספות התגלות אור השם יתברך ברבוי יותר מורגש עד כי כל עצמותי תאמרנה ד' מי כמוכה. ועל זה צוה השם יתברך חקים ומשפטים אשר כפי סדרי החכמה העליונה על ידם יזדככו הנפשות והלבבות ויוסרו המסכים המבדילים עד שיורגש יותר ויתרבה החלק אלוק' ממעל שבקרבו. והיינו שיולד בקרב לבו עוד חלק אור והשגת השם יתברך בכל עבודה ועבודה, וכל לידה היא על ידי אב ואם היינו שיושפע מאור כבודו ית"ש עוד אור נוסף באור המצומצם בקרב השגת לבו להשיג יותר מאמתות אור ושפע השם יתברך

על פני תבל. [שזהו תכלית אור המצומצם כמ"ש (קדושין ל"א.) שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו] ועל ידי מעשה המצות שעובד בכח חיותו ושכלו המושג ללבו ומוחו המצומצמים עובד לחיי עולם אלקים חיים ומלך עולם. הרי מתאחד ומתחבר חלק החיים השוכן בו למקור החיים. ועל ידי התאחדות זו היא הלידה החדשה בהשגה נוספות. וזהו פירוש לשם יחוד קודשא בריך הוא:

[ב] **וענין** בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו. הוא כמ"ש כבד אביך ואמך ונאמר איש אמו ואביו תיראו ודקדוק רז"ל בקידושין (שם) ידוע. אבל הענין ידוע מה שכתוב בתיקונים (תי' י') דאבא ואימא הם תרין גדפין ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא. פירוש הפריחה היא שתקובל ברצון לפניו יתברך עד שיולד תיכף בקרבו שפע השגה מחודשת וזהו רק על ידי ההתאחדות דאבא ואימא כנ"ל. והנה דבר זה אינו על ידי מעשה גולמת בלא לב כמובן רק על ידי הרגשת החיים שבלב שמרגיש ומתבונן בחיים השוכנים בקרבו. ומתבונן במקור החיים הממלא כל עלמין וסובב כל עלמין אשר לו תכרע כל ברך במעשה המצות. וההתבוננות כי אני ד' השוכן אתם מולדת היראה כמ"ש בהג"ה דריש אורח חיים יעו"ש. וכ"ז שלא הגיע ליראה את ד' הוא בשביל שעדיין אין הרגשת הלב באמת. ועל ידי ההתבוננות בקדושת השם יתברך הנבדל מהשגת שכלינו מוליד תשוקה וכוסף עצום להגיע עדיו ולהשיג אורו הנעלם כענין נכספה וגם כלתה נפשי וגו' והוא תוקף האהבה. וזהו ענין שבמורא שהקדים האם בכבוד האב ואין כאן מקום להאריך לכוון זה בדרז"ל בקידושין. וכאשר הוא על ידי הרגשת הלב באמת אז המעשה פרחה לעילא וניתוסף לו השגה ורבוי אור. וזה שכתוב שכר מצוה מצוה. [וזהו לשון רז"ל זכה, וזכות לשון זך].

[ג] **וזהו** ענין יחוד המפורסם בספרי המקובלים שילוב השמות הוי"ה ואדנות. ואין הכוונה של המחבר בשילוב האותיות הנראים לעין הבשרי. רק בעין השכלי והתיחדותם בלב כפי הוראת רמיזתם והמכוון בהם. כי הוי"ה מורה על הקב"ה במה שהוא בהתפשטות למעלה מהשגתינו שיש לה גבול כמו כן הוי"ה מורה היה הוה ויהיה כמו שכתוב בטור אורח חיים סי' ה'. שזהו התפשטות עד אין קץ הנעלם מאתנו כמ"ש בפסחים (נ'.) זה שמי לעלם כו' דבעולם הזה לא נקרא בו שאין מושג כלל. ואדנות מורה שהוא אדון הכל ומלכותו בכל משלה. שמדת המלכות אשר בשבילה היה הבריאה הגבולית ומצומצמת כאלו יש נבדלין לגלות מדת מלכותו שאין מלך בלא עם (עיין פר"א פ"י). מדה זו בכל משלה בכל חלקי החיים אשר על פני האדמה היא הנותנת חיים כנ"ל. וזהו הוראת שם האדנות הכח של אדנות והוא הכח של ההתצמצמות והמצא בעלי גבול.

וזהו ענין מ"ש על ההוי"ה שם האדנות. והמקובלים רמזו על פסוק וד' בהיכל קדשו הם וגו' היכ"ל וה"ס בגימ' אד' שהוא היכל להוי"ה. רצה לומר כמו שהמלך מוצנע בהיכלו ואין עצם המלך נגלה רק ההיכל אשר מוצנע בו. כך התגלות הוי"ה על ידי כח האדנות שהוא מוצנע בו. כי חלק החיים אשר נטע בתוכינו הוא המעורר אותנו ומעיד על כח ההוי' וההתפשטות עד אין קץ ואין כאן מקום להאריך:

וזה ענין שמע ישראל וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ששמע הוא יחוד ההוי"ה וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מדת המלכות ואדנות. והיינו כי באמת הוי"ה אחד ביחוד גמור גם עכשיו כמ"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם. שאין הבריות חוצצים כלום באמתות יחודו ואין חלק החיים הנגלים בעולם מצומצמים ומוגבלים נפרדים ממקור החיים הנצחיים ובלתי בעל גבול. רק לפי כח המקבלים שא"י לקבל כפי תוקף ההשגה ורצה השם יתברך להיות מלך בעם ויהיה מקבלים ומשפיעים. וכפי מעט שכלם ישיגו גם כן על ידי ההתצמצמות, אבל באמת הכל אחדות גמור. ותכלית כל העבודות להוי"ה כמו שכתוב בזוהר (ח"ג ק"י ע"א) על פסוק זובח לאלהים יחרם בלתי להוי"ה לבדו. היינו שזהו התכלית שרצה השם יתברך בעולמו לפרסם אלקותו וההכרה שהוא אחד. ושיבורר אצל כל נברא כח הבורא שהוא הוי"ה כח ההתפשטות עד בלי תכלית (חסר תי' אחת) בורא הבורא לנברא בעל גבול ותכלית כמו שלזמנו ומדת ימיו גבול ותכלית והוא כח מצומצם ומוגבל. וזהו צווי קריאת שמע בכל בוקר וערב שבכל התחלת גבול נפרד מהגבולים שברא השם יתברך לבעלי הגבול נעיד ונכיר כי באמת הוי"ה אחד שהוא (חסר תי' א') הבלתי בעל גבול והוא מיוחד בתכלית היחוד שאין שום פירוד חס ושלום. רק מה שהוא נראה שהנברא הוא כנפרד מן הבורא הוא כי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כדי לגלות כבוד מלכותו וכנ"ל. אבל תכלית העבודה שיכיר הנברא את הבורא היינו יחוד הוי"ה באדנות שגם אחר שנברא העולם הוי"ה אחד. והם מיוחדים בתכלית האחד שאין חוצצים כל הברואים בפני היחוד האמתי כידוע. וזהו שילוב האותיות רומז שהכ"א בכל חלקיהם והיינו שיהיה נרגש כך בלב. וזה על ידי אהבה ויראה כנ"ל ואז אהבה ויראה מתאחדים כאחד [כענין אברהם הוליד את יצחק]. וז"ש בתדב"א רפ"ג אני יראתי שהי' מיוחדים האהבה ויראה יחד. וזהו פירוש בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו תחלה דחילו קודמת שהוא הרגשת חיי עולם אשר נטע בתוכינו ושוכן בקרבינו ואחר כך רחימו. ואחר כך כשמשיג תוספות ההשגה וחוזר ויורד מלמעלה למטה אז רחימו קודמת ואין כאן מקום להאריך וידוע ליודעים.

וזהו גם כן אצל המקובלים בשילוב השמות על הרוב אותיות הוי"ה קודמים כסדר ירידת ההשגה. ולפעמים אותיות אדנות קודמים כסדר העבודה ואין כאן מקומו.

[ד] **והנה** זהו ענין משכן ומקדש. משכן רצה לומר שכינת השם יתברך בתוכינו וזה עשאו משה. כי מעת מתן תורה התחיל זה האור להיות שוכן ומקשקש כפעמון בקרב לב בני ישראל. ומקדש הוא לשון קדושה והבדלה והוא הרגשת הנבדל על ידי שלימות העבודה אנו משכינים ומרגישים בתוכינו גם אור המופלא והנבדל מהשגת כל רעיון. זהו מדרגת יעקב אבינו ע"ה שקראו בית כמו שאמרו ז"ל (פסחים פ"ח.) כידוע מדרגת אמת ליעקב הוא שם ההוי"ה שזהו בית קבוע. [לכן בבית המקדש היה כהן גדול הוגה שם הוי"ה באותיותיו וכן הכהנים במקדש] שכל דבר שיש לו גבול מקרי אוהל עראי שבהשתלם הגבול איננו: [ולכך משכן שילה אוהל וגו' בחלקו של יוסף כמו שכתבנו במקום אחר מענין משיח בן יוסף שיהרג מה שאין כן בן-דוד חיים שאל נתת לו, כמו יעקב אבינו לא מת (תענית ה':) ואין כאן מקומו] מה שאין כן דבר שהוא קבוע וקיים לעד זה נבנה על ידי שלמה המלך ע"ה [שאף על פי שהן שוממין בקדושתן הן דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא מה שאין כן המשכן] ומעותד על ידי משיח ב"ד שבימיהם נשתלמה מלכות ישראל על השלימות שהוא שלימות קבוץ הכנסת ישראל וכל העמים ינהרו אליהם. והוא בירור מלכותו יתברך ואדנותו בכל העולם כי רוממות ישראל הוא רוממות התגלות כבוד שמים בעולם כאשר עובדיו מתרוממים וכמ"ש (מגילה כ"ט.) גלו לבבל גלתה שכינה כו'. וכנ"ל דשכינה היינו כנסת ישראל. וכאשר ישראל נבנים להיות בשלוה שלימה מדת מלכותו יתברך מתגלית על שלימותה. היינו כפי האפשרי להתצמצם הכרת החיים שזהו עצם החיים בלבות כל נבראי העולם. וכולם מכירים ומעידין שיש אדון ומושל בכל. ושלימות חלק החיים שבלב הוא על ידי הרגשת כח ההוי"ה רצה לומר שהשם יתברך מהוה הכל והוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין. על ידי הרגשה זו ביתר עוז הוא שלימות כנסת ישראל ומדת מלכותו כנ"ל. נמצא שלימות מדת המלכות הניכרת בלב הנבראים כאשר יעידון ויגידון כולם כאחד כי הוי"ה אחד. שזהו תכלית כל רבוי החיות שבלב שמתדבק יותר במקור החיים ואז נבנה בית המקדש. רצה לומר מקום קבוע לאור ד' שהי' הוה ויהיה ולא דירת עראי ומוגבלת בזמן. ואשכחן משכן דאקרי כו' כי באמת הכ"א יחיד ומיוחד. והרגשת ההבדל שבין משכן למקדש הוא רק לנבראים אבל אשכחן בתורה שהיא מורה דעת לאדם שהכ"א וכנ"ל:

ועל ד"ז נתייסדה כל מס' עירובין ולימודיה לעשות מרשות הרבים רשות היחיד. ודבר זה תקנו שלמה המלך ע"ה הבונה בית המקדש ועשה לתורה אזנים (כמ"ש עירובין

כ"א:) רצה לומר בית אחיזה שמצות התורה כולה במעשה. ומשלי בלב שהוא רמיזת כל המעשים שבתורה והמכוון בהם וכמו שכתוב בויקרא רבא (ריש שיר השירים רבה) שעל ידם אדם עומד על ד"ת. רצה לומר לדעת המכוון בהם ולאחוז בהם. ודבר זה הוא על ידי בית המקדש שהוא ההרגשה דקבוע וקיימא דוגמת שבת שלכן עכו"ם ששבת כו' (כמ"ש סנהדרין נ"ח:) וא' (שבת י':) מתנה טובה יש לי כו' שדבר זה מתנה, שאינו על ידי אתערותא דלתתא דוגמת יום טוב דישראל מקדשי לזמנים (כמ"ש פסחים קי"ז:) וכפי שלימות מעשיהם לתתא. מה שאין כן זה קבוע וקיימא ולכך הוא רק לבני ישראל אשר חלק ד' עמו. והיינו כי כל המעשים הוא לכנסת ישראל אבל לעצם הוי"ה אם צדקת מה תתן לו כי מצד היחוד הגמור המתפשט עד אין קץ הוא השביתה ממעשים. וזהו האחיזה לד"תעל ידי משלי [וזהו ישמח משה במתנת חלקו. כמ"ש בזוהר (תיקוני זוהר תי' י"ג) דמשה מלגאו הוא יעקב מלבר. רצה לומר דבחיצונות כל ישראל זרע אברהם יצחק ויעקב זכו לקדושת שבת להיות לבבם חלק הוי"ה ומתפשט בהם גם כן בחיצונות. אבל בפנימות הוא רק משה שהוא חלק הדעת של כל נפשות ישראל כידוע. ומצד הדעת והת"ח אצלם הוא בפנימות לבם ומוחם גם כן השגה זו שהיא מתנה גמורה. כמו שכתוב (שבת ל"א:) אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים שזה לבד מאתערותא דלתתא ומה שאין כן אהבה בא לאדם מעצמו כידוע שזה מתנה] ואין כאן מקום להאריך עוד ורשות הרבים הוא מצד הפירוד הנגלה ויש עצות שיהיה נעשה מרשות הרבים רשות היחיד כנ"ל שזהו תכלית העבודה. ולמדו מפתחו של היכל רצה לומר כסדר הכניסה אל ההיכל שהיא הקדושה השני' מלמעלה למטה בסדר העשרה קדושות דסוף פרק קמא דכלים. שרומזה אל קדושת המחשבה הנגלות במוח [מה שאין כן קודש הקדשים רומז לעומק הרצון וראשית המחשבה כמו שכתבתי במקום אחר בפירוש משנה דשם] שאין נכנסים לשם שלא רחוץ ידים ורגלים. רצה לומר מנוקה בכלי המעשה שזה גם כן נטילת ידים שתקן שלמה המלך ע"ה שיסד ההיכל. רצה לומר שיסד קדושה זו [עד"ה אבא יסד ברתא] וכמשנתה שזה עצמו ענין עירובין ואין כאן מקום להאריך כעת עוד.

פרק ב

[ה] **הוי** זהיר במלאכתך שמלאכתך כו' (עירובין י"ג.) כידוע דהתורה ציור ודפוס כל מעשה בראשית כמו שכתוב בבראשית רבא פ"א. כי הוא מקור החיות של כל חלקי הנבראים כלליהם ופרטיהם וכל שנוייהם אחד לא נעדר שלא יהיה חלק עצמות חיותו בתוך דברי התורה. וכידוע זה ואין כאן מקומו לבאר הדברים באורך להסבירם אל אוזן שומעת, וזה ענין כתבו וגו' השירה ורצה לומר כל התורה כולה ואינו לשון זמר ושיר דעל זה נענש

דהמלך ע"ה כמו שכתוב בסוטה (ל"ה.) רק הוראת שיר דבר המקיף סדר והיקף איזה ענין כמו (שבת נ"א ע"ב) כל בעלי השיר יוצאין בשיר. וכן זמר וניגון מקיף כל חלקי התנועות וסדורם. ושירת האזינו מקפת כל הקומות לבני ישראל בכל הדורות וסדר ההיקף הזה נקרא שירה. וכל התורה כולה כוללות סדר היקף כל החיים אשר על פני האדמה סדר חיותם של כל פרטי הנבראים על כן נקרא שירה. ובמקום הזה ביחוד אצל מצות כתבו, אשר ענינה הגילוי המפורש וניכר לעין והיינו כמו שכתוב פרק קמא דברכות (ו':) כל העולם כולו לא נברא אלא כו' כי האדם השלם יסוד העולם אשר אליו מטרת כל חלקי חיות של כל הנבראים והוא כמרכז בתוך עגולתם. וכמו שכתוב בחגיגה (י"ב:) על עמוד אחד העולם עומד וצדיק שמו. וז"ש כתבו לכם משלכם מחלק חיותו אשר חלק לו השם יבחר ויגלה כל חלקי החיות של כל הברואים שיהיה מבורר ונגלה לעין שיש מחיה חיים שממנו חיותם וקיומם. ולכך זה מצוה אחרונה בתורה שזה אי אפשר אלא אחר שכבר השלים נפשו בכל השערים הקודמים ונשתלם בכל מיני שלימות הנברא שהוא כל התורה כולה הכוללות חיים עולם כמו שכתוב פרק קמא דשבת (י'.) וכמו שכתוב וחיי עולם [כולו] נטע בתוכינו. ואחר שנשתלם נפשו בזה אז יכול לכתוב ולגלות ולברר לכל. וכמו שכתוב [משלי] סוף דבר וגו' כי זה כל האדם שד"ז הוא סוף דבר שכל העולם כולו לא נברא כו' ועל תכלית ומכוון זה את האלקים ירא, בעומק היראה כל כך עד שיהיה נגלה ונראה לעין כל כי יש בורא ומנהיג שכל הנבראים חיותם ממנו. נמצא שמחלק חיים שחלק לו ד' גילה ובירר הדבר כי יש חלק חיים בכל הברואים [שרק זה החיים כאשר השם יתברך מחיים שזה נקרא חיים. וכמו שכתוב בשמות רבא((פרשה ה')) על פרעה שביקש בין המתים. כי מה שזולת השם יתברך נקרא מת ודבר בטל מן העולם וזה ידוע ומובן] הרי החיים שבהם נתגלו על ידו וכמו שהי' אברהם אבינו ע"ה ודומיו וזה ענין כל העולם כולו כו'. וזהו בסוף דבר אחר סוף השלימות האפשרי לאדם לכך הוא סוף התורה כנ"ל. וזהו משאז"ל (עיין בראשית רבה פרשה ע"ז) מה הקב"ה בורא עולמות אף צדיקים. כמו שכתוב המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית שבכל יום יש בריאה מחודשת שלולי כח חיים חדש שנותן לברואים בכל יום היה כלא היה. וזהו גם על ידי הצדיקים כי השפעות החלק החיים לקיום הברואים הוא על ידי שמכירים ומגלים בבירור כי רק חיי עולם ית"ש שבהם הוא המחי' את כולם. ונמצא נגלה על ידם כבוד שמים וזה עצמו חיותם וקיומם שעל ידיהם נגלה הכבוד שמים והבן זה:

וז"ש הוי זהיר במלאכתך לדעת שהוא מלאכת שמים כענין ואתה תשמע השמים דרצה לומר השם יתברך רצה לומר מלאכה שמימית. שענין כתיבת התורה הוא ענין בריאת

העולמות כולם דוגמת הקב"ה כנ"ל. שאם אתה כו' כידוע שסדר הבריאה מסודרת על אופן היותר מתוקן מאת האומן המופלא השם יתברך. וכמו המורה שעות המסודר מן האומן על אופן הראוי אם ישנו סדרו או יגרעו או יוסיפו יתקלקל כל מכוון הבנין אשר הוא רק כאשר יהיה בסדר המכוון ההוא. וכך סדר העולם היש אומן גדול מבוראו מסתמא סדר חלקי כחות החיים שבו הם על סדר המכוון ביותר וכולו היקף סדר אחד אשר על שמם נקרא התורה שירה כנ"ל. שהיא כטבעת או אצעדה המקיף סדר שלם כהעגולה שהוא סדר שלם זה רצוף אחר זה חלק אחר חלק. ואם יחסר קצת ממנו הרי נחרב הסדר כולו שאינו מעתה סדר שלם. וזה מצות בל תוסיף ובל תגרע שהצדיק יסוד ועמוד שכל העולם נשען עליו שהוא המברר ומגלה כל סדר חלקי החיים שברא השם יתברך. וזהו כתיבת כל התורה בלי חסרון ובלי יתרון רק כפי סדר החיות שיסד השם יתברך.

[ו] **ואמרתי** לו דבר אחד יש לי וקנקנתום כו' לזבוב כו'. (עירובין י"ג.) פירוש כמו שכתוב זבובי מות יבאיש וגו' ובפ' הרואה (ס"א.) יצר הרע דומה לזבוב. והוא רומז לקלקול והעדר. ובכחו של ר"מ היה לומר על טמא טהור כו' (עירובין י"ג:) רצה לומר לגלות חיות שבברואים עד שלא יהיה שום קלקול וגם הטומאה והקלקול גם בו חיות השם יתברך וטהרה. וכן לעתיד וגר זאב עם כבש וגו' והיינו כי ענין טוב ורע וטומאה וטהרה הוא מה שברא השם יתברך וקבע כן שיהיה זה טוב ויהיה מקום מציאות לרע להגלות למראית העין בעולם הזה המראה הפירוד והרבוי והעדר גלוי היחוד. והוא כאשר הצטמצם הטוב בגבול וגדר עד פה תבוא בלי התפשטות לאין קץ נשאר חוץ לגבול מקום גלוי ההיפך. אבל כאשר יתברר האמת לעין כל ויוחזר הדבר לכמות שהי' בשרשו עד שלא נברא העולם היחוד הברור לעין כל ושהכל ברצון אחד יחיד ומיוחד ואין שום דבר חוצץ לו. מה מקום לטומאה וטהרה ואיסור והתיר וטוב ורע מעתה. וזהו ענין יום הכפורים ביום הזה יכפר וגו' שאין מקום לחטא. ומזה נצמחים העצות לתקן את החטאים וקלקולים שיבורר כ"כ עד שיוודע כי לא היה שום קלקול כלל והדברים ארוכים במקום אחר. וז"ש במדבר רבה (בראשית רבה פ"כ) בתורתו של ר"מ היה כתוב כתנות אור. כי הכתנות הם הלבושים המעלימים את הגוף. ואור באל"ף היינו שגם דרך הלבוש מאיר ומזהיר הגוף ואין כאן מקום להאריך. וזהו על טמא טהור ומראה לו פנים. כי הפנים עצם הכרת הדבר כמו (יבמות ק"כ ע"א) אין מעידין אלא על פרצוף פנים:

ועל טהור טמא. רצה לומר כי ידוע מ"ש (ברכות ס"א.) יצר הרע כו' ויושב על ב' מפתחי הלב. כי לב חכם לימינו ולב כו' והוא יושב על שניהם לאמור על ימין שהוא שמאל ועל

שמאל שהוא ימין ואומר על טהור טמא. וביד ר"מ היה לעשות כן ולומר שגם בזה לא חטא וד"ז עמוק בחמה שגם להרחקת דבר טוב יהיה תיקון שגם זה נתקן למפרע שהוא כן אף שהוא טהור באמת. מצד מדרגתו היה יכול לברר גם את זה ולתקנו למפרע. וז"ש (עירובין שם) גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם. כידוע דברי האריז"ל על ברוך שאמר והי' העולם הוא רישא דלא אתיידע. פירוש ראשית ומקור המחשבה שזה אינו נודע ונגלה כי המחשבה כבר יש לה תפיסה מה במוח והיא נפרדת מן עצם המחשב והרי היא נגלית ונודעת להמחשב. אבל מקור המוליד המחשבה וראשיתה דבר זה אינו נגלה ונודע כלל כי הוא כמו ממוצע בין עצם המחשב ובין הנפרד ממנו שהיא המחשבה והוא כמו סוף המאציל ומחשב וראשית הנאצל. ועל ראשית המחשבה הזו בבריאת העולם [דענין זו המחשבה והפעולה הוא הכוללת כל שמותיו יתברך ותואריו וכל מעשה בראשית ומעשה מרכבה שהיא רק מצד הבריאה כידוע] נאמר הלשון שאמר והי' העולם. כי בדבר ד' שמים נעשו ודבור הוא בקול כמו שכתוב בזוהר (ח"ג רכ"ז:) וזהו העשי'. מה שאין כן אמירה בלחישה זהו ראשית ומקור המחשבה שהמחשבה כבר היא בגלוי על כל פנים למחשב אבל בלחישה גמורה שאינו משמיע גם לאזניו היא רישא דלא אתיידע שנקרא דלא ידע ולא אתיידע כידוע. ועל ידי החזרת הדברים למקור הזה רצה לומר שיתברר כל כך ביורר גמור אחדות השם יתברך שאינו נפרד אף כגדר פרידת המחשבה מן המחשב רק ביחוד עצם כיחוד רישא דמחשבה הזו. שהיא ראשית הצמצום שהמחשבה עצמה כבר היא בגבול אבל כאשר יבוא להשיג השגה ברורה כ"כ עד שכל העולם כולו אצלו מיוחד גם עכשיו כפי מה שהי' במקור ראשית המחשבה. אז הוא בלתי גבול כלל רק מעותד לצאת בגבולים בלתי ידועים לאותו מקור המחשבה עדיין ולהמקור וראשית המחשבה אין נפקא מינה אם לאמר על טהור טמא או להיפך. מצד בירור אמיתת היחוד על דרך הזה, הרי כל מה שנעשה הכל הוא מיוחד לגמרי ואין שום דבר יוצא מגבולין של השם יתברך ודברים אלו ארוכין במקומן בס"ד:

וזהו גלוי וידוע לפני, אותה המדרגה שאין בדורו של ר"מ כמותו במדרגה זו. וגם רבי השיג קצת ממדרגה זו כמו שכתוב (שם) האי דמחדדנא דחזיתו לר"מ מאחורי. פירוש ע"ד משל כענין וראית את אחורי עיין ברמב"ם פ"א מיסודי התורה דרצה לומר השגה שאינה מבוררת. וכן הוא השיג מדרגתו אבל לא בהשגה ברורה כמותו. וענין ראיה השגה כמו ולבי ראה הרבה חכמה. וכן כוונת קרא דוהי' עינך רואות את מוריך דמייתי רצה לומר עיני השכל. ולכן סתם רבי מתני' בכל מקום אליבא דר"מ. ועיין בשלהי הוריות דרבי הוא דאסקי' לר"מ לומר ר' מאיר ולא אחרים. ואמרו מי הם שמימיהם אנו שותים כו'

ולכך אמר רבי בפ' יום הכפורים (פ"ה:) דיום הכפורים מכפר גם לשאין שבים שיש מקום לכפרה גם שלא בתשובה כענין וחנותי את אשר אחון אף על פי שאינו כדאי (כמו שכתוב ברכות ז'.) דהוא אתר דלא קיימא לשאלה דהאי יומא דקא גרים לעורר אחדות הגמורה וגלויה על אופן הנזכר. דלכן היה כהן גדול הוגה השם בו ביום דהשם הוי"ה והגייתו מורה על היחוד הגמור כמושנתבאר למעלה ראש. ומשום דלא חזי' לר"מ מקימיה רצה לומר השגה ברורה כל כך כמדרגת ר"מ לכן לא השיג לומר זה בכל יום על טמא כו'. והנה ההלכה אינו כן ולא נקבע הלכה כמותו לפי שבריאת העולם היתה בגדר וגבול ומקום לבחירה בטוב ורע ושכר ועונש. וז"ש לו ר"י (עירובין י"ג.) כתב שיכול למחות בעינן דצריך שיהיה אפשריות למחות וקלקול הכתב והיינו בחירה ברע ושיהיה מקום גם לרע להמצא. שזהו הדרגת העולם הזה כפי מה שהוא הגם דבעולם הבא אין שם בחירה וכשרז"ל (עירובין כ"ב.) היום לעשותם ולא למחר וכמ"ד (נדה ס"א:) מצות בטלות לעתיד לבוא ולכן אמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין ק"ד:) דורשי רשומות אמרו כולם באים לעולם הבא. דהעולם הבא באמת בלא גבול כמו שכתוב והאכלתיך נחלת יעקב אביך נחלה בלא מצרים (כמו שכתוב שבת קי"ח.) אבל העולם הזה אינו כן והוא בעל גבול וזמן המעשים טוב ורע.

[ז] **וז"ש** (עירובין שם) שלא היה יכולים לעמוד על סוף דעתו. כי לכל דעת ושכל נברא יש סוף וגבול עד פה תבוא מה שאין כן לדעתו לא היה שום גבול ודבר שמגדירו שנאמר שעד כאן תחום שכלו ודבר כזה לא יוכל עוד לטהר ברוחב דעתו. ועמידה נקרא כשעומד ואין לו מקום לילך יותר והוא בעומד על הגבול. ולכן אמרו שאצלו לא היה יכולים לעמוד על סוף דעתו כי אין לו גבול ולכך אין הלכה כנ"ל. דאין מטילין קנקנתו"ם [ויש לרמז שהוא בגימטריא שמו"ת ובפרק קמא דברכות (ז':) דרשי' מאשר שם שמות דשמא קגרים וא' ביומא (פ"ג:) ר"מ דייק בשמא כידוע דהשם הוא חיות וכח הדבר כמו שכתבו במקום אחר. וזהו ר"מ במדרגתו היה דייק בשמא שהוא מקור חייו הפרטיי במקור הכללי של כל החיים. והוא ברמז הדיו שהוא מקור הכולל כל אותיות התורה שהיא כוללות החיים ואין כאן מקום להאריך] דבעינן שיוכל למחות:

ועוד יש לפרש לשון על סוף דעתו ויובן גם כן מ"ש אחר כך שמאיר כו' שמנהיר כו'. דיש להבין למה זה מאיר וזה מנהיר וקראוהו נהוראי ולא גם כן מאיר והענין לכאורה אחד. גם למה שינו כלל שמו של ר' מאיר והלא נהוראי מורה גם כן מנהיר. ועוד איך מאיר בהלכה ואין הלכה כמותו. אבל הענין כמו שכתוב בע"ז (י"ט.) בתחלה תורת ד' ולבסוף תורתו. והיינו תחלת ההשגה זה נגלה גם לנבראים זולתו מה שאין כן בסוף

כשמשיג הנעלם מן הזולת זה נקרא תורתו שאין אחר יודעה ומשיגה מקודם. וענין מאיר ומנהיר אחד רק שזה לה"ק וזה לשון ארמי וידוע מ"ש בשבת (י"ב:) שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמי. ולכן מנהיר רומז אור תורה שהיא נעלם [וי"ל עוד מנהיר לשון המשכה כמו נהרות המושכין. ומזה נהוראי שבגמרא רצה לומר המשכה מזמן לזמן שזוכר מה שהי' בזמן קודם וכן המשכה ממקום למקום וזהו הנעלם] מה שאין מלאכי השרת שהם היותר שלימים בנגלות מהשגת ד' אין משיגים אותו. שהנעלם זה חלק אדם מאלוק' לבוא את נעלמים מה שאין כן מלאכי השרת כמו שכתוב במקום אחר. ור"מ עצם שמו ר' נהוראי על הפלגת נהירותו שהיא בנעלם ועומק. אבל עיני חכמים בהלכה היה רק מאיר בנגלה. אבל על סוף דעתו שהוא הסוף שנקראת תורתו והנעלם שנגלה לו היה עמוק ביותר ולא עמדו עליו חביריו שהוא למעלה ממדרגתם ולא הנהיר עיניהם בו. רק חכם אחר שקראוהו ר' נהוראי הנהיר עיניהם בנעלמות שהי' ממדרגתם. [ובזה יתיישב דר"מ ביחוד רמון מצא כו' וגמר מפומיה דאחר (חגיגה ט"ו:) שכפי מדרגתו לטהר השרץ אין חלוק בין צדיק לרשע ואין כאן מקום להאריך].

[ח] **וזהו** גם כן אותו תלמיד שידע לטהר השרץ (עירובין שם) שהוא כנוי לכל העבירות השכיחות כמו שכתוב שילהי יומא טובל ושרץ בידו דנקט שרץ שהוא הטומאה השכיחה. כמו שרגיל כן בכל מקום בתלמוד לתפוס שרץ למשל בטומאה וכן בריש כלים פתח תנא בו. ורצה לומר לטהר כל רשע דוגמת השם יתברך שמטהר כמו שכתוב שילהי יומא (פ"ה:) ורצה לומר מצד אחדותו הפשוט הרמוז בשם הקב"ה אצל רבותינו ז"ל אין מקום לטומאתו. וזה היתה מדרגת שכלו והשגתו של אותו תלמיד שלא היה כלל מקום אצלו לטומאה והי' טהור בכל מיני טהרה. והם ק"נ מקוה טהרה בים של שלמה כמו שיתבאר להלן שזה שלימות הטהרה וזהו ק"נ טעמים שאמר לטהרתו. ורבינא בקש לטהר כל שרץ מן הדין [שהוא מדרגת הצמצום והגבול] ונדחו דבריו כי באמת מן הדין טמא. רק שיש לו ק"נ מיני טעימות של טהרה לטועמיה אשר חיים הנצחיים של השגת אחדותו יתברך הפשוטה גם אחר בריאת העולמות זכו:

וענין דברי רבינא כי נחש ושרץ הם ב' ראשי הטומאות של לא תרצח ולא תנאף שהם ראשים לכל העבירות ומדות רעות כידוע. וידוע דרציחה אינה ממדת ישראל וכמו שכתוב והגבעונים לא מבני ישראל. וכמו שכתוב במצורע דנשתלח חוץ למחנה ישראל (ע' פרי צדיק ב' לפ' פרה מ"א ה' ז'). מה שאין כן תאוה שנגדו טומאת זיבה אין משתלח ממחנה ישראל שזה שייך ושכיח בישראל ואף בהיתר שלו יש טומאה [כמ"ש ז"ל (ויקרא רבא פי"ד לגי' הערוך) בעוון מלא]. מה שאין כן ברציחה אין מקום לטומאה שזה חלק

העכו"ם ובהם אין שייך כלל שום טומאה. [ואף מתקנת חכמים אין טומאתם כטומאת בני ישראל שהם נקראים מקבלים טומאה. מה שאין כן הם בעצם ומלידה מבטן עיקר התחלת התהוותן מיד טמאים וכמו שכתבתי במקום אחר] אף על פי שהם שורש כל טומאה ומרבים טומאה בעולם כמו דאין שייכים כל העבירות בהם אף על פי שהם שורש לכל העבירות. כי לא שייך טומאה אלא במקום שיש שייכות לטהרה. וזה קל וחומר דרבינא מנחש לשרץ לדבר שאינו מרבה טומאה ונופו נוטה למקום טהרה כ"ש דמדה טובה מרובה שלא יהיה מקום לטומאה ואם עכו"ם אין נענשים על שעוברים על דברי תורה כל שכן ישראל. וזה קל וחומר פריכא כדדחי דהתם מעשה קוץ בלי דעת עביד ובליעל כקוץ מונד כלהם. ולא שייך טומאה אלא במי שיש בו דעת ולא באותם שנמשלו כבהמות נדמו:

וא' (עירובין שם) תלמיד אחד היה לר"מ כו'. שאל תחשוב שדבר זה ומדרגה זו של ר"מ ותלמיד דיבנה סותר מדרגת ההגדרה ובאמת הכל ממעינו נובע. ולכן אמר שתלמידו דר"מ שנבע ממעינו היה אומר מ"ח טעמים מ"ח מיני טעימות [כאשר חיך אוכל יטעם כן הרגשת הלב בכל דבר אמת וצדק כענין טעמו וראו כי טוב ד'] כנגד מ"ח דברים שהתורה נקנית עד שיהיה דברי תורה אצלו בקנין גמור צריך מ"ח דברים. ומסתמא אינם בפעם אחת רק לאט לאט והם מ"ח מדרגות ובכל מדרגה הוא מרגיש תוספת קנין הדברי תורה אצלו וטעם מחודשת בהרגשה מחודשת כפי מדרגת הדבר ההוא עד שהשלים כל מ"ח דבר והי' דברי תורה אצלו בקנין וטעם כל המ"ח היני טעימות של כל הלכה והלכה. וזה היה כפי הלכה המוגבלת על טהור טהור ועל טמא טמא וזה תלמיד של ר"מ שלמד וקיבל ממנו מדרגתו של ר"מ כי הכ"א וזה יוצא מזה. וז"ש אחר כך אלו ואלו דברי אלוקים חיים והלכה כב"ה. אלו ואלו דברי אלוקים חיים הוא מדרגת רבי מאיר כמ"ש בירושלמי דברכות (פ"א הל"ה) על וד' אלקים אמת למה שהוא אלקים חיים. וידוע אמת הוא הוי"ה וכמ"ש שם (בראשית רבה פ' פ"א) דאמת ראש וסוף ואמצעי של כ"ב אותיות. וכן פירוש הוי"ה היה הוה ויהיה (כמ"ש טוא"ח סי' ה'). והטעם הוא שהוא אלקים חיים. וחיים רצה לומר דבר שאין לו הפסק לעולם ואין לו גבול. וזהו אלו ואלו דברי אלוקים חיים דדברי אלקים חיים שהוא מדרגת וד' אלקים אמת שם הוא כדברי אלו ואלו שאין גדר וגבול. אבל ההלכה שהיא הנהגת העולם היא כב"ה וכנ"ל שהעולם מתנהג בגבול:

פרק ג

שם (עירובין י"ג:) ג' שנים נחלקו כו'. פירוש ג' שנים הוא ג' מדרגות דחשיב להלן שהם ג' האבות אברהם יצחק ויעקב המקבילים נגד ג' מיני רע שלעומתן ג' אומות אדום ומואב

ועמון. כמו ששמעתי שהם הג' מדות רעות כעס [אדום שהוא נגד לא תרצח כמו שכתבו ז"ל (זוה"ק ח"ג קצב ב') וכמ"ש על חרבך תחי' וממנו לא נשתלה מלכות בית דוד שלא היה תקונו על ידי כידוע. וכמ"ש דכעס אינו ממחנה ישראל ומלכות בית דוד רומז לכללות הכנסת ישראל כידוע כי המלך הוא העם. אבל מפלתם על ידי בית יוסף כמו שאמרו ז"ל (ב"ב קכ"ג:) כי הוא היפך הכעס כמו שכתוב במקום אחר ואין שתילת הכנסת ישראל ממחנה ישראל מזה וכשז"ל ביבמות (ע"ט.) ג' סימנים כו' שהם כולם נגד עשו שרומז בג' אותיותיו היפך זה. והם ג' פעמים שנזכר מחייתו כמ"ש((מגילה ז'.) ואין כאן מקום להאריך] וגאוה [מואב כמ"ש שמענו גאון מואב גא מאוד וגו' וממנו נשתל בישראל ותיקונו דוד המלך ע"ה שאמר ואנכי תולעת ומשפיל עצמו על כבוד קונו] ושקר [עמון ולכך קראתו בן עמי שהוא העלמת האמת. ומכל מקום אז"ל((נזיר כ"ג:) שקבלה שכר ע"ז. כי יש שקר טוב ובגין דא מותר לשנות (ע' ב"מ כ"ג:) וגם שזהו מצד בריאת העולם דלכן נקרא עלמא דשקרא (ויקרא רבה פכ"ו) שכל העולם הזה כן. ולפיכך לא נשתלה עד רחבעם שהוא אחר בנין בית המקדש ושלמה המלך ע"ה הרומז למשיח אחר כך הוא זביחת היצר לגמרי ואז נסתלק עלמא דשקרא ורחבעם תיקונו לכן אחז באמת ועזב עצת הזקנים] וג' מדות אלו לא נתקנו עדיין לגמרי עד עת קץ. לכן לא זכו בני ישראל אז לנחול ג' אומות אלו ולעתיד יזכו גם להם כמו שאמרו ז"ל [בראשית רבה פמ"ד] ולא יתעסקו עוד בסביבת ההר. [כמ"ש (סוכה נ"ב.) הצדיקים נדמה להם כהר]:

והנה אז"ל (סנהדרין צ"ג ע"ב) וד' עמו שהלכה כמותו. שלכוון הלכה לאמיתה צריך להיות בקרבו קדוש וד' עמו ממש בלי שום נגיעה לגופו כלל. אז יוכל לכוון אמתות הלכה והוא מדרגת הלל שאמר ברוך ד' יום יום כו' כמ"ש בביצה (ט"ז.) ובויקרא רבה((פל"ד) דאזל למגמל חסד עם הדא עלובתא שממש כמו זר נחשבו לו. מה שאין כן שמאי היה צריך להכניס קדושה בכל דבר מאכל שאכל בכל יום על ידי כבוד שבת ולא נחשב בעיניו האכילה קדושה כגמילת חסד. והבירור על וד' עמו היא נקיות בג' ראשי מדות אלו שהמדות רעות כולם הוא מצד החומר והנגיעה להנאת עצמו. וזהו הווכוח של ג' שנים שבכל מקום בדרז"ל רומז על היקף סדר שלם כמו השנה המקפת סדר שלם כידוע לשון שנה על שם משנה שחוזר ושונה סדר אחר על כל מדה. השלימו היקף שלם בכל חלקיה ופרטיה עיון גמור עד שלסוף ג' שנים נתברר הב"ק ומן השמים הוכיח שד' עם בית הלל והלכה כמותן. [ורומז בת קול ששכל האדם נלאה להשיג אמיתית המדרגה לולי עזר השם יתברך לומר זה הדרך לכו בה רצה לומר שזה האמת] לפי שנוחין היה זהו העדר כעס. ועלובין העדר גאוה. ושונין דבריהם ודברי ב"ש ואין מעלימין דברי שכנגדן כדרך

החפץ בניצוח זהו העדר השקר. ולא עוד אלא כו' היא השלימות הגמור הקיים לעד כמדת דוד המלך ע"ה חי וקיים לעד (כמו שכתוב ר"ה כ"ה.). כי אלו נגד ג' אבות כמו שכתבתי לעיל אברהם איש חסד היפך כעס. ויצחק יראה כמו שכתוב בהקדמת הזוהר (י"א ב') ביראתך דא יצחק (ע"פ הגי' בזוה"ק ח"ג ח' ע"ב ע"ש) היפך גאוה כמו ששמעתי דעיקר יראה הכרת החסרון וכמו שכתוב עקב ענוה יראת ד'. ואמת ליעקב היפך שקר. ודהמלך ע"ה רגל רביעי שבמרכבה מדתו שלום היפך מחלוקת ולשון הרע שהם בעלי ריב דוד. כי מלכות הוא לעשות שלום בעולם וכמ"ש ויקרא לו וגו' שר שלום. ואמרו (יבמות ס"ה ע"ב ויקרא רבה סופ"ט) גדול השלום כו' ואין הגליות מתקבצות כו' וכל התפלות וברכות חותמין בו שזה האחרית של כל השלימות והאחרון שבמרכבת שלימות הבריאה. והם הד' מלאכים שאמרו חז"ל (בראשית רבה פ"ח) בשעת בריאה חסד וצדק שהם טוב לבריות וטוב לשמים והם מדות אברהם ויצחק ואומרים יברא שכולו טוב. והפסולת יצא בישמעאל ועשו כדי שהנשאר יהיה כולו זך ונקי, ואמת ושלום אומרים אל יברא שכולו בהיפך כי לא נבדל הפסולת מהם וגם הפסולת בשם ישראל יכונה ואין משתלח חוץ ממחנה ישראל. והשליך אמת ארץ זהו יעקב ראש האומה והוא על ידי התורה דכתיב בה אמת (כמ"ש ע"ז ד':) והיא מארץ תצמח. ועל ידו יהיה בירור השלם ויגיעו לאחרית שלימות האומה בימי משיח שיבוא לעשות שלום ועל ידי התורה דכתיב בה וכל נתיבותיה שלום. הנתיבות הם הדרכים הצרים הידועים רק לשרידים אשר ד' קורא:

וזהו ולא עוד כו' שזהו תוקף השלום שביניהם וכמו שכתוב ביבמות (י"ד:) על זה האמת והשלום [זה תלוי בזה זה ראשון וזה אחרון כנ"ל וכמו שאמרו חז"ל (קידושין ל' ע"ב) את והב בסופה השלום הוא בסוף ובאחרית הימים. אבל נמשך ממילא מן האמת אלא שצריך המשך זמן עד לסוף לזה] אהבו שהיו נוהגין אהבה ואחוה זה עם זה להקדים דברי חבריהם אף על פי שהללו מטהרין והללו מטמאין. ובירור זה היה בפלוגתא דראשו ורובו בסוכה ושולחנו תוך הבית (סוכה כ"ח.). כידוע דסוכה הוא הבטחון הגמור והחסיון בצל ד' הסוכך עליו ושאין ברשותו כלום רק הכל בידי שמים. ושולחנו הוא קיום החיים תוך הבית זהו כענין שאז"ל (ברכות ל"ג:) חוץ מיראת שמים. דקיום החיים נותן הבחירה ביד האדם אבל בית שמאי אומרים דבאמת הכל בידי שמים וכמו ששמעתי בזה דגם כדפי הנראה בעולם הזה הוא אמת דחוץ מיראת שמים מכל מקום לא זו הדרך ישכון אור הבוטח בשם ד' באמת. ולא קיימת מצות סוכה מימיך אם נהגת כן. כי באמת גם היצר מהשם יתברך כענין ואתה הסיבות וגו' (כמ"ש ברכות ל"ב ע"א) ולעתיד שיבוער היצר יתבררו דברי בית שמאי. וזה יהיה כשיבוא בן דוד לעשות שלום בעולם וגר זאב עם וגגו'.

כי עיקר המחלוקת שבין בני אדם נמשך [מצד המחלוקת שבדברי הלכה שהוא] מצד התחלקות הגבולים של הנבראים שכ"א גבול נפרד בפני עצמו. אבל מצד הבירור הגמור שהכל בידי שמים אז יהיה מדרגת אלו ואלו דברי אלוקים חיים [שהוא מדרגת ר"מ כנז"ל] ואין מקום למחלוקת. אבל עכשיו [לא נקבע הלכה כר"מ כנז"ל וכן] הלכה כבית הלל. ונמצא ענין מחלוקת זו דסוכה אדרבה ב"ש אחזו במדת דוד המלך ע"ה האמיתית. ובית הלל אומרים להיפך ואפילו הכי בכאן היה הבירור הגמור [דייקא. וכך היא המדה] שזהו רק מצד החכמה שבית הלל אומרים כפי ההלכה הראוים להילוך והנהגת העולם. אבל נקודת חיים שבלבם היה דבוק בשלום מדת דוד המלך ע"ה באמת. ובו באותו מקום דוקא נתבררו דבריהם בזה גם כן שאחזו בשלום מדת דוד המלך ע"ה והקדימו דברי ב"ש לדבריהם והבן זה היטב:

וזה ענין מחלוקת אם טוב יותר שנברא. (עירובין שם) כי ענין נברא שהוא נפרד בפני עצמו וניכר לנברא שהוא דבר אחר וחלוק מן הבורא שהוא המייחד הכל. וענין שלא נברא היינו שהכל במקורו [וכשחוזר למקורו הוא כמו שלא נברא] וב' המדרגות אמת וכנז"ל שזהו מדרגת ר"מ וחכמים. וזה עצמו ענין קודשא בריך הוא ושכינתיה הנזכר לעיל למעלה ראש יעויין שם בדברינו [וזהו יסוד מס' עירובין שיסודה לעשות מרשות הרבים רשות היחיד וכל הלכותיה לברר דבר זה באו] וחקרו איזה טוב יותר. והוא עצמו המחלוקת דשולחנו תוך הבית אם יצאו ידי סוכה. ולשון איזה נוח יותר רצה לומר ממה יש ניחא לאדם יותר אם הנייחא היא ממדרגת שלא נברא שישים אל לבו מלא כל הארץ כבודו באמת גם עכשיו כעד שלא נברא העולם באין חוצץ מאומה ומזה הוא הנייחא הגמורה לאדם [באמת וכמו שכך נמנו וגמרו] או אדרבה הנייחא הוא כאשר הבחירה בידו והוא בוחר חיים:

וענין שנחלקו בזה ב' שנים ומחצה. כי איתא בשבת (פ"ט ב') כל זמן עבדות האדם י"ב שנים ומחצה ע"ש החשבון שבהם יש מקום לחטוא ובהם צריך יגיעה לנצח והם חמשה פעמים ב' שנים ומחצה. כי ידוע מ"ש בבראשית רבה (פרשה י"ד) שחמשה מדרגות בנפש והם נפש רוח נשמה חיה יחידה, נפש רוח ונשמה היא מחשבה דבור ומעשה כמו שכתבתי בכל זה במקום אחר באורך. המעשה בכבד שהוא מלא דם והדם הוא הנפש. והדבור בלב כמ"ש ודובר אמת בללבו ושם משכן רוח חיים כידוע וכן תרגם אונקלוס לרוח ממללא כי הדבור ברוח. והנשמה היא הנעלמת כמ"ש בפרק קמא דברכות (ו'.) והוא המחשבה שבמוח. שמה שבלב כבר יש בו גילוי כי מקום ההרגשה בלב וההרגש היא התגלות. מה שאין כן חכמה שבמוח הוא נעלם ועדיין לא קיימא לשאלה אלא מבינה

דאיהי לבא ותמן הלב מבין משם והלאה קיימא לשאלה שכבר היא בגלוי להרגשת המרגיש והוא נגלה למרגיש לכן קיימא לשאלה. אבל החכמה שבמוח היא הנשמה שרואה ואינה נראית רצה לומר שאינה מורגשת כלל אף בראיות הלב כענין ולבי ראה הרבה. וזהו ויפח באפיו נשמת חיים והאף בראש נמשך מן המוח. וכל אלו השלשה הם בירורים ומדרגות בעצם האדם שצריך לייגע עצמו לתקן ג' כחות אלו שיהיה רק לרצון השם יתברך . אבל ב' הכחות חי' יחידה הם המקיפים לאדם רצה לומר שאחר שנשלם בפנימיות וחיצוניות כחותיו שאין חפץ מה שזולת רצון השם יתברך צריך שידע שגם כל מה שמקיף אותו רצה לומר כל מה שחוץ ממנו ומרצונו הכל הוא רצון השם יתברך בלבד. ומרגיש חיים הנצחיים בכל מקיפו במדרגת כל העולם כולו לא נברא אלא בשבילי (כמ"ש סנהדרין ל"ז.) והוא ירגיש בלב חיים האמיתים בכל המקיף אותו מעולם ומלואו שאינו מקיף אותי אלא חיי עולם אשר נטע השם יתברך בעולם מכח ורצון השם לבד. והנה יש שני מיני הקיפים לאדם לבוש ובית והלבוש הוא המקיף הראשון שסביב גופו. והנה כך יש לבוש לכחות הנפש בזה העולם והם ככל עניני העולם וצריך שיעשה לו לבוש של חיי עד. היינו שמה שהוא מלובש בו במה שהנפש מלובשת בכחות מעניני זה העולם כולו הכל הוא רק אור השם יתברך וזה מדרגת חי'. וקנין בית רצה לומר מקום קבוע המקיפו. כענין ששמעתי על גמ' דבכורות (ח' ע"ב) בני לן ביתא באוירא דעלמא, כי באמת בית של נפשות הישראלי הוא באוירא דעלמא שאין לו תפיסה בשום דבר. והמקום קבוע הוא אוירא דעלמא [שאינו שום מקום קבוע כלל זהו קביעותם] וזהו ענין בית עולמים שביארנו למעלה שמדרגת מקדש הוא היחוד הגמור או הכולל יחד כל הברואים שהכל חוזר להיות אחד שהוא אור המקיף. וכאשר הוא כענין זה אז נקרא בית מכון לשבתך עולמים כי המקום קבוע לבית ישראל אי אפשר אלא בענין זה. וזהו מדרגת יחידה שהוא כ"כ מרגיש אמיתות היחוד הגמור עד שאינה אלא יחידה בעולם. והדברים ארוכים לא עת האסף בזה יותר:

והנה לברור כל הדרגה שיוקבע אצלו כעמוד חזק. קבעו חז"ל כמו שכתוב בחולין((כ"ד.) כל תלמיד שאינו רואה סימן יפה במשנתו שלשה שנים שוב אינו רואה. כידוע שבתלתא זימני הוי חזקה ושנה היא היקף שלם של ימים. ובשלשה הוי חזקה נמי לאידך גיסא שאם רואה סימן יפה הוא מבורר לטוב. ויש לפרש על דרך זה גם כן ג' שנים דב"ש וב"ה דלעיל ולכך לברור כל מדרגה על בורי' צריך ג' שנים. וידוע בכל מדרגות זה אחר זה סוף האחד הוא בעצמו ראשית הבא אחריו [כענין מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסולייתה (שה"ש רבה פ"א) וכידוע מאמר חכמי האמת ז"ל בזה] וכבר

מבוארים במקום אחר כי סוף נקרא לעולם בדרז"ל אחר המחצה. כענין שאמרז"ל בפרק קמא דקדושין (י"ב.) כיון דנפיק מפלגא קרוב לאלפיים קרינן לי' [דרובא ככולא] וראש הוא קודם המחצה ונקודת החצי הוא העמצא החולק בין הראש להסוף. לכן די לכל מדרגה ב' שנים ומחצה. ומחצה השני שהוא סוף מדרגה ראשונה הוא בעצמו התחלת השניה. וגם למדרגת יחידה שהוא האחרונה די ב' שנים ומחצה כי הגמר והסוף זה אינו ביד האדם רק יהיה לעתיד כאשר בלע המות לנצח ואת הצפוני ארחיק מעליכם. אז יהיה גלוי היחוד האמיתי שלא יהיה כלל שום בחירה ביד האדם עד שיהיה נראה כאלו נפרד רק יחוד באמת. אבל בעולם הזה אף מי שהגיע לקצה מדרגת יחידה הוא רק למדרגת ב' שנים ומחצה בה שהוא עד התחלת נקודת הסוף שבמדרגה הזו. [ויש עוד דברים בגו בענין ב' שנים ומחצה. שהם שלשים חדשים כי בירור כל דבר הוא בשלשים יום כמו שכתוב ביבמות (קי"א:) עד שלשים יום מוקי איניש אנפשי' טפי לא מוקי. דכאשר כבר עברו שלשים יום מוקי אנפשי' הוא מבורר שכבר הגיע בעומק הרצון שבלב לכך, וכך קבלתי בשם חכם אחד. והנה ידוע מזוקק שבעתים ז' פעמים ז' כי הזקוק האמיתי הוא ז' פעמים כמו ז' נקיים לטהרת נדה וזיקוקה מטומאתה.כי ז' היא היקף שלם לבנין העולם הכללי בשבע ימי הבנין עד שיצא הבנין אל שלימות הנרצה וכן לבנין כל דבר פרטי שהפרט דומה לכלל. ומצינו במתן תורה תספרו חמשים יום וא' בזוהר (ח"ג צ"ז ע"א) שהוא גם כן כענין ספירת הנדה ימים נקיים מטומאת מצרים. וצריך ז' פעמים ז' כי בעליל לארץ [לישנא דגלוי כמו שכתוב בר"ה (כ"א:)] שיהיה הזיקוק נגלה אז צריך שיהיה מזוקק שבעתים ז' זקוקים דהוא ז' פעמים ז' ואז זיקוק הכסף נגלה לכל. מה שאין כן בזיקוק אחד דהיינו ז' פעמים לבדו אז הוא מזוקק אבל אין גלוי לכל רואה עדיין. ולכן בעת מתן תורה שהיה הגילוי האמיתי שלא היה עוד כמוהו היה צריך הזיקוק גם כן להיות גלוי לכל ולכן צריך ז' פעמים ז' וזהו גם כן ענין שמיטין ויובלות ואין כאן מקום להאריך עוד. וכן כאן שיהיה בעליל לארץ צריך שלשים פעמים שלשים וזהו שלשים חדשים. והנה בכל החמשה מדרגות הם ק"נ חדשים והם ק"נ מקוה טהרה דים שעשה שלמה ויתבאר לקמן עוד בעזה"י]:

והנה בכל הד' מדרגות עדיין הוא במדרגת נברא שעדיין לא הגיע למדרגת יחידה שהיא היחוד האמיתי מדרגתו של ר"מ כמו שנבאר לעיל. ובאותם ב' שנים ומחצה של מדרגת יחידה שכבר הגיעו להרגשת היחוד האמיתי שהוא מדרגת שלא נברא. ונחלקו ממה הוא הנייחא כי גם במדרגת היחוד הגמור ידוע שגם אם רוח המושל האמיתי יעלה עליך למעלה משכלך שתרגיש שאין לך שום שכל משלך כלום. עם כל זאת מקומך ומדרגתך

אל תנח לדעת גם כן מדרגת הבחירה ושיראת שמים בידו. ומקומו רצה לומר מה שהוא נברא ובזה העולם אל תנח כי גם שניהם ביחד אמת גמור. ודבר זה אי אפשר לשכל האדם להבינו [והוא קושית הרמב"ם בענין ידיעה ובחירה ותירוצו עין שם בהלכות תשובה] על בוריה אם לא מי שהשיג ענין מדרגת יחידה וענין היחודים שזהו יסודן. וכמו שנבאר לעיל בענין לשם יחוד קודשא בריך הוא שידע ויבין היטב ששניהם אמת ב' המדרגות מתייחדים יחד וכל זה אינו ביד שכל האדם להבינו מעצמו אם לא כשעזרו השם יתברך להשיג זה בלב מבין ומרגיש. [וכמו ששמעתי על איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה (ברכות ד':) ולא אמר כל הסומך גאולה לתפלה מובטח לו כו' דוגמת תהלה לדוד דשם בגמ' יע"ש. אלא שד"ז אינו ביד האדם לסמוך גאולה לתפלה שהוא היחוד [דבטוחות ויראה ע"פ דרכו] הגמור ואינו ביד האדם רק מי שהוא בן עולם הבא הקב"ה עוזרו על זה] ומאחר שב' המדרגות מיוחדות אצלו ביחוד גמור נחלקו מאיזה מהם הוא הנייחא הגמורה. דעכשיו שעדיין אינו במדרגת זו [שהוא מדרגת ר"מ כנזכר לעיל ולא כל אדם זוכה] יפשפש כו' צריך הדקדוק במעשים שזהו הגדרות וגבולים את זה תעשה ואת זה לא תעשה. שזה מצד הבריאה שהוא בעלת גבול וכמשנת"ל מה שאין כן מצד היחוד האמיתי ומדרגת עד שלא נברא אומר על טמא טהור ומראה פנים כנ"ל. ואין כאן גדר וגבול ומשמוש במעשים וכמו שנתבאר לעיל. וענין פלוגתת יפשפש וימשמש היא עצמה הפלוגתא בברכות (ל"ד:) אי בעל תשובה גדול או צ"ג. יפשפש הוא מדרגת בעל תשובה שב על העבר. וימשמש בהוה מדרגת צדיק גמור ובמקום אחר ביארנום שהם ב' מדרגות יוסף ודוד [תרין משיחין יוסף הצדיק ודהמלך ע"ה הגבר הוקם על ודרז"ל((ע"ז ה' ע"א) שהקים עולה של תשובה ואין כאן מקום להאריך]:

פרק ד

ים שעשה שלמה כו' (עירובין י"ד ע"א) כבר כתב הרמב"ם סוף ה' מקואות רמז שיש במקוה ע"ש. והוא גם כן בדברי רז"ל שילהי יומא להמשיל טהרת עונות לטבילת המקוה יעו"ש שאמרו דומה לטובל ושרץ בידו כו' ע"ש. [דנקטי שרץ שהוא הראשון מאבות הטומאה בריש כלים והוא שכיח] ויסודו בכתוב ומכל גלוליכם אטהר אתכם. ותשובה ששב להשם יתברך בכל לבו רומז למים ורמז יש בדבר כמו שכתוב בספר החינוך כמו שהי' העולם כולו בתחלה מים במים וכאלו היום נולד כו' ע"ש. ועוד דברים בגו על פי מה שנתבאר לעיל בדברינו כי התיקון ואמירת על טמא טהור הוא במדרגת שלא נברא שהוא היחוד הגמור אז הוא תיקון הקודם. וזהו כשמתכסה כולו במים כאלו אינו בעולם כנ"ל. ואז"ל (יומא פ"ה:) מי מטהר אתכם הקב"ה. הוא כמו שכתוב ומלאה הארץ

דעה את ד' כמים לים מכסים. וכשיטבול עצמו במים אלו שהוא דעת את ד' ויתכסה כל גופו רצה לומר שכל כחותיו יהיו שקועים בעסק זה אז נטהר מעונות שזהו הדביקות הגמור ובלבד שכל גופו עולה בהן. שכל תאותיו ומחשבותיו וכחותיו בפרטי פרטות אין להם שום תשוקה ורצון כל שהוא לעניני זה העולם רק למה שהוא רצון השם יתברך ושקועים בזה לבד כולם אחד לא נעדר. ושיערו חכמים זה ארבעים סאה כי סבה היא המדה היותר גדולה מעבירות כמו שכתוב בסוטה ח' ב' בסאסאה כו' אין לי אלא סאה כו' כי מקום העבירות והחטאים הוא רק בזה העולם כמו שכתוב דלעתיד לבוא ישחט יצר הרע בשילהי סוכה. וא' בבראשית רבה (פי"א) מי שאין משמר שבת כאן שם משמר ע"כ. ובפ' עושין פסין (י"א.) דרשעין אומרין יפה דנת כו' ולכך כמו שהעולם הזה בעל גבול. כך העבירות יש להם גבול מה שאין כן המצוות אין להם גבול ולכך שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (כמו שכתוב קידושין ל"ט ע"ב) דהאי עלמא בעל גבול ושכר מצוה אין להם גבול. ואיכא למ"ד בנדה (ס"א:) מצות אין בטילות לעתיד לבא. ואז"ל (ברכות ס"ד:) צדיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא שנאמר ילכו מחיל אל חיל. דגם שם יש מקום למצות. והיינו כמו שכתוב בספרק קמא דקדושין (מ'.) דמחשבה טובה מצרפה למעשה ואפילו חשב כו' ונאנס מעלה עליו הכתוב. כאלו עשה. אבל מחשבה רעה אין מצרף למעשה שהעבירה היא רק במעשה והיא בעלת גבול דוגמת עולם הזה עולם העשיה מה שאין כן המחשבה אין לה גבול וגדר כלל:

והנה מדת עולם הזה איתא בפרק עושין פסוק (כ"א.) דשמים בזרת תיכן חצי אמה על חצי אמה. והנה איתא בתמיד (ל"ב.) דמשמים לארץ כממזרח למערב. אם כן היא גם בגובה חצי אמה והוא אם כן א' מכ"ד (עיין עירובין כ"א ע"א תוד"ה אחד) משיעור מקוה דהיינו סאה ושני שלישי סאה שהם עשרה קבין. וזהו צחות לשונם בקדושין (מ"ט ב') דחשיב כמה דברים שירדו לעולם עשרה קבין ע"ש והיינו שיעור כל העולם. ומ"ש שם תשעה נטלו כו' ואחד כל העולם כולו רצה לומר כי ידון דכל דבר נחלק לעשר שזה לא ימלט שום דבר שלא יחולק לזה כנודע מטעם חכמי האמת וגם דל הפילוסופים הודו לזה. והראשון הוא המקור הכוללם שממנו הם מתפשטים והוא עומק ראשית של הכל הנודע ומתבאר אצלינו במקום אחר. והתשעה הם כוללים כל גוף הגשם וז"ש ט' נטלו כו' רצה לומר כל חלקיו, רק האחד המקור הכוללם מתפשט בכל העולם ועל ידי כל העולם שותים תמצית אותו מקום שנטל התשעה והבן זה. והנה איתא (מדרש הובא בתוס' פסחים צ"ד א"א) העולם שליש ישוב כו' וכן פירש"י על וכל בשליש עפר הארץ ושם הוא מקום בני אדם והבחירה ברע. ונמצא הם כוללים רק שליש שהוא ג' קבין ואיתא

המקור הכוללם הרי ד' קבין ועם תוספת שליש לגודשא ביבש (עירובין י"ד:) [כמו שכתוב במקום אחר כי מעשה המצות לח כי התורה משולה למים וכן אז"ל (כלים פי"ז מי"ג) כל שבים טהור והחטא משל ליבש, ארץ הנגב נתתנו] הרי מדת סאה לחומר החטאים הכוללים כל העולם כולו המיושב עם הגודשא רצה לומר בתכלית כובד העון, ומדת הכלי לבד הגודשא ב' שלישי סאה והיא מכוון א' מששים משיעור מקרה שהיא כלי מחזיק ארבעים סאה [ובהדי גודשא ס'] וכדרך שאמרו בפסחים (צ"ד.) עולם אחד מששים בגן. ועיין בתורת חיים [(ב"ב דע"ג)] דכל א' מששים שבגמ' רצה לומר שזה בטל בזה לפי שביטול איסורין היא בששים ע"ש, וכן צריך תשובת המשקל כל כך עד שיתבטל כובד עונג העבירה נגד כובד מרירות התשובה וכלא היה ולכך שיעורו ששים פעמים נגד כובד עון:

ועוד דברים בגו כי ארבעים סאה הוא תתק"ס לוג. ומצינו בפ"י דתרומות (ירושלמי שם הל"ה) ביטול אחד מתתק"ס וע' בתשובות הרשב"א סי' תכ"ו וסי' ריש עמוד א' ושאר ראשונים חכמי לב נבוכו וכתבו שלא ידעו טעם שיעור זה. אבל דע כי אלף הוא מספר שלם החוזר ליחוד כידוע שמתחילים למנות עשרת אלפים מאה אלפים והאלף חוזר ליחחוד [ומה שנמצא רבוא אינו שם מספר רק לשון רבוי כמו שכתבתי במקום אחר] ולכן אל"ף אותיותיו אלף שזה חוזר ליחוד, והטעם כי עשרה הוא מספר שלם שכן כל המספרים הם הולכים עשרות עשרות וכן כל עניני עולם חלוקים לעשרה מאמרות נברא העולם. ועשרה הוא קומה שלימה. ולפי שכל גוף נברא הוא מוגדר בששה הקצוות והוא ההתפשטות באורך ורוחב וגובה ועל ידי זה ההתפשטות באורך ורוחב נעשה מרובע מעשרה והוא מאה וכשמתפשט גם לגובה הוא מעוקב עשרה שהוא מספר אלף. ואז הוא גשם שלם וחוזר להיות גוף יחידי נברא והוא בסוד אמרם (עיין בראשית רבה פכ"א) מה אני יחיד בעליונים שזהו א' ואותיות ל"ף שהוא רק מילוי אות הא' נעשה אל"ף שהיא ההתפשטות לכל צד להיות קומה שלימה ומלאה ואז חוזר הכל ליחוד ואין כאן מקום להאריך בזה. ובמקום אחר ביארנו בזה ענין שרי ישראל שהולכים רק עד שרי אלפים ואין עוד כי שרי רבואות לא מצינו שמה שיותר מאלף הוא מדרגת המלך שלכן חרה לשאול מה שנתנו לו האלפים ולדוד הרבבות ועוד לו אך המלוכה. וכן אמרו לדוד ששקול כעשרת אלפים ע"ש כי המלך הוא כולל הגופים שלימים הנבראים כולם וגם זה מספר כללי וקומה שלימה כזה הוא עשרה ואין כאן מקומו. וזהו ענין לשונם בכל מקום בריה אפילו באלף לא בטיל נקטו לגוזמא. ובלשון הכתוב גם כן אחד מאלף מצאתי ונאמר מליץ אחד מני אלף. מספר אלף שהוא תכלית הביטול אבר

הפרטי לכלל הגמור שבתכלית ההתפשטות. וזהו ענין הבטולים שמצינו א' משה לענין מקח וממכר דשתות קנה ויותר משתות בטל מקח שהוא כענין ביטול דבשתות בטלה השיעור אונאה לגבי גוף החפץ. וכן (בב"ב צ' א') אין מוסיפין על המדות והמטבע ואין משתכרין יותר משתות הכל כענין בטול. ומצינו גם כן בטול אחד מעשר (שם צ"ג ב') במשנה עשר מתולעות עשר קוססות עשר פוטסות למאה, [ומ"ש שם רובע לסאה בפירות אינו שהפירות עצמן רעות כמו הנך רק טינופות אחרות ובמקום אחר ביארנו] ומצינו ביטול בששים לכל איסורים וביטול במאה לאיסורים פרטים וביטול בתתק"ס. וביאור זה כמו שכתבתי במקום אחר כי כל דבר חלוק רק לשלשה ההתחלה והאמצע והסוף. כי לעולם רובו ככולו ועד האמצע שהרוב עדיין נשאר כאלו כולו שם ועדיין עומד בהתחלה ומנקודת האמצע ואחריו שרובו עבר כאלו כולו שם ועומד בסוף וכמו שאמרו בפרק קמא דקדושין (י"ב.) כיון דנפיק מפלגא קרוב לאלפיים קרינן. וזהו מצד הרגשת האדם שאנו מחזיקים בכל דבר רובו ככולו אבל מצד הבריאה היא היתה בשלימות כל דבר כולו ממש. ולכך עשר מתולעות כו' שהביטול ממילא מצד טבע הבריאה הוא א' בעשר ביטול הפרטי בקומה שלימה. ובאונאה והשתכרות שהוא מעשה האדם רובו ככולו ואחד ששה בטל. וכן ביטול הטעם שהוא מה שנרגש לאדם הוא אחד ששים ושוב אין נרגש הטעם. אבל דברים שאין די בביטול הטעם אז ביטולם אחד ממאה שהוא הביטול הגמור מצד טבע הבריאה:

ואמנם מה שזה בעשרות וזה במאות.דע כי ד' מדרגות יחידות עשיריות מאות אלפים ביארנו במקום אחר שהם נגד ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה הידועים לחכמי האמת, שאצילות הוא וגרמוהו חד תמן והוא יחידות והולך ומתרבה עד עשיריות שהוא בתכלית הרבוי והיפך היחוד ומגיע למספר אלף שהוא הרבוי היותר שלם במספרים וכסבורין אנו שהוא רבוי גמור ואינו אלא יחוד גמור כמו שנתבאר לעיל. והוא בסוד נעוץ סופן בתחלתן וכמראה הברק שהאות במקום שכלה חוזר ומתלהט וכמו שכתוב לעיל אף הוא יחיד בתחתונים שאמת מארץ תצמח. ורק דעולם העשיה ומשם יצמח ויתגלה תכלית עומק היחוד על ידי האדם ששרשו למעלה מעולם האצילות והוא מגלה שגם הרבוי הזה הוא יחוד גמור וכמו שנתבאר סוד זה למעלה ראש. רק שהוא מילוי היחוד וכמו שכתוב לעיל והם באדם מחשבה שבמוח ורצון והרגשה שבלב וכחות האברים שבדם ובכבד. ויציאת הפעולה על ידי מעשה האברים. וד' כחות אלו הם נגד ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה כמ"ש במקום אחר. והם נגד ד' המספרים הנזכר לעיל שהם ד' שמות הידועים לחכמי ההנדסה שהם נקודה וקו ושטח וגשם. הנקודה היא שאין

לה שום התפשטות והיא חכמה שבמוח כידוע שהחכמה נקרא נקודה בכמה מקומות בזוהר. שאין לו תפיסה ולא קיימא לשאלה ואינו בעל קצוות כלל שהוא דבר המוגדר במקום וקיימא לשאלה מה שאין כן המחשבה אינה מוגדרת כלל בקצוות שאינה בעלת גבול ומקום כלל ולכך היא נקודה [וכל דברים אלו עמוקים מאוד ומתבארים במקום אחר בארוכה] והקו הוא בעל ב' קצוות שיש לו התפשטות א' וממנו נתהוה ב' קצוות והוא עץ הדעת טוב ורע שהוא מטה וקו שיש לו ב' קצוות טוב ורע. והוא הלב באדם כידוע ששם עץ הדעת טוב ורע לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו שההרגשה היא רק בב' קצוות והם טוב ורע. ושטח הוא בעל ד' קצוות והוא כחות המתפשטות מן הלב שהם מתפשטים מן הלב והנהגתם הוא על ידי החכמה שבמוח. והנה מצד הלב ההרגשה בטוב ורע הוא רק מה שהאדם מרגיש במתוק ומר ונאה ומגונה. וזהו נקרא טוב ורע כמ"ש בזוהר דרע היינו רע לבריות וזהו המורגש לאדם עצמו שהוא גם כן מכלל הבריות מה שהוא רע להם ונודע ונרגש להם. אבל הרע לשמים וטוב לשמים דהיינו צדיק ורשע והוא בענין או"ה טמא וטהור שהוא מצד התורה והחכמה העליונה זה מושג מצד החכמה [כענין קיים אברהם אבינו ע"ה כל התורה כולה עד שלא נתנה (יומא כ"ח:) ונקטו אברהם אבינו כמו שכתוב במקום אחר כי האבות ודוד המלך ע"ה הם נגד ד' אלו ואברהם אבינו ע"ה נגד חכמה שבמוח] שבמוח כענין איזהו חכם הרואה את הנולד (תמיד ל"ב ע"א). דכל האיסורין הגם דאין מורגש רע בשעת מעשה לעתיד ובאחריתו ינחם ע"ז שירגיש הרע שבו. וזהו מצד החכמה רק שבמקומה במוח שם ואין מקום לרע כלל וכמו שכתוב (קידושין ל"ט:) מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה. [מה שאין כן הרהורי עבירה קשין מעבירה (יומא כ"ט:) כי הרהור בלב ומחשבה במוח כמו שכתוב במקום אחר] וכמו שכתוב במקום אחר על נשמה שנתת בי טהורה היא רק ההתפשטות בכח האברים שהם הנשפעים מן הלב ששם יש גם כן הנטיה לרע ממילא מצד החכמה יש גם כן נטיה לאיסור. וזהו ד' קצוות טוב ורע ואיסור והתיר שהם ב' המרחקים אורך ורוחב אבל בגובה אין להם התפשטות כל זמן שלא יצא לפועל במעשה. וביציאה לפועל נעשה בעל ג' מרחקים וו' קצוות שהוא התפשטות האורך והרוחב דהיינו הטוב לשמים וטוב לבריות בגובה גם כן רצה לומר שיהיה הטוב בשלימות כפי עומק המחשבה של מעלה שעל זה רומז הגובה. וזהו ענין נעוץ סופן בתחלתן ויעוין מה שכתבתי במקום אחר בענין מדת אורך ורוחב וגובה של תיבת נח בזה. ולכך בענין הטוב ורע שבין אדם לחבירו השיעור בעשרות. ולענין איסור והיתר השיעור במאות. ולענין בריה ודבר שהוא חשוב שבריה היא קומה שלימה והיא שלם מכל צדדיו ובעל ג' מרחקים ביטולו בשלימות הג'

מרחקים שהוא באלף. והנה ביטול מצד שלימות הבריאה בזולת המורגש לאדם הוא בכולו ולא ברובו כמו שנתבאר לעיל. אמנם לפי שהגובה היא מצד המעשה ולא ממילא ובזה היה ראוי להיות רובו ככולו כנ"ל רק ידוע כי העשרה שחלוק כד' האחרון שבהם הוא היציאה לפועל במעשה כנודע מטעם חכמי הקבלה בזה ואין כאן מקומו ביאורו. ולכך גם העשיה שהוא הגובה חלוק לעשר כנ"ל והאחרון הוא גמר העשיה בו באמת רובו ככולו ולכך די בתתק"ס והבן זה היטב:

והנה לוג היא שיעור שלם כמו שכתוב במקום אחר על משנה (סוכה מ"ח:) מלוג היה מנסך כל שמונה ולא תמצא בתורה מדות קטנות יותר ולכך ביטול טמא בטהור הוא בתתק"ס לוג. וזה מים שכל גופו עולה, כי כל גוף הוא בעל ג' קצוות אורך ורוחב וגובה ולכך לגוף צריך תתק"ס פעם כנ"ל. ושיעורו אמה על אמה ברום שלש הגובה ג' פעמים מן האורך והרוחב שהוא כולל שלשתם כנ"ל דסוף מעשה במחשבה תחלה. והנה שלמה המלך ע"ה שלמה שמו ושלימה בשנתו (ע' ברכות ל"ט:) שהי' חפץ להשיג תכלית השלימות כידוע וכמו שכתוב בזוהר דבימיו קיימא סיהרא בשלימותא. לכך עשה ים המחזיק ק"נ מקוה טהרה ולכאורה ים משמע מים שאין לכם סוף והרי יש להם מדה. אך בירושלמי איתא והובא בתוס' פסחים ק"ט ב' דרגלי השוורים היו חלולים ע"ש. והיו מחוברים לתהום והיינו דזהו תכלית הבעל גבול כאשר הוא דבוק במקורו באין סוף ובלתי בעל גבול וכלי כזה הדבוק במקור כל כך הוא מחזיק ק"נ מקוה טהרה שהיא סיהרא בשלמותא. שהוא יום הט"ו כמו שכתוב בבראשית רבה (פ"ו) דהלבנה עושה י"ד מטמוין (פירש"י והערוך שקיעות דהיינו שקיעת הלבנה) לפניו וי"ד לאחריו והט"ו הוא האמצעי השלם. וכן שלמה המלך ע"ה הוא הדור הט"ו מאברהם אבינו ע"ה וכן ממנו עד צדקיהו. והנה על אברהם אבינו ע"ה דרשו בבראשית רבה (פי"ט) פסוק מי יתן טהור מטמא אברהם מתרח. והוא הראשון שטבל במקוה טהרה מן הטומאה הקודמת והוא נקרא טהור והיא השלימות נגד החסרון. אבל בשלימות עצמו יש מעלות והם חמשה עשר [וכך קבלתי] כדתנן במדות((פ"ב מ"ה) ט"ו מעלות מעזרת נשים לעזרת ישראל כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהלים. שט"ו עליות במעלות יש [מעזרת נשים עד עזרת ישראל שהאשה היא המעלה הראשונה שהוא תוקף התשוקה להשם יתברך והוא אברהם אבינו ע"ה שהי' תחלה לתוקף התשוקה כידוע. והאחרונה הוא האיש שהוא מילוי התשוקה בתוקף גילוי השכינה וההשגה. וכשזכו איש ואשה שם י-ה ביניהם (סוטה י"ז.) שהוא בגימ' ט"ו המעלות ובזה השם נבראו ב' עולמות כמו שכתוב במנחות (כ"ט:) וה"א היא באשה ובו נברא העולם הזה שבו היא התשוקה והיום לעשותם] ולא

המילוי לתשוקה בהשגה שלימה שהוא הקבול שכר והוא לעתיד לבוא והוא העולם הבא שנברא ביו"ד שהוא באיש. כי כל דבר נחלק לג' ראש תוך סוף והראש הוא התשוקה והתוך כבר הוא התחלת המילוי ולכך תוך וסוף שניהם באיש והם בעולם, עולם הזה וימות המשיח ועולם הבא. וימות המשיח הוא התוך וכן הגן עדן שאחר המיתה והקבול שכר. ועולם הבא נקרא הבא כמו שכתוב בזוהר שהוא בא, בכל עת בא עד שיבוא לגמרי. והוא במספר המעלות שעולים מעלה אחר מעלה. ולבאים בסוד ד' ידוע כי הה"א שבשם רומזים לנוקבין ואשה והיא במדרגת הה"א כנ"ל [ולכך נתוסף באברהם אבינו ע"ה ה"א] והיו"ד והוי"ו רומזים לדכר ואיש והכ"א שהוי"ו הוא רובו של יו"ד וככולו כמו שנתבאר לעיל. רק שזה במקור וזה בנרגש מצד האדם כמו שכתוב לעיל ואין כאן מקום להאריך עוד] והנה כל דבר כאשר הוא בשלימות הוא כלול מעשר וכידוע וכמשנת"ל ולכך הם ק"נ מקוה טהרה:

ברכות

פרק א

בויקרא רבא (פ"ז) ובפסיקתא רבתי גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם הגליות מתקבצות בזכות משניות. פירוש כמו שכתוב (ברכות ח' א') אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. והלכה רצה לומר משניות בכל הש"ס כמו שכתוב במקום אחר((ע' רש"י סוף נדה וקידושין מ"ט.) והיינו שהוא הנהגת האדם ודרך הילוכו בהאי עלמא. וזהו על פי תורה שבעל פה שעל ידה היא הכריתות ברית כמו שכתוב((בגיטין ד"ס). והיינו שהברית רצה לומר הקיום לעד ולא יאבדו חס ושלום בעכו"ם רק כמו שכתוב בחמה שפוכה אמלוך וגו' וכמו שכתוב אני ד' השוכן בתוך טומאותם (יומא נ"ו.) וכמו שאמרו ז"ל (מגילה כ"ט.) דשכינה בגלות. והכל מדה אחת שהוא מדת מלכותו יתברך שבכל משלה גם בכל הטנופות והקליפות הוא מצד מדת המלכות שרצה יתברך בבריאת העולמות ומקום הבחירה בטוב וברע לפי שאין מלך בלא עם ועל ידי זה יהיה לו עם. ומדה זו היא השוכן עמנו גם בגלות והוא תורה שבעל פה המשולה ללילה (ע' סנהדרין כ"ד ע"א) כמו שאמרו ז"ל במדרש (שמות רבה פמ"ז ע"ש בידי משה) במשה רבינו ע"ה שלמד תורה שבעל פה בלילה. לכן התחלת תורה שבעל פה מאנשי כנסת הגדולה שהוא התחלת הגלות כמו שכתוב במקום אחר. והוא משול ללילה בכל מקום שאז השכינה עמו אנכי בצרה וכן תורה שבעל פה היא במדרגה זו. כי תורה שבכתב היא מצד אור השם יתברך בעצמותו הקודם לבריאה וכמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה פ"ח) דתורה קדמה לעולם. מה שאין כן תורה שבעל פה היא מה שנובע מלב חכמי ישראל והיא נקרא בפי הרמב"ם בכמה

מקומות דברי סופרים אף לדרשות הי"ג מדות וכיוצא שסופרים הם שגלו ד"ז. וזהו מצד אור השכינה הנובע בנבראים וכמו שכתוב לעיל דף א' ע"א מקונטרס זה. וד' אמות הוא מדת המקום בכל מקום כענין ד' אמות של אדם קונות ואין בית פחות מד' אמות וזה יש לו להקב"ה בעולמו שהוא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה כמש"ל דף א' ע"א. ולעתיד גם כן בחימה שפוכה אמלוך זה יהיה הקבוץ על ידי מדה זו וכמו שכתוב במגילה (כ"ט.) על פסוק אעלך גם עלה ע"ש. ובר"ה (ל"א: ע"ש) בטבריה משם עתידה לעלות. שהשכינה עולה גם כן שמתרומם מדת המלכות ובחימה וגו' וזהו למעני אעשה שעיקר הקבוץ יהיה רק למעני למען מדת המלכות שיתרומם. וזהו גם כן בזכות המשניות שהכל אחר כנ"ל. וזהו יתנו בגוים ששם המקום בגלות שדומה ללילה כנ"ל:

בויקרא רבא פ' אחרי (פכ"א) איתא לעולם ישקיע אדם את עצמו משניות שאם ירתק יפתחו לו כו'. פירוש אם יסובך באיזה ענין ולא יוכל לצאת הם יפתחו לו פתח שיצא לאור כך שמעתי. ורצה לומר כידוע שהפתח והשער לד' צדיקים יבואו בו היא זו המדה הראשונה המצמצמת אורו יתברך כפי השגת הנבראים וכמש"ל דף א' קצת מזה. [וכן המשניות מצמצמים הנהגת האדם ומגדירים מעשיו] ואיתא שם עוד בויקרא רבא עמוד ברזל משנה. רצה לומר כמו עמוד ברזל שהוא משען חזק לבל יפול וכן אור המשנה שהוא גם כן אור שכינתו יתברך השוכן בתוך טומאותם והמאור מחזיר למוטב כמו שכתוב בריש איכה רבתי לבל יפול באחת הפתחים. כמו שכתוב בסוטה (כ"א א') ע"ש:

ששה סדרי משנה חמשה חומשי תורה . יראה כי המקור הוא א' אלקינו כו'. וכל שמתרחקים מן המקור כך הם מתרבים בענין מים מפכים עד שנעשים למעין גדול. והראשון הוא ב' לוחות שהוא אורייתא וקב"ה כולו חד רק מכל מקום היא מדרגה למטה לכך הם ב'. ובמקום אחר ביארתי בזה התחלת התורה בבי"ת מצד בריאות העולם ועצם התחלתה בא' אנכי שהוא מצד מה שכולה חד התחלתה באל"ף ואין כאן מקום להאריך. והאבות לאומה ישראלית שגם כן כולא חד עם אורייתא וקודשא בריך הוא אבל כבר הם מדרגה למטה. וכבר כלולים מג' תחלה קודשא בריך הוא א' ואחר כך עם אורייתא כולה חד מכל מקום כבר הם ב' ואחר כך עם ישראל כולה חד מכל מקום הם ג'. והאבות הם המרכבה וכל הרכבה היא מג' כמו שכתוב אין אגודה פחות מג' (ע' תוס' סוכה י"ג.) והאמהות במדרגה למטה מאב הם ד'. והיינו כי האם המוציאה לפועל את הולד מה שאין כן האב הוא בכח. וכבר נתבאר לעיל ענין אחר בענין ד' עולמות וד' כחות שבאדם הג' הם בכח והד' הוא היציאה לפועל ולכך האבות ג' והאמהות ד'. והנה אלה הם מולידי ומוציאי לפועל האומה. והתורה היא הנהגת האומה לאחר שיצאתה לפועל ומצד הזה

מה שהתורה היא הנהגת האומה היא מחולקת לחמשה חומשי תורה. שזה מדרגה למטה מאבות ואמהות. וכל הנהגה כלול מה' כמו שכתוב לעיל סוף ע"א על בה' נברא העולם הזה שהם ה' מעלות וכן ידוע מטעם חכמי הקבלה ענין ה' פרצופין הכוללים כל הנהגות העולמות והם ה' כחות שבנפש הנזכר בבראשית רבה (פי"ד). והבן זה שקבלת התורה בהר סיני שהוא עצם התורה הוא רק ב' לוחות ובהם כלול הכל וקודמת לאבות ואמהות. אבל מצד התפשטותה להנהגת הנבראים על ידי זה הוא מדרגה למטה מאבות ואמהות ומתרבות לחמשה חומשי תורה. ויש בזה דברים ארוכים בענין שבירת לוחות הראשונות ואין כאן מקום להאריך:

והמשנה שהיא תורה שבעל פה שהוא במדרגה למטה הם ששה כמדת כל גשם בעל ששה קצוות והם מה למעלה [משכל האנושיי ונגדו סדר זרעים שנקרא אמונת (שבת ל"א.) שאמונה היא למעלה מן השכל] ולמטה [נגדו סדר טהרות לטהר הטמאים שהם למטה ותחתית המדרגות וזהו מה למעלה מה למטה (חגיגה י"א ע"ב) ואין כאן מקומו] וד' קצוות וזהו בתורת האדם תורה שבעל פה מה שאין כן תורה שבכתב שהוא שכל אלקי לא שייך למעלה ונשאר ה' קצוות. ואמנם באמת הששה סדרי משנה הם כלולים כי הם בכלל אחד והם גם כן ב' כמו שכתוב התוס' יו"ט (בהקדמתו למשניות) שחלוקים לב' כב' לוחות ע"ש הטעם. וי"ל כמו הלוחות הא' אנכי תקון הידיעה שכחו יתברך בכל נמצא בברואי ובמעשי העולם הזה. והב' לא יהיה לך תקון כל הקלקולים ומה שהוא היפך מן הידיעה דאנכי וכך ג' סדרי זרעים מועד נשים כנגד אנכי. זרעים בעולם להשריש אמונת אנכי בעולם שעל זה הם כל מצות הזרעים בעולם כמו שכתוב במקום אחר. וראשיתם ברכות כמו שאמרו ז"ל (ברכות ל"ה.) כאן קודם ברכה כו' שהברכה קודם הנאה היא שמכיר שהנאה זו ובריאה זו מן השם יתברך והוא המנהיג. ומועד הוא בירור אנכי בשנה [וכל המועדות זכר ליציאת מצרים וכן אנכי מתחיל אשר הוצאתיך וגו' שזהו המופת והבירור על אנכי כמ"ש הקדמונים]. ונשים הוא בירור אנכי בנפש שמצות אלו בהוצאת הנפשות והולדתם איך יהיו כפי רצון השם יתברך ולא בענין אחר זה משורש ידיעת אנכי בנפש. וסדרי נזיקין קדשים טהרות הם נגד לא יהיה בתקון הקודם למי שקלקל ולבל לקלקל. וזהו נזיקין בעולם להיות טוב לבריות הוא העדר הרע ולכך נכלל בסדר הזה מס' ע"ז גם כן וכן מס' אבות וכן אמרו רבותינו ז"ל (זחלק א' כ"ז:) כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה שהרע לבריות הוא לא יהיה בעולם. וקדשים בשנה שרוב הקרבנות תלוים בזמן, וכמו שכתוב במדרש (הובא בתשובות מהר"ם אלשקר סי' קי"ז) בטעם הקרבנות כדי להפרישם מעכו"ם ע"ש המשל ע"ד שנאמר במ"נ וביארנוהו במקום אחר. [וגם כן איתא (פסיקתא

פיס' ט"ו) מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עון דהקרבנות מכפרים והם לתקן הקודם מלא יהיה] וטהרות בנפש לטהר מי שנטמא ונתקלקל בטומאת הדעות בנפש כמ"ש הרמב"ם [סוף ה' מקואות]. וא"כ המשניות הם חלוקים לב' חלקים וחלוקים גם כן לג' עולם שנה נפש כאשר נחשוב אנכי ולא יהיה לחד שכן בדבור אחד נאמרו:

והם גם כן ד' כמו שכתוב בב"מ (קי"ד:) בארבע לא מצינא כו' שהי' לומדים רק ד' סדרים וכן התלמוד רק ד' סדרים. ולכאורה יותר היה להם לסדר על זרעים שנוהג בא"י גם בזמן הזה וכן טהרות א' בפרק קמא דנדה (ו' ע"א) חבריא מדכן בגלילא (פרש"י חברים בגליל היו מטהרים יינם לנסכים שמא יבנה ביהמ"ק בימיהם) גם בזמן החורבן מה שאין כן קדשים דלא נהגו כלל. אבל הענין כי זרעים שהיא התחלת האמונה ועיקרה בלב איש ישראל לא לאורה הוא צריך והיא קבועה וקיימא בלב כל איש ישראל. מורשה מהאבות כנודע זה. וכן מסוף וגמר הכל שהוא הטהרה הגמורה מכל חלאת הטומאות אינה ביד השתדלות האדם בעולם הזה כלל. וכמ"ש שילהי יומא מי מטהר אתכם כו' כמ"ש ובא השמש וטהר ושמעתי פירוש וכשיבוא השמש על דרך כי שמש ומגן ד' אלקים. וכן אז"ל (ע"ז ג:) לעתיד לבוא יוציא הקב"ה חמה מנרתקה והיא שמש צדקה ומרפא [לקודם] בכנפיה לצדיקים אז יהיה הטהרה הגמורה. וזהו הראש והסוף שהם העבר והעתיד שאינם בידו של אדם. רק ההוה הוא בידו של אדם וזהו בארבע מצינו שבהם היתה יגיעת בעלי התלמוד שהרצון בו הפלפול והעיון בזה והוא השתדלות ויגיעת האדם. מה שאין כן ראשית [המחשבה] וסוף [המעשה] זהו מצד השם יתברך וכמו שכתוב במקום אחר באורך ולכך עיקרי הסדרים להשתדלות אדם רק ד':

והם גם כן חמשה חומשי תורה. כי חכמה ודעת שהם קדשים טהרות אחד הם כי ממקור אחד יצאו ולכן במקור הם אחד רק קודם שמגיע למקור מצד ההלכה דרצה לומר הליכת האדם באותם המדרגות הם נראים כב'. [ועי"ל כי סוף מעשה במחשבה תחלה וכלולים באחד כענין נעוץ סופן בתחלתן ולכך זרעים וטהרות אחד באמת רק זהו אחר שהגיע לסוף ולא בעת ההילוך. ולכך תורה שבכתב שהיא למעלה מן הזמן נעוץ סופן בתחלתן והם חמשה מה שאין כן תורה שבעל פה היא בזמן ולכך יש בה חדושים בזמן מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש שהיא מתחדשת בכל זמן מה שאין כן תורה שבכתב כתיבא וקיימא ולכך נקראת הלכה כנ"ל. לכך הם ששה אבל באמת היא ה' כנ"ל והולך ונכלל לד' ולג' ולב' עד שחוזר להיות א' בכללות הכל כנ"ל כי הכל חוזר למקורו הראשון מקור הכל]:

בשבת (ל"ג א') אמונת זה סדר זרעים. פירוש כמו שכתוב מכות (כ"ג א') בא חבקוק והעמידן על אחת כו' שהוא המטרה אשר כל מצות התורה יכונו אליה שגם חובות הלבבות כאהבה ויראה ודבקות מטרת חפצן האמונה. [וכמו שכתוב בס' **פרי הארץ פ' לך** ע"ש] כי שורש לשון אמונה רצה לומר קיום כמו יתד במקום נאמן. ואהבה ויראה אינו קיים לעד לבל יזוז ממנו אפילו רגע א'. מה שאין כן אמונה רצה לומר מצות אנכי וידוע זו בכלל באמונה שלימה שיש בורא ומנהיג וכו' זהו בתמידות ויתד במקום נאמן. וכל עיקרי צרכי האדם בעולם הזה הוא בזרעים שהם קיום חייו. ע"ז באו המצות עשה ולא תעשה שבזרעים שהם להשריש בלבו כי עיקר קיום חייו הוא מהשם יתברך. וצוה ליתן הראשית מקצירה ומדגן ומעיסה להכהן שהוא עבד ד' וקודש לד' המה, כי צריך שיהיה מחשבתו בראשית מעשיו לשם ד' כמו שכתוב בזוהר כמה פעמים (ע' זח"ג ק"ח.) [ובתניא פ' מ"א ע"ש] כי הכל אחר ההתחלה. וכל מתנות העניים הם בסוף הקציר כי על ידי תחלת המחשבה לד' ניכר בסוף המעשה שאינו מייחד תבואתו לו רק נותן גם כן לעני. ושניהם מעידים על האמצע כענין לא גנזו ס' קהלת לפי שראו תחלתו דברי תורה וסופו דברי תורה (ע' שבת ל':) שזה מעיד שגם האמצע דברי תורה ושאינו אומר כחי ועוצם ידי. וכן הברכות על כל הנאות הגוף, לכך נוסדו להזכיר עובר לעשייתן כי לד' הארץ ומלואה. ואז לאחר ברכה הארץ נתן לבני אדם כמו שכתוב ברכות (ל"ה ב') ורשאי ליהנות אחר כך מאחר שמכיר מתחלה שהכל מד'. [וכמו ששמעתי בזה שכך מדותיו של השם יתברך כשהאדם נותן הכל לד' השם יתברך חוזר ונותן הכל לאדם ואומר שהכל שלו אבל כשאין האדם נותן לד' שאין מכיר שהכל של השם יתברך אז אין השם יתברך נותן כלל לבני אדם ואומר כולה שלי וזה כלל גדול בהנהגותיו ואין כאן מקום להאריך ביאורו] וידיעת כך זה נקרא אמונה ופי' בירושלמי (הובא בתו' שבת ל"א.) שמאמין בחי עולמים וזורע. רצה לומר שתחלת הזריעה היא גם כן מתוך שמאמין בחי עולמים ומכיר שהשם יתברך [שהוא הנותן חיים לכל חי ולכל העולמות וממנו נצמח קיום חיותנו שהם הזרעים וקיום חיות הזרעים עצמם וזהו תואר חי עולמים] הוא המצמיח ולא בטבע לבד רק שהוא הנותן כח בטבע. ובמד' (הובא בס' נתיבות עולם נתיב אמונה פ"ב) שבשכר אמונה זכו לירושת הארץ. ומבואר על פי הנזכר לעיל כי עיקר האמונה שלד' הארץ ומלואה ומדה כנגד מדה נגד זה זכו לירושת הארץ שהארץ נתן לבני אדם וכנ"ל:

פרק ב

בברכת קריאת שמע להבין וגו' עד ולקיים ח' דברים. יש לרמז בברכת יוצר אור היינו בינה כמו שכתוב להבחין בין יום ללילה כמו שכתבתי במקום אחר כי בינה הוא הברור

כמו שכתוב אני בינה שהוא הברור האמיתי וכן ההבחנה בין יום ולילה הוא בינה. [והוא עץ הדעת טוב ורע כמו שכתוב לעיל דף ח' ע"ב שזה בלב וכן בינה בלב כמו שכתוב בזוהר (ע' תיקוני זוהר במאמר פתח אליהו) ושם ההבדלה בין טוב לרע. ואיתא בברכות (ירושלמי פ"ה הל"ב) אם אין דעה הבדלה מנין וזהו עץ הדעת ואיתא (אבות פ"ג) אם אין בינה אין דעת ואם אין דעת אין בינה.] ולהשכיל שבברכת אהבת עולם שהוא גם כן ברכת התורה (כמו שכתוב ברכות י"א ע"ב) שמזכיר אהבת השם יתברך וישראל והוא על ידי התורה דשלשתם חד. לכך נכלל ברכת התורה בה גם כן ותורה נקרא השכל שהיא שכליות. ולשמוע פרשת שמע ומקודם היא הבינה וידיעה בטוב ורע ואחר כך השכל והנהגה התוריות שהיא קבלת העשיה. ואחר כך השמיעה כענין נעשה קודם לנשמע שהוא קבלת העשיה. ואחר כך ללמוד וללמד אחר שקבל מרבותיו ואחר כך מחביריו יותר מהם (כמו שכתוב תענית ז'.) זהו ללמוד. ומתלמידיו יותר מכולם זהו ללמד והם פרשת ואהבת ופרשת והיה כמו שכתוב ברכות י"ג ב'. אחר כך ולשמור הוא ההתבוננות קודם יציאת המעשה לפועל מלשון ואביו שמר שהוא לשון המתנה. וכמו שכתוב (בעשרה מאמרות) שהמצוה צריכה שמירה והמתנה להכין עצמו וזריזין מקדימין שמא יקדמנו המות. וזה כנגד למען ירבו ימיכם שאחר שעבר כל המדרגות האלה אז יהיה מתון כי בטוח למען ירבו שיהיה ריבוי בחיים ולא יפסק החשך ממנו אחר זמן. מה שאין כן בהתחלה כשמגיע לו חשק צריך להיות זריז לעשותו שלא יפסק בינתיים החשק כמו שכתבנו במקום אחר בענין פסח מצרים נאכל בחפזון כל זמן שלא הלך דרך מדרגות הקודמות. ואחר כך ולעשות והוא נגד פרשת ויאמר כמו שכתוב ברכות (י"ג ב'). ולקיים הוא אמת ויציב וקיים וגו' ורצה לומר שיהיה מעשה קיימת לעד ובקביעות בקנין בלב זהו המדרגה השמינית. [כמו ששמעתי שבפרשה בני אם תקח אמרי וגו' אז תבין וגו' יש ח' מדרגות והשמינית א"ז וגו' והוא בקנין בלב. ובאמת בקנין בלב יהיה רק לעתיד לבוא וכמו שאמרו ז"ל על ובא השמש וטהר לכשיבוא אותו שכתוב בו שמש ומגן וגו']:

וזה שכתוב בערכין (י"ג:) דכנור שלעתיד לבוא של ח' נימין. כענין מעי ככנור והיון המנגן מאליו כבוד שמים. ובהאי עלמא אינו אלא של ז' נימין דאינו עדיין קנין בלב ולכך בעולם הזה לא כשאני נכתב אני נקרא (פסחים נ'.) כי כל ברכה מתחלת בנוכח ברוך אתה ואחר כך נעלם ורק בתחלה עיניו לנוכח יביטו כמו שכתוב בתניא פ' מ"א דמחשבה לשמה די בתחלה. [ולכך ברכה הסמוכה לחברתה די בפתיחה ראשונה (כמו שכתוב ברכות מ"ו:) ויש שחותמין בברוך כענין תחלתו דברי תורה וסופו דברי תורה שנתבאר לעיל בענין אחר ואין כאן מקום להאריך] מה שאין כן תפלה כולה לנוכח כעומד לפני המלך והיא

באה סמוך לגאולה שהיא ברכת אמת ויציב שהוא בקנין בלב אז הגאולה שלימה מכל רע. ואז היא קיים לעד ההכרה לנוכח ואינו נעלם אחר כך. והוא מתחלה ועד סוף כעומד לפני המלך במדרגת הגאולה שהוא מדרגת דוד המלך ע"ה שהוא הגואל עם מדרגתו הוא התפלה כמו שכתוב ואני תפלה. ואז יהיה נקרא גם כן בהוי"ה המורה הנוכח האמיתי כמו שאומרים ברוך אתה ה' בתחלת הברכה שם הוי"ה שמורה שמהוה הכל. מה שאין כן אדנות שהוא אדון הכל הוא נעלם כי בהית לאסתכולי באפיה העבד באדון. מה שאין כן שמהוה היינו אביך קנך ובן לאב מדבר לנוכח ולכך התפלה במדרגת בן. ומכל מקום צריך כעומד לפני המלך כי בעולם הזה אי אפשר למדרגה זו דלכך לא כשאני נכתב כו'. ורק בכתב אפשר כן שרצה לומר בכח ולא בפועל ולכך בפועל צריך להיות בכובד ראש כעבדא קמי מריה:

פרק ג

ברכות (ב' א') יליף מברייתו של עולם כו' ע"ש. כי בקדשים הלילה אחר היום כמו שכתוב בברכות יוצא אור קודם לחושך. אף על גב דבברייתו של עולם ברישא חשוכא והדר נהורא (שבת ע"ז:) זהו לגבי השם יתברך בריאה קודם ליצירה. ובריאה חושך אצלינו כמו שכתוב בזוהר דיש אור לגדול כל כך החשוך לעין קלי הראות ולכן א' ובורא אחושך. ואצלינו. ממטה למעלה יצירה קודם לבריאה ולכן קרבנות דהיינו כפרה לחוטא וחסר, אצלו היום קודם. מה שאין כן בהנהגת ד' לילה קודם בכל ברייתו של עולם. וסלקא דעתך דקבלת עול מלכות שמים דידן בדידן תליא מילתא ויום קודם לזה אמר ויליף כו' דמיד שקיבל עול מלכות שמים ונתברר אצלו שה' אחד חוזר הכל למקורו. ויליף מברייתו של עולם כו' כי ידוע דנעוץ סופו בתחלתו והתחתון חוזר להיות עליון כמראה הבזק כמו שכתבתי במקום אחר. וע"ש בגמ' דלהך לישנא ילפינן לכל דבר דערב קודם לבוקר מה שאין כן ללישנא קמא דוקא קריאת שמע כמו שכתב תוס' ד"ה אי הכי. ושמעתי טעם נכון דקריאת שמע תלוי בשכיבה וקימה ואם אין שוכב איך קם על כן שכיבה קודמת. וזה שאיתא והכי קתני כו' ובזה ניחא לקמן י"א ריש עמוד א' גירסא דילן בבוקר ובערב וא"צ להג"ה מהרי"ב שם ע"ש. ונראה דקיי"ל כלישנא קמא לכן סדרו בעל הטור ושוחן ערוך דיני השכמת הבוקר ואחר כך בסי' רל"ו דיני הלילה. ויעוין מה שכתבתי במקום אחר טעם דנקטי במתניתין בתפלה שחרית קודם. ומ"ש התוד"ה ליתני דילפינן מתמיד לא דמי לכאן דשם תמיד שני בין הערביים ועדיין יום הוא ובזמן מנחה ושפיר שחרית קודם:

אמנם בלאוו הכי דרך בני אדם בעבודתם כך יצא אדם לפועלו ולעבודתו מהשכמת הבוקר עדי ערב. והתחלת עבודת האדם להשם יתברך כשמשכים ונעשה בריה חדשה. וי"ל דרק בקריאת שמע שהיא קבלת עול מלכות שמים תמידי כמו שכתוב בספר החינוך דמצות שמע ואהבת הם תמידיות שצריך להיות כל כך אדוק במחשבתו רק דבר זה של עול מלכות שמים ואהבה ויראה עד שגם בשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ויהיה כמו שכתוב לקמן גמ' ברכות (ט"ז ב') ונשכים ונמצא יחול לבבינו כו'. מיד שמשכים ימצא עצמו במקום ששכב בו באותו מחשבה כמו שכתוב ביעקב ויחלום והנה ד' נצב עליו ואין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו (כמו שכתוב ברכות נ"ה:) כל היום שד' ניכחו וגם בלילה לא שכב לבו במחשבה אחרת. ולכך בקריאת שמע לבד שהיא קבלת עול מלכות שמים בלי הכרת הנוכח כדפרש"י כ"ה ריש עמוד א' של לילה קודם. ולא בתפלה כי התחלת הכרת הנוכח הוא בתחלת היום כמו שכתוב בהג"ה דריש או"ח. ולא כל אדם זוכה למדרגת יעקב אבינו ע"ה שזכה בשינה למדרגת הנוכח שהיא ידיעת אנכי גם בשינה וזהו מעין עולם הבא כמו שאמרו ז"ל דזהו מדרגת עולם הבא (י"ז.ע"ש) ויעאבינו ע"ה זכה בחייו לזה כמו שכתוב בתנא דבי אליהו רבה פ"ג. ולכן איתא בתענית (ה':) דלא מת. מה שאין כן כל אחד הכרת הנוכח היא רק לפי שעה ומיד נעלם וצריך לזה השתדלות ויגיעה וזהו רק ביום. אבל בלילה קבלת עול מלכות שמים בעתם וכמו שכתוב להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות. אמונה סתמית וקבלת עול שלא יחטא עכמה פעמים מה שאין כן הגדת חסד זהו בבוקר:

ברכות ב' ב' מדמה קריאת שמע בזמנה לזמן אכילה ע"ש י"ל שהקריאת שמע דוגמת אכילה לגוף. בבוקר ישבעו לחם בקריאת שמע של שחרית הוא שביעה ובערב רק אכילה ויעוין מה שכתבתי בזה במקום אחר. ונוטל ידיו קודם קריאת שמע((י"ד:) כקודם אכילה שהידים עסקניות רצה לומר כלי המעשה עלולים להתטנף במעשים מגונים ורוחצים במי הדעת של דברי תורה ותשובה. ולתפלה מהדר אמיא עד פרסה (ט"ו.) שהיא שיעור שעה וחומש צריך לחפש למצוא תיקונים על ידי תורה ותשובה. אבל לקריאת שמע סגי בנקיון בעפר (כמו שכתוב שם) רצה לומר זכרון יום המיתה. ועיין בגמ' ט"ו עמוד א' נקט ג' דברים י"ל נגד ג' דברים שאמר עקביא, עפר כי מעפר אתה. ובצרור, הם המושלכים ע"פ חוצות ככלי אין חפץ זהו לאן אתה הולך. ובקסמית הוא עץ המתבקע על ידי קרדומין זהו לפני מי אתה עתיד ליתן דין כי האדם עץ השדה. וכפרה לא בעינן רק לקדשים דהיינו ליכנס לפני ולפנים ולמי שרוצה להתקדש. אבל לטהרה סגי רק בטבילה

שהיא התעוררות האדם. והערב שמש דממילא ערבא ואינו ביד האדם והוא גמר הסיוע למי שבא לטהר שאלמלא הקב"ה עוזרו כו' (סוכה נ"ב.):

[ג' א'] **שלש** משמורות הוי הלילה כו'. פירוש לילה חושך והעדר האור שהוא על ידי בית המקדש כמו שאמרו ז"ל (מנחות פ"ו: ע' ויקרא רבה פל"א) על חלונות שקופים אטומים שממנו אורה יוצא לעולם וזהו ישאג על נוהו ואוי לבנים כו'. והוא נחלק לג', ראש תוך סוף שזה הוא חלוקת כל דבר. ואיכא משמורות בארעא נמי לעבודת ד' גם בעת החושך [ונקרא משמורות שכך הוא הזמן גרמא לעבודה זו כמו שכתוב הלילה למשמר וכמו שכתוב מצאוני השומרים וגו' בלילה ונאמר אמר שומר אתא בוקר וכן הנביא בגלות אמר על משמרתי אעמודה כי אז זמן השמירה מליסטים ומזיקין על ידי אנשי משמר ובעלי משמורות] ובמשמורה ראשונה עד סופה זמן הליכת בני אדם לשכב ועדיין לא שכבו שסמוך לאור היום. כי הלילה זמן שינה פירוש העדר ההיזק כמו שכתוב (בע"ז י"ט ב') יכול יגרר עצמו בשינה. [ובשבת פ"ט ב' דל פלגא דלילתא] כי בחושך די השמירה מן ההיזק אמנם לא סגי בשינה כדמסיק בע"ז שם דלא זה התכלית. וגם בלילה דאין זמן לרוב מצות התמידיות כציצית ותפילין וגם תפילת ערבית רשות מכל מקום חייב בקריאת שמע. ולר"א באשמורה ראשונה דעדיין מאיר לו קצת מאור היום בסמוך ועדיין לא נדעך ונשכח אור המאיר לגמרי ויקבל עול מלכות שמים. וזהו משמור הראשון לעבודת ד' החיוב על כל אחד בלילה על כל אחד לא יהיה בלי עול וצריך לישא עול מלכות שמים גם בלילה. ואפילו חמור פחות הברואים כמו שכתוב (יבמות ס"ב ע"א) עם הדומה לחמור וכמו שכתוב בשבת (נ"ג.) דאפילו בתקופת תמוז קרירא ליה פירוש בעת תוקף חום האדם לעבודת ד' קרירא ליה. וקרירות הוא עצלות ושינה ובטלה כמו שכתוב יושב בטל כישן ואפילו הכי חמור מכיר אדונו כמו שכתוב וחמור אבוס בעליו ונושא עול אדנותו.

ובמשמר א' גם הוא נוער להשמיע לאדונו וליסטין המזיקין בורחין מקול נעירותו:

ומשמר ב' מפני המזיקין אינו על ידי החמור שכבר ישן דכבר יצא ידי חובתו בקריאת שמע עד האשמורה כדברי רבי אליעזר הכולל גם ההמונים. רק אז משמרת הכלבים שאין ישנים וצועקים ומתייראים המזיקים הליסטים והוא בתפלה כמו שכתוב בזוהר צווחין ככלבין דלית עניא מכלבא כמו שכתוב שילהי שבת. ותפלה הראויה היא תפלת העני כמו שכתוב בזוהר (חלק א' כ"ג:) ולכך תפילת ערבית רשות לא חובה על כל אחד. [בעל משמור א'. וזהו בזמן התלמוד אבל בעת שעומדים במשמר ב' וג' של גלות קבלוהו לחובה] והיינו האמצעית דאמצעיתא שהוא עת רצון וזהו כחכמים דעד חצות הוא קבלת עול מלכות שמים. והיינו לאילין דצווחין ככלבין שהם עובדים על כל פנים ואין עצלים

כחמור רק שעבודתם לגרמייהו הב לן חיי הב לן מזוני ולא לאקמא שכינה מעפרא. שזהו בעלי משמור ג' הקרובים לאור היום השמורה אז על ידי בני אדם [שהם בצלם ובדמות ונק' אדם] שכבר ניעורו וזהו כר"ג דעד שיעלה עמוד השחר יש זמן לקריאת שמע וקבלת עול מלכות שמים לאותן שמרוחקים מן העבירה. ולא חיישינן לאונס שינה כי מתוקף עול מלכות שמים שעליהם לא יוכלו לישן הם השומרים משמר ג' שהשגתם מרובה עד כי תינוק כו'. והיינו כי ג' עמודי עולם תורה ועבודה וגמילות חסדים גמילות חסד רצה לומר מצות מעשיות כחמור למשוי שהוא מצד עול מלכות שמים כמו שכתוב בברכות וסנהדרין עול מצות שטעון וסובל עול כמו שכתוב בפ' חלק (צ"ג:) מטעינו מצות. ועבודה שבלב זו תפלה כמו שכתוב ברישׁ תענית וכן תפלות נגד קרבנות תקנו((ברכות כ"ו ע"ב) זהו משמור בו צווחין ככלבין כנ"ל שהם עניי הדעת. ומשמור ג' הוא עמוד התורה שנמשלה לחלב ויניקת התינוק כמו שכתוב בפסחים קי"ב א' יותר ממה שעגל רוצה לינוק. ואמר תינוק כו' ואשה כו' שניהם יחד הוא רק במשמר ג' לאפוקי מקודם אפשר לזה בלא זה כשתינוק כו' ואשה נעורה בעל ישן וכשאשה כו' תינוק ישן [ואין יונק כמו שכתוב בזוהר] ובנמשל אשה כלל הכנסת ישראל וראשי חכמי ישראל מקבלים מהשם יתברך [מספרת יש לומר כמו מספר דגבי ר"א בנדרים כ' רישׁ עמוד ב'] ותינוקת של בית רבן הם כשהאומה יונקים מהם. [מה שאין כן במשמור ראשון בימי חכמי הגמ' דאשה מספרת אבל אין תינוק יונק דהי' הרבה עמי הארצות אז שאין עכשיו כמו שיראה בגמ'. ובעת משמור ב' היה הגזירות והשמדות זהו נגד הצעקה בתפלה] וקאמר תחלה תינוק קודם לאשה ובסוף למאן דגני כו' הקדים אשה. כי במעשה תינוק קודם שהוא מעוררם משנתם מצד צרכו אבל בנרגש לאחר מרגיש קודם קול אשה מספרת. והבן היטב בנמשל העורר הם המון ישראל על ידי תשוקתם מתגדל הרב לקבל תורה מפי השם יתברך להשפיע אף על פי שכפי הנראה ונרגש לבני אדם הוא להיפך:

והנה מכל עבודת האדם למטה הכח רוחני של עבודה ההוא עומד למעלה כאחד מצבא מרום. וז"ש שמכל מצוה נברא מלאך. וזהו משמורות דרקיע שהוא נמשך כי היכי דאיכא (כו הוא גירסת הרא"ש) כו' כי כל עבודת מלאכים הוא רק על ידי עבודת בני אדם כמו שכתוב בפרק גיד הנשה (צ"א:) אין מלאכים אומרים קדוש כו' אז יש להם רשות וכח [כי אינם בעלי בחירה כשאין להם רשות אין להם כח] לאמור. רצה לומר לגלות ולפרסם דבר זה לפי שכבר פרסמוהו ישראל וכחם למעלה נברא ונתגלה מלאך כח רוחני עומד ומשמש במרום ומגלה כח עובדא זו. וזהו עבודת ושיר המלאכים שהוא רק על ידי ישראל וזהו הג' משמורות שלהם עיין ברישׁ דיבור המתחיל אי קסבר:

שם (ג:) אין אומרים בפני המת כו'. רצה לומר רשעים בחייהם קרוים מתים((י"ח:). ואיתא בפ' ב"מ (ל:) כתיב ענה כו' וכתיב אל תען הא בד"תהא במילי דעלמא. ודבריו של מת רצה לומר להוכיחו על רשעותן שפיר דמי. ותרתי לישני תליין בזה אי דברי תורה שרי:

שם עד חצות כו'. אז תוקף הדין כידוע מזוהר וכן תוקף חשכת הגלות ואז מתנמנם דלא ידע לאהדורי סברא (מגילה י"ח:) מכובד העול. אבל אחר חצות מתחילים החסדים של בוקר להאיר כמו שכתוב בבוקר חסדך ואז עוסק בתורה שנקראת תורת חסד. [והוא גם כן אמונתך בלילות אמונה רצה לומר הקווי לישועה וזהו על ידי התורה. והאמונה קיום העולם כענין יתד במקום נאמן וכן התורה כמו שאיתא((פסחים ס"ח:) אלמלא כו' שנאמר אם לא בריתי כו'. ואיתא (אבות פ"א) על שלושה דברים העולם עומד כו'. ושלשתם כלולים בתורה. עבודה כמו שכתוב (מנחות ק"י.) כל העוסק בתורת קרבן כאלו הקריב. וגמילות חסדים כמו שכתוב גומל נפשו איש חסד וזהו על ידי התורה כמו שכתבתי במקום אחר]:

שם כנור היה תלוי. הוא כנור המנגן מאליו מקירות לבו כמו מעי ככנור יהמיון. ולמעלה ממטתו רצה לומר המטה היא מקום המנוחה וזה היה למעלה שאין מניחו לנוח רק גם בשכבו ידע לפני מי שוכב. וכשהגיע רוח צפונית שמשם תפתח הרעה וחצות שמתגברים חסדים גם הרעה מתגברת. וזה היה נושב בקירות לב דוד וככנור יהמיון ומנגן מאליו בשירות ותשבחות להעיר החסדים. אי נמי לאתעוריה משינתיה שינת העצלות. ואחר כך עוסק בתורה שהיא תורת חסד. וכיון שהאיר עמוד השחר שהיא המאיר ומעיר לבות בני אדם כמו שכתוב השחר מעיר אותי עיין בט"ז או"ח רס"א להיות אדם יוצא לפעלו לעבודת השם יתברך. מיד צריכים פרנסה לנפש והמעוררים על זה הם חכמי ישראל. ואמר להם שיקבלו זה מזה בעשיות המצות. ועל זה אמרו אין הקומץ משביע כי זה בלתי מספיק להשביע נפש רחבה ואף על פי שהוא טוב אין בו כדי שביעה שהוא בגדר טוב מאוד וכמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה פ"ט) טוב זה יצר טוב מאוד זה יצר הרע. ואין הבור כו' דלהשלמת האדם אין מספיק מה שבטבע תולדתו על ידי זה ימלאנו דזה מקרי אשר לא עבדו כמו שכתוב **בתניא** . רק צריך לפשוט בגדוד מלחמת היצר שהיא טוב מאוד שעל ידי זה יש נבועה טפה חדשה והיא המשבעת. [ועז"א (סוטה מ"ו.) יצר כו' תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. י"ל לכך הימין מקרבת כדי שיהיה השמאל דוחה וזהו טוב מאוד. ושמעתי דרבותינו ז"ל המשילו היצר לשאור שבעיסה (ברכות י"ז.) והשאור הוא תיקון העיסה (ואיתא ברכות ל"ד א') בשאור דמיעוטו יפה]:

ומיד יועצין כו'. ששלשה דברים צריך קודם המלחמה עצת שכליות ועצת התורה [ופרש"י בסנהדרין (ט"ז.) שיתפללו, קשה דאין זה נמלכין. רק רצה לומר שיגידו איך יעשו על פי התורה] ועצת הנבואה. [וז"ש בירושלמי דמכות (פ"ב הל"ו) שאלו לתורה שאלו לחכמה שאלו לנבואה שהם ג' מדרגות הנז'] שהוא רצון השם יתברך עכשיו באותה שעה כי דבר בעתו מה טוב אם עכשיו הוא העת לעשות לה' דבר זה כענין בני יששכר יודעי בינה לעתים וגו'. ועצת השכל שבמוח ראשון כי דרך ארץ קדם לתורה. ואחר כך עצת התורה שהוא הבינה שבלב והיא משפט הכללי של השם יתברך ואחר כך ההכרה באורים ותומים אם כן הוא רצון הפרטי בעת ורגע ההוא. וזהו בכבד כמו שכתוב ביחזקאל שאל בכבד כמו שכתוב בפ' הרואה (ס"א:) כבד כועס ובעת כעסו אין משגיח בחכמה ותורה כמו שכתוב בעירובין (ס"ה:) בשלשה דברים אדם ניכר שאז יוצא מגדר החכמה. וברא השם יתברך הכעס באדם לצורך קדושה כמו שכתוב (ברכות ה'.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע. ועל ידי רגזון זה יוצא מגדר החכמה ותורה. ועצתו אז למי שמאיר ד' עיניו הוא כאשר ישאל איש בדבר אלקים הפרטי לפי שעה ורגע ההוא [וזה מ'ל'ך' ר"ת ג' הנז' מח לב כבד על פיהם יצא למלחמה כמשפט המלך]. והם ג' עמודים תורה ועבודה וגמילת חסדים. ג' חלקי השכל אנושי שזה ממצות שכליות. ועבודה היא השראת שכינה במעשה ידיו ומכיר על ידי זה רצון השם יתברך הפרטי. ותורה עצה התוריות. ולענין קיום העולם גמילות חסדים לאחרונה יסע כמו שכתוב בקידושין (מ"א.) כל שאינו במקרא במשנה ובד'א כו'. משנה נגד עבודה שעל ידי תורה שבעל פה ההלכות מתבררות כל דבר בעתו וזמנו על ידי חכמי הדורות כמו שכתוב בדורו של רב פלוני היה כו' במקומו של רב פלוני היה כו' (שבת ק"ל ע"א) כי מאיר עיני שניהם ד'. מאיר לעשיר כפי מקומו ושעתו של עני, ודרך ארץ קדם לכל אבל הבליטה במעשה שנעשית גם על פי שכל אנושי זה אין ניכר רק בסוף כשנוצח. וכמו ששמעתי עמ"ש (נדרים ס"ב ע"א) סוף הכבוד לבוא. הא בתחלה לא כי אין שכל האדם מסכים לזה. והנה עצת האורים ותומים הוא על העת לעשות שהוא רק לפי השעה המיוחדת ואין ללמוד ממנה לא לפניה ולא לאחריה. וזהו שכורתין דבריהם על להבא שלא יהיה קיים לעולם כמו כרת דשני. ומופלאים בדברים על העבר שהוא דבר מחודש שלא נראה כן נקרא פלא:

[ד' א'] **לא** חסיד אני כו'. פירוש חסיד הוא הנבדל מקנאה תאוה וכבוד שמוציאין כו' וכנגדן ג' דברים שהעולם עומד. כי תורה היא תיקון לתאוה כמו שכתוב ועץ חיים תאוה בה. כי תאוה דהיינו שכל מה שיש לו רוצה יותר עיקרה נבראה בשביל התורה כמו

שאמרו ז"ל (מכות ר'.) אוהב כסף כו' וכשמשים תאותו בה ניצול מתאות עולם הזה כמו שכתוב הרמב"ם (סוף הל' איסורי ביאה) כי לא תמצא תאות אלא בלב פנוי מדברי תורה. ועבודה תיקון לכבוד כי אין כבוד במקום עבודת השם יתברך וכמו שכתוב בבני עלי כי מכבדי וגו' וכמו שכתוב (פסחים נ"ז:) בישששכר דכריך ידיה בשיראי ועביד. כי העבודה היא עבודת עבד ואין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ומאין יחפוץ בכבוד אחר שיודע רבונו ומכיר קונו וגדולתו ושפלת עצמו. וגמילות חסדים בין אדם לחבירו נגד קנאת איש מרעהו שממנו מקור כלל עבירות שבני אדם לחבירו. [ואולי נגד זה יועצים באחיתופל שכל אנושי ודעת בני אדם תיקון גמ"ח ונמלכים בעצת תורה תיקון תאוה ושואלין באורים ותומים השראת שכינה תיקון כבוד כנ"ל. וזה לשון סדורא דמשנה ראשונה כמו שיתבאר הטעם]:

וטעם שינוי הסדר כי אלו ג' מדות נגד שלוח ג' מחנות. מצורע בכל הז' דברים שחשבו בשבועות (ח' ע"א) וערכין (ט"ז ע"א) הם תולדות הקנאה והיא המוציא רע. ורע היינו מה שבין אדם לחבירו כמו שכתוב בזוהר וזהו חוץ ממחנה ישראל כי אין זה ממדת ישראל כמו שכתוב ביבמות ע"ט א' ג' מדות כו' רחמנים גומלי חסדים בטבע. שאין אצלם מדת הקנאה כל כך רק זו מנפש הבהמות שבאדם ומשתלח חוץ לערי חומה כמו שכתוב עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצור לרוחו רצה לומר לקנאתו וכעסו. שהקנאה מכונה ברוח כמו שכתוב ועבר עליו רוח קנאה. וזב הוא מתאוה כמובן. וזהו ממחנה ישראל שתאותם יתירה על ידי התורה כנ"ל רק משתלח ממחנה לויה שהיא הממוצע וההבדל שבין קודש לקודש. ובכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה שם אתה מוצא קדושה שענינו הבדלה והפרשה. והבעל תאוה אינו מוגדר בקדושה ופרישות אבל מוגדר בחומות אבן בעד הקנאה. וטומאת מת הוא נגד הכבוד כמו שכתוב אין שלטון ביום המות שזהו תכלית העדר הכבוד כי כל הרודף כו' בורח ממנו (ע' עירובין י"ג ע"ב) שהוא באמת נעדר מכל כבוד. וזה רק ממחנה שכינה כי אין כבוד לפני השם יתברך כמו שכתוב (ברכות מ"ג:) בהולך בקומה זקופה כאלו דוחק כו' ובפרק קמא דסוטה (ה' ע"א) גבי מתנאה ע"ש מה שאין כן במחנה לוי' יש מקום לכבוד שהרי עדיין יש גבוה על גבוה מחנה שכינה. ולכך לענין הוצאה מן העולם נקטינהו כסדרן של ג' מחנות ודרך הוצאתן ממטה למעלה. [וכן לענין ההמלכה טרם יצא לגדוד אם אין היציאה שלא במשפט רק מצד אחד מג' כונות ופניות לגרמיה האלו. חשבם כסדר הקשה קשה תחלה] מה שאין כן לענין קיום העולם בתיקונם. העיקר על ידי [מחנה] ישראל שלולי הם אין עולם. ואחר כך [מחנה]

השראת השכינה. ואחר כך מחנה המבדלת ביניהם שאם אין ב' ענינים שונים מקודם אין צריך מבדיל ביניהם:

והנה היותר נקל לתקן הוא התאוה שהוא די על ידי טבילה במים שהוא התורה לבד ואין צריך יותר. [רק טעון ביאת מים חיים ושמעתי דרצו לומר תורה לשמה שהוא דביקות בחיים וכמו שכתוב אורך ימים בימינה] אבל מצורע ומת צריכים עוד הזאה כל אחד לפי ענינו. וחסיד אני שדי חסידות בביטול התאוה ונקט תאות שינה שהוא היותר קשה לבטל עד שקריה אונס לקמן ע"ב ובר"פ ב' דיומא ובנדה. ואין יכול לנצחה אלא מי שלבו בוער בקרבו עד שאין מניחו לישן. ואידך סבר דזה קל כנ"ל ואין קרוי חסיד אלא בהעדר כבוד וזהו ואני ידי מלוכלכין והם בכבודם כו'. והעדר קנאה זהו למפיבושת רבי כו' ולא בושתי ועל ידי זה נקרא חסיד:

שם שמא גרום החטא. אף על פי שכבר לבו חלל בקרבו מכל מקום חטא שוגג יארע גם לצדיקים כמו שכתוב (תוספות שבת י"ב ב') ושאר דוכתי דרק במידי דאכילה אין הקב"ה מזמין תקלה. [ומ"ש בנדרים י' א' שאין הקב"ה מביא תקלה כו' [שובב מצאתי קושיה זו אחר זמן רב בספר בני חיי בליקוטים] היינו דרוב חטאות נקרא חטאת חלב בנדרים ושאר דוכתי. והטעם כמו שפי' הרא"ש (נדרים ד' ע"א) משום דלא שכיחי שארי עבירות המביאות לידי חטאת. וא"כ הנך דלא שכיחי בודאי לא היה אפשר להזמין לידם רק חטאת חלב וזה במידי דאכילה] לא זולת זה. וכשאדם חוטא עבירה גוררת עבירה ויוכל לבוא לידי א' מג' אלו שלא יוכל לנצח. וזה עיקר התעלות הצדיקים על ידי החטאים כי לולי כן כשלבו חלל ואין לו יצר הרע מה מקום לשכר רק על ידי חטא שוגג נכנס בו יצר הרע כחודה של מחט וצריך מלחמה חדשה. וחסיד הוא שכבר נצח ואין לו שוב מלחמה ועל זה פריך ודוד כו' מה שייך יראה על להבא. וגבי יעקב בכל אשר תלך בכל מקום הליכה היינו בדרך ד' [וכמה פעמים בכל ספר משלי דו"ק ותשכח] ויראת יעקב [והיינו שמא יגרום החטא וזהו מלחמת השר כידוע] בלתי ספק לא בשביל הריגת גוף רק היזק לנפש ע"ש:

שם עד יעבר עמך ה' . כי ביאה ראשונה הללו עובדי עבודה זרה כו' רק למה שהם עמך ד' כרחם אב על בנו אף שאינו הולך בדרך טובה וגם קבול התורה היה באונס. מה שאין כן בביאה שניה שהדר קבלוה בימי אחשורוש ברצון (שבת פ"ח.) והיו צדיקים עד שהיו ראוים כו' זה עם זו קנית בקנין שהוא על ידי חלופי דבר בדבר ולא במתנה והם עם זו שמראין עליהם באצבע. מה שאין כן ביאה ראשונה שרק השם יתברך ראה סופם לטוב ושטובים הם וסתם ברא חייס כו' (ברכות ז':) זה רק עמך שאין נראה לעין:

שם ב' **ואוכל** כו' וחוטפתו שינה. עיקר החשש משינה, ואסרו האכילה שהיא גורמת השינה שהוא העצלות והבטלה דכישן דמי. שכל תאות הגוף אף דהיתר מביאים בטלה [והבטלה כו'] ודאיכא אונס שינה אף על פי שהאכילה אינה באונס סלקא דעתך דזה שפיר דמי דאכילה דקודם של היתר הוא ושינה דאחר כך באונס [ויעוין מה שכתבתי במקום אחר לענין אוכל בלילה הרבה ואחר כך בבוקר אין לו גוף נקי ועל ידי זה פטור מתפילין יעויין שם ביאור כמה סוגיות בזה] קמ"ל דגם זה אסור אכילת היתר, שקודם שצריך לגדור מי' שערי ההיתר. וזהו דברי חכמים שגודרין מן ההיתר וזהו המיתה שהוא בטול והעדר החיות:

שם הסומך גאולה כו'. גאולה הוא מיד צוררי נפשו והוא תאות הגוף ושאור שבעיסה דהוקש (ברכות י"ז.) לשעבוד מלכיות ואחר כך יוכל להיות תפלה. וזהו מקודם קריאת שמע קבלת עול מלכות שמים אחר כך יוכל להיות הגאולה ואחר כך התפלה שהיא עיניך לנוכח יביטו ותאות הגוף קיר ברזל שאין יכול להביט. [וכן בתורה נאמר מקודם אנכי ואחר כך לא יהיה זהו הגאולה מרע ואחר כך כי אנכי חוזר להתגלות ביותר בירור. ושמעתי אנכי ראשון בפסח ואחר כך לא יהיה בימי הספירה לנקות עצמו מכל טומאה ואחר כך כי אנכי בשבועות] וצריך להיות תיכף שצריך לשמור רגע הגאולה כמו שכתוב אני ד' נוצרה לרגעים אשקנה ותיכף לה התפלה שתהיה יתד שלא תמוט. ולילה היא עת המנוחה כי יצא אדם לפעלו רק עדי ערב לכן אין בו גאולה שלימה היינו היציאה לגמרי רק העדר השעבוד וזה יוכל להיות לעולם מה שאין כן היציאה לגמרי שהיא [מדרגת אדם כי ימות באוהל שממית עצמו כו' (שם ס"ג:)] הגאולה זהו רק רגע א'. והיינו טעמא דר' יהושע בן לוי דאין צריך קריאת שמע סמוך למטה שהיא המנוחה ובמה שהולך לישן בו במחשבה קם. וכיון שהקימה בקריאת שמע שהוא קבלת עול מלכות שמים כענין ונשכים ונמצא יחול לבבינו כו' (שם ט"ז:) גם השכיבה צריך להיות כן בקבלת עול מלכות שמים. ור' יוחנן סבירא ליה סוף מעשה במחשבה תחלה ומחשבת התפלה היא סמוך למטה בבוקר בראש ולכך צריך לומר גם כן סמוך לשכיבה התפלה והיינו על ידי סוף מעשה. [והנכון דסבירא ליה הכל סדר א' קריאת שמע עם התפלה כיון דצריך להיות תכופים. וכך היא השכיבה כמו שקריאת שמע כולה סדר א' ואי אפשר להקדים בשכיבה פרשת ויאמר ולאחר פרשת שמע סמוך למטה. דוגמת הקימה שמע סמוך למטה הכי נמי לרבי יוחנן תפלה עם קריאת שמע הוא סדר א' וענין א' מסודר וק"ל] וקיימא לן כרבי יוחנן מטעם ראשון ואף על גב דבכל מקום הלכה כרבי יהושע בן לוי נגדו. הכא שאני רבי יהושע בן לוי שנכנס חי לגן עדן (כמו שכתוב כתובות ע"ז ע"ב) לגבי מדרגתו גאולה

דאורתא לא חשיבי מידי מה שאין כן לדידן. ולצאת ידי טעם ב' קורין קריאת שמע על המטה ורק פרשת שמע כמו שכתוב בגמ' שבה הוא הקימה. ומה שאמר כיון דתקינו כו' היינו דכח ביד חכמים בתקנתם להמשיך הגאולה ולהאריכה על ידי שמירת השכיבה שהיא ברכת השכיבנו הגאולה מתארכת וזה רק על ידי תיקון חכמים. [ורק בלילה דרק גאולה דאורתא ורק על ידי ברכת השכיבנו. וכיון דתקינו רבנן יכולה על ידי זה להתארך להיות ג"ז נחשב מן הגאולה ויציאה מן הרע כאשר יהיה המנוחה בשלום והעדר הרע]:

והסמיך כל האומר כו' דאית בי' תרתי אתיא בא"ב זהו גאולה שהבן חורין הנהגתו על פי סדר. מה שאין כן המשועבד אין לו סדרים כי הוא ביד רבו כגרזן ביד החוצב. [ולכך אין אומרים אשרי בלילה דעדיין לא יצאו מן העיר באורתא. והעיר והמקום הוא המסדר והסדר ועדיין לא יצאו ממקום השעבוד] ונותן לחם הוא התפלה שעיקרה ההכרה שכל צרכיו מהשם יתברך. כמו שכתבו הקדמונים דזהו עיקר התפלה להכיר ולהודות שהוא רק כעבד הנוטל פרס מרבו והוא הנותן לו. ובתפלה הוא בפרט וכאן בכלל ולכך צריך ג' פעמים ביום כמו התפלה כי בתלתא זימני הוי חזקה וכל מדות חכמים כך הם כמו בעומר (מנחות ס"ה.) ושאר דוכתי דצריך אמירה ג' פעמים. רק בתפלה מצרפין גם הערב אבל כאן אינו אלא בעת העבודה ששם הוא הסדר הגמור ודי ההכרה הכללית הזו. ולכך מובטח לבן עולם הבא שהוא מדת יום כמו שכתוב (ריש פסחים) עולם הבא דומה ליום. ומקדימין ג' פעמים אשרי כי אשרי הוא בעולם הזה כמו שכתוב (ברכות ח' א') על אשריך שהוא חירות בעולם הזה מג' שעבודין של היצר. יושבי ביתך לשון רבים זהו העדר הקנאה בין אדם לחבירו. וזהו עוד יהללוך לשון רבים שיהללוך כולם בהוספה שיהיה לאחד דאיכם אומרים הוספה לרבים רק אחד מוסיף בכח השגתו והרגשתו וכאלו כולם יהללוך בתוספת זה שכל אחד שמח ונהנה בשל חבירו ולא מתקנא בו. ולא נאמר עם כאן כמו שכתבתי לעיל כי המקנא אינו בכלל עם ומחנה ישראל כלל, מה שאין כן בב' אשרי האחרים נאמר העם. ושככה לו רצה לומר שדי לו כמו שהוא ומסתפק בחלקו ואין מתאוה כמדת הבעל תאוה דלא ישבע כו' ואין אדם מת וחצי תאותו כו' (כמו שכתוב קוהלת רבה פ"א). ושד' אלקיו אז העדר הכבוד כמו שכתבתי לעיל ואז שייך תהלה וגו'. ולא נאמר נו"ן כו' כידוע על פסוק שבע יפול צדיק וכי יפול לא יוטל. כי בעל הסדר הגמור יש לו הנפילה וגם היא מכלל הסדר שהוא לצורך הקימה וירידה שהוא צורך עליה כידוע וכדמתרצי במערבא רק לפי שעה נפילה היא ואינה מכלל הסדר. רק הסמיכה שלא יוטל זה הוא מכלל הסדר מראה שגם הנפילה לא היה יציאה מן הסדר כי הסמיכה אינה רק לצורך הנפילה לבד אבל הוא לצורך ולתועלת ענין הסדר והבן זה היטב:

שם דאלו במיכאל כו' מועף ביעף. משמע שאין לו כח הפריחה בעצמו רק הוא כח נבדל והוא מועף על ידי יעף שהוא דבר אחר זולתו. ופירוש עפיפה התפשטות לאין קץ וזהו מדרגת החסד כידוע. כי מיכאל שר של ישראל דכולו חסדים כמו שכתוב ביבמות (ע"ט.) ג' דברים נאמרו בישראל גומלי חסדים. וא' בשבת (ק"ד.) דרכו דגומל חסד דרדיף כו' זהו התפשטות. אבל גבריאל הוא מדת הגבורה וכמו שכתוב בפרק ערבי פסחים (קי"ח.) שהוא שר של אש. ובמדרש (בראשית רבה פי"ב) המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל. ובמדרש (דב"ר פ"ה) מיכאל של מים וגבריאל של אש שהוא מדת הצמצום ואין לו התפשטות מצד עצמו רק התפשטותו הוא על ידי דבר הנבדל וחוץ ממנו. ואיתא (ברכות שם) מיכאל באחת כו' דממחשבה לגמר מעשה דהיינו משמים לארץ הוא אחת דמדה טובה אינו חוזר. מה שאין כן גבריאל בשנים כמו שכתוב (בשבת נ"ו ע"א) דלרעה חוזר ונמצא דיש ב' משמים לארץ ונייחא בינתיים שהרי אפשר לחזור. ואליהו שהוא מלאך השלום כדאיתא שילהי עדיות וכמו שכתוב שהוא פנחס (ע' ב"מ קי"ד: וברש"י שם וזה"ק ח"ג רט""ו.) ונאמר בו הנני נותן לו את בריתי שלום ולכן יבוא לפני וגו'. כמו שכתוב בבראשית רבה (פ"ח) דשלום אומר אל יברא דכולו קטטות ועיין עוד שם במדרש. והם ד' מדות קנאה תאוה וכבוד וקטטות. והם נתמעטו בדרשת חז"ל (תמורה כ"ח:) אצל קרבן דרצה לומר הקרבן לד' מקראי דמן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן. נתמעט מוקצה [נבדל מבני אדם נגד] קנאה. ונרבע נגד תאוה. ונעבד נגד כבוד. ונוגח הוא קטטה. והם האבות ודוד המלך ע"ה. אברהם כולו חסדים העדר קנאה ויצחק גבור הכובש יצרו העדר תאוה. ולכן אמרו (שבת פ"ט ב') דרק יצחק מציל מרוב עבירות מתאוה כמו שכתבתי לעיל דזב אין משתלח ממחנה ישראל [וכך שמעתי על פי דרכו דזב רצה לומר דשילוח מחנות בזמן אחר או במקום אחר או באיש אחר וזה חטא הרגיל במחנה ישראל]. ויעקב העדר הכבוד [שהוא שקר דלכן הרודף אחר הכבוד - הכבוד בורח ממנו (עירובין י"ג:) והפכו אמת ליעקב] כענין וידו אוחזת בעקב וכן היה משועבד ללבן ובמצרים. ודוד המלך ע"ה רגל רביעי שבמרכבה נגד הנוגח שזהו המלך הכולל ומאחד כל העם להיות שלום ואחדות ודבר זה יושלם על ידי משיח כי לא יתוקן בעולם הזה:

וזהו צדק וחסד אומרים יבראו נגד קנאה שאין ממחנה ישראל דכולו חסדים. וכן כבוד דכולו צדקה ומתן אדם ירחיב לו וראוי לכבוד ולכן קברי צדיקים אין מטמאים (מד' משלי פ"ט הובה בתוס' יבמות ס"א.) וכן מטמא לכתחלה למת מצוה((ברכות י"ט:) דכבוד הותר מכללו לחכמים אשר כבוד ינחלו. ואפילו בשעת סכנה אמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין צ"ב:) אל ישנה עצמו מרבנות מי שרגיל בה וראוי לה וכל ישראל בני מלכים (שבת קי"א ע"א)

ראוים לאותה איצטלא וזהו לימוד זכות דכולו צדקה. ואמת דהיינו תורה נגד תאוה כנזכר לעיל אומר אל יברא דכולו תאוה [וקודם מתן תורה] שהוא שקר ודבר פוסק כמו מקור נכזב וכמו שכתוב ערב לאיש לחם שקר וגו' והוא עד ארגיעה. ומה שאין כן שפת אמת תכון לעד ולכך השליך אמת ארצה שהוא מתן תורה הורידה משמים לארץ והיא תיקון התאות. אבל לשלום אין תיקון בעולם הזה דאיכא מחלוקת לשם שמים דאלו ואלו דברי אלוקים חיים ושנאת הרשעים בעולם הזה שעדיין לא תמו החוטאים רק לעתיד לבוא וגר זאב עם כבש ולא יהיה נוגחים וכמו שאמרו ז"ל (סנהדרין ק"ה ע"א ובמדבר רבה פי"ד) בדוד עם דואג עלי לעשות שלום ביניהם. וזה גם כן ג' רגלים פסח נגד קנאה שיצאו לחירות וכמו ששמעתי על מצה רומז להיות שמח בחלקו פת חריבה ושלוה בה דרך חירות. ושבועות מתן תורה נגד תאוה. וסוכות נגד ענני כבוד כי על כל כבוד חופה שזה דרך כבוד של אמת, ושמיני עצרת נגד רגל רביעי שהוא נגד היחוד הגמור כמו שאמרו ז"ל (סוכה נ"ה:) במשל כו' כמו לעתיד ועל ידי יחוד כזה הכל מתייחד ואין כאן מחלוקת כלל ולכך פסח ראש השנה לרגלים:

וזהו אליהו בד' עפיפות שהם ד' רגלים הנזכר לעיל בא משמים לארץ שהם ד' מלכיות. בבל נגד קנאה כמו שכתוב כמה פעמים בנביאים שהוכיחם על החמס וכן צדקיהו לא רצה להמסר ביד נבוכדנצר אחר כל נביאות ירמי' מפני קנאה חמת גבר והוא סלוק מחנה ישראל לכן נתחייבו גלות. ולפי דאמיתות ישראל כולו חסדים והם לא עשו אלא לפנים ומה שלמדו מן האומות ואינו מחלקם לכך גאולתם על ידי האומות מלכי פרס וכורש. ופרס לפי שנהנו מסעודתו (מגילה י"ב.) תאוה וגאולתן על ידי תאות אחשורוש ותיקונן צומו עלי וגו' העדר התאוה. ויון מעמדת בגזירותיה כו' (ויקרא רבה פי"ג) לאמור גלה כבוד מישראל [שזה נאמר על שביית הארון וגלות התורה בין האומות וזה היה ביום שהעתיקו התורה יונית כמו שאמרו ז"ל שבו ביום חשכו כו'] נגד כבוד. וגאולתם על ידי הכהנים החשמונאים בעלי עבודה שהיא תיקון הכבוד כנזכר לעיל. ואדום נגד קטטה כמו שכתוב בפרק קמא דיומא (ט':) בחורבן שני בשביל שנאת חנם ונתחייבו גם כן גלות כי שורשו קנאה כידוע רק שזהו מכלל מחנה ישראל. ולכן צריך גירושין כמו שכתוב (סוטה מ"ט.) ב' ת"ח כו' א' מת וא' גולה על דרך שאמרו בעירובין (ס"א.) כלבא בלא מתיה לא נבח. וכן בסבא דבי אתונא (בכורות ט' ע"א) אקשו קמיה כשהשליך מעפר ארצם. וזה גם כן עבודה זרה [כבוד והוא נעבד] גילוי עריות [תאוה] שפיכות דמים [קנאה]. ואיתא בירושלמי פרק קמא דפאה דלשון הרע שקול נגד כולם שהוא קטטה. וכמו שכתוב במדרש דאדום קשה מכולם שעליו נאמר אימתני ותקיפא יתירה (ע' בראשית

רבה פמ"ד) וגאולתן רק על ידי אליהו מקודם שהוא תיקונן כנזכר לעיל דבא לעשות שלום ואחר כך משיח. ולכך יש מן הרצון העליון עד גמר מעשהו ד' עפיפות. [והבן עוד כי מיכאל אותיות מלאכי שכולו מלאך והוא באחד וגבריאל אותיות גבר וכן נקרא איש בדניאל שהוא ממדרגת אישים שכ' הרמב"ם פ"ב מיסודי התורה שהם האחרונים וכמו ממוצעים בין איש למלאך והוא מלאך ומתדמה לאיש הוא בשנים. ואליהו איש ונעשה מלאך לכך בד' שעיקרו איש. ועוד כי מיכאל רק יסוד א' משרתיו אש לוהט. וגבריאל ב' יסודות מכלל מלאכיו רוחות רוח וכל שכן אש של מעלה ממנו. ואליהו מד' יסודות לכך בד'] ומלאך המות בח' כמו שכתוב (בסוכה נ"ב.) ז' שמות נקרא היצר הרע. ובפר"א ז' מדורי גיהנם ועל כל אחד מאה"מ עומדים ואומרים כו' ע"ש. שהם ז' מדרגות ברע עד שבשמיני נקרא מת ועד יום מותו תחכה לו מתי ישוב וניחם ושבע יפול צדיק וקם רשע יפול בא' שהוא השמינית. וז"ש בערכין (י"ג:) כנו"ר דלעתיד לבוא של ח' נימין שאז יבולע המות לנצח וכל הח' מדרגות יהיה כנור המנגן מאליו ומודיע כבוד שמים כמו שכתוב בסוכה שם דלעתיד לבוא ישחט ליצר הרע כו'. ולכך מלאך המות בח' פריחות הוא מהחל ועד כלה ורק בשעת כו' באחד כי בשעה שניתנה רשות למשחית אין מבחין בין כו' כמשאחז"ל (ב"ק ס'.) והוא באחד ומי ישיבנו [דוגמתם החסד] כי כשצריך להשיבו אז נכלה זעם המגפה וממילא נקצצו רגליו המהירות וצריך ח' פריחות אבל כל שלא כלה הזעם דמגפה הוא באחד:

שם [ט"ז א'] פרט לחתן. אולי דרש דרך מן דרך גבר בעלמה ועיין ריש קדושין:

שם כי דרך כו' מאי בלכתך כו'. לכאורה הוה ליה למימר אלא, דהא אין זה למודו של ר"פ. ונראה דהא כל הפרשה לשון נוכח ואהבת ולאו דוקא דהוה ליה למימר בלכת. רק לכך שינה תיבת בדרך ולא בדרכך כמו בביתך לאורויי דכולהו לדיוקא וזהו כי דרך:

שם [ב] אין קורין אבות אלא לג' כו'. פירוש התואר אב במה שהוא זוכה לבנו בה' דברים (עדיות פ"ב מ"ט) והבן נמשך מכחו.[דבלא"ה גם שור גם שה יש להם אבות אלא שאין לאב שייכות בכח הבן. ובזה י"ל מה שנענש שם דלא זכה לכהונה מחלציו (כמו שכתוב נדרים ל"ב ע"ב). וק' הא אברהם גם כן לא כל בניו היה כהנים וגם לא תיכף רק אחר כמה דורות זכה אהרן לכהונה והרי הוא כך מיוצאי חלצי שם כמו מיו"ח אברהם ומה נפקא מינה דשם לא זכה ואברהם זכה. וי"ל דשם לא זכה שיהיה מכחו ויהיה הוא האב שמתחלה היה מוכן לזכות הכהונה מכחו ואחר כך נלקח. ורק אברהם נקרא אב ואין קורין אבות אלא לג'. אבל שם אף על פי שהוא מיוצאי חלציו אין נקרא אב ואין נקרא מזרעו. והנה אברהם אבינו ע"ה תחלה לגרים (סוכה מ"ט:) וגר כקטן שנולד ואין

לו ייחס אבות כמו שכתוב (ב"ק פ"ח א') לכך אין קורין כו' רק מאברהם אבינו ואילך]. והאם לפי שמשועבדת ואין לה כח בפני עצמה אין היא הזוכה. רק מכל מקום למה שגם הוא משועבד לה למלאות חסרונה נמצא יש לה כח זה של מילוי החסרון. וזה הוראת תואר אם שהיא המולידתו ועושה מאין וחסר יש ומילוי וזהו בכחה שאליו תשוקתה למילוי חסרונה. וזהו ובן כסיל שהוא בעל חסרונות תוגת אמו. מה שאין כן בן חכם בעל מעלה לבד מילוי חסרון ישמח אב שמכחו הוא. ולכ"א (ביבמות ס"ב א' ובב"ק ט"ו א' פ"ח א') דעבד אין לו ייחס ובירושלמי דיבמות וקידושין כפר בן בקר. דעבד אין לו שום כח בפני עצמו [אפילו כח הטוב ביד הרב לשחררו ולחייבו במצות] רק הכל קנוי לרבו ומאין יהיה לו כח להנחיל לבן. [וכעין שאיתא בקידושין (ל':) אשה לא נאמר כבד שרשות כו' ואין יכולה לכבד לזולתה]:

והנה איתא (בראשית רבה פנ"ד) עד כאן רחמי האב כו' שאין זוכה רק עד דור שלישי וכמו שכתוב ועטרת זקנים בני בנים [אבל תפארת בנים רק אבותם ולא דור ג' למעלה וכמו שכתבתי במקום אחר] ולא יותר דאין כחו חזק כל כך להיות משהו שבתערובי תערובי תערובות מועיל לפעפע בכולו. והנה בדבר חשוב קיימא לן דהתערובות הג' מותר (ע' ביצה ג' וש"ד) אבל אלו אבהן דעלמא היה כחם חזק לפעפע עד סוף כל הדורות מושרש בטבע כל איש ישראל מטבעם כנודע ולכך אין קורין כו' [והתואר אבא פירוש כמו שקורין עכשיו לישיש זקני וזה לא שייך בעבדים שאינם אבות אף לבניהם ולכן נאמר כבוד [ואהבה] באם ומורא באב כי האהבה למי שמשלים חסרונו כענין ואליך תשוקתו. ויראה להשלים המעלה כתלמיד לרב ועבד לאדון [ולכך יראה נגד הלא תעשה ואהבה נגד עשין שעל כן צריך להיות שלם בצד ב' ודו"ק]. ובנפש האדם המוח אב בחכמתו לכלי המעשים. והלב אם בבינתה להשלמת החסרון כנודע בזוהר. וזהו קריאת שמע ותפלה קריאת שמע קבלת עול מלכות שמים ומצות שלימות מעלתו ותפלה למלאות חסרונו והוא אחר כונת הלב. וזהו אברכך בחיי זה קריאת שמע (ברכות שם) מצד מעלת עצמו. ובשמך זה תפלה שהוא חסר מכלום רק בשמ"ך מצדך שתמלא חסרונו. ולכך תפלה אחר קריאת שמע שאחר כל השלימות יכיר כי הוא חסר ואז כמו וגו' שתכלית הידיעה שלא נדע. וזהו תשבע נפשי תכלית השביעה בתאות [גם ברוחניות כן ודו"ק] כשמרעיבו שבע (סוכה נ"ב.) והם ב' עולמות העולם הזה תשלום החסרון כמו שכתוב (אבות פ"ד מכ"ב) יפה שעה אחת כו' כי יותר שמח העני כשמעשיר מעשיר שמעשיר יותר. וזהו מדת לילה שאז די תשלום החסרון [כנז"ל גם כן] של הניתוך על ידי השינה. וזהו אין רנה של תורה

כו' (שמות רבה פמ"ז) שהוא תבלין ליצר הרע. וזהו אמונתך הקוי ואין מקוה אלא מי שחסר זה בלילות והעולם הבא שלימות מעלות דומה ליום שהוא זמן הפעולה:

שם אחרית ותקוה. פירוש לכל מדרגה יש אחרית ואחר כך הקוי לשל מעלה ומי שאין הקב"ה עוזרו, לעולם עומד במדרגתו ואין לו אחרית וממילא שאין לו תקוה:

שם יה"ר כו'. התבונן באלה התפלות דר' אלעזר ור' ויחנן בקשו כל אחד ז' בקשות. ור' זירא ור' חיא כל אחד רק ג'. ורב ורבי כל אחד יו"ד [רק של רב הם תוס' טובה [וחיים ארוכין אינו מחשבון] ושל רבי הצלה מרע] והבן איך מקבילים זה לזה ובמכוון במספרים אלו ואיך מיוחדים לאותן האומרים ואין כאן מקום להאריך:

שם מאבותינו פירוש האבות הם הלב ומוח כנ"ל וכשלא נחטא במעשה לא נכלם במחשבה:

[**י"ז ע"א**] **בקרן** אור. פירוש קרן הארה כמו קרני אור שיש הארה נשגבה ומחשכת עיניו מרוב זוהרה. וזהו קרן חשכה ואז הלב דוה שאינו יכול להשיג אותו אור והעין נחשך להסתכל אף למטה והיינו שלא יציץ למעלה ממדרגתו:

שם ספרא דאיוב. שמלא מקושיות צדיק ורע לו אמר הכי לנחמה כי שמן טוב הוא טוב העולם הזה כענין משמני הארץ. ומאחר שסוף אדם למות אם כן כל התענוגים כאפס נחשבו. מה שאין כן בעל השם טוב שאצלו טוב יום המות מיום הולדו הוא בעל התענוג האמיתי כי אין פחד המות לנגדו שהוא הממאס כל התענוגי העולם וכולם כאין מפחדו מה שאין כן אצל זה. וזהו אשרי וכו' כהוראת מלת אישור דרצה לומר אף בעולם הזה כדדרשינן לעיל חלק א' על אשריך וטוב לך שגם בתענוגי עולם הזה אשריו כנ"ל. ופירוש אדם ובהמה על דרך שאמרו בפרק קמא דחולין (ה':) שדומין כו' ומיתה היינו בידי שמים (שבת ק"ח.) ושחיטה היא פעולת האדם להנאתו כי רשעים הם לצורך הצדיקים וניכר מסופן. וכדרך שאמרו בר"ה (י"ז.) אפר תחת כפות רגלן כדי שיהא רך לילך. וכדרך שאמרו (חגיגה ט"ו ע"א) זכה נוטל חלקו וחלק חבירו כו' ולכך נברא לצורך הצדיק ועל ידי זה הוא התעלות גם לרשעים על ידי שזה נהנה ממנו והעלאת נפש בהמה בשחיטה שאדם נוטל חלקה. והכל למיתה כו' היינו בעולם הזה רק אשרי כו' דזוכה לסוף רצה לומר סוף הכל דהיינו בעולם הבא זהו על ידי שם טוב. כטעם ונתתי להם בביתי ובחומותי שם טוב וגו' פירוש ביתי היינו בית המקדש השלישי שהוא לעולם הבא וכמו שכתוב בר"פ חלק (צ'.) דארץ נקרא עולם הבא [וזה מבנים ובנות נוחלי הארץ זה לוקח מהם] ובשכר שמירת שבת שהיא מעין עולם הבא (ברכות נ"ו:). וזהו שם עולם

נצחי אשר לא יכרת כאן רמוז שם הכתר דבריאה כנודע. וכנודע דראש לשועלים הוא זנב לאריות שהיא סוד הארץ כנודע ואין כאן מקום להאריך:

קונטרס נר המצות

פרק א

מצינו בלשון הכתוב סור מרע קודם ואחר כך ועשה טוב. כי יש במצוות לא תעשה קדימת המעלה כמו שכתוב יבמות (ו' א') וגם קדימת הזמן כמו שכתוב במקום אחר. אמנם בתורה מצינו אנכי קודם ללא יהיה לך [שהם כוללים כל עשין ולא תעשה כידוע]. ונראה כי ידוע בכל התורה כולה הלילה אחר כך היום חוץ מקדשים. פירוש כי איתא בעירובין (ס"ה א') אנן אגורי דיממא ובשבת (פ"ט ב') דל פלגא דלילתא כמאן דאמר בעירובין שם לא אברי לילא אלא לשינתא. מה שאין כן ביום איתא (בע"ז י"ח ב') יכול יגרה עצמו בשינה דצריך להיות גם כן עשה טוב אבל בלילה די רק סור מרע [ומה שכתוב (שמות רבה פמ"ז) אין רנה של תורה כו' אתאן למאן דאמר (עירובין שם) לא אברי לילה אלא לגירסא ויעוין מה שכתבתי במקום אחר דאלו ואלו דברי אלוקים חיים ואין כאן מקומו] וכמו שכתוב הלילה למשמר והיום למלאכה על דרך שנאמר בבראשית רבה (ובזוהר הקדוש חלק א' כ"ז.) לעבדה זו מצות עשה ולשמרה זו מצוות לא תעשה. והיינו טעמא דלילה לאו זמן תפילין (מנחות ל"ו:) שהתפילין להיות הכרת קריאת שם ד' עליו בפועל במעשה. תפילין של ראש לאות לאחרים וראו כל עמי וגו' כמו שכתוב בסוף פרק קמא דמגילה (ט"ז:). ותפילין של יד לעצמו נגד הלב לשעבד כו' בפועל גמור ולא בכח ובמחשבה לבד. ולכך היא רק בימי המעשה ולא בשבתות וימים טובים אז צריך להיות ההכרה בלב ברורה בלי שום מעשה ולכ"א ז"ל (שם) שהם עצמם אות. דוגמת עולם הבא שהוא יום [הארה שכלית הברורה כיום] שכולו שבת שביתה ממעשים כמו שכתוב ריש (עבודה זרה ג' א') היום לעשותם ולא למחר וכן בלילה שהיא חושך מהארת אנכי וגו' שהוא יסוד כל המצות עשה לכך אינו עת המעשה על אנכי. ולכן בעולם הזה בגלות שדומה ללילה כמו שכתוב (פסחים ב' ב') ששעבוד מלכיות מעכב על מצות עשה [מה שאין כן על מצות לא תעשה כמו שכתוב באורח חיים סימן תרנ"ו ויורה דעה סי' קנ"ז] מצות תפילין מרופה בידינו (שבת ק"ל ע"א) שאין הכרת אנכי מבוררת לכל העמים כי כביכול בהסתר פנים. ולכך בשוב ד' שיבת ציון היינו כחולמים וכישינים כל הזמן ההוא. שהגרוי בשינה הוא העדר הרע ואף על פי שאנו מסגלים מצות ומעשים טובים עם כל זה בהכרת אנכי לכלום יחשב נגד הארה שיהיה אז עד שאור הלבנה שהיא המאירה

בחשכת הלילה והיא העדר האור כזמן השינה דאז יהיה כאור החמה של עכשיו ביום בעת העבודה ונמצא יום דעכשיו כלילה דאז, ונהיה כחולמים וישינים. וזה שאמר חוני בתענית (כ"ג.) מי איכא דניים שבעים שנין פירוש כל ימי חייו דימי שנותינו שבעים שנה עד שהראו לו ואין כאן מקומו ביאורו:

וזה שכתוב מכות (כ"ג א') בא חבקוק כו'. כמו שכתוב להגיד וגו' ואמונתך בלילות כי בבוקר כשיצא אדם לפעלו העיקר הם המדות אהבה ויראה כמו שכתוב בתיקונים (תי' י') פקודא דלא איהו בדחילו ורחימו וכו'. וזהו על ידי זכירת חסדך כמו שכתב הרמב"ם רפ"ב מיסודי התורה כיצד הדרך לאהבה ויראה כו' ע"ש. ואהבה ויראה הם המעוררים הפעולות אבל בעת השכיבה וגרוי השינה שצריך גם כן לידע לפני מי הוא שוכב העיקר האמונה. שכל מה שרואה שמים וארץ וכל אשר בם הכל להשם יתברך והוא המנהיג והמשגיח ובבטול כל דבר למקורן שהוא על ידי אמונה והקיווי לישועה שעל ידי זה היא שביתת הפעולות כולן. וזהו בלילות בעולם הזה בגלות ולכך חבקוק שהיה רואה ומתאונן על אריכת ותוקף הגלות הוא שהעמידן על אחת והוא אמונה. ואמרו אצל החסד בבוקר ולא ביום דוגמת בלילות. למעשה די אתערותא דלתתא באהבה ויראה רק בתחלת המעשה ואחר כך המעשה כולה ממשכת הקדושה עליו כמו שכתוב ביומא (ל"ט ב') דמקדשין אותו מלמעלה. והיינו על ידי מעשה המצוה כמו שאומרים אשר קדשנו במצותיו [וכן הדין לענין לשמה דגיטין וספר תורה ומזוזה דדי בתחלת הכתיבה ואחר כך סתמיה לשמה קאי כמו שכתוב בתשובה בס"ד] מה שאין כן בהעדר קדושת המעשה כולה לילה זמן להמשכת אמונת הלב. [ובזה מתיישב טעם קריאת שמע של שחרית דרשינן בקומך תחלת קימה ושל ערבית זמנה כל הלילה דדרשינן בשכבך כל זמן ששוכבים ולא בתחלת הלילה ודו"ק]:

ובברכות (י"ב א') כל שלא אמר אמת ויציב שחרית כו'. פירוש לא יצא ידי חובת גברא מה שחייב לבוראו בעלמא הדין. ופירוש ויציב כתרגום האזרח יציבא רצה לומר שיש לדבריו יתברך בעולם בית נכון ומקוים כאזרח בארץ ולא דרך ארעי ומקרה. והיינו חסדך שכבר היה ועבר. והיום הוא ההוה היום לעשותם שגם זה היא בישועת ד' והארתו עת שכר. והערב היא קיווי העתיד כמו שכתוב שומר מה מליל וגו' והיינו אמונה [והארכנו בזה במקום אחר גם כן בהמשך כל המימרות דרבה בר בר חנה סבא דשם ואין כאן מקומו]. ויש צורך לשניהם כמו שכתוב בבראשית רבה (פ"ט) טוב מאוד זה שינה כו' יעויין שם וכידוע על פסוק שבע יפול צדיק וקם דירידה צורך עליה. וכמו שרואים באילנות שלחדש כנשר נעורים צריך החורף להשיר עליו ולייבשן ואחר כך יחזור ויפריח כשיבוא הקיץ.

וכן המסתכל בשמש הרבה עיניו כהות רק מסתכל מעט וחוטף עיניו ממנו ואז יכול לחזור ולהסתכל ועוד יש למצוא הרבה משלים. וכן השינה בלעדה היה עיף כמו שכתוב בבראשית רבה (שם) לפיכך תקנו ברכת יוצר אור ומעריב ערבים להודות לד' על שניהם כי טוב. [והיינו כדרך שאמרו (קידושין פ"ב:) א"א לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אבל אשרי כו' והבן] ואיתא ברכות (י"א ב') שצריך להזכיר מדת כו' רצה לומר כי אז ניכר הטובה זה לעומת זה [כי יתרון האור מן החושך] כי אין טובת היום שלימה אלא על ידי הלילה שגורם לטוב מאוד. רצה לומר טובה יתירה ליום המחרת כידוע שעל ידי הנפילה עולה למדרגה יותר גדולה ובלאו הכי ליאה כנ"ל. וכן אין טובת הלילה כלום אלא על ידי היום שאחריה כנ"ל. וביום מקדים יוצר אור כו' ובלילה להיפך גולל אור כו' דכל חד מרבה דידיה ולגבי הלילה שהוא החושך יש קדימה לשביתה וחושך על היום וכברייתו של עולם ברישא חשוכא כו' (שבת ע"ז:) כי העומד בחושך אצלו החושך קודם ואחר כך האור. וכן היה ב' אלפים תוהו ואחר כך ב' אלפים תורה (סנהדרין צ"ז.) אבל העומד ביום אצלו היום קודם ואחר כך הלילה לנוח מיגיעתו וכן משנתנה התורה היה לעולם אור. וחושך ואור קודם.((ובבראשית רבה פרשה א') חושך זה מעשיהם של רשעים כו' והנה ברשע נאמר מה לך לספר חוקי ונאמר זבח רשעים תועבה ואין יכול להביא דורון ממצות ומעשים טובים עד שיסיר מרע קודם. ושביתה מעבירות מדת לילה כי ההולך בחושך צריך לראות מקודם שלא יכשל בפחתים וינזק ואחר כך יראה הדרך הראויה. מה שאין כן אור זה מעשיהם של צדיקים שלבן ברשותן (בראשית רבה פרשה ל"ד) צריכין מקודם לבחור בטוב והסור מרע אצלן להשליך הרע שבטוב ומדת יום קודמת אצלן:

ובזה יובן הפלוגתות (שבת ס"ט ב') אם מונה ו' ומקדש ז' או להיפך אי ילפינן מברייתו של עולם או מאדם הראשון. ובקידושין (כ"ט ב') אם ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה או להיפך ואסיק הא לן והא להו ע"ש. כי ידוע כל דבר בעולם שנה נפש כמו שכתוב בספר יצירה והנה מדת יום ומדת לילה בעולם הם אור החמה ואור הלבנה. [וכוכבים דנמי אור הוא כמו שכתוב פסחים (ב' א') מועיל לסור מרע כמו שכתוב ברכות (מ"ג ב') לבנה כשלשה דאין נראה ואין מזיק ולא חושך גמור כמעשיהם של רשעים] ובשנה הוא ששת ימי המעשה [נגדם ששת אלפים שנה דעולם הזה שקרואים לילה נגד אלף השביעי דעולם הבא שקרוי יום בריש פסחים וריש ע"ז] ושבת דוגמת עולם הבא כמו שאמרו ז"ל (ברכות נ"ז:) וכולו יום [ולכן כתב האריז"ל דמותר ללמוד תורה שבכתב בליל שבת וכמו שכתבתי במקום אחר] ובנפש הם בכלל הגוף ונפש חומר יצירה שהם כחות המעשה

בפועל וכחות המחשבה שבכח כי נר ד' נשמת אדם ומאיר כיום והגוף יסודו מעפר וכמו שכתוב במסכת דרך ארץ פרק ג' מאין באת ממקום חושך ואפילה כו':

והנה התורה היא דפוס כל מעשה בראשית כמו שכתוב בבראשית רבה פרשה א' וכוללת הכל, גם בה נמצא ב' אלה והם מצות עשה ומצות לא תעשה וכמו שנתבאר לעיל. ולמוד התורה תיקון הנפש כמו שכתוב בה משיבת נפש ולישא אשה תיקון הגוף דבלאו הכי הוא פלג הגוף. והפלוגתא היה קדום וקאמר הא לן כו' כמו שכתוב בנדרים (כ"ב ב') לב רגז בבבל כתיב ושהלב רגז ומושל עליו ואין לבו ברשותו כמו מעשיהם של צדיקים מצד הגלות לבבל לזה לישא אשה. אבל לבני ארץ ישראל דלית להם לב רגז כמו שכתוב בנדרים שם ובשלהי כתובות (ק"י.) דכמי שיש לו אלוק' פירוש אף בלתי יגיעת בשר ניכר עליו שיש לו אלוק' בתולדה וטבע דאוירה מחכים (ב"ב קנ"ח ע"ב) ומאיר לכך ארץ אשר ד' אלקיך דורש וגו' וכמו שכתבתי במקום אחר לכך ילמוד תורה קודם. ואיתא (קידושין שם) רחיים בצוארו פירוש דתיקון הגוף על ידי כחות המעשה מטריד ומביא חושך ולא יוכל להאיר אור תורה שהוא כח המחשבה כמו שכתוב והגית וגו' דרצה לומר הגיון הלב מדת שבת. וזהו במי שיודע ובקי בכחות נפשו אבל מי שאינו בקי בעצמו כמו שכתוב בסוף פרק ב' דנגעים דאין אדם רואה נגעי [חסרון] עצמו ולא בכורות [קדושת הגוף] עצמו. והיינו דאדם נוגע והשוחד שהוא חד מעוור עיניו ועיקר הידיעה הוא מזולתו כמו שכתוב פרק א' דאבות קנה לך חבר והסתלק מן הספק. ומי שהוא במדבר והוא במבוכה אם לבו ברשותו [ואין לו למי לשאול עצה כמו שכתוב (ב"ב ע"ח:) ע"כ יאמרו המושלים ביצרם בואו חשבון כמו שכתבתי במקום אחר] מר יליף מברייתו של עולם. פירוש אוקי גברא אחזקת תולדתו ובריייתו ככל העולם ברישא חשוכא כו' (שבת שם). ומר יליף מאדם הראשון רצה לומר דאדם הראשון נברא באחרונה לפי שהוא תכלית הבריאה ומסתמא השלים תכליתו. ואף על גב דיצר הרע קודם בטבע האדם כמו שכתוב בפרק חלק (צ"א:) מכל מקום קיימא לן דיש לכל אחד חזקת כשרות גם כן נגד היצר. ובמקום אחר ביארנו בזה ענין הסתירות בגמ' פעם אחד אל תהיה רשע בפני עצמך (אבות פ"ב) ופעם אחד היה בעיניך כרשע (נדה ל':) והוא פלוגתא הנזכר לעיל.ושם ביארנו דחזקת כשרות היינו לענין אחרים אבל לגבי עצמו אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה כו'. ולכן קיימא לן מונה ששה ומקדש שביעי. ושמעתי על פלוגתא הנזכר לעיל דאלו ואלו דברי אלוקים חיים כאן קודם ארבעים כאן לאחר ארבעים. ויש לפרש גם על פי דרכינו [הגם שהוא בהיפך ממה ששמעתי] כמו שכתוב (שבת קנ"ב.) עד ארבעים שנה מיכלי מעלו כו'. אכילה רומזת למצות ומעשים טובים כמו שכתוב בשיר השירים רבה והשתיה

לד"תשנמשלה למשקין כמו שכתוב בתענית (ו'.) ואיתא בפרק קמא דמגילה (י"ב.) דת של תורה אכילה מרובה משתיה. רצה לומר מה שאמרו באבות (פ"ג) כל שמעשיו מרובים מחכמתו כו'. והנה התורה תיקון הנפש ועיקרה במחשבה כמו שכתוב והגית ובתורתו יהגה וההגיון בלב כמו שכתוב רש"י ורד"ק והמעשים לתקן אברי הגוף. [ובזה יש לבאר פלוגתת סוף פרק קמא דקדושין (מ':) אי תלמוד גדול או מעשה ואין כאן מקום להאריך] ואיתא באבות (פ"ה) בן ארבעים לבינה ושמעתי בינה רצה לומר הכרה הברורה כמו שכתוב אני בינה לכך בן ארבעים שכבר עברו רוב שנותיו ולא חטא דלאו בשופטני עסקינן אז לבו ברשותו דבטוח ששוב אין חוטא. אז עת הבינה ההכרה הברורה על ידי אור היום. ובינה הוא בלב כמו שכתוב בזוהר ותיקונים ואז משתי מעלי ומקדש שביעי ואחר כך מונה ששה. ועד ארבעים אינו ברור עדיין ומיכלי בקדושת המעשים מעלי ומונה ששת ימי המעשה ואחר כך מקדש המחשבה:

וזהו דבכל התורה כולה בחולין הלילה קודמת רק בקדשים כשבא אל הקודש במקום קדושה ובהירות אז יום קודם כנ"ל. [ויש לעיין בזה דבתלמוד תורה הלילה אחר היום עיין בתלמידי רבינו יונה פרק קמא דברכות (דף ח' ע"א) יעויין שם בטעמו ולפי מה שכתב נכון] ובזה יתיישב דבקריאת שמע הקדים של ערבית מה שאין כן בברכת קריאת שמע ע' ברכות (ב' א') וכן בתפלה עיין בריש פרק תפילת השחר [ולא פריך בריש ברכות מזה כלל] רק קריאת שמע היא שורש סור מרע דקבלת עול הוא במדרגת עבד דהיינו יראה כמו שכתוב ואם אדונים אני איה מוראי. ויראה היא מקור לסור מרע כמו שאמרו רז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט) והמרב"ם בפירוש המשניות (אבות פ"א מ"ג). וברכת קריאת שמע שהם נגד שבע ביום הללתיך כמו שכתוב בירושלמי הובא בתוס' (ברכות ב'.) וכן תפלה היא בנוכח וכן כל הברכות מתחילין לנוכח שהוא הכרת האנכי נוכח עיניו כנזכר לעיל כמה פעמים [ועיין ברש"י ברכות כ"ה א'] וזהו שורש לעשה טוב וכך היום קודם כנ"ל. ולפיכך בספר תילים דקאי אמצהות מעשיות ולכל אדם כמו שכתוב נצור לשונך מרע וגו' רק העדר הרע לכן הקדים סור מרע. מה שאין כן בשעת מעמד הר סיני נעקר מהם יצר הרע ושמענו ב' אלה מפי הגבורה הכוללת כל תרי"ג מצות בכח כפי רמיזתן שהם תרי"ג עטין להגיע על ידם להכרת אנכי ולא יהיה. הכרה חזקה וברורה בלב בקנין גמור לפיכך אנכי קודם כנ"ל:

רמיזת המצות במחשבת הלב וכחות הנפשיים ואיך עצתם ינחו להכרת אנכי וגו' יש להקדים העשין ללאוין כנ"ל:

פרק ב

מצות עשה א'

פרשת בראשית מצות עשה א' בראשית פ"א ויברך וגו' פרו ורבו ומלאו וגו'. החינוך ורוב מוני המצות הנמשכים אחריו למדו מצות עשה דפריה ורביה מקרא זה. וכן הוא לשון הגמ' גיטין (מ"ב ב') קידושין (ל"ה א'). אך הרמב"ם בספר הנצוות מצות עשה רי"ב כתב קרא דנח ואתם פר"ו וכן הוא לשון הגמ' סנהדרין נ"ט ב'. ונראה דתליא בפלוגתא (עיין יבמות ס"ה ב' ובתוספות ד"ה ולא) דלחכמים קרא דפרו ורבו, לברכה. [וכן קרי ליה בפרק קמא דכתובות (ה'.) ברכה דאדם] ולפי זה על כרחך ילפינן למצוה מקרא דנח. ויש לומר מה דלא אמרו באמת לאדם הראשון לצווי דההוא קודם חטא הוה ולא היה מת ואין צריך לחיוב פריה ורביה דיהיה קיים באישות ואין צריך לו קיום המין דעיקר פריה ורביה משום לא תוהו ועיין ע"ז (ה' א'). ואחר החטא כבר הוליד קין והבל ותאומותיהם וקיים פריה ורביה. ולבניו עד נח לא מצינו שנתייחד הדבור אליהם בצווי [כי צריך לזה אדם מיוחד לקבלת מצות כמו שהיה משה רבינו ע"ה מיוחד לקבלת התורה כמו שכתוב בשבת (פ"ח.) אוריין תליתאי על יד תליתאי. כך נתייחדו אדם ונח ואבות לקבלת קצת מצות]. אי נמי על פרו ורבו היה די על ידי הטבעת הכח באיש ואשה והתשוקה אז ממילא גם בלא צווי יעשו כמו הבהמות והעכו"ם. אבל בדור המבול שהיו משקים כוס של עקרים כמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה פכ"ג) [רק מי שהיה מוצא ובידו לישא ב' נשים כמו שאמרו ז"ל (שם)]. אי נמי לפי שהיה נח פרוש בתיבה כדרז"ל (סנהדרין ק"ח: בראשית רבה פל"ד) לכך הוצרך לצותו על פרו ורבו. ויש לעיין דכפל המאמר בנח ע"ש ברש"י די"ל בחד הוה אמינא להתירא אתי [דס"ד לאסור משום דיוליד בניו דלא מעלי וכדרך שאמר חזקי' בברכות (י' א'). או שלא יוליד לריק כדרך שאמרו בב"ב ס' ב' מוטב יכלו מאליהם ולא יצטרך למבול. או שיפרוש מפני הצער כמו בתיבה] וכדרך שאמרו בסנהדרין שם (נ"ט:) אקרא דשובו לכך צריך פעם שני למצוה. אמנם דברי התוס' הנזכר לעיל צריך עיון דהא הך פרה ורבה דמייתי הגמ' ראיתא לחכמים ודאי דרק לברכה דהא למצוה הוא בכלל בן נח. אלא ודאי דמכל מקום מתוך ברכותיו של הקב"ה למדין דמצוה בכך. מה שאין כן היא שלא נצטוית אין שייך לה ברכה בפני עצמה וכמו שכתוב ברכות (נ"א ב') פרי בטנה של אשה מתברך מפרי כו' [ואף על גב דבהאי קרא עדיין לא נשא יעקב והי' לבדו צריך לומר דדייק דהיה ליה להמתין עד אחר הנישואין ולברך שניהם]:

ולכן נראה כשנבין טעמא דחכמים. והנה מצינו נשים חייבות בכל מצות לא תעשה ובמצות עשה יש חילוק בין שהזמן גרמא (קידושין כ"ט.). וביאור זה כמו

ששמעתי דמדרגת אשה בכ"מ רצה לומר דבר החסר ומבקש השלמה. והשתוקקות לדבר המשלימה היא נקראת חכמות נשים בנתה וגו' והיא האשת חיל ששבח שלמה המלך ע"ה. ושמעתי בזה מה שמרו בנדה (ל"א.) כשאשה מזרעת תחלה שהתשוקה ממנה להשלמת חסרונה אז וילדה זכר שהוא ההשלמה. כי ההשתוקקות להשלמת החסרון מוליד שלימות המעלה כמו שכתוב בזאת יבוא אהרן אל הקודש לכנס לקדושה של מעלה בפר בן בקר לחטאת שידע שהוא חוטא והבאת הפר הוא ההשתוקקות להשלמתו. כי כל אחד הוא חסר בטבעו מיצירה שנולד מאדמה והוא יליד אשה והוא כמוה שהיא בעלת חסרון. רק כשיודע זה ומשתוקק השלמתו אז משיג שלימות המעלה המכונה לידת זכר. וזהו השאלה ברכות (י"ז א') הני נשי במאי זכיין [ועל דרך הפשט ע' סוטה כ"א א' ותבין] כי הזכות רצה לומר שלימות המעלה וזה אין להם. ואמר לו באקרוי' כו' שמקבלת שלימות על ידי בעלה ובנה שמשלימים חסרונה. הבעל חייב בשרא כסות ועונה והבן חייב בכבודה ומוראה וכמו שכתוב בכתובות (ס"ד א') דאמרה בעינא חוטרא לידה כו' ע"ש. רצה לומר שמשלים חסרונה בזה ולפיכך מושכת גם כן מעלה מהם על ידי כך והיינו כי המעלה הוא הממשלה ולכן אמר והוא ימשל בך שלו יש הממשלה. אבל האשה איתא בפרק קמא דקדושין (ל':) דלעולם רשות אחרים עליה ואין לה שום ממשלה ושום כח וכל מה שקנתה אשה קנה בעלה. ורק כח זה יש לה שהבעל משועבד לה למלאות חסרונה וכן הבן כנזכר למעלה. נמצא יש בה כח השליטה והממשלה על השלמת החסרון בבן ובעל. ולכך בענין השלמת החסרון היא גדולה מהם. וז"ש יבמות (ס"ג א') דיינו שמגדלות בניו ומצילות אותנו מן החטא הרי היא מצלת הבעל מן החסרון וכן גידול הבן הוא השלמת החסרון כי הקטן חסר ונחשב בהדי חרש ושוטה. ולפי שיש לה ממשלה עליהם בהשלמת חסרונה נמצא יש לה כח ומעלה זו של השלמת החסרון עליהם לכך היא משלמת חסרונם. ולפיכך היא מקבלת גם כן שלימות המעלה מהם על ידי ממשלה זו שהיא ממלאה חסרונם:

ובזה יש להבין מ"ש בן חכם ישמח אב וגו' כי תואר אב ואם הוא רק לכחם המתפשט בבן וכמו שכתבתי לעיל בביאור הגמ' אין קורין אבות אלא כו' שהאמונה המושרשת בלב כל איש ישראלי מורשה מהאבות. עיין בהרמב"ן על פסוק שורש פורה ראש (דברים י"א) ולכן אמרו בנדרים (ל"א.) כי ביצחק יקרא לך זרע ולא עשיו וישמעאל דאין קרוים זרע אברהם אף שהולידם והוא אב ההולדה אין כחו ניכר בהם אחר ההולדה אם לא שנתגייר דנקרא בן אברהם שאז"ל (ברכות י"ג.) בסוף אב לכל העולם כולו שהוא ראשון לגרים כמו שכתוב חגיגה (ג' א') וכח ההתגיירות נמשך ממנו וגם זה נקרא אב כענין זה

בנה אב ואבוהון דכלהו דם בפרק במה מדליקין (שבת כ"ב.) והתלמידים נקראים בנים כמ"ש הרמב"ם פרק א' מהלכות תלמוד תורה ובפרק חלק (צ"ט.) כל המלמד בן חבירו כו' וכן אלישע מצעק אבי אבי. ואיתא בנדה (ל"א א') אביו מזריע לובן כו' רצה לומר כי כח העשה טוב שהוא משלמת המעלה הוא מן האבות. וזהו לובן כמו בהיר הוא בשחקים שלבן מעלה. ועצמות כו' דברים הקשים כענין רך כקנה וקשה כארז (תענית כ'.) שהקשה שלם במעלה ורך היא החסר שמכיר חסרונו וכן רמזו בסוטה (ה' א') בשר על השלמת החסרון וזה מן האשה והאמהות אבל עצם ממנו וכן המוח. [כמו שכתבנו במקום אחר בסוד מוח ולב] ולובן שבעין כי בעין יש השלמת החסרון כי הסומא הוא חסר וכן איתא בירושלמי מכות עינא ולבא תרין סרסורי דעבירה עין רואה ולב חומד [ואיתא ע"ז כ"ח א' שוריינא דעינא בלבא]. ונגד זה השחור שבעין הוא חסרון כענין שחורה אני כי החסרון בתולדה [רק האשה מזרעת אודם הוא השלמת החסרון כענין האי שחור אדום אלא שלקה (סוכה ל"ג ע"ב) ואדום הוא השלמת ותיקון הלקותא] ויש גם כן מעלה בעין כענין שאמרו (תמיד ל"ב ע"א) איזה חכם הרואה את הנולד וכן לבי ראה הרבה חכמה. ונגד זה הלובן שבעין וזה ממנו אבל אשה מזרעת כל מיני חסרון והשלמת חסרון וכח לסור מרע. ובזה יש ליישב קושית תשובות הרי"ף סי' א' מה שכתוב אם למקרא ולמסורות ולא אב כמו בנין אב. כי איתא במגילה י"ג א' וסנהדרין ס"ט א' דמיד שנתעברה קרוי אב. ואם עד שתלד. כמו שכתוב סנהדרין (צ"א ב') דנשמה [משלמת המעלות] משעת הריון שאז נגמרה פעולת האב. אבל יצר הרע [שהוא החסרון] משעת לידה שאז גמור פעולת האם. וקאמר דאם לא כן בועט במעי אמו ויצא היינו לבקשת ההשלמה לחסרון וזה אי אפשר כשהוא בכח עד שיצא לפועל. כי השלמת החסרונות לא סגי בכח בלבד רק במעשה בפועל כמו ששמעתי שעל זה הם הנסיונות להוציא מן הכח לפועל לפי שעה מן האם שהולדתה היא בפועל ממש אבל המעלה מן האב שמוליד בכח ואין ניכר עדיין ויצא לפועל בעת הריון. וכך שלימות המעלה די בכח [וכמו שכתוב פרק קמא דקדושין (מ'.) מחשבה טובה כו' מחשבה רעה אין כו' וזה מבואר]:

והקדמונים המשילו איש ואשה לחומר וצורה גוף ונפש. וכן החסרון מן הגוף וצריך לתקנו במעשה הגוף שהוא בפועל אבל המעלות מן הנפש ולפיכך המעלה בכח כמו הנפש שהיא בכח ואין ניכרת לפועל. וכמו ששמעתי בשם חכם אחד עמ"ש ברכות (י' ב') איש קדוש כו' מנא ידעה דרצה לומר כמ"ש אנשי כנסת הגדולה, בפי כו' בקרב קדושים כו' שפעולות נכרות בגוף פוחתין והולכים עד שאצל הקדושים הוא רק בקרב ואין שום היכר בפועל על אברי הגוף. ולכך שאל שקראתו בתואר קדוש ואז מדרגתו

בקרב ומנא ידעה דאין כאן ידיעה חושיית להזולת כעצמים בבטן המלאה בעת הריון שגם אז קרוי אב ששלימותו של אב [שהוא במעלה נוספת לידת הבן לו כי בלאו הכי גם כן אינו חסר. מה שאין כן אצל האשה היא השלמת חסרונה כמו שנתבאר לעיל לכך צריך לצאת בפועל] גם כשעדיין בכח ולא יצא לפועל. ולפיכך בנין אב שהלמוד למקומות אחרים שאין מפורשים כאן, זה הלמוד קרוי אב שמוליד כמותם בהעלם. אבל אם למקרא ולמסורות שהלמוד למקומו שניכר ונגלה בפועל:

וזה גם כן במדרש [עיין רקאנטי פרשת יתרו ובתרגום שיר השירים ה' פסוק דודי צח ואיכה ב' פסוק קומי רוני] כשלמד תורה שבכתב ידע שהוא יום כו'. כי אור יממא והוא מעלה לכן לשון זכר ולילה חסרון לשון נקבה [וכך איתא (בנדה י"ז ב') מלאך הממונה על הריון לילה שמו] ותורה שבכתב נעלם מבני אדם. מה שאין כן תורה שבעל פה הוא מה שנובע מלב בני אדם כמו שכתבתי במקום אחר על שמות רבה פרשה ו' הלוחות ארכן ששה טפחים ב' בידו של הקב"ה הוא הנעלם מתורה שבכתב. וב' בידיו של משה הוא תורה שבעל פה וב' באמצע הוא הנגלה מתורה שבכתב ואין כאן מקום להאריך עוד. ועיין בתוס' יבמות (כ"ב ב') דבן אקרי אף פסול ממזרות וכן בני בנים מה שאין כן זרע ע"ש. ונראה דבן הוא ההולדה בכח כמו שהתלמידים נקראים בנים ולא זרעו, דזרע רצה לומר בפועל לאפוקי בני בנים ולאפוקי פסול דנקראים תולדה בכח ולא בפועל שהאב כשר והבן ממזר. אבל פסול שלא נשתמד נראה דלא אקרי בנו [עיין בפרשת דרכים דרוש ז' בשם מהר"י באסן בזה ומ"ש במקום אחר]דוגמת עשו וישמעאל. ועל דרך שאמרו ברכות (ס' א') על ופוקד עון אבות דוקא שאוחזין מעשה אבות. והיינו טעמה דגר אין לו ייחס למעלה אף למאן דאמר דעכו"ם יש לו ייחס ביבמות (ס"ב א'). [וההבדל בין עכו"ם לעבד דאין לו ייחס לפי שאין לו שום כח בפני עצמו אף השליטה על השלמת החסרון דיכול הרב לומר לו צאי מעשה ידיך במזונות לכולי עלמא מה שאין כן באשה כמו שכתוב בגיטין י"ג א'] והיינו טעמא דבנך הבא מן השפחה ונכרית אין קרוי בנך (יבמות י"ז.) לפי שאין קדושין תופסין בהן מצד עצמן. ולא כחייבי כריתות שעל כל פנים יש בהם שייכות תפיסת קדושין לאחרים ואם כן הם חסרים גמורים שאין להם משלים החסרון ומולידים חסרים גמורים שאין לו שום השלמה כי יסיר מאחרי ד'. אם לא כשמתגייר ואז הוא כקטן שנולד (יבמות כ"ב.) ואין לו אב אבל מכח תולדתו הוא חסר לפיכך אין קרוי בנך. ולכך בן חכם ושלם במעלה ישמח אב שהוא מכחו ובן כסיל ובעל חסרון תוגת אמו שהוא מכחה ונטעה בו כח החסרון ולא נטעה כח ההשלמה [רצה לומר ההשתוקקות להשלמה בזה עצמו בא ההשלמה כנ"ל] ולפיכך מצות לא תעשה שהוא להשלים חסרונותיו שבתולדה

השוה הכתוב אשה לאיש. והמצות עשה הם בקשת תוספות שלימות אמנם יש בהם גם כן השלמת החסרון שנולד בו כמו שכתוב במקום אחר שם ביארתי כי המצות חלוקות בעולם שנה ונפש. התלוית בקניני העולם וחובת קרקע בעולם. וחובת הגוף בנפש. ומצות הזמנים בשנה:

והנה החסרון שבתולדה היא לכל חומריי שכל חומר מורכב וכל מורכב עתיד להפרד וא"כ הוא חסר. וזה הראיה על חסרון כל החומריים כי הכל למיתה עומד ומתבטל בהמשך הזמן. והשלמת תיקון החסרון אינו אלא על ידי המיתה כמו שכתוב בכלי חרס שבירתן זוהי טהרתן ואיתא בב"ק (ג' א') שבירתן של כלים הוא מיתתן. וזהו בעם הארץ שנמשל לכלי חרס וכמו שכתוב ברעיא מהימנא וכמו שכתוב במתחבר לעם הארץ דומה לכלי חרס וכלי חרס שנשבר אין לו תקנה (סנהדרין נ"ב:) כמו דכתיב שלהי כתובות דאין חיים לעתיד לבוא אם לא שמתחברין לתלמיד חכם. דהוי [התלמיד חכם] מעמידו של מתכות והכל הולך אחר המעמיד (כמו שכתוב שבת ט"ו ע"ב). דתלמיד חכם הוא דוגמת כלי שטף שיש לו תקנה במקוה שרומזות כמו שכתוב בספר החינוך מצוה קע"ג וקע"ד כאלו אינו בעולם ועכשיו יצא לאויר העולם. וזהו המיתה ותחיית המתים עך דרך שנאמר בתנחומא ויחי יעקב אתה נטמן ואין אתה מת [והוא מדרגה יותר גדולה כי הנטמן עדיין ישנו בעולם רק טמון. וזה כמו שכתוב תענית (ה' ב') יעקב אבינו לא מת אף על גב דקברו קבריא ועל כל פנים נטמן ולא כאליהו ואין כאן מקומו] וזהו במים אין מים אלא תורה דהיינו התלמיד חכם. וזהו הכל לטמאים ובעלי חסרון אחר שנשלמו [דבלאו הכי הוי טובל ושרץ בידו] אבל הטהור מעיקרו שלא נטמא מעולם אין לו שום בטול אף לפי שעה כמו שהיה עומד אדם הראשון קודם החטא. וכן המלאכים בעלי צורה בלא חומר אין בהם חסרון. והנה עולם וגוף גשמיים ועתידים להתבטל גם שמים וארץ כמו שאמרו חז"ל [בראשית רבה פרשה מ"ב] מה שאין כן שנה דהיינו סדר זמנים אין לו תפיסה בגשם. ולכן אמרו בבראשית רבה שהיה סדר זמנים קודם לכן וכמו שכתוב (בב"ר פ"ח) תורה קדמה לעולם שני אלפים שנה שהוא סדר זמנים. דמיד שנבראו הרוחניים נברא הזמן שהוא רוחני כמוהם [שגם לרוחניים כל שהוא נברא הרי יש לו זמן שהתחיל להברא ויש לו סדר זמנים] ולפיכך הזמן אין בו חסרון ואין לו בטול לעולם כמו נפשות הצדיקים וכל נבראים הרוחניים. ואם כן מצות שבזמן אין צריך לתקן הזמן שאין בו חסרון. וגם יום החול אין בו חסרון מצדו רק שבשבת ויום טוב יש תוספת קדושה ומעלה לכך מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ולכך כל מצות עשה דבכהונה אין נוהג בנשים [דרק הלאווין שבהם נתרבו ביבמות (פ"ד ב') ולא אעשין] לפי שכל מצות עשה היא תוספת

על מה שנולד. ומה שנתייחדו הכהנים בהם על כרחך היא מצד הוספת המעלה דהרי אין בהם חסרון יותר מישראלים כלל [ורבוי הלאווין היינו שדבר זה גורם חסרון עוצם מעלתם ועוד דברים בגו ואין כן מקומו] ולכך אין נוהגין בנשים:

ובזה יובן מה דמצות אכילות מצאנו או בזמן והתלוי בו או בכהנים [באכילת תרומה וקדשים]. והיינו כי אכילה היא מחסרונות האדם כי ד"ז נמשך מן החומר שהרי למעלה אין אכילה ואין שתיה (בראשית רבה פמ"ח). ואם כן אי אפשר לומר שנברא האכילה באדם שיש בו תועלת לתקן איזה חסרון דאם כן מה הועיל בתקנתו והרי עדיין יש בו חסרון זה ואי אפשר לחסרון שיבוא לתקן חסרון. רק שיש בו תוספת מעלה לאדם ואז ניחא אף על פי שהוא עצמו חסרון נברא לצורך תוספת מעלה שיגיע על ידו. [דוגמת מה דקיימא לן עשה דוחה לא תעשה ואין עשה דוחה עשה או עשה ולא תעשה דמאי אולמיה דהאי מהאי והבן] ולפיכך מצות שבאכילה שהם תיקוני האכילה שלצרכם נבראת האכילה באדם הם מצות תוספת מעלה ולא מלוי והשלמת חסרון והם מצות הזמנים ומצות הכהונה כנ"ל. וזה גם כן הטעם דנשים אין מציוות בפריה ורביה כי גם פריה ורביה מחסרונות האדם שאינו במלאכים ולכך שייך רק באיש לתוספת מעלה ולא לאשה שצריכה להשלמת חסרון וכנ"ל. ולפי זה לא קשה כלל מויברך אותם דאומר על שניהם פרו ורבו (ע' יבמות ס"ה:) דרק כשנתקללה בקללת והוא ימשול בה שעל ידי זה היא חסרה כנזכר למעלה. [והוא בעבור שגרמה להביא חסרון בעולם שהיא המיתה שזה חסרון בצורת אדם כמו שנתבאר לעיל. מה שאין כן אכילה ופרו ורבו היא רק חסרון החומר לפיכך נתקללה מדה כנגד מדה שתהיה חסרה] אבל קודם הקללה היתה גם כן בעל שלימות מעלה כמו האיש [ותדע שהיא גם כן לא היתה עומדת למות] לפיכך גם היא היתה מצווה על פרו ורבו. [ולמאן דליף מוכבשה (יבמות שם) ולא פריך פרו ורבו תרתי משמע דעל זה לא מצי לשנויי כלום. צריך לומר כיון דאי אפשר לאיש בלא אשה לפיכך על שניהם הוא אומר פרו ורבו גם לה שעל ידה יקיים האיש ועיין בחידושי הר"ן ריש פרק ב' דקדושין ע"ש] וא"א בלתה. וסיים וכבשה לומר שתכלית הפרו ורבו וכבשה. וזהו לשון יחיד שרק הוא הכובש והוא המכוון במצוה שיהיה הכובש רק היא הכנה ואמצעית לכך כי אי אפשר בלעדה:

והנה ד"ז מבואר מן הכתוב שתכלית פרו ורבו הכבישה לארץ כמו שכתוב פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו וגו' וכן בפרשת נח הסמיך לפרו ורבו ומלאו וגו' ומוראכם וגו' ובפעם שניה שם בפרשת נח לא נאמר זה עיין פירוש רש"י שם דפעם ראשונה לברכה ופעם שניה למצוה ולברכה שייך רדיה בבעלי חיים אבל לא למצוה על כך דאדרבה

ורחמיו על כל מעשיו כתיב ואין על האדם לרדות בהם ולהטיל אימתו עליהם דאסור לצער בעלי חיים רק הבטחת השם יתברך שיהיה ממילא אימתו עליהם וכמו שכתוב שילהי שבת אין חיה רעה נופלת כו'. [וכן הוא בנפש אדם על הגוף הבהמיי דאמר רר' אלעזר הקפר (נדרים י'.) ומה כו' המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה דנקרא חוטא. וכן איתא בפרק קמא דתענית (י"א.) היושב בתענית נקרא חוטא. ואיתא שם בפ"ג (כ"ב.) נשמה שנתתי בך החיה דלצעורי נפשיה אסור רק בברכה נאמר (תורת כהנים בחוקתי) אוכל קמעא ומתברך במעיו. ואיתא סוף פרק ב' דברכות חנינא בני די לו בקב כו' שדי לו בזה ואין צריך יותר ועל זה אמר בפרק קמא דתענית (שם) דנקרא קדוש בדמצי לצעורי נפשיה רצה לומר שיהיה מושל על הגוף עד שהגוף מעצמו מאימת הנפש המוטלת עליו בל יצטרך לצרכי זה העולם רק מה שהוא צורך הנפש. ודבר זה אינו ביד האדם רק בברכת השם יתברך ועזרתו בקודש אחרי שהאדם מסגל כפי כחו ומה שבידו ואפשרותו לחזק כח הצלם אדם אז ממילא צלם אדם הוא רודה בגוף הבהמיי ומושל. וז"ש הכזה צום אבחרהו וגו' שאין הצום דעינוי הגוף נבחר רק בבואו אחר מעשה המשפט. ודוגמת יום הכיפורים שביום שהוא כפור לעונות והנפש מתחזקת ומתתקנת וממילא הגוף נמשך אחריו ואז שייך התענית]. ולכן אמר גם כן ומלאו הארץ דלמצוה די בזכר ונקבה כמו שכתוב בפרק הבא על יבימתו (ס"ה:) וא"צ למלאות הארץ רק לברכה. ועל דרך זה באשה הרוחנית איתא (במנחות צ"ט ב') דפסוק לא ימוש כו' היינו לברכה אבל למצוה די בפעם אחת שחרית [מדת יום לשון זכר] ופעם אחת ערבית [מדת לילה ל' נקבה] שהוא זכר ונקבה. כמו שכתוב בסוף פרק המפלת זכר זה בא וככרו עמו נקבה נקיה באה. וכן היום יום המעשה כמו שכתוב יצא אדם לפעלו וגו' ושכרו עמו מה שאין כן בלילה שם ינוחו יגיעי כח. וכן אז ממשלת הלבנה שלית לה מגרמה כלום רק מקבלת אורה מהשמש המאור הגדול לממשלת היום כאשה מן האיש [וסדר הלימוד ביום תורה שבכתב המשפיע ובלילה תורה שבעל פה המקבלת (עיין שמות רבה תשא) כנודע כי תורה שבעל פה נבנית על תורה שבכתב ומקבלת הימנה. ואיתא בעירובין (ס"ה.) מחדדן שמעתתך דיממא נינהו ומנהרא כאור החמה דשמעתא בעיא צילותא כיומא דאסתנא (שם). שהוא הקבלה ולהיות כלי קבול לדבר תורה. ואיתא (שבת ס"ג.) לגרוס איניש והדר לסבור כמו שכתוב בבבא בתרא (קמ"א.) בת תחלה סימן יפה לבנים [ולזה אין צריך הרחבת הדעת כל כך רק מנוחה והעדר טרדות כמו שכתוב שם בעירובין אי קרצתן כינה לא תנאי וזהו בלילה]. ולכן אמרו (שמות רבה פרשה מ"ז) אין רינה של תורה דהיינו צעקה בקול אלא בלילה זמן הגירסא. מה שאין כן העיון הוא בלב וזהו ביום שאין קולו של אדם נשמע

כבלילה כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין ק"ד:) [כי בלילה הוא עת הרינה וצעקה בקול ונשמע וכמו שכתוב ויאנחו וגו' ויזעקו ותעל וגו' בגלות הדומה ללילה כמו שאמרו חז"ל (ב"ר פס"ה) אז כשהקול קול יעקב כו']. וזה שאמרו בסוף פרק המפלת שקולו של אשה ערב משל איש ואין כאן מקום להאריך עוד:

והנה יש להבין באמת מה ענין הסמיכות וההתלות מלוי הארץ ורדו וגו' לפרו ורבו. וגם שינוי הסדר שבפרשת בראשית הקדים רדיה בדגים ואחר כך בעופות ואחר כך בחיות ובפרשת נח להיפך. ויבואר כי הנה הסמיך בפרשת בראשית שם מקודם בצלם אלקים כו' הוא להורות דאין הממשלה מן האדם על הבעלי חיים רק כאשר הוא בצורת אדם הראויה שהוא בצלם אלקים. מה שאין כן זולת זה כמו שכתוב שילהי שבת אין חיה רעה שולטת על האדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה. וביאור זה כי גוף האדם בהמיי ככל הבעלי חיים וגם בבעלי חיים נמצא חכמה ודעת כמטוה העכביש ודומיהם אשר יסופרו בנפלאות טבע הברואים מה שהם בטבעם ונהימת הבהמות וצפצופי עופות לדבור יחשב אצלם כמו שאמרו רז"ל בענין שיחת עופות. ובאיכה רבתי מגעיית השור ואין הבדל בין אדם לבהמה אלא בין רב למעט שזה אינו הבדל עצמי. ואין מותר האדם מן הבהמה אלא על ידי הנפש נשמת חיים שהוא הצלם אלקים הניכר על הגוף. פירוש שם אלקים מורה שליט על הכחות כולם כמו שכתוב בטור אורח חיים סימן ה' רצה לומר מושל על כל כחות הטבע דלכן אלקים בגימטריא הטבע ועיין בתשובות חכם צבי סימן (י"ח). וכמו שהדיין ומושל בעירו נקרא אלהים וכן שרי מעלה המושלים על דבר פרטי. וזהו ממשלה על הכל בכלל ובפרט. וכן האדם יש לו צלם ודמות זה רצה לומר שבידו להיות מושל על כל כחותיו וטבעיים הנכללים להטותם ולשנותם כאשר ירצה כמו שאמרו רז"ל (בראשית רבה פל"ד) הצדיקים לבן ברשותן. מה שאין כן הבעל חי הכל מוטבע אצלו מתולדתו ואין בידו לשנות טבעו. וכאשר יש לאדם צלם אלקים רצה לומר שכח הנפש מאיר בגוף שהוא כח הממשלה על כל כחות גופו הבהמיי אז ממילא מושל על כל בהמיות של כל הבעל חי כמו שמושל על בהמיות עצמו. כי כך יסד השם יתברך גם זה בכח הטבעי עצמו שיהיה נכפף ומקבל מרות מצלם אלקי שזה הרצון כדרשת רבותינו ז"ל (בראשית רבה פ"ה) תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית על הים וכו', וזהו הנרצה בהשתוות הגימטריא שזכרנו שגם זה עצמו כח טבעי להיות נכנע להנהגה אלקיית ולכך זהו בטבעי הבהמיות להיות נכנע לאלקיות וצורת אדם שהוא בצלם אלקים. אבל כאשר נדמה כבהמה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה פל"ד) ברשעים שאין לבן ברשותן רק מתנהג על פי טבע שרירות לבו מתולדתו ככל הבעלי חיים אשר על פני האדמה ואין

ממשלת צורתו על הבהמיות רק ממשלת הבהמיות עליו אז חיות רעות שולטות עליו. ובזה יובן טעם למה שכתב התוס' פרק הבא על יבימתו (ס"א א') ושאר דוכתיה בשם ר"ת לחלק בין אדם להאדם דממעט עכו"ם. והיינו כי אדם רצה לומר הנפש וצורת האדם האמיתית בזה לאפיקי עכו"ם דאינם בצלם אלקים. מה שאין כן האדם הידוע וניכר לכ"ז על ידי הגוף דהנפש רואה ואינה נראית כמו שכתוב בפרק קמא דברכות. רק ההכרה מצד בריאת הגוף בפועל ממש זה שוה בכל וגם עכו"ם בכלל. כי כן יסד השם יתברך מטעם הבחירה שזה יסוד הנפש שבידו להטות כחות גופו או לא והרי גם עכו"ם היה בכלל אלא שכבר בחרו ברע ונתנה תורה ונתחדשה הלכה ראה ויתר גוים כמו שאמרו ז"ל (ע"ז ב:) ואין כאן מקום להאריך:

והנה הדרך שיגיע האדם לצורתו וצלמו האלקיי כאמור והכח אשר שם בו השם יתברך אשר בו ינצח טבע תולדתו. הוא מה שסיים הכתוב אחר כך זכר ונקבה ברא אותם וגו' שהצלם אלקים הם ב' כחות נפרדות זכר ונקבה. והם הנרמזות בכתוב ידע שור קונהו וגו' ישראל לא ידע עמי לא התבונן. יבואר זה כי איתא ב"ב (ט"ז א') ברא יצר הרע ברא תורה תבלין רצה לומר יצר הרע הוא טבע תולדתו כמו שכתוב יצר לב האדם רע מנעוריו ומצד הגוף הבהמיי דלכן מצינו גם בבהמה יצר הרע כמו שאמרו רז"ל (ברכות ס"א.) והא חזינן דנשכה ובעטה כו' ועל זה אמר שם איוב בראת צדיקים כו' שהי' סבור שהכל תלוי בתולדת טבעו ואין בחירה לשנות תחלת בריאתו. ועל זה אמרו לו דיש תורה תבלין רצה לומר החכמה שברא השם יתברך באדם [כדרך שנאמר (בראשית רבה פס"א) באברהם אבינו ע"ה שהיה קודם מתן תורה דנעשו ב' כליותיו כשני מעינות ונובעות חכמה [ולכמה מאן דאמר היה איוב גם כן קודם מתן תורה (ב"ב שם)]. אלא דדרך זה קשה מאוד להגיע אליה וכמו שאמרו ז"ל (ויקרא רבה פ"ב) ע"פ אחד מאלף מצאתי זה אברהם והיה ב' אלפים אלו תוהו עד שנתנה תורה ונתרחב הדרך לכל באי עולם] שבכח חכמה שבמוחו יכול להתבונן ולמצוא דרך ד' ולנצח כחות גופו מצד שמבין ויודע שזה רע לו ומטה אותם לדרך אחר. ועל זה אמר ברכות (ח' א') אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה זהו משכן הקב"ה שהוא הצלם אלקי חופף עליו ושוכן בקרב מוחו בהתבוננו בהלכה ותורת ד'. ואיתא משחרב בית המקדש רצה לומר דשם היתה השראת שכינתו ית"ש בעולם עדיין היא נמצאת בנפש שהיא בכל חלקיה דוגמת בית המקדש כמו שכתוב בזוהר. ועל ידי זה חוזרת להיות בעולם שהנפש מוגבלת בגוף שהוא מוגבל במקום והמקום הוא בעולם ואמרו רז"ל ד' אמות הוא מקומו של אדם בכל מקום ולכן אמרו ד' אמות של הלכה רצה לומר הלכה ההילוך והנהגה על פי התורה [וכך קבלתי דד'

אמות של הלכה אין רצה לומר לימוד הלכה דוקא אלא ההתנהגות על פי הלכה]. והנה בפרק במה מדליקין (ל"א ב') איתא אין להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד ויליף שם מקרא דיחידה היא היראה בעולם. וצריך לומר דמאן דאמר דברכות ר"ל סבירא ליה כאידך מאן דאמר בפרק במה מדליקין שם דבר אוריין עדיף ע"ש. וענין פלוגתתם דבאמת זה בלא זה לא סגי כמו שכתוב (פרקי אבות פרק ג' י"ז) אם אין יראה אין חכמה אם אין כו'. וביאור זה דהיראה בלב כמו שכתוב ביומא (ע"ב ב') על פסוק ולב אין עיין שם וכיוצא בו בפ' חלק (קל וחומר:) בדואג ואחיתופל קודשא בריך הוא ליבא בעי עיין שם. פירוש הלב ממשיך ליראת שמים וכמו שכתוב בפרק במה מדליקין (שם) אפילו הכי אי כו' ואי לא לא והיינו כי היראה נמשך מן ההכרה הברורה שהשם יתברך נוכח עיניו כמו שכתוב בהג"ה דריש אורח חיים. וההכרה הברורה אינו בחכמה שבמוח [דשם משכן המדמה ומלא דמיונות גם כן]. והבירור הוא רק בלב ששם כח המרגיש. וההרגשה הוא בדבר ברור נוכח עיניו שאינו בדמיון וכמו שכתוב באבות (פ"ו) בבינת הלב שהבינה תלויה בלב. וכמו שכתוב בפרק קמא דברכות (י'.) דדים במקום בינה פירוש במקום הלב כמו שקבלתי על פסוק אני בינה וחכמי קדם אחכמה הוא מושכל ראשון ובינה מושכל שני. וכן סדר בנין האדם לידת המחשבה היא במוח והוא מושכל ראשון [והוא מכוון גם לדברי רש"י פרשת תשא חכמה מה שלמד מאחרים שזה נולד מעצמו ואין כאן מקום להאריך בזה] ואחר כך מתבונן בלבו אם כשר הדבר לפניו. ואחר כך בא לפועל המעשה על ידי האברים שמשכן חיותם נמשך מן הלב כמו שכתוב כי ממנו תוצאות חיים. ועל ידי רצון הלב כלי המעשים גומרים כמו שאמרו רז"ל עין רואה [רומז לחכמה שבמוח] ולב חומד כו'. ולכן איתא ברכות (ס' א') דמשכן יצר הרע על מפתחות הלב שהוא מקור למעשה. וכל פעולה שאינה על ידי רצון הלב הרי זה שוגג ואונס ומתעסק בעלמא ולאו כלום הוא רק כמעשה קוף בעלמא. רצה לומר שאין בם ב' כחות אלו נטועות להטות המעשה לכל אשר ירצה על פיהם רק מפי כח טבעי הנטוע באברים לבד וזהו מעשה בהמה. ומי שעשה על פי רצון הלב אבל בלא התבוננות המוח הוא נקרא מזיד [עיין יומא (ל"ו ב') ג' שמות אלו וביאורם לדעתי כמ"ש] אבל מי שעשה בהסכמת החכמה שבמוח והרצון שבלב זה נקרא מורד וכמו שאמרו רז"ל יודע רבונו ומתכוון למרוד בו:

ומשכן צלם אלקים הוא בב' כחות אלה המעוררים המעשה ואינו מעשה קוף רק בבחירתו וביתרון האדם מן הבהמה. והאלקות השוכן בהם הוא התורה והיראה התורה והחכמה במוח והיראה בלב כמו שנתבאר. ועל ידי שניהם בידו לכפות כלי המעשה וגופניים להיות נמשכים אחר רצון השם יתברך. שהירא שמים שהוא הלב טוב על זה

אמרו באבות (פרק ב') שבכלל דבריו דבריכם שזה כולל כל המדות טובות ממדות הגוף להטותם. ובלא תורה שהיא החכמה והידיעה בטוב ורע לא סגי, דלא ידע מה הטוב כמו שכתוב (אבות פ"ב מ"ו) אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד. וכן בתורה וחכמה לבד לא סגי כמו שכתוב סוף פרק קמא דקדושין תלמוד גדול שמביא לידי מעשה הוא על ידי הלב כנ"ל. ובלאו הכי לא סגי כמו שכתוב בירושלמי פרק קמא דברכות בלמד שלא על מנת לעשות רצה לומר ע"ש וכמו שכתוב בברכות (י"ז א') שלא יהא אדם וביומא (פ"ו א') וזה בא מן הלב רע. ועל זה אמרו בפרק במה מדליקין (ל"א:) ואי לא לא פירוש ואין בידו כלום כמו שכתוב ביבמות (ק"ט ב') דאף תורה אין לו ע"ש. והיינו דאף על פי שהבריאה המוח ואחר כך הלב וכנזכר לעיל שבתחלה ראשית המחשבה והחכמה ואחריה בינת הלב מכל מקום הרי מן הלב תוצאות חיים לכל האברים וגם למוח עצמו נמשך התעוררות למחשבה מכח הרצון שבלב. וזהו אם אין יראה כו' שחוזרים חלילה זה קודם לזה וזה קודם לזה לעולם לכל רצון הלב קודמת מחשבה במוח ולכל מחשבה קודם רצון בלב שרוצה לחשוב כך ולעולם זה נמשך מזה. וזה בכל מחשבות ורצונות שבאדם הן לרע והן לטוב במחשבות דצלם אלקיי דקדושה שבלב ומוח על ידי תורה ויראת שמים [ולפי שמקור החיים בלב לכן איתא שם ביומא בלב למשמאילים סמא דמותא העדר החיים. מה שאין כן בהעדר התורה]. וזהו גם כן ב' המשלים בפרק במה מדליקין שם למפתחות פנימיות וחיצונית ולתרעא ודרתא שהם לכאורה שני הפכים. ורצה לומר שמפתח חיצוני רצון הלב להתעורר לחכמה על ידי יראת שמים שבלב ואז כשהחכמה נמשכת מצד היראת שמים המתעורר בלב אז הוא מגיע לפתח שני שהוא התרעא והוא תורה וחכמה שבמוח. ואחר כך לדרתא שהוא יראת הלב ששם הדירה קבועה לחיי האברים שהוא חיות כל האדם ומשם יוצאת לפועל המעשה טובה שזהו תכלית חכמה כמו שכתוב בסוף פרק ב' דברכות. [וזה גם כן מה שכתב בתנא דבי אליהו רבה פ"ג אני יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי. השמחה היא בתורה כמו שכתוב פקודי ד' ישרים משמחי לב] וביומא שם יראת ד' טהורה עומדת לעד זה הלומד תורה בטהרה מאי הוא נושא אשה ואחר כך לומד תורה. פירוש שהתורה הנמשכת מן היראה היא תורה של טהרה כי דבר שיש בו נגיעה לגוף הבהמיי נקרא טומאה. כמו שכתוב במקום אחר בביאור ג' מיני טומאות הנשלחים מג' מחנות שהם כוללים ראשי המדות רעות שבגוף האדם. שהם הקנאה נגדו בגוף טומאת צרעת שדרשו רז"ל (ערכין ט"ו: ויקרא רבה פרשה ט"ז) המוציא רע ויסודו הקנאה והוא הרע לבריות ולכן נשלח חוץ למחנה הבריות ובפרט מחנה ישראל שטבע תולדתם היפך זה רק רחמנים וגומלי חסדים

(יבמות ע"ט.) וזב הוא בעל תאות שידוע שזה טוב לבריות על פי רוב והוא מכלל הבריות וגם הכלל ישראל שחטא זה רגיל בהם כמו שכתוב בסנהדרין (ס"ג:) לא פקרו אלא להתיר עריות ובסוף פרק חבית (קמ"ז:), חמרא כו' קפחו י' שבטים. ונאמר וישמן ישורון ויבעט. אבל אינו במחנה לויה שהם המקודשים לשמים שכל מקום שאתה מוצא קדושה שם גדר התאות וכמו שכתוב ברכות (י' ב') כי איש קדוש הוא שלא מצאה זבוב העדר תאות אכילה ולא ראתה קרי העדר תאות זנות. ונגד טמא מת הוא הכבוד שכל הרודף אחריו בורח כמו שכתוב בעירובין (י"ג ב') וההתנשאות בתכלית בלב היא השפלות בתכלית עד שנפשו כעפר לכל תהיה. וז"ש בסוטה (ה' א') דהמתגאה אין עפרו ננער שאין בו שום חיות. כי זה כל האדם החיות הנופח בעפר מן האדמה וההתנשאות היא יתרון החיות וכל המוסיף גורע גמלא אזיל כו' אודנא דהוה ליה כו' (סנהדרין קל וחומר.) מדה כנגד מדה גם זה שיש לו אינו שלו והוא נעדר החיות מכל וכל ונשאר עפר לבד שאין ננער וזהו טומאת מת שהוא השפלות הגמור במיתה והעדר החיות. וכמו שכתוב בתמיד (ל"ב.) מה יעשה ויהיה כו' וימות כו' הוא ממש מכוון למאמר הרודף אחר הכבוד כו' הבורח כו' דאם יהיה כמת שאם הוכה וקולל לא ירגיש וכעפר לכל שהיא מדרגת המיתה השב אל העפר כשהיה אז מחיה עצמו והכבוד רודף אחריו. ולהיפך כשיהיה אז ימות ונעשה טומאת מת או מת עצמו שגם הוא מותר במחנה לויה שהם התלמידי חכמים עובדי ד' וכמו שכתוב (סוטה שם) בשמתא מאן דלית ביה. ואיתא כתובות (ק"ג ב') נהוג נשיאותך ברמים [וגם שם הוא משכן טומאה זו דאין אומרים אל תתנשא אלא למי שראוי להתנשאות]. אבל אסור במחנה שכינה דאין כבוד נגד ד' כמו שכתוב בדוד המלך ע"ה (ברכות ד'.) וכמו שכתוב בריש פרק ב'דקדושין וכמו שכתוב (ברכות י"ט: וש"ד) במקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. וכמו שכתוב בשלהי סוטה שאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב:

ואלו הג' הם שורש כל המדות רעות שכולם ענפים להם והם בטבעי תולדות הגוף. ומקביל להם בצלם אלקיי שבאדם החכמה שבמוח נגד כבוד כמו שאמרו רז"ל בעירובין (נ"ה.) שלא תמצא תורה בגסי הרוח. ובסוף פרק במה אשה הסנה הסנה כו' ובכ"מ בדרז"ל דמשכנה אצל נמוכי הרוח ולכך הכבוד רודף אחריהם כמו שכתוב כבוד חכמים ינחלו וכנ"ל דהוא רק לתלמיד חכם. וחכמה היא מחנה שכינה כמו שכתוב בזוהר אורייתא וקודשא בריך הוא חד. ובבראשית רבה ריש פרשה א' דתורה היתה אצלו אמון במחנהו. [ובמקום אחר ביארנו זה באורך על מה שכתוב אלקי נשמה שנתת בי טהורה דנשמה היא שבמוח והיא טהורה לגמרי. והיא הסיוע של השם יתברך שאמרו

רבותינו ז"ל (סוכה נ"ב.) אלמלא הקב"ה עוזרו. ואיתא ביומא (ל"ט:) דמסייעין אותו וזה על ידי ד' השוכן אתם בתוך טומאותם זהו מחנה שכינה ואין כאן מקומו] ובינת הלב נגד תאוה שבאה מלב כמו שכתוב תאות לבו וא' הלב חומד והיראה מצלת כמו שכתוב בריש פרק כל היד ע"ש. ומשכנה במחנה לויה הם עובדי עבודת ד' כמו שכתוב אם אדונים אני איה מוראי שהיראה מאדון לעבד שאימת רבו עליו. מה שאין כן מאן דאחיד באורייתא כאלו אחיד בקודשא בריך הוא והוא מדרגת בן וכדרך שאמרו רבן גמליאל על רבי חנינא בן דוסא ברכות (ל"ד ב') שהוא כעבד וכו', כידוע רבי חנינא בן דוסא. בעל עבודה שבלב זו תפלה ומעט מימרות בדינים נמצא ממנו בגמ' ורבן גמליאל נשיא וראש ישיבה עיקר עסקו בתורה. וגמר היציאה לפועל בכלי המעשה הוא נגד הקנאה דלא שייך אלא כאשר יוציא לפועל ניכר לזולת. שזהו שורש הקנאה במה שבין אדם לחבירו ומילי דנזיקין שהיא במעשה מפעולת הרע ולעומתו בטוב פעולת הטוב והוא במחנה ישראל כמו שאמרו רז"ל (עירובין י"ט א' וש"ד) אפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרמון [וסתם מצוה בדברי חז"ל היא צדקה (עיין רש"י שבת קנ"ו.)כנודע שהוא ההטבה לחבירו. וא' בבראשית רבה (פ"ח) חסד אומר יברא שכולו חסדים. [והן הם ג' מדרגות מאן דבעי למהוי חסידא שבדברי חז"ל בבא קמא (ל'.) ואין כאן מקומו]. וכך הוא סדרן במשנה (פ"א) דאבות על שלשה דברים העולם עומד תורה וחכמה שבמוח ועבודה שבלב [והוא עבודת הכהנים והלוים גם כן בפועל במקדש] וגמילות חסדים שבמעשה כנ"ל. אלא שהיפך כאן הסדר ובכל חד נקט כסדרו מלמעלה למטה. וכך הוא סדר המקיים העולם סדר הליכת מדרגותיו מוח ואחריו לב ואחר כך כלי המעשה גומרים וחלופיהן בגולם שהיא המשנה סדר היצירה שאינו מתבונן על כל מעשה ורצון מקודם אם יעשה זה. ואצלם הוא מתחלה מעשה ואחריו הלב ואחריו המוח [שזה נרמז בדברי חז"ל (בראשית רבה פל"ד) הרשעים הן ברשות לבן. הן רצה לומר עיקר צורת האדם שהוא על החכמה שבמוח שזהו מותר האדם מן הבהמה]:

והנה הסדר הנזכר הוא בכל פרט מעשה וכן בדרך כלל למי שהוא בקודש שהוא חכם וירא וידע שכאשר יתבונן במוחו לא יטעה לומר על רע טוב וכן לבבו אחר כך לא יטנו. אבל סדר הכניסה לקודש למי שהוא בא להתקדש ולטהר כחותיו אז מתחלה נכנס למחנה ישראל ואחר כך למחנה לויה ואחר כך לחדר היותר פנימי שהיא מחנה שכינה שנטהר מכל הטומאות כסדרן עד שהגיע לטהרה הגמורה שהיא מחנה שכינה שהוא הלומד תורה כדברי חז"ל (יומא ע"ב:). שאין טומאות של הלומד לקנטר שהוא הקנאה הגרוע מכולם שאינו בכלל מחנה ישראל שעל זה אמרו חז"ל (ברכות י"ז.) נוח

לו שלא נברא ושנהפכה שלייתו רצה לומר ולא בא לכלל מחנה ישראל כלל. והלומד לעשות קורדום להתפרנס שהוא תאוה וכן הלומד לשם חכמה ככל החכמות שזה ממש דוגמת תאות עריות וזה אינו בגדר תלמיד חכם אבל הוא בכלל ישראל. אבל הלומד להתייהר ולעשות עטרה להתגדל שהוא הכבוד הוא בכלל מחנה לויה התלמידי חכמים כמו שכתב התוס' (שם) דעל זה אמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם כו' שלא לשמה כו'. אבל אינו במחנה שכינה שהוא לעשות דברים לשם פעלן לבד ולא כוונה אחרת. וזה הוא רק על ידי יראת ד' מקור החיים על ידי זה נעשה מיימין בה שהוא סמא דחיי למיימינים (יומא שם) כמש"ל שעל ידי בינת הלב שהוא נקי מתאות הלב שהיא עיקר כל הטומאות כי חיות הכל נמשך מן הלב כנ"ל. וכן הקנאה והכבוד שורשם התאוה שמתאוה לכבוד ומתאוה לקנאה. והיוצא דרך מחנה לויה בשלום יכול לכנס גם כן למחנה שכינה שעל ידי זה נכנס טהרה לכל מיני הטומאות כאשר הלב טהור [שלכן ביקש דוד המלך ע"ה רק לב טהור וגו' וכמו שכתוב כי ממנו תוצאות חיים] כמו שכתוב בפרק חלק (קל וחומר:) רחמנא לבא בעי. וזהו עומדת לעד לפי שאין הלימוד תלוי בדבר מדברי הגוף שאז בטל דבר בטלה אהבה מה שאין כן זה שהוא לשם שמים סופה להתקיים כמו שהשם יתברך קיים לעד.

ומ"ש (יומא שם) הנושא אשה כו' ירמוז כי ידוע מה שכתוב בבראשית רבה (פנ"ח) תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים וכן איתא בסוטה (מ"ו א') מאי פירות אילימא פריה וריביה כו' אלא מצות. וכמו שכתוב (נדה ל"א.) ג' שותפים בתולדה הגשמיות הקב"ה ואביו ואמו כך ג' שותפים בתולדות המעשים טובים. ב' כחות מן האדם לנצח היצר והם חכמה שבמוח דוגמת ההריון ומוליד ראשית המחשבה שהיא בהעלם עדיין ושולח לבב להתבונן והיא המולדת המעשה שהיא ההולדה הנגלית. וזה שאמרו בהמפלת (שם) אביו מזריע לובן והאם אודם כידוע בזוהר [ע"ש בריש ההקדמה ב' א'. פנחס רט"ו א'] שגוון הלובן רומז לחסד והאודם על דין. כענין אם יהיה חטאכם כשנים [אדומים כדם] כשלג ילבינו. וזהו התורה שנקראת תורת חסד שהיא מדרגת בן כמו שכתבנו לעיל והיראה במדרגת עבד כמו שכתבנו לעיל וכמו שכתוב אלקים מורה דין שהוא אדון שופט ומושל. ואי אפשר לשניהם בלא הקב"ה כמו שכתוב בקדושין (ל:) אלמלא הקב"ה עוזרו כו' אחר כל הסיגול שהאדם עושה בחכמתו ובינתו ויראת חטאו הקודמת לחכמתו אינו כלום בלא הקב"ה, כמו שכתוב (ויקרא רבה פי"ד) אבי ואמי עזבני כל אחד זה פונה לכאן כו' ועדיין אין מציאת התולדה לפועל אלא על ידי הקב"ה שהוא נותן נשמה כו'. כך גמר המעשה אינו בידו של אדם כמו שכתוב בפרק קמא דמגילה (ו:) לאוקמי גירסא

סייעתא דשמיא ובמ"ק (ט"ז:) וד' עמו שהלכה כמותו בכל מקום. שכל מעשה היוצאות על ידי חכמתו ובינתו היתה כהלכה וכראוי וזהו רק על ידי שד' עמו שדבר זה אינו אלא ביד הקב"ה להיות מוליד מעשה טובה [שבלאו הכי אין קרוי תולדה]. וזה שכתוב בירושלמי דברכות (סוף פרק קמא) אין את יהיב עינא [והיא חכמה כמו שכתוב החכם עיניו בראשו ואמרו רז"ל (תמיד ל"ב.) איזהו חכם הרואה את הנולד] ולבא [היא בינת הלב. והופכו הסדר מן הכתוב דלא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם מטעם שנתבאר לעיל בהיפוך הסדר דקנאה תאוה וכבוד נגד תורה ועבודה וגמילות חסדים] לי כו' דצריך למיהב להשם יתברך רק כל אלה. שהתורה תבלין ליצר כמו שכתוב בפרק קמא דב"ב (ו'.) ובקדושין (ל':) וכן היראה כמו שכתוב בספרי אם באת למרוד דע שאתה ירא כו'. וכמו שכתוב בפרק עקביא הסתכל כו' ולפני מי אתה עומד כו' ואין אתה בא כו' שהיא יראת העונש. [וכמ"ש (ברכות ל"ג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שזה ביד האדם. אבל התורה היא מתנת ד' לאדם כמו שכתוב ממדבר מתנה כי היא של השם יתברך כי לו החכמה מה שאין כן היראה אין שייך אצל השם יתברך והוא רק בידי אדם ואין כאן מקום להאריך] והתשלום הוא מסיוע השם יתברך כאשר האדם מצדו למיהב לו ב' אלה:

וזה סוד מ"ש בזוהר יתרו פ"ה א' ושאר דוכתיה דחכמה ובינה הם אבא ואמא. ובתיקונים דאבא מוחא ובינה לבא ואין כאן מקום להאריך בביאור הדברים למה שהם. אבל הוא מבואר בתולדות המעשים טובים של האדם כמו שנתבאר לעיל כי החכמה שהיא ראשית המחשבה היא כמו האב. וזה שאמרו בן חכם ישמח אב שהחכמה נמשכת ממנו. והבינה באם כמו שאמרו רז"ל (נדה מ"ה:) ויבן שנתן בה בינה יתירה והיא היראה שמיוחס לאשה כמו שכתוב אשה יראת ד' ונאמר יראת ד' היא אוצרו ואז"ל (ברכות ס"א.) שהאשה כאוצר רחבה כו' וכמו שנתבאר לעיל שהאשה מדרגת השלמת החסרון וכן יראה יסוד למצות לא תעשה כמו שכתבו הקדמונים. ואיתא בשמות רבה היכן החכמה מצויה בראש ר' אליעזר אומר בלב שנאמר וכל אשה חכמת לב אמרו ליה אין חכמה לאשה אלא בפלך. פירוש חכמת האשה רק השלמת חסרונה כמשנת"ל [וכמו ששמעתי באורך על פסוק חכמת נשים] והוא בפלך שהיא המלאכה שהאשה עושה לבעלה שהוא להשלים כדתנן התם (כתובות נ"ט:) שהבטלה מביאה לידי שעמום ולידי זימה. והיא היראה כמו שכתוב באבות (פ"ב) כל תורה שאין עמה מלאכה היא עמוד העבודה שהיא היראה כמו שנתבאר לעיל וכמו שכתוב ולעבדו בכל לבבכם שהעבודה שבלב וכמו שכתוב בשבת (קי"ט ב') שהדבור מלאכה וכמעשה. ומצינו דבור בלב כמו שנאמר ודובר אמת בלבבו מה שאין כן במוח לא מצינו דבור כי ג' מדרגות מחשבה דבור ומעשה כך

סדורן מחשבה במוח ודבור בלב כנ"ל וכלי מעשים גומרין כמו שנתבאר אצלינו במקום אחר. וכשאין עמה מלאכה שהיא הלב סופה בטלה כנ"ל שאינה עומדת לעד. [וזה גם כן מה שאמרו (אבות שם) טוב תורה עם דרך ארץ. פירוש דרך ארץ היא היראה כמו שכתוב והארץ נתן לבני אדם וכמו שכתוב (ברכות ל"ג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שזה נתן לבני אדם. וזהו דרך ארץ ודרך גבר בעלמא הדין ויגיעת שניהם משכחת עון כנ"ל. וכמו שכתוב בפרק קמא דברכות (ה'.) נצחו [בטבע תולדתו שנוטה במדה זו להיטב] מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע שהיא קבלת עול מלכות שמים. שהוא ההכרה הברורה מעול מלך והוא עבדו ומתיירא ממנו. ותורה קודמת ואחריה היראה ואחריהן יזכור יום המיתה היא בקשת הסיוע מהשם יתברך כשרואה שיגע ולא מצא התועלת לזה לעורר רחמי שמים עליו שמן השמים ירחמו ויעזרוהו. והוא על ידי זכירת יום המיתה שהנפש נפרדת מן הגוף ועולה למקורה ומתאחדת עם המקור וכידוע מהבעל שם טוב כי המתקת הדינים הוא על ידי ביטול נפשו למקורה. דשם היא תרעא דחירו ואין כאן מקומו בביאור זה]. ולפיכך חכמת נשים היא בלב משכן היראה המשלמת החסרון זהו עיקר חכמתן שמשתוקקת להשלמת חסרונם כמו שנתבאר לעיל אבל אינן לומדות תורה שהיא חכמה שבראש:

ולכן אמרו בפרק הבא על יבימתו (ס"ב:) כל מי שאין לו אשה שרוי בלא שמחה ברכה טובה ואחר כך הוסיפו עוד תורה חומה שלום. והם ג' נגד ג' אשר בחסרון האשה יראת ד' שלשתם חסרים. ואמר בראשונה חסרון דמעלה בלא שמחה הוא חסרון מעלת התורה כמו שכתוב פקודי ד' ישרים משמחי לב רק כשישרים. והישרות בלב כמו שכתוב ביושר לבב ואז משמחי לב אבל בלאו הכי אין השמחה נמשכת מן התורה והיינו שאין מעלת התורה אצלו בשלימות. ואחר כך הוסיף עוד דאין תורה כלל וכמו שכתוב ביבמות (ק"ד ב') כל האומר כו' אף תורה אין לו. ובלא ברכה הוא מקביל נגד בלא חומה שהוא מעצור למדות רעות ותאות וכמו שכתוב בריש פרק כל היד ונאמר עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצור לרוחו. ונגדו בלא ברכה היא על חסרון שלימות מעלת היראה [כנ"ל על בלא שמחה נגד בלא תורה] כי ברכה ענינו בפועל ממש שזה נראה לעין גשמי ומה שאינו עדיין בכח הלב רק במחשבה שבמוח זה נראה לעין רוחני כמו שאמרו חז"ל הכל בידי שמים, שייך לכך שם ברכה ורבוי דזה שייך רק כשיש מעשה האדם כמו שכתוב בזוהר (ח"ב פ"ז) באלישע וכמו שכתוב יוסף עליכם ככם דייקא ככם. וז"ש בהזהב (נ"ט.) אין הברכה מצויה אלא בשביל אשתו כידוע ברכה מלשון בריכה ומעין מים שהוא שלימות הברכה ששלימותה הוא כאשר יהיה נהרא מכיפיה מיברך (שבת ס"ה:) עד אין קץ ואין

פוסק לעולם ומקור מים לא יכזבו מימיו. וכן הלב מקור החיים ומקור הוא שלימות הברכה. וזהו הסמיכות יהיה מקורך ברוך ושמח באשת נעוריך כמו שכתוב בע"ז (י"ט ב') אשרי שעושה תשובה כשהוא איש זהו אשת נעורים. ובלא טובה נגד בלא שלום על שלימות המעשים בלא טובה על העדר תיקונם בתוספות ורבוי [וכדשז"ל בנדרים (נ':) על אבותינו אמרו נשינו טובה כמו שכתוב עושה שלום ובורא רע. [כי רע הוא רע לבריות כידוע וכמו שכתוב בזוהר ושלום הוא היפוכו וזהו עמוד גמילות חסדים] והוא על החסרון כמו שכתוב אין שלום בעצמי מפני חטאתי. וזה שכתוב בשילהי עוקצין דכלי מחזיק ברכה שהוא הוספת החיים שבלב ביראת ד' כנ"ל אינו אלא השלום בעצמיו של אדם. כשאינו חסר המדות ושלימות המעשים על כל פנים אין בו חסרון אז יוכל להחזיק ברכה מהכרת הנוכח של השם יתברך וכי יפול לא יוטל וגו' שגם בעת הנפילה שהוא לצורך תוספות ברכה כידוע ד' לא יעזבנו בידו. והוא קל כשאינו חסר במדות ומעשים. וגם טוב הוא היפך רע כמו שכתוב (תענית ל"א.) דלא מוסיף יאסף תקבריה אמיה. ועל ידי היראת שמים יסלק המעשה שאין בה תוספות קדושה ויזכך עצמו עד שכל מעשיו יהיה בלתי לד' לבדו וכמו שכתוב בכל דרכיך דעהו ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים. וזה שכתוב ותזנח משלום נפשי על ידי החטא [ורז"ל דרשו בפרק במה מדליקין (כ"ה:) הדלקת הנר שהוא הגנת והרחקת הנזק באישון לילה ואפילה שנכשל בחשיכה וכמו שכתוב בסוטה (כ"א א') דעל ידי הנר ניצל ונר מצוה ע"ש] נשיתי טובה הוספות מעלות ויתירות זה כבר שכח מאחר שעוד הוא חסר. וזה שדרשוהו בפרק במה מדליקין שם על הרחיצה שהוא הוספת תענוג:

ועל זה איתא גם כן בשילהי תענית אין אשה אלא ליופי אין אשה אלא לבנים ובכתובות (נ"ט:) הוסיפו אין אשה אלא לתכשיטין. והיינו כי ג' השלימות גם שלשתן תלויות בלב כנ"ל ובאשה יראת ד'. והיופי היא תענוג לבעל אבל אין היא רואה את עצמה וזהו שלימות התורה שיראת ד' הוא אוצרו של תורה כמו שכתוב בפרק במה מדליקין (ל"א.) ואשה דומה לאוצר וכמו שכתוב בהרואה (ס"א.) וכפי יופי ובהירות היראה כך יתרון העונג בתורה שמשיג בחכמתו עונג רב כמו שכתוב מתוקים מדבש וגו'. ותכשיטין הם תענוג עצמה שהיא עצמה מתענגת בהם וכמו שכתוב בפרק במה אשה (נ"ט:) דשלפה ומחוויא שמתפארת בהם והוא שלימות היראה ובינת הלב עצמה. ולבנים היינו תולדותיהם שהיא שלימות המעשים כנ"ל. ומה שכתוב הנושא אשה כו' שנכנס במפתח החיצון דיראה קודם וכנ"ל. ועיין בפרק קמא דקדושין (כ"ט ב') יש בזה פלוגתא אם ישא אשה ואחר כך ילמוד או להיפך וקאמר ולא פליגי הא לן והא להו ע"ש ברש"י

ותוספות ב' פירושים. וי"ל לדברי שניהם והיינו כמו שכתוב בברכות (ל"ב:) בחסידים הראשונים היו שוהים ט' שעות ביום לכוון את לבם למקום בתפלתן שהוא עבודה שבלב כמו שכתוב בריש תענית והיינו היראה כמש"ל. ולכן אמר רבן גמליאל (ברכות ל"ד:) דעבד לפני המלך יכול לפעול בתפלתו יותר שזהו מענינו. וקאמר שם מתוך שחסידים הן תורתם מתקיימת אף שעשו תורתן ארעי. רק על דרך שאמרו באברהם אבינו (בראשית רבה פרשה ס"א) ב' כליותיו כב' מעיינות ונובעת תורה וזה רק מתוך שחסידים ביותר עד שאינם צריכין להתעוררות היראה על ידי החכמה כמו שכתב הרמב"ם ריש פרק ב' מיסודי התורה. רק הגיע למדרגת שלבן ברשותן והיינו שלבו חלל בקרבו מדרגת דוד המלך ע"ה (ב"ב י"ז.) דקרי לנפשיה חסיד בעבור כן שזהו גדר החסידות להיות לבו חלל שהרגו ליצר הרע (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה) ואינו מתאוה עוד לשום תאוה מעניני העולם זולת מה שרצון השם יתברך כמו שכתוב (זוה"ק ח"ג רכ"ב:) איזהו חסיד המתחסד עם קונו. ואז אין צריך התעוררות ללב על ידי החכמה. כענין התפלה בצפרא שזכר בזוהר חדש פרשת נח יהי רצון מלפניך שיהיה לבי נכון ומסור בידי כו' והיא אותה התפלה בפרק היה קורא (ט"ז:) ונשכים ונמצא יחול לבבינו כו' היינו שמיד בקומו משנתו בלי שום התעוררות והתבוננות מצד החכמה ימצא הלב מתאוה ליראת שמים ולבו מסור בידו. ואז טועם מעין עולם הבא שאין שם מקום להשתדלות מבני אדם באתערותא דלתתא. והיראה עיקרו התורה נמשכת ממנה כמו שכתוב כי ברא ד' חדשה בארץ נקבה תסובב גבר ולעתיד התורה תהיה נובעות מכליות דוגמת אברהם אבינו והלב קודם לכליות שהיראה קודמת לה וכן עשו חסידים הראשונים היראה עיקר:

זה השלימות הגמור כמו שכתוב בברכות (ה' ב') גבי אבא בנימין שנצטער על תפלתו סמוך למטתו ע"ש ברש"י שלא ילמוד קודם. ומה נצטער והוא דבר נקל לכאורה לעשות אבל רצה לומר שבקש להגיע למדרגה זו שישכים וימצא לבו נכון ומסור בידו בהכרת הנוכח ומוכן תיכף לילך להתפלל, וידע לפני מי הוא עומד ולא יצטרך להכנה והתעוררות על ידי הלמוד מקודם. שלכן תקנו חכמים לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה ועיין ברש"י ריש ברכות בשם הירושלמי דגם קריאת שמע דערבית בתפילת ערבית כדי לעמוד בתפלה מתוך דבר תורה, והיה מצטער להגיע למעלת החסידים הראשונים כנזכר שלא יצטרך לזה, ואמר אחר כך על מטתו שתהא בין צפון לדרום פירוש מטתו הוא כח ועסק ההולדה למעשה לפועל, והיה בין צפון לדרום כמו שכתוב ב"ב (כ"ה:) להעשיר יצפון להחכים ידרים פירוש כי איתא בנדרים (ל"ח:) אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר. רצה לומר שלימות ג' כחות הנזכר לעיל שבאדם חכם במוח וגבור בגבורת

הלב וכמו שכתוב (אבות פ"ד) איזהו גבור הכובש את יצרו והוא על ידי היראת שמים שהוא מעצור לרוחו כנ"ל. [והרוח הוא בלב כמו שכתוב במקום אחר מענין ג' כחות נפש רוח נשמה שבאדם] ומשכן היצר הוא במפתחי הלב כמו שכתבו בהרואה (ס"א.) ולפיכך עיקר הגבורה הוא גבורת הלב. וככמו שפירש רש"י בריש פרק אין דורשין (י"ב.) וכמו שכתוב בסוטה (מ"ד א') רך הלבב מעבירות שבידו. ועשיר במעשים כמו שכתוב בויקרא רבא (פכ"ב) על אוהב כסף כו' אוהב מצות לא ישבע כו'. ואיזהו עשיר השמח בחלקו (אבות פ"ד) [ובפ' ב"מ (כ"ה:) שינוי הלשון ואמרו שם איזהו עשיר שיש לו נחת רוח בעשרו] היינו כמש"ל דשלימות המעשים הוא בידו של מקום ועני או עשיר קאמר בתחלת היצירה ולפיכך אל תבקש גדולות רק מסתפק במה שחלק לו ד'. [וטעם השמח נגד החכמה כמש"ל על בלא שמחה שהשמחה נמשך מן החכמה. וטעם נחת רוח בלב כמש"ל דהרוח בלב ושם הוא משכן הבחירה לככן אמר בעשרו מה שאין כן בחכמה אמר בחלקו שחלק לו ד' ואין כאן מקום להאריך עוד]:

וטעם שגמר המעשה ביד השם יתברך להורות מהשכתוב אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי וגו' שלא יאמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. פירוש כחי הוא במוח [וזהו פירוש כל אשר וגו' בכחך עשה כידוע] כידוע חכמה היא אותיות כ"ח מ"ה שהוא דבר שהיא בכח לגמרי ואין בו שום יציאה לפועל.[כמו הלב ששיך בו דבור כנ"ל ושייך בו קצת יציאה לפועל לענין שנרגש לעצמו עכמה פעמים] וזהו כח המקיים כענין ואתה מחי' את כולם ואין כאן מקום להאריך בזה. ועוצם ידי היא גבורת הלב שהוא עצמה וגבורה כנ"ל. ומיוחס ליד כי היד כולל האדם כמו שכתוב בריש פרק קמא דשבת (ה'.) ידו של אדם חשובה לו כד' על ד'. וד' על ד' היא שיעור מקומו של אדם כמו שכתוב במי שאחזו (ס"ח:) משח ארבע גרמידי כו' ובב"מ (י'.) ד' אמות של אדם קונות לו בכל מקום. וכן הלב מקור חיי האדם וכוללו [וכן הזרועות נמשכות מן כלב כנודע] ויחשוב האדם שמעשיו הטובים הוא מצד חכמתו ובינתו להתגבר על יצרו. רק צריך לידע כי הוא הנותן כו' שאלמלא הקב"ה עוזרו אי אתה יכול לו (סוכה נ"ב.) אף אחר ההשתדלות. וגם נותן הכח שהוא החכמה כנ"ל הוא גם כן השם יתברך שנותן לך הכח הזה לעשות חיל במצות ומעשים טובים. והיינו שההתחלה גם כן ממנו [וכמש"ל על הכל בידי שמים כי נותן התורה הוא השם יתברך] כי היראה והתורה נמשכים לעולם זה מזה וכמש"ל על אם אין תורה כו'. ומי הוא המתחיל מאין נצמח ההתחלה ומקור המחשבה והמולידה במוח ולב ומחברם יחד. זהו גם כן הו"א [שהמלה הזו רומזות על מקור המחשבה כידוע ומתבאר אצלינו במקום אחר ביאור ג' מלות אני אתה הוא] המעורר ומוליד המחשבה

במוח שהוא הכח והוא ראשון והעד שגם הוא אחרון גם כן בגמר המעשה וידוע כי סוף מעשה במחשבה תחלה:

והנה האדם עולם קטן והעולם הגדול גם הוא דוגמתו. ורוח מזרח בעולם הוא התחלת זריחת האור והוא ההתחלה מהשם יתברך שמוציא חמה ואור המאיר מנרתיקו על פני תבל. וכל פינות שהוא פונה לימין שהוא דרום שהוא מעלה רביבים כמו שכתוב בפ' לא יחפור (כ"ה:) וזהו חכמת התורה כמו שכתוב יערוף כמטר לקחי כרביבים וגו'. ולכך איתא שם בפרק לא יחפור משחרב בית המקדש לא הוגשמה רוח דרומית שהוא אחד מן הקללות ואבדה חכמת חכמיו וכמו שכתוב שילהי סוטה משחרב בית המקדש שרו חכימיא כו' כי מציון תצא תורה ודבר ד' זו הלכה מירושלים. ולכן אצל מאמר דאין להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד (ברכות ח'.) איתא משחרב בית המקדש. ולא אצל מאמר דאוצר של יראת שמים בפ' במה מדליקין (ל"א.) כי לתורה יש שייכות לבית המקדש כנ"ל [וסנהדרין היו יושבין בלשכת הגזית ומשם תורה יוצאת] לפי שהיא מהשם יתברך ובכלל הכל בידי שמים כמו שנתבאר לעיל. לכן תלוי הקרבת השם יתברך אל האדם על ידי בית המקדש ואז היתה מקור החכמה הנתונה מהשם יתברך במקום השראת השכינה שהיא המקדש וירושלים. שמצד משכן השם יתברך בתחתונים על ידי זה נמשך החכמה והתורה שהיא מן העליונים לבני אדם וכמו שכתוב אורייתא וקודשא בריך הוא חד ובמדרש (ויקרא רבה פ"ל) כאלו אותי אתם לוקחים. ולכך כשחרב נתמעט החכמה. ולכך אין למשכן השם יתברך עוד מקום בעולם אלא הד' אמות של הלכה מצד החכמה. אבל מצד היראה אין לו תפיסה במקום כי התפיסה במקום הוא מצד האדם כנ"ל והיראה שבלב קרוי אוצר. ולזה אמרו ד' אמות של אדם כי משכן השם יתברך בתחתונים זה נתפס במקום כמדת התחתונים. אבל היראה היא אדרבה מצד רוממות השם יתברך ושהוא מתנשא מן התחתונים הרי אינו נתפס במקום רק באוצר זה של יראת שמים. ומן הצד הזה במה שהוא מתרומם ומתנשא אין שייך לבית המקדש כי ענין בית המקדש הוא מצד ענותנותו ששוכן בתחתונים ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו כנ"ל דאם אין כו' והא בהא תליא תורה ויראה והבן זה:

ואחר כך רוח מערבי נגד הלב כמו שכתוב במשנה פרק תפילת השחר (כ"ח:) יכוון את לבו כנגד בית קדשי הקדשים כמו שכתוב בזוהר דהלב מכוון כנגד בית קדשי הקדשים ששם השראת השכינה כי עיקר היראה על ידי הכרת שויתי וגו' כמו שכתוב בהג"ה דריש אורח חיים. [ואף על פי שנתבאר לעיל דיראה היא היפך בית המקדש מכל מקום מבית המקדש נלמד היראה וכמו שכתוב במעשר שני למען תלמד ליראה וגו' ומן

התורה בא גם כן ליראה שבלב כמו שנתבאר לעיל וכמו שכתוב בהג"ה דריש אורח חיים הנזכר לעיל. ובית קדשי הקדשים הוא הכח שבבית המקדש להוליד היראה כמו שכתוב מה נורא המקום הזה וגו' וכמו שאמרו ז"ל (יבמות ו':) איזהו מורא מקדש כו'] ושם הוא שקיעת האור היוצא לעולם שיהיה העולם משתמש בו ובכאן הוא נשקע שנשלם ההשתדלות שביד האדם. ומתחיל גמר המעשה שהיא ביד השם יתברך שהיא מדת לילה שאין העבודה בו רק למשמר וכמו שכתבי במקום אחר וזהו רוח צפונית שאז"ל (ב"ב כ"ה:) שהיא פתוחה ומי שאומר שהוא אלוק' יבוא ויגדירנה. היינו כמו שכתוב שגמר המעשה הוא לעד על שהוא ראשון [שהזריחה כבר היא גדורה ואינה ניכרת לאדם והחכמה והבינה הם נראים לאדם והמוח ולב הם מקומות המקיפים להם. וההתחלה גם כן גדורה באיש הישראלי בטבע תולדתו ועל פי התורה המגדירתו אבל רוח צפונית אין לו שום הגדרה מצד האדם רק בידו של הקב"ה] שהגדר הוא המקיף לאיזו דבר שלא יתפשט הלאה מגבולה וזה רצונו. ומי שיאמר שהוא אלוק' פירוש בעל הכחות כולם יבוא ויגדור רוח זו שגם המעשים יהיו בידו לעשות כל דבר כרצונו. וזה מה שאינו. וניכר לכל כי היא ביד השם יתברך ולכך מצפון תפתח הרעה כי מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה להעניש (קדושין מ'.) אלא על המעשה ומצפון זהב יאתה עשירות במעשים כנ"ל לכך הרוצה להעשיר יצפין (ב"ב שם). וכשתפלתו סמוך למטתו דאז היראה קודם לחכמה. אז גמר המעשה נמשך מן החכמה שהוא גם כן קרוי בידי שמים כנ"ל רצה לומר שהכל בידי שמים ואין עוד מקום לבחירת לבו. רק מעין עולם הבא שלבו חלל בקרבו וכנ"ל ואין היראה אמצעית בין החכמה לגמר המעשה רק אדרבה קודמת לה כנ"ל. וזה מטתו וכח הולדה היא בין צפון לדרום ולא המערב שבנתיים והבן זה. אז אין אשתו מפלת נפלים פירוש שבטוח שהק"ה עוזרו בגמר המעשה וכמו שכתבתי לעיל על וד' עמו שהלכה כמותו וזה מדרגת דוד המלך ע"ה כמו שנתבאר לעיל. [וכמו ששמעתי בארוכה על פסוק ובתבונת כפיו ינחם שבית דוד שמעשה ידיהם כוננה עליהם]:

והווין לו בנים זכרים כמו שכתוב בהמפלת (ל"א.) אשה מזרעת תחלה יולדת זכר. פירוש זכר שהלידה הגונה ושלימה וכמו שכתוב בב"ב (ט"ז:) אשרי מי שבניו זכרים כי יש בתולדות המעשים טובים ב' פנים וכמו שכתוב בפרק במה אשה (ס"ג.) העושה מצוה כמאמרה שמע מינה שיש שאינה כמאמרה. ופירוש כמאמרה שהוא שלימה מצד החכמה שהוא כמאמר השם יתברך על ציוויה שלא היתה הכוונה על המצוה הגולמית במעשה שזה מצד האדם הגולמי וגופני. אבל מצד מאמרה המכוון בה ברמיזתה מצד החכמה להודיע כי ד' אחד ושמו אחד אשר זהו מטרת כל המצות ואליה יסובון, תולדה

זכר כמו שכתוב בנדה (ל"א:) זה בא וכברו עמו שהכבר הוא המקיים ונותן חיים, וחיות המצוה הוא כאשר שלימה מצד החכמה שהוא מדרגת האיש כמו שנתבאר לעיל. ובן חכם רצה לומר שהתולדה מצד החכמה ישמח אב שניתוסף על ידי המעשה חכמה במוח וזה ברא [דוקא כשהוא בשלימות כנ"ל ולא בת] מזכה אבא (סנהדרין ק"ד.) ועל ידי כן חוזר ומתעורר במוח ולב לעשות מצות וזהו שכר מצוה מצוה (אבות פ"ד.) ושאינה כמאמרה רצה לומר מצוה גולמית שעושה רק גולם המעשה לקיים רצון ד' מצד היראה שבלב וזה נקיבה באה [וכנודע מטעם האר"י ז"ל דתפלה אחת ראויה מעלה עמה כמה תפלות הנדחות. וכן מצוה אחת שעושה מצד החכמה מעלה עמה כמה [דנושא אדם כמה נשים והוא דאפשר למיקים בספוקייהו (יבמות ס"ה.)] מצות שאינם מצד החכמה ואין להם חיות בפני עצמם] רק נשי זכיין על ידי גובריהו ואשה מתברכת בכלל האיש כמו שכתוב בברכות. ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות כמו שכתוב בב"ב (שם) כי אם יעשה הכל מצד החכמה יבוא לבטל כל מעשה המצות בפועל. ובריאת השם יתברך העולם היה שיצאו הדברים לפועל במעשה שזהו תכלית הבריאה בעולם גולמי ואדם הגופני. וזהו רק על ידי הנקבה שרצה לומר מצוה הגולמית כי אם יהיה המעשים רק מצד החכמה אי אפשר שיהיה גולמי המעשים נראים ברורים בפועל מכוונים כמו שכתוב (ברכות ס"ג:) בכל דרכיך דעהו ואפילו לדבר עבירה. ואיתא בנזיר (כ"ג.) גדולה עבירה לשמה וכן מצינו בזוהר דחנוך תופר מנעלים ובכל תפירה כו' ע"ש. וכן האבות היו רועי צאן מסתמא לא היה מעשים ריקים כמו שכתב הרמב"ם בסוף ספרו מורה נבוכים, רק שהיה טובים מצד החכמה אבל גולם המעשה לא היה ניכר בבירור טובן. ואשרי מי שבניו זכרים אבל אי אפשר לעולם בלא נקבות שגם הם צורך לעולם שעל ידי רביה [פירש התרבות נפשות המכירים את ד' ועוזו ופרסום אלקותו בתחתונים הגופניים] באה לעולם על ידי שניהם דוקא צריך תולדה מעשה גולמית שהיא ברורה לעין כל למעשה טובה הנמשכת אחר רצון ד' כפי גולמה. וכמו שכתוב (נדה מ"ה:) ויבן שנתן בה בינה יתירה. ופי' בינה הוא דבר הברור כמש"ל. וכמו שכתוב בהפועלים (פ"ד.) שופרך לנשי כי יופי הגולם מיוחד לנשים ולא לאנשים. וכמו ששמעתי גם כן שעל הרוב מה שהוא תאוה לעינים כמצד החכמה שמיוחס לעין כמש"ל אינו נחמד למראה עיני בני אדם. וכמו שכתוב (תענית ז'.) חכמה מפוארה בכלי מכוערה ואי הוו סני במראה הגולם היה גמירי טפי:

ולכך יצירת האיש היה מן העפר מגולמים פשוטים כמו עפר הוא נבנה שאין ההסתכלות על הגולם המעשה יהיה מה שיהיה כי בכל דרכיך דעהו ואפילו שיהיה

הגולם דבר עבירה. אבל יצירת האשה מן הצלע שהוא גולם האדם שגוון העולם טוב. וכשאשה מזרעת תחלה שהתחלת התולדה מן האשה והיינו שיראה קודמת לתורה כנ"ל שהתורה נובעת מן הכליות מעצמה דוגמת האבות. אז כל מעשיו דוגמתם מצד החכמה שהמעשה באה אחריה נמשכת ממנה כנ"ל אז יולדת זכר כנ"ל. מה שאין כן כשאיש מזריע תחלה שהתחלת הלידה הוא מתבונן בחכמתו ואחר כך צריך לבינת הלב היראה שירא עדיין שמא אין חכמה זו הגונה כפי רצון ה' כי עדיין אין לבו חלל בקרבו מאדים רעים העולים למוח להזריע חכמה רעה רצה לומר וצריך להתבונן ביראת ד' להתייירא שלא לעשות מנגד רצונו ואין בידו לעשות רק הדבר הברור שהיא רצון ד' ככל מצות ד' ואז התולדה נמשכת מן היראה ויולדת נקבה. והבן זה כי אין רצוני להאריך בזה כעת כי יצא חוץ מן המכוון שהתחלנו בו בזה:

וזה שכתוב בנדרים (פ"א א') מפני מה אין תלמידי חכמים מצוים להיות בניהם תלמידי חכמים. שתהיה התולדה מצד החכמה מאחר שהם חכמים ביותר. שהחכמה שבמוחם רבה מצד השם יתברך שבראם כך אבל לא ברכו בתורה תחלה. כל ברכה היא הכרת שם שמים נוכח עיניו לדעת מי צוה כן מי גזר כן וכמו שכתבתי במקום אחר על כל הברכות שתחלתם בנוכח וסופם בנסתר [ועמש"ל ד"ו רע"ב] והיא היראה שבלב כמו שנתבאר לעיל. וכמו שכתוב ברכות לראש צדיק כי צדיק הוא במעשה גולמית ואז הברכה עטרה לראשו כי אחר היראה וההכרה שבלב באה המעשה הגולמית הנקיה וטובה. וזה ההבדל בין צדיק לחסיד כמו שאמרו חז"ל (זוה"ק ח"ג רפ"א.) איזהו חסיד המתחסד עם קונו. וכמו שנתבאר לעיל בחסידים הראשונים ואז כשהברכה קודם לתורה שהוא החכמה אז התולדה גם כן תחמיד חכם מצד החכמה כנ"ל באשה מזרעת תחלה. וזהו כשנותן מטתו בין צפון לדרום הווין לו בנים זכרים. וכמו שכתוב בסוף פרק קמא דבבא בתרא (ט"ז:) באברהם אבינו ע"ה שלא היה לו בת היינו שכל תולדתיו כולם מצד החכמה כנ"ל להגיע למדרגת נעשו כליותיו כשני מעיינות (בראשית רבה פס"א). ומאן דאמר שהיה לו בת ובכל שמה היינו שזהו השלימות בכל שיש לו גם בת שנחמד למראה במצוה גולמית גם כן. וכדקיימא לן גם כן לענין פרו ורבו שיהיה לו זכר ונקבה (עיין יבמות ס"א:) וכנ"ל דאי אפשר לעולם בלא נקבות גם כן:

ובמקום אחר בביאור המאמרים פרק קמא דברכות ביארתי כי שבעה מאמרים דר' חלבו אמר רב הונא שם (ו' ב') [דגם במימרא דמתפלל אחורי בית הכנסת צריך לומר ואמר ר' חלבו אמר רב הונא כמו שהיא הגירסא בריי"ף ורא"ש וכמו שכתוב בגליון הגמ'] מקבילות לשבעה מימרות הקודמות ד' דאבא בנימין וג' דרבין בר רב אדא א"ר יצחק

ע"ש. והוא מכוון על פי דברינו מימרא ראשונה דר' חלבו אמר ר' הונא דכל הקובע כו' למימרת אבא בנימין הראשונה הנזכר לעיל. דקביעות מקום לתפלה היינו שיהיה קביעות לעבודה שבלב שלו ולא יצטרך לחפש לו מקום על ידי החכמה רק שישכים וימצא כו' וזה אלקי אברהם בעזרו כי זו מדרגת אברהם שנעשו בכליותיו כנ"ל והיינו שהרי עדיין לא נתנה תורה [שזהו מדרגת יצחק כמו ששמעתי בזה על פי מאמרם בכמה מקומות משה מפי הגבורה] ולא היו מעשיו מצויינים על פי התורה רק על פי החכמה שבכליותיו [ומאן דאמר קיים אברהם אבינו ע"ה כל התורה כולה עד שלא נתנה (בראשית רבה פרשה ס"ד וש"ד) כמאן דאמר בת היה לו ובכל שמה ועוד דברים בגו] לפי שהיה שקוד בעבודת ד' שבלב כל היום שהיה שם שמים מצוי בפיו עד שהרגילו בפי הבריות כמו שאמרו חז"ל (סוטה י'.). וזהו אי עניו אי חסיד כו' (ברכות שם) פירוש חסיד שכל המעשים מצד החכמה כמו שנתבאר לעיל. וזהו נגד צער דאבא בנימין על מטתו בין צפון לדרום כנ"ל. וענין נגד תפלתו סמוך למטתו כמו שכתוב עקב ענוה יראת ד' ובמד' (שיר השירים רבה פ"א) וירושלמי (שבת פ"א) מה שעשתה חכמה עטרה לראשה שנאמר ראשית חכמה יראת ד' [כמש"ל אי יראת ד' אוצרו אין] עשתה ענוה עקב לסולייתה. פירוש שגם בעקביו הוא דש יראת שמים כי גם בשכבו על משכבו ואינו יגע כלום יודע לפני מי הוא שוכב ומיד שמשכים מוציא יחיל לבבו ליראה. [והטעם שמעתי באריכות כי ענוה הוא הכרת החסרון ושפילתו ומאחר שהכיר חסרונו אז הוא ירא כי היראה הוא השלמת החסרון כנ"ל], ובז"י השינוי שיש בין הבבלי שילהי סוטה ופרק קמא דע"ז (כ' א') במימרות רפב"י דחשיב חסידות מקמי ענוה. ובירושלמי פרק קמא דשבת (פל"ג) ופ"ג דשקלים הגירסא להיפך [ועיין בתוס' ר"י פרק קמא דברכות העתיק גם מבבלי דעבודה זרה כן אבל ליתא לפנינו] ובשניהם יראת חטא בנתיים. ולא קשיא לדעתי דהא לן והא להו והיינו כי ענוה ליראת חטא זו היא כמו חכמה הקודמת ליראה כי לעולם המוח קודם ללב [וכן הכליות הקדים בלשון הכתוב בוחן כליות ולב. כי הדעת גם הוא התחלה לבינה שבלב כזו ועל זה אמרו באבות (פ"ד) אם אין דעת אין בינה אם אין כו' דוגמת אם אין חכמה אין יראה כו'] וגם למדרגה זו של יראת חאט שתהיה קבועה לעולם בלב יתד שלא תמוט אינו אלא על ידי חכמה. והחכמה הוא הענוה שבא מן החכמה כמו שכתוב בעירובין (נ"ו א') לא בשמים היא כו' בגסי הרוח כל המתגאה חכמתו מסתלקת. ובקדושין (מ"ט ב') סימן לגסי הרוח עניות דתורה, כמו שאמרו חז"ל איזהו חכם המכיר את מקומו שהוא הכיר חסרונו וזה תכלית הידיעה שלא נדע. אבל איסתרא בלגינא קיש קריא (ב"מ פ"ה:) ומתגאה וסימן שעני כי החכם בעיניו כסיל. ובעקב ענוה כזו הוא יראת ד' כזו שכאשר

הגיע למדרגת החכמה כ"כ עד שלימות הענוה שהיא תכלית הידיעה אז בעקבה יראת ד' במדרגה כזו בקביעות בלי שום יגיעה. ובאופן כי ענוה יראת חטא חסידות הם ג' מדרגות החסידים אשר לבם חלל בקרבם [ולעיל נתבאר במדרגות הצדיקים ותולדה נקבה כמו שנתבאר לעיל]:

וכבר נתבאר בטעם חילוף סדר המדרגות קנאה תאוה וכבוד נגד תורה ועבודה וגמילות חסדים כי תלוי במעמד ומצב האדם. שלעני העומד בחוץ [כדתנן ריש שבת כמו שכתבתי במקום אחר] וביאור זה מי שבתולדה אינו נקי בכחות גופו ונפשו וצריך לייגע עצמו בתיקון הגוף והנפש אז סדר מהלכו ממטה למעלה כי אי אפשר ליכנס במחנה שכינה טרם עבר מחנה לויה וישראל. [וכל ערל וטמא לא יבוא בית ד' וצריך להתנקות מקודם] אבל מי שהוא בקודש שיצירת גופו ונפשו בתולדה נוטים אל הטוב [ועיין בתיקונים (תי' ס') שפירש כן צדיק וטוב לו צדיק ורע לו] זה דרכו בקודש בעבודתו כסדרו מוח ולב וכלי המעשה וזהו לבעל הבית [שאינו עני בדעת רק אדון על כחות גופו ונפשו [והוא שלבו ברשותו שהלב נקרא בית כמו שכתבתי במקום אחר ויתבאר להלן על מאמר רז"ל בסוטה על פסוק אחר ובנית ביתך וכמו שכתוב (קי"ט ב') היה קורא לאשתו ביתו] ומאספם אל מקום אחד להיות כולם במקום אחד ואל מטרה אחת מכונו ולא נפרדים זה בכה וזה בכה ומופקרים בהפקירות כשרירות לבו רק מוגדרים בגדר ומחיצה כמחיצות הבית לבל יפרצו גבולם ואל יפרוץ זר לתוכם רק הוא אדונם ומאספם בגדר ההוא] שהוא עומד בפנים כדתנן בלשון המשנה ריש שבת:

והנה זהו החילוק בין יושבי ארעא הקדושה לארעא מסאבתא שדומה [פי' מצד הדמיון שהוא הגוף וגולמו הנגלה] כמי שאין לו אלוק' (כתובות ק"י.). כי אמרו עניות לבבל נחית כמו שכתוב (בקדושין מ"ט ובשבת קמ"ה ב') שאינם בני תורה כמו שכתוב בנדרים (כ"ב א') דלב רגז וכליון עינים ודאבון נפש בבבל כתיב שהם בתולדה חסירים בכל השלשה כחות. לב רגז בתולדה חסרון בלב. וכליון עינים בחכמה דמכונה לעין כמו שכתבתי לעיל [וכמו שכתוב אבדה חכמת חכמיו. ובינת נבונים היינו בינה שבלב תסתתר על ידי הרוגז שבלב] ודאבון נפש באברי הגוף כמו שכתוב הדם הוא הנפש שהוא כחות הגוף. מה שאין כן אוירא דארץ ישראל בטבעו מחכים כמו שכתוב בב"ב (קנ"ח:). והעיקר ע"ש החכמה שהוא הראש והכל נמשך אחריו והנולד שם תולדתו טובה וכמו שכתוב ולציון יאמר איש [ואיש פירוש הראוי להקרא איש בצלם ובדמות] יולד בה. ועיין בכתובות (ע"ה א') דחד מינן כי אתי להתם עדיף כתרי מינייהו. היינו כמאן דאמר ברכות (ל"ד ב') דבמקום שבעל תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ולכך סדרו של הירושלמי לבני

ארץ ישראל ענוה ואחריה יראת חטא שהיא קביעות היראה בלב במצב קבועא וקיימא. [ואחריו רוח הקודש שהוא נביעת החכמה שבכליות שהיא חכמה עצמו ומכונה דעת דפירש"י זה רוח הקודש כמו שיתבאר להלן] ואחריו החסידות שהוא שלימות המעשים היוצאים מצד החכמה [שהוא רוח הקודש] כנ"ל. אבל בסדר הבבלי הוא להיפך. וזהו גם כן דברי הגמרא דקדושין הא לן והא להו להמפרשים לן לישא אשה [ירא חטא] ואחר כך ללמוד התורה [ענוה] ולהו להיפך. ולהמפרשים לאידך גיסא יש לומר כי גם בכלל ב' מדרגות דצדיק וחסיד הנזכר לעיל חלוקים בין בני בבל לבני ארץ ישראל וכמו שכתוב ברכות (ח' א') איכא סבי בבבל כו' מקדמי ומחשכי לבית הכנסת כו' ע"ש. פירוש לאו סבי דבהתא אלא זקני תלמיד חכם שכל זמן שמזקינין דעתן מתוספת כדתנן שילהי קינים זה נקרא זקן. כי עיקר האדם הוא הדעת שבו נבדל האדם מן הבהמה וכיון דבזקני עמי הארץ הדעת מתטפשת כל שמזקינים אם כן אין הדעת שהוא עיקר צורת אדם מזדקן כלל ואיך יקראו זקנים. ולכן אמרו בפרק קמא דקדושין (ל"ב:) אין זקן אלא שקנה חכמה. ואמרו שקנה שתהיה החכמה בקנין לו כמו שכתוב באבות במ"ח דברים התורה נקנית ובודאי יכול ללמוד תורה גם בלא המ"ח דברים, רק שתהיה בקנין לו זה אי אפשר אלא על ידי המ"ח דברים. וביאור זה (בע"ז י"ט א') דבתחלה היא תורת ד' ואחר כך תורתו והיינו במדרגה ראשונה אז החכמה רק תורת ד' כמו שכתבתי לעיל כי הכל בידי שמים גם התורה. [כי כאשר הוא במדרגה ראשונה אז כל מעשיו גדורים על פי התורה ואין בו משל עצמו כלום]. וכדפירש"י בפ' תשא חכמה היא מה שקיבל מאחרים וזהו תורת ד'. ובינה מה שמבין מעצמו דבר מתוך דבר וזהו יראת הלב שבאה על ידי חכמה כנ"ל וזה בידו כמו שכתבתי לעיל על חוץ מיראת שמים. ודעת זה רוח הקודש פירוש דעת דעדיף מחכמה כדפירש"י שבת (ל"א א') הוא חכמת הכליות שנמשכת אחר בינת הלב ובאה אחריה. וזה לבסוף שנעשית תורתו שכליותיו נובעות תורה וזה רוח הקודש כמש"ל וכמו שכתוב ב"ב (י"ב א') כי מה שמחדש האדם זהו דוגמת נבואה תדע דאמר גברא רבא כו'. אלא שזהו מדרגת נבואה ורוח הקודש שהוא תוספות השגה על המקובלות וזה דעת כידוע שדעת הוא התחברות החכמה ובינה. והוא כאשר הגיע למדרגה זו של חכמה אז הם מחוברים כאחד וכמו שכתוב בסוטה (מ"ד א') אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר. שאחר שלמד מקרא משנה וגמרא שהם החכמה שקיבל מאחרים ונשתלם במעשים טובים היוצאים מן היראה שבאה אחר החכמה אחר כך דרוש מנפשך ממה שנובע ממך. ובתחלה אמר שם ובנית ביתך זו אשה דהיינו יראת שמים כמש"ל והכל אחד. כאשר הגיע למדרגת דרוש אז החכמה הוא היראה שהוא הכרת שם שמים הברורה מזה עצמו הוא מקור

נביעת החכמה דהיינו רוח הקודש שהוא כאלו קדוש שרוי בתוך מעיו ושכינה מדברת מתוך גרונו:

ובכזה נאמר הן יראת ד' היא חכמה שהכל אחד ונאמר ודעת קדושים בינה דהיינו רוח הקודש הוא הבינה. ואמר וקבל שכר וכן מורגל הלשון בכל מקום בגמרא דרוש וקבל שכר. כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קדושין ל"ט ע"ב) רק על הדרוש על זה יש קבול שכר בהאי עלמא. ולא למחר לקבל שכרם. וכמש"ל שאז טועמין מעין עולם הבא כמו שכתוב בריש פרק ב' דביצה דשמאי היה אוכל בכל יום לכבוד שבת והלל אמר ברוך ד' יום יום. פירוש כי שבת מעין עולם הבא כמו שכתוב בפרק הרואה (נ"ז:) ובהשיר שהלוים אומרים בבית המקדש ליום שכולו שבת כו' כמו שכתוב (בפרק היה קורא י"ז א') כי בעולם הבא צדיקים כו' ונהנין מזיו השכינה וכן שבת הוא הכרת שם שמים הברורה [דקביעא וקיימא כמו שכתוב בפרק ערבי פסחים (קי"ז:) ואין כאן מקום להאריך] כמו שכתוב (זוה"ק ח"ב פ"ח:) מאי שבת שמא דקודשא בריך הוא. ולכך אינו יום המעשה כי המעשים יש להם גדר וגבול ואפילו מעשה מצות התורה יש להם מספר תרי"ג והם גדורים וקצובים את זה תעשה וזה לא. וחוק וגבול יש אשר לא יעברנהו וכן העולם הזה יש לו גבול שית אלפי שני. אבל העולם הבא אין לו גבול והפסק וכן נאמר ויברך את יום השביעי וברכה היא בריכת מקור ומעיין שאינו פוסק. כמש"ל כי המעשים גדורים הם בהתחלה ובסוף לפי שהיא נפעל וכן נפעל בהכרח יש לו התחלה לפעולתו. והוא על כרחך מורכב וכל מורכב בהכרח שיפרד ויש לו סוף. אבל המנוחה הוא דבר שאין לו התחלה ואין לו סוף לפי שאינו מוגדר על ידי העשיה והפעולה ואינו מורכב. וזהו טעם כי בו שבת ולכך יום השבת הוא קדושת המחשבה וכמו שכתוב בריש הקדמת הזוהר בב' בארצינו דא יום השבת כו' עולם הנשמות כו'. והיינו על ידי הכרת שם שמים הברורה וקביעא בקרבו עד ששבת גופו. [ונח נפשיה מיגיעה ועבודה שאין צריך לה עוד שזהו ביאור לשון נח נפשיה בדברי רז"ל על הנפטר כמו שכתוב במתים חפשי שנחה מיגיעת היצר וכן זה בחייו טועם מעין עולם הבא] ולכך הוא אות על אדנות השם יתברך דוגמת תפילין שהוא אות גם כן ע"ז. והיינו דהאי יומא דקא גרים לאותם היודעי בינה לעתים שכל יום ההוא קבוע שליטות אדנותו ית"ש בתוך לבו בקנין גמור מעצמו בלי שום מעשה והשתדלות. ולכך הוא יתד בלבו יום ההוא בל תמוט אפילו רגע אחת כמו שאסור להסיח דעת מתפילין אפילו רגע אחת. ואז נהנין מזיו השכינה דהיינו רוח הקודש שבא על ידי כך לדעת וחכמת הכליות [כמו שאמרו ז"ל (ברכות ס"א.) כליות יועצות. ואיתא בלומד תורה לשמה ונהנין ממנו עצה ותושיה (אבות פ"ו). ולשמה לשון נקבה ידוע מטעם

האר"י ז"ל דרצה לומר לשם ה' לשם השכינה ואין כאן מקום להאריך ביאורו] שנעשים כשני מעיינות נובעים ומעין אין לו הפסק ואין לו גבול וגדר כלל. וכן אין גדר במעשים כמו שכתוב לעיל שהמעשים שעל פי חכמה אין להם גדר. וכל מעשה שיהיה כשנעשית מצד החכמה טובה. וכמו שכתוב בהרואה (ס"ג:) בכל דרכך דעהו ואפילו לדבר עבירה. ודעהו היינו מדרגת הדעת כנ"ל אז אפילו לדבר עבירה כמו ששמעתי על פסוק ד' מתיר אסורים. וכן אין לו גבול כמו שכתוב בחובות הלבבות בהקדמה שרחבה מצותך מאוד נאמר על חובות הלבבות שהרי מצות המעשים יש להם גבול יעויין שם. והיינו על ידי החכמה שנעשית כשני מעיינות כנ"ל וכמו שכתוב בפרק קנין תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק:

וזהו כשהתורה נקנית לו ונעשית תורתו אז רחבה שאין לה גבול ולכך הותרו בשבת כל תענוגי הגוף ואדרבה הם מצוה לשבת עונג. מטעם כי אז תתענג על ד' כמו שכתוב בריש פרק כיצד מברכין (ל"ה ב') כאן קודם ברכה לד' הארץ ומלואה ולאחר ברכה הארץ נתן לבני אדם. כי הברכה היא הכרה שד' נוכח פניו ולכך התחלת הברכה בלשון נוכח אלא שאינו עדיין קבוע בלב לכן סופה בלשון נסתר שמיד נסתר כי אינו עדיין כיתד שלא תמוט. ולכך נאסרו תענוגי מותרות במאמר קדושים תהיו עיין רמב"ן שם [וזהו מ"ש בפרק במה מדליקין (ל"א א') חכמה זה סדר קדשים ואז עדיין צריך להיות קדושים ומוגדרים מתאות עולם הזה שעל זה מורה קדושים כמאמרו רבותינו ז"ל (ויקרא רבה פרשה כ"ד) כל מקום שאתה מוצא גדר כו'. וכמו שכתבתי במקום אחר על מאמרו רבותינו ז"ל ברכות (י' ב') איש קדוש הוא מנא ידעה. אבל טהרה שייך אף בחולין שנעשים על טהרת הקודש שזהו מדרגת הדעת והבן] ואף ההכרח הוא שעל זה אמרו היושב בתענית נקרא קדוש (תענית י"א.) [מה שאין כן אותו שרואה קדוש שרוי בתוך מעיו רצה לומר על דרך שנאמר ד' בקרבכם רצה לומר בקרב ומעים כולו קדושה וכמו שנתבאר לעיל אסור להתענות כמו שכתוב בתענית שם וזהו מדרגת הדעת כמש"ל] אבל מכל מקום לאחר ברכה שקיבל על כל פנים עול מלכות שמים מצד היראה והחכמה הפשוטה אז הארץ נתן לבני אדם להנות. שהרי על כל פנים יש לו ממשלה על כחות גופו. והגוף הבהמיי וארציי הוא תחת ידו וממשלתו ואינו נהנה מקדשי שמים אף על פי שעדיין אין לבו ברשותו לגמרי. אבל מי שהגיע למדרגה שלבבו דביק בתמידות במחשבת רצון השם יתברך ושליטתו וכן כל אבריו אחריו כי ממנו תוצאות חיים הרי כללות גופו נעשה מרכבה לשכינה [דוגמת שאיתא (בראשית רבה פפ"ב) האבות הן הן המרכבה. שזה מדרגת האבות כנ"ל], ומשכן ובית המקדש וקודש הקדשים לשכינתו יתברך ששרוי

בתוכו שהרי כל מחשבותיו ומגמותיו ותשוקותיו ורצונותיו וכחותיו בזה. ועל זה אמרו (ר"ה י"ח:) שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו כי גופו ממש דוגמת בית אלקינו כנ"ל. ואם כן היא מאכלו דוגמת הקרבנות ממש שמקריבין בבית ד'. וכמו שכתוב בשילהי חגיגה זה השולחן אשר לפני ד' דשולחנו של אדם השלם בזה כמזבח ואיתא (יומא ע"א.) הממלא גרונם של תלמידי חכמים יין כמקריב נסכים. ואיתא (כתובות ק"ה:) המביא דורון לתלמיד חכם כאלו הקריב בכורים והכל כנ"ל. וגם כשהוא עצמו ממלא גרונו כמקריב קרבן למזבח ד' מאחר שהגיע למדרגה זו בחללות הלב מכל חמדות העולם הרי אין לו שום שייכות אל הגוף שהרי אף רגע אחת אין מחשבתו עליו מעצמו ומטבעה שכבר הפך לבו להיות גופו כמו זר נחשב לו. לכך כל מעשיו שעושה עם גופו כעושה עם אחר וכמו שלאחרים המצוה להיטיב בכל מיני טובות בעולם הזה כך המצוה עליו על גופו. [ועל כזה אמרו בפרק ג' דתענית (כ"ב:) נשמה שנתתי בך החיה גם בעניני הגוף ע"ש] מכל שכן שגופו דוגמת מזבח דומה לאחר שממלא גרונו של תלמיד חכם וכמו שכתוב בויקרא רבה (פרשה ל"ד) בהלל שהולך לעשות מצוה לגמול חסד עם הדא עלובתא. שרצה לומר שתענוגי הגוף שלו היה אצלו כגומל חסד עם אחר לפי שהלל כבר הגיע לכך כמו שכתוב בסנהדרין (י"א א') שא' עליו אי עניו אי חסיד שזו מדרגה הנזכרת כמש"ל. [וגם היה מזרע בית דוד כנודע ושמעתי בזה כי זהו מדרגת בית דוד ביחוד] כמו עונג שהוא אות עולם בינו ובין בני ישראל וכל מקום שנאמר עולם אין לו הפסק שהוא נחלה בלא מצרים כדרז"ל בשבת (קי"ט ב') שאין לה גבול והפסק למענג השבת כי מתענג על ד' כנ"ל שהוא דוגמת קרבנות:

ולכן איתא בזוהר כי צדיק הוא מדרגת שבת. שכל ימיו שם שמים נכחו בדביקות גמור ולכן הלל על שם מדרגתו היה אומר ברוך ד' יום יום שם שמים והכרת הנוכח מהשם יתברך נעשו אצלו כבריכה שאינה פוסקת וכברכת יום השבת שנאמר בו ויברך וגו'. כך נעשה אצלו בכל יום מאכלו דוגמת מאכל שבת. מה שאין כן מדרגת שמאי כנודע מהאר"י ז"ל במדרגתו דלכן היה קפדן כמו שכתוב בפרק במה מדליקין (ל"א.) דלא היה מדרגת אי עניו כו' שהוא מדרגת הלל כמו שאמר שם בפרק במה מדליקין [ולכן אומרים בזמירות כהלל ולא כשמאי ואין כאן מקומו], ולכן בכל מקום ב"ש לחומרא ולהוסיף גדרים וגבולים למעשה האדם שעד פה תבוא. ורק בשבת היה במדרגת בריכה ולכך היה ממשיך הקדושה על תענוגי ומאכלי יום החול מיום השבת ואין כאן מקום להאריך בביאור דרכו כפי מדרגתו ואם ירצה ה' יתבאר במקום אחר. וזה הקיבול שכר למי שהגיע למדרגת דרוש שכל ימיו שבת שהוא מעין שיש לו בריכה ומעין שאינו פוסק

בדרכים וגבולים [ודרז"ל (בראשית רבה פ"ל) על פסוק נח איש צדיק לשון נייחא לו כו'. ומפורש גם כן בכתוב בלשון זה ינחמינו. דוגמת שבת שנקרא יום הנחמות עיין בריש הקדמת הזוהר ב' רע"ב] דוגמת שבת שנקרא יום הנחמות [עיין ריש הקדמת הזהר ב' ריש עמוד ב'] דרוגמת שבת שנקרא המנוח שיש לו נייחא [וכמש"ל על נח נפשיה] כי כמו מים מכונסים כשעומדים זמן רב מתקלקלין מה שאין כן במעין שנובע בכל עת טיפות חדשות ואין מתקלקל לעולם. וכן כל המעשים שתחת השמש יש להם גבול שהם עדיין בחידושה ונתיישנה וכשעבר הגבול מתקלקל עד שהאדם קץ בו אם לא כשהוא מדרגת מעין שיש בכל עת טיפה חדשה אז אין מתקלקל. וכן כל תענוגי האדם בעולם הזה לסוף קץ בהם לעת זקנתו כמו שכתוב בקהלת ובשילהי שבת (קנ"ב.) לפי שהם תחת השמש ותחת הזמן יש להם גבול בזמן. אבל בעבודת ד' צריך להיות בכל יום כחדשים כמו שכתוב (שילהי ברכות ס"ג ב' ובעירובין נ"ד ב') בלימוד תורה ובויקרא רבה בקריאת שמע שלא תהא כפרטוגמא ישנה. [ועיין בירושלמי פ"ט דברכות (ה"ה) על פסוק אל תבוז כי זקנה אומתך אם נזדקנה עמוד וגודרה. פירוש בהוספות גדרים מדברי סופרים. ודברי סופרים בתורה שבעל פה שמתחדש בכל יום זהו הטיפה חדשה שהם על ידי זה כמחדשים ואין מתיישנים כי נובע בכל יום טיפה חדשה מחכמי ישראל בעלי רוח הקודש במדרגת דעת שזהו מדרגתם] וזהו רק על ידי מדרגת דרוש שנעשה כמעין שיש בכל יום טיפה חדשה. וזה שאמרו שם בעירובין שכל זמן שהוגה מוצא טעם ולכך זקני עמי הארץ דעתן מטפשת (קינין פ"ג מ"ו) רצה לומר הדעת בעבודת ד'. ואף שיש להם דעת [רק שאינו חסיד כמו שכתוב (אבות פ"ב) ולא עם הארץ חסיד] גם היא מתקלקלת לעת הזקנה ככל הענינים שתחת השמש שמסתלקים בזקנות כמו שכתוב בפרק שואל. לפי שגם היא אצלם יש לה גבול ואינה במדרגת מעין והנייחא הגמורה במעשים שיהיה נוחים לו לעולם ולא נזדקנו אצלו עד שיהיה שבע וקץ בהם. זה הוא רק על ידי הטפה חדשה שיערוף בכל יום וזהו יערוף כמטר לקחי וגו' כרביבים וגו'. [וכמו ששמעתי גם כן על פסוק גשם נדבות תניף אלקים נחלתך ונלאה אתה כוננת שיש להשם יתברך גשם נדבות שמטיף טיפות חדשות והם דוגמת תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד לעצור רוחות רעות וטללים רעים הנושבים בלב האדם ועל ידי זה מכונן הליאות שבאדם שאינו לואה וקץ במעשיו] שהוא מדרגת יום השבת וצדיק שכל ימיו שבת המתהלך את אלקים בחברתו תמיד. כי הליכה לשון התחברות תמידי עמו כענין הולך את חכמים יחכם. ולכך זקן [בדעת כנ"ל] הוא רק זה שקנה חכמה בקנין כנזכר לעיל שאז נעשה כמעין והחכמה מזדקנת והימים ירבו ולא יתמעטו:

וזה דשאל (ברכות ח'.) איכא סבי בבבל כו' כי איתא בפרק ערבי פסחים (קי"ג:) דתלמידי חכמים שבבבל שונאים זה לזה. ובפרק זה בורר (כ"ד.) דתלמידי חכמים שבבל מחבלים זה לזה בהלכה. מה שאין כן שבארץ ישראל מנעמים והיינו כמו שכתוב שילהי עוקצין דכלי מחזיק ברכה הוא השלום. פירוש ברכה לשון בריכה כמו מעין כמש"ל כי ברכה הוא דבר שאין לו הפסק כמו שכתוב והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיבלו כו' (שבת ל"ב:). וזהו על ידי הדביקות הגמור בהשם יתברך כאשר ידבק האזור וגו' שאינו נפרד אף רגע אחד וזה השלום [שצווח בעת הבריאה דכולו קטטות (בראשית רבה פ"ח) רק משיח יבוא לעשות שלום בעולם שזהו גמר השלימות] וכמו שכתוב בפרק במה מדליקין (ל"א.) דהלל אמר לאותו גר כל התורה כולה על רגל אחת דעלך סני לחברך לא תעביד זהו כל התורה כולה. ולא שמאי כפי מדריגתו כנ"ל יש לתורה גדרים וגבולים ולא יוכל לכוללה בדבור א'. מה שאין כן למדרגת הלל כנ"ל אין בזה מעשה מיוחד רק כלל הנרצה שיהיו כל מעשיו נמשכים מצד החכמה הנמשכת מבירור אחדותו יתברך שמו בקרב לבו ומוחו באופן שיהיו כל מעשיו מורים על יחוד השם יתברך. וכמו שכתוב בבראשית רבה פכ"ד ובירושלמי פ"ט דנדרים (הל"ד) [ושם חסר אות ויש להגיהו] דחד אמר שמע ישראל כלל גדול בתורה וחד אמר ואהבת לריעך כמוך וחד אמר זה ספר תולדות אדם. והכל אחד דשמע ישראל הוא אחדות השם יתברך כללות התורה כמו שכתוב שילהי מכות (כ"ד א') בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה. כי האמונה לשון קיום כמו יתד במקום נאמן כי האמונה הגמורה ואמיתית שהשם יתברך אחד יחיד ומיוחד ואין עוד מלבדו זהו דבר קים לעד כנ"ל שאינו פוסק והעמיד חבקוק בדברי תורה על זה הכלל האחד שבזו משיג החיים הנצחיים ואין צריך שוב למעשים מיוחדים כנ"ל:

והנה מצות התורה חלוקות לדיעות ומדות ומעשים. הדיעות נמשכות מן החכמה והמדות מן הלב והמעשים על ידי כלי המעשה. ופסוק היחוד זהו מצד הידיעה והחכמה וזהו כלל הדיעות הישרות. אבל עדיין צריך בכל דבר שיצא לפועל כדי שיהיה מבורר שהאמונה ודביקות שלו באמת גמור כי מה האדם שיבין עד היכן כח הדביקות מגיע ואם כבר הגיע למדרגה זו. והברור על זה כמו שכתוב בברכות (ד' א') לא חסיד אני כו' כמו שכתוב לעיל (דף ח' ריש עמוד א') ביאור גמ' זו לדעתי דחשיב נקיון כל ג' ראשי המדות רעות שהם קנאה ותאוה וכבוד ע"ש. וזהו הוכחה ובירור שהגיע למדרגת החסידות כדוד המלך ע"ה כאשר הוא נקי מכל המדות רעות שזה אי אפשר אלא על ידי הדביקות הגמור עד שאין חפץ שום דבר הנוגע לעצמו כלל וכן רצונו ותשוקתו אלא רצון השם יתברך. אז יוכל להיות נקי מכל רוע שבמדות. וכלל המדות כולם ואהבת לריעך כמוך שאז

אין מתקנא בחבירו ואין חפץ לכבוד יותר ממנו ואין מתאוה מה ששייך לחבירו. [וכן אין מתאוה לעצמו מה שלא יתאוה לחבירו וידוע אפילו רשע גמור לא יתאוה לחבירו שימלא תאותיו המגונות והוא שאוהב לריעו כמוהו על כן לא יתאוה גם לעצמו]:

והנה דבר זה דואהבת וגו' אינו ביד האדם לקיימו כלל אם לא כאשר יגיע למדרגת האמונה והדביקות שאמרנו. [וכמו ששמעתי דבפרשת קדושים הפתיחה קדושים תהיו [ופירושו גם כן שהוא הבטחה שאז יהיו קדושים לקיים כל הכתוב בפרשה] שאי אפשר לאדם לקיים המצות הכתובות בפרשה זו אם לא כאשר יהיה קדוש בכל הכתוב קודם. ואמר למשל מצות ואהבת לריעך שאין ביד האדם כלל לקיימו דמה יעשה ולבו מכל מקום שונאו או אינו אוהבו וכל השתדלות הלב שיאהבנו כמוהו ממש לא יועילו אם לא קדם להגיע למדריגת הקדושה] ולכך זהו בירור גמור על יחוד הגמור שבחכמתו שכאשר הגיע למדריגת האחדות ודביקות בהשם יתברך ואין לו שום שייכות ונגיעה לגופו כלל אז שפיר יוכל לאהוב חבירו כמו לעצמו [וכן לנפש חבירו כמו לנפשו מאחר שכל מגמתו רצון השם יתברך ופרסום כבודו מה לו אם יתפרסם ויתגלה אחדותו יתברך בעולם על ידו או על ידי נפש חבירו]. ולכן אמרו זהו כלל גדול בתורה כי שלימות המדות וכללותם שהוא מצות ואהבת זהו כלל התורה כולה כאשר הוא במדרגה זו כבר הוא במדרגת קיום כל התורה כפי רצון השם יתברך וזהו הבירור. וחד אמר זהו ספר תולדות אדם שיהיו תולדותיו שהם המעשים כמו שכתוב לעיל מכוונים בצלם ודמות אלקים כמו תולדות ומעשה השם יתברך שיהיו נמשכים מצד החכמה. וזהו כלל התורה כאשר יצא לפועל במעשה שהתולדות במעשים טובים יהיו מצד החכמה כל פרטי מעשיו בפרטי פרטות אז הוא קיום כה"ת שהוא רצון השם יתברך מבני אדם. ופסוק זה כללותה כי ואהבת גם הוא ברצון שבלב ומקור למדות הנמשכים מן הלב. אבל כל זמן שלא יצא לפועל במעשה אין מבורר וכמו ששמעתי על ענין הנסיונות של צדיקים שהוצרכו להתברר במעשה דוקא בפועל ממש. וכמו ששמעתי על פסוק ואויל שפתים ילבט פירוש הוראת ילבט על הדבר שלואה להוציאו מן הכח אל הפועל וכמו שכתוב בסוטה (מ"ז ב') על פסוק ועם לא יבין ילבט שהמים דסוטה אין מוציאים כחם לפועל. והאויל אף על פי שבכח הוא נדמה לו שלם כאשר הוא. בא להוציא לפועל ילבט ואין יכול להשלים גמר המעשה. וזה לאות על מעמקי הלב והנסתרות שעדיין אינם נקיים והוא כמו שכתוב לעיל כי לעולם גמר המעשה בידו של השם יתברך. וכמו שכתוב (סוכה נ"ב.) אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו. ועזר הקב"ה הוא בגמר המעשה ואין הקב"ה עוזר אלא למי שכבר מבורר לגמרי. ולכן אמר הלל לאותו גר שכל התורה כולה הוא על רגל [רצה לומר מעמד וקיום על

דרך אמת יש לו רגלים (מדרש א"ב דר"ע חדר ג' דנ"ה)] אחד והוא ואהבת וגו' כאשר מגיע לזה אז כבר הגיע לכך כידוע בזוהר דתרי"ג מצות הם תרי"ג עטין איך להגיע לאנכי ושמע ישראל ואז יגיע לדעלך סני וכו' כנז"ל. ולכן אמר לו הכלל גדול דשמע ישראל שזה כלל שצריך לפרט שעדיין אינו מבורר עד היכן יגיע האמונה והדביקות הזאת. כי גם מי שהוא במדרגה הראשונה הוא מקיים שמע ישראל מצד החכמה ועדיין אינו כל כך שיהיה כולל כל התורה כולה שיהיה הכל נמשך ממנו במדרגת נשכים ונמצא ייחל וגו'. [ועוד אחד מה שנוגע למדות שבלב. שזהו מה שביד האדם כמו שנתבאר לעיל דרק הלב הוא בידו של אדם ושם משכן הבחירה ושם היצר טוב ויצר הרע כמו שכתוב בהרואה (ס"א.)]:

וזהו כלי מחזיק ברכה הוא השלום. שהאחדות עם קונו הוא השלום הכללי שהכל אחד וכל דבר חוזר למקורו כידוע בכונת שמע ישראל. ודעלך סני הוא שלום עם חבירו וכשהמעשים מצד החכמה הוא שלום בעצמיו שכל אברי המעשה פונים אל מכוון אחד ואין מעשה כל אבר נפרד מזולתו. והרי שלום כולל שלשת העקרים הכוללים הנזכר ואם כן הוא הכללי הבריכה אשר ממנו נובע כל השלימות. וזהו ענין החילוק בין תלמידי חכמים שבבבל לבני ארץ ישראל דלמען ירבו ימיכם פירוש רביית הימים לבד ולא הלילות כמו שכתוב במשנה סוף פרק קמא דברכות דמימים הוה ממעטי' לילות. והיינו שירבה האור והבהירות מהכרת אחדות השם יתברך וחשכת הלילה יתמעט זהו רק על האדמה כמו שכתוב שילהי כתובות הדר בארץ ישראל כמי שיש לו אלוק'. כי ידוע מספר יצירה שכל דבר הוא בעולם שנה ונפש. ובנפשות יש גברא דמרי צבי והוא נפש הצדיק שהעולם עומד עליו כמו שכתוב בפרק ב' דחגיגה (י"ב:) וכל העולם כולו נברא לצוות לו כמו שכתוב בפרק קמא דברכות (ו':) והוא עיקר הנפשות. ובשנה יש יום השבת שהוא נמי דמרי צבי בו כמו שכתוב בפרק ד"מ (ס"ה:) וקדושת השם יתברך ניכרת בו כמו שנתבאר לעיל. ובעלום הוא ארץ ישראל שמקודשת הכל הארצות כדתנן סוף פרק קמא דכלים וכמו שכתב הרמב"ן בפי' התורה ובכוזרי מאמר ה' כי השם יתברך נקרא אלקי הארץ ויש שייכות לאלקים ולתורה ולישראל עם הארץ עיין שם בדבריו. והנבואה לכך רק בארץ כמו שכתוב במועד קטן (כ"ה.) ולכך בארץ ישראל הוא כמו שיש לו אלק' שזה מדרגת השבת והנפש מגברא דמרי צבי ביה כמו שנתבאר לעיל. מה שאין כן בחוץ לארץ דומה כו' שמצד הדמיון עדיין הוא כמי שאין לו כו' שיש מקום לדמיון והעלם ואין ההכרה ברורה כל כך. וזהו גם כן דתמה איכא סבי בבבל עד שאמרו לו מקדמי ומחשכי לבי כנישתא פירוש בי כנישתא היא המיוחד לתפלה והוא עמוד העבודה שבלב

כמו שנתבאר לעיל, ומקדמי ומחשכי היינו עוד בלילה קודם אור היום ואחריו כדאיתא בהאי לישנא ריש ברכות (ב' ב' ע"ש). והיינו כמ"ד בעירובין (ס"ה.) אנן אגורי דיממא אנן ובפועל נאמר יצא וגו' עדי ערב ולא יותר. ומקדמי ומחשכי זהו שקידה יתירה ועל ידי רוב השקידה אפשר דאהניא להו שיגיעו למדרגת ונשכים ונמצא וגו' שיהיה היראה ועבודה שבלב קבוע. אבל זולת השקידה היתירה ויגיעה עצומה לא משכחת לה בקל כמו בארץ ישראל ששם הוא מקומה ושם הוא בנקל ושכיח יותר. ולכך לן ללמוד תורה קודם שהחכמה קודמת כפי מדרגה הראשונה אבל להו היראה עיקר וקודמת כמדתן של חסידים הראשונים כמו שנתבאר לעיל:

ומעתה יתבאר כי הנך מאן דאמר דפרק במה מדליקין (ל"א:) מר אמר דבר אוריין עדיף ומר אמר דדחיל חטאן לא פליגי רק מר כי אתריה ומר כי אתריה וכן אין מחלוקת בין מאמרים דאין להקב"ה בעולמו כו' דבהאי נקט ד' אמות של הלכה ובהאי אוצר של יראה. ופירוש ד' אמות הוא מקום המוגדר כי שיעור בית לכל דבר היא ד' אמות כמו שכתוב בפרק קמא דסוכה (ג':) דבפחות מהכי לא הוה בית. אבל אוצר הוא דבר המכיל מטמונות רבים לאין שיעור כמו שכתוב בברכה יפתח ד' לך את אוצרו הטוב. כי יש ב' מיני השראת השם יתברך בעולם וכמו שכתוב איזה בית אשר תבנו לו וגו' השמים ושמי השמים לא יכלכלוך וגו' כי השם יתברך מלא כל הארץ כבודו ואציעה שאול הנך ואם יסתרר איש וגו'. אלא שהוא בהעלם כמו שכתוב סוף פרק מקום שנהגו זה שמי לעלם כתיב לא כו' אבל לעולם הבא כו' והיינו כי שם הוי"ה מורה היה הוה ויהיה והיינו שאין לו תחלה ולא סוף ואם כן אינו מוגדר בגבול והוא מלא הכל. ושם א"ד מורה אדנות וממשלה ואין ממשלה בלא עבדים ואם כן ממשלה היא מוגבלת שהרי יש כח עבד וכח אדנות וכן אלקים מורה אדנות ותקיפות וזהו בגבול. ולכן שם הוי"ה מורה חסד שהוא התפשטות עד אין קץ כמו שכתוב בשבת (ק"ד א') אורחיה דגומל חסדים דרדיף בתר דלים. והיינו כי מאחר שמלא כל הארץ כבודו ואין עוד מלבדו אם כן גם כל פעולות ומעשה האדם הוא כחו שם בהעלם ומאחר שהוראת שם ההוי"ה על גלוי ההעלם הזה אם כן מקום לדון לאדם על מעשיו ואין כאן מקום להאריך בזה. אמנם לפי שאין מלך בלא עם הוכרח להיות שם הוי"ה בהעלם ולתת מקום לצמצום התגלות שכינתו יתברך שלא יהיה נגלה כחו. איך מלא כל הארץ כבודו ויהיה מקום לכח עבדים ובחירתם ויהיה מקום למלכות ואדנות שהעבד בכחותיו יהיה סר למשמעתו. וזה כח הדין כמו שכתוב מלך במשפט יעמיד ארץ וכל משפט הוא מוגבל במשפטים ודינים קצובים ולכך שם אלקים וכן א"ד. והן הם ב' יחודים עלאה ותתאה דשמע וברוך שם כבוד מלכותו לעולם

ועד כמו שכתוב בזוהר (ח"ג רס"ד.) דשמע הוא אחדות ממש שמלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה בכל גופים וברואים זהו יחוד עליון. וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחוד תתאה במדרגת מלכותו יתברך שאין מלך בלא עם ויש כחות נפרדים רק שהוא בעל הכחות כולם כהוראת שם אלקים והוא אדון ומלך להם. והדברים ארוכים ומבואר קצת למעלה ד' א' ע"א ועוד במקומות אחרים מקונטרוסיי. ולכך לא נכתב ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בתורה כי בכתב נכתב שם הוי"ה רק בעל פה אין יכולים לאומרו וכן לעולם הבא יהיה נאמר כנ"ל כי עולם הבא כולו יום שיהיה שם שמים גלוי בבהירות לכל ואין לו גבול וכמו שנתבאר לעיל שפיר נקרא כן. [וכן כהן גדול ביום הכפורים במקום קודש קודשים במקום האור עצמו אותו האור גם כן אין לו גבול רק הגבול הוא גדר המקיפו מסביב בפני הרואים שלא יתפשט לכל אבל מצידו במקומו אין לו גבול והבן זה]:

וכן תורה שבכתב ותורה שבעל פה ידוע מדרשות חז"ל שהם מדת יום ומדת לילה. כי הכתב הוא הגלוי וכן מדת יום מגלה כשאור השמש מאיר. מה שאין כן בעל פה הוא על ידי ההעלם כחשכת לילה ולכך בכתב שם הוי"ה בגלוי וכן לא נאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בכתב כנ"ל. וזה שכתוב (בראשית רבה פ"א) התורה קדמה לעולם היינו תורה שבכתב והיינו כי העולם הוא גלוי דברים גדורים ומצומצמים והתורה אינה גדורה שאף על פי שיש בה מצוות גדורים זהו כפי הלבוש. וכבר איתא התורה כולה שמותיו של הקב"ה והיינו תורה שבכתב שעליה נאמר ארוכה מארץ מדה וגו' שאין לה גבול כפי ההעלם שבה שהוא עצם התורה כפי מה שהיתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה (שקלים י':) טרם שנתלבשה. ולכך בשעת מתן תורה היו כל העם רואים הקולות ומתן תורה היה במדבר שהיה רשות הרבים בשעה שהיו ישראל שם כדאיתא פרק קמא דשבת (ו':) לאמר דאין מקום גדור. אבל אחר כך היה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ מאוהל מועד (כמו שכתוב יומא ד':) שהיה מוגדר רק במקום השראת שכינתו יתברך ביחוד שהוא באוהל מועד. וזהו גם כן ענין השראת שכינה דבית המקדש מצד הצמצום כמו שכתוב צמצם שכינתו בין ב' בדי ארון. והיינו מכח ההעלם בכח שם אלקים אבל מצד הגלוי וכח שם הוי"ה מלא כל הארץ כבודו ואיזה בית וגו'. והן הם גם כן ב' המדרגות בעבדות האדם וכמו שכתוב (מכות כ"ד.) שתים מפי הגבורה שמענו אנכי ולא יהיה. והם ב' יסודות לב' דרכי עבודת ד' אנכי מצד הגלוי וההכרה הברורה שאנכי וגו' ולא יהיה מצד ההעלם. רק על כל פנים לא יהיה לך וגו' ותהיה מוגדר ומצומצם בגדרים שד"ז אסור וזה וזה:

ובזה יובן דברי האר"י ז"ל בספר הגילגולים כי שמאי היה ממדת הגבורה והדין [ולכך היה קפדן (שבת ל"א.) וכמו שכתבתי במקום אחר על פסוק נהם ככפיר זעף מלך] והלל ממדת החסד. והיינו על פי מדרגתם הנזכר לעיל כי מדרגת החכם שמצויין בדבר הלכה ומוגדר על פיה ואז"ל איזהו חכם המכיר את מקומו שיש לו מקום מוגדר שהוא בו. וזהו מדת הדין כנ"ל. אבל החסיד [לשון חסד] והוא הירא שמים שאמרו חז"ל פרק קמא דברכות (ו':) על פסוק את האלקים ירא כו' כל העולם כולו לא נברא כו' שהוא כולל כל העולם כולו ואין מקום מוגדר השייך לו שממנו לא יזוע. והיינו כנ"ל על פי מדרגתו בהכרת השם יתברך הברורה שמלא כל הארץ כבודו והוא דבוק בו לגמרי שהכל אחד לגמרי אם כן גם הוא כולל כל העולם כולו. ואיתא עירובין (י"ג ב') דזכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין הן. היינו מדרגת אי עניו אי חסיד על ידי זה הלכה כמותן כמו שכתוב בדוד המלך ע"ה (סנהדרין צ"ג ע"ב) וד' עמו שהלכה כמותו שדוד המלך ע"ה היה כנזכר למעלה במדרגה זו שד' עמו בכל רגע בלכתו ובשכבו ובקומו שם שמים נכחו תמיד. ולכך הלכה כמותו כי הנהגת העולם בחסד כמו שכתוב ועולם חסד יבנה וכמו שכתוב בבראשית רבה (סוף פי"ב) דביקש לברוא במדת הדין וראה שאין מתקיים כו'. וזהו ד' אמות של הלכה רצה לומר השראת שכינה בדרך צמצום ומקום מוגדר. ועל כן איתא שם (בברכות) רק משחרב בית המקדש דהשראת השכינה על דרך זה היה בבית המקדש כלפי כל העולם וכנ"ל. [ועל כן איתא כי מציון תצא תורה דהיינו דבר הלכה מלשכת הגזית ועיין מה שנתבאר לעיל] זהו רק ד' אמות רצה לומר אותו מקום מוגדר של הלכה וכנ"ל. אבל אוצר אין לו אלא של יראת שמים ועל זה איתא הן יראת ד' שיחידה היא בעולם מה שאין כן דבר הלכה מכיון שהוא מקום מוגדר אינו יחיד כי האחדות האמיתי היינו שהוא אחד לגמרי בעולם כי זהו כולל כל העולם כולו וכמו שנתבאר לעיל וכמו שכתבתי לעיל על פסוק הן יראת ד' היא חכמה דרצה לומר במדרגה הנזכר לעיל:

וזהו גם כן ביאור פסוק ישראל לא ידע עמי לא התבונן. אם בפרטי רצה לומר בידיעה החכמה והתבונן בבינה שבלב. ואם בכללות ב' המדרגות הידיעה היא הדעת שבכליות והתבונן במדרגה הא' שהמעשים נמשכים מן הבינה שבלב ולא מן הדעת. ולשניהם יוצדק מה שבידיעה נקט ישראל רצה לומר התלמיד חכם ובתבונה עמי העם הארץ. והמשל ידע שור קונהו וגו' גם כן מכוון לשניהם כמו שכתוב בספרק קמא דב"ק (י"ז א') אשריכם כו' השור והחמור כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים כו' זוכה לכולה כו' ואית דאמרי אויביו נופלין כו'. ב' הלשונות מכוון לב' ענינים הנזכר לעיל והעוסק בתורה ובגמילות חסדים רצה לומר שלימות הג' עמודים ודילג עמוד העבודה כדרך הכתוב

בחסד ואמת יכופר עון דרצה לומר תורה וגמילות חסדים כדאיתא ברכות (ה' ריש עמוד ב') ודילג עבודה וכן בגמ' דסוטה (מ"ד א') אמר רק תורה ומעשים טובים. ובראש השנה (י"ז א') גבי בית עלי ע"ש כמו שנתבאר לעיל כי לעולם המעשים נמשכים מן הלב כמו שכתוב כי ממנו תוצאות חיים. וכל מעשה שאינה מן הלב אינה חשובה מעשה אלא שוגג או אונס או מוטעה או מתעסק בעלמא ולאו כלום עביד ואין שלימות במעשה אלא כשבאה מן הלב שהוא מקור חיים לכל פעולת האברים. ולכך לעולם העבודה שבלב עם גמר המעשה נכללים באחד כי גמר המעשה הוא ביד השם יתברך כמו שנתבאר לעיל ואין הקב"ה עוזר אלא למי שעבודתו שבלב נקיה וזכה. [וז"ש שם זרעו וגו' וקצרו וגו' הזריעה בלב והקצירה בגמר המעשה וכאן נאמר זורעי וגו' אתחלת הזריעת צדקה שבלב] וזוכה בשביל שלימות התורה לכולה כיוסף שתרגום בן זקונים בר חכים הוא לו שהוא שלם בחכמה ועל כן זכה לכולה שהיא התקבצות בנות וגו'. שאמר לו פרעה אין חכם ונבון כמוך כי הכל צריכין למרי חיטיא (ברכות ס"ד.). וזהו כולה שהכל מתקבצין לשמחו כמו בחופה וכן זוכה החכם בשכר החכמה. ולכן הוקש תלמיד חכם לחתן וכלה לענין שימור בפרק הרואה (נ"ד:) שמפני שהכל מסתכלין בו צריך שימור יותר. ולכן נמשל לשור שהקרן הוא ממותרות המוח כידוע ומוחו חזק כל כך לנגוח וזהו נגד שלימות המוח בחכמתו. וזהו ידע שור קונהו וידיעת קונהו הוא מצד החכמה כמו שכתוב בפ"ב דב"מ (כ"ג:) דתלמיד חכם מכיר בטביעות עין עיין שם בד' הראשונים [דמשום הכי הטעם דלעם הארץ לא מהדרינן בטביעות עין לאו משום דאינו נאמן אלא דאין מכיר בטביעות עין] ונאמר עם נבל ולא חכם על שאין מכיר קונהו הלא הוא אביך קנך וגו'. ובשילהי הוריות (י"ג.) חתול אין מכיר את קונו מצד השכחה ושכחה היא מצד חכמה שבמוח כנודע. וכולה היינו כבוד זהו בשכר התורה שהוא נגד כבוד כמש"ל וכמו שכתוב כבוד חכמים ינחלו. ואיתא פרק קמא דברכות אין כבוד אלא תורה. ובשכר שלימות המעשים על ידי הלב זוכה לנחלה עתיר בנכסין זהו שכר גמילות חסד כמו שכתוב בתענית (ט'.) עשר בשביל שתתעשר ובשבת (קי"ט.) ובשאר דוכתיה. וזה שכר לאיברי המעשה וללב כי הנאת העשירות לגוף וללב כמו שכתוב בירוש' (תרומות סוף פרק ח') לבא בכיסא תליא אבל הכבוד הוא רוחניי רק מצד החכמה [שהיא רוחנית] כנ"ל:

וזהו ישששכר כמו שכתוב (בראשית רבה פע"ב) שמח זבולון בצאתך בפרקמטיא וישששכר באהליך אינו עוסק בפרקמטיא. כי בלימוד התורה יש ב' ענינים האחד מה שהוא צורך למעשה כמו שכתוב בקדושין (מ':) תלמוד גדול שמביא לידי מעשה והיינו החכמה שלצורך העשייה. ועל זה אמרו בפרק במה מדליקין (ל"א א') קבעת עתים לתורה [דהיינו

לעוסק בפרקמטיא כמו שכתבתי בחידושי] שצריך רק קביעות עתים להתבונן בחכמה כדי לבוא לשלימות הלב דהיינו נשאת ונתתה באמונה שבלב. ועסקת בפריה ורביה להעמיד תולדות במעשים טובים כנ"ל שתכליתו לבוא לידי מעשה. והב' מצות תלמוד תורה עצמה שגם היא אחד מן המצות מעשיות וזה מי ששקוד ללמוד תורה בקביעות אצלו הלימוד הוא עצמו המעשה. ובזה יובן מ"ש ברכות (ט"ו א') מקיש אהלים לנחלים כו' קשה למה ליה היקש רחוק הזה והלא מלא בכמה מקומות דנמשלו דברי תורה למים ומקרא מלא הוי כל צמא לכו למים כמו שכתוב בפרק קמא דתענית (ו'.) ולימא ומה מים מטהרין כו'. אבל זהו בתורה שמצד החכמה בא למעשה שפיר מטהרין כנ"ל אבל אוהלים רצה לומר כמו איש תם יושב אהלים שהוא קבוע שם בקביעות והוא תלמוד תורה דמעשה ולא המביא לידי מעשה סלקא דעתך דזה אינו מעשה כו' דהוא רק כאשר מצות מעשיות קא משמע לן דשכר מצוה מעשית זו גדול. ולכך יששכר באהליך הוא שלימות המעשים שגם התורה אצלו מכונה במעשים. והמעשים דוגמת חמור כמו שכתבתי לעיל (ברכות ג' א') בפירוש חמור נוער רצה לומר כחמור למשוי במצות המעשיות שהחמור אין לו חכמה כמו שכתוב בהספינה (ע"ד.) כל אבא חמרא וכל רבה בר בר חנא סיכסא. ובסוף פרק החובל (צ"ב:) חברך קרייך חמרא אבל יש לו הרגשת הלב כמו שכתוב וחמור אבוס בעליו ותאות אכילה היא בלב מקור התאות כמש"ל. ומזה נמשך שלימות המעשים ולכן אמר בהבא על יבימתו (ס"ב.) עם הדומה לחמור שאין להם רק מעשה הגוף החמריי הנמשך מלב בשר אבל חכמות אין להם כמו שכתוב ולא עשה כן לכל גוי. וזהו זכות רוחניות [וכלבים צועקים בתפלה כמו שכתבתי שם דזהו עמוד עבודה שבלב שהכלב מכיר את קונו כמו שכתוב שילהי הוריות. וכן איתא כשאתה מתפלל דע לפני מי כו' וצריך להכיר את קונו. וז"ש בב"ק (ס' ב') כלבים בוכים כו' משחקים כו' ניבאו ולא ידעו מה כמו הלב יודע מרת נפשו ובשמחתו וגו' וכמו שאמרו ז"ל שהלב מתנבא. וכמו שכתוב בבא בתרא (י"ב א') דניתנה נבואה לשוטים כי בכל אדם הלב נמשך אחר החכמה אבל בשוטה אין הלב נמשך אחר החכמה רק מה שעולה על הלב מעצמו זהו לפעמים נבואה. וכן בתפלה יש פעמים כנבואה כמו שכתוב רבי חנינא בן דוסא ברכות (ל"ד ב') לא נביא אנכי כו' אם שגורה כו' רצה לומר שנובעת מן הלב. ותינוק יונק היינו תורה כמו שכתבתי שם ואשה מספרת עם בעלה רצה לומר היראה מן חכמה שכשיש באדם חכמה אז הלב נמשך אחריו ומספרת עמו, ובעת חשכת לילה הסדר להיפך ממה שהוא בבהירות יום שאז הסדר תורה ועבודה וגמילות חסדים. וכמו שנתבאר לעיל החילוק] וזה יששכר חמור גרם הכח באדם מיוחס

אל העצמות והמעשה צריך כח וזהו ויט שכמו לסבול כחמור למשוי במעשה המצות וכמו שכתוב בספ"ב דברכות (י"ז.) ומסובלים במצות שזהו סבל ומשא המעשה, אבל לא החכמה שהיא התורה אדרבה מתוקים מדבש וחביבים על לומדיהם (עירובין נ"ד:) וזהו למס עובד עובד עבודת עבד, וזהו על ידי הלב שהיא עבודת עבד כמו שנתבאר לעיל, וזהו חמור אבוס בעליו שהוא הנחלה ועשירות שהלב וכלי המעשה מרגישים בו כמש"ל. ולכך רק בעליו ולא קונהו שלא מיד שקנאו תיכף מאכילו רק אחר שנעשה, מה שאין כן שור ידע מצד החכמה קונהו מיד שקנאו אף שעדיין אינו בהרגשת הלב ואיברים:

ואית דאמרי כו' (ב"ק שם י"ז.) מפרשי זורעי כו' שהגמלות חסד שהוא גמר המעשה הוא על כל מים על ידי שכחו יצא על ידי היראה וזהו מדרגת החסידות ואצלו החכמה במדרגה יתירה שהוא מדרגת הדעת. וזהו שור שאצל השור הכרת קונהו הוא על ידי הידיעה במדרגת הדעת אצלו לפי ערכו. וכן אצלינו ההכרה לקונינו כמו שכתוב דע את אלקי וגו' שבמדרגת הדעת אז ההכרה הברורה כמו שנתבאר לעיל ועל כן אויביו נופלים לפניו כמו שכתוב פרק קמא דברכות (ז':) צדיק ממנו בולע צ"ג אינו בולע. ופירוש צדיק גמור שכבר נגמר ביושרו שלבו חלל בקרבו והיינו כי גדולה דעה מה שנתנה בין ב' אותיות וכן נקמה כדאיתא בפרק אין עומדין (לג' א') והיינו שדעת היינו רק כששם שמים מקיפו מכל עבריו וממילא ביראת שמים כל היום כמו שנתבאר לעיל, וכן נקמה אין אומרים אלא בין ב' אותיות כששם שמים מקיפו שאז הוא הנקמה בשונאיו ויהי דוד וגו' משכיל ומצליח נוקם בשונאיו וד' עמו ששם שמים עמו בכל אשר יפנה לכך יצליח, והיינו כי על ידי המעשה היוצאת לפועל יכול לקבל שכר בפועל נפילת האויבים גם כן בפועל כמו שכתוב (כלים פכ"ט מ"ט) מעשה מוצא מתחת יד מעשה ומתחת יד מחשבה ואין מחשבה מוצא כו'. ואיתא בהבא על יבימתו (ס"ה:) ובפרק קמא דקדושין (ב:) איש דרכו לכבוש ולא אשה וכן איתא (נזיר נ"ט.) כי כלי זין הוא רק לאיש. ובתרגום יונתן על פסוק לא תלבש אשה שמלת גבר פירוש כלי זין, ואיש היינו מעשה שמצד החכמה זהו הלובש כ"ז ולא אשה דהיינו מעשה שמצד היראה לבד כמש"ל דזהו נקרא נקיבה מעשה גולמית שאין בידה הכלי זין לנקום מאויבים. וכמו שכתוב באבות דרבי נתן ס"פ כ"ט יש בידו מדרש [היינו יראת חטא כמו שכתוב מי שלא טעם הגדה לא טעם טעם יראת חאט וע"ש באדר"נ] ואין בידו הלכות [חכמה] גבור אין בידו כלי זיין כו' ע"ש. כי החכמה הוא הזיין כמו שכתוב חגור חרבך על ירך ודרז"ל בפרק במה אשה (שבת ס"ב.) בתורה כמו שאמרו ז"ל (שם פ"ט:) הר חורב שירד בו חרב לאו"ה עכו"ם וכמו שאמרו ז"ל (ויקרא רבה פל"ה) הסייף והספר ירדו כרוכין כו' ואי לאו הא סייפא, שהספר עצמו הוא

כלי זין לאויביו והם אותם שאין משמרים וכמו שאמרו ז"ל (יומא ע"ב:) לא זכה נעשית לו סם המות שהיא בעצמה נעשית לו סם ממית [ואשה אינה לובשת זיין לפי שאין למודה תורה שכל המלמד כו' תפלות (סוטה כ'.) היינו סם המות], וכמו שכתוב בפרק רבי עקיבא שבת (פ"ח:) שדברי תורה כנגיד שיש בידו להמית ולהחיות היינו בקללות שכתובים בה לעוברים וברכות למקיימים, וקללת חכם שמצד החכמה באה (ברכות נ"ו.) כי חכם עדיף מנביא (ב"ב י"ב.) וכל אשר יגזור אומר כן יקום שלכן בלעם כחו בפיו על ידי שהיה יודע דעת עליון שהיה במדרגת הדעת [של משמאילים נגד משה רבינו ע"ה שהוא הדעת של מיימינים וסמא דחיי וכנודע על דרז"ל (במדבר רבה פי"ד) ובאומות העולם קם ומנו בלעם] כנ"ל. ולכך בתורה יש למשמאילים בה סמא דמותא וזהו להט החרב המתהפכת לשמור דרך עץ החיים, ודרשו בתנא דבי אליהו רבה ריש פרק א' עץ החיים זו תורה ולהט החרב כנ"ל והמתהפכת רצה לומר של שתי פיות. כמו שכתוב בפרק קמא דברכות (ה'.) הקורא קריאת שמע על מטתו רצה לומר שגם בשכבו על משכבו יהיה עול מלכות שמים עליו שידע לפני מי שוכב והוא במדרגת הדעת הנזכר לעיל אוחז חרב של ב' פיות בידו רצה לומר לנקום מאויביו מכל צד כנ"ל שדעת וכן נקמה בין ב' אותיות זהו בין ב' פיות:

ורישיה דקרא יעלזו חסידים בכבוד וגו' וחרב פיפיות. חסידים היינו כשכבר יצא לפועל מעשה החסידות כנ"ל דצריך שיצא לפועל תולדה איש ויעלזו בכבוד אין כבוד אלא תורה אז חרב פיפיות בידם. יד הוא כלי המעשה כמו שכתוב עוצם ידי עשה לי ואויביו נופלים תחתיו. וזהו דוגמת שור מנגח בקרניו שהם היוצאים מהמוח לפועל מעשה רק מן החכמה שבמוח וזהו מיוחד ליוסף שהיה לבו חלל בקרבו במה שנצח תאותיו שהתאוה מיוחד ללב כמו שנתבאר לעיל. וזה אי אפשר אלא כאשר הלב ממולא בכל חלליו ביראת ד' כל היום וכמו שנתבאר לעיל כי אין הקב"ה עוזרו בענין אחר בנסיון גדול כזה שהוכפל כמה פעמים ונמצא שלם בכל אותם הימים לא זזה ממנו היראת שמים רגע אחד. וגם הבינה שבלב אצלו בהכרה ברורה כנ"ל שהיראה עיקר אצלו ובשביל כן זוכה לבינה כישששכר שכתוב בו לדעת מה יעשה ישראל היינו כנ"ל שזוכה שהלכה כמותו על ידי זה שד' עמו בהכרה ברורה וכנ"ל בבית הלל. ויודעי בינה לעיתים שמעתי שרצה לומר שהיה להם הכרה בכל עת מה נשתנה מעת אחר דכל עת משונה כמו שבת ויום טוב וראש חודש ושאר עתים וזמנים שיש להם שינוי וכן כל יום משונה מחבירו וכן בוקר וערב. כמו שכתוב בזוהר לבושין דלבש בצפרא לא לבוש ברמשא כו'. ומי שיש לו הבינה הברורה יודע ומכיר שינוי העתים [בלב מבלי שידע יחוד העת] ועל ידי זה יודע מה יעשה ישראל בעת לעשות לד'. וזהו רק על ידי מדרגה הנזכר לעיל שדבוק כל כך בהשם יתברך

כאשר ידבק האזור וגו' וכמו שכתוב במדרש מה התאומים הללו כשאחד כו' חבירו מרגיש. כי בכל שינוי עת למטה כן למעלה וכן להיפך כמו שכתבתי במקום אחר על גמ' דריש ברכות (ג'.) איכא משמורות ברקיע כי היכי דאיכא [כ"ה גי' הרא"ש] בארעא כו' סימן לדבר כו' ע"ש. ולכך יכול להרגיש העתים. וזהו על ידי בינת הלב כי ההרגשה בלב וזהו מדת החמור כנ"ל. לכן דרז"ל (נדה ל"א.) על חמור גרם חמור גרמה לישראל שיוולד כו' והיינו כי מבני ישראל יש להם כח ההרגשה ביותר שהוא כח החמור וזהו עמי לא התבונן בינה. והרגשה שבלב נגד החמור אבוס בעליו שאינו בהכרה אלא בהרגשה על ידי האבוס כי ההרגשה הוא תלוי לעולם בדבר שעל ידו הוא מרגיש. וכן בינה היינו מבין דבר מתוך דבר וצריך להיות דבר קודם והחכמה קודמת אבל החמור אין בו חכמה וההרגשה נתלית באבוס בעליו. וכן בני ישראל יודעי בינה שהדעת במקום בינה והכל מן הלב עצמו בלי שום חכמה וכמו שנאמר באשה יראת ד' בפרק קמא דברכות (ו'.) עשה לה דדים במקום בינה. פירוש דדים לענין חכמה כנז"ל על מאמרם תינוק יונק והתלות בשם שמים שנוכח עיניו כמו שכתוב שויתי וגו'. וכמו שכתוב בהג"ה דריש א"ח וזהו מדרגה יותר גדולה שעתיד לזכות לה כמו שכתוב (ב"ק י"ז.) וזוכה לבינה כישראל כי כאשה מזרעת תחלה היינו בעת הזריעה מן התולדה אז יולדת זכר אבל ההתחלה לעולם מן החכמה. כמו שנכתב לעיל ענוה קודם ליראת חאט אבל כשאשתו תובעתו הווין לה בנים כו' כמו שכתוב בספ"ג דנדרים (כ'.) היינו שהתחלה גם כן מן הלב זהו מבני ישראל יודעי בינה כנ"ל, והתולדה שכזו היינו שיהיה תולדה מן הלב ויוצאה מן החכמה היינו שהלב מרגיש כל כך עד שיש בו הדעת מה לעשות מצד החכמה הרגשה ברורה אפילו בימי משה [דהיינו ענין נתינת התורה] לא אשתכח. כי על ידי זה אין צריך לתורה כי עת לעשות לד' הפרו תורתך כי צריך להיות הכרה בכל עת כפי אותו העת מה רצון ד' אותו יעשה. והרבה מצות עקורות אצלינו מסתמא אין צורך ולא חפץ ד' באלה עכשיו, והרגשת העת לעשות וגו' הוא רק מבני ישראל שהחכמה יוצאה מן הלב כי הלב מרגיש כאשר הוא דבוק כל כך כתאומים כנ"ל. וכאשר המעשה יוצאה מן הלב מצד החכמה אז יודע בינה לעתים ועל זה אמרו וזוכה לבינה שדבר זה אינו תלוי ביד אדם אלא בזכיה שהשם יתברך מזכהו לכך כי זהו סיום ותכלית המדרגה, ולעולם הסוף בידו של הקב"ה כמש"ל להורות דאני ראשון ואני אחרון [ולכך מסיים מס' ברכות בפסוק עת לעשות וגו' כי יסוד כל הברכות קריאת שמע ותפלה להגיע למדרגת שויתי גו' הכרת שם שמים הברורה כמו שכתבתי במקום אחר ולכך סופו מדרגה זו דעת לעשות וגו']. ולכך בדורו

של משה לא אשתכח כי לא הוצרכו אז לכך. ולפי שזהו מדת החמור שאין לו חכמה כנ"ל לכך מייתי קרא דישששכר חמור גרם שם בנדרים:

ולפיכך התורה נקראת גם כן בינה כי יש חכמה שמלב גם כן [והתורה כלולה מכל כמו שכתוב בזוהר יתרו פ"ה א']. וזה שאמרו בתענית (ז'.) דתורה נמשלה לג' משקין מים יין וחלב. פירוש מים הוא משקה השם יתברך הוא חכמה שבמוח. שהיא תורת ד' כמו שנתבאר לעיל וכמו שכתוב כי ה' יתן חכמה מפיו וגו' שהחכמה מתת כנ"ל שהוא מד'. אבל הבינה והדעת הם תורתו כנ"ל רק שהם מפיו גם כן כי כל דבר הוא מחיות השם יתברך ואלמלא הקב"ה עוזרו כו' בכל דבר אין ישועה ועזר לאדם מעצמו. ועל זה התפלה וחננו מאתך דעה ובינה וזהו מפיו כמו שכתוב בדבר ה' שמים נעשו דבדבורו עביד מעשה (כדרך שאמרו תמורה ג':) שהדבור כמעשה כמו שכתוב בפ' כל כתבי (קי"ט:), וברוח פיו כל צבאם שהם נבראו מן השמים וארץ כמו שכתוב תדשא הארץ וכן בצבא השמים הם מן השמים רק שהוא ברוח פיו. רצה לומר ברצון שפיו לדבר שיהיה המעשה ההיא על ידי דבורו ולא דבר שיהיה הוא העושה רק על ידי הרצון הזה ניתן כח וחיות לשמים וארץ שיולידו כל צבאם וזהו מפיו דעת ותבונה. והחכמה דוגמת המים שהוא מתן וכמו שכתוב (תענית שם) מה מים בחנם כו' וטהרת כל הטומאות במים רצה לומר בדברי תורה הפשוטים [ופעמים צריך מים חיים זהו תורה לשמה כמו ששמעתי על עץ חיים שבמשלי מורה תורה לשמה שכן רק למיימנים בה איכא אורך ימים (יומא ע"ב:) שדבוקים בחיים אמיתיים]. כי דעת זה סדר טהרות (שבת ל"א.) למי שכבר נטהר מכל טומאה ואוכל חוליו על טהרת הקודש אין בו שום טומאה בלב כלל כמו שנתבאר לעיל אז משיג הדעת כנ"ל. והלב הוא הבינה שבלב כנ"ל דדים במקום בינה שהם היוצאים מאשה יראת ד' משם נובע החכמה ולכן אמרו דבש וחלב תחת לשונך ודרשו בפ"ב דחגיגה (י"ג.) דברים המתוקים כו' תחת לשונך. שהבינה שבלב מקום ההרגשה כנ"ל שם הוא המתיקות ולכן הסמיך לו דבש שמורה על מתיקות כמו שכתוב סוכה (ו' א') ומעילה (י"ז ב') כי מתיקות צריך כח המרגיש לכך הרגשת המתיקות מן החכמה הוא רק כשהוא נובעות מן הלב. ולכן איתא בעירובין (נ"ד:) דדיה ירווך כו' מוצא טעם כו' כי הרגשת טעם הוא רק כשבמדרגת חלב היוצא מדדים שבמקום בינה כנ"ל וזה יהיה תחת לשונך שלא לגלות דזהו מה שהשם יתברך מגלה כנ"ל, [ולכן דרז"ל בברכות (י'.) על כל גמוליו דדים במקום בינה ע"ש שזהו גמוליו של השם יתברך שמזכהו לכך כנ"ל] דזוכה לזה מפיו של השם יתברך ומרצונו כנ"ל נעשה שלבו גם כן נובע חכמה. וכמו שכתוב בשמות רבה (פמ"ז) הלוחות ארכן ששה טפחים ב' בידו של משה פירוש חכמה שבמוח

ולבוש התורה שבכתב ושבעל פה שהורידה משה לארץ. וב' בידו של הקב"ה הוא הבינה שבידו לזכות בזה מי שירצה. וב' באמצע הוא הדעת שבכליות הנובעות הוא באמצע שמי שמייגע עצמו יכול להשיגם. ולפיכך אין לגלות הבינה כי היא מה שביד הקב"ה ונעלם מכל שזהו אור של יום ראשון שצופים בו מסוף העולם ועד סופו כמו שכתוב בריש פרק ב' דחגיגה כמש"ל כי היראת שמים הוא מסוף העולם ועד סופו כמרז"ל (ברכות ו':), כל העולם כולו לא נברא כו' וכמ"ש בחגיגה (י"ב.) קו ירוק שמקיף כל העולם ושמעתי דרצו לומר היראה כמו שכתוב בזוהר שלח (קע"ה.) דגוון תכלת מורה יראה. [ופירוש שאותה היראה כוללת הכל ומכל הנבראים אין מי שלא ייירא מזה, ועל דרכינו רצה לומר שמקיף כל העולם שזה כולל הכל כאלו הכל א' כמו הלב כל העולם קטן שהוא הגוף שהלב מקור חיי האיברים עיין בתשובות חכם צבי סימן (ע"ד מ"ש), והאור הוא החכמה כמו שכתוב תורה אור וכשיוצאת ממקום היראה צופה מסוף העולם ועד סופו ונסתכל ברשעים וגנזו כי אין לגלותו לרשעים כנ"ל שמי שאין לבו נקי כל כך כאשר ישיג החכמה שנובע מן הלב יהיו נובע מלבו דברי דופי כדופי לבו. לפי שצריך שיהיה הלב דבוק כתאומים כנ"ל שנובע רק מה שהוא רצון השם יתברך. ועל זה אמרו((סוטה שם) המלמד בתו תורה כמלמדה תפלות כי אשה יש לה בינה יתירה כמו שכתוב בנדה (מ"ה:) וכמו שנתבאר לעיל ויהי החכמה אצלה נובע מן הלב וינבעו חס וחלילה דברי תפלות. וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא שזהו שכר עולם הבא כמו שכתוב ברכות (י"ז א') ונהנין מזיו השכינה והרגשת ההניה הוא על ידי הבינה שבלב כנ"ל. ועל זה אמרו מה רב טובך האור דיום א' שנאמר האור כי טוב [ועיין בפרק ב' דחגיגה שם] אשר צפנת לעתיד לבוא כנ"ל ליריאך מקום היראה בלב. ולכן אמרו ברכות שם עולמך תראה בחייך כו' לבך יהגה תבונות שזהו ראיית עולמו בחייו. ועל זה אמרו בעולם הבא כל אחד נכוה מחופתו של חבירו כי האש הוא בלב כידוע ולכן חולה אשתא זנתיה אש שבלב שהוא מקור חיי הגוף כידוע. ובויקרא רבה שכל אחד יש לו עולם בפני עצמו עולם קטן דוגמת הגוף בעולם הזה שהלב מקור חיי אותו עולם קטן. ולכך יהיה תחת לשונך שהעולם הבא נעלם ואינו מגולה בעולם הזה והן הן מעשי מרכבה כנ"ל שהוא על ידי דביקות הלב עד שהן כתאומים כו':

והיין הוא הדעת שבכליות שהוא מהשגת איש הישראלי מעצמו כיין היוצא מן הגפן. ואיתא חולין (צ"א א') גפן אלו ישראל. ואיתא (שבת ע"ז.) כל חמרא דלא דרי על חד חלת מיא היינו דברי תורה הפשוטים כמו שכתוב שבת (פ"ח א') אוריין תלתאי היינו מקרא משנה גמרא כנ"ל מסוטה (מ"ד א') שזה גורם לדרוש מעצמו אחר כך מדעת שבכליות.

אי נמי תלת מיא רצה לומר שלימות הג' תורה ויראה ומעשים טובים על ידי המים היינו חכמה שבראש שהוא ההתחלה לכלם כמו שכתוב בסוטה שם שזה קודם. ואיתא בבא בתרא (נ"ח ב') בריש כל אסוון אנא חמר [פירוש גוף שלא השיג וזכה לדעת] תמן סמנין מתבעי פירוש כמו שכתוב בזוהר (ח"ב פ"ב:) דתרי"ג מצות הם תרי"ג עטין והם סממנין ורפואות איך להגיע לשלימות בריאות הנפש על ידי מצות המעשיות. ובאתר דאית חמר הוא הדעת אין צריך סמנין הנזכר לעיל דבכל דרכיך דעהו אז אפילו לדבר עבירה (ברכות ס"ג:) והוא בריש אסוון דלכל בשרו מרפא כמו שכתוב בריש פרק בכל מערבין (עירובין נ"ד.) וזהו על ידי הדעת כמו שכתוב לעיל דסמא דמותא שבתורה הוא רק על ידי הדעת. וכן מה שהוא סם חיים הוא על ידי היין שבה כי הטמא צריך ב' דברים טהרה וכפרה וכן טמא נפש טהרה על להבא וכפרה לרפא את הקודם במה שכבר חטא על הנפש. [ובתרומה כפרה לא מעכבא רק בקודשים וליכנס למקדש (נגעים פי"ד מ"ג) וביארנו במקום אחר] וטהרה היא במים כנ"ל נטהר מכאן ולהבא. אבל לרפא הקודם זהו בדעת שזה על ידי וד' עמו כמשנת"ל ואני ד' רופאיך כמו שכתוב בתענית (כ"ז.) ומנחות (ק'.) העוסק בתורת קרבן כקרבן. ופירוש תורת קרבן תורה המתייחסת אל מעשה הקרבן שהוא רמוז כאלו נפשו הוא מקריב (שם ק"ד:) וכן הדעת כמו שכתוב ובדעת חדרים ימלאו שעל ידי הדעת ממולא כל חדרי נפשו בידיעת ד' כי מעשה נחל נובע כמו שנתבאר לעיל והוא מתפשט לכל צד, וזהו כאלו נפשו הוא מקריב. והוא דוגמת סממני המצות שהן תרי"ג עטין וכן הדעת שבכליות כמו שכתוב בהרואה (ס"א.) כליות יועצות. והעצה היא הנהגה לאדם איך יתנהג במעשיו וכן הדעת מנהיג לאדם מצד החכמה. וזה שאמרו עירובין (ס"ה א') כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו שמתפתה לעצת יינו להתנהג על פיה כמו שכתוב בפרק הבא על יבימתו (ס"ג:) יש נאה דורש [היינו דרוש וקבל שכר] ואין נאה מקיים. ואיתא באבות (פ"א) לא המדרש עיקר אלא המעשה היינו שיבוא לידו מעשה שכל זמן שלא בא לידי מעשה אינו דעת גמור שאין הקב"ה עוזרו לגמר המעשה. וכמו שכתבתי לעיל על אויל שפתים ילבט והמתפתה ביינו שהוליד הוא בעצמו בדעת שבכליותיו כנ"ל דנקרא תורתו והיא יינו שלו יש בו מדעת קונו שהקב"ה עזרו לגמר מעשה. אבל בלאו הכי הדעת שבו מרוחק מדעת קונו. וכמו שכתוב בפרק ערבי פסחים (קי"ג:) ז' כמנודין לשמים מי שאין לו אשה ושיש לו אשה ואין לו בנים פירוש הם מרוחקים מהשם יתברך שאין לו אשה היינו יראת שמים רק מעשיו גולמים כפי המחשבה שבמוח בלא כונת הלב. ולכן אפילו יש לו בנים שיש לו תולדות מהמוח לבד אינו רק כעין ביצה דספני מארעא שאין מולידים כמשפט התולדות

שחוזרים ומולידים כמו שנתבאר לעיל על שכר מצוה מצוה. וזהו כמרוחק לשמים שזה היה חטא מעשה העגל שאמרו אלה אלקיך ובריש הקדמת הזוהר (ב' א') ואינון דחבו בעגלא על רזא דנא אמרו כו' יעוש"ה שהפרידו אל"ה מאלקי"ם שהיא מחובר עם מ"י שהוא הבינה [שבלב] משום דקיימא לשאלה. פירוש שהבינה שבלב סתום [וגם הוא נעלם וגנוז כמו שנתבאר לעיל] ושייך עליו שאלה מה שאין כן המעשים גולמים ושייך על זה אלה בדבר הנגלה לעין שאלה הם ולא שייך לשאול מי זה:

והם ו' ימי המעשה שהם ו' קצוות הרמוזים באלה [הנגלים במעשה] וחבורם הוא שם אלקים רצה לומר בעל הכחות כולם שהם כחות המחשבה שבלב והמעשה. וזהו דיינך ומנהיגך שההנהגה נמשכת מן הלב שהיא מקור החיים לכלי המעשה ועושי העגל אמרו אלה אלקיך שרק אלה הנגלה לעין רצה לומר המעשה לבד בלא בינת הלב הוא אלקיך מנהיגך שרצו להפריד הלב מן המעשים שימשיכו רק מן המוח בלבד. והיינו בשביל משה שהוא מקור היראה כמו שכתוב בפ' את עצמו (ל"ג:) אין לגבי משה מילתא זוטרתא. ופירשו המפורשים אותם שהיו לגבי משה ואצלו לפי שהיה עניו מכל האדם ועקב ענוה יראת ד' ואף אותם הקטנים שבמדרגת עקביים לו ממולאים ביראת שמים שבלב. אבל כי בושש משה ונפסקה היראה דלאו מילתא זוטרתא היא שלא לגבי משה עשו תבנית שור הרומז לכח החכמה שבמוח לבד כמו שנתבאר לעיל על ידע שור קונהו. ואמרו אלה וגו' וזהו עבודה זרה רחוק מן השם יתברך ועבודתו באמת וזהו כמנודה לשמים ומי שיש לו אשה רק שאין לו בנים שאינו מוליד במעשה כלל ומסתפק במה שבלב גם זה מרוחק מדעת קונו כנ"ל כי עיקר הכלי זיין לכובשה הוא המעשה כמו שנתבאר לעיל דצריך שיצא לפועל ועל ידי זה אויביו נופלין. כי לכך ברא השם יתברך עולם העשיה גופנית ומסר התורה ליושבי ארץ התחתונה שהיא משכן מעשה הגופנים כדי שישלימו עצמן במצות המעשיות הגופניות ועל ידי זה יהיה עיקר ניצוח השונא הוא היצר הרע הנקרא כן כמו שכתוב שילהי סוכה דהוא שטן הוא מלאך המות המזיק לבני עולם. ואויביו נופלין תחתיו על ידי המעשה לשם ד' כי עיקר האויבים רצה לומר הכחות המזיקים לאדם הוא על ידי העשיה שרצה השם יתברך לגלות מלכותו אף לגופנים. וכל גוף מוגדר בעל ו' קצוות וההכרח לזה הצמצום ביותר רצה לומר שיצומצם השראת שכינתו יתברך בגוף זה וזהו מדת הגבורה והדין כמו שנתבאר לעיל רצה לומר לפי שגורם כאלו השראת שכינתו יתברך מצומצמת רק עד פה תבוא וכאלו מכאן ואילך אין כאן כביכול ואם כן בהעדר אור נשאר חושך ומקום מוכן להיזק ומכשול על ידי חשכת לילה שאין רואה. וזהו מקום המשפט לעשות דין בעוברי רצונו על ידי כחות ההיזק רצה לומר העדר האור

שנתנו בעולם על ידי הצמצום. ולכן אמרו שצד צפון שהוא מורה על גמר המעשה כמו שנתבאר לעיל הוא משכן למזיקים כמו שכתבתי לעיל כי על ידי גמר מעשה באיברי המעשה כשיוצא לגלוי נגלה שהוא מוגדר במעשה ועל כן במה שחוץ לגדר הרי הוא כאלו אין שם אור המעשה. ואם כן הוא ממילא שם המשכן למזיקים ועל ידי שלימות המעשים הם נופלים תחתיו. [וזה סוד מ"ש בזוהר דיניקת הקליפת מרגלי המלכות דרצה לומר גמר המעשה שנתגלה מלכותו] אבל כשאינם בשלימות אז אין אויביו נופלים ונמצא מרוחק עדיין מהשם יתברך על ידי האויבים שהם במקום העשיה הגופנית כמסך מבדיל ומחיצה של ברזל בינו למקום. [ולכך במתים חפשי כיון שמת וחלף הלך לו מן העולם העשיה אינו חושש שוב למחיצה של עולם העשיה שהוא למעלה ממנו לכך חפשי ממצות המעשיות]:

ועל זה אמרו ברכות (ל"ב ב') מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל כו' פירוש חומה היא רק במעשה והיינו שמשחרב בית המקדש נדלדל כח המעשה שרוב מצות המעשיות נחסרו מאתנו ואף מיעוט הנשאר מרופה בידינו ואין נעשה כתיקונו על ידי שעבוד מלכויות שעיכובם על המעשה כמו שכתוב לעיל ד"ט ע"ב מיו"ד סי' קנ"ו ע"ש. וכן איתא בפרק היה קורא (י"ז.) שרצונינו לעשות רצונך כו' ומי מעכב כו' וזהו חומת ברזל שמרוחקים על ידה, וזה שמרו גם כן שם רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא דכתיב סכות בענן לך כמו שכתוב בתענית (ח':) יומא דמיטרא כיומא דדינא, והדין על ההמעשים כנז"ל וכמו שכתוב בסוף פרק קמא דקדושין (מ'.) מחשבה רעה אינו מצטרף למעשה כנ"ל כי עיקר הדין נמשך מהמעשה. ולכן אמרו בהפועלים (פ"ה.) בשני יסורי דרבי לא אצטריך עלמא למיטרא כי היסורין תיקון הגוף כנודע וכמו שכתוב בפרק קמא דברכות (ה'.) שהוא דוגמת מלח ממתקת את הבשר. ובשר הוא הגוף כמו שכתוב בפרק קמא דסוטה (ה'.) בושה סרוחה רימה שהכל מצד הגוף. ולפי שהיה שלימות הגוף לא אצטריך עלמא למיטרא שהוא כיומא דדינא בעבור העדר שלימות מעשה הגוף שאין הארץ מסתפקת במימיה הוא רומז לשלימות הגוף הארצייי. [על ידי טל השמים בלבד דלא מיעצר (תענית ג'.) שהיא רעיפת רסיסי החשק שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול מה שאין כן מטר אז"ל בתענית (ו':) האי מיטרא בעלה דארעא שהוא המוליד והמשלים ואין לה שלימות מצד עצמה]. ולכך הענן ויומא דעיבא הוא מחיצה ומסך ברזל כנ"ל. ולכך הן מרוחקים וכמנודים לשמים שגם זה מן עבודה זרה לפמ"ש בזוהר תשא קצ"ב ב' בטעם העגל אלה אלקיך ולא זה שהיו תרין דיוקנין חד דכר [הוא חכמה שבמוח זכר כנז"ל] אתלבש בדיוקנא דשור [כנז"ל ביאורו ורמיזת השור] וחד נוקבא [לב כנז"ל שהלב מכונה

בנוקבא] בדיוקנא דחמור [הרומז להרגשת הלב כמו שכתוב לעיל] ותרויהו הא כלילן כחדא רצה לומר שרצו לסיוע הולדת המעשים. וכמו שהיה אדם הראשון בתחלה דו פרצופים תרוויהו כלילן כחדא לא היה אפשר להולד ולכן בא מאמר השם יתברך לא טוב היות אדם לבדו. פירוש לשון טוב הוא על עשיית פירות כמו שכתוב כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו ולמדו מזה בסוף פרק קמא דקדושין (מ'.) שהזכות יש לה פירות. וכאשר אינו יכול לעשות פירות הוא לא טוב. אעשה לו עזר כנגדו שהעזר יהיה כנגדו ולא כלול בו שאז כאלו הוא לבדו. ולכן לא נזכר רק עגל שגם הנוקבא היה כלול בו והיינו שהיה כחות הלב כלולים במוח ולא יצא להתגלות ללב ולפיכך נמנעו המעשים שהן היוצאין מן הלב [וזהו ענין לא תחרוש בשור וחמור יחדיו פירוש יחדיו כלילן כחדא ואין כאן מקום להאריך] וזה הוא עבודה זרה. וי"ל דלא סתרי לדברי הקדמת הזוהר הנזכר לעיל שהעגל היה פירוד הלב מן המעשים. על פי מה שכתוב עוד שם בפרשת תשא חמור אמאי בגין דחרשין איליין דמצראי כתיב בהו אשר בשר חמורים בשרם ע"ש. ולכן מדויק אלה אלקיך ישראל דלישראל שכבר קבלו עשרת הדברות שנאמר בהם חיוב שמירת איברי הגוף ובמעשים לכך אמר אלה אלקיך שהמעשה בלבד די בלא הלב. כי הלב אי אפשר לו להוליד כאשר הוא אתכלל במוח וכאלו אין כאן לב כלל. רק בגין דמצראי אינון אשר בשר וגו' שהגוף חמריי ביותר שהם שטופי זימה שזה נקרא בשר שכולל כל בשר הגוף שזו כולל קלקול כל מעשה איברי הגוף. ולפיכך רצו למנוע מהם גם כן שלימות המעשים ורצו להסתפק במועט שהוא הלב שכוללם שהוא מקור החיים הוא יהיה נכלל במוח ויהיה נשלם כפי הרצון שבמוח ועל המעשים לא רצו לקבל שום אלקות והנהגה רק באלה די שיהיה אלקיך שיקבלו עליהם אלקות וזהו גם כן עבודה זרה כנ"ל:

ולכן הסמיך הכתוב לבצלם אלקים עשה את האדם זכר ונקיבה ברא אותם. הם מוח ולב שהם עיקר שנקרא על ידיהם שמם אדם ויאמר להם פרו ורבו שלא יסתפקו בזה רק להוליד גם כן מעשים ותולדות כנ"ל. ועל שניהם הוא אומר פרו ורבו כי אף במדרגת דעת שהמעשים נמשכים מן החכמה מכל מקום העיקר הוא מן הלב כנ"ל כמו שנתבאר לעיל כי הלב הוא מקור החיים לכל איברי הגוף. ולעולם יציאת הולד היא ממעי אמו ואפילו במדרגת הדעת שכל מעשיו יוצאים מצד החכמה צריך לראות שיהיה גם כן יציאתם מן היראה שבלב. כי לולי כן אין הדעת דעת קונו ורבותא למידרש דרשי ובפ' חלק (קל וחומר:) דואג ואחיתופל כו' אלא רחמנא לבא בעי. אף במי שכבר הגיע למדרגת הדעת כמו אלה הגדולי דעה דואג ואחיתופל אין זה מדעת קונו רק דיעה זרה ונכריה הנובעת מלב מוזר ורחוק מרצון ד' ולא באלה חפץ ד' ואין סופה להתקיים כמו שכתוב שם בדואג

דמלאך השכיח תורתו כמשפט שפת שקר שהוא רק עד ארגיע. וזה היה ענין עגלי ירבעם שכבר נתברר להם במדבר כי עגל הוא עבודה זרה ואיך יכול ירבעם להטעותם. רק התחכם לעשות ב' עגלים וכמו שכתוב בזוהר תשא (קצ"ג א') אמר ירבעם ודאי ידענא דהא סטרא קדושה לא שריא אלא בלבא דכל עלמא ודא ירושלים, הרי שרצה גם כן למנוע הבינה שבלב רק רצה על ידי ב' עגלים רומז לב' המדרגות של שור שנתבאר בדברינו לעיל בתרתי לישני דסוף פרק קמא דב"ק שהם החכמה והדעת. ואמר להם הנה אלוקך ולא אלה שרומז למעשים מצויינים ומוגדרים שנוכל לרמוז אליהם במלת אלה והנה זה כבר פסלתו התורה וידעו שמעשים מוגדרים צריך שיצאו מן הלב ולפי שהוא רצה שלא יהיו מעשים מוגדרים [שזהו ענין בית המקדש ואיסור הבמות להקריב בכל המקומות רק במקום מיוחד ומוגדר. והוא טען שכל העדה כולם קדושים ובתוכם ד' ובכל מקום הוא השראת השכינה ואין כאן הגדרת מקום מיוחד. וממילא אין כאן הגדרת מעשה מיוחד על דרך טענת קורח שהיה כענין זה ולבש טלית שכולה תכלת להלעיג על מצות מעשיות ומוגדרות שהציצית באה לזכירתם וכמו שכתבתי במקום אחר בביאור זה ולכך חשב להשיאם] שלא יצטרכו לעלות לרגל [אל מקום מיוחד] וכיוצא ממצות מעשיות רק החג [בפסוק כתיב בחודש וגו' נ' שהוא עיבר השנה כרצונו נגד עבור השנה שביהודא. והיינו שטען על הגדרת המקום כנ"ל ולכך לא חש על העיבור שביהודא [שהוא העיקר כדאיתא פרק קמא דסנהדרין (י"א:) וחשב עצמו ראש הסנהדרין ועיבר השנה במקומו ולכך הגיע חג הסוכות שלו בחודש השמיני של בני יהודא שהוא האמיתי. ומה שלא זכר השינוי בחג המצות דברים בגו ואין כאן מקומו. ובפשוט על פי הירושלמי (כתובות פ"א ה"ב) אקרא לאלקים וגו' גומר עלי שעל ידי קדוש בית דין החודש הוא ראש השנה למעלה. ולכך רק בראש השנה נגמר ונשלם למעלה הקביעות שלבני יהודא והגיע זה בהיות חודש השמיני והבן זה] אשר בדא מלבו שמעשים מצד הדעת שלו שלא מדעת קונו בדא להם ואמר שיהיו כל מעשיהם נמשכים מן הדעת. והנה הוא הדעת מנהיגך בכל אשר תלך יהיה מעשיך מצד הדעת ורצה לסלק הלב מכל וכל [וכשרצה הקב"ה להחזירו כמאמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין ק"ב.) על פסוק אחר הדברים האלה שתפשו הקב"ה בבגדו ואמר לו חזור בך רצה לומר בלבושו כי היראה הוא לבוש כנודע וכמו שכתוב (אבות פ"ו) ומלבשתו יראה. וענין זה רצה לומר על ידי הדברים הקודמים שם בכתוב מבישת ידו שעל ידי זה היה לו אתערותא מלעילא על ידי מופת עצום כזה שיחזור בו והמופת היה ביבישת היד שהוא כלי המעשה ששם הוא טעותו בהגדרת המעשים כנ"ל]:

וגם זה עבודה זרה כי במדרגת הדעת צריך גם כן יראת ד' כנז"ל ושיהיו המעשים יוצאים מתוך היראה שבלב. כי עיקר שרצו לסלק היראה מהם שזה באמת לאו מילתא זוטרתי היא וביחוד ירבעם שהיה מלך ואז"ל סוף פרק אין עומדין (ל"ד ב') מלך כיון שכורע שוב אינו זוקף ושמעתי פירוש מפני תוקף היראה שעליו צריכה להיות ביותר בעבור התנשאותו על כולם. [ושמעתי שעבודה זרה היו כל חטאי המלכים שחטאו לסלק תוקף היראה מהם [שהיתה מוטלת עליהם מלמעלה ממילא בלא השתדלותם כמו שכתוב לב מלכים ושרים ביד ד' ולא ביד השתדלותם ולב היא היראה] ולהיות בעלי בחירה] ותוקף יראה כזו בכובד ראש כל כך בלי שום זקיפה הוא דבר קשה ולאו מילתא זוטרתי על הלב לקבלו כי רצון הלב בשמחה, ויראה היא ההיפוך. ולכך עשה ב' העגלים לסלק היראה כנ"ל והוא עבודה זרה ותכלית הריחוק מן השם יתברך כי לעולם צריך להיות יראתו חופפת עליו. והמעשים יוצאים מן היראה כעובר בבטן אמו ומה שצריך גם כן שיהיו המעשים יוצאים מן החכמה היינו בהתחלת הזריעה אבל גמר בישולם לצאת לפועל לאויר העולם הוא ביראה. ועל שניהם היא אומר פרו ורבו רק החיוב במעשים הוא מצד האיש שדרכו לכבש כי המעשים הם צורך הכבישה כנ"ל שהם הזין והכבישה על ידי כלי זין לנצח האויב הוא רק על ידי האיש מצד החכמה כמו שנתבאר לעיל. מה שאין כן אשה כלי זיינה עליה להציל עצמה (יבמות קט"ו.) ולא לנצח שלזה צריך כלי זיין חיצונים שהם המעשים. רק הגבורה בלב איזה גבור הכובש את יצרו הוא הכבישה להציל ולאכפייא תאות הלב אבל לא לאור באור החיים שזהו רק על ידי אור התורה והחכמה כידוע. [ונזכר קצת בירושלמי סוף הרואה] כי היראה יסוד למצוות לא תעשה שאם באת למרוד כו' והאהבה שהוא תורת חסד כמשנתבאר לעיל הוא יסוד לקיום מצות עשה שהם קיום המעשים טובים לכבוש על ידן כמו שנתבאר לעיל. מה שאין כן היראה שבלב עיקר הכבישה שלה במצוות לא תעשה שהיא העדר המעשה המזיק אבל אין מחויבה להוליד מעשה טובה כי אין דרכה לכבוש בכלי זיין כנ"ל ולכך החיוב רק על האיש:

ואחר שזכר שלימות הג' אז ומוראכם וחתכם וגו' שכבר נבדל מהבעלי חיים באלו השלשת כחות שבו שהוא מושל על שלשתן שלא יונהגו כפי טבעם רק כרצון ד' ולא ככל הבעלי חיים. ואז הוא מובדל הבדל גמור מן הבעלי חיים ושליט על כל כחות הבהמיים שיהיו כל הבעלי חיים כפופים תחתיו כאשר גופו הבהמיי כפוף תחתיו כי אלו הג' הם יסודי כחות כל הגוף. ולכן כ' הקדמונים שלא לאכול ממוח לב כבד של בעלי חיים [וסימן מל"ך. כמו מלך שכל הנהגת העולם נמשכת ממנו כך על ידיהם כלל כל הנהגת

העולם קטן] כי בג' אלו האדם נפרד מן הבעלי חיים. והכבד רומז לשלימות המעשים [ועיין בזוהר פנחס (רכ"ד א') מוחא דאיהו דכורא רכיב ושליט על הלב לב שליט ורכיב על הכבד. וע"ש כמו שכתוב בהרואה (ס"א:) כבד כועס. ושלימות המעשים כשאינו כועס כמו שנתבאר לעיל שהקנאה נגד חלק המעשה והיינו כעס כמו שכתוב קנאה חמת גבר. וכמו שכתוב בפרק תפילת השחר((כ"ט:) לא תרתח ולא תחטא שכל חטא המעשים נמשך ממנו כמו שכתוב בפרק הדר((ס"ה:) בגין דא אדם ניכר בכיסו בכוסו ובכעסו רומז לשלימות הג' כנ"ל. ונגדן אמרו גם כן רז"ל שאינו כועס ואינו משתכר ומעביר על מדותיו שהכרת האדם מן הבהמה הוא בג' אלו כנ"ל. בכוסו נגד שלימות החכמה כי השכור הוא הסרת הדעת וכמו שכתוב בפ' הדר (שם) שהוא כשוטה. וכמו שכתוב (אבות פ"ג) כל שחכמתו מרובה כו' ועוקרתו שאין זה חכמה וכמו שכתוב דבש מצאת אכול דייך פן וגו' כי ביותר מדאי מקיא אף הראשונים וכמו שכתוב ריש ועושר אל וגו'. ורצה לומר בחכמה שהעשירות בה יותר מדאי מסיר לגמרי וכן ביין איתא בהרואה (נ"ז.) יש שותתהו וטוב לו כו' כי התורה נמשלה לו [למיימינים כו' למשמאילים כו'] כנ"ל ועל מעט כדי צרכו איתא חמרא וריחני פקחין (יומא ע"ו:) שמוסיף חכמה, אבל הרבה מסיר החכמה ועוקרתו לגמרי והשלימות בחכמה שאינו משתכר כמו שכתוב איזהו חכם המכיר את מקומו ומדריגתו ואין עולה ומתחכם ביותר ממקומו:

ובכיסו הוא נגד הלב כמו שכתוב לעיל דליבא בכיסא תליא (ירושלמי ספ"ח דתרומות) כי יסוד התאות הוא תאות הממון שעל ידי זה יוכל להשיג כל התאות ותענוגי עולם הזה. ובזה ניכר חלק האדם שבלב ושלימות הוא כאשר מעביר על מדותיו רצה לומר כופה ומשנה טבע מדותיו שבתולדה. [והמדות מן הלב כידוע] וזהו העיקר על ידי הגבורה שבלב כמו שכתוב איזהו גבור כו' וכמו שנתבאר לעיל כמה פעמים. ובכעסו נגד חלק המעשים כמו שכתוב בסוטה (ג':) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות. והיינו בעבירה ראשונה דאחר כך עבירה גוררת עבירה. והרוח שטות הוא הכעס כמו שכתוב בשבת (ק"ה ב') המשבר כליו בחמתו כו' כך דרכו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר כו' עד כו'. והתחלה הוא משבר כליו בחמתו כי בעת הכעס דעתו מסתלקת ממנו ונח בו רוח של שטות ויוכל לבוא לידי עבירה בפועל וזה הוא ההתחלה ולמחר כו' עד כו' שנמשך קלקול המעשים כולם כענין עבוד עבודה זרה. אבל שלימות המעשים שיהיה ניכר בהם שם אדם ומותרו מן הבהמה הוא כשאינו כועס. ואיתא בפסחים (ס"ו ב') כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ואם נביא נבואתו מסתלקת. שגם שלימות המעשים הם עיקר גדול לשלימות צורת האדם. וכאשר המעשים אינם על השלימות

והוא הכועס אם חכם הוא שגבר בו כח החכמה שבמוח גם היא מסתלקת ממנו. ואם נביא הוא שגברה בו הבינה שבלב כמו שכתוב במקום אחר שמדרגת הנבואה היא השלימות בבינה שבלב. [שלכן איתא בבא בתרא (י"ב א') חכם עדיף מנביא כמעלת המוח על הלב] שהכרת שם שמים נוכח פניו מזה בא הנבואה. ולכן לנביא יקרא לפנים בישראל הרואה [שרואה שם שמים נכחו כמו שכתבתי במקום אחר שראיה אותיות יראה שזה נמשך מן היראה שבלב וכלשון רז"ל בשבת ומחוי להו יצחק הקב"ה בעיניהו ע"ש. וכן נקראו צופים (שבת ק"ד.) כמו שנתבאר לעיל שהראיתא מסוף העולם ועד סופו [שהוא כמו נבואה] הוא בלב כלשון הכתוב ולבי ראה וגו'. ונבואתו גם כן מסתלקת כאשר המעשים נעדרים משלימותן הראוי על ידי הכעס. כי כל הג' שלימות תלויים זה בזה ובהמצא האחד באמיתות שלימותו יעיד על מציאות כולם בו. ובהסתלקות הא' כולם מסתלקין וכאשר כולם על השלימות הראוי אז ניכר בו תואר דמות אדם ביתרון מן הבהמה ואז מוראו מוטל על הבעלי חיים להבדלו מהם וכמו שנתבאר:

כל מלבושי אגאלתי (ישעיין ס"ג). פירוש כשהקב"ה עושה דין ברשעים אז הוא יראוי ומתרומם רק שזהו יראה ורוממות שפלה ותתאה כי הוא רק מצד שרואה העונש. ולכך נקרא מלבושי שהם המדות אהבה ויראה שהם לבושי מלכא כמו שכתוב((מדרש רבה סוף פרשת ואתחנן) מלך בעשרה לבושין אגאלתי והבן. ועיין זוהר אמור (פ"ט א')

ביאורים במשלי

פרק א

משלי י' א': **אב** הוא השלם ואשה חסירה והשלמתה בבן כמו שכתוב אסף את חרפתי וכמו שכתוב (כתובות נ"ט:) אין אשה אלא לבנים וכמו שכתוב בברכות((י"ז.) הני נשי במאי כו' גברייהו כו' בנייהו כו' שהבעל והבן הם משלימיה. והיגון הוא החסרון ושמחה רצה לומר תוספת והאמצעי כשהיא רק על שלימותו. וזהו בן חכם לאם או בן כסיל לאב שאין צריך להשלמת הזולת. וכידוע אם צדקת מה תתן לו רק שכינה [היא האם כמו שכתוב בריש פרק כיצד מברכין (ל"ה:) אביו הקב"ה ואמו כנסת ישראל] אומרת קלני כו' כדתנן בסנהדרין (מ"ו.) וחכם הרואה את הנולד (תמיד ל"ב ע"א) ואינו חפץ במבטח מדומה רק בדבר של אמת וקיים לעד זהו מצד האב אמת לעיקב. וכסיל מתעבר ובוטח בטוב מדומה וכוזבה שאינו אלא לפי שעה [כסיל מלשון כסל] מצד ההעלם כל כבודה בת מלך פנימה והאמת נעלם על דרך שאמרו רחל אחזה פלך השתיקה כו'. וזה הוא השער לבאים במשליו המנהיגים לדרך ד' לדעת כי יש רושם לפעולת האדם במה שלמעלה שהם אביו

ואמו. וגם יש רושם ממעשה טובה ומגונה אל מחשבה שבמוח ורצון שבלב. [שהם אבות ואמות המעשים כנודע]. ולאב הוא הודעה וציווי אבל לאם היה נמשך מעצמו וממילא כי לב יודע מרת נפשו. וגם אינו קנין חדש אצלה כי החסרון הוא בתולדה אלא שלא נשלם. וכן יצר לב האדם רע מנעוריו והמעשים ממשיכים השלמה ללב וכפיות היצר כמו שכתוב בפרק קמא דב"ב (ט"ז.) תורה תבלין:

ב **היראה** היא אוצר כמו שכתוב יראת ד' הוא אוצרו וכמו שאמרו ז"ל (ברכות ס"א.) אשה דומה לאוצר כו' שהיא מכילה בקרבה מעשה המצות, וכלל המעשים טובים וצודקים נקראים צדקה כמו שכלל חלק המעשים במאמר דג' דברים שהעולם עומד עליהם בשם גמילות חסדים. כמו שכתבתי במקום אחר דכלל דעלך סני וכו' בשבת((ל"ג א') לכל התורה כולה היינו למעשה המצות כמו שכתוב לא תעביד. שבין אדם לחבירו העיקר המעשה שחבירו אינו מרגיש יותר. מה שאין כן בין אדם למקום כל לבבות דורש ד' ורחמנא לבא בעי כמו שכתוב בפ' חלק (קל וחומר:). ועל זה אמר האומר בבראשית רבה ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה. ולכן נקרא בגמ' וירוש' ומדרש על הרוב סתם מצוה צדקה. וסתם רשע גניבה כמו שכתוב שילהי סנהדרין (קי"ג:) כי רשע העדר שלימות המעשה כמו שכתוב אם בן הכות הרשע ולאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו דאין מכות אלא במעשה. והוא העדר ההשלמה בין אדם לריעהו שזהו המכוון בלא תגנוב דרצה לומר שאף בהעלם מעין חבירו ובמסתרים לא יעשה לו רעה. ותיקון הלב בלא השלמת המעשה לא יועיל כי בן כסיל תוגת אמו ומעיד שגם היראה אינה שלימה כענין ותהי יראתם וגו' מלומדה שהיא מצד ההרגל. ושלימות המעשה אגוני ומצלי [ע' סוטה (כ"א א')] מן מיתה הנפשיות שבלב. מה שאין כן אוצר שבלב אין מציל מהעדר החיים שבלב ומי יעוררו ואין חבוש מתיר עצמו. [וצדקה היא הכנסה אל האוצר כלשון הכתוב המעשר אל בית האוצר. מה שאין כן אוצרות רשע הם ריקנים וזה שאמרו חז"ל במגילה (ו'.) כפלח הרמון רקתך אפילו ריקנים כו' כמו שכתוב פן יש בכם שורש פורה ראש. ומה שאין כן זרע צדיקים נמלט ואי אפשר שיהיה ריקן לגמרי כי מטבע אוצרם להיות מלא ולא ריקן גמור ממצות ומעשים טובים כמו שכתוב לא יהיה בך משכלה ועקרה רצה לומר ריקן לגמרי]. ויועיל רצה לומר אגוני מגני דבסוטה שם, ובכל חד נקט רבותא בהאי אגוני ובהא מצלי:

ג **הרעבון** הוא לשמוע דבר ד' ולפעמים יקר כשאין חזון נפרץ. ונפש הוא התשוקה כענין ותכל נפש דוד כלתה נפשי. וצדיק המוגדר במעשים נותן לו אכלו בעתו כי נפש היא המתאוה ומשתוקקת כמו שכתוב ואל אישך תשוקתך [החומר לצורה]. והדם הוא

הנפש כחומר לצורה שהוא הרוח חיים. ולכן כתוב כאן ותכל דוד ולא נפש דוד כי דוד עצמו מדרגת הנפש והתשוקה וכמו שכתוב בזוהר (וארא כ"ז א') על בכל נפשך דא דוד. אבל הרשע במעשה אין לו נפש שהוא נגד שלימות המעשה [מדרגת דוד המלך ע"ה כמו שכתבתי במקום אחר] שמזה נמשך תשוקה וצמאון ורעבון אמיתי. שמזה נמשך שמחה כמו שכתוב ישמח לב מבקשי ד' אף על פי שעדיין מבקש ולא מצא עדיין. מה שאין כן אצלם הוא הוות ושברון שתשוקתם רק דרך תאוה שמתאוים גם כן להשתלם בזה לשמוע דבר ד' ולכך כל זמן שלא מצאו הם דואגים וכואבים כבכל התאות. וזה יהדוף שאינו משביעם שגם בעת החיפוש והביקוש צריך לשמוח ששם חלקו ממבקשי ד'. והוא נמשך מן ההגדרה במעשה בקנאה תאוה וכבוד וכל מיני חמדות העולם הזה על ידי זה זוכה לנפש דקדושה וזוכה לתשוקה אמיתית לשמוע בדבר ד' בלב ומוח. [עוד יש לפרש הוות על דרך תאוה נהיה. שכאשר הוא רשע ומשבר תאותיו להרעיב נפשו זה יהדוף. כמו שכתוב הכזה צום אבחרהו כי אין חפץ לד' להרעיב נפש צדיק כמו שכתבתי במקום אחר על פסוק וזרעו מבקש לחם. שאין מבקש כלל ואין מתאוה כענין חנינא בני די לו כו' (ברכות י"ז:) שדי לו בזה ואין צריך יותר. אבל לא שמתאוה ומרעיב ומשבר תאותיו והוא רשע באמת בלב]:

ד **הכף** והיד מיוחסים לחלק המעשים כמו שכתוב מעשה ידיו נקי כפים וגו'. והחכמה והמעשה תלוים זה בזה ונמשכים זה מזה. כי העדר ורישות החכמה מוליד רמיות במעשה אף שנראית הגונה [גם לעיני עצמו] יש בה רמיות מה על ידי הרישות. [שמרמה את עצמו גם כן] שצריך חכמה גדולה נגד מרמות היצר להתחכם נגדו [לראות נגעי עצמו] לבל יהיו בה שום רמיות מה ונגיעת צדדיו במעשה ההוא לטובת והנאת עצמו. כענין ז' פרושים דבסוטה (כ"ב ע"ב) ודומיהם בלתי לד' לבדו. וכן שלימות המעשה בזריזות מוליד עושר בחכמה [וכדש"ל פסוק א' על בן חכם ישמח אב] וכענין דרז"ל (ויקרא רבה פכ"ה) אם יש לך זכות תקח אמרי. והוא מ"ש באבות (פ"ג) אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה שהיראה הוא ההגדרה במעשים להיות ירא חטא כמו שכתבתי במקום אחר כמה פעמים. והן יראת ד' היא חכמה כי אי אפשר לזה בלא זה. ורש הוא היפך הוראת ראש [שהוא על ידי הא' אלופו של עולם דגניז בגויה] וכאן כתיב ראש בא' כי באמת כל שורש מורה דבר והפכו כמו שכתבתי במקום אחר. והוא התחלת העוני שאין מצטרך לבריות. אבל לרש אין כל שום קנין שיהיה לראש עליו כי כל עשיר נגיד ואדון על קנין מה וזה אין לו שום ממשלה על שום חמדה קלה מתאות לבו שיהיה ברשותו. זה עושה גם הכף שהוא אינו מעשה רב וגדול כמו דבר הנעשה ביד שכולל כל היד עם

האצבעות שהם עיקרי כלי המעשה המכוננת מיוחס לאצבעות וגם זה המעשה הקטן עושה ברישות שלו שתהיה רמיה. רק צריך על כל פנים העדר הרישות מתחלה ופתיחה בלב [באתערותא דלתתא] כחודה של מחט בשליטה וממשלה על יצר לבו. ואחר כך מתרחב כפתחו של אולם [מ' על כ' כדאיתא ריש עירובין וע"ש פ"ב במדות התורה] על ידי השתלמות המעשים הגדולים הנעשים ביד שלם להיות חרוצים ומזורזים וזה מעשיר ומרחיב החכמה גם כן כנ"ל:

ה **משכיל** הוא המצליח במעשה וכמו שכתוב בדוד המלך ע"ה לכל דרכיו משכיל. ומביש העדר הצלחת המעשה כענין ויעש באושים. ועיקר הבושה מן המעשה הנגלות. ולכן אמר בן שבכל מקום הרצון בו על הולדת המעשה. וקיץ הוא אחר הקציר כמו שכתוב בפרק המקבל. וכבר איתא בברכות (ל"ב:) ד' דברים צריכין חיזוק תורה ותפלה ומעשה (כו') שהם חכמה ובר לבב ונקי כפים. צריך לכולם השתדלות וזריזות וביותר למעשים שהיא מצד הגוף יסוד העפר שהוא המוליד התעצלות וכבדות באברים. ולכך זרוזי גרמא מעולה שבברכות, וכמו שכתוב מזרזין במקום שיש בו חסרון כיס וכמו שכתבתי במקום אחר על בכיסו בכוסו בכעסו, דבכיסו רומז לחלק המעשים המכונים על שם הצדקה וגמילות חסדים כנזכר לעיל פסוק ב' שהם בכיס [וזהו נגד מה שאמר על מאמר זה לעיל דט"ז ע"ב ע"ש]. ונרדם הוא עצלות המעשה כמו שכתוב פרק קמא דע"ז (י"ח:) יכול יגרה עצמו בשינה כו'. ותרדימה הוא גירוי השינה [ועיין בבראשית רבה (פי"ז) יראה כי הוא עומק השינה]. וקיץ וקציר הם תרתי לישני דיפשפש וימשמש במעשיו בפרק קמא דעירובין((י"ג:) כדפירש רש"י עיין שם, קציר הוא הפישפוש בשעת מעשה וקיץ לאחר המעשה ממשמש. אי נמי קציר ימי הנעורים עת התחלת קצירת המעשים וקיץ ימי הזקנה והיובש. אי נמי קיץ הוא כאורחיה דגומל חסד דרדיף בתר דלים כמו שכתוב בשבת((ק"ד א') ואין צריך לומר לכל הפושט יד ליטול שהוא הקציר כי שלימות המעשה להיות רודף צדקה וחסד גם בזמן שאינו מצוי לנגדו. כי המחשבה והרצון הוא דבר שלעולם יכול לעבוד בהם לד' מה שאין כן למעשים יש זמנים מיוחדים. ומצות עשה שהזמן גרמא כשעושה אותה שלא בזמנה עביד איסורא כדאיתא בפרק בתרא דעירובין((צ"ו.), וקציר הוא כשהזמן גרמא וקיץ אף כשאינו זמן מצות המעשיות הוא רודף אחר המצות כענין ההוא דיתיב אפתחא דרבן כדי דליקום מקמייהו כו' (ברכות כ"ח.). וכדרך שאמרו בסוף פרק קמא דסוטה (י"ג.) במשה רבינו ע"ה וכדרך שאמרו מלאכא לרב קטינא במנחות (מ"א.) וזה אות על הצלחת המעשה:

ו **התחלת** כל דבר גולמי נקרא ראש וכל דבר שיש לו בית קבול התחלתו מכונה פה והנסתרות שם מוח ולב וכליות ראשיתם הראש. והיציאה מן הכח שבראש אל הפועל במעשה ראשיתו הפה שהוא ראש לנגלות [אל הזולת גם כן] שהוא המעשה. וגם עקימת שפתיו הוה מעשה כמו שכתוב סנהדרין (ס"ה א') וכמו שכתוב בפרק כל כתבי((קי"ט ב') שהדבור כמעשה. כי המעשה כלי קבול כמו שכתוב יראת ד' היא אוצרו כמו שכתוב לעיל דהיראה רצה לומר מעשה. וכמו שכתוב שילהי עוקצין לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום בין אדם לחבירו שהוא שלימות חלק המעשים כנז"ל פסוק ב'. דאין ברכה שורה על פתורא ריקניא רק על ממשות כמו שכתוב בב"מ (נ"ט.) דהברכה מצויה בשביל האשה יראת ד' שהיא ההשלמה במעשה כל כבודה בת מלך פנימה דבר הסמוי מן העין בהצנע לכת עם ד'. שכך הוא מדתו של השם יתברך הנגלות צ"ל נסתרות והנסתרות נגלות כמו שאמרו ז"ל על פסוק ואני לא אראנו נאום ד' אראנו. וכן מדתו הברכה נחל נובע מקור חכמה והצלחה רק במעשה ולא בחכמה. כי בדמיון הוא הנסתרות לד' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו הבחירה. מה שאין כן ראשית המחשבה לד' וכך בקשת כנסת ישראל השיבנו וגו' כדרז"ל אבל הקב"ה אומר שובו אלי ואשובה אליכם שאין לאדם אלא ראש ההתעוררות ושם הבחירה. אבל אחר כך ההוצאה לפועל נגלה הוא לד' אלמלא הקב"ה עוזרו ושולח הברכה במעשה ידיו אין יכול לו, ומדתו של השם יתברך קודם ברכה לד' הארץ ומלואה כמו שכתוב בריש פרק כ"מ (ל"ו:) רצה לומר כלי קבול [הוא הארץ] והמתקבל [שהוא ומלואה] שהם המחשבה והמעשה שניהם לד' ואומר שהכל מידו ולא משל האדם. ולאחר ברכה שהאדם מכיר שהכל מידו של הקב"ה ניתן לו אז הוא והארץ נתן לבני אדם אומר שגם גמר המעשה [וראשית המחשבה] משלהם. וכן לענין הברכה אצל הצדיק [לשון יחיד שהוא השלם במעשה וכלי המחזיק ברכה שהוא שלום וכל העם כאיש אחד וכדרך שאמרו פרק קמא דזבחים (י"ב:) על לשון זקן שבמשנה שם וכן הוא גם במדרש (ויקרא רבה פ"ד) גבי יעקב שבעים נפש ובעשו נפשות. מה שאין כן הרשעים בפירוד ורבוי] גם לראש המחשבה הברכה מצויה לא לבד לשלימות המעשה ולרשעים גם פיהם וכלי קבולם [כמו שכתוב בפרק קמא דתענית (ט'.) ברכה עד בלי די עד שיבלו שפתותיהם הם הכלי קבול לאמר די לפי ערך האוצר וכלי קבול. אבל ישפיע יותר מכפי ערך האוצר ויהיה נבלים שפתי האוצר כי אין לו שפה המגדירו ומגבילו לומר עד פה תבוא] מכוסה מלקבל הברכה השופעת על ידי החמס שהיא כינוי להעדר שלימות המעשה שעיקרו בין אדם לחבירו כנ"ל. וחמס היא העדר השלום ביניהם לבד כמו שכתוב בסוף פרק הכונס (ס"ב.) דחמסן יהיב דמי רק לוקח

בעל כרחו והעדר השלום ונמצא פיו פתח הפתוח להצלחת המעשים מכוסה ואין לו כלי קבול לברכה:

ז **השם** והזכרון מעוררים התשוקה לדבר גם ממרחק ועל דרך שנאמר במגילה (ט"ו.) רחב בשמה [אולי נפקא ליה ממה שנקראת רחב הזונה שלא מצינו דוגמתה שם זונה טפל ומחובר לשמה] זינתה אביגיל בזכירתה [אולי נפקא ליה מלשון הכתוב וזכרת את אמתך]. מה שאין כן בקולה וראייתה אינו ממרחק ואין בו תוקף כל כך לכך לא חשבינהו להני שם מקמי הכי בהדי נשים יפיפיות שהיו בעולם. וכן אצל השם יתברך לשמך ולזכרך תאות נפש אף בדליכא קול ומראה [ובלבד ביודעו ומכירו כדרך שאמרו שם] שהם רוח ונשמה רק נפש המתאוה מארץ מרחק. וזכר הוא פועל דמיוני כאלו תמונה לנגד עיניו מה שאין כן שם העצם הוא נעלם. וז"ש בפסחים((נ'.) לא כשאני נכתב כו' שמי לעלם כתיב בהעלם מה שאין כן זכרי שם האדנות לדור דור שהוא השוכן תוך בני ישראל תמונה לנגד עיניהם שויתי ד' לנגדי תמיד וממנו העבודה עבד לאדון. [וזהו ענין מה שנתלה ונתחברה אביגיל לשבט יהודא ומלכות בית דוד ויחסה אליהם וייחס רחב ליהושע בין נון ושבט אפרים אשר מתדמה בתהילים למשכן שילה [שהיה בחלקו] שנטשו. ובשבט אפרים לא בחר שאינו שכונה קבועה וקיימה ולא בחר בעצם רק בבית דוד ובית עולמים שזהו הגלוי שכינה הגמור שויתי לנגדו תמיד ודור דור. מה שאין כן על ידי שמי הוא בהעלם. וכך מדתו יתברך ההעלם הוא גורם הגלוי הגמור וכן רחל אחזה פלך השתיקה כדרז"ל (בראשית רבה פע"א) והיא עלמא דאתגליא כנודע. וכך כל זרעה דרחל יוסף הצדיק ובנימין הצדיק [בעל משכן נוב וגבעון שהיו בחלקו וגם כן נטשם] מה שאין כן דוד המלך ע"ה אמר לא חסיד אני כו' כמו שכתבתי במקום אחר. ולכך יהושע ראש לכובשים כטעם אין עמלק נופל כו' כמו שכתבתי במקום אחר בזה שמדרגתם היא הכבישה וכפיית היצר. מה שאין כן מלכות בית דוד בא אחר הכבישה של משיח בן יוסף הקודמות וגומר הישועה שהוא כאשר רשעים עוד אינם ברכי נפשי נפש דדוד [עמש"ל פסוק ג'] את ד' כו לבו חלל בקרבו ואין מקום כלל ללוחם שבחלל להלחם כי איננו (ע'זוה"ק ח"ב כ"ז.)]. וכן שם וזכר ביחס אל המקבל והמזכיר יש לו תפיסה והרגשה יתירה בזכרון את המוזכר מבשם. אבל באמת הוא להיפך כנודע כי השם הוא עיקר החיות כמו שכתוב כל אשר יקרא וגו' הוא שמו. ובשם כלול כל שורש חיותו ועיקרו של המוזכר אבל בזכר אינו אלא רשימו שבמוח ולב המזכיר ולא מעוצם חיות המוזכר. ומכל מקום זכה גם דוד המלך ע"ה לשם כמו שכתוב ויעש דוד שם ויצא שם דוד בכל הארץ. רק עיקרו מדרגת שזהו דרגא דיליה

בשם האדנות כנ"ל [שהוא הזכר מה שאין כן שם הוי"ה הוא שם העצם להשם יתברך שכולל כל חיות של השם יתברך המושפע בבריאה שזהו קו האמצעי של כל הבריאה כנודע. ויוסף אחיד גם כן בדרגא זו כנודע שזיו איקונין שלו דומה לשל אביו אבל דוד הוא מלך ישראל כנודע. וצדיק הוא שומר הברית דרגא דיוסף שהשם גובר בו [בכתר שם טוב וידוע דטוב דרגא דיוסף] ומכל מקום גם הזכר שלו לברכה. ולכך עמלק נופל בידו שנאמר בידו שנאמר בו תמחה זכר עמלק ששם אין לו כלל וכמו שכתוב שם וגו' ירקב ול"א לקללה היפך לברכה דמשמע שישנו אלא שהוא לקללה אבל באמת רקבובית תעלה בשמו והיה כלא היה. וכמ"ש הפוך רשעים ואינם ואין להם שם כלל אחר שעברו מן העולם אין השם מורה כלל על מקור חיות שלהם כי אין להם חיות כלל רק לפי שעה שהשעה משחקת לו. ואחר שחלפה שעתו. הרי הוא מת ועבר ובטל רק רשימו שלו נשאר על ידי זרעו שלא נמחו עדיין מן העולם בהם יש זכרון והרשימו שלו מצד אלה המקבלים ממנו וזוכרים לו וצריך למחות הזכר. וזהו על ידי דרגא דצדיק שזכר שלו לברכה והוא היפך המיחוי. ואמרו בצדיק לשון יחיד כמו שאמרו ז"ל (חגיגה י"ב:) על צדיק אחד כו' שנאמר וצדיק יסוד עולם וכן הצדיקים הם באחדות ויחדות וכל העולם כולו לא נברא אלא לצוותא לזה והוא כוללם. אבל רשעים אינו אלא פירוד כמו שהיה בדור הפלגה והפירוד ופיזור לרשעים נאה להם ונאה לעולם((שם ע"א ע"ב) ולכך רקביבות עולם בשמם גם עם ריבוים [אבל עמך כולם צדיקים ולכן נאמר בהם חבור עצבים אפרים ואז"ל (בראשית רבה פל"א) אפילו עובדי עבודה זרה כו' שחבורם חבור וקשרם קשר ולא נקרא קשר רשעים כי הם חיים וקיימים לעולמי עולמים ואין רקביבות בשמם]:

פרק ב

משלי א' א'. **חשיב** כל העשר ספירות, משלי הוא המקור. ואחר כך לדעת וגו' חכמה ובינה אחר כך לקחת כו' צדק ומשפט ומשרים הם חסד גבורה תפארת ומובן. ואחר כך לתת וגו' הם נצח והוד כידוע תרין בדי ערבה הם תרין שוקין כמו שכתוב ברעיא מהימנא פנחס רנ"ו ריש עמוד א' ובתיקונים. ואיתא בויקרא רבה((פרשה ל') דערבה לא טעם ולא ריח נגד עם הארץ. וזהו פתאום, ונער נגד חכמה ובינה אחד בימין ואחד בשמאל ואחר כך ישמע וגו' נגד צדיק יסוד עולם המשפיע. ואחר כך להבין וגו' נגד מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה. והוא סוף מעשה במחשבה תחלה הראשון ומקור שהוא משלי וההשלמה להבין משל וגו'. ורצה לומר שמשלים כל כוחות הנפש וקומת האדם:

ב. **חכמה** היא במחשבה שבמוח ובינה הוא הרצון וההרגשה שבלב כידוע ממאמר פתח אליהו. וזה הוא מה שביד האדם כמו שכתוב מה ד' אלקיך שואל מעמך כי אם

ליראה שהוא בלב כמו שכתוב ביומא (ע"ב:) וכמו שכתוב בחלק (קל וחומר:) רחמנא לבא בעי ובדברי הימים כי כל לבבות דורש ד', וכמו שכתבתי במקום אחר באורך ולכך נקרא בינה מה שהאדם מחדש. וחכמה מה שקבל מאחרים. ודעת חבורם רצה לומר כשהחכמה שבמוח נובעת מן הלב. והיא מדרגת משה רבינו ע"ה כנודע וזהו רוח הקדש כדפירש"י בפ' תשא וכאשר אין נובע מן הלב כלל אז הוא כקוף המתדמה לאדם והוא דמיון המתדמה לחכמה אמיתית וזהו בלעם. [שמדרגתו לעומת מדרגת משה כדרז"ל (במדבר רבה פ"כ) אבל באמת אין זה דעת כלל כשל משה שנקרא דעת. וכמו שכתוב בסבא דמשפטים אל אחר אסתרס ולא עביד פירין ופירוש האריז"ל שאין בו דעת שממנו כוח ההולדה יעויין שם ביאורו בעץ חיים]. שפרץ גדר עריות על ידי חכמתו. וזהו שטות באמת כמו שאמרו חז"ל פרק קמא דסוטה (ג':). אבל חכמה היא כאשר דבוקה למוסר. רצה לומר המייסרת לאדם ומגדרתו ובכל מקום מוסר רצה לומר הגדרה לאדם מפרצה בתאות ושרירות לבו. וזהו לדעת כו' שידע מהו חכמה ומוסר ומה אוולת שהיא חכמה זולת מוסר כמו שכתוב חכמה ומוסר אווילים בזו [ונאמר אווילים ישנאו דעת]. ולהבין וגו' כי דבורים ומחשבות היוצאים ונובעים מקירות הלב יש מהם שהם נקראים אמרי בינה והם היוצאים מן הלב חכם לימינו. ויש סכלות והוא היוצא מלב כסיל לשמאלו ואין זה בינה כלל אף על פי שהוא בלב. וצריך להבין רצה לומר להרגיש בנקודת העומק האמת [מעומק טוב הנטוע בלב כל איש ישראלי.] שבלב איזה מחשבה ותשוקה נקרא אמרי בינה:

ג. **לקחת** היינו כשתלוי גם ביד המקבל והיינו כפי גודל התשוקה של המקבל כך שופע בלבו גופי תורה המכונים צדק משפט ומשרים שהם ב' מדריגות הקצוות חסד וגבורה ומישרים הוא קו היושר המכריע ולתת הוא בלי הכנה של המקבל כענין שאינו יודע לשאול את פתח לו בלא אתערותא דלתתא מקודם. כי למי שאינו יודע כלום השי"ת פותח בעצמו ומאיר לו ואז היא הארה גדולה שהוא ממקום יותר גדול. ואחר כך כשמאיר לו והגיע למדרגת לשאול ולבקש מהשם יתברך על ככה ולהשתדל אז השם יתברך מעלים ולוקח אור ההוא ממנו. ואז צריך הוא להשתדל לקחת ואז הוא במדרגה יותר גדולה אבל ההשגה הוא יותר קטנה. ואז כשהוא בהעלם הסייעתא הנגלות ואתערותא דלעילא הפתוחה צריך מוסר השכל בהגדרה מתאות הגוף ומצד השכל. כי יש מוסר אויל כדרך שאמרו אוילים מדרך וגו' יתענו שגם כן מגדירים עצמם מתאות ומתענים. אבל הכזה צום אבחרהו וגו' רק שיהיה בצדק ומשפט ומישרים אז נקרא מוסר השכל הגדרה בשכל. [היא היפך מן סכל שלבו חסר כמו שכתוב גם בדרך וגו' וכמו שכתוב

לעיל ב'. ולכן נקרא משכיל ומושכל ואין כאן מקומו]. ולא כסכל וכמו שכתבתי על זה נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים שזה מעשה טיפש וסכל שלא הועיל כלום בפעולתו כל זמן שלא חרש תלמי לבו מקודם. ועל ידי המוסר יוכל לבא אחר כך שוב למדרגת לתת שיתנו לו מלמעלה שישוב למדרגת נער ופתי באותה מדריגה שהוא עומד בה יהיה במדריגת נער. ושאינו יודע לשאול הקב"ה חוזר ופותח לו שער חדש [כי הפתיחה מהשם יתברך רק לנער כמו שכתוב נער ישראל ואוהבהו וכן מתן תורה נקרא חסד נעורייך וגו'. וכן אז"ל בעירובין (נ"ד.) ובתענית שאין התורה אלא במקום נמוך ושאר לשונות שלהם ע"ש] וכידוע שכך הוא המדה והסדר בעליות המדרגות כי כל מדרגה לשלמעלה הימנה כלא חשובה:

ד. **פתי** הוא כמו תם שאינו יודע לרמות ופיו ולבו שוין ואין בו עצות וישובים וכמו שכתוב פתי יאמין לכל דבר. [רק תם הוא הטוב שבפתיות שצריך ממנו לעבודת ד' לפרקים ועיין בשמות רבה (פ"ג) נדרש פתי יאמין לכל דבר על משה רבינו ע"ה. רק אז היה טוב והוא הכנה לדברי תורה וכמו שכתוב שם שקורין לנער פתיא. שבנערות והתחלה טוב התמימות. כמו שכתוב נעשה והדר נשמע אנן דסגיין בתמימותא עיין שם בפרק רבי עקיבא (שבת) (פ"ח.) ואחר כך כשנכנס דברי תורה באדם נכנס ערמומיא (כמו שכתוב סוטה כ"א:) שהוא היפך התמימות. וכן יעקב אבינו ע"ה איש תם מקודם שהיה עדיין במדרגת יעקב כדאיתא בב"מ (ל"ג:) על פסוק ולבית יעקב חטאתם דאין רצה לומר תלמיד חכם. ואחר כך כשלמד בבית המדרש של שם ועבר כדאיתא פרק קמא דמגילה (י"ז.) והגיע למדרגת תלמיד חכם היה אחיו של לבן ברמאות, ולבן הוא מקור הרמאות רק שאצלו הוא הפסולת, והטוב שבו שהוא הדברי תורה קלטן רחל ולאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל. וממנו הציל יעקב ששים רבוא עדרי צאן כדרז"ל בב"ר (פע"ג) שהם ששים רבוא נפשות כלליות מישראל שהם שורש אותיות התורה כנודע. והוא הנקרא ערמה ולא רמאות וכמו שכתב רבי יוחנן בן זכאי (ב"ב פ"ט:) צדיקים ילכו וגו' רצה לומר בם בהדברי תורה אצל זה הוא רמאות ונכשל בו ואצל זה ערמה וחכמה. [וכן איתא בסוטה (שם) איזהו רשע ערום זה המשיא עצה כו' שרשע על ידי הערמה. ואיתא בברכות (י"ז.) ערום ביראה שהוא על ידי התורה והיינו כמו שכתוב באבות (פ"ג) אם אין חכמה אין יראה שיראה של פתיות אינה כלום רק היוצאה מתוך ערמה וחכמה ועם כל זה מתיירא הוא יראת האמת]. ופתאים וערמה הם מדרגות נעשה ונשמע שהנשמע הוא מה שהשם יתברך נותן לתמימי דרך במעשה. ועל זה אמר רבא אנן דסגינן בתמימותא היינו בנעשה והוא נקרא תומת ישרים הם האבות כמו שאמרו ז"ל((ע"ז כ"ה.) על פי ספר

הישר שהם היו גם כן ההתחלה בתמימות תנחם אל הנשמע. ואמר תנחם כי על ידי התמימות נקרא הולך כמו שכתוב תמימי דרך ההולכים וגו'. פירוש הליכה הוא טירדא בעסק כמו שכתוב פרק א' דברכות (י"א.) על בלכתך בדרך. ועל ידי הנעשה הוא הטירדא והעדר המנוחה שלכן אין האומות חפיצים דאמר אי מציתו קבליתו. ופירוש לא מציתו והרי אין הקב"ה בא בטרוניא לומר דבר שאי אפשר כלל לעשותו. רק לא מציתו שמבטל שלות העולם הזה ונייחתו. אבל ישראל מסכמים לכך שלכך אמרו נעשה מקודם שזהו התמימות כענין נחית כצאן עמך. שהצאן נמשכים אחר הרועה לכל אשר יחפוץ. ועל ידי זה הם נקראים הולכים והיא תנחם למחוז חפצם שהוא הנשמע שנותן השם יתברך. ופתי אין בו חכמה ונער אין בו בינה כמו שכתוב אולת קשורה בלב נער כמו שכתוב לעיל ב'. פירוש אולת ודעת הוא הפכו כמש"ש. וכך מזימה פירוש מסיר הזימה כמו מסעף משרש מתאב וכדומה רצה לומר עצה ברורה היפוך מדמיון שזימה הוא דמיון. [ומזימה נמשכים מחשבות דמיונות לאדם וכמו שכתבתי במקום אחר וכמו שכתוב בב"ב (קס"ד:) שלשה דברים אין אדם ניצול בכל יום כו' ועיון תפלה. היינו דמיונות ומחשבות זרות המבלבלות אותו. ומי שניצול מהרהורי עבירה שהוא זימה ניצול גם מדמיונות ומחשבות זרות. וחשיב שם שלשה דברים עיון תפלה במחשבה שבמוח והרהורי עבירה בלב ואבק לשון הרע בדבור והכ"א ואין כאן מקום להאריך]. ולכן הקב"ה שחותמו אמת (שבת נ"ה ע"א) נקרא שונא זימה ובלעם שהיה היפוך דעת אהב זימה וכמו שכתבתי שם [ומכל מקום אמר דברים ברוח הקודש שהם במדרגת דעת כמו שכתבתי שם שהרי הם אמת ונכתבו בתורה ואינם דמיון. כי יש בדמיון גם כן מעורב אמת בתוכו כענין חלום שהוא דמיון ויש בו תבן ובר. ובחכמה אתברירו פירוש בתורה וכענין שמואל שאמר פעם החלומות שוא ידברו ופעם בנייחא שכל החלומות אחר הפה מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה והם דברי חכמים ופיהם כמו שכתוב שיחו אלו בעלי תלמוד שכל שיחתם תורה ואין כאן מקום להאריך. ולכן נאמר חנוך לנער על פי דרכו וגו', ועל פי התורה יוכל לברור האמת מתוכו ולהסיר הזימה והדמיון:

ליקוטים

פרק א

א. **כי** תבוא וגו' מראשית וגו'. כי איתא (כתובות ק"י ע"ב) הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש כו' דומה כו'. פירוש שגם בדמיון שהם כל טובות עולם הזה [שהם רק לפי שעה וכל מה שלפי שעה נקרא דמיון. כי שפת אמת תכון לעד. ודמיון הוא המתדמה לאמת

ואינו. וכן העולם הזה בפני עולם הבא כקוף בפני אדם מתדמה בשעתו לעולם מלא. אבל אחר שעה שחולף ועובר כל תאותיו וחמדותיו ומתבאר שהיה רק עד ארגיעה והוא לשון לשקר ועלמא דשקרא ולא עולם האמת] יש אלוקות. פירוש שמכיר שהשם יתברך נותן לו זה שזה ענין נתינת ארץ חמדה שנותן כל חמודות העולם הזה גם לישראל. רק ההבדל שהם מכירים ויודעים שהשם יתברך נתן להם ולא בכוחם ועוצם ידם או למילוי תאותם שזהו דמיון. ועל זה היא הברכה לפניה שתיקנו חכמים שאז הארץ נתן לבני אדם כדאיתא בריש פרק כיצד מברכין דהיינו אחר ברכה שהוא ההכרה בנותן הטובה. ומן התורה היא מצות ביכורים דוגמתה. מראשית כו' כמו ברכה לפניה הגדתי היום וגו' ופירש"י שאינו כפוי טובה שמכיר שהשם יתברך נתן לו. ולכך ביכורים בזמן שמחה (כמו שכתוב פרק א' דבכורים מ"ו) צריך להכיר במקום גילה שם תהא רעדה (ברכות ל' ע"ב) להיות השם יתברך נוכח עיניו שעל ידי זה נמשך היראה ורעדה כמו שכתוב בהג"א דריש אורח חיים. רק השמחה תהא כאשר הוא יתברך נותן לו שמחה וכאותה שאמרו בפרק אין עומדין((ברכות שם) תפילין מנחנא. פירוש תפילין הוא כמו את ד' האמרת כדאיתא פרק קמא דברכות (ו' ע"א). ואז השמחה מותרת כי ממקום קדוש תהלך וכן ביכורים הגדתי וגו' אשר וגו' וממך הכל:

ולכך אין מביאים ביכורים אלא מארץ ישראל ששם הוא הכרה זו מה שאין כן בחוץ לארץ דומה כו'. הדמיון הוא כמי כו' כי מקבל מתמצית האומות עכו"ם והכרות הנתינה של השם יתברך בנוכח נעלמת תוך הדמיון המסתירה שהם חמדות ותאות העולם הזה השופעים על הלב על ידי זדון האומות עכו"ם ששוכן בתוכם המטמאים את הארץ להיות טומאת האויר משפיע טומאה בלב הישראלי גם כן להעלים ולהסתיר הכרת הנוכח של השם יתברך שיוכל לומר אשר נתת לי ד'. ולכך צריך להזכיר ארץ בברכת המזון שהוא דאורייתא לברך כשהוא שבע. ואף על פי שניתן קל וחומר לדרוש אכשהוא רעב מכל מקום אינו אלא מדרבנן כדרך שכתב בספר תולדות יעקב יוסף על וכל שכן למיימינים בה ע"ש. וכן ודאי כל שכן יש על הברכה והכרת הנוכח שלפניה מכל מקום אינו מפורש בלב האדם רק מוכחא ממילא מתוך ההכרה כשהוא שבע שאז ההכרה מפורשת אחר האכילה הראויה כדת של תורה. וחכמים הוסיפו כדי להכין האכילה על צד הראוי בברכה שלפניה בפירוש על פי השתדלותם. כמו שכתבתי במקום אחר בביאור מאמר חז"ל (שם נ"ג ע"ב) והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים כו' ואין כאן מקום להאריך:

וצריך לומר בברכת המזון ברית ותורה וארץ. כי ארץ שם הוא הכרת הנותן וכמו שכתוב אשר ד' דורש וגו'. והיא הראשונה מעשרה קדושות דריש כלים. וקדושה היא בתאוות כמו שאמרו חז"ל וכמו שכתבתי במקום אחר. והיינו כשמחזירה למקורה ואוירא דארץ ישראל מחכים (ב"ב קנ"ח ע"א). פירוש חכים בלשון ארמי הכרה וכן כל חכמה בלשון הקודש הכרה בטוב הדבר על אמיתות וזהו באוירא דארץ ישראל. וכן בתורה שהיא מחכימת פתי. ואמרו בפרק שני דייני גזירות המביא דורון לתלמיד חכם כמקריב ביכורים כנ"ל בטעם ביכורים. ואיתא בפרק מקום שנהגו עם הארץ אסור לאכול בשר. כמו במדבר נאסרו בבשר תאוה רק שלמים דבעלים משלחן גבוה זכו חלקם. אבל בלאו הכי אין מכיר הנותן עד שלא נכנסו לארץ. ומשכנסו לארץ שאוירה מחכים כנ"ל הותר להם. ורק בצירוף התורה שעל ידה החכמה כנ"ל. והעצה לעם הארץ כמו שכתוב שילהי כתובות דמתדבק לתלמיד חכם ונעשה כמוהו ע"ש וכמו שכתוב בשבועות (מ"ז ע"ב) קרב לגבי דהינא ואידהן. ולכך מביא לו דורון כמקריב ביכורים [וגם ביכורים היו אוכלים כהנים. שהם שלוחי דרחמנא הזוכים משלחן גבוה ומכירים הנותן. ושליחו של אדם כמותו מחשיב כמביא לפני ד' מה שנותן להם מאחר שהם מכירים שהשם יתברך נותן להם על ידי זה הם שלוחיו שמכירים שהם רק שלוחי השם יתברך בעולם הזה ואין יכולים לשנות כלום מדעת המשלח]:

והברית הוא קשר ויחוד אומה זו להשם יתברך כמו שכתוב בנדרים (ל"ח ע"ב) שאין הערלה נקרא אלא על שם אומות העולם עכו"ם. והיינו על דרך שאיתא בשבת (קי"ט ע"א) תבלין אחד יש לנו ושבת שמה כו'. כי שבת הוא גם כן אות ביני וביניכם וגו' דייקא. והוא דוגמת תפילין כידוע מה שכתוב בסמ"ג טעם דאין מניחים תפילין בשבת ע"ש וכנ"ל בתפילין מנחנא דהוא הכרת השמחה והרחבת הלב שהוא רק מהשם יתברך. כך בשבת אז תתענג על ד' וגו' ואדרבה מצוה בכל מיני עונג וחמדות עולם הזה כי מכיר שהכל מהשם יתברך. וזהו רק לישראל. ואות ברית הוא אות ב' שהוא קבוע וקיים בכל בית ישראל אפילו בערלים כמו שכתוב בנדרים (שם) כי מי שהוא זרע אברהם יצחק ויעקב השם יתברך מעיד עליו כמו שכתוב ביוצאי מצרים שמי מעיד עליהם וכמו שכתוב בסנהדרין (מ"ד ע"ב) אף על פי שחטא ישראל הוא [ועיין פרק קמא דראש השנה (י"ז ע"א) פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפילין פושעי אומות העולם בגופן אמר רב בעבירה. כי שני האותות נקראים בגופן ומכל מקום פושעי ישראל בעבירה לא נקרא בגופן. כי אות ברית דישנו אפילו בערלי ישראל כנ"ל. מעיד שתאותן הוא מהשם יתברך מה שאין כן פושעי אומות העולם שהערלה נקראת על שמם כנ"ל]. והיינו רק על ידי

אות הברית ועל ידי זה הוא נשלמת ההכרה בנותן גם בכל חמודות העולם הזה ועל זה נאמר לא עשה כן לכל גוי. [ורז"ל דרשו חוק על מילה] שזה עיקר התורה שנקראת חכמה לשון הכרה כנ"ל ולכך צריך להזכיר שלשתן בברכת המזון. ואמרו בערכין. סלקא דעתך אמינא דכהנים פטורים מברכת המזון הואיל ולא נטלו חלק בארץ. פירוש דכהנים ד' חלקם כמפורש בפסוק וכל מאכלם ורכוש השייך להם בעולם הזה הוא הכל משלחן גבוה וכל מתנות כהונה מצוה קעבדו בקבלתם ומאכלם כמו שכתוב בפסחים דאכילת תרומה מקרי עבודה וכן כל מתנות כהונה הכל משולחן גבוה. וממש דוגמת המן לחם מן השמים כי אין להם שום סבה טבעית תמידית קבועה לפרנסתם שזהו החלק בארץ. וכמו שכתבתי במקום אחר במ"ש ביומא (ל"ה ע"ב) עני ועשיר ורשע באין לדין כו' ע"ש. כי כ"א הנסיון הוא בהפכו ויוסף הצדיק כידוע ונזדמן לו רשעות וכהנים עניים ואין להם כלום ונזדמן לרבי אליעזר בן חרסום עושר. ובית דוד בתכלית העושר ונתנסה הלל בעוני: **ולכך** באים אלו לדין כי הם ג' מדריגות ברית [יוסף שומר הברית. ורשע בעריות מחללו] ותורה [הם הכהנים כמו שכתוב שפתי כהן וגו' ותורה יבקשו מפיהו. ובתורה בפסוק ובאת אל הכהנים וגו' שהם המורים לישראל ובני תורה. ועשיר טרוד בעסקיו ובטל מן התורה כמו שכתוב המבטל כו' מעושר כו' ובנדרים (פ"א ע"א) הזהרו בבני עניים שמהם כו']. וארץ [המלך לו הארץ. ועני אין לו חלק בארץ. ואיתא בנדרים (מ"א ע"א) אין עני אלא בדעת ובאמת הכ"א כמו שכתוב בירושלמי (דתרומות) ליבא בכיסא תליא ודעת הוא ההכרה כענין דע את אלקי אביך וגו'. ולכך כל מי שיש בו דיעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו. כי בית המקדש הוא מקום ההכרה הברורה כידוע. וכמו שכתוב שלש פעמים וגו' את פני ד' ומכלל קדושת הארץ ושייך למלך. ולכך הוא נתינת הארץ בשפע חמדת עולם הזה בלא טרדה מזה נמשך הדעת וההכרה] שהם כולם מיוחדים לישראל דייקא ולא עשה כן לכל גוי שהם אי אפשר להם להבדל מתאות עולם הזה ולדעת כי הכל מהשם יתברך. ודבר זה הוא רק מיוחד לישראל שאין לך אחד מישראל שאין לו ד' אמות בארץ ישראל. וד' אמות הוא שיעור מקום השייך לאדם בכל מקום ורצה לומר שמכיר שמה ששייך לו בעולם הזה מתקדש בקדושת הארץ. שהוא קדושה מצד הידיעה שהוא ארץ אשר השם יתברך נתנה לנו ולאבותינו ולא בכוחינו ועוצם ידינו והשתדלותינו הגיעה לנו זהו כל תכלית קדושת הארץ וכמו שכתוב לעיל. וישנו לכל אחד מישראל חלק בה וכן כל ישראל יש להם אחיזה ושורש בתורה כנודע. וכמו שכתוב בשבת דכל הנפשות עמדו על הר סיני וכן כל ישראל נקראים מולים כנ"ל. וכמו שכתוב ועמך כולם צדיקים וידוע דצדיק היינו שומר הברית [וכידוע דעמודא דאמצעיתא הוא ד' ספירות כתר תפארת

יסוד מלכות. וכל ישראל אחודים בקו האמצעי הזה שהם זרע יעקב וגם נאמר ואתם הדביקים וגו'. וג' ספירות תפארת יסוד מלכות הם תורה וברית וארץ כנ"ל. וכתר הוא מה שנאמר חלק ד' עמו וגו' ונאמר בנים אתם לד' וכל בן יש לו חלק במוח האב כנודע וכמו שכתוב ישראל עלה במחשבה ורצה לומר כל נפש פרטי]. ומכל מקום בהתפשטות הם בג' משפחות הנזכר לעיל. בכל אחד חלקו וההכרה שעל פי התורה היא היותר ברורה מכולם. ולכך הכהנים כל מאכלם משלחן גבוה ולא הוצרכו לחלק בארץ. ולכך סלקא דעתך דאינם צריכים לברכת המזון. וכדרך שאמרו במכילתא העוסק בתורה פטור מן התפילין שהוא אות הב' כנ"ל:

וענין ב' האותות הנזכר לעיל אות ברית הוא בטרם ידע הנער וגו' שהוא אות על היהדות מלידה מבטן ומהריון בלי שום השתדלות. ולכך אי אפשר כלל להיות פושעי ישראל בגופן מצד אות זה כנ"ל. כי זה אינו בידו דאף על פי שחטא ישראל הוא ועל כן נשתל באומה זו. ותפילין הוא אות דהשתדלות שהוא כעבד הנושא חותם רבו כידוע שמעיד על עצמו שכל השתדלות מוחו [בתפילין של ראש] ולבו [בתפילין של יד] הכל לרצון השם יתברך. וזה בידו להיות קרקפתא דלא מנח תפילין כי הוא במעשה רק בשבת שהוא מעין עולם הבא האות שלא במעשה והשתדלות בני אדם רק יומא הוא דקא גרים מעצמו להיות לאות. ודייקא אדרבה בשביתה ממלאכה וכל פעולת אדם בהשתדלות כי בעולם הבא יהיה גם זה אות מבורר לכל שאי אפשר להשתנות ולא לטעון עליו כלל. שכל השתדלות האומה הישראלית הוא רק לכבוד שמים כי יבורר שכל מעשינו והשתדלותינו הכל גם כן מאת השם יתברך ולא היה בידינו כלל. וכמו שכתוב כי גם כל מעשינו פעלת לנו. ומאחר שאנו מלידה מבטן מהריון בלי ידיעתינו ודעתינו כלל מוקדשים לשמו מכל מקום חותמו גם על כל הפעולות שפעל על ידינו מסתמא הכל היה לכבודו אבל בעולם הזה אין דבר זה מבורר עדיין. ולכן איתא שם בראש השנה גיהנם כלה והם אינם כלים שכל זמן שיש גיהנם בעולם עדיין נקרא עולם הזה. אבל כשגיהנם כלה אז הם אין כלים אף הקרקפתא דלא מנח תפילין ואין כאן מקום להאריך, ואיתא העוסק בתורה אין אור של גיהנם שולט בו. והוא ההצלה מעונש של קרקפתא דלא מנח תפילין כי מאור של דברי תורה מאיר על כל השתדלותו בעולם הזה אף בעניני עולם הזה הכל מהשם יתברך שזה ענין התורה כנ"ל והוא דוגמת תפילין:

וכל הג' אותות הנזכר לעיל שהם לברר עוצם קדושת ישראל. והבדלם מאומות עכו"ם כנ"ל מצילים מגהינום שעיקרו לאומות העולם עכו"ם כמו שכתוב בברייתא דרבי יהושע בן לוי, וכמו שכתוב בשבת (ק"ד ע"א) ט"ר י"ש כ"ת יש לי כתות של אומות העולם עכו"ם.

[וזכרו שם זרעו של יצחק שהוא המציל ביחוד כמו שכתוב בפרק רבי עקיבא על פסוק כי אתה אבינו. וכמו שכתבתי לעיל כי הכרת התורה היא היותר ברורה] ומחולקים בהצלתם כי שמירת אות הברית אין מניחו ליכנס לגהינום כמו שכתוב בפרק עושין פסין. והוא נגד אברהם אבינו ע"ה דלכן הוא יושב ומצילם כדאיתא התם. והבן לשונם יושב על פתחו של גיהנם כמו שכתוב שם גיהנם על עסקי חינם שעיקר גיהנם על עריות, דהיינו בפושעי אומות העולם עכו"ם בגופן, ופתחו של גיהנם רצה לומר כמו יושב על פתח בית הזונות. כי הוא היה מברר כל התאות רעות כנודע ממדריגתו עד שזכה לברית בבשרו שהוא האות שכבר ביררן ושאין לו עוד שום תאוה לרע רק כל תאותיו וחמדות הכל לד'. וזהו מלידה ומבטן ולכך מצד אות זה וקדושה זו אין מניחו ליכנס כלל רק עומד על פתח בית הזונות. אבל אין נכשל כלל בתאוה גופה כנ"ל דעמך כולם צדיקים ואפילו ערלי ישראל נקראים מולים. [וכל מכשולי בני ישראל בתאוה זו יבורר אי"ה לעתיד על דרך שנאמר ביהודה יצתה בת קול ממני יצאו כבושים]. ומדרגה זו זכה אברהם דייקא שהוא לא היה מלידה מבטן כמו שכתוב (נדרים ל"ב ע"ב) בן ג' שנים הכיר אברהם בוראו וזכה לברית בשר שהוא כאלו נשתנה כל חומר גופו ובשרו וכאילו הוא מלידה מבטן קדוש. ואות התורה אינו מבטן דאדרבה כשנולד שוכח כל התורה כדאיתא בפרק המפלת. [אבל מכל מקום זהו מצד הנגלה אבל מצד הנעלם אדרבה קודמת וכדאיתא שם על פסוק מי יתנני כירחי קדם]. נכנס אלא שאין האור שולט בו, זה מדרגה יותר גדולה שאפילו עומד בבית הזונות עצמה אין מתייירא. וכן אפילו הגדיל עבירות זו למעלה מזו המאור שבה כו'. ותלמיד חכם שעבר כו' אל תהרהר כו' (ברכות י"ט ע"א). ובמועד קטן (י"ז ע"א) בההיא דעיילוהו למערתא דדיינו וקבלוה וכדאמרינן פרק קמא דשבת (יא ע"א ע' ברכות ו' ע"א) דין היינו תורה [וקושית תוס' שם לא קשה מידי. והיא מדרגת יצחק אבינו ע"ה אבל למערתא דחסידי שהוא מדרגת חסד לאברהם לא קבלוהו]:

והוא אחר שעמד על דעתו והגיע לבחירה, אות על בחירתו שהוא לטובה ושלא בחר כלל ברע. וכל מעשיו היה אך לטוב שכך כוחה של תורה וכמו שכתבתי בזה במקום אחר והוא כנ"ל שהוא אות על השתדלותו ושאינו קרקפתא דלא מנח תפילין. והוא נגד יצחק שהוא עמוד התורה כמו שכתבתי במקום אחר, וכמו שכתוב מפי הגבורה שמענו רצה לומר שגם בדמיון יש לו אלוק' שזה נקרא אור תורה וזה נקרא גבורה שהוא מדרגת הצמצום של אור השגתו יתברך אף בעולם הזה החמריי ומלא שקר. ולכן אמרו שאין חוץ לארץ כדאי לו ששם דומה כו' כנ"ל. והוא הראשון שאמר צודה לי וגו' שהשיג השראת רוח הקודש רק על ידי מטעמים ותענוגי עולם הזה שזהו רק על ידי התורה וכמו שכתבתי

במקום אחר. וכמו שכתבתי לעיל דמאכל תלמיד חכם כבכורים וכן משקהו כמנסך על גבי מזבח כמו שאמרו ז"ל. ועל ידי הנסכים וקרבנות היה זוכה להשראת שכינה. וכן על ידי הבכורים היה אומר אשר נתת לי ד' בהכרת הנוכח מסתמא זכה כל מביא בכורים לכך. וגם נאמר ועניתּ ואמרת ואיתא במדבר רבה קהלת כל מקום שנאמר עניה ואמירה בלשון הקודש וברוח הקודש. הרי זכה לרוח הקודש כל מביא ביכורים באותה שעה. ואין צריך לומר לכהנים באותה שעה שגדול כוחם יותר שכל כח השגת רוח הקודש של הבעלים הוא רק על ידי הכהן. וכמו שרמזו ז"ל כהן הניח ידו תחת יד בעלים ומניף ואחר כך קורא הפרשה דבלא הכהן לא היה יכול לקרות הפרשה ברוח הקודש כלל. וכמו שכתוב כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים וכל עיקר קדושה שמשיגים הבעלים הוא על ידי אכילת הכהן. ואכילת מזבח על ידי זה משיג הכהן קדושה שהוא שליחא דרחמנא. ואכילת מזבח מכשיר שירים לאכילה. רצה לומר מכין ומכשירם להיות בהם שם קדושה ולחם שמים כשיאכלום הכהנים. והבעלים תחת הכהן ומקבלים קדושה ממנו וכן המביא דורון לתלמיד חכם כל שכן שהתלמיד חכם משיג אז רוח הקודש ועל ידי הוא ההשפעה למביא. ודבר זה הוא רק על ידי התורה שנקראת אכילה ושתיה וכמו שכתוב לכו לחמו בלחמי ושתו וגו'. ואמרו חז"ל בתלמיד חכם שכל שיחתן דברי תורה מאחר שדברי תורה בדבור כל דבורים שלהם דברי תורה . כי כל דבר שכל מחשבות האדם שקועים שם כל העסקים שהוא עוסק בכל נקראת אותה שקיעות המחשבה שהיא שקועה כנודע. וכן אכילה ושתיה דגוף שהוא דוגמת שיחת חולין היא גם כן דברי תורה ואכילה ושתיה לנפש. ולפי שבזה הוא חיבור הגוף בנפש והגוף נהנה גם כן על ידי דבר תורה ואז הגוף מתכלל גם כן בקדושה על ידי זה דייקא הוא רוח הקודש ואין כאן מקום להאריך עוד:

ויעקב זכה לאות הג' שהוא הארץ כמו שכתוב בפרק כל כתבי נחלת יעקב בלא מצרים. רצה לומר שבכל מקום שהוא שם הוא קדושת הארץ ולא מוגבלת דוקא בגבולי ארץ ישראל הידועים. רק כאשר הוא זוכה לקדושת רצה לומר שאז הוא בכל מקום לכתו ד' אמות שלו הם קדושת הארץ. כדרך שאמרו (ברכות ח' ע"א) משחרב בית המקדש אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה משמע שהם קדושים בקדושת ארץ ישראל. וזה זוכה המענג שבת כדאיתא התם שעונג שבת הוא כענין קדושת הארץ כנ"ל. וזה מעלה יותר גדולה שגם שנכנס לגיהנם ושולט בו סופו לצאת. כמו שכתוב בפרק שני דייני גזירות ארץ החיים וארץ שמתיה חיים כו'. ורצה לומר כידוע מדרגת יעקב שהוא חבור ב' המדות של אבותיו וקו האמצעי המחבר ב' הקצוות. וכן זה מחבר ב' האותות הקודמין.

והיינו שגם שחטא מברר שלא חטא מעולם ושהוא הלידה מבטן קודש בלי שום חטא כלל, ועל זה הוא הגלות וכן כל הצרות שעברו על יעקב שהוא הנכנס בעובי של קורה כמו שכתוב בהרואה הכל לפי שעה. ואיתא בתנא דבי אליהו רבה פ"א יום טובה משכח יום רעה ע"ש. ונמצא בעת טובה נשכח כל הרעות שנעשו וכאלו לא היו זהו מדרגת יעקב המחבר ומתווך ב' הפכים בנושא אחד שחטאו ובאמת לא חטאו והבן זה:

ומזכירים גם כן מלכות בברכת המזון. הוא נגד דוד המלך ע"ה רגל רביעי שבמרכבה שאינו מכלל אבות העולם שהם אבות ומעידים על תולדותיהם שהם כיוצא בהם מלידה ומבטן של כל פרט וכנ"ל. וזה מעיד על האחרות של כל פרט שהוא קישור כל הנפשות שעברו ושהכל אך טוב. וזה עוד מדרגה יותר שגם שהוא בגיהנם ושולט בו ואין יוצא עדיין גם כן טוב. וכמו שכתוב גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שגם שרע ובעת שהוא רע מכיר האמת שהוא טוב זהו דרגא דדוד המלך ע"ה. ואמר על עצמו לי דבר צור ישראל מושל כו' שהקב"ה גוזר וצדיק מבטל (מ"ק ט"ז ב'). היינו מצד מדרגה זו כמו שכתבתי במקום אחר בביאור מרז"ל (שיר השירים רבה) לא זז מחבבה עד שקראה ביתי כו' אחותי כו' אמי כו'. ואין כאן מקום להאריך בענין ד' מיני בטחונות ותקיפות אלו שיש לאיש הישראלי לבל יפול ממדרגתו גם בכל מיני גריעות וחסרונות שיראה בעצמו לכל מי שבשם זרע אהרהם יצחק ויעקב יכונה. [שגם הגרים הנלוים על בית ישראל נקראים בכתוב ובשם ישראל יכונה ודרשו רז"ל אלו הגרים. ומאחר שהרוח הקודש אמרה ובשם ישראל יכונה מסתמא יתכנה באמת כן אלא שאינו דם העצם בתולדה רק כינוי שהוא שם המתחדש לאדם אחר כך על ידי פעולותיו. אבל מכל מקום הוא מכונה כך וגם איתא ביחזקאל שהגר יהיה נחלתו בנחלת השבט שיהיה הרי שהוא נכלל תוך השבט ואין כאן מקומו]:

והם ג' מתנות טובות שאיתא בפרק קמא דברכות שניתנו על ידי יסורין. כנודע שהגלות התחיל מלידת יצחק [כי מדת האהבה אין שם יסורין ורצועה לאלקאה] כי היסורין למתק הגוף כדאיתא שם. ואות הברית הוא בגוף להעיד שהגוף נקי ומוכן לאות זה. שהוא אות על בשר קודש של ישראל שאינו בשר חמורים ואינו מתאוה לרע. וכמו שכתוב גלוי וידוע שרצונינו כו' ומי מעכב כו' וזה עומק הרצון הוא מצד אברהם אבינו ע"ה ועל זה הוא אות הברית. ותורה הוא תבלין ליצר כמאמרו רבותינו ז"ל בב"ב וסוכה וקדושין. וכן אמרו איזה גבור [דרגא דיצחק] הכובש יצרו. וארץ ישראל הוא ההיפוך משעבוד מלכויות עכו"ם. מה שאין כן רצונינו כו' עומק הרצון הוא חרות מיצר הרע ומשעבוד. ולכך מצד אברהם אבינו לא היה הגלות ורק מצד היצר ושעבוד היא היסורין. ויסורי

שעבוד הם יסורין בפועל והתחיל זה מיעקב וירד למצרים. ויסורי היצר הוא בכח שצריך הגדרה לכבשו דרגא דיצחק כנ"ל שהיה מוגדר בארץ ישראל שאין חוץ לארץ כדאי לו. ולא זכה לנחלה בלי מצרים שהוא בלא שום הגדרה מכל מיני תענוגים ושמחה. רק על פי התורה שמגדרת ומגבלת האדם.. ויעקב הוא בלי גבול וכידוע דשם הוי"ה רומז מדרגת יעקב. ופירוש היה הוה ויהיה בהתפשטות לאין קץ. רק אין השם שלם כל זמן שלא נמחה זרעו של עמלק. היינו כל זמן שיש שעבוד מלכויות עכו"ם בעולם לא זכו עדיין לשלימות מדרגתו נחלה בלי מצרים. רק מקודם הוא השעבוד כי אין השמחה בשלימות אלא כשהיא במקום רעדה. וארץ יראה ולבסוף על ידי זה שקטה ונמשך שמחה. וכן הוא בסדר השנה [כידוע שהכל שוה בעולם שנה ונפש]. מקודם ראש השנה ואחר כך סוכות זמן שמחתינו [כידוע דג' מועדות הם נגד אברהם יצחק ויעקב וסוכות נגד יעקב. ושבת מעין עולם הבא (שהוא מתנה ג' הנזכר לעיל) נגד דוד המלך ע"ה. וכן שבת נקראת מתנה בפרק קמא דשבת (י' ע"ב) וכולם מתנות אלא דמכל מקום ההתחלה נראה שביד האדם ובחירתו ולכך נקראים ישראל דמקדשי לזמנים. [אבל באמת הוא להיפך כי האבות מעידים על התולדה הטובה שזה לא לקח לעצמו. ודוד המלך ע"ה על הסוף רק כך מדת השם יתברך וכמו שכתבתי בזה בכמה מקומות ואין כאן מקומו]. מה שאין כן שבת קביעה וקיימא דלא שייך בחירה כי גם הרע טוב כי גם כי אלך וגו' וזהו האחרית וכן שמיני עצרת כידוע משל רבותינו ז"ל למלך כו' ואין כאן מקומו]. כי בלאו הכי יש שמחה של הוללות וקוף המתדמה לאדם. רק השמחה צריך שיהיה מתוך היראה וכמו שכתוב בתנא דבי אליהו רבה רפ"ג אני שמחתי מתוך יראתי:

וזהו הברכה שלפניה שתיקנו חכמים ואינו בתורה שבכתב. כי הכתב הוא המפורש וגלוי לכל ודבר זה אינו נגלה עדיין לכל בעולם הזה כל זמן שלא נמחה עמלק אין השם שלם רק ברכת המזון לאחריה כשהוא שבע מכיר שהטובה לא היתה מוזרת ומורחקת מהשם יתברך רק קבלה מתוך ידו הפתוחה הקדושה והרחבה. אבל לפניה אינו מכיר. וזהו סוד וראית את אחורי ופני לא יראו. וגם כן מה שכתוב בזוהר על פסוק לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה דאיעקב ודוד ע"ש ואין כאן מקומו. רק בבכורים במקדש ולא היה אומר הפרשה עד שנכנס למקדש. שם מקדושת המקדש שם היה מכיר זה לומר אשר נתת לי ד' ומגיע לכהנים שהם התלמידי חכמים כנ"ל ומסטרא דיראה כמו שכתוב למען תלמד ליראה וגו' מן הכהנים והתורה היא ההגדרה כנ"ל. ויצחק הוליד את יעקב אז הוא שמחה שלימה. וגם הכהנים אתי מסטרא דחסד כנודע בזוהר. ונמצא יש בהם זיווג המדות והוא מדרגת יעקב כידוע. ולכך נותן לפניהם מראשית טובת הארץ בזמן

שמחה שמגיע להם. וגם הוא דרגא דשם הוי"ה וכמו שאמרו חז"ל יעקב נקרא בשמו של הקב"ה. וגם הכהנים כנותן לפני ד' וגם כי עבד מלך מלך וכמו שכתבתי לעיל. ולכך נסמכה למחיית עמלק. ואחר כך כי תבוא כניסה אל הטובה כנ"ל (זהו כל זמן האסיף הקודם לר"ה גם כן). ואחר כך בכורים שזמנה בזמן שמחה מעצרת ועד החג שהוא מהחל קבלת עול התורה וההגדרה עד תכלית שלימות השמחה נחלה בלי מצרים, [ולכך מזכיר יעקב בפרשת בכורים ומתחיל ממנו. וענין ארמי אובד אבי לא נזכר בספר בראשית כלל רק מה שאמר הבנות בנותי והבנים בני והצאן (הם ששים ריבוא נפשות ישראל) צאני. שרצה שיהיה להם עדיין שייכות לו וקרואים על שמו. ובזה אובד אבי שם אב מיעקב כי לבן ממש הפכו כנודע דרגא דיעקב איש תם ולבן רמאי. אבל באמת אמרו הלא כנכריות נחשבנו לו וגו' שאין לו עוד תואר אב עליהם: ולברר זה היה גלות מצרים וכמו שכתבתי במקום אחר שענין גלות מצרים הוא לברר שורש זה שנפש הישראלי מבטן משונה מן העכו"ם זה בשר קודש וזה בשר חמורים. ואלו היו מיוחסים אחר לבן לא היה כן כי היה נקלט גם כן שורש רע. אבל באמת לא נקלט בהם שורש רע דלבן כלל. ועל ידי זה הוא בירור התורה על ידי גלות שהתורה הוא ערמה דקדושה היפך ערמת לבן דטומאה. וכמו שאמרו חז"ל נכנסה תורה נכנסה ערמומיא. וכמו שכתוב אני חכמה שכנתי ערמה רק בחכמה אתברירו והתורה מפרדתם זה מזה דזה טמא וזה טהור ואין כאן מקום להאריך עוד:

פרק ב

ב. וישב יעקב. ביקש לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף. כי ידוע דלא תרצח ולא תנאף הם אבות כל המדות רעות וכוללים כל הרע שבעולם והם ס"מ ונחש הידועים בזוהר כמה פעמים ס"מ שרו של עשו שהוא רציחה והרציחה בדיכרא וניאוף בנוקבא כידוע בכל מקום. והיא נחש מקמיה דס"מ אשה זונה שכל שיחתה אינו אלא ניאוף כמו שאמרו חז"ל. וכמו שכתוב ראה אותן עסוקין בדרך ארץ ונתאוה להם וכמו שכתוב שבא על חוה והטיל בה זוהמא. [ולכן איתא סוף פרק קמא דבבא קמא שדרו של אדם אחר שבע שנים נעשה נחש. שדרה הוא מהלך טיפי הזרע מן המוח לגיד ושם התאוה וכמו שאמרו חז"ל (ברכות י"ג ע"ב) שלא יישן פרקדן. ולכך נעשה נחש דרגא דיליה דאחיד ביה ובלבד דלא כרע במודים. שנהפכו חוליות שבשדרה ונעשו מרכבה לעבודת השם יתברך ואי אפשר עוד להיות משכן לרע כלל וכמו שאמרו חז"ל שמי מעיד בהם. ובמקום אחר כי אבות והודאה הם התחלה וסוף אבות ומשיח. וברכת הודאה הוא נגד משיח שאז הוא יודו כל באי עולם להשם יתברך. ולכן אחר כך שים שלום שהוא בא לעשות שלום בעולם

ועל ידי זה נתקן חטא נחש שהוא בא לתקן חטא דנחש באדם כנודע. ושבע שנים הוא כמו שכתוב בבכורות (ח' ע"ב) דעיבורו של נחש שבע שנים. ושיעור זה הוא סדר בנין של כל דבר במספר ז' כנודע. וחסר ג' ראשונות כידוע דקומת האשה קטנה מקומת האיש כשיעור הראש שהוא ג' הראשונות. והיינו כמו שכתוב דרישיה דעשו בעטפיה דיצחק ולא היה לו יניקה מן הראש]. ונגדם בקדושה יעקב רחל ולאה. והנשים חלוקים לב' והיינו כידוע דעשרה עממין הבטיח הקב"ה ולא נטלו רק שבעה. והג' אמרו חז"ל בב"ב שהם אדום עמון ומואב ועתיד הקב"ה ליתנם לעתיד לבוא. והיינו דידוע דשבעה עממין הם ז' תחתונות דקליפה שהם כלל כל המדות רעות וזכו ישראל במתן תורה ונצחום. אבל הג' ראשונות לא נצחו עדיין עד לעתיד והם אבות הכוללות כל הרעות שהם אדום ברציחה כידוע ועמון ומואב בניאוף שמשם מקורם מזנות והוא נתכוון לדבר עבירה. ואמרו חז"ל כל המקרא כולו על שם זנות נאמר. ואמרו חז"ל (במדבר רבה פכ"א) המחטיאו יותר מההורגו כו' ששניהם עמון ומואב היו המחטיאים בניאוף במדבר. אבל לא יכלו כי המחטיאים היה בנוקבא ובאמת נקיבותיהם מותרות מיד. כמו שאמרו חז"ל שהם נתכוונו לדבר מצוה בבנות לוט וכן בזרעם אחריהם. וכמ"ש האריז"ל כי כזבי היא דינה. ובאמת לא טעו ישראל כלל כי שקלטו מהם קדושה גדולה כי הריחו בהם קדושת משיח שהוא בעמון ומואב כנודע ואין כאן מקומו. כי באמת יש בתאוה גם כן מה שהוא דבר מצוה וכמו שכתוב במדרש הנעלם שלא יתבטל גם כן יצר הרע לעתיד לבא כדי לפריה ורביה. דבלאו הכי לא יהיה חמידו דאורייתא כלל. והיינו כי החשק שזהו מצד הנוקבא בזה יש טוב גם כן. אבל ההשפעה שהוא מצד הדכורא ולא החשק מצד החסרון בזה אין כלל טוב ואין כאן מקום להאריך בזה כי כבר נתבאר אצלינו בכמה מקומות:

והם חלוקים לב' דוגמת רחל ולאה שנגדם רות שאמר יתן ד' האשה וגו' שתהיה כוללת שניהם. והוא בנין משיח שהוא נפש הכוללת כל בית ישראל והוא יוצא משניהם מעמון ומואב. וכן רות כוללת על ידי ברכת הזקינים והיינו כי עיקר תיקון זוהמת הנחש הוא משיח. וכמו שאמרו חז"ל (ב"ב י"ז ע"א) ג' מתו בעטיו של נחש ואחד מהם ישי שעליו אמרו חז"ל בעוון מלא אפילו חסיד שבחסידים. רק משיח [בגימט' נחש] הוא יתקן זה ויבולע המות שהוא עטיו של נחש לנצח. ולכך יוצא מעמון ומואב כמו שכתוב מניה וביה אבא ניזיל ביה נרגע כי אין יכול לתקן זה רק מי שהוא בטבע כן. רק שהוא אינו מצד הטומאה רק מצד הקדושה. והוא מזרעא דלאה כי לאה הבכירה דוגמת מואב הבכירה שאמרו חז"ל שהתחילה שהיה גובר בה התאוה רק רז"ל קראו מצוה שהרי קדמתה לקדושה ארבעה דורות. אבל מכל מקום אמרו במקום אחר שהיא פרסמה מאב כי מכל מקום זה

מושך חסרון שמצד עוצם התאוה מסתלק הבושה. וכן לאה קדמה לדבר מצוה ולקדושה וגם כן תבעה בפיה שהיא היפך הצניעות. ואמרו חז"ל יצאנית היתה ובבראשית רבה כאמה כן בתה אם כן עשית לאה אמנו כו' ע"ש. ולכך היתה ראויה כפי מחשבות הבריות לעשו. וגם זה במשפט שתהיה המושכל ראשון של בני אדם כך כי באמת המושכל ראשון היה כך. אבל באמת עומקה היה טוב מאוד זה יצר הרע שגם בו יש טוב מאוד והוא מדת לאה ולא היה בה שום התדבקות לרע כלל. רק מכל מקום פעל ביוצאי יריכה שהיא דינה כידוע דשכם הוא נחש הקדמוני ובאמת שליטת האדם באדם לרע לו כנודע. ושכם אמר ליושבי עירו שהכל יהיה שלהם והיה להיפוך שהם לקחו הכל. וכן לעולם ענין החטא ועטיו של נחש שהוא מהשם יתברך כמו שכתוב ואשר הרעות (ברכות ל"ב ע"א) הוא כדי שעל ידי זה יהיה ההוספות לקלוט מתוך הקליפה לקדושה כנודע. וכטעם זדונות נעשו זכיות וכן איתא לא גלו ישראל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים((פסחים פ"ז ע"ב). והם חשבו בגלות הם יקלטו מישראל ותהיה להיפוך. ואמרו מי גר אתך וגו' בעניותך כי עיקר הוספות גרים הוא דוקא בעניותך על ידי החטאים ועטיו של נחש ולא לעתיד לבוא. ולכך אמרו חז"ל רובן של ערב רב בשבט שמעון כי אמרו חז"ל רובן של כ"ד אלף דשיטים משבט שמעון. [וגם במ"ש לאנשי שכם כשימולו יהיה לעם אחד מאחר שנכתבו בתורה ואין זה שקר גמור רק מצד זה הוא קבלת הגרים אלא שהם לא נתגיירו לשם שמים. ולכך קבלת הערב רב היה על ידי משה רבינו ע"ה משבט לוי והם נטעו בתוך שבט שמעון. כי מצד ב' שבטים אלו נמשך קבלת הגרים בישראל על ידי דבריהם לאנשי שכם כי שניהם נקראים אחי דינה שיש להם שייכות לה. רק לוי שנבחר לחלקו של השם יתברך נתקן ויצא מתוך הקליפה לגמרי ולכך לא נסבה לוי רק שמעון. ולכך לא נתערבו בלוי כידוע דכהנים ולויים אדרבה מיוחסים בישראל. והיחוס לעולם מצד נקיון בתאוה זו כנודע רק מכל מקום שורשו הוא אחי דינה. לכך משה רבינו ע"ה קבל הערב רב כמו שאמרו חז"ל על פסוק עמך הגוי הזה] שהוא נכנס בעובי הקורה לישא לדינה. כי היה לו שייכות יותר לה רק שהוא זרע יעקב שכולו טוב ולא לתאוה כלל לכך היה שונא זימה של אומות העולם עכו"ם שכולו (רע). וע"ז נאמר אפס כי אז שכעס הוא היפוך מתאוה כידוע. ומכל מקום אמרו חז"ל תמר זינתה זימרי זינה כו' כי בשמעון עדיין אינו מבורר בעולם הזה שהכל לדבר מצוה ולכבוד שמים רק ביהודא שהוא המברר כנ"ל:

והנה אמרו חז"ל על פסוק ויגע בכף יריכו היינו בזרעו. כי אף על פי שיעקב לעומת עשיו דזה לעומת זה מכל מקום לעולם הקדושה למעלה ובהם ביעקב ונשיו אין מקום תפיסה לרע כלל רק בזרעם. והמבררים מזרעם נגד ס"מ ונוק"ב הם יוסף ודוד שהם תרין

משיחין. עמלק נופל ביד זרעו של יוסף שהוא נגד עשיו ולכן אמרו (מכות י' ע"א) בשכם [שם קברו עצמות יוסף כי שם ממש מדריגתו שעשו בני יעקב ברציחה על שנאת הזימה. ועל ידי כך נכבשה להם וזהו מדריגת יוסף לכן אמר נתתי לך שכם וגו' בחרבי ובקשתי ודרז"ל על עיר שכם. ובחרבי רצה לומר רציחה ובקשתי רצה לומר אות הברית כנודע וכלשון רז"ל קשתו ננערת. יורה כחץ. וידוע דקשת בכל מקום רומז ליוסף והיינו קשת השונאה זימה כמו שאמרו חז"ל דלא ראה קרי. וכן לקחו למשל ביבמות (ע"ו ע"א) אטו כולי עלמא יעקב אבינו נינהו כי הוא תכלית שנאת הזימה שלכן אמרו חז"ל (תענית ה' ע"ב) דלא מת כנ"ל דהמיתה היא מצד זימה ועטיו של נחש. וכן משה רבינו ע"ה שהוא מלגאו מה שיעקב מלבר כמ"ש ברעיא מהימנא היה גם כן שונא זימה כמו שכתבתי במקום אחר] שכיחי רוצחים וכן בגלעד. ושניהם חלקו של יוסף אפרים ומנשה רק שהוא דומה זיו איקונין שלו לאביו שהוא ההיפך מעשיו. כי רציחה הרעה היא שנובע מזימה כי עשיו מלא זימה כמו שאמרו חז"ל ונוק' נחש. אבל הראש נקבר במערת המכפלה כמו שאמרו חז"ל בסוטה (י"ג ע"א) והיינו כי הראש רומז לחכמה והחכמה הוא היפך זימה שנקרא רוח שטות בריש סוטה. וכן אמז"ל אדמוני דומה לעשו כו' זה הורג מדעת סנהדרין כו', הוא מצד החכמה שהוא ריתחא דרבנן [וכמו ששמעתי על פסוק הידעתם כי לנו רמות גלעד כמו שכתוב שערך כעדר וגו' מהר גלעד פירוש השערות הם דין מורות כעס ורציחה כנודע רק מהר גלעד שם רציחה הטובה ברצון השם יתברך. וזה ביקש אחאב לכבוש רמות גלעד בזה ידע שיכופר לו מה שהרג הנביאים שהיה גם כן רציחה ברצון ד' ולכן לא הצליח שם]. וכן רציחה דיוסף הוא לשרוף בית עשו ושופך חמתו על העכו"ם ולא על ישראל חס ושלום. ולכך נאמר ובשבט אפרים לא בחר שיהיה לעולם רק לפי שעה כי דבר זה של רציחה הטובה הוא גם כן רק לפי שעה שיש עכו"ם ורע. אבל לעתיד שיהיה כולו טוב אין צריך לרציחה כלל רק תאוה ישאר גם אז כנזכר לעיל ממדרש הנעלם. ולכך יהרג משיח בן יוסף כי המיתה היא על ידי ס"מ שהוא הרוצח ומלאך המות ורציחה שלו נמשכה על ידי הסתת הנחש ותאוה. והיינו דרציחתו נמשך מזימה כנ"ל ויוסף הוא נגדו רק מכל מקום הוא דרגא דשומר הברית שונא זימה. ואף על פי שברציחתו מתגבר על רציחה דעשיו ושורפו אבל מכל מקום אינו כובש לנחש עדיין שהוא הזימה שהכבישה הוא מי שהוא מדרגא דיליה ולא מי שהוא להיפך שאין עושה כלל דבר זה. והכבישה הוא רק מי שהוא מתגבר עליו. וולכך נשאר עטיו של נחש ומצידו נמשך המיתה לגוף [שהוא לבוש האדם כנודע ושם יש תפיסה לנחש ביוסף שהוא שונא זימה בעצם מצד הנפש. אבל מצד הגוף הרי נולד מזוהמת הנפש בחוה ולכך

נאמר ותתפשהו בבגדו פירוש מצד הלבוש. וכן אמרו חז"ל שתפש הקב"ה לירבעם בבגדו חזור בך. פירוש שמצד הבגד יחזור שלא יתקנא בבן דוד כי הוא מתקן עולם שנה נפש. מה שאין כן ירבעם אף דנקרא אפרתי ושמעתי שפירוש אפרתי שומר הברית פירוש איש נאה ולא מכוער שקלקול הברית מכוער ועל זה נאמר הלא כבני כושיים וגו'. אבל יוסף יפה תואר רק מכל מקום מצד הלבוש יש תפיסה ועולם שנה נפש בו וצריך להודות לבן דוד שהוא יתקן זה]:

אבל משיח ב"ד נאמר חיים שאל ממך וגו' שהוא המתקן עולם שנה נפש לגמרי כנזכר לעיל דהוא נגד הנחש. ולכך כל חטאי דוד ושלמה היו מזנות. אבל באמת אינם חטאים כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין ק"ז ע"א) ראויה היתה לדוד בת שבע כו'. וכן בשלמה המלך ע"ה כמו שכתבתי במקום אחר וכמו רציחה דיוסף הכל טוב [רק בדוד לא מש"ל בר מדאוריה החתי כמו שאמרו חז"ל (שבת נ"ו ע"א) היינו חטא דרציחה זה הוא אצלו לחטא. כי הוא באמת נקרא אדמוני עם יפה עינים כמו שאמרו חז"ל אינו הורג אלא וכו' כי אין בטבעו רציחה כלל רק למראית עין]. ולכך הוא אתי דייקא מעמון ומואב [מה שאין כן משיח בן יוסף אין בא מאדום] כי אצלו צריך דבר זה להיות קבוע וקיימא גם לעתיד לבוא כנזכר לעיל. מה שאין כן ביוסף דהוא רק לפי שעה בעולם הזה אבל לעתיד אפרים לא יקנא את יהודה וגו'. והקביעות מדה זו לעולמי עד הוא שתילת דרגא שלו הרעה לגמרי בתוך הטוב. ולכך יהודא ויוסף שניהם מלכים בעולם הזה אבל לעתיד מלך אחד להם כנ"ל. ולכך התחילה מלכות יוסף על אומות העולם עכו"ם שהם רק מצד העולם הזה ועל מצרים ביחוד שהם ערות הארץ אוהבי זימה כמו שכתוב כמעשה ארץ מצרים וגו' והוא להיפך. [מזה המלוכה מה שאין כן בעשיו הוא מכלהו ושורפו אבל המלוכה היא הכבישה]. ויהודא מלך על אחיו שהוא מלוכה שלעולמי עד רק אחר מכירת יוסף הורידוהו מגדולתו כמו שאמרו רז"ל על פסוק וירד וגו'. ואז הלך לישא אשה ואמרו חז"ל על פסוק שעסוק באורו של משיח. והיינו כי גלוי משיח בן דוד הוא רק אחר הריגת משיח בן יוסף שהם דוגמת חמה [שזיו אוקינין שלו דומה לאביו שנקרא שמש וגם אומות העולם עכו"ם בעולם הזה. אבל יעקב דוגמת אור החמה שלעתיד לבא כאור שבעת הימים. ויוסף הוא רק דומה לאביו פירוש מצד הדמיון בעולם הזה הוא אור שבעת הימים אבל לעתיד אינו כן] ולבנה [כמו שכתוב בראש השנה (כ"ה ע"א) ושלח לי סימנא כו' כנודע]. ואין הלבנה מושלת אלא אחר שקיעת החמה ומקודם אין אורו ניכר עדיין, ונחלקה מלכות בית דוד רק הריגת משיח בן יוסף הוא העדר כח שליטותו. והיינו כשיגיע השעה להיות נבלע המות לנצח ויסתלק ענין הרציחה מהעולם. ואז המשפט

שיסתלק גם כן כח הרציחה הקדושה שביוסף ולכן יהרג גם הוא ויסתלק מן העולם. ואז נסתלק מן העולם אור החמה של יוסף וכחו שהוא ברציחה דקדושה נגד עשיו. שדבר זה כבר אינו בעולם ואז יזרח אור משיח בן דוד והוא יחייה ולמשיח בן יוסף ופנים חדשות באו לכאן אחר תחית המתים נעשה בריה חדשה שאין בו עוד כח התנשאות זו שעל ידי מדרגתו הנזכר לעיל. ולכך לא יקנא עוד את יהודה ויודה במשיח בן דוד ולכך נאמר והביטו את אשר דקרו וגו' שנקראת' הריגת משיח בן יוסף על שם ישראל. והיינו שכל השתדלות ישראל לתקן עטיו של נחש ולהתבלע המות ומצד זה מגיע ההריגה לבן יוסף [כמו הריגה ליצר הרע הנ' שם וכנ"ל] כנ"ל. ומאליהם דקרוהו וכך היה גם כן מכירת יוסף שקראוהו בעל החלומות. פירוש בעל דמיון כי החלום הוא דמיון ונמשך גם כן מהרהורי הלב ביום, ולפי שהם השיגו עד הסוף וראו שאין מלך רק יהודא ולכך חשבוהו לבעל דמיון במלוכתו. אבל באמת הדמיון נמשך מן הזימה כידוע כי דמיון פירוש מחשבה של שקר שאינה רק במוח ולא מתקיימת בפועל. וכן זנות שאינו לשם מצוה ולפרות ולרבות נקראת שקר כמו שכתוב ערב לאיש לחם שקר וכנודע. והוא נמשך מן המוח כידוע לכך מצד הזה הוא מחשבת הדמיונת שבמוח. ויוסף היה שונא זימה לא היה בעל דמיון רק מכל מקום הרי מלכותו רק לפי שעה שהוא דמיון. וכן כל העולם הזה נקרא עלמא דשקרא ודמיון וכמו שכתוב בשוב וגו' היינו כחולמים. רק שבעולם הזה הוא נדמה לאמת וכך שונא זימה בעולם הזה נדמה לאמת רצה לומר שכך הוא הראוי להיות ברצון השם יתברך אבל זהו מצד החטא. אבל קודם נאמר ויהיו וגו' ערומים ולא יתבוששו וכן נאמר ביעקב הבה את אשתי וגו' וכמו שאמרו חז"ל אפילו קל שבקלים כו' אלא כו'. כי קודם החטא וכן לעתיד לבא וכן יעקב אבינו שמצידו היה התיקון הגמור ואין שליטה לרע כנזכר לעיל ודלכן לא מת כנ"ל אין שייך כלל לומר שונא זימה כי אין זימה בעולם כלל. והוא דרגא דדוד המלך ע"ה ואויביו דברו עליו שבא על אשת איש וכן ירבעם הוכיח את שלמה וכן יוסף הוציא דבת אחיו נותנים עיניהם בבנות הארץ היינו מצד דרגא דיליה ששונא זימה שנא זה. אבל מצד דרגא דיהודא אין זה זימה כלל שהוא תיקון חטא הנחש כנ"ל. ונמצא מה שלא היה יוסף בעל דמיון הוא גם כן רק מצד הדמיון ולכן קראוהו בעל החלומות. ולכן התנכלו להמיתו שחשבו שכבר הם בשלימות התיקון שיתאבד הדמיון לגמרי מן העולם ושיהיה עת קץ אחר שתקנו ענין דינה שהוא חטא הנחש ועשיו נפרד מהם. ולכך דוקא ששמעון ולוי שהם אחי דינה כנ"ל וחפיצים בתיקונה כנ"ל הם המתנכלים להמיתו ביחוד:

וכך חשב יעקב שביקש לישב בשלוה. וידוע שעשיו ויעקב חלקו ביניהם ואין מגיע ליעקב כלל שלוה בעולם הזה. רק מצד מדרגת דוד ושלמה שבימיהם כבר התחיל הישיבה בשלוה איש תחת גפנו ותחת תאינתו. והגמר הוא משיח שבימיו יהיה תכלית השלוה והמנוחה כמפורש בכתובים. והיינו כמו שכתוב במגילה (י"ב ע"ב) זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו כחמרא על דורדייא כו ע"ש ובתוס' הקשו דהא היגלם סנחריב. אבל הכונה כמ"ש בפרק חלק וכי אומות העולם אין גולים אלא דאין גלותם גלות ע"ש. ודבר זה הוא בעמון ומואב ביחוד שאצלם הוא תוקף מידה הזו של שלוה ומנוחה [שמצד הזה נמשך הזנות כדרך שאמרו בפרק אין עומדין מה יעשה הבן שלא יחטא] רק שהם כחמרא על דורדייא. פירוש דורדייא הוא הזנות שבהם כמו שכתבתי במקום אחר על רבי אלעזר בן דורדייא הנזכר בעבודה זרה (י"ז ע"א) שאמרו חז"ל במגילה (ט"ו ע"א) כל מקום שנזכר שמו ושם אביו וגם כאן זכרו שם אביו. ואיתא בברכות (ו' ע"א) אשר שם שמות אל תקרא אלא שמות שהשם יתברך שם השם בארץ המורה על המהות. וכך שמו דורדייא ורבי אלעזר בנו הוא חמרא דעל דורדייא וזכה להפריש היין מן השמרים על ידי המיתה שנקרא בכל מקום בדברי רז"ל דנח נפשיה כמו שכתוב שם רשעים חדלו רוגז וגו' ששם הנייחא והעדר הרוגז. אבל בעולם הזה ובחיים אי אפשר להפריש ביניהם רק על ידי משיח שנאמר בו חיים שאל וגו' שיהיה תכלית הנייחא ונבדל מדורדייא. אבל בעולם הזה דפריש מזנות מיית כמו שכתוב שם בעבודה זרה והם היו באמת בעלי זנות שהוא שמרי היין רצה לומר פסולת הנמשך מן השלוה בעולם הזה שדומה ליין שממנו נמשך השלוה כמו שכתוב יין ישמח וגו'. ויש שותהו וטוב לו (ברכות נ"ז ע"א) היינו בלא השמרים וכמו שכתוב (יומא ע"ו ע"ב) חמרא פקחין היינו ששלוה שלו על פי התורה כמו שכתוב פקודי וגו' משמחי לב וכמו שכתוב (הוריות י' ע"ב) מי סני לצדיקי דאכלי תרי עלמא. והוא מצד התורה כמו שכתוב בשמאלה עושר וכבוד וכמו שאמרו חז"ל כל זמן שהקול קול יעקב אין הידים וגו'. ויש שותהו ורע לו((ברכות שם) היינו עם השמרים רצה לומר תאות העולם הזה הנמשכים ומחוברים לבעל שלוה כמו עמון ומואב ומהם הוא צמיחת בן דוד המשים שלוה בעולם. [וכן נקבותיהם מותרים כי הם בעלי מנוחה כמו שכתוב כל כבודה בת מלך פנימה וכמו שכתוב נשים שאננות בנות בוטחות והוא לשבח כמו שכתוב ב"פ ה"ק וכן דוד המלך ע"ה ומשיח דרגא דנוקבא כנז"ל] שיפריש היין המשומר בענביו משמת ימי בראשית שזהו תכלית הששת ימי בראשית היינו הבריאה להגיע ליום השבת שהוא נקרא יום המנוחה נייחא ושלוה. ואז יתגלה אותו יין כי יפרוש

מן השמרים ויהיה שותהו וטוב לו. מה שאין כן אדם הראשון לחד מאן דאמר (סנהדרין ע' ע"א) גפן היה, היה שותהו ורע לו כי תאוה הוא חטא עולם שנה נפש כנ"ל:

וחשב יעקב כי כבר הגיע להפרשה הגמורה הוא זמן השלוה וקפץ רגזו של יוסף כנ"ל. דרוגזא הוא היפך השלוה ולעולם הרוגזא ורתחא דרבנן נמשך מיוסף ושלוה לצדיקים נמשך מדוד כנ"ל. ותיקונם תלוי זה בזה. כי לולי חטא ירבעם היה נכנע תחת בית דוד כשבאו לבית המקדש לרגל ונמצא לא נחלקה מלכות בית דוד. ואלולי חטא שלמה והגיע המשפט ליחלק מבית דוד לא חטא ירבעם רק זה גורם זה. וכן לולא חטא יוסף ברוגזא שלא במקום הראוי דהיינו על אחיו שהביא דבתם רעה רק היה שופך חמתו על העכו"ם [אז היה כלה באמת בית עשו לגמרי] ולא מכרוהו אחיו והיה גמר הישועה אז. כי אי אפשר לו לכלות את עשו רק כאשר יהיה הרתחא ולהבה שלו ברורה ונקיה מכל פסולת שאינו כועס אלא על מי שהשם יתברך חפץ לכעוס. והיה נכלה הכעס הרע היינו שנגד רצון השם יתברך אצלו לגמרי אז ממילא היה נכלה על ידו גם כן הרציחה הרעה מן העולם לגמרי. אבל באמת רק נפרש עשו ונתרחק מהם אבל לא נכלה לגמרי. ולכך גם כן על ידי זה הגיע גם כן ההורדה ליהודא מגדולתו שגם הוא לא השלים מדריגתו עדיין לגמרי והגיע המחלוקת במלכות בית דוד. כי גם מה שיש ליוסף כעס ודבה רעה נגד אחיו הוא מצד מחשבתו שחושב שבאמת נותנים עיניהם בבנות הארץ. ומנין הגיע לו מחשבה זו על כרחך שיש איזה ממשות בדבר שעדיין לא תיקן יהודא לגמרי ענין המלוכה שלו שהיא העדר הזימה לגמרי. כי אז הכל יודו שאינו רע בפרט יוסף שחפץ באמת כרצון השם יתברך מאין נמשך לו טעות רק מכח יהודא. אבל מכל מקום הטעות הוא אצלו ואינו מתוקן לגמרי באופן שתיקונם זה תלו בזה ותרין משיחין תכופים זה אחר זה כי תיקון שניהם במהרה בימינו אמן. ולעולם קלקול האחד גורם גם כן קלקול לאחר ולכך הרוגזא דיוסף קפץ על יעקב להעדיר השלוה מצד רוגזא דיליה. והיינו כי באמת הוא היה העיקר והמקדים כמפורש בכתוב שהביא דבתם רעה. ותדע שהוא קיבל העונש יותר במכירה ומכל מקום היה גם ביהודא חסרון רק שהוא מתעורר מיד לתקן והצילו ממיתה. כי אלו חס ושלום המיתוהו לא היה תקוה ליהודא גם כן כי הם תלוים זה בזה כנ"ל. והם חשבו שהוא גמר התיקון ובאמת לא היה כלל כנ"ל רק יהודא ראה כי עשו לא נכלה לגמרי רק נתרחק וחשבו שכך הוא גמר התיקון. לכך המשפט גם ליוסף שהוא מדת הרציחה דקדושה להתרחק לפי שעה גם כן במכירה ולא במיתה לגמרי לפי שעה. ובאמת זה היה טעות בשעה שחשב שהוא מצידו מתוקן לגמרי במדריגתו ובאמת אינו עד כי יבוא שילה:

ונמצא היה מכירה זו קלקול דיהודא וגרים אדרבה קלקול ליוסף שכל עיקר קדושת רציחותו הוא לפי שאי נמי מזימה רק משנאת זימה כנ"ל. והוא הורד למצרים מקום הזימה כנ"ל ואי אפשר למי שבמקום מטונף שלא יתטנף קצת [ולכן אמר משה רבינו ע"ה כצאתי את העיר אפרוש וגו' כמו שאמרו חז"ל וכמו שכתבתי במקום אחר] וכן הוא קלט קצת וכמו שאמרו חז"ל (שבת מ"ט ע"ב) על פסוק ויבוא לעשות מלאכתו וזהו קלקול לדרגא דיליה וכן הגיע קלקול לדרגא דיהודה במיתת אשתו ובניו שהוא היפך חיים שאל וגו'. והנה הם חשבו שעל ידי מכירת יוסף יתרומם קרן יהודא להיות תכלית השלוה ויהיה תכלית השלימות. אבל כשראו אבלו של יעקב ואדרבה דבר זה מנע השלוה וכנ"ל שאדרבה על ידי זה גרמו קלקול יותר לכך הורידוהו מגדולתו שראו שעדיין אינו בשלימות הגדולה ועל כן יש חסרון בו. וכן מצד המכירה נגרם חסרון יותר ונגרם הורדתו מגדולה. ואז גם יהודא התחיל לשוב ולהתחרט כמו שאמרו רז"ל ואז התחיל אורו של משיח האמיתי שהוא לעשות שלום בעולם ואי אפשר כלל שיהיה קטטה ומחלוקת ממנו. [רק המחלוקת הראשון בין ישראל היה מיוסף בסבה רעה כי הוא מצד מדרגתו. וכן ידוע שמצד שנחלקה מלכות בית דוד הוא המחלוקת בעולם והוא על ידי ירבעם] ושיהיה מצידו מכירת יוסף מצד שנאתו והכיר בזה חסרונו [כענין חטא דוד בדבר אוריה החתי כך חטא יהודא וחסרונו באמת לא היה אלא בזה שגם הוא שנא ליוסף] דחס ושלום שיהיה הריגת משיח בן יוסף על ידי ישראל רק על ידי גוג ומגוג שהוא ההיפך של משיח ב"ד לגמרי כידוע. ולכך כששב משנאתו אז הוא בריאת אורו של משיח ואין כאן מקום להאריך עוד והבן היטב:

פרק ג

ג. (**עבודה זרה ב' א'**) **חד** תני אידיהן וחד תני עידיהן. ופירוש הוראות שם חג הוא על שמחה [ועיין בערוך ב' גאון דהוא על הרקידה מלשון יחוגו וינועו. ורקידה היינו מתוך השמחה וכמו שכתוב בשמחת חתן וכלה כיצד מרקדין לפני הכלה((כתובות טז ע"ב)] ולכך נקרא סתם חג רק חג הסוכות דהוא זמן שמחתינו. וכן הוראת המלה על ההיפך גם כן וכמו שכתבתי במקום אחר כי כל שורשי לשון הקודש מורים דבר והיפוכן. והיינו משער התמורות כנודע דהכל זה לעומת זה עשה אלקים ומה שלעומת הוא היפוך ממש. [כמו דרך משל אדם העומד נגד חבירו מה שאצל זה ימין אצל זה שמאל] והיינו דרך משל מה שהוא שמחה אצל זה הנה יש גם לזה שמחה אבל לזה הוא תוגה. והיינו דשמחה שלעומת השמחה האמיתית היא שמחה של הוללות והיא רק לפי שעה ואחריתה תוגה. וכן היא גם באותה שעה למי שאינם בעלי דמיון להיות דבוקים בדמיון ובדבר שהוא

לפי שעה, וכמו שכתוב (יבמות ק"ג ע"ב) כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים. וגם זה נקרא חג כמו שכתוב והיתה וגו' למצרים לחגא. אבל השמחה האמיתית היא השמחה בד'. אבל חגי העכו"ם ושמחתם אחריתם תוגה מאחר שהיא בעבודה זרה ואינו דבר הקיים לעד רק כמו לפני שבר גאון ואחריתה אידיהן ותברא משער התמורות. וגם זה היא עידיהן כי השמחה היא שלות הלב בלי שום דאגה וכמו שכתוב ובשמחתו לא יתערב זר רק מה שלבו מרגיש שלוה ושמחה. ודבר זה אי אפשר רק למי שנכון לבו בטוח בד' שבידו להושיע לנו ואין שום דבר שנדאג עליו ושלא נקוה עליו לתשועת ד' ומי שבטוח במבטח כזה יוכל להיות בשלוה האמיתית. וזהו ענין חג הסוכות שהוא זמן השמחה היינו מצד כי בסוכות וגו' שהוא החסיון בצל ד'. והבטוחות לישועתו והשמחה ושלוה אמיתית בלי שום דאגה מעיד על אמיתית המבטח שלו. ולכן איתא (עירובין ס"ה ע"ב) בשלשה דברים אדם ניכר וקו האמצעי שבהם הוא בכוסו כמו שכתוב יין ישמח לבב אנוש. ובשעת השלוה הוא ניכר מאין נמשכה השלוה שלו מצד איזה בטוחות וכמו שאמרו חז"ל (מגילה י"ב ע"ב) ישראל כשאוכלין ושותין עוסקים בדברי שירות ותשבחות. שניכר ששלוה שלהם היא מהשם יתברך אבל עכו"ם עוסקים בדברי תיפלות וזנות. והיינו ששלוה שלהם היא מצד העבודה זרה שמצד הבטוחות בעולם הזה הכוזב ותענוגיהם השקרים וכן שלוה ושמחה שלהם היא שקר ודמיון. ולכן חג ושמחה שלהם לעבודה זרה זהו עידיהם על קירות לבם כי הוא נכון בטוח בהבלי העבודה זרה:

וכן להיפך שמחה של מצוה שהיא שמחת בני ישראל המעיד על אמונתם ושלות לבם שנכון ובטוח בד'. ומצד הזה הוא שנמשך השמחה בלבם לא זולת וזה נקרא שמחה של מצוה על ידי זה באים לרוח הקדש כמו שאמרו חז"ל (שבת ל' ע"ב) דרוח הקדש שורה מתוך שמחה של מצוה. וכן איתא (בירושלמי סוכה פ"ה הל"א) בשמחת בית השואבה שבחג שמשם שואבים רוח הקדש. שזה מגיע בשכר האמונה כנודע דרוח הקדש היא מדרגה דאמונה. איהו באמת ואיהי באמונה פירוש השם יתברך נקרא אמת שהוא האמת הגמור הקיים לעד ולעולמי עולמים. וכאשר האדם מכיר זה לעין גמור שאמת ברור וצלול כך אז נקרא אמת. אבל כל זמן שאין ניכר לעין רק בהעלם וחשכות ליל האמין כן באמונה שלימה ובוטח בד' והאמונה היא שלא מצד השכל זהו מדת כנסת ישראל. ובאמונה יש גם כן פתי יאמין לכל דבר שגם עכו"ם מאמינים בעבודה זרה שלהם. וכמו שאמרו חז"ל (שמות רבה פכ"ז) ופתי יערים זה יתרו שלא הניח עבודה זרה בעולם שלא עבדה והיה מאמין לכל דבר. כי אשת זנונים מתתקנא ברזא דאשת חיל כמו שכתוב בזוהר תרומה קמ"ח ב' ומסיים ולא יכילת. והיינו כי אמת ואמונה מתייחדים ואמונת השם יתברך

דבוקה בהשם יתברך שהוא אמת והאמת שופע בתוכו. מה שאין כן אמונתם דבוקה בשקר וההוא רוח דשביק לה בעלה נקרא אצלם רוח הטומאה. ואצל עם קדוש עובדי ד' המחברים אמונה באמת היינו שהאיר נוכח עיניהם אמיתית האמונה שאמת הוא שהשי"ת מנהג כל העולם כולו ההוא רוחא דשביק לה בעלה נקרא רוח הקדש [וכנודע דרוח הקדש במלכות (מגילה א"ו ע"א) ולכך נוהג אפילו בגלות ובחוץ לארץ]:

ויחוד זה נעשה על ידי הבטוחות בד' וכמו שכתוב בטח בד' וגו' ורעה אמונה. ובזוהר בהר ק"י ב' וכי תאמרו מה נאכל ר' יצחק פתח בטח כו' ע"ש כל לשונו. ופירוש שעל ידי הבטחון בד' על ידי זה הוא עושה את הטוב רצה לומר עושה שהשם יתברך משפיע לאמונה שזהו נקרא טוב דרגא דצדיק יסוד המשפיע למלכות כנודע ואז שכן ארץ כידוע דארץ נקראת גם כן מדה זו. והיינו כל עניני הארץ שהם למראית עין נעלם אור השם יתברך מהם ונראים לנפרדים מן השם יתברך ובאמת הם מיוחדים בו מדרגה זו נקרא בכל מקום מלכות ונוקבא וארץ ושאר שמות הכל להוראה הנזכרת דבר נראה כנפרד והמכיר יודע שבאמת הם לאחד. וכאשר הוא מכיר זה בכל עניני הארץ שהכל מהשם יתברך אז נקרא ארץ עלאה וארץ הקדושה וארץ ישראל [כשמחוברת לישראל שהוא קו האמצעי כנודע]. מה שאין כן בלתי הכרה זו נקרא ארץ טמאה וארץ העמים וארץ תחתית. וזה שאמרו (שם) ארץ עלאה כו' איכול איבה כו' ופירוש העושה טוב שמקודם הוא כטעם ברכת הנהנין קודם כל הנאה מעניני הארץ שאחר ההכרה שהכל מהשם יתברך אז רשאי ליהנות מעולם הזה ככל חפצו. ורעה אמונה כו' פירוש כי אמונה היינו כשהוא בהעלם מן השכל והחכמה [והוא למעלה מן השכל והחכמה כי סוף מעשה במחשבה תחלה רצה לומר ראשית המחשבה כענין נעוץ סופן בתחלתן] ואיזה עצה ולימוד יש לזה לדעת ולהכיר איזה אמונה טובה ובאיזה הוא פתי יאמין לכל דבר. רק על ידי הועשה טוב שמקודם דבר זה בכל רעותך כי האמונה היא ברצון לבד בלי טעם ועל ידי הבטוחות בד' אז גם בזה בוטח שהאמונה והבטחון שלא כראוי. [וכמו ששמעתי על השלך על ד' יהבך לא הוי"ה ידעי רבנן מאי יהבך (מגילה י"ח ע"א) והעצה גם על זה השלך על ד' יהבך] ועל ידי הבטח בד' הוא זוכה לורעה אמונה [וכדמסיים (בזוה"ק שם) ותגזור אומר וגו' מדברי להאי כו' שמה שרוצים לבטוח ולהאמין שהשם יתברך יוכל לעשות דבר זה ולהושיע כך וכך היא אמונה אמיתית כי היא דבוקה באמת וממילא ותגזור אומר ויקם כי השם יתברך מאמת אמונתם ובטחונם]. ועל ידי הועשה טוב דהיינו צדקה ע"ש (קי"א א') זהו כמו הברכה כנ"ל כך כל מצות לקט שכחה ופאה ושמיטה כדאיתא בסנהדרין (ל"ט א') בטעמא דשמיטה בזרעי השדה הכל להכיר שהוא מהשם יתברך ואינו

שלו. ואתער האי טוב [וכדין ועל דרכיך נגה אור שהלך חשכת ליל כדבר אמרם ואמונתך בלילות. ודרכיך הוא כטעם דרז"ל (ברכות י"א ע"א) על בלכתך דידך ולא דמצוה היינו שבכל הנאתך בגוף נוגה אור רצונו יתברך ושהנאתך מידו המלאה הפתוחה] כדין שכן ארץ. ואי לא תתער כו' כמאן דדחיל מן מותא. כידוע דרגליה יורדות מות פירוש רגלים הם מדרגות התחתונות שעל ידם מקבלים המקבלים ומי שמקבל ממנה לבד ואין מדביק באמת על ידי הטוב המשפיע. ואז כל הנאותיו בעולם הזה נפרדים מהשם יתברך היינו שאין מכיר שהכל מהשם יתברך וכן אמונתו היא עבודה זרה וזה נקרא מות ממש שנעדר מחיי עולם רק חיי שעה ומי שאינו בעל דמיון גם חיי שעה אין כאן:

וסיים (הזוהר הקדוש שם) דהא כדין נורא דליק כו'. פירוש תאות וחמדת העולם הזה שכולם נכללים בשם ארץ בוער בלב האדם כאש מאחר שאין לו הגדרת הצדיק [וסיים ובגין כך וכי תאמרו כו'. כי שמעתי להקשות איך יאמרו בשנה השביעית אחר שכבר ראו הברכה בשנה הששית. אבל באמת הברכה בשנת הששית נעשה בשנת השביעי. [וכדרך שאמרו (בראשית רבה פי"א) ברכו במן אף על פי שהיה הברכה ביום הששי] והיינו כטעם ועשה טוב דעל ידי אתערותא דלתתא ננעשה אתערותא דלעילא של הטוב וכך על ידי הנייחא דשנת השבע שהוא דרגא דמלכות כנודע ובה הנייחא והעדר הפעולה כי כבר כל מלאכתו עשויים כנודע ועל ידי הנייחא ההוא ההכרה כי פעולות האדם הכל רק לד' הארץ ומלואה. ואז מתעוררת הברכה בשנה הששית דהוא דרגא דטוב אז אחר הברכה הארץ נתן לבני אדם] ושכן ארץ ורעה אמונה הם נגד ב' יצרים הכוללים כל ענין אשת זונים [כפשטיה וכמשליה דבעבודה זרה משתעי קרא כמו שכתוב ביבמות] שהם יצרא דעריות הכולל כל תאות עולם הזה שבזולת רצון השם יתברך. ויצרא דעבודה זרה ואמונת הבל. ולעומתם ב' יסודי אשת חיל שהם אנכי ולא יהיה לך הכוללים כל התורה כולה שהם גם כן ב' עשה ולא תעשה [ותורה שבכתב ושבעל פה וכמו שכתבתי במקום אחר]. ובסוכות שאז הוא הבטוחות בד' הגמור [וכן ועשה טוב שאז זמן ביעור המעשרות] וכדין שכן ארץ וגו' דהיינו זמן שמחתינו. והשמחה היא ההנאה ככל רצונו בלי הגדרה ויראה. והיינו אשתעשע בהדה כו' בכל רעותך כי אין צריך הגדרה ולכך משם שואבים רוח הקדש ולכך מקריבים אז פרים נגד שבעים אומות דהיינו אשת זונים המתדמת לאשת חיל ושם הוא הבירור דלא יכילת:

וז"ש בהך גמרא דלפני אידיהן טענת עכו"ם תנה לנו מראש. והתשובה מצוה קלה יש לי וסוכה שמה היא המבררת כי טענתם מאחר שאמונה היא בזולת השכל רק רצון הלב לבד אם כן אחר שיכירו כח מלכותו יצעקו היה לך לשום בלבינו רצון זה דאמונה ולבטוח

בך וממילא על ידי זה יהיה אחר כך אורך חוזר ומשפיע והיינו גם כן כמוהם. [וזהו כפיית הר כגיגית דישראל שהשם יתברך שינה רצונם] ואמר להם עשו עכשיו סוכה שהוא הבטח בד' כמו שכתבתי לעיל. ומצוה קלה שאין בה חסרון כיס רצה לומר שלא הגיע עדיין לועשה טוב שאחר כך דהיינו בצדקה ושמירת שביעית שהוא חסרון כיס. וכמו שכתוב בויקרא רבה רפ"א גבורי כח על שומרי שביעית [שעל ידי זה נעשה ואתער הטוב דלעילא כמו שכתבתי לעיל] ע"ש. והיינו הגבורה דכבישת היצר בכל תאות עולם הזה רק צריך מקודם בטח בד' שהוא כטעם אנכי הקודם ללא יהיה לך דבלאו הכי אי אפשר לקיים לא יהיה לך כשאין בטוח לו דבר זה שאנכי וגו'. וזה נקרא מצוה קלה עדיין ובה הוא תוקף הבירור כמו שכתבתי במקום אחר דבאנכי לא נאמר לשון ציווי כי לא שייך ציווי. רק מי שהוא משרשא וגזעא קדישא היא יודע ומאמין כן ומי שאינו משם גם ציווי לא יועיל. והיינו כי הקב"ה מקדיר כו' פירוש כי אלו לא היה העלם. והיה ניכר לכל שאם בחוקותי תלכו ונתתי וגו' ודאי היה כל אחד מאמין ויודע האמת, אבל השי"ת עשה שיהיה העלם. והלא תראה (חגיגה ג' ע"ב) דהלכה למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית כדי שיסמכו עליהם עניים. אף על פי שנאמר בתורה מפורש וצויתי את ברכתי וגו' לשלש השנים. כי אין זה מפורש לעין הברכה שאחר הבטח בד' ועשה טוב להיות נעשה הטוב דלעילא רק שמי שהוא משרשא וגזעא קדישה הם מאמינים בני מאמינים. רצה לומר שאף על פי שאבותם היה רק מאמינים כדרך אומרם ואמונתך בלילות ולא נגה עדיין אור הבוקר וגם הם מאמינים בלילות חוזרים ומאמינים כנ"ל. דגם על האמונה צריך אמונה והשלכה על ד' יהבך ומקוים תמיד לישועה כמו שכתוב קוה אל ד' חזק וגו' וקוה אל ד'. מקוים ומתחזקים על ידי הקיווי שיזכו לאור ואין, וחוזרים ומקוים ואין נופלים מאמונתם. מה שאין כן בעכו"ם נאמר והיה כי ירעב והתקצף וקילל במלכו ואלהיו וזה מורה שהאמונה בשקר. וזהו שמבעטים בסוכתם ויוצאים היינו שמצטער הוא בהעלם שרואה שאין הבטחון בד' שלו פועל כלום להיות על ידי זה בשמחה כנ"ל ומצטער הוא היפך השמחה ואז מבעטים כנ"ל והתקצף וקילל. מה שאין כן בישראל בעוטי מי מבעטי כמו שכתוב בויקרא רבה אף על פי שראיתי זרעו מבקש לחם לא ראיתי אותו צדיק אביהם נעזב מיראתו של הקב"ה:

ולכן אמר מכם יבואו ויעידו כו' שעל ידי כל כובד הגלות והיסורין שיסרתם אותם לא סרו מאחרי. וזהו עיקר שלימות הבטוחות ולכך אז מקריבים שבעים פרים כי אז הוא הבירור והבירור הוא רק על ידי עכו"ם. היינו על ידי כל ההעלם וההתדמות שיש לאשת זנונים עם אשת חיל ורואים שישראל שרויים בצער ביניהם ודייקא על ידי זה

הוא הבירור והתיקון דאשת חיל על ידי אשת זנונים המתדמית לה. ונמצא על ידי זה יש עליה גם כן לאשת זנונים כידוע המשל בזוהר מן הזונה שצוה לה המלך לפתות בנו ועילוי הזונה כשלא פתתו. וכידוע גם כן דברי הבעל שם טוב כי הרע נעשה כסא לטוב ע"ש. ולכך מקריבים נגדם רצה לומר שמעלים גם כן כל השבעים אומות להשם יתברך כי באמת כולם בריותיו וגם בהם נעשה רצונו על ידי ישראל שהכירו מתוך ההעלם שהם שקר ושלא לשמוע להם. וכך הוא רצונו וזהו בסוכות שעדיין רומז להעלם דהיינו הבטח בד' רק שמחובר באמת ועל ידי זה הוא השמחה האמיתית. אבל האמת הגמור הוא אחר כך שאלילים כליל יחלוף וד' בדד ינחנו וגו' שאין עוד מציאות לרע מעכו"ם ואז הוא שמיני עצרת שמקריבים פר אחד. וידוע משל רבותינו חז"ל למלך כו' ונשמח אני ואתם ואין עמו אל נכר מערבוביא דערב רב. וכדמסיים מסכת עבודה זרה בעובדא דר"י ובאטי בר טובי שנתברר ביניהם מי הוא משרשא וגזעא קדישא דישראל ומי לא. והבירור היה על ידי שבור מלכא כמו שכתוב מכם ובכם יבואו ויעידו כנ"ל והבירור היה אדכר מאי עבדת באורתא. כדרך אומרם ואמונתך בלילות רצה לומר בעת ההעלם אז הבירור כנ"ל. [והוא ביצרא דעריות שהוא נגד שכן ארץ שהוא נגדו עשה טוב כמו שנתבאר לעיל ששם הגבורה איזהו גבור הכובש יצרו והיינו הבירור נגד עבדים שהם דרגא שניה כידוע בברכת השחר מקודם שלא עשני גוי ואחר כך שלא שעני עבד כי העכו"ם אין יכול לכנוס כלל במדרגת יהודי ועבדים יש להם קצת התדמות אבל לא לגמרי]:

וידוע כי בכל ענין מתחלתו וסופו מובן שכולו כן כמו שכתוב בשבת (ל' ע"ב) ראו שתחלתו דברי תורה וסופו דברי תורהכו'. וכל מסכת עבודה זרה הוא לברר הבירורים וההבדלים שבין ישראל לעכו"ם ולכך היא חמשה פרקים נגד חמשה חומשי תורה. שהתורה היא המבדלת ומבררת [כמו שכתוב בחכמה אתבריר]. כמו שכתוב בפרק רבי עקיבא הר סיני שירדה בו שנאה לאומות העולם עכו"ם וכמו שכתוב בחגיגה אסור ללמד תורה לעכו"ם שנאמר לא עשה וגו' ומסכת עבודה זרה דאברהם אבינו ארבע מאות פירקי הוה (כמו שכתוב עבודה זרה י"ד ע"א), כי אברהם אבינו נקרא אב המון גוים כמו שכתוב בריש חגיגה דנקרא תחלה לגרים. וכמו שכתוב שהכיר את בוראו מכלל דמתחלה ליה. וכמו שכתוב (פסחים קט"ז ע"א) מתחיל בגנות [וזהו בליל פסח שהוא נגד אברהם. וכידוע דגלות מצרים היה נגד אברהם אבינו ע"ה והיה לברר זה ההבדל בין ישראל לעמים כמו שכתבתי במקום אחר] מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו וידוע מ"ש בברכות (ט"ז ע"ב) דאין קורין אבות אלא לשלשה. רק משום כבודו של אברהם מסיים תיכף תרח אבי אברהם כו' כי התחלת עבודה זרה דאברהם היה רק השורש דתרח ובאמת הוא זכה

לתקן גם השורש עד שגם תרח עשה תשובה כמו שאמרו חז"ל. ונאמר לו טל ילדותך שדרז"ל (בראשית רבה פל"ט) שהילדות שלו חביב כטל. וכמו שכתוב דנקרא איתן האזרחי מלשון האזרח בישראל דרצה לומר הנולד מלידה ומבטן והריון בקדושה. רק כך סדר הבריאה ברישא חשוכא והדר נהורא כי יתרון האור ניכר מן החושך ונעשה החושך כסא לו כמו שכתבתי לעיל. ולכך מתחיל בגנות שגם הגנות הוא מכלל השבח והכונה לו. וזכה אברהם אבינו לתואר אזרחי אחר שנקרא איתן שהוא לישני דתקיפי כמו שאמרו חז"ל (ר"ה י"א ע"א) והיינו אחר נסיון העשר כי התקיפות הוא שאין שום דבר מזיזו ממקומו שיוכל ליפול ממדריגתו ואז אין ראוי להיות מהאיתנים מוסדי ארץ כי בהרוס היסוד יפול הבנין. רק היסוד צריך להיות עמוד ברזל שאפילו כל רוחות שבעולם לא יזיזוהו ממקומו. וידוע שכל דבר נחלק לעשרה והם עשרה מיני דברים ומניעות שיכולים לבטל האדם ממעד מדריגתו. והם עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ע"ה ונמצא שלם בכולם שלא הזיזוהו כמלא נימא ואז זכה לשם איתן ותיכף גם כן לתואר האזרחי. והוא נסיון העקידה וידוע בזוהר דאז אתכלל ואברהם ויצחק זה בזה. וידוע כי מיצחק הוא התחלת תואר אזרחי שהוא היה קדוש מרחם ולידה ואז גם אברהם אתכלל בו ונעשה אזרחי. ולכן תיכף אחר העקידה מתה שרה ונשא יצחק רבקה. ואיתא בהבא על יבימתו מי שאין לו אשה אין קרוי אדם כו' ונעשה אברהם טפל ליצחק ויצחק העיקר כי מן הוא והלאה היה עסק אברהם במדרגת אזרחי ובדרגא דיצחק שלא נתנסה כלל בשום נסיון וכן אברהם אבינו לא נתנסה עוד ובאותה מדרגה היה יצחק עיקר:

והנה מסתמא אחר כל נסיון נתעלה אברהם אבינו ממדרגה למדרגה. וידוע שגם כל מדרגה נחלק לעשרה שהוא מספר חלוקת כל הענינים ובזמן שבין נסיון לנסיון עלה כל העשרה מדרגות שבין זו לזו. והנסיון אחר כך הוא לבררו שהוא באמת תוכו כברו כן ואז התחיל במעלה האחרת ונמצא כל המעלות שלו מאה. ומסתמא בכל מעלה ומדרגה שעלה הבחין ההבדל שבין אור לחושך וגנות שקודם לו ואם כן היה לו ת"ק פרקין. רק לפי שאברהם אבינו אז עד אחר הנסיון העשירי לא השיג לתואר אזרחי לכן לא השג אלא ד' פרקים מפרקי עבודה זרה ולא השיג עדיין החמישי. ולכן שנה רק ארבע מאות פרקי וביאור זה כי החמישי הוא חזרה כל הארבעה וכמו ספר דברים בחומשי תורה שנקרא משנה תורה. ועל דרך ששמעתי על שונה פרקו מאה ואחד פעם (חגיגה ט' ע"ב) דהאחד הוא החזרה פעם שני לתחלה זה שקול נגד הכל. והוא על דרך נעוץ סופן בתחלתן כידוע בסוד והחיות רצוא ושוב ואמרו חז"ל שלמעלה ממקום שנשלחים שם הם שבים שנאמר ויאמרו לך הננו. והיינו כשמגיע למדריגה התחתונה אז הוא כמראה הבזק חוזר חלילה

ונעשה עליונה ומתחיל שנית הכל. וזהו מדרגה החמישית הכוללת כל הארבעה בשרשם וכידוע בסוד ה' פרצופין שהחמשי הוא הקוצו של י' של שם לבד כי הוא רק שורש להם כנודע. דהכתר הוא עומק ראשית של הכל והוא נעוץ בסוף דהיינו עומק אחרית. והנה מצד כל מדרגה יש הבדלים ובירורים בין ישראל לעכו"ם והבירור האחרון שמצד עומק ראשית והיינו כשאין ניכר בפועל שום הבדל. על דרך זה עמד יצחק אבינו ע"ה כשבירר בין יעקב לעשו שהניח ידו על חלק הטוב כי עשו נקרא בפרק קמא דקדושין (י"ח ע"א) ישראל מומר שנולד מיצחק שנקרא ישראל כנ"ל. ולכך יצא ממנו עמלק שנקרא ראשית גוים שהוא עומק ראשית דרע. והיינו שאיתא בילקוט (מן המכילתא סוף פרשת בשלח) גבי דוד המלך ע"ה נזכר שאין מקבלים גר מעמלק. והיינו שאי אפשר כלל שיתגייר אפילו שיעשה המצות ולא במעשה לבד אלא גם יקבל במחשבה ורצון להיות ישראל גמור. אפילו הכי נקרא (בבראשית רבה ר"פ ס"ה) רק פושט טלפיו כחזיר לומר טהור כי עומק ראשית ושורש מחשבתו ורצונו הנעלם גם ממנו בודאי אינו כן והוא שקר גמור. ולכך לא נתפרש דבר זה בתורה שלא לקבל גר מעמלק. [אף שנאמר תמחה שהרי גם בכנענים נאמר לא תחיה כל נשמה ואפילו הכי שלח יהושע שלשה פרטדגמאות ועיין בתוס' בסוטה ושאר דוכתי לענין גבעונים] רק דע"ז לא שייך ציווי ואזהרה כמו שכתבתי במקום אחר בטעם אנכי דלא נאמר בלשון ציווי דמי שהוא דבוק כ"כ בהשם יתברך בעומק ראשית עומד על דבר זה מעצמו ואין צריך לצוותו. ומי שאין דבוק לא יועיל הציווי:

ולכך נאמר מלחמה לד' בעמלק כי דבר זה אי אפשר לברר כלל שהרי הוא עמוק ונעלם מן העין ואף מן האדם בעצמו לשעה רק השם יתברך הוא שיעיד שזה עומק ראשית שלו דבוק בחיים וזה להיפך. [ודבר זה הוא תכלית כל היגיעה והשתדלות דעולם הזה ואין השם שלם והכסא שלם כו' רצה לומר היחוד דקודשא ושכינתיה שנקרא שם הוי"ה וכסאו כנודע בשלימות כל זמן שלא נתברר עומק הדביקות דקודשא בריך הוא וכנסת ישראל לעין כלל דהיינו כשעומק לבם דבוק בהשם יתברך. וממילא כשזה קם זה נופל ונמחה ראשית דרע מן העולם לגמרי. ולכך בא עמלק אחר שאלת היש ד' בקרבנו וגו' כמו שאמרו חז"ל משל כו'. כי בזוהר בשלח ס"ד ב' פירוש דבעו למנדע כו' יעו"ש לשונו. וביאורו כי תחלה ראתה שפחה כו' ואחר כך פתאום נעלם מהם הכל ואבדו מידן חשק הגדול ולא מצאו מים ואמרו חז"ל בב"ק (פ"ב ע"א) ובזוהר זו תורה. ועד שאמרו טוב לנו במצרים מאחר שגם עכשיו לא פעלו מאומה טוב שלא היו מתחילים כלל כי חשבו שמיד ישתנו בקביעות ותמידות לבעלי השגה גדולה ואז האיר להם השם יתברך כידוע ובזוהר שם חק ומשפט זו פריעת המילה יעויין שם היטב. ובפרשת בא בזוהר מ' א'

מאי טעמא קיימא בפגימותא כו' פירושו אות ברית הוא אות לבני ישראל שהם מחלק ד' ונחלתו וממילא כל מעשיהם ומחשבותם הכל מהשם יתברך אף שנעלם זה מהם. וכשמתגלה זה אז אין צריך להגדרות יתירות כ"כ רק בפסח עדיין לא נגלה זה. ולכך מצת חסר דקיימא בפגימותא כי מצה הוא תכלית ההגדרה מכל מיני חמידות עולם הזה הנקרא חמץ שרומז ליצר הרע כמו שכתוב בזוהר מ' ב'. אבל כאשר זה בגלוי כי גם היצר הרע של בני ישראל הוא מהשם יתברך כי חלק ד' עמו אז ממילא יכול לעשות המר מתוק ונעשה טוב מאוד זה יצר רע. ואז וימתקו המים דקטגורא אתעביד סניגורא ע"ש בזוהר:

והנה כבר האירו עיניהם במרה כי גם בהעלם ומים מרים של חשקות עולם הזה יכולים להמתיק ולדעת כי השם יתברך גנוז בגויה. וכידוע שכשיודע שהקב"ה מסתתר ובהעלם שוב אין כאן העלם וזהו ויורהו ואלפיה שדבר זה לימודו כנ"ל. רק אחר כך ראו ברפידים שהם בהעלם יותר דעל ידי רפיון ידים מדברי תרה [מה שאין כן שם נאמר ולא מצאו שבקשו ולא מצאו וכאן רפו ידיהם מלבקש] עד שאין מתמרמרים כלל [שאז היה נעשה המר מתוק כנ"ל] על שהם בהעלם. ולכך בקשו לידע היש וגו' פירוש אם שורש כל השרשים ועומק ראשית המחשבה שלהם הנעלמת מאתם גם כן כנ"ל שזה נקרא אין כידוע ליודעי חן. וזהו עתיקא [קדישא] דלא קיימא לשאלה כי אין נרגש כלל במחשבת האדם אם היא דבוקה וקשורה בהשם יתברך וחלק ד'. או רק היש שלהם רצה לומר מחשבה ורצון ומעשה הנרגשת שלהם דבוק בהשם יתברך [וידוע כי האדם בכל כח שלו דבוק בהשם יתברך באותו כח כנודע בסוד צלם אלקים וגו']. ואם כן כאשר הם בהעלם גמור הרי הם ניתקים מדביקותם וקישורם להשם יתברך. ולכך מיד ויבוא עמלק מאחר שהטילו ספק בראשית שלהם עוררו עליהם ראשית גוים וכתרא דמסאבותא. ולכך יצחק גם כן לא עמד על זה מהשגתו כי זהו לא אתיידע. רק שהשם יתברך סיבב סיבות שיכוין שלא מדעתו אל האמת להראותו שעומק ראשית שלו פירוש שגם שלא מדעתו יודע האמת ודבוק בו. וזהו תכלית תואר האזרחי ודבר זה השיג אברהם אבינו אחר הנסיון העשירי דייקא שהיה נגד מדרגה העשרה דמסאבותא שהוא כתרא דמסאבותא. כי נסיון הראשון שלו באור כשדים היה נגד מדרגה התחתונה היינו להשליך הגוף מנגד וזהו מדרגה התחתונה שזכו לה כ"א מזרעו אחריו כידוע. ומדרגה העליונה הוא הנסיון העשירי שנוגע לעומק ראשית מחשבתו שגם שם לא היה רצונו לכך והיינו כי באמת הרי לא היה רצון השם יתברך גם כן לכך. ואם כן הגם שהיה בדוק ומנוסה במחשבותיו שכל מניעות וחשקות העולם לא יניאוהו מרצון השם יתברך. ראה שבזה מכל מקום היו

נופלים לו מחשבות שלא לעשות כמו שאמרו חז"ל בב"ר מענין היצר הרע בדרך. ומובן כי כל אלה משלים למחשבות וענינים שנפלו בלבם באותו דרך יעויין שם ותבין. ואלו היה כבר מנוסה בתואר האזרחי באמת היה סומך על עצמו שלא לעשות כמו שהיה באמיתות רצון השם יתברך. וכמו שהשיג זה גם כן כמו שאמרו חז"ל שאמר לו כך עונשו של בדאי שאפילו אומר דבר אמת אין שומעין לו דידע שהוא דבר אמת אלא שאין שומעין לו מכל מקום שמא הוא שקר. והיינו דירא אולי איזה רע ונגיעה לעצמו עדיין דבוקה בעומק ראשית שלו שאין נודעת אף לעצמו ומחמתה נדמה לו שהוא דבר אמת. ולכך לא עמד על דעתו ומסר עצמו להשם יתברך גם בעומק ראשית שלו. רצה לומר גם מה שלמעלה משכלו שלפי שכלו היה נראה לו שאמת שאין יצחק לעולה. עם כל זה מאחר שהשיג רצון השם יתברך להקריב עשה כן בתמימות ובאמונה פשוטה שהוא נקרא סוף מעשה כמו שכתבתי לעיל. על ידי זה זכה להיות נעוץ במחשבה תחלה דגם העומק ראשית שלו דבוק באמת שהרי האמת כן שאין זה רצון השם יתברך, ואז אחר כך זכה למעלת אזרחי. ואז כבר נכלל ביצחק כמו שכתבתי לעיל:

ויצחק השיג הפרק החמישי דעבודה זרה בענין יעקב ועשו כמו שכתבתי לעיל להכיר ולהבדיל בין אלו ששניהם מלידה ומבטן הקדושה ונמולו לשמונה. וגם במעשה כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה פ' ס"ה) ואפילו במחשבה כידוע דרישיה דעשו גנוז בעיטפיה יצחק כמו שכתבתי במקום אחר בזה, רק ההבדל בעומק רישא דלא אתיידע, ואי אפשר לידע כלל כי מצד הדעת והשכל היה נראה ליצחק להיפך רק בלא ידיעה כיון אל האמת, וזהו עיקר הבירור כי אצל נסיון העשירי דאברהם אבינו הגם שנודע כי כולו מעומק ראשית שלו עד אחריתו דבוק באמת וראה שגם העומק ראשית שלו שלא רצה להקריב ושנולדו לו מחשבות להיפך. היה גם כן מרצון השם יתברך. מכל מקום היה זה במחשבתו ורצונו גם כן אותם המחשבות והיה בסדר ההשתלשלות עד שהגיע לעומק ראשית. אבל כאשר הוא בהעלם מדעתו ורצונו שחושב היפך האמת ועם כל זה יהיה העומק ראשית שלו דבוק באמת שלא ישגה כלל זה נתברר אצל יצחק. וזהו תכלית תוקף האזרחי הגמור שנתברר זה אצל ישראל ברפידים כנ"ל. ולכך משם נסעו מדבר סיני שראוים מעתה לקבל תורה שלא עשה כן לכל גוי ופותחת באנכי הרומז לעומק ראשית כנ"ל. ולכך כפה הר כגיגית דהיינו למעלה מרצונם ודעתם בהכרה הם עושים כרצון השם יתברך. והוא עומק מעלת ישראל שגם שירצו ברצונם ודעתם היפך רצון השם יתברך שגם מכל מקום אי אפשר שיטו מרצון השם יתברך כמלא נימא. לפי שעומק לבם הנעלם דבוק [ומכל מקום מאחר שלפי דעתם נראה להם שעושין נגד רצון השם יתברך

מגיע להם העונשים בעולם הזה לפי דעתם גם כן. כי אחר כך כשיפתח השם יתברך יראו שלא היה עונשים כלל. וכמו שכתוב בזוהר חדש פרשת תבוא דכל קללות שבמשנה תורה תוכם צפון ברכות באמת והיינו דמשנה תורה הוא נגד העומק ראשית כמשנת"ל ושם באמת לא חטאו וכנ"ל. ועיין עוד שם בזוהר חדש דהוא נגד חורבן בית שני והיינו על ידי זרעו של עשו דשם הוא עיקר הבירור הנזכר לעיל כמו שכתבתי לעיל. ולכך אמרו רבותינו חז"ל על עשו שבא מכחו של זקן פירוש מכח שיצחק טעה במחשבתו מקודם. ומצד הזה הוא הטעות במחשבה לבניו שיחשבו שעושים נגד רצון השם יתברך כי אין נגלה עדיין להם עומק ראשית כמו שנגלה ליצחק תיכף. רק זה יהיה לעתיד ולעת עתה הוא כפי המחשבה דיצחק ולכך עשו גובר. אבל מי שמאיר לו השם יתברך האמת כנ"ל זהו שמטעימין לו מפרי מעשיו בעולם הזה ופורקין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ]. ולכן הקדימו ישראל נעשה לנשמע והמין קראם עמא פזיזא שהוא נגד השכל אנושי. והשיבו אנן דסגינן בתמימותא למסור עצמינו להשם יתברך למעלה משכלינו כמו אברהם אבינו בעקידה כנ"ל שמוסר עומק ראשית שלו להשם יתברך. ועל ידי זה ממילא נעשה אף על פי שלא נשמע כי סוף המעשה נעשה כרצון השם יתברך אף על פי שלא נשמע ונדע בשכל ורצון לעשות כן. מכל מקום סוף מעשה נעוץ במחשבה תחילה ומאחר דמקור הנעלם של המעשה דבוק מהשם יתברך אי אפשר שיהיה סוף המעשה נטוי ממנו כמלא נימא. וכמו שהיה ביצחק רק אחר כך נשמע גם כן ונדין שהוא כן. [ואז נדע שגם המחשבה שבנתיים שאנו חושבים שנטינו מרצון השם יתברך גם זה לא היתה נטויה ממנו. וכן ביצחק מחשבתו הקודמת לא היתה טעות גמור כידוע מהאריז"ל על פסוק כי ציד בפיו נשמת רבי עקיבא ע"ש ועוד דברים בגו ואין כאן מקומו]:

וזה שטענו כלום כפית עלינו כו' למעלה משכלינו והשיבו הראשונות ישמיעינו ז' מצות כו'. כי שבע מצות בני נח הם כמו דרך ארץ שקדמה לתורה ופירוש דרך ארץ הוא כפי שכל בני אדם ותורה היא למעלה משכל בני אדם ולכך ההתחלה דאברהם אבינו היה על פי שכלו עד שזכה לתואר אזרחי וזכה דשני כליותיו היו נובעות תורה. וכשאדם משתדל בשכלו ורצונו כל מה שיכול אז השם יתברך מדריכו בדרך ילך אף למעלה משכלו ורצונו. וזה ששאלו ישראל שקבלוה היכן קיימוה ובודאי לא שקר דברו לפי מראית העין. אך הקב"ה מעיד כי באמת קיימוה הכל כפי רצון השם יתברך והעדות על זה מנבוכדנצר ושארי העכו"ם דורו של שמד שמסרו נפשם על קידוש ה'. וזהו נסיון ראשון דאברהם והוא מסירת כחו הראשון להשם יתברך כמו שכתבתי לעיל. והוא ראשית ההשתדלות כפי שכלו של האדם שזה נקרא הראשונות ישמיעינו שמזה הגיע מעלה מעלה עד לאחר

נסיון העשר שהוא למעלה משכל גם כן דבוק בהשם יתברך. וזה שהיה הנסיון בסוכה דמבעטי פירוש שידעו שהשם יתברך עצמו שציווום הוא עצמו מקדיר החמה והנה זה נגד השכל ממא נפשך אם צווית היה אדרבה שתקבל מעשינו ולכך ביעטו לפי שהוא נגד השכל. אבל ישראל סגי בתמימותא ולא מבעטי אף מה שנגד השכל ואין מבינים מוסרים עצמם להשם יתברך מסתמא הוא מנהיגם בטוב גם מה שאין מבינים. ועל ידי זה באמת כן השם יתברך מנהיגם בטוב נצחיי גם מה שאין מבינים בדעתם ורצונם. ולכך היה הנסיון בסוכה שבה נאמר ביחוד האזרח בישראל ישבו בסוכות. שפירוש החסיון בצל ד' לגמרי שבודאי השם יתברך כל מה דעביד הוא לטובה לו דלכך הוא זמן שמחתינו האמיתית שאין לדאוג ולפחד משום דבר מעתה. זהו רק לאזרח בישראל שדבוק באמת בעומק ראשית שלמעלה משכלו בהשם יתברך וכנ"ל:

וגרים נתרבו מה' דהאזרח שאינם בפירוש אזרחיים רק מרבויא [דה' הרומזת לשכינה כנודע וכידוע דמקורם תחת כנפי השכינה. והיינו ראש לשועלים ולא זנב לאריות כי ההתנשאות מצד שחושב עצמו והשתדלותו לכלום. וזהו מהשכינה כידוע שמצידה היא משתדלות בני אדם ואע"מ] וכמו שכתוב ובשם ישראל יכונה אלו הגרים. אבל בפירוש אינו וכמו שכתב התוס' בפסחים דגרים הרבה מדקדקים במצות יותר מישראל. פירוש כי גר לא הורגל בדיני תורה ומצות אנשים מלומדה רק הוא מבחירתו בחר בטוב ומזה חושב שבחירותו והשתדלותו הטובה פעל כל זאת ולכך מדקדקים במצות ומרבים בהשתדלות, וכן אברהם אבינו היה תחילה לגרים היינו במדריגה זו דהשתדלות בני אדם, ולכך אמרו בברכות (ז' ע"ב) לא היה כו' עד שבא אברהם וקראו אדון כידוע דשם האדנות מצידו היא הבחירה וההשתדלות דבני אדם והעלם האמיתות שהכל בידי שמים באמת. [ולכך באותו שעה שחידש שם זה וקראו אדון אמר במה אדע כי אירשנה שזהו העלם האמיתית ונענש בעבור זה כמו שאמרו חז"ל. שעל כן היה גלות מצרים והיא הכנה למתן תורה שהיא משם הוי"ה כידוע שהוא גלוי האמיתית ושלמעלה משכל בני אדם כמו שכתבתי לעיל] רק השתדל כ"כ עד שיגע ומצא דבר זה. [וכמו ששמעתי על מדרש הציץ עליו בעל הבירה כו' פירוש עליו על ענין תמיהתו זה עצמו אני הוא כו'. גם שמעתי על מחז"ל יגעתי ומצאתי שאחר היגיעה רואה שהיא מציאה ומציאה באה גם בהיסח הדעת בלא יגיעה אך קודם היגיעה אין רואה המציאה ההוא רק אחר היגיעה הוא המציאה. וכנ"ל הראשונות ישמיעוני] שבאמת גם זה הכל מהשם יתברך כי מאין בא לו שהוא יחשוק וישתדל לזה ולא אחר על כרחך שהוא מלידה ומבטן הוכן לכך. וכשיגע ומצא בירור דבר זה ועמד על אמיתיתו נקרא האזרחי. כי האזרח בישראל הכיר כי כל

פעולותיו ועבדותו הוא מפני שנולד ביהדות וגדל בין בני ישראל. שהשם יתברך נטעו באומה זו והורגל מילדותו בדברי תורה שהדריכוהו והביאוהו לזה שהוא בהשתדלות ואין לו מאומה מפעולת ידו במוחו ולבו מעצמו. כי מי יודע אם לא נטעו השם יתברך מלידה מבטן באומה זו רק בעכו"ם אפשר היה עושה כמעשיהם. והכרה זו היא הכרת האזרח בישראל שלא השתדלותו פעל כל זאת רק הכל מהשם יתברך. על ידי זה זוכה שבאמת השם יתברך לעומתו פועל עמו גם בזולת השתדלותו במוחו ולבו ומעשה ידיו. וזהו הדביקות בעומק ראשית וכמו שכתבתי לעיל והבן כל זה היטב:

פרק ד

ד. **אחרי** מות וגו' ובזוהר נ"ז א' מאן שזיב כו' דלא אתיחדו כו' כידוע דבכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך הם נגד השלשה עמודים. תורה ועבודה וגמילת חסדים. ובכל נפשך הוא עמוד העבודה שהוא מסירת נפש להשם יתברך. כידוע בקדמונים בטעם הקרבנות וכן התפילה שנגדה משחרב בית המקדש. והיינו דאז נקרא בזוהר ס"א א' סיהרא בפגימותא. רצה לומר בסוף החודש שאין שום שלימות ואור כל שהוא כלל והיא חסרון לגמרי. וע"ז נתקנה התפילה אז י"ב ברכות אמצעיות הם כוללים כל מיני צרכים וחסרונות של האדם שכללותם הם י"ב [נגד י"ב חדשים שנת הלבנה] שהם י"ב שבטי קה. שיש לכ"א חסרון [כמו שיש גם כן לכ"א מעלה] מיוחד בתולדה. שהוא צריך לבקש בו ישועת השם יתברך להשלימו. וכללותם היא כנסת ישראל וסיהרא כנודע. [ואחר כך ברכה י"ג תקנו ביבנה (ברכות כ"ח ע"ב) ומכל מקום אין נקרא רק תפילת שמונה עשרה. כי העיקר י"ב רק פעמים הם י"ג כמו בשבטים וכן בחדשים מאחד נעשה שנים וכן בי"ג מכילין דרחמי דסחרין לה מכל סטרהא. [כדאיתא בריש הקדמת הזוהר] האחת כפולה עיין בתוס' ר"ה (י"ז ע"ב) ואין כאן מקומו בזה] ועל ידי התפילה הוא משעבד כל כוחות הנפש להשם יתברך שרק ממנו יבוא עזרו ולא מזולת. ובזמן שבית המקדש קיים דנקרא סיהרא באשלמותא והוהליה שלימות ומעלה היה צריך להכיר שאותו התעלות ושלימות שיש לו היא מהשם יתברך. ועל זה היה העבודה בקרבנות להראות שכל כוחות נפשו שייכים להשם יתברך [ומנחה מביא עני רצה לומר שאין לו שלימות ומעלה רק מכל מקום שלימות זה יש לו מה שיש לו נפש. ולכך נאמר בו נפש ודרשו רז"ל נפשו הוא מקריב שזה הוא מקריב להשם יתברך. והיא באה מן הלחם שזהו עיקר קיום הנפש כמו שכתוב כי לא על הלחם לבדו וגו'. מה שאין כן בשר שהוא תוספות וכמו שכתוב בחולין (פ"ד א') מי שיש לו כו' יאכל בשר. ועתה נפשינו גם כן יבישה אין כל כי גם הרגשת חיות נפשינו בקרבינו אין לנו בשלימות והארה כבירה. רק אחר תפלתו אז יוכל לזכות לכך.

ואז אומר אליך ד' נפשי אשא. וידוע מזוהר סוף פרשת במדבר דהוא מסירת נפש ממש וגם סכנה ע"ש והיינו דוגמת הסכנה דנדב ואביהו בזה]:

והנה השם יתברך מתאוה לתפילתן של צדיקים והיינו כמו שכתוב (קדושין ב' ב') מי מחזר אחר מי. ונמצא התפילה הוא מלוי כביכול לתאותו יתברך. ובזה יובן מה שכתוב עוז לאלקים. וכן הקרבנות ענינם נראה כמכין מזון כביכול למעלה כמו שכתוב האוכל בשר וגו' וכדרך שאיתא (זוה"ק ח"ג ז' ע"ב) ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים. והאש שלמעלה שיורד הוא שהשם יתברך מקבל מהם ומתמלא תאותו. והיינו שרצה מעשיהם ופעולתם למסור הכל לו יתברך היו בשלימות כהוראת מילת בכל נפשך. דבכל רצה לומר בתכלית השלימות הגמור עד דכדוכה של נפש. ולכך מילת בכל יורה יחוד הגמור. [ותרגום כי כל בשמים ובארץ דאחיד וגו'] כי כאשר הוא בכל נפשו לגמרי ונמצא כל נפשו כלולה ומיוחדת בזה ואין ממנה לחוץ כלל ע"ז נאמר ויחד לבבינו וגו'. שהוא יחוד הגמור שמתייחדת נפשו בקונה. [ובאהבתו וביראתו ששוכב בין זרועותיו כמו שכתוב שמאלו תחת לראשי. פירוש יראתו תחת לראשי משכן החכמה וכמו שכתוב ראשית חכמה יראת ד'. וכשדבוק בחכמה אז היראה תחתיו וימינו תחבקנו. שחבוק באהבתו יתברך שמקפת כל כוחות גופו.] לגמרי שמוסר הכל לו. והעד ע"ז שהוא בכל לבבך רצה לומר לגמרי כולו ממש בלי שום הטיה לצד אחר הוא יחוד השם יתברך גם כן בו. והיינו אז תיכף כשמתייחד בהשם יתברך ודבוק כביכול למעלה הרי נשלם ונתמלא תיכף ונתקיים בו עוד הם מדברים ואני אשמע. ובקרבן שהוא מסירת כל שלימותו העד אש מן השמים המקבלת. [והוא שלהבת אש מלמעלה המתפשטת בלב האדם להיות מכיר שבאמת הכל מסור להשם יתברך ומתלהב למסור כל כחותיו להשם יתברך] וכן בקרבו היא ביחוד האש מקבלת מזון ופרנסה שלמעלה. שזהו ביחוד התאוה של השם יתברך וכך הוא בתפילה ואין כאן מקומו. והנה כשהוא בכל נפשך ממש היינו כשמוסר נפשו באמת בשעת מעשה כענין כלתה נפשי שהוא כלות הנפש ממש בפועל כדרך שאמרו בכתובות (ס"ב ב') סוי לבה פרח רוחה שזהו תכלית חולת אהבה דבכל נפשך. רק מכל מקום באור פני מלך חיים ואי אפשר לבוא לכלותה נפש ממש על ידי אור פני מלך שהאיר נגדו שהוא מקור החיים וחוזר ושופע מיד רוח חיים חדשים על ידי מסירת נפש זו. שהוא תכלית היחוד דנפשו כנ"ל וכמו שכתוב (שבת פ"ח ב') במעמד הר סיני דטל של תחיה החיים. וזהו על ידי דביקות בעמוד התורה ועל ידי דביקות בעבודה דהיינו בכל נפשו. אז ממש ד' צילך ומדה כנגד מדה דבוק למעלה כן באותו מדה ומקום שהוא כללות חיי הנפשות. ואם כן תיכף שופע עליו חיות חדש. ולכך ניצולו דניאל

חנניא מישאל ועזריה ואברהם אבינו במסירות נפש בפועל ממש שהיו בתכלית תוקף האהבה דבכל נפשך בכל ממשו אתייחדו כדקא יאות. ואיתא בפרק ערבי פסחים (קי"א א') דשר של אש הצילם היינו כידוע דבכל נפשך הוא דרגא דיצחק ומהתעוררות יסוד האש שבגופו בהתלהבות בא מסירות נפש. וזהו אף על פי שאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. כי ממנו הוא ההתלהבות כ"כ ועל ידי זה מעורר אש שלמעלה כטעם ד' צילך ושופע באש שלו ועל ידי זה ניצולו מן האש. דאש שלמעלה אש אוכלת אש ונאכל גם כן אש התלהבותו שלא יתלהב גופו ויתבטל ממציאותו לגמרי בשביל תוקף האהבה. רק מתמלא מאש שלמעלה ומתמלא משפע וחיות מחדש כמו חולת אהבה כשמתמלא תאותו נרפא מחליו. כעובדא דסוף פרק בן סורר ומורה (ע"ה א'). מה שאין כן כשלא תתמלא תאותו אז הוא מסוכן כדאיתא התם. רק השם יתברך מבטיח להיות נמצא לקוראיו באמת וממא נפשך אם הוא באמת בכל נפשו ודאי מתמלא תאותו ואם לאו אינו מסוכן. אך יש שני מיני מילוי תאוה כדאיתא שם תבעל לו או תספר מאחורי הגדר. והיינו כשאי אפשר למלאות תאותו לגמרי על כל פנים תספר כו'. ובזה אפשר אדרבה תצא נפשו לגמרי כענין נפשי יצאה בדברו מתוך חולת אהבה [ואפשר גם כן שיספיק להציל] וכדרך שאמרו חז"ל אבל במיתתו רואה. ונאמר מות נמות כי אלקים ראינו והשיבה לו לו חפץ וגו' היינו שמילא תאותיו לגמרי בהשפעת שפעו על ידי זה:

ובנפילת אש מן השמים דפרשת שמיני נאמר ויפלו על פניהם. וידוע בזוהר פרשת קרח דהיינו מסירות נפש למיתה. והיינו דתחילה ראו שאינו עדיין בכל נפשך ממש ובהתלהבות גמור לעורר אש שלמעלה נגדן עד שזכו לכך כענין סיפור מאחורי הגדר. ולכך וירונו שנפתח פיהם גם כן בדבור לעומתו ותיכף נפשו יצאה בדברו ויפלו על פניהם דהוא ביטול ממציאות לגמרי. [וגם י"ל כי בקשו להגיע למדרגת אש אוכלת אש כנ"ל דהיינו ביטול ממציאות התלהבותו] ועל ידי זה הגיעו למדרגה שניה דקבלת שפע ממש, וכן הוא סוד נפילת אפים שאחר התפלה שהוא בסוד הדבור לבד. וימים שאין נפילת אפים היינו שהם ימי רצון ואז מיד בעת התפילה נעשה היחוד הגמור כדקא יאות בקבלת שפע חדש. רק יש ימים שאין ימי רצון והיינו כמו שכתוב עת לכל חפץ תחת השמים. כי תחת השמים דהיינו העולם העשיה שהוא תחת הזמן ובעל גבול יש גם כן גבולים לכל דבר בשנה וכן בעולם ובנפש. פעמים השם יתברך רוצה כך ופעמים כך דרך משל בפסח מצה ובסוכות ארבעה מינים וכדומה. והמחליף אינו אלא משנה ועושה נגד רצונו יתברך כי רצון השם יתברך להיות הכל מוגבל ומוגדר. ורצון כח זה המצמצם ומגדיר הוא נקרא תחת השמים כי השמים בלתי בעל תכלית ובעל גבול רק

שוכני ארץ הם בעלי גבול. אבל השמים שמיוחס לשם השם יתברך כמו שכתוב ואתה תשמע השמים הוא שלא בגבול שהשם יתברך הוא הבלתי בעל תכלית רק שפעו למטה יורד במתקלא ובמידה ומשורה מיוחד בזמן ומקום ונפש:

ותאנא בריש ספרא דצניעותא ספרא דתקיל במתקלא. פירוש שדבר זה הוא כלל כל הסודות לדעת לשקול במדה ובמשקל. כמו שכתוב בבני ישששכר יודעי בינה לעתים לדעת וגו'. וזהו כלל התורה כולה המוגדרת במעשים מיוחדים בעולם שנה נפש. וכלל כל הבריאה. וכמו שכתוב בזוהר שם דספרא דצניעותא כולל הכל. [ושמעתי כי ליכא מידי בזוהר הקדוש דלא רמיזי בתלמוד וחמשה פרקי דספרא דצניעותא רמוזים בחמשה פרקי מס' מדות. [הוא גם כן מדות ומתקלא] פרק אחר פרק. והאידרא רבה רמוזה במסכת תמיד כולה כי שניהם אחד על דרך הביאני המלך חדריו היינו אדרא. רק ספרא דצניעותא היא חדריו היינו המדות שיסד השם יתברך ולכך נקרא צניעותא כי כבוד אלקים הסתר דבר. והאידרא הוא הביאני המלך התקרבות האדם להיות כן ולבוא חדריו על ידי קרבן התמיד. וזה נקרא כבוד מלכים חקור דבר. ואין כאן מקומו לבאר זה אבל הוא מכוון גם כן למ"ש]. ועד לא הוה מתקלא לא הוה אפין באפין. פירוש רק כטעם ספור מאחורי הגדר דעל ידי זה נפשו יצאה בדברו. ומלכין קדמאין מיתו. פירוש כי התחלת ההתלהבות [כטעם מאן מלכי רבנן] במוח ולב מקודם היא שלא בהדרגה. ומתלהב למעלה ממדרגתו. ולכך הוא מתבטל לגמרי כי השם יתברך עשה האדם בעל גבול וגדר. דמטעם זה התשוקה מצומצמת וחסירה ואז השם יתברך ממלאה בכוחו הבלתי בעל גבול ובלי תכלית כטעם ואת דכא ושפל רוח אשכון וגו'. מה שאין כן כשמתגבר בתשוקתו למעלה מעלה ממדרגת הגבול וההגדרה אז נפסק לגמרי כידוע כן בכל דבר. ובתוספת ביאור כידוע מדברי הרמב"ם בח"פ ושאר חכמי קדם שבכל המדות הקצה האחרון הוא רע. וכן בדרך משל האהבה כשהיא בתוקף בלי שום יראה בא לידי קלות ראש ועל ידי זה ממילא תפסוק ממנו האהבה לגמרי כי מזה יוכל לבוא עד עד כו' כמו שכתבתי במקום אחר. ועד סוגי האהבה המתפשטות לכל מיני אהבות וחמדות העולם הזה ולכל תאות האסורות ר"ל. וכן בתוקף היראה בלי שום אהבה ושמחה יוכל לבוא לידי עצבות ומרה שחורה ומזה לידי כעס ועד עד כו' ורציחה ועד שתתבטל ממנו אחר כך היראה מד' לגמרי. רק צריך להיות שניהם ביחד ממוזג. כמו שכתוב בתנא דבי אליהו (פ"ג) אני שמחתי מתוך יראתי ויראתי מתוך שמחתי. וכמו שכתוב וגילו ברעדה במקום כו' (ברכות ל' ע"ב). וחבורם יחד רצה לומר ההשתמשות בכל אחד בצד הראוי לו במקום ובזמן זהו קו האמצעי. והוא התמימות אשר גם הוא אם יהיה לבדו

באדם בהעדר ב' הקצוות ויתפשט עד קצהו האחרון יגיע למדרגת הפתיות והשטות כמו שכתבתי במקום אחר ועד עד שיגיע להיות פתי יאמין לכל דבר גם בכל מיני עכו"ם שבעולם. כמו שאמרו חז"ל על יתרו כמו שכתבתי במקום אחר. רק כאשר שלשה המדות הללו הם מתייחדים כאחד מתפשטים בחדרי לבו אז הוא בשלימות הראוי שלא יתבטל. וזהו המתקלא שיהיה כל דבר במדה ובמשקל ב' קצוות וקו האמצעי כמו במאזנים ב' הכפות והלשון שבאמצע. ובכל דבר יש אלו השלשה. דרך משל באהבה לבדה הם גם כן שלשה מדרגות דבכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. וצריך להיות דייקא שלשתם ביחד כי אם בכל לבבך לגמרי אז היא האהבה הראויה אבל בתוקף האחת לבד ולא האחרת אין מתקיים ואין כאן מקומו. ועל ידי זה יהיה במתקלא כי בהקצוות מתנגדים ומתנהג בקו האמצעי ומזה נמשך ההגדרה בעתים וזמנים וכן במקומות ובנפשות הכל על ידי מתקלא זו שהוא במדות ההנהגה של האדם שזה נקרא מלכין. דמלך הוא מנהיג ומושל ואין מלך בלא עם ובהנהגה צריך להיות במתקלא. וזה נקרא תחת השמים. אבל השמים דהיינו המנהיג בעצמו הוא באמת למעלה מן ההגדרה. ולכך כאשר מתבטל במציאות לגבי עילתו ומתייחד לגמרי המונהג עם המנהיג אז גם הוא למעלה מן הזמן וכמו שכתוב (ברכות ח' א') אימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללין. כי כל תפלה היא יחוד ומסירות נפש להשם יתברך כנ"ל. וכל בי עשרה שכינתא שריא פירוש דנקרא כנסת ישראל ובכנסת ישראל נאמר אני ד' השוכן אתם בתוך וגו'. שבודאי כל מחשבות עומק פנימיות שבלבם להשם יתברך כמשמעות מילת בתוך. וממילא הוא יחוד הגמור דקודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי תפילתם. מאחר דעומק פנימיות תשוקתם השם יתברך מעיד שהוא לד' לבדו באמת אפילו שהלב מלא פניות וערבוב מחשבות זרות השם יתברך חותם ומעיד עליהם אני ד' וגו' בתוך טומאותם. מה שאין כן ביחיד אין השם יתברך חותם עדיין תיכף וכל זמן שאין השם יתברך מעיד אין הדבר מבורר שחשקו ורצונו הוא באמת רק לד'. כי מי יודע איזה נגיעה וחשק דלגרמיה טמון במעמקי הלב הנעלם גם מעיני עצמו. ואז אין היחוד השלימות כי אינו בכל לבבך לגמרי ואינו עת רצון. ולכך הכל תלוי בעת דלא כל העתים שוות:

ועיין בזוהר נ"ח ב' דבזה טעו בני אהרן. פירוש שאז לא היה העת הראוי באמת וכמו שכתוב שם נ"ו ב' דדחקו את השעה כי בחיי אביהם לא היתה השעה עומדת להם להיות היחוד גמור כראוי על ידם. ועיין עוד פרשת צו ל"ג ב' והם ידעו זה רק חשבו לצאת מההגדרה והגבול, והיינו כי באמת סדר הבריאה שיסד השם יתברך הגבולין שסידר היו גם זה מכלל הסדר שיהיו מקודם מלכין קדמאין דמיתו. ואחר כך חוזר לבוא התיקון

ע"ד (גיטין מ"ג א') אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל. וכן לעולם לא הגיעו ישראל בכלל ואדם פרטי בפרט לאיזה שלימות ומעלה בלי ירידות ונפילות מקודם וכמו שכתוב בברכות (ה' א') שלשה מתנות טובות וכולן על ידי יסורין. וכן גם זה דנדב ואביהו הוא מכלל הסדר שסידר השם יתברך ובזוהר נ"ו ב' מכאן שירותא לאזהרא לכהני והיינו כידוע דכהנים זריזים. כי הזריזות הוא מהתגברות כח האש כנודע. וכל אזהרה שלהם הוא על המתינות ושלא להיות זריז ביותר מכפי מדתם ומדרגתם. וכמו שכתוב (ברכות כ' א') אמר רב פפא מאי שנא ראשונים דאיתרחיש להו ניסא קדמאי מסרו נפשם אקדושת השם. ומייתי על זה עובדא דזריזות דזה נקרא מסירות נפש וקאמר שם מתון מתון כו' פירוש דצריך שני מיני מתינות כמו שכתוב (שם ח' א') דילך שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל. ועיין זוהר בהר ק"ח רע"ב מה נקרא פתח. ועיין שם עמוד א' דהיינו עול מלכות שמים ושע"ז נאמר בזאת יבוא אהרן יעו"ש ובדף נ"ו ע"ב. והיינו כמו שכתוב טוב לגבר כי ישא עול מנעוריו. כי בילדות האדם זריז ומהיר במעשיו כי כך המדה להיות ההתחלה דרגא דמלכין קדמאין. וכן אברהם אבינו שהוא התחלת אומה ישראלית למדו ממנו בפסחים (ד' א') ענין הזריזות כי הוא היה בתכלית הזריזות עד שאמרו ביומא (כ"ח ב') אנן מאברהם ניקו ונגמר. ולכן אז"ל צא מאצטגנינות כו' שראה בחכמתו שאי אפשר להיות התפשטות ממנו כי מה שהוא בתכלית הקצה אין לו קיום והוא היה בתכלית תוקף האהבה. [ועד שיצא ממנו גם סיגי האהבה בישמעאל] עד שזכה למאמר והיה תמים רצה לומר קו האמצעי שהוא התמימות. ואחר כך לידת יצחק שהוא הקצה הב' וזהו המתקלא. ולכך צריך נשיאות עול כי העול הוא ההגדרה וההגבלה בפעולותיו ולא בהתפשטות. ודבר זה נקרא מלכות שמים כנ"ל בתואר מלך וזהו עול מלכות שמים. וזה נקרא בזאת רצה לומר בזה הסדר דרך משל מילת זאת ולא אחרת. והיינו הגדרה דוקא כך וכך ולא בדרך אחרת דהיינו בכל עת בלא שום הגדרה:

והנה הללו היו ראשית הנבחרים בכהונה וזה נקרא מנעוריו. ואז הוא רתיחת הזריזות ולא השגיחו בנשיאות עול דשעה אחת שהיו החסידים הראשונים שוהים קודם תפילתם. ושעה אחת היינו מתינות אחת וזה לחסידים מדרגא דאברהם הזריזים. אבל שיעור ב' פתחים הוא לכל אדם כידוע דכל דבר כלול משנים שהם ארבע היינו שני קצוות שאי אפשר לשום דבר שלא יהיה בעל שני קצוות. והם ארבעה דהיינו ב' קצוות ואמצעי והרביעי גשם הכוללן. ולכך מתון מתון שני פעמים ארבע מאות זוזים שוויא פירוש ד' פעמים מדרגות המאה ששם המתינות דהיינו במוח ולב שאליו רומז מספר מאות כמו שכתבתי במקום אחר מה שאין כן בכוחות הפעולה [שנגדם מספרי אלפים ורבואות

כמש"ש] שם לא שייך מתינות. והשני מתינות הם מצד ב' הקצוות והיינו מקצה השמים ועד קצה השמים קצה אחד לתתא ואחד לעילא. רצה לומר מתינות אחד מצד האדם והכרת פחיתותו ואולי מצד זה אין הזמן גרמא. ומתינות השניה מצד השם יתברך והכרת רוממותו. וכהנים דזריזים הם היו צריכים על כל פנים מתינות אחת דחסידים הראשונים דשויא ב' כנ"ל. ולכך נענשו ב' בניו ולא ארבעתן. ולכך נאמר אש זרה ואמרו רבותינו ז"ל בעירובין (ס"ג א') דהיינו אש מן ההדיוט אלא שהורו בפני רבן. והיינו דחיקת השעה ולא המתינו עד שיאמר משה ולכך נקרא אש זרה ולא מן ההדיוט שאינו זר מאחר שרצון השם יתברך כך וכמו שנתבאר לעיל צורכו. רק החשק שלהם היה זר באותו עת. ומכל מקום רצו להכניסו אל הקדש כי השכינה הוא מה שהשם יתברך שוכן בתוך בני ישראל ומצידה הוא עול מלכות שמים שעל האדם וההגדרה. אבל חשק שלא בהגדרה אינו מרצון עול מלכות השם יתברך ולכך נקרא אש זרה ואין השם יתברך מתאוה לו. כי התאוה בבריאת העולמות שיהיו חסרים ומשתוקקים להשם יתברך ולא שיהיה בהתפשטות. ולכך כשהגיע אש דשמים לעומתם אז באמת כלתה נפשם כשהגיע למדרגת כלות הנפש כי לא הגיע למדרגת תבעל לו שיהיה השם יתברך שופע להם בכל עת באמת. כי השם יתברך יסד גבולים על פני הארץ וכמו שכתוב ברעיא מהימנא צו ל"ג סע"ב דקריבו בנידת טומאתה, והיינו דיסד השם יתברך לאשת חיל זמנים שלא תהיה ראויה לקבל שפעו כלל. ובפ' אחרי נ"ז ב' בנוכראה אתעקם בקדמיתא כו' יעו"ש פירושו שחשק האדם נקרא אשת חיל להשם יתברך שרוצה להשפיע בו. והיינו כשהחשק וההתלהבות הוא כפי רצון השם יתברך אבל זולת זה נקרא אש זרה ודוגמת אשה נכריה ועיין זוהר נ"ו ב' דבקרבתם וגו' ובהקריבם וגו' הכ"א ויע"ש לשונו. והיינו דבגין שרצו להקריב כל מיני חשקות להשם יתברך דחקו את השעה:

ותיקונם בפנחס שגם הוא הורה הלכה בפני משה כמו שאמרו חז"ל רק שהיה אדרבה לנקום במקרבי רחיקא. וכך היא המדה כשהשם יתברך רוצה לברר שבאמת חס ושלום אין רצון זה כלל נגד רצון השם יתברך רק שחשב שרצון השם יתברך היא כך, ונמצא שבאמת העומק שברצונו דבוק ברצון השם יתברך [והרי באמת עומק רצון השם יתברך היה כך שיהיה מלכין קדמאין דמיתו שזהו כל סוד הבריאה כנודע ואם כן ממילא גם זה הוא כרצון השם יתברך] רק מכל מקום מאחר שנגלהו אינו כן צריך לעונש בעולם הזה שהוא עולם הנגלה שבו יראה רק האדם לעינים ולא ללבב, ותיקונו ובירור עומק שברצונו הוא בסוד תשובת המשקל. וכמו שכתוב בדוד המלך ע"ה בפלגשים אני מתעבך כו' והיינו שיזמין לו השם יתברך בגלגול זה או בגלגול אחר [כשאין השם יתברך

רוצה שיהיה הבירור באותו גוף עצמו כשאז יגיע אותו גוף לגמר תיקונו כמו שהיה אדם הראשון קודם חטאו וזה אין רוצה השם יתברך להיות בעולם הזה טרם ביאת משיח] ויעשה אותה מעשה עצמה כהוגן וכראוי שתהיה אדרבה במכוון להיפך שלא לקרב זרה ונכריה. זה לאות והוכיח סופו על תחילתו שהיה גם כן לשם שמים. וזכה לברית שלום. וע"ש בזוהר בגין דבההוא כתרא חבו בקדמיתא. פירוש כתרא נקרא העומק שאין נגלה אף לאדם עצמו. כי באמת הם חשבו לשם שמים כנ"ל והקרבנות לעשות שלום [וידוע דשלום דרגא דיסוד שהוא כלי מחזיק ברכה להשפיע לאשת חיל. וזה היה כונתם להרבות השפע בכל עת. רק שלא ידעו דרבוי אחר רבוי אינו אלא למעט וכל המוסיף וגרע שפע דאשת חיל שהיא נקראת בזאת רצה לומר בעת מיוחד והגדרה מיוחדת ולא בכל עת]. ומכל מקום אתערו קטטותא כי על ידי זה שבקשו שיהיה בכל עת קודש ולא יהיה הגדרה בזמן נמשך גם כן שלא יהיה הגדרה בנפש. וזהו התעוררות דקטטה ומחלוקת דקרח כי כל העדה כולם קדושים וגו' ואין יחוס להם גם כן על אחרים. והם חשבו באמת שעל ידי זה הוא תכלית השלום כשאין התנשאות. אבל חבו בכתר"א רצה לומר בעומק שלא ירדו לעומקו דאדרבה על ידי זה הוא התעוררות המחלוקת בעולם הזה. ולכך כשנתקנו זכו למה שרצו שהוא ברית שלום כי פנחס זה אליהו שאז"ל (עדיות פ"ח מ"ז) שיבוא לעשות שלום בעולם והוא לא מת כלל שזהו תכלית השלום כמו שאמרו חז"ל שהוא חותם כל הברכות וכלי מחזיק ברכה. וברכת ד' היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה אמרו רבותינו ז"ל בבראשית רבה זה האבל כי כשהשם יתברך משפיע ברכתו לאדם באור פני מלך חיים ואלמלא זכו נדב ואביהו בעצמן להתתקן בחייהם ולזכות לאור פני מלך היו חיים וקיימים לעולם בעולם הזה ממש ולא היו צריכים לעלות לרקיע כלל כמו אליהו והיינו כידוע דאילנא דמותא ואילנא דחיי הם מדת לילה ומדת יום כמו שכתוב בזוהר במדבר קי"ט א' ועע"ש ק"ך סע"ב קכ"א א'. והם סיהרא ושמשא דהיינו קודשא בריך הוא ושכינתיה שהם שמים וארץ כנודע. פירוש כי מצד שיסד השם יתברך גבולים תחת השמים אם כן כל דבר בעל גבול ואי אפשר להם להתפשט עד בלי תכלית. ובהכרח היא המיתה לגוף האדם תחת השמים. רק מעל השמים דשם הוא שלא בגבול שם הוא אילנא דחיי לעולם שאין פוסקים. ואלמלא זכו נדב ואביהו לתקן זה היה גופם באמת בלתי בעל גבול גם תחת השמים להיות בא בכל עת אלהקודש בלא הגדרה. שלא היו דבוקים באילנא דמותא שזה נקרא בזאת ובעת ידוע כי היו עושים מדרגת הזאת להשתנות ולהיות בכל עת דבוק באילנא דחיי כמו שיהיה לעתיד הנני עושה חדשה עתה תצמח נקיבה תסובב גבר כנודע והיה אילנא דמותא דנוקבא גם כן אילנא דחיי

כמו דגבר. דהיינו כמו מעל השמים ולא היה מתים כלל בעולם הזה ממש. אבל השם יתברך יסד עת לכל חפץ תחת השמים כי על ידי זה מתבטל ענין בראית העולם הזה דהיינו אילנא דמותא שיהיה לילה והעלם ומקום לעבודה כנודע. דלכן נאמר גם באדם הראשון פן ישלח ידו ולקח מעץ החיים וגו' שהשם יתברך לא רצה שיוכל האדם לדבק באילנא דחיי לגמרי אחר מיתת מלכין קדמאין. דהיינו חטא אדם הראשון אם היה הוא בעצמו נתקן ואכל מעץ החיים היה גמר התיקון והשם יתברך יסד שגמר תיקונו יהיה במשיח כדי שיהיה מקום לעבודה ולדורות שבנתיים. [וכדרך שאמרו בע"ז (ה' א') בואו ונחזיק טובה לאבותינו שחטאו כו'] וכנודע ואין כאן מקום להאריך. ולכך תיקונם שהוא אליהו זכה לחיי עולם אבל לא תחת השמים דהיינו בגוף הגשמי דעולם העשיה הגופני ממש בנודע. כי באמת בהיותו בגוף זה לא פעל הך דבכל עת כנ"ל:

וניתוסף בפנחס י' זעירא ע"ש בזוהר. כי י' הוא ראשית הגילוי כנודע. וע' זוהר נ"ח ב' דהאי היא עת דאחידת בשמי בהאי י' כו' פירוש כי סוף המעשה נעוץ במחשבה תחילה שהשם יתברך חשב שיהיה כך ומעשה שאינו ברצון השם יתברך אינה נעוצה במחשבה תחילה כי היא זרה ונכריה. ועיין זוהר ריש ויקרא דאתוון רברבין מהיכלא עילאה וזעירין מהיכלא תתאה וידוע דהם ב' ההי"ן דשם ופירושו שאותיות המחשבה הפועלים בלב שהוא היכל העליון רצה לומר משכן לתחילת המחשבה שם הם רברבין וגדולים. רצה לומר בהתפשטות יתירה כי הם עדיין בסמוך למקורם. וכל דבר בראשיתו גדול וחזק. אבל נעיצתם בסוף המעשה שהוא ממרחק נראים קטנים וזעירים. כי המעשה אי אפשר להיות בהתפשטות ובהרחבה ולכך היו"ד זעירא לומר שנתקן להיות המחשבה נעוצה במעשה. והיינו כי המתינות הוא בא מזה כששם עינו ולבו בשעה שעושה. והמהירות הוא כשאינו מחשב כלל מה הוא עושה ואיך. ותיקון כל דבר הוא באותו דבר עצמו כידוע על וימתקו המים וכאומרם ז"ל (ברכות מ' א') על יתפרו עלה תאנה. ולכך עובדא דפנחס היה גם כן זריזות יתירה כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין פ"ב א') אם בא לימלך אין מורין לו. רק שלא נמלך כלל. אלא שרצון השם יתברך אז בזריזות והשם יתברך אומר שזריזות זו היא מתינות וזה מעיד על זריזות ראשון שהי' גם כן ברצון השם יתברך. ובויקרא רבה רפ"א דפנחס היו פניו כלפידים. היינו דרגא דנדב ואביהו בהתגברות כח האש וההתלהבות במסירות נפש לצאת ממדריגת אדם ממש רק כמלאך ד' דוגמת אליהו שהיו שניהם מקנאים והקנאה היא מתגבורת האש כנודע ומכל מקום אמרו רז"ל (קה"ר פ"י) דנסתלק ממנו וה"ק בעובדא דבת יפתח שהוא גם כן דוגמת אש זרה. כי אין רצון השם יתברך בקרבן כזה נפש אדם ממש. ושם פנחס נתעצל. ובשביל מתינות והמלכה

יתירה במחשבתו כדאיתא שם אמר אני כהן גדול כו' גרם להקרבת זרה על דרך שאז"ל (קה"ר פ"ז) מי שהוא רחמן על כו' סוף כו'. וכן איתא בירושלמי המטמא את הטהור סופו כו'. וכן הוא במלכין קדמאין כשהוא תחילה באהבה עד קצה האחרון ועד שמתבטלת ממנו ורואה שנפסק תוקף אהבתו מתחיל להתיירא ומגיע אז למדרגת היראה שהיא קצה השני וגם כן תופס עד קצה האחרון עד שמתבטלת גם כן וכן כולם כנ"ל. וכן נדב ואביהו חטאם בתוקף הזריזות חוץ לגבולו ופנחס להיפך במתינות שלא במקום הראוי ותיקונו באליהו שהוא קו המיצוע לקרב את הקרובים [שעל זה מעיד אות הברית להבדיל בין ישראל לעכו"ם והוא מלאך הברית] ולרחק הרחוקים והזרים כמו שאמרו חז"ל בעדיות: **והתיקון** היה בשחוטי חוץ בהר הכרמל. [כנזכר לעיל דתיקון חטא הוא בחטא אחר. וכמו ששמעתי על ועם שונים אל תתערב. סלקא דעתך אמינא השונים בחטא קמשמע לן. פירוש קמשמע לן דעם זה תתערב דזהו תיקונו כמו שכתוב במשה כשנס מפני הנחש אחוז בזנבו, ופירוש מה שאמר שמעו נא המורים זה היה תיקון על לשון הרע ראשון ואין כאן מקומו ביאורו] כי פרשת שחוטי חוץ נאמרה אחר פרשת יום הכפורים שהוא באה אחר מעשה נדב ואביהו שהיה ההכנסה לפנים שלא בזמן, והוזהרו מקודם ואל יבוא בכל עת רק ביום הכפורים שהוא דרגא דבינה, עיין זוהר אמור ק"ד ב' האי יומא אימא עלאה כו'. וידוע באידרא דאבא ואימא תרין ריעין דלא מתפרשין ואין שם נידת טומאתה כלל. היינו כי במוח ולב יכול באמת לייחד כדקא יאות תמיד, ואין שום חילוק זמנים שדבר זה אין נקרא תחת השמים כי אין לדבר זה שום היכר בעולם הזה תחת השמים כלל. רק כשמוציא לפועל מה שבלבו על מעשה גופניות או דבור שיש לדבר גילוי תחת השמים בזה צריך הגדרה בעת ומקום ונפש. ולכך יום הכפורים נקרא בכל עת כי מגיע לאותה דרגא דהיינו תשובה שהוא מן הבינה שבלב כמו שכתוב ולבבו יבין ושב, ועל ידי זה כל המעשים הם טובים שגם הזדונות נהפכו לזכיות וזה נקרא בכל עת בלי שום הגדרה כלל ואין לזה הכרה כלל בעולם הזה כידוע מה שאמרו בקדושין (מ"ט ב') על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור שמא הרהר תשובה בלבו דעיקרו דבר המסור ללב אם הגיע לעומק כ"כ עד שיעיד עליו בוחן לבות שלא ישוב לדבר זה עוד, דבלאו הכי גם פושעי ישראל מליאים חרטות, ודבר זה אי אפשר לשום נברא תחת השמים לדעתו ואפילו האדם עצמו. כי אולי יתקפנו יצרו אחר כך. רק השם יתברך. ומדרגה זו היא הנקרא בכל עת שאין שם הגדרה וכמו שכתוב בזוהר דבעל תשובה בשעתא חדא ברגעא חדא דאין להם הגדרה בזמן כמו שאין הגדרה במעשים דאפילו זדונות כזכיות. וזהו דרגא דיום הכפורים. ולכך אמר סתם ואל יבוא בכל עת כי אם בזאת וגו' משמע

דבזאת יבוא בכל עת ואחר כך פירוש אימת. רק באמת גם להבכל את יש עת דהיינו יום הכפורים, והדרגה ידועה והוא הנקרא בזאת. וכשמגיע לבזאת ולאותה הגדרה וסדר התשובה והוידוים אז הוא באמת בכל עת רק שזאת ממילא אי אפשר בעולם הזה רק ביום הכפורים. כי מדרגה זו היא דרגא דעולם הבא. כנודע דבינה נקרא עולם הבא דשם אין המשא ומתן במעשים ובפעולות רק ברצונות הלב. אבל בעולם הזה ששם הוא העת לכל חפץ, ויש גם להארה זו עת והגדרה במעשים מקודם. ואותה הגדרה עד שיגיע למדרגת כל עת לא הוצרך לפרש תיכף זמנה שהרי אמר כי אם בזאת וגו' יבוא למדרגת כל עת ואין כאן עת רק ממילא זאת ההדרגה והפעולות אי אפשר שיגיע לכך בעולם הזה אלא בעת מיוחד שסיים בסוף בעשור וגו' [והוצרך גם כן עינוי הנפש שהוא נגד עולם העשיה ופעולת הגוף כנודע.] וזהו הזהרה בענין ההכנסה. מחוץ לפנים והביאה אל הקודש. ואחר כך הזהיר על שחוטי חוץ שהוא הקצה השני בהוצאה מפנים לחוץ שסופו לבוא לידי כך גם כן כנ"ל. והיא מתוקף המתינות והעדר הזריזות להביאו לבית המקדש שחושב אולי אין ראוי לכ"כ תוקף קדושה. וידוע דאהבה עד הקצה ועד שמגיע למצות את שמריה הוא אביזרייהו דלא תרצח וזה נקרא יזבחו לשעירים דרגא דעשו איש שעיר. [ולכך ביום הכפורים הוקריב השעיר לעזאזל והותר גם זה כמו שהתיר ההכנסה לפנים. ואין כאן מקום להארוך] כידוע דשערות מורים דין. וכידוע דשעירים מורים חרבן וקלקול. כמו ושעירים ירקדו שם. והיינו כי שחוטי חוץ הוא מצד יראה רעה ומרה שחורה שירצה לעשות הכל לשם שמים. וכניסה אל הקודש הוא מצד תגבורת החשק והאהבה שרוצה לחשוק תמיד לשם שמים. וזה נקרא בכל עת שאין מוגדר בזמן דהיינו בשנה. ושחוטי חוץ שאין מוגדר במקום דהיינו בעולם. והם ב' הקצוות והגדרה דקו אמצעי נגד מדת יעקב אבינו ע"ה הוא בנפש והוא אזהרת אכילת דם בהמה שלא לערב נפש הבהמה בנפש האדם. כידוע דדמות אדם שעל הכסא הוא דמות יעקב. כמו שאמרו חז"ל והגדרתו הוא ההבדל מנפש הבהמה. [והם כל העכו"ם אשר בשר חמורים וגו'. וגם בישראל עצמם יש זרע אדם וזרע בהמה כמו שאמרו חז"ל על אותו פסוק] ולכך באה אחר שחוטי חוץ ומחוברת לה כי קרובים הם שתיכף אחר אזהרת ב' הקצוות על כרחך הוא הגדרת קו אמצעי. וכן נדב ואביהו ופנחס הם ב' קצוות כנ"ל ואליהו קו האמצעי רצה לומר להבדיל בין נפש אדם לבהמה ובין ישראל לעכו"ם כי הוא מלאך הברית אשר אתם חפיצים. פירוש כי בני ישראל מובדלים מלידה מבטן מן העכו"ם גם בטרם ידע הנער בחור בטוב. וגם בהשתדלות המעשים שאחר כך כשיעיד הקב"ה שקיימו התורה. רק על זה צווח אליהו עזבו בריתך וגו' שלפי מבינותו במעשיהם ראה שעזבו וגו'. רק

משיח הוא שיעיד על שלימות המעשים כולם של כל הדורות מבני ישראל כידוע דזהו דרגא דיליה וכמו שכתבתי במקום אחר. ולכן נקרא האדון אשר אתם מבקשים לשון בקשה רצה לומר השתדלות להשיגו. מה שאין כן אליהו הוא רק מלאך הברית [שכל העכו"ם ערלים והערלה נקרא על שמם. כמו שכתוב בנדרים (ל"א ע"ב) הנודר כו' ואות ברית הוא רק לישראל] להעיד על התולדה בנפש בזולת השתדלותם. רק מלידה מבטן הם חלק ד' ומיוחדים אליו וראוים להתקרב לו בטענת ואתה הסיבות וגו' שטען בהר הכרמל. כי אני רואה שהם מלידה מבטן לחלקך ושלך. אם כן גם כל מעשינו פעלת לנו ואתה הסיבות וגו'. וריפא מזבח ד' ההרוס ואז"ל שהוא מזבח דשאול. כי בלידת בנימין בפסוק גוי וקהל גוים ומלכים מחלציך. נרמז מלוכת שאול וגם הקרבת אליהו [שהיה גם כן משבטו כמו שאמרו חז"ל על פסוק וירעשיה] שחוטי חוץ כמו שאמרו חז"ל. והיינו כי מלוכת שאול לפני דוד דוגמת ביאת אליהו [או משיח בן יוסף] לפני משיח. כי שאול אז"ל כבן שנה שלא טעם טעם חטא. והיינו כבן שנה בתולדה בטרם יעשה השתדלות. כך היה אחר כך גם כן. ודוד המלך ע"ה נקרא שהקים עולה של תשובה כמו שאמרו חז"ל בעבודה זרה (ה' א') ועל ידי כך נרפאו גם המעשים:

והנה מתחילה צוח עזבו בריתך רצה לומר שקלקלו גם מה שבתולדותם מאחר שאחר כך אינו כן חשב דהוכיח סופו על תחילתו. עד שריפא מזבח דשאול שהיה נהרס על ידי פעולת ישראל כפי מחשבת אליהו מאחר שנכתבו דבריו בכתוב מסתמא לא דבר ריק דבר שקודם שירפא אותו מזבח [רצה לומר אותו מדרגה התקרבות דשאול דהיינו כבן שנה]. היה הרוס. ואחר שרפאו אז נפתח פיו לומר ואתה הסיבות, ולא עזבו כלל בריתך שבתולדה. ואז הקריב שחוטי חוץ שזה נקרא בדברי רז"ל על וקהל גוים ככל הגוים. רצה לומר כי דרגא דיראה הוא גם כן בעכו"ם כידוע. וכמו שכתבתי לעיל דבכל מקום בעכו"ם בלבן ובלעם נאמר שם אלקים. וכמו שאמרו חז"ל עכו"ם קרובי תשובה מיראת העונש. וכמו שכתוב בחגיגה (י"ב א') קו ירוק שמקיף כל העולם. כידוע מה שכתוב בזוהר סוף פרשת שלח דתכלת שדומה לרקיע דהיינו קו ירוק רומז ליראה. וזה מקיף את כל העולם. שאין בריה שלא יהיה לו יראה ממדריגות הפחותות על כל פנים. מה שאין כן אהבה. ולכך אשת זנונים מתקנא תיקינהא בגונא דאשת חיל שהוא יראת ד' טהורה שבקרב לבות בני ישראל והיא העומדת לעד. ועכו"ם טוענים שגם הם עושים מעשים לשם ד' אבל הוא מצד יראה רעה דעונשים וכיוצא. וכמו שכתוב בכותים את ד' היו יראים ואת אלהי'ם וגו' ואין עומדת לעד. ואליהו צוח דלטוריא שהם ככל העכו"ם. ותיקונו שיעשה מעשה ככל העכו"ם. רק ובדברך עשיתי. ואמרו חז"ל בדבורך עשיתי.

וכך ישראל מאחר שואתה הסיבות אם כן הוא הכל בדבורך. ומעולם לא היה אדם שלא חטא כמו אליהו כמו שאמרו חז"ל אם יאמר לך אדם כו' הרי אליהו שלא חטא ולא מת. ובב"ב (י"ז ע"א) חשבינן ארבעה שמתו בעטיו של נחש ואצלו גם עטיו של נחש נתקן מצידו [כמו שכתבתי במקום אחר פירוש עטיו של נחש נלמד מישי דחשיב נמי שם. ואמרו חז"ל על פסוק בעוון חוללתי על ישי אפילו חסיד שבחסידים כו'. ואליהו מלאך הברית להעיד על הלידה דאינה בעון חס ושלום רק הכל קדושים מרחם] ולכך הוא צוח עזבו וגו' עד שהזמין השם יתברך חטא על ידו בשחוטי חוץ רק שהיה על פי הדבור ואז עמד על דבר זה שאפשר להיות עבירה לשמה וברצון השם יתברך ונתברר על ידו שכל ישראל עשו תשובה גמורה עד שזדונות נעשו כזכיות. ואז צווחו ד' הוא האלקים. פירוש שגם הדין הוא ברחמים והוא מיזוג המדות בקו האמצעי. וכל היראות רעות דישראל אינו נקרא אלהים אחרים חס ושלום רק הכל דבק בשם הוי"ה שהוא קו האמצעי ואין יוצא לקצוות כלל כמו העכו"ם שאינם יונקים משם הוי"ה קו האמצעי כלל. וקולטים שמרי הקצוות. ושחוטי חוץ הוא מצד שמרי היראה לכן אמרו שם אלקים המורה יראה. דבאמת הכירו הוי"ה הוא האלקים אלקי ישראל שכל מיני יראות של בני ישראל הם נמשכים מהשם יתברך שכך רצון השם יתברך להיות אז מתון ויראוי וזהו תיקון לפנחס במתינות שלו:

וגם הוא התחיל בזה בהריגת בלעם שאז"ל שהיה נביא אומות העולם דוגמת משה וממנו והלאה נפסקה נבואה מעכו"ם [להבדיל בין הקודש לחול. דרגא דאליהו] כי באמת משה רבינו ע"ה היה ממש הפכו שהוא בסוד הדעת שהוא היפך השטות של נחל השטים שגרם בלעם בזימה שהיא נקרא שטות. וכמו שאמרו חז"ל על פסוק כי תשטה. ומשה רבינו ע"ה פירש מן האשה לגמרי, [וכידוע גם כן מענין קבורתו מול בית פעור] וזה התיר פרשת עריות ונתחבר גם עם נפש הבהמה באתונו. שהיא היפך ההגדרה בנפש מדת יעקב. [שמטתו שלימה כל הנפשות היוצאות ממנו. ועל דבר זה ניסמית עינו של אותו רשע בומספר את רובע ישראל. שהוא לא הבין כלל איך אפשר זה להיות קדושה מלידה ובטן.] כמו שכתוב ברעיא מהימנא דמשה מלגאו הוא יעקב מלבר. ובלעם הפכו רק שהתפאר ויודע דעת עליון שזהו גם כן מדרגת הדעת ואמר זה בעת נבואתו וגם נכתב בתורה מסתמא הוא אמת רק אז"ל בויקרא רבה פ"א דנבואת בלעם ויקר לשון טומאה. ומשל למלך שבא אצל פילגשו כו'. ומה שאין כן דמשה ע"ש. ופירוש כידוע דנבואת משה הוא רק שהשיג כל כחות הנפשיות דכל ישראל כידוע דששים רבוא אותיות לתורה כמספר בני ישראל היינו שכחות נפשותם הן הם אותיות התורה. וכפי מעשיהם כך

היה בנבואת משה רבינו ע"ה כמו שאמרו חז"ל כל זמן שהיו נזופים לא נתייחד הדבור למשה. וזה פירוש משה מלגאו יעקב מלבר כי יעקב רצה לומר כלל נפשות דישראל שהוא אב בתולדה. וכל נפשות הבנים כלולים במוח האב שהרי ממנו יצאו. וניכר מלבר שהוא אב. ומשה רבינו ע"ה נקרא אב כמו שאמרו חז"ל בפרק קמא דסוטה. [דנקרא ג' פעמים אבי נגד שלשה אבות] לפי שהוא רבן של ישראל. והתלמידים נקראים בנים כמו שכתוב בפרק חלק וזהו מלגאו בפנימיות נפשותם. ונביאות בלעם נמשך ממה שהחטיא את בני ישראל בזנות. ואז"ל בסוטה ותקראנה כו' שנעשו כולם בעל קרי ומאותם טיפי נפשות [כי כל טיפה זרע היא טיפת נפשיות ממש שהרי ממנה נוצר נפש] שהוציאו לבטלה היינו שלא ברצון השם יתברך נפלו גם כן למקום שאין רצון השם יתברך ונתגלו לבלעם. ועל ידי זה גם כן ויקר אלקים כטעם ד' צילך כידוע. וירד שפע הדעת עליון והנבואה שיש בכח אותם נפשות שהיה ראוי להתגלות גם כן למשה ירד לחוץ ופגעו בבלעם שהיה מכין עצמו באותם קרבנות לקבל זה. והגם שזה קדם מכל מקום כבר על ידי בלעם היה כח זה בעולם והיה גם אצל בני ישראל. ומסתמא אותם כ"ד אלף שחטאו אז היו מוכנים בכח תולדותם לכח ושורש אותם כ"ד אלף נפשות שבתורה היא בפרשת בלעם ורובם משבט שמעון. וידוע דהערב רב רובם נתערבו בשבט שמעון וידוע מ"ש בזוהר דראשי הערב רב הם יו"י בני בלעם ולכן היה שייכות לבלעם עמהם וקלט הדברי תורה שנפל במקרה מהם.

ואיתא בפרק קמא דב"ב משה כתב ספרו ופרשת בלעם. פירוש שספרו נקרא חקיקת חכמתו שבמוחו. כידוע בזוהר דספר נקרא חכמה. ופרשת בלעם הוא חוץ מחכמת משה רבינו ע"ה כי משה רבינו ע"ההוא היפך זה ומול בית פעור כנ"ל. ולא היה יכול להשיג אותה חכמה הנפילה ובמטמוניות בדרך ארעי ומקרה. כי כל חכמתו של משה היתה בפרהסיא ובהזמנה כטעם לשון ויקרא [בא' דאלופו של עולם בגויה] רק אחר שהשיגה בלעם אז חזר משה וקלטן לאותן טיפי קרי דויקר וגו' והחזירם למקומן והכניסן תוך ספרו ועשה מחול קודש. כי בשעה שבלעם אמרן ודאי היה נחשבים לדברי חול אצל בני ישראל, וכן היה באמת. רק כשכתבן משה בספר תורה אז נעשו קודש ודברי אלוקים חיים. ועד שבקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע כמו שאמרו חז"ל (ברכות י"ב ע"ב) שיש בה קדושה רבה כמו בפסוק שמע ישראל. וטוב לישא על שפתיו דברים אלו ערב ובוקר בכל יום תמיד. [כידוע גודל היקרות של נפשות כאלו כאשר באים אל הקודש.] כידוע כי עיקר העולם ישראל כמו שכתוב בראשית בשביל ישראל וכו' ואיתא (יבמות ס"ג ע"א) אין פורעניות בא אלא כו' ואיתא((שם ע"ב) אפילו ספינה כו' וגם כל הרע שבעולם

הוא רק משורש היצר הרע שבנפשות דישראל. ומשה רבינו ע"ה ובלעם היו שורש היצר טוב ויצר רע דתאוה שבנפשות ישראל. [כמו שכתבתי במקום אחר שעמוד התורה הוא נגד התאוה] והיה בלבו לקללן כי מצידו יכול זה וכמו שכתבתי במקום אחר על וירא כי לא יכול לו ויגע בכף יריכו. כי בתאוה שם יכול ליגע דזהו עיקר הטענות דעכו"ם נגד ישראל. וכמו שכתוב על דבר זה נסמית עינו כו' שהוא שורש הרע בזה ולא היה יכול להבין כלל שיש בזה גם כן קדושה. ולכך נאמר עמי זכור נא וגו' צדקת ד'. ואמרו חז"ל צדקה גדולה כו' שבעל כרחו נפתח פיו לומר מספר את רובע ישראל והוא תיקון הרע שבישראל בשורשן. ששורש הרע שבהם מעיד שהכל טוב. וגם בעת שכרע שכב דהיינו הירידה והשפלות הוא גם כן כארי וכלביא. ודבר זה הוא רק בצדקה. כי באמת אפילו חסיד שבחסידים כו' ולכן אל זועם בכל יום כי השם יתברך נקרא שונא זימה. כי בתורה נקרא מקרה לילה גם כשהיא במתכוין שדבר זה נקרא מקרה לפי שאפילו חסיד כו' וכל דבר שהוא להנאת עצמו נקרא מקרה כי השם יתברך הוא בעל הסדר ומה שאין מתכוין להשם יתברך לבדו נקרא מקרה:

והתיקון לזה לדעת שכל המקרים גם כן מהשם יתברך שהוא מסדר כל המקרים גם כן. ובשעה שמלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם (ברכות ז' א'). פירוש עומק ראשית דמחשבתם שופע למחשבתן ומשתחוין לחמה רצה לומר שהסדר הוא מצד החמה כידוע וזהו מדת יום ומדת לילה פירוש הבהירות וההעלם. ואצל בני ישראל גם ההעלם וכי אשב בחושך ד' אור לו, ואצל עכו"ם להיפך עושים מסדר מקרה. ואז השם יתברך שהוא בעל הסדר ובעל הבירה כועס וממילא נמשך זעם גם כן על המקרים שבבני ישראל. וזהו צדקה גמורה שלא זעם ד' אז כשהתעורר אותו שורש רע דבני ישראל לקטרג עליהם שהוא קודם כניסתם לארץ כשחנו על מיצר ארץ ישראל. והוא המסע האחרון מן המ"ב מסעות שהוא נגד שם מ"ב כידוע. וכידוע שבשם מ"ב נברא העולם, והיינו להיות מקום להנאת בני אדם הנראה למראית עין בזולת השם יתברך ושיהיו בני ישראל המכירים שגם ההעלם הכל מהשם יתברך. זה עיקר ענין הבריאה. וזהו בשם מ"ב. וכן הביאה לארץ ישראל היינו להשתדל בצרכי הגוף ולנהוג בדברי תורהמדת דרך ארץ כדר' ישמעאל בר"פ כ"מ. ולא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן((מכילתא פרשת בשלח) היינו כדר' שמעון בן יוחאי שם דדברים ככתבן. [סוד תורה שבכתב מדת יום. אבל תורה שבעל פה היא מדת לילה דרגא דדוד המלך ע"ה כנודע.] ומן הוא לחם שמאה"ש אוכלין. כמו שכתוב בפרק יום הכפורים היינו בלא שום הנאה לגוף רק לנפש. ולכן לא היה ממנו פסולת כמו שאמרו חז"ל שם. כ' היה כולו לד'. והפסולת הוא ממה שנתכוין

להנאת עצמו [דאי אפשר בזולת זה גם באכילה ששניהם נקראים בלשון אכילה אכלה ומחתה פיה. וכנודע בסוד חטא אדם הראשון באכילה והוא מושרש בכל הדורות כל זמן שלא נתקן לגמרי עד משיח ב"ד] ולא ירד רק עד בואם אל קצה ארץ כנען כידוע בסוד הארץ שהוא מדת דוד המלך ע"ה ושלמה המלך ע"ה. והמלך הוא שפע כל מיני חמדות עולם הזה. וכן ארץ ישראל נשתבחה בכל מיני חמדות רק שהיא ארץ ישראל שהיא ארץ הקדושה שכל מיני חמדות שלה הכל בקדושה והכרה שהוא מהשם יתברך וצריך מקודם שיבלעו דברי תורה בתוכן באותן ארבעים שנה כמו שאמרו חז"ל. (מכילתא שם) והם המסעות דשם מ"ב שהם מ"ב מדרגות והמדרגה אחרונה שעל המצר הוא דבר זה דומספר את רובע ישראל. שגם תאוה זו נכנסת אל הקדושה והיא התאוה היותר גדולה [ותיקונה הוא אות ת' שהוא האחרון דשם מ"ב. והוא מאממר חז"ל (שבת נ"ה ע"א) על אמת דחותמו של הקב"ה דהת' רומזות על העתיד והיינו דתיקון זה הוא כאשר פותח השם יתברך לאדם האור המעותד:

ושלשה תווי"ן יש בשם מ"ב כי בכל דבר יש שלשה מדרגות ב' קצוות ואמצעי. ות' הראשונה היא מסע דמרה ושם נצטוו אשבת שהוא אור מעין העולם הבא ות' אחרונה היא קצה האחרון שהוא עולם הבא ממש. וזה נפתח לבלעם שאמר אראנו ולא עתה וגו'. ולכך באותו מאמר התפאר ויודע דעת עליון. כי באמת אז היה צדקות ד' שנפתח מעין עולם הבא שהכל בקדושה ואין לזעום על זה. וגם בלעם ראה זה וזהו הת' וכמו שכתבתי במקום אחר] כי תאות אכילה כבר נתקן בקברות התאוה.((והיא נקרא סתם תאוה. לפי שזהו מכשול הגלוי דאדם הראשון. ולכך דבר זה בגלוי ולא יתבוששו) ומכל מקום רמוז בו גם כן תאוה השניה כמו שאמרו חז"ל על פסוק בוכה למשפחותיו. וזה היה בסתרי לבם ולא בגלוי. ומשה רבינו ע"ה טען אז הרגני. ויעויין שם בזוהר קנ"ה ב' משה במלה דא חליש כו' ע"ש לשונו. כי משה נקרא בעלה דמטרוניתא שהוא מדת יום וכידוע דמשה מלגאו יעקב מלבר. ולכך אין לו שייכות עם הארץ והיה יכול לחיות ארבעים יום בלא אכילה כלל. [וכן אליהו דוגמתו שהוא מזרע גד כמו שכתוב בתנא דבי אליהו ובזוהר שם על פסוק והמן כזרע גד כו' מה זרעא דגד כו' ע"ש. ולכך בא גם כן אל הר האלקים. ובזוהר איתא דהר דליג למשה דוגמת אבן השואבת. והיינו כי שייכים זה לזה וכן אליהו שייך לו והוא מלאך הברית וכנ"ל] והמן היה בזכותו כמו שאמרו חז"ל (תענית ט' ע"א) ולכך לא בא לארץ ישראל. וזה שצוח מאין לי בשר שהיא תאות עולם הזה לשם שמים וזהו דרגא דנוקבא רצה לומר מדת לילה שבהעלם מכיר השם יתברך. והעדר הבהירות הראוי. ולכך הוצרך לזקינים כדאיתא בזוהר שם שהם בדרגא דסיהרא ולכך אז אלדד ומידד מתנבאים משה

מת כו' (סנהדרין י"ז ע"א) כי פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה (ב"ב מ"ה ע"א) ואין לו שייכות לארץ. [והזקינים לפי שקבלו ממנו לא היו יכולים להתנבאות זה] ולכך תיכף אחר כך שנקבר התאוה [באות הנ' דשם מ"ב הרומז לנפילה כמו שכתוב בפרק קמא דברכות. היינו כי תאות אכילה אין לו תקנה אלא קבורה כמו שכתוב כי ביום אכלך וגו' שהוא הנפילה. ואין זה תיקון גמור כי צריך אחר כך הס' שהשם יתברך סומך נופלים. וגמר התיקון הוא הת' ואז"ל בשבת (נ"ה ע"א) ת' תחיה שהיא סוד תחיית המתים [כי גם המיתה מרומז בת' כדאיתא שם] אז מתוקן גזירת מות תמות. והנ' היא אות ראשונה שאחר המ' הרומזת להוה כמו שאמרו חז"ל על חותמו של הקב"ה אמת. ותיקון התאוה הוא רק בפתיחת אור דלעתיד. והתחלתו הוא בתאות אכילה והתיקון קבורה. רצה לומר ההתחלה הוא לשבור ולעצור תאותו וזהו הנ'. וגמר התיקון הוא שטים וכידוע דעצי שטים מהם נעשה הארון והמשכן. וכמו שכתוב בזוהר דבעי למילף שטותא דמהם יבוא לחכמה ונעשה משטות כלי לקבל קדושה ותורה וזה עיקר השלימות לעשות מרע טוב]:

התחילו לדבר במשה שכבר התחיל להתנוצץ קדושת הארץ במתאוים תאוה דבשר שהיא היפך משה כנ"ל, והמדברים מרים ואהרן. שהם בתים דמלכות וכהונה. כמו שאמרו חז"ל על פסוק ויעש להם בתים. שהם ב' שררות התלוים בארץ שלכך נאמר למשה אל תקרב הלום ואמרו חז"ל למלכות ולכהונה. וזה שאמר גם בנו דבר וגו' שהריחו מרחוק הריח דלעתיד יהיה חדשה נקיבה תסובב גבר ושיפתח הסתום שגם ההעלם הכל מהשם יתברך וגם כן אור גמור ובהירות ממש. והאיש משה עניו. [כידוע דענוה הוא קו אמצעי דאהבה ויראה והוא מדת יום דרגא דיעקב מלבר בתמימות] והיה דבוק באין שהוא למעלה מן היש שהוא העולם הזה. שנראה לישות בפני עצמו ולכך זכה לזה בעולם הזה גם כן ופירש מן האשה דהיינו מתאות עולם הזה. והם רצו תיכף תיקון התאוה השניה שהוא רק בתיקון הרע בשורשו ולא לאכפיה וכנ"ל בשטים ולכך דברו בו ובאמת היה לשון הרע כי אינו עדיין זמנו ואז אין ברית המעור מתוקן עדיין. וידוע דברית הלשון מכוון נגדו לכך דברו גם כן לשון הרע. וידוע דדוד המלך ע"ה הוא תיקון לשון הרע כמו שכתבתי במקום אחר. והוא גם כן בסוד המלכות דנקרא פה בזוהר כנודע. ולכך תיכף אחר כך שלח משה מרגלים [וחצירות ורתמה הם נגד אותיות ג' ד' שבשם מ"ב. וכבר נתבאר לעיל פירוש הזוהר כזרע גד שזהו רזא דחוץ לארץ ישראל ושם חלקת מחוקק ספון ותיכף שנתנבאו בקבורת התאוה על מיתתו נרמז גם כן קבורתו. שמצד תאות אכילה הוא מיתתו ומצד לשון הרע הוא קבורתו. ותיקון לשון הרע הוא רזא דגד כמו שכתוב בזוהר פרשת ויחי דהוא ברזא דחכמתא ג' יהיב וד' לקיט והוא יחוד

האמיתי. וכשיהיה זה אז יתוקן גם לשון הרע שזהו שורש נחש כמו שכתוב כאשר ישוך וגו' לבעל הלשון וכמו שאמרו חז"ל על פסוק זה. וההתחלה ג' שהוא הנותן וזהו בסוד מלך וכהן גדול שהתחיל הלשון הרע בהם [ומלך קודם לכהן גדול לכך נגדם מרים ואהרן] והסיום בד' שהוא כל ישראל. ואז דייקא נגזר שלא יבואו לארץ ישראל כי כל זמן שלא נתקן חטא דתאוה אין הד' לקיט מה שהג' יהיב כידוע בסוד ד' צילך שגם השפע למעלה אין יורד לארץ העליונה. ולא למדו מרגלים מוסר ממרים כמו שאמרו חז"ל. וג' אותיות אלו דבקברות התאוה וחצירות ורתמה המה ג' ראשונות דשם הג' מז' שמות שבשם מ"ב כידוע דשם הג' רומז למדת יעקב שמשם התחלת שורש משה מלגאו שהוא דייקא ברזא דמן כזרע גד היינו חוץ לארץ ואין כאן מקום להאריך עוד] שחשב שכבר נתקן גם לשון הרע ובריתת הלשון נגד ברית המעור והם עכשיו על הגבול ארץ ישראל ועל המצר.

וזה סוד שלח לך לדעתך אני איני מצוך היינו כי משה רבינו ע"ה חשב כן לדעתו כדי שיכנס גם הוא לתיקון ברית הלשון ברזא דארץ לדבר דבר הנראה נפרד מרצון השם יתברך ושיהיו באמת מהשם יתברך זכה בספר אלה הדברים שאז"ל משה מפי עצמו אמרן שזהו כענין תורה שבעל פה. אלא שמשה רבינו ע"ה עשה ממנו תורה שבכתב ומקודם היה הכל מפי הגבורה זהו דרגא דמשה עניו מאוד ולא אמר דבר מפי עצמו רק במדת יום שהוא הבהירות שהכל מהשם יתברך רק לפי שבדבור היה לו גם כן חסרון מתחלה כמו שכתוב לא איש דברים וגו' והיה כבד פה [דרגא דארץ שאינה מדרגתו] ולעולם אין השם יתברך עוזר אלא מי שצריך ישועה וחסר בדבר. וכמו שאמר למלאכים יצר הרע יש ביניכם ואין צריכים לתורה. ולכך בברית המעור שלא היה צריך משה שום תיקון כי הוא היה תכלית השלימות על כן לא היה אפשר לו לתקנו שיהיה הכל לשם שמים. רק ברית הלשון שהיה לו גם כן חסרון זכה לספר דברים. ואז"ל בריש דברים רבה זה שאמר בכתוב מרפא לשון עץ חיים הפה שאמר לא איש דברים אמר אלה הדברים. שדבק הפה בעץ חיים ועשה מתורה שבעל פה תורה שבכתב. וזכה אז קודם מותו לגמר תיקון הלשון. ומשם זכה לעלה ראש הפסגה ולראות הארץ. היינו כידוע בענין יציאת מצרים ומתן תורה שהיו ראיה וקנין. וכך יש בארץ ראיה וקנין פירוש ראיה השגה מצד החכמה. וזה נקרא ברית הלשון. כידוע בזוהר שהוא זיווג ואבא ואימא דלא פסק לעלמין וזה נקרא ראיתא לזיווג זכר ונקיבא שהוא בפועל ובקנין. מה שאין כן שם הוא רק בחכמה ובינה שבמוח ולב, וכן משה רבינו ע"ה זכה רק לראיית הארץ ולא לקנין. ולפי שחשב כסלקא דעתך דבגמרא דבראיה בעלמא קני לכן חשב שיכנס לארץ ושאל היש בה עץ. ובזוהר ריש שלח דזהו עץ החיים כמו שכתוב עץ חיים תאוה באה דגם

לתאוה הרפואה עץ חיים. שאז כל מיני תאות באות לאדם בקדושה כאשר דבוק בעץ חיים. והוא מרפא לשון. וכן לתאוה כאשר דבוקה בעץ חיים. רק באמת העץ חיים הוא בגן עדן ע"ש בזוהר. ודלית שולטנא לסיהרא רק כד אתכנש שמשא. כי מצד בהירות אור כזה אי אפשר כלל לאחוז גם בעניני הארץ ולא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן. אבל חמדות עולם הזה הוא רק כאשר יש העלם קצת ואז העסק הוא בעניני עולם הזה. והיינו להכיר גם מתוך ההעלם. אבל עץ חיים הוא בגן עדן היינו כשיוצא האדם מלבוש הגופניי לגמרי שם יש חמדות ותאות דבוקות בעץ חיים. וזהו מעין עולם הבא אבל לא בארץ שאז אין בהירות כל כך:

ולכך היתה תיכף הריגת בלעם והעדר הנבואה מעכו"ם. שמצד ההעלם אין נבואה מתפשטת אלא למי שמכיר גם מתוך ההעלם. ולכך נקמה זו היה מעכב פטירת משה. כי משה רבינו ע"ה נתגדל במדין וידוע כי לכל אדם יש חלק טוב ורע דהיינו יצר טוב ויצר רע וכידוע דברי האריז"ל על זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן((חגיגה ט"ו ע"א). וחלק חבירו דמשה רבינו ע"ה הם המדינים שנתגדל ביניהם. וידוע דהסתלקות אדם מן העולם היינו כשכבר השלים כל מה שיכול להשתלם. וגמר שלימות דמשה היה הנקמה במדינים ואז נהרג בלעם שהיה ממש הפכו זה לעומת זה ונתקן תאוה דשטים והתחיל ענין נחלת הארץ. וההתחלה הוא בפקודת מנינם שהנפשות מישראל ההם נוחלי הארץ הם כולם סוד כלל קדושת הארץ. כמו שדור המדבר היה כלל התורה שבכתב, ונסתלקה נבואה מעכו"ם הנמשך רק על ידי שלא נתברר דבר זה של ומספר את רובע ישראל. ובלעם שקלט אותם טיפין הוא בסוד אשר ישלוט האדם באדם לרע לו. הידוע מהאריז"ל שעל ידי ששלט באדם דקדושה לקלוט נבואה אמיתית. וידע זה דומספר את רובע ישראל שהיה על ידי דבורו דברי אלוקים חיים הוא בירור גמור שכל הרביעיות דישראל הוא מהשם יתברך ששורשם דבוק בד' עד שגם הלבטלה שלהם הוא דברי אלוקים חיים. ולכך אמר פסוק זה דומספר וגו' ואם כן ממילא אינו לבטלה ואם כן ממילא אין מגיע נבואה לעכו"ם וזהו לרע לו שמגיע לו הריגה. כי כאשר נתקן אותו דור המדבר כולו בסוד אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון שזה כטעם מות תמות דאדם הראשון ואז היה מגיע העונש גם למשה רבינו ע"ההכוללם ממילא נתחייבה הריגת בלעם מקודם:

והריגתו על ידי פנחס שהוא הקנאי על קלקול הברית שדבר זה הוא ההבדל שבין ישראל לעכו"ם כנ"ל וכמו שכתוב שהערלה אינה נקראת אלא על שם עכו"ם. ואחר ציווי דמילה נתבשר בלידת יצחק שממנו התחלת שם ישראל כמו שכתבתי במקום אחר ובו ההבדלה דביום שני נאמר ויבדל דרגא דיצחק. וכן פנחס ואליהו הקנאים שהוא דרגא

דיצחק כידוע וכמו שכצוב במקום אחר דמצידו הם כל מיני הבדלה שחשבו בפרק ערבי פסחים דהכל שורשם בויבדל דמעשה בראשית שהוא הרקיע הרומז לצדיק יסוד עולם כדאיתא בריש הקדמת התיקונים. רצה לומר דשם הוא ההבדלה כמו דשם ההבדל בין איש לאשה דהיינו בין שמים לארץ כך שם ההבדל בין ישראל לעכו"ם. וכידוע על מאמר חז"ל מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. דעיקר ההכרה הוא בהתפשטות היוצא ממנו, והענף מעיד על השורש שכולו כן. ויסוד שהוא יסוד הבנין כולו וכאשר נהרס היסוד יפול הבנין ולכך עיקר ההבדלה ביסוד. ולכן איתא בזוהר דלית דמרבי מסאבותא כמו מאן דפגים ברית קדישא. כי בדבר זה יש טענה לעכו"ם כי הנה ככל העכו"ם בית ישראל ואין הבדל. וזהו כל עיקר תוקף הטומאה כידוע שזה כל חשקה להתדמות אל הקדושה ולהיות דומים זה לזה וכקוף בפני אדם. כדאיתא בזוהר תרומה קמ"ח ב'. ומצד קלקול הברית דבני ישראל נדמה להם שדומים ביסוד שהוא עיקר הבנין וממילא דומים בכל אבל זהו רק בדמיון. כי באמת איתא בסנהדרין מדידכו העידו דבגוים לא יתחשב. כמו שכתוב בנדרים (ל"א ע"ב) הנודר מן המולים אסור בערלי ישראל. ולכך בלעם שהוא היה יסוד נבואתו מצד קלקול הברית דבני ישראל כנ"ל העיד דאינם ככל העכו"ם שהם באמת כך. ולכן איתא בגיטין (נ"ז ע"א) דיניה בשכבת זרע רותחת פירוש שזהו כל עיקרו ותוקפו. וכמו שכתוב בזוהר בלק קצ"ד ב' מה שאמר שלמה המלך ע"ה למלכת שבא יעוש"ב וביאורו כמו שכתוב שם קצ"ג ב' כי בלעם במסאבותא דוגמת משה רבינו ע"ה בקדושה, וכמו שמשה רבינו ע"ההוא שורש כל החכמות של כל חכמי ישראל בכל הדורות כידוע על לשון הגמרא (שבת ק"א ע"ב) משה שפיר קאמרת. כך בלעם הוא שורש כל החכמות של כל חכמי עכו"ם בכל הדורות [וזהו מה שנקרא ספרים חיצונים בפרק חלק כמו שכתבתי במקום אחר שהוא נגד בלעם בהדיוטות] וכמו שכתוב בזבחים קי"ז א' נתכנסו כל האומות אצל בלעם הרשע כו' ובודאי לא נתכנסו אצלו ממש רק רצה לומר התבוננו בחכמה שבלבם. כי כמו שבדור משה רבינו ע"ה גם כל דור המדבר היה דור דעה כך זה לעומת זה כל האומות העולם שבדור בלעם היו מלאי חכמה דספרים חיצונים לעומת דור המדבר. ושורשם הכוללם היה בלעם. ולכן איתא שהחזיר הקב"ה התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוה. היינו שנפל במחשבתם ענין חכמת התורה ואמונתה דאנכי ולא יהיה לך אלא שלא קבלוה [בלב דהקבלה הוא בלב. ועל זה איתא בפרק חלק רחמנא לבא בעי שנא' ודי יראה ללבב. ולא על החכמה שבמוח. כי מה שבלב הוא מתפשט בכל הגוף. כי מן הלב תוצאות חיים לכל הגוף שהוא מקור חיותו. מה שאין כן מה שהוא במוח נקרא מן השפה ולחוץ ואין לו התפשטות

בגוף שיהיה כן כולו כמו שהוא מבין במוחו. שהרי בלעם ידע מעלת ישראל ולמה לא נתחבר להם. רק שידע במוח ולא בלב. וזהו רק בעולם הזה יש שליטה לידיעה וחכמה מן השפה ולחוץ. מה שאין כן אחר העולם הזה וכמו שכתוב בפרק חלק (קו ע"ב) בדואג ואחיתופל דמלאך השכיחם קודם מיתתן הכל. וזה שאמר בלעם ותהי אחריתי וגו' ביקש על האחרית ולא עלתה לו, כי אם לא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת] ועל כל פנים נגלה להם ענין התורה והרי שהיה להם חכמה והכרה גדולה, וכן הרגישו קול המון רצה לומר הרגשה נפשיות שיש השתנות בעולם מצד השם יתברך בעצמו [שידעו ממנו רק דקרו ליה אלקא דאלקא כמו שכתוב שילהי מנחות] עד שאמר שיראו וחשבו שהשתנות זה הוא להאבידם כמו שכן הוא באמת כמו שכתוב בשבת (פ"ט ע"א) הר סיני שירדה בו שנאה לעכו"ם וחורב ע"ש. והתבוננות בחכמתם נקרא נתכנסו אצל בלעם:

והנה מלכת שבא מסתמא היתה מופלגת בחכמה בעכו"ם בדורה. מדבאה לנסות לשלמה המלך ע"ה. והיה בה שורש גדול מבלעם ובקשה לעמוד על חכמה איך להשיג חכמה. ודבר זה נקרא כל דבריה שזה נקרא כללות ועיקר כל החכמה שידע עצה להשיג כל מיני חכמות. וכמו בהבדל באלפים הבדלה התורה הקדושה שנקראת תורת משה שהוא כללות שורש חכמתו כידוע, וכטעם מה שכתוב דיש ששים רבוא אותיות לתורה נגד ששים רבוא נפשות דדור המדבר וכן נפשו דמשה רבינו ע"ה שכוללם כנודע ותרי"ג מצותיה הם תרי"ג עטין שעל ידם זוכה לטעום מחכמת התורה, שרצה לומר התפשטות נפש דמשה רבינו ע"הבקרבו. כך יש עצות איך להשיג כל מיני חכמות חיצוניות דבלעם הרשע שזה נקרא עצמותיו [ישתחקו בגיהנם] כי העצמות הם עצמיות כח האדם. ומהם נעשו כל מיני נחשים פירוש כידוע דהחשק והתאוה שבאדם נקרא בזוהר בכמהה מקומות נחש. כי הנחש הוא מקור יצר התאוה הנזכרת בתורה באדם כידוע ועוד דברים בגו במקום אחר ואין כאן מקומו. והנה ידוע כי ידיעת החכמה הוא מצד חשק ותאוה. וכמו שכתוב במדרש הנעלם פרשת חיי דגם לעתיד לא יתבטל יצר הרע דאי לאו יצר הרע לא אשתכח חמידו דאורייתא. ועל זה אמרו((קדושין ל' ע"ב) בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין. פירוש ממש כמו תבלין שמתבל המאכל עד שאותו מאכל נעשה טוב מאוד כמו שאמרו חז"ל (בבראשית רבה) על פסוק טוב מאוד זה יצר הרע כי שם כל חשקו ומאויו וכח התאוני שבגופו בתולדה לחשוק בד"ת. כי באמת יש שם תאוה גדולה וחשק גדול לדעת עומק החכמות שלה. ואז נעשה מיצר הרע יצר טוב שנקרא גם כן יצר רצה לומר חשק במוח ולב שלו. וזה שאמרו מה בין תלמידיו כו' אברהם אבינו נגד בלעם הרשע כי אברהם אבינו הוא שורש כל מיני תאות וחשקות שבכל ישראל כידוע. והוא

הכניסם הכל אל הקודש פנימה וזהו הסימן רוח שפילה כו' היינו שהכל רצה במילוי תאותו רק כפי רצון השם יתברך. ומה שנגד רצונו יתברך ממאס בכל מיני תאות וחמדות היותר יקרות ומסירות נפש למיתה ממש. מה שאין כן בלעם הרשע הכולל כל מיני תאות דעולם הזה דרצה לומר זולת רצון השם יתברך כידוע דעיקר הכל הוא החשק. וכמו שכתב בספר ר"ת על פסוק כי בי חשק והיינו שעל ידי גודל חשקו כל יגיעה לנקל בעיניו ויגעת ולא מצאת אל תאמין, רק שבהכרח מוצא. וזה הוא העיקר להשגת חכמה החשק לה ובלעם היה לו תוקף חשק ושמו לחכמה חיצונית ובכל עצמותיו עושים כל מיני ניחוש. פירוש כל מיני חכמות המכחישים פמליא של מעלה רצה לומר שבזולת רצון השם יתברך [וגם ספר יצירה נקרא בסנהדרין (ס"ז ב') כשפים דגם כן מכחיש פמליא של מעלה רק על ידי חכמת התורה שזהו רצון השם יתברך להיות הקב"ה גוזר וצדיק מבטל. אך חכמה חיצוניות [היינו חוץ מרצון השי"ת] הם מעצמיותו של בלעם שנתהפך לנחשים, פירוש כל מיני חשקות להשיג חכמות חיצונית, וכידוע בסוד הבלא דגרמי בזוהר שלח קס"ט א' דזהו סוד אוב מארץ ע"ש ורצה לומר המוחין דקטנות כמו שכתוב בפרי עץ חיים שער מוחין דקטנות פרק ב'. פירוש החכמה שיש לאדם בקטנות שהוא עצמו אותו מוח דגדלות וכמו שכתוב (ברכות מ"ח ע"א) בוצין בוצין מקטפיה ידוע רק שאחר כך מתפשט ומתגדל. ובקטנות הוא בצמצום. [כטעם שם אלקים לגבי שם הוי"ה ע"ש בפרי עץ חיים דמהם שורשם וגם אלקים רצה לומר בעל הכוחות כולם שכולל גם כן רק הוי"ה רצה לומר בהתפשטות כנודע]:

וזה נקרא הבל מחכמתו כמו הבל העולה מהקדירה [או מפה האדם בעת דבורו] שההבל הוא כלול מכל מיני הטעמים וריחות המאכלים. [או אותיות הדבורים היוצאים מהפה] אלא שהוא בקטנות עצום וצמצום גדול עד שאין בו ממשות כלל. ועל ידי זה ההבל הוא חבור הנפש בגוף שאיך יחובר רוחני בגשמי, רק השתנות כל דבר ידוע שהוא כאשר יביא אותו דבר לאין ולבלתי נמצא כלל אז יתהוה ממנו דבר אחר. כמו מגרעין הפרי האילן או השיבולת כנודע. כן בכל דבר שכאשר יכלה לגמרי, והנשאר הוא רק בסוד הבל העולה ממנו לבד מן הבל זה שהוא תמציתו בצמצום נעשה דבר אחר הכולל כל כחות כי הוא שורשו באמת. זהו יסוד כל הבריאה והשתנות הגופים יש מאין כנודע בכל מיני תולדות העולם וזה סוד ההבלים בספר התיקונים ריש פרשת ויצא קמ"ו ב'. ושם מה גופא לא אתקיים בלא הבל הו' יעו"ש ובתיקונים תיקון ס"ט. וכך על ידי ההבל העולה מן הנפש הרוחניות ממנו נבנה הגוף הגופני [על ידי זרע האיש ואשה כמו בכל פרי הארץ שהארץ מוציאה גוף האילן] הכולל כל כוחות הנפש. ואחר הגדלות משיג

הנפש עצמו. רק הבל זה הוא תיכף עיקר חיות ויצירת הגוף בימי עיבור ויניקה. ע"ש בפרי עץ חיים. [וזה סוד שורשו בשם אלקים כי הוא נאמר בכל מעשה בראשית. היינו דכל מעשה בראשית הוא על ידי סוד הצמצום כנודע. שעל ידי זה יוכל להתהוות מרוחני גושמי. וזהו סוד ההבל שהוא עיקר מעשה בראשית ואין כאן מקום להאריך עוד] ולכך הוא הנשאר דבק לעולם בגוף כי הוא עצם כח הגוף ואין עולה כלל למעלה רק עצם הנפש דהיינו מוחין דגדלות שהוא מן העליונים ומצד עצם הנפש. רק מצד יצירת הגוף ולכך נשארת תמיד בגוף והוא תמיד למטה בעולם:

ולכך בעל אוב יכול לשאול מאותו הבלא דגרמי אף מצ"ג כשמואל. שאצלו ההבל דגרמי הוא משם אלקים ממש כמו שכתוב אלקים ראיתי עולים. היינו ההבל דגרמי שלו שהוא דבוק בגופו בארץ כי אינו יכול לעלות עד עת התחיה שאז יתוקן עטיו של נחש ולא יהיה שליטה לרע גם בגוף. אבל בעולם הזה אין אדם צדיק כו' שמזה מגיע המיתה ואחיזת הרע בגוף. ממילא אוחזים גם בהבל דגרמי זה שהוא כח הגוף. ואמרו חז"ל דלקח עמו משה לעד שקיים הכל. היינו כי באמת לא היה בו שום רע ועיין בזוהר שלח ק"ע א' דעיקר שורש הרע רק בבשר ולא בעצמות דעליהם לית הסטנה כלל ע"ש. והיינו דהם מצד חלק ד' עמו. ולכך ההבלא דגרמי גם כן משונה ומובדל בין ישראל לעכו"ם. רק מכל מקום יש בעצמות כח הרע שבבשר [והוא גם כן כמו הבלא דבשר] ובשמואל לא היה זה כלל כי בבשר עצמו לא היה גם כן רע ממש רק הבל דרע מצד דאין אדם צדיק כו' ולא עלה ממנו הבל כלל לעצמות ולא היה כח מצד הטומאה כלל להעלותו. רק באמת שאול ששאל ואמר חי ד' וגו' על כרחך חשב דהוא פקוח נפש ודוחה כל איסורין, ואם כן היה מותר ובטהרה, ולכך פעל להעלותו מצד הטהרה ולא מצד רע כלל חס ושלום. ולפי שבאמת לא היה פקוח נפש בזה אם כן באמת היה אסור ולכך חרד שמואל, אך לפי שמצד ההלכה באותה שעה היה מותר לכך העלתהו מצד הטוב שבהבל דגרמי שלו. כי העלאת בעלת אוב שהוא פעולת איסור שאסרתו תורה הוא מצד הרע שיש בכל הבל דגרמי ולכך אסרתו תורה לפי שמתדבק ברע שבאותו הבל:

ולכך הסמיך לו פ' לנפש לא יטמא פן ידבק איזה רע שבהבלא דגרמי שלהם בו [מה שאין כן בקרובים כי שורש ההבל דגרמי שבהם ובו אחד הוא ואין לו לירא]. וזהו לכהנים הדביקים בהשם יתברך שבהם הוא השאלה באורים ותומים שאמרו חז"ל דאלו אורים ותומים לא הזכיר מפני שהרג הכהנים, פירוש על כורחו הוכרח באוב שהוא ההיפך ממש מהם, דאורים ותומים הוא ידיעה מהשם יתברך על ידי הבלא דגרמי דהשם יתברך כביכול ע"ש בפרי עץ חיים מענין מוחין דקטנות. וכידוע שכל משלי ספר העץ חיים

מצורת אדם. היינו כי כל הכחות שבאדם הכל מהשם יתברך ומי שמכיר זה באמת לאמיתו אז שופע בו אורו יתברך הבלתי בעל תכלית. וזהו תכלית הבריאה להיות השגת השם יתברך מתצמצמת בצורת האדם שברא. וזה נקרא צמצום אין סוף שצמצם עצמו והשגתו בקרב לב האדם. וסדרי צמצום זה הוא כפי סדרי השגת האדם שהוא עצמות השם יתברך המושג בו. ומוחין דקטנות של כל האדם מישראל בענין היהדות והשגת האלוקות זה נקרא מוחין דקטנות של השם יתברך. [וכן כל שכיוצא בו וזה דבר עמוק הכולל כל סתרי חכמת הקבלה שאין מוסרין אלא למי שהוא חכם ומבין מדעתו שהאיר לו השם יתברך ואי אפשר להסבירו כלל רק בלבושים שונים כדרך התורה רק שלפעמים מתגלות מלה מנרתיקה כדאיתא בסבא דמשפטים צ"ח סע"ב ע"ש לשונו. דהחכם צריך להתבונן מה שהשם יתברך מאיר לו לפרקים דרך ארעי והעברה בהשגה והכרה שבמוחו ולבו ומיד נעלם] ועל ידי זה הוא השגת הכהנים בוה"ק שהוא מצד ההבל כמו שכתוב בשער היחודים פ"ב. והיינו מצד הבל דגרמי שלו ממש או מצד הבל דגרמי של איזה צדיק רק בקדושה מתדבק בהבלו ודבורו וקולו. מה שאין כן בעל אוב זה פיתום כו' ע"ש במשנה וגמרא בסנהדרין דקי לי' מעלה בזכורו. והתוס' הקשה מבעלת אוב רק נ"ל פירוש בזכורו היינו של מת. פירוש דרק מצד אותו אבר הוא עטיו של נחש כמו שכתבתי לעיל ובאותו אבר אין עצם כלל כי שם ממש היצר רע. וקודם תחיית המתים שיבולע המות אז יש שם אחיזה לרע ומצידו הוא הכח דבעל אוב בהבלא דגרמי שלו שזה פיתום פירוש כמו שכתבתי במקום אחר על פיתום ורעמסס שיגעום במצרים שכל כונתם היה להכניסם בשערי טומאה זו כמו שכתבתי שם באורך. דזה עיקר גלות מצרים להראות קדושת ישראל שחס ושלום לא נשקעו בו. ואדרבה היו גדורים בעריות ושמי מעיד עליהם. וזה פירוש פנחס שדרשו חז"ל בסוטה (י"א ע"א) פירוש תהום בלעו וידוע ענין נוקבא דתהומא רבא כי הוא משלש דלא תשבענה שכולל כל מיני חשקות ותאות עד אין קץ. כטעם אוהב כסף לא ישבע. ורצו להקים ולבנות פה זה על ידי ישראל דווקא ולא הועיל. כי באמת אצל בני ישראל פי תהום בולעו. ופי תהום זה הוא הבעל אוב שעל ידו תוקף תאוה זו שלו מתדבק בהבלא דגרמי של זה. כי החשק הוא עיקר צורת האדם וחיות שבו. כי ביטול החשק משום דבר הוא מן הדוממים שאין לו חיות כלל. והחיות הוא החשק. וההבל דגרמי הוא כולל כל החשקות שלו. ועל ידי חשקות דדברי תורה שפתי כהן וגו' ותורה יבקשו מפיהו דבק בקדושת ההבל דגרמי. ועל ידי חשקות דזנות על ידי זה הוא מעלה בזכורו ההבלא דגרמי מצד הרע וחשקות דזנות שבהבלא דגרמי. ולכך עיקר הכישוף בנשים כמו שאמרו חז"ל (פסחים ק' ע"ב). וכן בבעלת אוב. כי

בהם תוקף החשק והזימה וכמו שאמרו חז"ל שכל שיחתן אינו אלא ניאוף. ולכך אינו עולה בשבת (סנהדרין שם) שהוא מן העולם הבא שיבולע רוח הטומאה. וכן בשבת נאמר והתענג על ד' שכל מיני תענוגים דעולם הזה הותרו בו לפי שהכל לכבוד שמים. ואין כלל תאוה רעה כלל. ולכך אין דנין חייבי גיהנם (שם) כי אין מקום לרע. ולכך אי אפשר להעלות הרע שבהבלא דגרמי כלל בשבת. ואינו עולה כדרכו לפי שהתאחזות הרע הוא לעולם בעקב ובסוף כל דרגין כטעם עון עקבי יסובני. כי הטוב הוא כמו השמן שעומד על כל מיני משקים ועולה למעלה. רק לפי שכל ההבלא דגרמי מקושר עולה ברגלו אבל ממטה ממקום שמושכו למעלה [רק למלך לפי שהמלך פורץ לעשות לו דרך כו' (ב"ב ק' ע"ב). והשואל שואל בהיתר לכך עולה כדרכו. ולכך עלה כן לשאול כנ"ל שהיה מצד הטוב] ומדבר משחיו כי אמז"ל (תנחומא פרשת אמור ד') הנשאל רואהו ואינו שומע קולו. והשואל שומע קולו ואינו רואהו:

וידוע כל שמועה וראיתא בדברים רומז על השגת עין ואוזן השכלי נאמר כי קולו הוא דוגמת ההבל היוצא מן הדבור וכן מראהו. ואין נרגש לעין ואוזן. רק בשכל מצד תוקף חשקו [ושאר פעולות וכוונות. על דרך זה לעומת זה בקדושה אתדבקות רוחא ברוחא, עיין בשער היחודים ומה שכתב במקום אחר. וכך זה מצד הטומאה והרע] של הנשאל להעלותו אתדבק חשק זה בהבלא דגרמי שבמת והוא נרגש במחשבתו כל ההבלא דגרמי של זה המת שהוא כל צורתו כולה [לבקיאים בצורת הגוף איך כל אבריה מקבילים לאברי הנפש ואברי ההבלא דגרמי, ובמחשבתו מצטיירת ההבלא דגרמי כדמות הגוף ההוא. כי ממנו נבנית והיא היא כנ"ל] ומצד החשק של השואל לדעת אותו דבר מצד פעולות הנשאל שהעלה אותו ההבלא דגרמי. אז אותו ההבלא דגרמי מתדבק באותו חשק ונודע לו במחשבתו וחשקו את השייך לאותו דבר כל מה שידוע לאותו הבלא דגרמי שנדבק בו וידיעה זו היא רק שנופל במחשבתו כך וכך. רק שיודע שאין זה מחשבת עצמו רק מצד ההבלא דגרמי של זה ומחשבתו של זה וכאלו הוא מדבר. וזה נקרא שומע קולו. אבל אינו רואהו רצה לומר עצם ההבלא דגרמי. כי דבר אינו חשקו העצמי רק חשקו של הנשאל שהוא משתוקק לדבר זה להעלות ההבלא דגרמי. אבל הוא אין משתוקק לעצם ידיעת אותו דבר הנשאל. כי אין זה צרכו וענינו כלל. ולכך אינו שומע קולו. והבן זה היטב כי כל התדבקות ההבלא דגרמי הוא רק אל החשק שבאדם. כי כל ההבלא דגרמי הוא החשקות שיש בהם. שזהו עצם החיות כנ"ל. ולכך מדבר משחיו כי יש שייכות בית השחי אל בית הערוה כמו שכתבתי במקום אחר על מאמז"ל (נזיר נ"ח ע"ב) שאסור לגלח בית השחי ובית הערוה. ושבנות ישראל אין להם שערות של בית

השחי ובית הערוה. כי בית הערוה הוא בין הוצאות פרקי הרגלים מן הגוף. ובית השחי הוצאות הידים מהגוף. ושניהם כוחות הפועלים. רק הרגלים בהתפשטות מה שחוץ לגוף והידים בהתפשטות אצל הגוף. ובשניהם יש שערות וידוע שכל שערות הוא מצד מותרות החיות שבפנים [ולכך כל שערות רומז דין] כי יש בהם מותרות. רק בנות ישראל אין להם [ובזכרים אסור לגלחם כי באמת המותרות שלו דבוק בקדושה וכמו שכתבתי במקום אחר בסוד הפיאות] תאות מותרות מה שזולת רצון השם יתברך, והנה תוקף אחיזת הרע הוא רק בהתפשטות שחוץ לגוף. דהיינו בית הערוה וכמו שכתבתי במקום אחר על ויגע בכף יריכו. ולכך הוא מעלה בזכורו דהיינו בית הערוה, ומדבר משחיו דהיינו בית השחי. שגם שם יש מותרות כי גם השואל חוטא. כי אף על פי שתשוקה דידיעת שאלתו אינה תשוקת איסור. מכל מקום יש בה מותרות מה שמשתוקק כל כך לשמוע עד ששואל לבעל אוב, אבל הנשאל תשוקתו להעלות הבלא דגרמי היא תשוקה אסורה לגמרי. לכך ההעלאה בבית הערוה והדיבור בבית השחי. (כי ההבלא דגרמי מתלבש בהבלא דגרמי שלו שהוא בסדר איברי גופו) ואין כאן מקום להאריך עוד:

והנה כל ההשגות של האדם לחכמה מה שלמעלה מהשגת חכמתו. רק לדעת חכמה שידעו אחרים השייכת לחכמתם ואינה שייכת לו הוא לו הוא על ידי ההבלא דגרמי זה שהוא למטה בעולם הזה יש כל אותו הבלא דגרמי של אדם זה הכולל כל מוחו [בקטנות דרצה לומר בצמצום גדול. אבל יוכל להתפשט] וחכמתו. וכשעושה פעולות קדושות וחשקות טובים השייכים לאותו הבלא דגרמי אז מתדבק באותו הבלא דגרמי וזוכה לגלוי אליהו [שהוא היותר רגיל כי יש לו שייכות לכל אדם. כי הוא נקרא מלאך הברית דכל ישראל שזהו פעולתו ההכרה דכל ישראל הם חלק אלו"ק בשורשם כנ"ל. ומי שמכיר זה יש לו שייכות עמו. כי יש לו שייכות לכל ישראל שכולם באמת חלק אלו"ק. וכמו ששמעתי על פסוק ולמכיר נתתי את הגלעד. פירוש מי שמכיר השם יתברך [שכל כחותיו ממנו] הוא זוכה לגלוי אליהו. מה שאין כן שאר צדיקים כ"א הוא שורש פרטי ולא כולל לכל הנפשות ועוד דברים בגו ואין כאן מקומו] או שאר צדיקים פירוש כמו שכתוב בנצח ישראל פירוש על גלוי אליהו שהוא מחשבה הנופלת באדם והמשכילים יבינו כי אין זה מחשבת עצמו וחכמתו רק מאליהו. וכיוצא בו. ודבר זה חכמות גדולות ופרקים גדולים ואין כאן מקומו. ובכלל בדבר חכמת התורה דאתאמרה הלכה למשה מסיני כותיה דבזה עדיף מנביא כדאיתא פרק קמא דבבא בתרא דרצה לומר השגת חכמה אמיתית שלמעלה משכלו רק מכוון להלכה למשה מסיני הוא שמתדבק בהבלא

דגרמי דמשה שבזה מתדבק כל תלמיד חכם מישראל על ידי עיונו בתורה שזה היה פעולת משה:

ובקשה מלכת שבא איך להתדבק בהבלא דגרמי דבלעם כדי שתגיע למדרגת חכם עדיף מנביא בחכמות חיצונות כיון דאתאמרה משמיה דבלעם כותה. והיא על ידי אותם הנחשים שנעשו מעצמותיו שחיות של הנחשים הוא ההבלא דגרמי שלו. [ועיין פרקב' דאהלות משנה ב' דלרבי אלעזר כזית רמה אפילו חייה מטמא כבשרו דיש בהם אותו רוח הטומאה שבבשרו והגם דאין לך בעלי חיים אלו הם כבשר המת עצמו וחכמים מטהרים רק בישראל אבל לא בעכו"ם ובעצמות] כי בלאו בכי איך נעשה מדומם בעל חי רק שהחיות שבהם הוא ההבלא דגרמי והחיות שלו. ולא ידעה שורש כללות הבלא דגרמי שלו מה הוא. כי כדי שתתדבק בכללות הבלא דגרמי שלו לדעת כל אשר שאלה שזהו טעם כל דבריה הכולל הכל כנ"ל. צריך לעשות פעולת חשק השרשית לכללות ההבלא דגרמי שהם כללות החשקות רעות דבלעם שעל ידי זה תתדבק בכללות הבלא דגרמי דבלעם. והיא חשבה שכללות חשק בלעם היה רק ידיעת החכמות כמו זה לעומת זה במשה רבינו ע"ה. אבל באמת היה בזה רק כקוף בפני אדם למשה. דאשת זנונים מתתקנא ברזא דאשת חיל להתחכם בכל דבר חכמה ולחשוק לזה. אבל שלמה המלך ע"ה שלא היה מביט אל הדמיון. רק אל האמת ידע שזה רק דמיון שמתדמות לאשת חיל ואין זה באמת. ועיקר חשקו היא זימה ולכך השיב לו בשכבת זרע רותחת רצה לומר תוקף חשקות הזימה זהו שורש כל החשקות והחיות של בלעם הרשע. ובחשק זה דבק ההבלא דגרמי שלו. והיא לא ידעה זה כי היא היתה דבוקה בדמיון ודבר זה הוא השגת האמת שברע. זה השיג רק שלמה המלך ע"ה. והיא באמת היתה שורש החשק דזימה. כמו שכתוב בתרגום איוב א' ע"פ ותפול שבא ונפלת בתכוף לילית מלכת זמרגוד. וזמרגוד הוא שם אבן טובה. ונראה דדעת אותו המתרגם דכתובים דהוא אבן שבו בלון הקודש ודלא כמתרגם התורה. ולכך שם המדינה שבא. דשם מצויה אותה אבן טובה. ושבו הוא לנפתלי עיין בשמות רבה שהוא נגד חודש אדר עיין בפירוש הראב"ד לספר יצירה דיעות בזה. ושמעתי דכן העיקר דנפתלי נגד אדר [שהוא האחרון גם כן בדגלים] ואדר נברא באות ק' כדאיתא בספר יצירה והוא אות דאשת זנונים כדאיתא בזוהר תרומה קמ"ח ב' רק נפתלי נקרא אילה שלוחה לכך לומר שאינו אשת זנונים אלא ברזא דאשת חיל שנקראת איילתא ואילת כידוע וכדאיתא ביומא (כ"ט ע"א). אבל שם הוא תוקף רזא דאשת זנונים. ועל דרך הפשט בפסוק שם הרגיעה לילית הוא שם בעל חי מה כמו שכתבו המפורשים הקדמונים [ואיתא בנידה (כ"ד ע"ב) בריה היא אלא שיש לו כנפים.

פירוש לעוף באויר ולהתפשט מסוף עולם עד סופו. וזה החשק שבאדם שבו כח העפיפה וההתפשטות כנודע] ובלתי ספק הוא מצוי בארץ שבא אשר שם מכח האוירים דשם הוא תוקף הזימה וטבע אותה חיה [שהיא נקיבה ואולי הזכר שלה הוא השעיר הידוע שאיתא עליו בספרי חיצונים ותוקף תאותו הרבה לזימה] בזימה רבה לתבוע ולאחוז בכל בעל חי זכר. וכן נקרא כח האשת זנונים שבעולם. כמו שכתוב בשבת (קנ"א ע"ב) הישן בבית יחידי אחזתו לילית. פירוש שרואה קרי שזה כל חשקה ותאותה של אשת זנונים וכח חשק זה בעולם היינו שמתפשט חשק זה בעולם היינו שמתפשט חשק זה באדם בשינתו. ומצד תוקף החשק בחלומו רואה קרי כידוע ובעת השינה אז אינו בדעתו להתגבר על יצרו מצד חכמתו ואז עושה חשק זה פעולתו. וכשהוא יחידי יש חשש יותר כי באמת על איש יהודי חופף קדושה. כי שרשו ממקום קדוש וכל עומק מחשבותיו באמת הוא רק בקדושה וטהרה ולא בחשקות כאלו:

וכששני יהודים ביחד אז הקדושה. כמו שכתוב (ברכות ו' ע"א) תרי מכתבן מילייהו כו' פירוש שעושים רושם יותר בקדושתן למעלה. ולכך לשנים נראה ואין מזיק כי אין לו כח, וכן אין כח למחשבה רעה להתפשט מצד הקדושה השוכנת בלבות בני ישראל. ומתתקפת כשהם שנים במקום אחד דמצא מין את מינו ונתקדש גם האויר שבנתים ואין התפשטות לאוירים המולידים מחשבות רעות באדם [כידוע שלאויר יש פעולה גדולה במחשבת האדם. כדרך שאמרו (ב"ב קנ"ח ע"א) אוירא דארץ ישראל מחכים. וכיוצא בו ידוע] רק כשהוא יחידי ואז חשק האשת זנונים לו, ורק לאיש ישראלי כמו שכתוב בסוכה (נ"ב ע"א) על פסוק כי הגדיל לעשות שהניח כל האומות כו' ובתלמיד חכם יותר כו' שכח חשקיות רעים שיסד השם יתברך להיות בעולם, מטבעם להמצא יותר אצל בני ישראל וכמו שאז"ל לא היה עכו"ם ראוים לזיבות וצרעת (הם תולדות תשוקות רעות באדם) אלא כדי שלא יהיו מונין את ישראל וכמו שאמרו ז"ל (יבמות ס"ג ע"א) אין פורעניות בא לעולם אלא כו' כטעם רק אתכם ידעתי וגו' על כן אפקוד וגו', והפורעניות הם העונות עצמם והם עיקרם נתייסדו להמצא בעולם רק בישראל אלא שנתפשטו גם לעכו"ם, רק בהם שורש שלהם הוא מאותו רע ועיקרם כולו כך, אבל ההתפשטות בענפים שבלב הוא רק בישראל כי רוצה להתתקן ברזא דאשת חיל שכך יסד השם יתברך שיהיה הרע מדמה שהוא טוב. וכאשר הם בני ישראל אז על כרחך הוא טוב שהרי מקור ושורש ישראל הוא מהשם יתברך. וגם חשקות רעים שבהם הוא דבוק בהשם יתברך ועל ידי זה מתדבק הרע חס ושלום בהשם יתברך כמו הטוב הנקרא אשת חיל על שם דבקותו בהשם יתברך שמקבל שפעו מהשם יתברך ששופע בו. וכך הרע מאחר שהוא בלבות בני ישראל הרי מקבל

שפעו מהשם יתברך כי בני ישראל דבוקים בו, ולכך נאמר ותפול שבא ותקחם לאותם בקר חורשות והאתונות רועות על ידם שאמרו חז"ל (ב"ב ט"ו סע"ב) על זה שהטעימו מעין עולם הבא והיינו כמו שבת מעין עולם הבא (ברכות נ"ז ע"א) שהוא תענוגי עולם הזה לשם שמים, וכך הטעימו הפלגת תענוגי עולם הזה לשם שמים, שכאשר הם לשם שמים אז הם בהפלגה יתירה דהיינו מעין עולם הבא, ודייקא בזה ותפול שבא כי בזה יש לה אחיזה וכמו שכתוב גם כן בפרק חלק שהטעימן גם כן מעין עולם הבא וחטאם היה גם כן בזימה כי יש שייכות לזימה עם טעם מעין עולם הבא. שזה נקרא אשת חיל וזה אשת זנונים. ואשת זנונים מתתקנא ברזא דאשת חיל ויש לה אחיזה בה. כטעם רגליה יורדות מות ואין כאן מקום להאריך:

ואמרו ז"ל איוב בימי שלמה היה שנאמר ותפול שבא. היינו דהתפשטות כח זה דמלכת שבא היה בימי שלמה. היינו כמו שכתוב בזוהר בכמה מקומות שהוא למד גם כן כל חכמות חיצונות. והיינו שהכניס כל חשקות עולם הזה לקדושה ומלא כל מיני תאות באלף נשים וכסף וזהב וסוסים. וכן מאכל שלמה ליום רק שהכל בהכרה שהשם יתברך הוא הנותן והכל כפי עומק רצון השם יתברך וזהו מעין עולם הבא כהנזכר לעיל. ולכך מלכת שבא היה לה תוקף אז. וכשהיא בגודל תוקפה אז יש לה חכמה דחיצונית הרבה. וכששמעה את שמע שלמה כנ"ל דבזה תיכף ותפול שבא ותקחם כנ"ל. ובאתה אליו והוא התגבר עליה כנ"ל בהכרת האמת. שהיא ידעה רק מדמיון והיא היתה באמת תוקף החשק דזימה שארצה גורם. ומלכת שבא רצה לומר עוצם תוקף כח של ענין המדינה שהוא במלך, ולכך היתה מופלגת בחכמות חיצונית למטה מבלעם, כטעם שלמה המלך ע"ה נגד משה רבינו ע"ה שנקרא בזוהר חכמה עלאה וחכמה תתאה. כך זה לעומת זה היו בלעם ומלכת שבא בחיצונות. וזהו ויגד לה את כל לבה שזהו באמת כל לבה גם כן החשק דזימה, רק שהיא לא ידעה שזה שורש דבלעם כמו שכתבתי לעיל על ידי ויקר דישראל. ולכך חשקה בשלמה. ואמרו חז"ל שבא עליה ויצא נבוכדנצר, שנתן שאלתה. ועל כן אמרו חז"ל (סנהדרין ק"ג ע"ב) בקשו למנות עוד אחד כו'. כי אמרו חז"ל על פסוק רפינו את בבל ולא נרפאתה. שבקש הקב"ה להוציא גם כן מנבוכדנצר תחת כנפי השכינה ואמרו מלאכי השרת כו' ומאן מלאכי השרת רבנן כדאיתא בנדרים (כ' ע"ב) ולכך בקשו למנות עוד אחד. כי דבר זה אין לו רפואה כלל כמו שכתבתי במקום אחר שבקשו למנותו במקום בלעם שלא היה ראוי להימנות. שלא נמנו אלא מבני ישראל. וחשבו כי הוא גם כן קלקול דהקורא בספרים חיצונים שהשפיע לשורש החיצונות. כי כל רע אפשר לרפאותו. היינו שאחר כך נגלה השורש שיש איזה שורש טוב. אבל נבוכדנצר לא נרפא

כלל נמצא שאין בדבר שורש טוב כלל והיינו חלק לעולם הבא. וחשבו שהוא דוגמת דור המבול שטעם גם כן מעין עולם הבא רק אחר כך ותפול שבא ותקחם. ובאמת איתא בזוהר דפגם הברית אין מועיל תשובה. והיינו דאין לו רפואה חס ושלום. אך בפסוק הצדיק אבד דרצה לומר קלקול הברית רזא דצדיק וכמו שדרשו חז"ל בנידה((י"ג ע"א) על פסוק הנחמים באילים שנאמר שם באותה פרשה ומסיימת אמר ד' ורפאתיו. שאין לו רפואה מדעת בני אדם רק ממאמר השם יתברך בעצמו וכמו שכתוב שם שנאמר להם המעמך ישלמנה וגו':

ואצל נבוכדנצר בקש הקב"ה ולא הניחו הם כטעם (אבות פ"ב מ"ד) בטל רצונך כו' כדי כו' לכך בשלמה המלך ע"ה בקשו הם ולא הניחם השם יתברך ובטלו רצונם ושמו בלעם שהוא מנביאי אומות העולם במקומו. כי אצל בני ישראל אי אפשר כלל קלקול הברית כנ"ל דעמך כולם צדיקים ואין הערלה כו' ואי אפשר להם כלל לקרות בספרים [חיצונים] באמת כפי עומק הידיעה שיש להשם יתברך במה שבחר בהם שעומק ראשית דמחשבתם דבוק לגמרי בהשם יתברך ואתה הסיבות וגו'. וגם היצר רע שלהם הוא מהשם יתברך ורק פושעי עכו"ם בגופן אז"ל בר"ה (י"ז ע"א) בעבירה. אבל פושעי ישראל בגופן דוקא קרקפתא דלא מנח תפילין. כי בעבירה אין נקרא אצלו בגופן שרצה לומר בעיקרן ושורשן כטעם גופי תורה. וזה רק בעכו"ם שעיקר ושורש החשק שלהם הוא זימה. אבל בני ישראל עיקר ושורש החשק שלהם והחיות הוא רק לדברי תורה ולדעת את ד'. זהו שורש הנעלם של כל המיני חשקות המתפשטים כענפים מן השורש בלבות בני ישראל. רק פושעי ישראל בגופן הוא קרקפתא דלא מנח תפילין פירוש הקרקפתא הוא עומק ראשית דמחשבתם. דהיינו הגולגולת המקפת את המוח. דלא מנח תפילין שאין לו שום דביקות והתחברות בשורשו להשם יתברך שזה ענין תפילין שבראש שאמרו חז"ל במגילה (ט"ז ע"ב) על זה כי שם נקרא עליך רצה לומר שאתה משלו וחלקו וגורלו. וזה שורשו אין דבוק שם וזה לא היה רק אותו שאמרו בהנזיקין תא חזי מה בין פושעי ישראל ונביאי עכו"ם ע"ש. והם ב' יצרים דעריות ודעכו"ם ביומא (ס"ט ע"ב) שבטלו דעכו"ם שממנו נמשך פושעי ישראל בגופן ושרשן מה שאין כן יצרא דעריות לא אשתכח ביעתא בת יומא ופירושו הקדמונים תפילה. והיינו על דרך שכתבתי לעיל ממדרש הנעלם דלא אשתכח חמידו דאורייתא. וכן לתפילה צריך חשק והשתוקקות וזהו שורש אותו יצר בלבות בני ישראל רק חמידו דאורייתא והשתוקקות לישועת ד'. ורק נביאי עכו"ם שרשם יצרא דזימה עצמו, ואונקלוס שאל ב' כחות אלו על ידי התדבקות בהבלא דגרמי דשורשם ושאל תיכף דיניה דההוא גברא כדי שלא להתדבק ברע שבהבלא דגרמי העצה לזה יראת

העונש כטעם תעבירו באש וטהר. ודיניה דההוא גברא בצואה רותחת שהוא פסולת המאכל שהוא מצד תאות עולם הזה שבמאכל שהרי במן אז"ל (יומא ע"ה ע"ב) שנבלע באיברים. וזהו מצד עטיו של נחש שהיה במאכל. וזהו שורש כל היצרים שבאדם והוא שורש גם ליצרא דעכו"ם ולכך יש בו פסולת שאינו ראוי לאדם כלל. מה שאין כן בתאוה דומה דאין בו פסולת דלבטלה כנ"ל דשורשו טוב מאוד. מה שאין כן בתאות אכילה שהוא שורש השרשים דיצר הרע ושורש גם ליצרא דעכו"ם שנקרא פושעי ישראל בגופן היינו שיש בו שורש רע באמת. אך מכל מקום תא חזי מה בין פושעי ישראל לנביאי עכו"ם כי באמת בישראל שורש העצמיי אין כן, וכמו שאמרו ז"ל בסנהדרין (ס"ג ע"א) לא עבדו עכו"ם אלא כדי להתיר עריות וזו המתקה גדולה שנמצא שורש יצרא דעכו"ם שלהם היה יצרא דעריות ויצר רע זה שורשו פתוח לטובה כנ"ל וכולו טוב. רק בתר דאביקו בה כדאיתא התם נעשה שורש רע ליצרא דעכו"ם בקרבם, ולכן בטלוהו ונשאר רק תואר מלעיג על דברי חכמים [ובאמת שניהם שקולים כמו שאמרו ז"ל על ויאמינו בד' ובמשה עבדו. רק בבית ראשון בימי נביאים היה עכו"ם שלהם נגד ויאמינו בה'. ובבית שני שהתחילו חכמי תורה שבעל פה ודברי חכמים העכו"ם נגד האמונה בהם. ודבר זה לא יכלו לבטל ואין כאן מקומו], ושורשו גם כן רק דבהפקירא ניחא ליה במילוי תאוות בלא עול רק אחר כך נעשה שורש לרע זה ואז נתדבקו בו עכו"ם שהם השורש דרע ונדחה מבני ישראל, אבל מכל מקום הוא מצידו נקרא רק פושעי ישראל כי תחילתו ושורשו מישראל רק דשורשו מזנות כידוע ולא מעכו"ם. כי שורשו הבל ושקר אצל בני ישראל ולכך השיב טובתם דרוש כו' כי מצד השורש דעכו"ם הוא דבר שאין לו שורש בטוב כלל ומכיר דטובתם דישראל דרוש. [לפי שהוא נקרא פושעי ישראל דרש גם לטובתו בזה. והפושעים דפשעי ואזלי הוא רק בעכו"ם שאי אפשר להם להשתנות ממה שהוא בשורשו] מה שאין כן מצד שורש הזימה דהיינו בנביאי עכו"ם אמר לו לא תדרוש כו' כמו שכתוב בנזיר (כ"ג ע"ב) דטובתם של רשעים בזימה רעה אצל צדיקים, וכן להיפך טובתם דצדיקים הוא שנאת הזימה ועמך כולם צדיקים זהו עיקר טובתם דישראל ושלומם. כידוע דשלום וטוב רומז לצדיק יסוד עולם שהוא המשפיע שלום וטוב לישראל והוא אות הברית דישראל כנודע שהוא ממש היפך דעכו"ם שנקרא ערלה ואין לו שום שייכות להם, ולכן השיב לו תדרוש כו' כי יצר זה אין לו שום שייכות לבני ישראל:

מה שאין כן טיטוס דהוא מזרעו דעשו דשורשו רציחה כנודע [וכמו שכתבתי במקום אחר דג' קווין דמסאבותא ואבות הטומאה הם עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. ובשלשתן העמיק אונקלוס כשבא להתגייר מה עניינם אצל ישראל. ויצרא דעכו"ם ראה

שסופו להתבטל אצל ישראל. ולהודות על האמת. וכמו שבטלוהו אנשי כנסת הגדולה ליצרא דעכו"ם דבית ראשון. ויצרא דעריות אין השתוות לאותו דעכו"ם עם אותו שאצל ישראל כלל. ויצרא דשפיכות דמים אין לו שייכות אצל בני ישראל מצד ההגדרה שלהם] השיב בענין אחר ואין כאן מקומו. רק דבר זה של עומק ראשית המחשבה אין מבורר בעולם הזה כידוע, דעומק ראשית נקרא אין, כי המחשבה נקרא יש. שכבר היא ישות מה מורגשת לאדם המחשבה מה הוא מחשב והיא יש מאין רצה לומר מעומק ראשית הנעלם מעין האדם וכאלו אינו כלל. ומטעם זה נקרא גם כן הוא כידוע ונאמר ביום ההוא יבוקש עון ישראל ואיננו וגו'. כי בעולם הזה יש עונות כי אינו יכול לטהר בזה. רק ביום ההוא רצה לומר שיש יום [רומז לבירור דבר] נקרא ההוא פירוש שיפתח השער הנעלם הנקרא הוא שרומז על נסתר. ואותו יום יאיר השם יתברך מאור הנעלם על האדם שיכיר איך שורשו דבוק באותו אור נעלם דעומק ראשית מחשבתו דבוק בהשם יתברך. וממילא יבוקש עון ישראל ואיננו וגו' כי אין מציאות לעון כלל. כי באמת השם יתברך ברא הכל ולמה ברא יצר הרע בעולם ודאי הוא לטובה. והאדם מחשב וחומד בלב לעבירה ואחר כך כלי המעשים. ומי פעל זו המחשבה והחשק שלו הוא נמשך מעומק ראשית דמחשבתו וחשקו. ומאחר ששורש עומק ראשית שלו דבוק בהשם יתברך נמצא אותו הטעם בפעולות אלו שהיה להשם יתברך אותו הטעם היה גם כן לעומק ראשית שלו הנעלם שהוליד אותם מחשבות ורצונות בקרבו ונמצא אינו עון כלל מאחר שהוא כרצון השם יתברך. ודבר זה לא עמדו עליו כל הנביאים על בוריו. שמה שעמדו על בוריו היינו שנגלה להם זה. מעתה אין נעלם ולא היה שייך לומר ביום ההוא שהרי כבר הם מרגישים בזה. רק הריחו מרחוק שיש אותו יום ודבר נעלם. ודבר זה גם כן הוא קצת גילוי כשיודע שיש נעלם כך וכך אבל להיות ברור כיום כך זה לא היה עדיין לשום נביא. ולכך מצד חכמת החכמים אין לדבר רפואה. ובקשו למנות אף שלמה עד שהשיבו המעמך וגו' כי דבר זה נעלם ממך. ובודאי ידעו גם הם שיש נעלם הנקרא ההוא רק שהם דנו על עולם הבא שנקרא יום ההוא שדנו על חלק באותו ההעלם ואמרו שגם כשיגלה ההעלם לא יהיה לזה תיקון, ולכך חשבו הקורא בספרים חיצונים ולא המיפר בריתו של אברהם אבינו כמו שכתוב באבות(פ"ג מי"א) דשם מיירי מצד המוסר ולא מצד דין הסנהדרין שהוא על פי שורש הדין הראוי. דזהו ענין החילוק שבין שני המסכתות האלו במספר דאין להם חלק לעולם הבא דחשיב ואין כאן מקומו ביאורו] כי הלא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואלו שאין להם כו' שמצד ההשתדלות הגלויה במחשבה דבור ומעשה יכול לשנות גם השורש הנעלם ולעקרו משורשו בקדושה. ואצ"ל שלהיפך יוכל

כמו שכתבתי במקום אחר על פסוק לב טהור ברא דלשון בריאה יש מאין דמדה טובה מרובה. ואם בן מאחר שהנגלה פועל בנעלם וכן קראו בפרק קמא דעבודה זרה עולם הזה ועולם הבא ערב שבת ושבת ומי שלא טרח כו' שזה הכנה לו. אם כן יש מבינות מתוך הנגלה על הנעלם. ולכך מתוך מבינותם בנגלה על הנעלם עמדו למנותו שהבינו ממנו שאפשר למנות גם בישראל לעומק הנעלם דרע דבלעם במה שראו שהסכים השם יתברך על ידם שלא לרפאות נבוכדנצר, ומדה טובה מרובה ולא היה אפשר להכניס מהם תחת כנפי השכינה מצד שורש הנעלם דנבוכדנצר שלא יכלו למתקו, כך באותו מדרגה דעומק הנעלם דטוב שלעומתו והיינו דשלמה המלך ע"ה שבנה בית המקדש שהוא נגד נבוכדנצר שהחריבו גם אותו שורש הטוב אי אפשר להשתנות כלל על פי השתדלות בני אדם לרע:

והנה זה היה טענת הבת קול חזית איש מהיר שבנה בית כו' ולא השגיחו בו. כי אדרבה דייקא מטעם זה הוכיחו דעתם. כי הוכיחו מזה ודאי דאותו שורש טוב מי שזוכה לו אי אפשר כלל להשתנות בשום השתדלות דבני אדם [וכמו שהוא האמת דאין תחת שורש טוב]. רק מאחר שראו דמשלמה המלך ע"ה יצא שורש רע כל כך ומאחר שאותו שורש טוב אינו יכול להשתנות. ועל כרחו דלא היה שלמה המלך ע"ה דבוק באותו שורש טוב שזהו שורשו דשלמה המלך ע"ה [שהוא לעומת נבוכדנצר כנ"ל] שהיה ראוי להיות משם על כרחך שאינו משם ואין עומק שורשו טוב כלל. וכדרך שאמרו (חגיגה ט"ו ע"ב) באחר שהיו ספרי מינין נושרין מחיקו שאמרו כל עמר דהוה נקי אגב אימיה סליק. והוא לא היה נקי מצד שורשו ולכן היה קורא בספרי מינין. והיינו דקריאה דספרים חיצונים מעיד על עומק שורשו. ולא שזה על ידי השתדלותו ברע דספרי חיצונים הגיע לעומק רע. רק שזה עדות שהיה עומקו מתולדתו רע על כרחך. ומי שעומק שורשו בזה טוב ודאי לא ישתנה. וזה שכתוב באתה דמות אביו כו' פירוש שהרי על כרחך שורשו מאביו טוב. ולא השגיחו דלדוד המלך ע"ה נאמר אתה לא תבנה הבית ולא היה מאותו שורש הטוב שלא יוכל להשתנות ושפיר יוכל להשתנות לרע חס ושלום ולרע כנגד הטוב. שאף דשלמה המלך ע"ה בנה הבית וכפי מה שהשתדל היה לו להשיג שורש הטוב כנ"ל בהשתדלות. רק דלאותו שורש רע שנגד אותו שורש טוב הראויה לשלמה המלך ע"ה אי אפשר לו להשתנות כלל כנ"ל:

והנה מצד זה הוא יראה גדולה לאדם שיוכל להיות שאף שהוא שורש טוב משרשא קדישא דישראל יוכל לצאת ממנו עומק רע כל כך שלא יועיל אף השתדלות לשנותו מזה נמשך יראה גדולה. וזהו אש שלחכה בספסליהם. ולא השגיחו. ויצא בת קול דחזית

כו' ולא עוד אלא שהקדים כו' פירוש שמצד השתדלותו בבנין הבית השיג השורש ולא השגיחו דאינו יכול להשיג כנ"ל. עד שנאמר להם המעמך וגו' פירוש שכל משפט חכמתכם הוא מצד הנגלה על איזה מעשה ופעולה שיוכל לקלקל בה כל כך עד שיבוא לשורש רע אבל השורש עצמו אינכם יכולים לדון. שהרי השורש אינו נגלה לכם והמעמך וגו' פירוש התשלום עצמו שהוא עולם הבא הוא נקרא יום ההוא זהו ממני ואיך אתם יכולים לדון על השורש שזה עיקר שרשוהי אין טוב ולא מצד השתדלותו שמי ששורשו לא טוב בזה אפילו ישתדל אין מועיל כנ"ל. דלכך לא השגיחו בבת קול דבנה בית ונמצא אין אתם דנים מצד ההשתדלות שהוא הנגלה ששיך לכם רק על השורש הנעלם, ולזה תיכף יצא בת קול המעמך כו' שדבר זה אין שייך לכם:

ולכן נסמך אחר כך דורשי רשימות כו' כי מיד שנפתח דבר זה שגם שורש רע יכול לצאת משורש טוב. שהרי שלמה המלך ע"ה היה שורשו הנעלם טוב ויצא ממנו נבוכדנצר שעומקו רע. הרי דיש נעלם לנעלם אם כן יוכל להיות על כל אלו שמצד מעשיהם פעלו ששורשם הנעלם נעשה מטוב רע, מכל מקום יוכל להיות הנעלם דנעלם שלהם עדיין טוב ואין מבינות גם על הנעלם כלל. שהרי בני ישראל הם כולם מושרשים בטוב לגמרי בכל נעלמיהם. והשגת אנשי כנסת הגדולה הוא רק על פעולת המעשה הנגלית בנעלם אבל מאחר שיש נעלם דנעלם שאין יד השגתם מגיע לזה אם כן אין דינה שדנו מצד הנגלה על הנעלם מעיד על הנעלם דנעלם. ולכך דורשי רשימות פירוש מה שאין שום היכר רק רושמו בלבד הם דרשו על כולם מבני ישראל שיש להם עולם הבא ואין מי שאין לו עולם הבא רק מעכו"ם שבאמת הם דבוקים לגמרי בתולדה ברע בכל שורשיהם ושרשי שרשיהם [ועוד דברים בגו שאין כאן מקומו] ועיין בירושלמי איתא הך קרא דמעמך ישלמנה אכולהו ע"ש. נמצא על ידי שלמה המלך ע"ה נמשך תיקון לכולם. וזהו באמת דרגא דשלמה המלך ע"ה שעל ידו יש תיקון לכולכם שהוא למעלה ממדרגת אנשי כנסת הגדולה שמצד השגתם אלו אין להם חלק לעולם הבא, ולכן עשה שלמה המלך מה שעשה רק מכל מקום הגיע המשפט מצד מעשיו שיבקשו אנשי כנסת הגדולה למנותו. דגם תחילת המחשבה שלהם מאחר שנזכר בגמרא הרי לא היתה מחשבה בטילה. כי באמת מצד דעת אנשי כנסת הגדולה ראוי שיהיה המשפט כן וגם דיעה זהו אמת רק שיש גבוה מעל גבוה אבל גם זה אמת. והיינו כמו שכתוב בב"ב (י' ב') שאלו את שלמה בן דוד איזהו בן העולם הבא כו'. והנה לא נזכר מי השואל ואנה מצאו זה. רק ידוע דביד כל אדם יחתום ואין דנין את האדם על דברים שבלב אלא על פי הודאת עצמו שעל פי דעתו וסברתו מתברר שכך הדין עליו. ובודאי אנשי כנסת הגדולה בדין עולם הבא שדנו

על אותם אנשים הגיע דעתם לסוף דעת אותם שבעה בענין דין עולם הבא. ושגם לפי דעתם כך הדין לכל אחד ואחד כפי דעתו. ודבר זה נקרא בלשון כאלו שאלו לו דעתו והשיב להם כך וכך ועל פיו דנו. והנה לא נזכר תשובת כל אחד מאחר שהסכימה דעתם שאינו בן עולם הבא נמצא אין לו השגה באמיתות עולם הבא כלל. נמצא דעתו בדין עולם הבא אינה דעת כלל רק השאלה היא כדי להפיס דעתו להראות שגם הוא מודה לדינו. אבל שלמה בן דוד מאחר שנגמר הדין שהוא בן עולם הבא אם כן דעתו דעת שלימה לכך הוזכר מה ששאלו לו רצה לומר לפי ענינו ומדרגתו ולכך קראוהו שלמה בן דוד דזה מורה על מדרגתו בשורשו. כי האב הוא שורש לבן וכנ"ל. והיתה התשובה ממדרגתו שהיא מדת המלכות שהיא מדה המקבלת מאדם קדמון ראש לשועלים כטעם אין מלך בלא עם שענין המלוכה הוא מי שנגד זקיניו כבוד. רצה לומר שיש לו שלימות בשורשו באמת ויש לו הכבוד נגד זקני ישראל:

והנה אנשי כנסת הגדולה הם נקראים ק"ך זקנים במגילה (י"ז ע"ב) [ושמעתי כי הם נקראים אצל השם יתברך בתואר זקינים מכל הדורות הם נקראים הזקנים] ומאחר שכפי דעתם ומשפטם אין לו עולם הבא הרי אין לו אצלם כבוד נמצא אף לפי דעת עצמו אין לו עולם הבא [ושאלו את שלמה בן דוד אצדקה הקודם שם גם כן שייך לזה כי העולם הבא נקרא נחלת הארץ כדיליף דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא מועמך וגו' ירשו ארץ והיינו ארץ עילאה. ונאמר ועשה טוב ושכן ארץ ועיין זוהר בהר קי"א א' דהיינו על ידי צדקה זוכה לושכן ארץ. ולכך לעמוד על ענין עולם הבא לפ"ד הוצרך מקודם להתבונן בדעתו עד כמה הגיע כח הצדקה כדי להבין תפיסתו בענין עולם הבא שזוכה על ידו. והתבוננו שדעתו כמו שכתוב בדוד אביו קרנו תרום בכבוד הרוממות בכבוד הוא מכח הצדקה. ואז התבוננו אחר כך על דעתו בענין בן עולם הבא שהוא המתרומם בכבוד נגד זקיניו]. רק באמת שמעתי פירוש אחר בנגד זקיניו היינו לשון התנגדות שגם שהם אין מסכימים יש לו כבוד. כענין המלך שאין חש לשום אדם. וזה פירושו רבותינו ז"ל שם במ"ש שכתוב כי הא כו'. והנה לפירש"י כנגד זקיניו הוא ראיה לסתור לפי מה שכתב תוס' בשם ר"ח קבלה מהגאונים. וכן לפירוש ששמעתי הוא ראיה לסתור מואנן היכי אתינן כו'. ובאמת אין ראיה לשום צד דשניהם אמת עולם הפוך וגם אנן כו' [ופירוש ואנן היינו חכמי ארץ ישראל וביאור זה יתבאר להלן] וכן ב' הפירושים כנגד זקיניו אמת. וז"ש כי הא כו' רצה לומר דכך הוא מתשובה כי הא כו' דודאי העיקר עולם הבא לדעתו כבוד ובשני האופנים אמת ויש חילוקים בנפשות כמו שיתבאר. וזהו רק אחר יציאת הבת קול דהמעמך שראו שהגיע לו כבוד נגד דעתם. אבל מקודם לא ידעו לפרש שאפשר

שיגיע כבוד נגד דעתם. וגם זה אמת בדעת שלמה המלך ע"ה שגם לכך נתכוין. ודבר זה לכאורה שני הפכים בנושא אחר. אך התשובה על זה גם כן המעמך וגו'. שהכונה שאצל השם יתברך יוכל להיות שני הפכים בנושא אחד דהיינו שורש טוב ושורש רע כנ"ל שאין מובן לשכל אדם רק אצל השם יתברך מובן. וכך גם זה אפשר להיות כשיתגלה אמיתות השם יתברך דשניהם אמת שיהיה עולם הפוך וגם לא הפוך רק אנן כי היכי כו' וכפירש"י אנן התלמידי חכמים כו'. והנה עולם הפוך לפי קבלת רבינו חננאל הוא גם כן אתלמיד חכם ומכל מקום אנן התלמידי חכמים כי היכי כו' וזה שני הפכים דאיך אפשר להיות כן רק מכל מקום אצל שכל השם יתברך שהוא למעלה מהשגת שכלינו הוא אפשרי. וכך שלמה המלך ע"ה שלדעת הזקינים היה נעלמו לא טוב וגם זה אמת וגם דעת השם יתברך שבאמת הנעלם טוב אמת רק שיש אמת לאמת ונעלם לנעלם והשגה נעלמת מהשגת בני אדם. והאמת הוא דאותו הנעלם שהשיגו הזקינים היה לא טוב והשגתם היא השגה אמיתית גם כן וכפי השגת השם יתברך הוא טוב ושניהם אמת רק כ"א כפי מקומו ומדרגת השגתו הוא אמת גמור:

וגם שני הכונות בדברי שבן דוד בבן עולם הבא אמת. כי הנה שלמה המלך ע"ה היה סבור להיות שהיה בזמנו סיהרא באשלמותא כדאיתא בזוהר כמה פעמים היינו שהיתה כנסת ישראל מקבלת שפעה מהשם יתברך בלי שום חסרון. והמלך כולל כל הכנסת ישראל היה מקבל מהשם יתברך כל מיני שלימות ולא היה לו שום חסרון. והנה זהו מעין דוגמא דמשיח חשב שהוא הוא כבר בתכלית השלימות כמו שכתוב בר"ה (כ"א ע"ב) בקש קהלת לדון דינין שבלב כו' פירוש כענין דמורח ודאין שנאמר על משיח. והיינו כמו שאמרו ז"ל ירום ונשא ממשה רבינו ע"ה ולכך חשב אני ארבה ולא אסיר שחשב שמדרגתו למעלה ממשה רבינו ע"ה ולכן אף שידע דמלכת שבא היא שורש דאשת זנונים מלא רצונה [ובודאי גיירה כמו שאמרו ז"ל ביבמות על בת פרעה רק שלא היה באמת כי הרי אחר כך שבה לארצה ויצא ממנו נבוכדנצר] כי חשב כי הוא יכול לתקן השורש מן הרע שיחזור להיות טוב באמת כמו שהיה לעתיד. ואחר כך אמר בער אנכי מאיש וגו' שהיא שטות לחשוב כן שיוכל כן. ושם באותו מאמר זכר שלשה נפלאו ממנו וארבעה לא ידעתי וידוע כי ארבעה הוא מספר הכולל הכל. שכל דבר הוא בעל ארבעה קצוות ואמר שלא ידע ארבעתן פירוש שנעלם ממנו הכל אחר תוקף כל חכמתו. וזה הבת קול שיצא וכתוב יושר דברי אמת שאינו גדול ממשה רבינו ע"ה ושאין יכול לתקן הרע בשורשו שיהיה שורשו הנעלם חוזר להיות טוב. ולכך יצא ממנה נבוכדנצר שגם כן לא יכלו לרפאותו כנ"ל. אבל מכל מקום מחשבתו שחשב לתקן הרע בשורשו דנמצא מחשבה זו

להתדבק בשורש הרע כדבוק איש ואשתו דהיו לבשר אחד שהוא יחוד הגמור. לכאורה גם כן הרי על כרחך הוא רע גמור ואין לו תיקון כמחשבת אנשי כנסת הגדולה לכך אמר בער אנכי וגו' שבאמת איני יודע כלום וגם זה איני יודע איך יוכל להיות זה שהוא ידע בנפשיה דמכל מקום צדיק גמור הוא ושורשו אך טוב. וגם זה הוא מכלל שלשה שנפלאו ממני שמכללם דרך נחש עלי צור. ועיין זוהר בשלח (ס"ד א') נחש הא אתיידע צור [כצ"ל וכן הוגה בזו"ג דפוס אמשטרדם] באן אתר אתגלי, [פירוש שדברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר ומה שסתום כאן ילמד מן המפורש במקום אחר] הכא כו' ותמן ידע משה האיך קאים נחש עלי צור. הנה היה משה גדול ממנו. שמשה רבינו ע"ה ידע זה ומתחלה שהחשיב עצמו גדול ממשה רבינו ע"ה מסתמא חשב שגם הוא ידע זה ועוד יותר בשלימות ולמה אמר אחר כך שלא ידע. רק הנה נחש דאמרו הא אתיידע פירוש שורש הרע הנמצא בעולם, והתחלתו על ידי עטיו של נחש וכמו שכתבתי לעיל וצור נקרא פעולת השם יתברך כמו שכתוב מהצור תמים פעלו. ואמר שדרך הנחש על הצור הזה וזה דבר נפלא שיהיה מקום לחסרון בפעולת השם יתברך שהוא ודאי בתכלית השלימות. רק אנו רואים כי אין אדם צדיק בארץ וגו' היינו אפילו ישמור עצמו באלף מיני שמירות. ובודאי אין הקב"ה מזמין תקלה לאדם ומגלגל חובה לזכאי רק על כרחך יש בכל אדם חסרון בתולדתו ושורשו הנעלם שמזה נמצא בו גם כן חסרון בפועל ממש, והנה כל אדם הוא גם כן שורשו הנעלם מהשם יתברך שהוא תכלית השלימות בלי שום חסרון. ואם כן הוא ממש שני הפכים בנושא אחר. ואיך אפשר לנחש להיות לו דרך עלי צור. וממה שכתב תמן ידע כו' נראה דמתחלה לא ידע משה גם כן. ועיין בזוהר בא (ל"ד א') רזא דתנין הגדול ומשה דחיל מיניה. כו' ע"ש כל לשונו שם ובעמד ב' ובדף ל"ה באורך מרזא דהתנין הגדול אשר הוא נקרא דרך נחש ושם נתבאר סוד זה איך הוא עלי צור. והנה משה דחיל מיניה ולא נמצא בכתוב שירא מפרעה רק נתכוין למה שאמרו במטהו שנהפך לנחש וינס מפניו פירוש כידוע ענין עשר ספירות ואיך נחלקים לחמשה פרצופים. אי אפשר והוא הכתר רצה לומר עומק ראשית המחשבה ורצון הנעלם. ואבא ואימא הם מחשבה שבמוח ורצון שבלב. וזכר וקיבה הם כוחות הפעולה וגמר המעשה. ודבר זה יש זה לעומת זה גם כן בפעולות רעות ומחשבות רעות ורצונות רעות. והם תשעה תנינים הנזכרים בזוהר שם. והתנין הגדול הוא העומק ראשית ושורש הנעלם:

והנה העכו"ם הם כללות כחות הרע והמלכויות הכוללות הם השרשים. שהשאר ענפים ופרטים. ולכן ד' מלכיות הם ד' פרצופי אבא ואימא זכר ונקיבה. והם משעבדים בישראל כידוע שכל הגלוית הם בירורים לישראל שבכל מה שיעבור עליהם הם תקיפים

באמונתם ודבוקים בקדושה. וכל כח רע דעכו"ם הוא מברר הכח הטוב שכנגדו בישראל. וכולם אחר שכבר נבחרוישראל מהשם יתברך בעת מתן תורה דהיינו שכבר נודע בשם אומה ישראלית חלק ה' וששורשם הנעלם הוא מהשם יתברך. אבל גלות מצרים היה עד שלא נקרא בשם ישראל והוא היה לברר זה שיקרא בשם ישראל היינו לברר ששורשם מחלק ה'. ולכך גלו למצרים שהוא נגד פרצוף אי אפשר בטומאה כמו שכתבתי במקום אחר כי הם העיקר ששורשם הנעלם רע. ולכך נקרא פרעה התנין הגדול מאותם תשעה תנינים כי הוא כתר שהוא פרצוף ארוך והגדול בכל העשר ספירות. ולכך אמר ליה הקב"ה למשה שם אהיה כידוע שהוא שם הכתר ואמר אשר אהיה ורמז על גליות אחרת. כי אף על פי שיתברר שורש הנעלם שלהם עדיין לא יתברר לגמרי עד היום שנקרא ההוא. וצריכים עדיין לשעבודים וגליות. אבל התחלתו הוא עכשיו אבל שלימות בירורו הוא כשיתבררו כל התשעה שאחר כך שכולם הם נמשכים בשלימות מן השורש דהשם יתברך. כי לולי כן נראה ההמשכה דמחשבה דבור ומעשה סותר ומעיד על השורש שאינו כן. אבל כשיתבררו כל התשעה ספירות הנמשכות שהכל בקודש אז יבורר לעין כל השורש הנעלם איך הוא דבוק בהשם יתברך. אבל בגלות מצרים הוא רק בירור שורש הנעלם לבדו עד שזכו למתן תורה בכפיית הר כגיגית לכחות הנגלים שעדיין לא נתבררו. ולכך נאמר אהיה לשון עתיד. כי הוי"ה הוא מה שנגלה לכל. ולכך שם הוי"ה הוא תואר אתה כנודע פירוש לזכר נוכח ואהיה היינו שהוית השם יתברך עמהם נעלמת עכשיו עדיין ועתידה להתגלות. ובאמת טענו במצרים הללו עובדי עובדה זרה כו'. ולזה שאל משה מה אות והראהו במטה שהוא מטה האלקים וכשהשליכו לארץ נעשה נחש ורע אף על פי ששורשו בטוב. ומשה דחיל מזה שראה איך הטוב מתהפך לרע ממש ולנחש שהוא שורש והתחלת הרע. וינס מפיו שלא רצה להשתדל בזה לנצח לשורש הרע וכמו שכתוב בפרשת בא דחמא ליה משתרש כו' פירוש כמו שכתוב שם ב' עובדא דבראשית ברזא דהתנינים הגדולים כו' ע"ש פירושו כי יש מעשה בראשית ומעשה מרכבה. מעשה בראשית היינו ההכרה מצד הנבראים. שזה ענין הבריאה דמעשה בראשית להיות נבראים נראים נבדלים מן השם יתברך כענין מלך ועם ומכירים מלכותו ואדנותו ומייחדים עצמם בו. וזהו פתיחה לתורה כי על זה נוסד כל ענין התורה ללמד לנבראים שנראים נבדלים מהשם יתברך שיכירו שאינם נבדלים. ועל זה הוא כל התרי"ג עטין להגיע להכרה וכל חכמת התורה. ומעשה מרכבה הוא מצד השם יתברך איך הוא רוכב על כל הבריאה כולה ומתאחד בהם. והם העשרה מאמרות דמעשה בראשית שפעולות המאמרות הוא מעשה בראשית והמאמר עצמו ודיאמר חלקים הוא מעשה מרכבה איך

המאמר ד' רוכב על הפעולה כי כח הפועל בנפעל ומתייחד בו וזה נקרא מראות אלקים ביחזקאל שאין ההכרה מצד הנפעל רק מצד הפועל. והיינו מצד שחלק ד' עמו ונפשו מתייחדת כל כך בפועלה עד ששבה להיות היא והוא אחד ואז מכרת מצידו. ולכך אין דורשין כו' (חגיגה י"א ע"ב) כי במעשה בראשית הם ב' בורא ונברא. ואין דורשין לשנים חוץ ממנו דהיינו שלשה שזהו העדר ההכרה בבורא שאז יש יותר משנים, אבל בהכרה שיש בורא אין יותר משני דברים בורא ונברא. ומעשה מרכבה הוא התייחדות כל כך עד שאינו אלא אחד. ולכך אמרו((מכילתא פרשת בשלח) ראתה שפחה על הים כו' פירוש שאז באבדן מצרים כולו שהוא שורש הנעלם דרע. אז נתברר שורשם הנעלם דטוב ששורשם רק מהשם יתברך וזה תכלית היחוד כאשר מתברר זה לעין ואז ראתה כו' כל המעשה מרכבה דיחזקאל, שרצה לומר איך השם יתברך רוכב על כל הבריאה כולה והם רק ככסא ומרכבה לו לא זולת ודבר בפני עצמו:

ואמר דעובדא דבראשית רצה לומר מעשה בראשית דהיינו הבריאה מצד שהיא בריאה ונראה כנבדלת מהשם יתברך היא משתלשלא על סנפירוי דדא. פירוש סנפירין הוא ששט בה ורצה לומר על שטיטת תנין זה ותנועותיו נתייסד כל מדרגת המעשה בראשית איך היא מצידה נראית מובדלת מעצמיות דהשם יתברך. הוא רק על ידי שורש הרע שברא השם יתברך פירוש שרצה שיהיה מציאות טעות כל כך עד שיחשבו שעולם בלא מנהיג. ועל זה ממש שהם תכלית הרע הגמור שהוא העדר ההכרה שהכל מהשם יתברך והשורש הנעלם היינו עומק ראשית דמחשבה זה ברצון השם יתברך שרצה שיהיה נמצאים מחשבות ורצונות ופעולות כאלה בעולם, נמצא שורש נעלם זה הוא משתרש בשרשין עילאין. רצה לומר בעצמות רצון השם יתברך שרצה שיהיה כך. רק מכל מקום מאחר שרצון זה הוא מצד הבריאה שיש מקום לדבר נבדל אם כן הרי גם רצון זה נברא ומחודש כי בזולת בריאה שרצה לומר דבר נבדל מהשם יתברך כהבדל היש מאין אי אפשר להיות מקום לרצון זה כלל ואם כן גם שורש רצון זה נראה כנבדל מעצמות השם יתברך. אבל באמת הוא מעצמותו יתברך. ונמצא מצד הפעולות דרע דהיינו שמחשיב כל הבריאה לדבר נפרד מהשם יתברך אז גם שורש הרע נעשה נפרד מהשם יתברך וכאלו הוא שורש רצון נפרד הרוצה שיכירו שהעולם נפרד מהשם יתברך. וזהו עומק ראשית דמחשבתו הוא שיהיה מחשבות ורצונות אלו. אבל כאשר מכיר שהעולם הנראה לנפרד הוא הכל מהשם יתברך שבראו והוא מלכו ואדונו שזה נקרא מעשה בראשית אז ממילא מכיר דגם התנין הגדול רצה לומר שורש הרצון להיות מציאות לרע הוא גם כן מהשם יתברך שמכלל הבריאה היה גם כן שורש רצון זה ונמצא נתתקן שורש הרע.

שמאחר שמכיר שהוא מהשם יתברך אינו שורש רע ונמצא כל השתלשלות הבריאה על קוטב רצון זה שיהיה אפשרות גם כן לחשוב שהבריאה נפרדת מהשם יתברך דלזה היה עיקר הבריאה דמעשה בראשית:

ואמרו דזעירין אינון דידעין לרמזא כו'. פירוש כי הנה האדם נברא בצלם אלוקים בצלמינו כדמותינו ממש. ויש בו גם כן נטוע בתחילת הבריאה שורש רצון הזה שיש אפשרות לטעות גם כן כנ"ל. וזהו שורש הנעלם דחסרון שיש בכל אדם שמצידו הוא הבחירה באדם ומצד אותו שורש רצון הנעלם נתפשט היצר הרע אחר כך במחשבה דבור ומעשה לחשוב ולרצות דברים שזולת רצון השם יתברך ולעשות עבירות. הכל נמשך מצד שורש הנעלם ברשות ובחירה ברע גם כן ועבודת כל אדם מישראל הוא להגיע לדבר זה בידיעת מעשה בראשית שזהו התחלת התורה רצה לומר לדעת שכל מה שאתה רואה היא בריאה מהשם יתברך וכחו שופע להם והוא מלכם. ואי אפשר לו להטות כמלא נימא לעבור מצות המלך במחשבה דבור ומעשה מה שבידו לעצור תאותיו ופעולת ידיו ומחשבתו ורצונו שלא יהיה חס ושלום להמרות רצון השי"ת רק לרצונו כראוי לעבד הנאמן למלכו. וזהו על ידי ידיעת אמיתות מעשה בראשית. ובזה חבריא לעאין וידעין פירוש יגיעים. שגם זה אין בא בלתי יגיעה וידעין דיגעת ולא מצאת בזה אל תאמין. כי קרוב אליך הדבר בפיך ובלבבך לעשותו. וכל אדם מישראל יוכל להגיע למדרגה זו לאכפיא יצרו בכל כחו ולהגיע להכרה ברורה הזו שהשם יתברך הוא מלכו ואדונו שמצד זה יוכל לכפות התפשטות יצרו. ונמצא ממילא על ידי זה שב היצר רע טוב מאוד. שהרי לזה היתה כונת שורש הנעלם כדי שלא ישמעו לו בהתפשטות דמחשבה דבור ומעשה ויכירו שאין כן. ואם במחשבה דבור ומעשה חס ושלום עושה נגד רצון השם יתברך נעשה גם שורשו הנעלם ששהוא מכלל הבריאה נפרד מהשם יתברך והוא רע גמור ושורש הרע. ונמצא שורש הנעלם הזה תלוי בג' כחות דמחשבה דבור ומעשה שבמוח ולב וכלי הפעולה שלו שבידם להטות השורש לכפי מה שהם. וכן הם ארבעה קליפות שראה יחזקאל כנזכר בזוהר תרומה קל"א ריש עמוד א' [ודרגא חמישי דחשמל הנזכר שם ובפ' יתרו פ"ב ריש עמוד א' הוא הכרת שהשורש הנעלם הוא מן השם יתברך ותיקון הרע בשורשו שיתברך] ובאורך בפ' ויקהל ר"ג א' ב' ע"ש כל לשונו:

וברעיא מהימנא פנחס רכ"ז ריש עמוד ב' דהם גם כן רוח רעש ואש וקול דממה דקה דאליהו עיין שם. ופירוש הנוגה הוא השורש הנזכר ויחזקאל ראן בפחזותן בעת גלות בבל. וכמו שאמרו חז"ל רוח סערה באה מן הצפון לכבוש כל העולם תחת יד נבוכדנצר. ואליהו ראן בתיקונן ושהקול דממה דקה שהוא הנוגה סביב הוא כבוד ד'

ממש כרצונו יתברך [ושמעתי כי הקול דממה דקה הוא חותמו יתברך הבא אחר פעולת אדם והשתדלותו המכונה ברוח ורעש ואש. ועדיין אין שם בהשתדלותו ד' רק אחר הקול דממה דקה שהוא חותמו יתברך שכל פעולותיו והשתדלותו יש בתוכם ד' כי הם באמת לאמיתו ואז בכולם ד'. קול הוא חותם הרוח ודממה הוא חותם הרעש ודקה הוא חותם האש. ועל דרך פעולת המשכן כל מלאכת ידי אדם עד הגמרו נקרא רוח רעש ואש. ועדיין לא שרתה שכינה עד שבא משה ואמר ויהי נועם וגו' זהו הקול דממה דקה וחותמו של השם יתברך שנועמו היה במלאכתן ויה"כ. ד' אלקינו עלינו הוא הקול חותם הרוח. ומעשה ידינו כוננה עלינו הוא דממה חותמו של רעש. ומעשה ידינו כוננהו הוא דקה נגד האש כנ"ל ואין כאן מקומו ביאורו באורך. אבל מתבאר קצת עם מ"ש] וכל אלו הקליפות הם חופפים על היסוד המכונה בשם חשמל. ע"ש בזוהר ויקהל ועיין תיקונים תיקון לז' כי היסוד שם ההבדלה בין ישראל לעכו"ם כמו שכתבתי לעיל. ושם עיקר השתדלות כח הרע וההפוך מרצון השם יתברך שיסד בעולם לעשות גם השורש רע. וההתבוננות דחשמל נקרא מעשה מרכבה בפרק אין דורשין. רצה לומר ההתבוננות בשורש השם יתברך המתייחד בכל העולמות שזהו סוד המילה המעיד על עומק השורש הנעלם המתייחד כמו שכתבתי לעיל וכטעם חש ואתגליא מל דאיתא בזוהר. ופירוש חש מלשון בחשאי דהיינו קול דממה דקה ושם כבוד ד'. והשתדלות האדם בהתגברות נגד היצר בשלשה קליפות האסורות מפני כבוד ד'. וההתחכמות בזה שהוא העברת הערלה נקרא מעשה בראשית דחבריא לעאין ביה וידעין כנ"ל דעל זה נאמר יגעת ומצאת לכל אדם מישראל. ועובדא דמעשה בראשית ברזא דתנין הגדול היינו בסוד קליפת נוגה זהו זעירין דידעין דזה נקרא לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא שאמרו בפרק קמא דמגילה ואינו בכלל יגעת ומצאת לכל אדם. וביאור זה כי איתא שם בפ' ויקהל בהאי נוגה מפתי לאתתא ונטלא נהורא כו' פירוש הנחש שהסית לחוה [ואז"ל בסנהדרין (ל"ח ב') אדם הראשון משוך בערלתו היה ועיין על זה בזוהר בראשית ל"ה ב' ובתיקונים ריש תיקון ס"ט. והיינו כנ"ל דשם משנכנס] והוא היצר הרע כדאיתא בזוהר בראשית ל"ה ב' והוא התנינים הגדולים ע"ש נ"ב א' כידוע בתיקונים דקליפת נוגה נקרא עץ הדעת טוב ורע דלזמנין טוב לזמנין רע. פירוש ששורש התפשטות כח הרע שיסד השם יתברך הוא רק עץ הדעת טוב ורע. פירוש שידע האדם לרע גם כן והוא יתגבר על יצרו ולא יטה לרע. ואמנם לאדם הראשון צוה השם יתברך רק על שורש הרע הזה רק ציווי אחת שלא יאכל גם מעץ הדעת הזה. כי הוא יציר כפיו של השם יתברך ועיקר היצר הרע בהתפשטות באדם הוא מצד בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי ולכך יצר הרע מנעוריו. אבל אדם

הראשון שלא נולד מתאות בני אדם ולא היה בו שום כח בשורשו לרע רצה לומר לחשוב להנאת עצמו בזולת רצון השם יתברך וידע היטב בלי שום התבוננות ויגיעה ע"ז. רק מצד שורש תולדתו איך הכל נבראים מהשם יתברך. וזהו טעם קריאת שמות דחיות. הכרת כח כ"א אשר בעבורו בראו השם יתברך שזה נקרא אותיות של שמו המתפשטים מצירופי אותיות של דבורו של השם יתברך שיהיה כך:

ואמנם מאחר שענין הבריאה היה להיות נברא הנראה חוץ מהשם יתברך ומקבל עול מלכותו. ונאצל כח מדה זו בהשם יתברך לחשוק להראות מלכותו וכח זה היא המדה התחתונה שבמדות הנאצלות ממנו יתברך. [פירוש הנאצלות רצה לומר שרצה השם יתברך לגלותם להשגת שכל הנבראים שהם בעלי גבול ואי אפשר להם להשיג כח השם יתברך בלתי בעל גבול. רק בדרך אמונה מאמינים שהשם יתברך אין סוף. אבל מכל מקום מאחר שהם משיגים אותו יתברך. שכך רצה השם יתברך שיהיה בעלי גבול נבראים משיגים יחודו אם כן השגתם הוא כפי ערך שכלם שהוא בגבולי מדות שונות שהשם יתברך הוא כך וכך והשגת מדות השם יתברך שהברואים משיגים מאחר שהשם יתברך ברא אותם ברואים והוא הנותן בהם אותה חכמה להשיגו כך וכך אם כן היא השגה אמיתית כפי שכלם. ולכך נקרא זה אצילות מעצם אין סוף. שהשגת הברואים באין סוף יתברך אינו כפי מה שהוא אין סוף רק כפי כח שכלם להשיג כח אין סוף שאינו ממש אין סוף רק כחות ומדות נאצלים מכח אין סוף האמיתי. והבן זה היטב] פירוש התחתונה הסמוכה אל הנבראים. שזהו תכלית וסוף רצונו של השם יתברך בנבראים. וממנו הוא התפשטות הנבראים עד אין קץ. ועד שמגיע לנבראים מדמים בעצמם שהם בזולת השם יתברך כטעם רגליה יורדות מות כידוע דרגלים הם כח התפשטות האדם לזולתו:

והנה השם יתברך יצר האדם בצלמו כדמותו ונטע בו גם כן כח התשוקה והחשק להשפיע לזולתו והוא הולדת החשק דלאדם לא מצא עזר כנגדו. והנה חשק זה היה נמשך משורשו הדבוק למעלה מעצם השם יתברך כמו שכתבתי. רק מכל מקום כל חשק אדם ותאותו צריך בירורין שיודו עליו הכל שיהיה ניכר לעין כל שהוא רק מרצון השם יתברך ולא נתכוין להנאת עצמו כלום. כי אחרים שאין מכירים מעמקי לבו באמת יוכלו לומר כי להנאת עצמו מתכוין ואין חשק זה נמשך מעצמותו יתברך. ולכן קרא בזוהר בראשית נ"ב א' ליצר טוב חויא אחרא דחייא. כי פירוש יצר לב האדם היינו החשק שבלבו. וכל חשק נקרא נחש כי כל חשק יוכל להיות דהוא לגרמיה ואדעתא דנפשיה. רק שמכל מקום בישראל אמרו חז"ל בראש השנה (ד' א') דהרי זה צ"ג אף על פי שכיון

גם להנאת עצמו ולכך נקרא טוב [דרגא דצדיק כנודע] ודחיי [דגוף וברית חד חשביה וגוף נקרא אילנא דחיי]. ומכל מקום נקרא גם כן נחש כי עדיין אינו מן המובחר והוא יסוד דקטנות שנקרא נחש כמו שכתב האריז"ל בפעץ חיים סוף שער כ"א בסוד קי"ס כי יונק מאחוריים דאהיה ע"ש. פירוש כמו שכתוב בפסחים (ס"ח ב') תחילה כי עביד אינש אדעתא דנפשיה עביד שבקטנות אין לאדם בינה יתירה זו עדיין שלא לעשות אדעתא דנפשיה [משורש עטיו של נחש] כי זה צריך לבירורים עדיין. ואמנם קטנות זה הוא גם כן דבוק בעצמות השם יתברך והוא נחש דקדושה היונק מאחוריים דאהיה. כי אז"ל (ברכות ז' ע"א) וראית את אחורי זה קשר של תפילין ושם אהיה הוא שורש הנעלם דמחשבתו שהוא קרקפתא דמנח תפילין כמו שנתבאר לעיל דענין התפילין הוא התקשרות כללות גוף היהודי במחשבותיו ורצונו ומעשיו בלתי לד' לבדו. על ידי עומק מחשבתו הנעלם. ואז מדה כנגד מדה השם יתברך גם כן מתקשר עמו כטעם (שם ה' ע"ב) מנין שהקב"ה מניח תפילין. ובפנים הם התפילין עצמם שע"ז אמרו ז"ל (שם) וראו כל עמי הארץ כי שם ד' וגו' אלו תפילין שבראש שניכר לכל ששם ד' נקרא עליו. אבל באחוריים אינו ההכרה הברורה רק הקשר של תפילין [והוא בעורף. כמו ששמעתי בפירוש קשה עורף ואין כאן מקומו] ומשם יונק הקטנות שחושק לגרמיה. ויוכל הטוען לטעון דבאמת הוא לגרמיה ואינו לרצון השם יתברך. וכמו שהוא באמת כן אצל עכו"ם כדאיתא בר"ה (ד'. א') רק הברית קודש מבדיל בין ישראל לעכו"ם שיסוד שלהם אף בקטנות יונק מקשר של תפילין. שמקושר בעומק ראשית בהשם יתברך. ומכל מקום שם שליטת הדינים כדאיתא בפרי עץ חיים. פירוש שיש מקום לבעל דין לטעון ולקטרג שמחשבתו רק לגרמיה וצריך לבירורים:

והנה האלקים עשה האדם ישר שלא היה עולה בעצמו כלל מיחוש זה שמא מתכוין בחשק זה לגרמיה כי היה תמים במעשיו הכל בהכרה ברורה שהיא מעצמות השם יתברך ולכך עץ הדעת טוב ורע היה חוץ מהאדם. דבאדם עצמו לא היה כח ידיעה דרע כלל. רק מצד החוץ שאין מכיר מעמקי לבו היה אפשר לתלותם ברע. והנה האשה נבראת מהשם יתברך ובצירוף חשק האדם ולכן אז"ל בבראשית רבה (פרשה י"ז) ובזוהר דלא נמצא אות ס' עד בריאת האשה שמשנבראת נברא שטן עמה. פירוש ההסטנה בה היה בתולדה ובשורש לידתה שהוא מצד חשק האדם ושם מקום ההסטנה כנ"ל לטעון עליה ששורשה רע. ומכל מקום הם מצידם לא היה מכירים הרע כלל. ולכך נאמר ולא יתבוששו כי הבושה בתאוה היא רק מצד המיחוש שמא מתכוין להנאת עצמו ולא לכבוד שמים. והם קודם שאכלו מעץ הדעת לא ידעו כלל ולא עלתה על לבם שיוכל הטועה

לטעות ולחשוב שמחשבתם נפרדת חס ושלום מהשם יתברך. כי טעות זה היה רק בחוץ אבל אצלם במעמקי לבם היה ברור שעומק לבם רק מהשם יתברך ולא נפל להם ספק. מאחר שלא ידעו כלל שאפשר להיות רע ומחשבה לגרמיה לבד. רק הנה השורש הרצון שיהיה מקום לטוב ורע הוא רצון השם יתברך בבריאה כמו שכתבתי לעיל. ואם כן גם באדם שהוא בצלמינו כדמותינו היה נמצא שורש רצון זה שהוא חשק לדעת טוב ורע ושמכל מקום יבחור בטוב, ורצון זה הוא שורש דרצון דעץ הדעת טוב ורע עצמו שהוא חוץ מאדם. רק שורש רצון זה היה באדם. ולכך הוצרך השם יתברך לצותו שלא לאכול מעץ הדעת. שלא יחפוץ כלל לידע מרע. כי כשיתבונן ברע [ואכילת עץ הדעת כטעם נמצאו דבריך ואוכלם. וכטעם אכלה ומחתה פיה על קבלת שפע המושפע מהמשפיע] ידבק בו. והאדם היה רק בצלם אלקים כולל כל פרטי עולם אצילות קדשו יתברך ושם אין שייכות לעצם דרע כלל ולא לעץ הדעת טוב ורע שהוא בעולמות בריאה יצירה עשיה. אבל בעצם האלקות אין שייכות כלל לידיעת רע רק לשורש רצון שיהיה מקום בהתפשטות הבריאה לידיעת רע. כטעם רגליה יורדות וגו' כנז"ל. והאדם עצמות נפשו מאצילות קדשו יתברך כי חלק ד' עמו. רק מכל מקום מאחר שברא גופו מעולם העשיה הגופניות נטע בו הכח שברא הזה להמשיך עצמות נפשו לכל מה שירצה עד המדרגה היותר אחרונה [וגם זה מעצמות כח השם יתברך בבריאת הנבראים שגם כן הויתו וקיומו נמשך מעצמות השם יתברך] ולכן היה לו יכולת להמשיך נפשו לכח דידיעת טוב ורע שיש בעולמות בריאה יצירה עשיה העומדות חוץ לשורש עצמות נפשו:

והנה שורש חשק זה להגיע לידע טוב ורע המושרש בשורש רצונו יתברך הוא במדה וכח האחרון שבכחותיו יתברך שהוא מדת הראות עול מלכותו בנבראים כמו שכתבתי לעיל שמצד זה היה שורש רצון להיות נבראים יודעי טוב ורע. וכן בכחות האדם הנברא בצלם אלקים אין זה שורש ועצמות כחו כלל רק כח אחרון מכחותיו. [והוא בקומת אדם בסוד עטרת הברית כנודע. ושם הוא ערלה וארבעה קליפות וגילוי המילה בבשר בני ישראל שהוא החשמל כי רק בתאוה זו שבשם הוא עיקר תפיסת היצר ועטיו של נחש וכמו שנתבאר לעיל וכמו כתוב בתיקונים תיקון נ"ג יעו"ש לשונו] והוא תכלית וסוף קומת האדם, אבל שורשו ועיקר כחותיו הם ענינים אחרים. רק האשה שורש בניינה הוא רק מצד חשקות כח זה שבאדם כנז"ל. ולכך רצון וחשק זה מתפשט בה בשורשה [ולכך מברכין שלא עשני אשה. כי שורש נשמת האשה למטה הרבה. כי אין שורשה רק משורש רצון וחשק זה של השם יתברך להיות נבראים שהוא מדה אחרונה ורצון אחרון מרצונותיו יתברך בענין הבריאה. ולכך נקרא בזוהר בכל מקום נוקבא מסטרא

דדינא כנ"ל דעל חשקות שבאדם הוא מקום הדין והקטרוג. ועיקר בנין הנוקבא מזה. וכן נקרא אילנא דמותא שמצד רצון זה מגיע להתפשטות דידיעת טוב ורע שממנו בא לרע גמור ולמיתה ממש ואין כאן מקום להאריך עוד]. ולכך היה התחברות הנחש שהוא הנוגה הנמשכת משורש רצון זה כנ"ל וחופפת על החשמל. פתי לה לאתתא. כי יש לו התחברות ושייכות לה, ולפי שאצלה היה חשק זה דטעימת הידיעה דטוב ורע בכל קומת עשרה כחותיה. לכן הוסיפה וגרעה מן הציוי. פירוש כי ענין ביאת הנחש אז"ל (שבת קמ"ו ע"א עיין רש"י) על פסוק הנחש השיאני שבא עליה. והיינו כי טבע הנחש להתאות לאשה. כמו שכתוב בשבת (ק"י א) וע"ש הרפואות בגמרא יש בהם רמזים וסתרים גדולים כמנהג לשון חכמים בכ"מ והמשכילים יבינו, והנה תאוה זו דזימה היא שורש תאות היצר ומשכן כל הארבעה קליפות שם כנ"ל. ולכך נקרא הנחש אשת זנונים בזוהר. ואמנם הם ד' קליפות שהם ד' מדרגות דרע העומדות נגד ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה (שהנוגה שהיא משורשת ברצון השם יתברך כנ"ל היא נגד האצילות) והם ד' מדרגות דנחש אשת זנונים. ולכן תמצא בזוהר כמה פעמים נחש לדרגא דרע גמור ג' קליפות. ופעמים מקליפת נוגה שהוא שורש הסתה לעץ הדעת טוב ורע שאינו רע גמור רק לידע טוב ורע. רק שממילא על ידי זה יוכל למשוך לרע גמור. ונוגה היא דפתי לאתתא שמשם נחש דחוה. כי הנה אז"ל((בראשית רבה פ"י) אין לך עשב כו' ואצ"ל בעלי חיים כל אחד יש לו שורש למעלה.

והנה כידוע כללות הבריאה היא רק האדם כמו שכתוב בראשית בשביל ישראל. היינו כי עצם הבריאה הם כחות נפרדים כל מיני כחות שסידר השם יתברך בשורש רצון מחשבתו הם נבראו דוגמתם בבריאה. וכן נשתלשלו מבריאה ליצירה ומיצירה לעשיה ועד עשיה גופנית, והתאחדות כל פרטי הנבראים מכל עולם ועולם איך כולם מתאחדים בעצמות השם יתברך ונמשכים ממקור חיותו ית"ש דבר זה נקרא צורת אדם שבכל עולם. בסוד ועל הכסא דמות כמראה אדם כמו שכתבתי לעיל. כי ענין עולם האצילות רצה לומר השגת הנבראים בעצמות השם יתברך. ששורשם הוא האדם כנ"ל. והשגתו הוא כפי ענין בריאתו שסידרו השם יתברך. כי ידוע כי לא עשה השם יתברך סדרים שונים רק אותו הסדר שבאצילות הוא עצמו בבריאה והוא עצמו ביצירה והוא עצמו בעשיה. רק שמשתלשל בענין המהותים. וכן סדר כח השגה שיסד השם יתברך שיהיו לאדם הוא עצמו סדר כחות נפשו, והוא עצמו סדר כחות גופו והוא עצמו בנין גופו ממש מעשיה גופנית. ונמצא שורש כח ההשגה הוא קומת אדם. וזהו קומת אדם דאצילות ומשם נשתלשלה נשמת האדם שהוא בצלמינו כדמותינו. שהוא בצלם האדם דאצילות

שהוא סוד הנשמה לנשמה שבאדם. רצה לומר שורש הנעלם אף מאדם עצמו ממחשבתו ורצונו. שמשם נשפעים מחשבותיו ורצונותיו והשגותיו. ששם הוא התיחדותו הגמור בהשם יתברך כמו שנתבאר לעיל. וזה סוד מעשה מרכבה כמו שנתבאר לעיל וכמו שכתבתי במקום אחר שזהו היחוד הגמור כשמתייחד בקונו ביחוד ממש ברזא דאחד ואז הוא האדם דאצילות שנקרא נאצל מהשם יתברך ולא נברא. שהוא כולו דבק בהשם יתברך אבל כאשר אין האדם מכיר כך רק מכיר ומשיג את השם יתברך ואינו מתייחד אם השם יתברך רק שהמשיג הוא דבר בפני עצמו ונברא והמושג הוא בורא זה נקרא נשמת האדם שהוא אדם דבריאה. ועיין בתיקונים סוף תיקון מ"ג דנשמתין אתגזרין מכורסיא. ורוחין ומלאכין הם דוגמת חיות הנושאות הכסא והוא אדם דיצירה שהוא ממש עולם כמו זה דבריאה רק בהתגשמות והראות לנפרד יותר. [כמו שהרגשת הלב מובדלת ממחשבה שבמוח שהיא אינה פועלת באברים כלל, וכמו שכתוב בפרק חלק (קל וחומר ע"ב) בדואג ואחיתופל רבותא למבעי בעיא אלא הקב"ה לבא בעי. כי מחשבה שבמוח אינה מורגשת בהרגש גמור לאיברי האדם עצמו להיות נמשך אחריהם. ויש דברים שהאדם מבין שטוב להיות כן ולעשות כן ומכל מקום אין איבריו עושין כן. אבל הרצון שבלב תיכף כל האיברים מרגישים ועושים כן כי יש לו התקרבות יותר להם. ובמקום אחר מתבאר זה באורך]. וגם שם האדם מרגיש שהכל מהשם יתברך ומתייחד בו ונמשך ממנו. ונפשין מאופנים הוא אדם דעשיה שבפעולת הגוף הגשמי הוא יודע ומכיר גם כן שהכל מהשם יתברך זהו מצד הנפש. ונמצא באדם הם כל העולמות אצילות בריאה יצירה עשיה. כי כללות וחבור פרטיהם יחד הוא הנקרא צורת אדם בכל עולם. שרצה לומר מצד כח השם יתברך השופע בו. וההכרה שהכל מהשם יתברך הוא נקרא כללותם שמתייחדים ומתחברים זהו בצורת אדם שהוא השורש הכל כנ"ל בטעם כצלמינו. כי חילוק פרטיהם כל האחד כח נפרד בפני עצמו זה טוב וזה רע. רק שהשם יתברך ברא האדם כצלמינו שכולל שרשי כל הכחות ומכיר שהכל מהשם יתברך. מחשבות מוחו ונשמתו ורצון לבו ורוחו וכחות נפשו שבכבד. שהם ג' עולמות הנבראים ונוצרים ונעשים בכללותם. והתייחדותם. ובפרטיהם הם פרטי הנבראים כולם שבעולם הבריאה והנוצרים בעולם היצירה והנעשים בעשיה. ולכך כל פרט מברואי העולם הזה יש לו שורש פרטיי למעלה גם כן. וכאשר האדם בשלימות אז גם כל פרטי ברואי העולם הזה בשלימות כמו שכתוב וגר זאב עם כבש וגו' מאחר שכללותם בשלימות שמכיר שכל הבריאה מתייחד בהשם יתברך אז כולם מתייחדים ומתכללים למעלה כ"א בשורשו ושורש שורשו, וההיפוך בהיפוך חס ושלום. וזה סוד ענין הכרעת האדם במעשיו עצמו

וכל העולם כולו. (קידושין מ' ע"ב). כי כל אחד הוא כולל הכל. רק מכל מקום כל חד לפום דרגיה אתר דאתגזר נשמתיה כמו שכתוב בתיקונים סוף תיקון מ"ג ואין כאן מקום להאריך בזה:

והנה התפשטות אותו שורש הרצון דידיעת טוב ורע הנמשך מצד שורש החשק דמדת מלכותו כנ"ל שמשם הוא שורש לחשק ותאוה וכמו שכתבתי לעיל דלכן עיקר הקליפות בעטרת הברית. וכן בנוקבא. וכשנתפשט שורש חשק זה הפרטי מבריאה ליצירה ולעשיה ועד עשיה גופנית. בפרט היה בנחש דנקרא אשת זנונים כנ"ל. מצד גודל תאותו וחשקו בשורשו בעולמות שלמעלה ממנו הוא אותו חשק דידיעת טוב ורע דקדושה והוא נחש דקדושה הנזכר לעיל דרצה לומר חשק האדם [ששהוא בעטרת היסוד. ובקטנות בעת עבור ולידה קודם המילה עדיין הערלה חופפת ומכל מקום אין נקרא ערלה כלל קודם יום השמיני. והיינו דאז נקרא יסוד דקטנות ונחש דקדושה עד שמגיע ליום השמיני ברזא דבינה ואין כאן מקום להאריך] דקטנות רצה לומר שיש בו גם כן לגרמיה כנ"ל ומכל מקום הרי זה צ"ג דהוא מצד אמיתות השם יתברך וגם השם יתברך רוצה בטובת ברואיו. ולכך הוא חפץ בטובת לגרמיה ולא מצד גרמיה ממש. וגם הנחש דעולם הזה היה ערום מכל וגו' פירוש שהוא כח התפשטות חשק זה דלגרמיה גם בעולם העשיה. והנה יסוד החשק דלגרמיה הוא מצד מדת מלכותו יתברך שהשם יתברך נשתוקק להראות מלכותו לנבראים דזהו מגרמיה. ומדה זו הוא הנקרא אשת חיל כנודע. והנה אשת זנונים נברא באות ק' כדאיתא בזוהר תרומה קמ"ט ב' יעו"ש לשונו. והנה אות זה הוא מאותיות הקודש מעצמות השם יתברך. והיינו שרצה שיהיה התדמות דקוף בפני אדם. וכמו שכתוב בב"ב (נ"ח ע"א) אדם בפני שכינה כקוף בפני אדם. ושכינה היא רזא דאשת חיל כנז' השוכן בתחתונים כנודע ואדם הוא דוגמת ומצד שורש בריאת אדם נתפשט בריאת אשת זנונים דוגמת אשת חיל. היינו שתתכוין לגרמא. ומכל מקום מקודם שיצא הדבר לפועל היא בריאה מהשם יתברך. שהשם יתברך רצה שיהיה כח זה בעולם. והוא יעצור עצמו שלא יעשה זולת רצון השם יתברך והיינו על ידי כח האדם הבעל בחירה. כי לא ניתנה בחירה לשום נברא פרטי כי כל פרטי הוא כח מיוחד למה שהוא. רק בכללות הכחות שהוא האדם ויש כל השינוים של הכחות והוא הבעל בחירה. והתעוררות אותו כח פרטי דנחש הוא לעורר אותו כח באדם. וכשהוא ימנע מעשות מה שזולת רצון השם יתברך הרי אותו כח הוא על שלימותו שבראו השם יתברך. וכידוע משל הזוהר מזונה ובן מלך ולכך קודם שפעל היה ערום מכל וגו' מתדמה לאשת חיל כקוף בפני אדם [ולכך נאמר בו ערום מכל חית וגו' כידוע בסוד חכמת שלמה שנאמר ויחכם מכל שהוא

חכמה תתאה דאשת חיל הנמשך רק ממה שלמטה ממנה כמדת המלכות שהיא אינה מעלה בפני עצמה רק נטפלת לעם שלמטה ממנה. והיא ראש לשועלים. אבל לאריות רק זנב ולא בעל מעלה. וכן מעלת אשת זנונים ערום מכל וגו' ורק מכל החיות שהם פרטי הנבראים מצד פרטותם. מה שאין כן חכמת אשת חיל דשלמה המלך ע"ה היא מצד כללותם. מכל האדם. דהיינו מצד הבחירה. והבן זה] וכאז"ל על ס"מ שהיה מקודם ממלאכי מעלה. פירוש קודם שפעל אצל האדם. אלו לא פעל היה במעלתו שהוא כרצון השם יתברך שהאדם יכפנו ויכיר שגם כח הרע הוא מהשם יתברך שרצה שיהיה הסתה ושלא ישמע לו. אבל כששמע לו נמצא האדם כרתו לגמרי והפילו ממקומו שלא הכיר שגם זה מהשם יתברך שיכפנו. והפרידו מהשם יתברך. וזהו שנפל ממדרגתו דנעשה רע גמור מאחר שאין האדם מכיר שגם זה מהשם יתברך ומייחדו עם השם יתברך. וכשהתחיל להתפשט אותו כח דידיעה ברע שהיה בין הכחות הפרטים כבר נברא לכח נפרד עץ הדעת טוב ורע. וכן הנחש שהוא היודע ברע. רק בכללותם שהוא אדם היה מכיר שכל הכחות מהשם יתברך ולא היה רק שורש נעלם לחשק הידיעה. ולכך לא יצא לפועל בפרטים רק כח הידיעה דרע ולא עצם הרע עצמו:

והשם יתברך הזהיר האדם שלא יחפוץ אף לידע ברע ואז ממילא יעמדו אלה הכחות הפרטיים רק במדרגת יודעי רע לבד וזה במדרגתם שבראם השם יתברך, שלכך נבראו. והנה כשבקשו הכחות הפרטיים להתפשט כ"א במה שהוא אז התפשטות אותו כח דידיעת הרע ועד שהוציא לפועל בעולם העשיה גופנית ביאת נחש על חוה [ואז"ל(זוה"ק חלק א' ל"ה ע"ב) שרכב ס"מ על נחש. פירוש דס"מ הוא דכורא כידוע פירוש שזה פעולת הדכורא להשפיע ולהוליד רצונות רק שהוא על ידי הנוקבא כי בא מצידה ומצד החשק כנ"ל] שזהו חשקו בתולדתו כנ"ל. ועל ידי זה הטיל בה זוהמא דידיעת הרע. כי מעשה זו רעה אלו היתה נעשית מאדם בעל בחירה. רק שזה בטבעו כך לכך היא רק פעולת דידיעת הרע שברא השם יתברך בעולם, והנה היה לו להכיר תיכף שהשם יתברך ברא זה ולייחד הכל להשם יתברך ושלא יהיה נעשה בה רושם דידיעת רע כלל על ידי פעולה זו. כטעם שתבען לדבר עבירה ולא היה נתבעין גבי פרעה ומיילדות (סוטה י"א ע"ב). ששמעתי דלא נאמר ולא רצו רק ולא היה נתבעין. לפי שלא היה להם שום שייכות והתחלה נפילה במחשבה זה רק שאין רוצה, אבל לא נתבעין רצה לומר שאין זה שייכות להם כלל למי שדבוק בשורשו באמת. ואמנם אצלה התחיל רושם והתבוננות בלבה אולי טוב לידע רע ולאכפיה ליה כנ"ל דהיא שורש חשק זה. ומצד זה נגרם מה שגרעה ואמרה פן תמותון

בלשון ספק. שהתחילה להסתפק ומצד זה גם כן התחילה גם כן מצד הקדושה להתגבר נגד הרע מאחר שידעה ברע היא צריכה להתגבר:

ודבר זה דאכילת עץ הדעת טוב ורע מאחר שהוזהרו מהשם יתברך הרי הידיעה עצמו לאדם נעשה רע גמור. שהשם יתברך ציוה שלא יאכל וידע. ולכך הוסיפה איסור הנגיעה דאפילו התבוננות אסור על ידי ויאמר הנחש וידוע דאמירה בלחישו פירוש הרגשת מחשבה נולד לה על ידי מעשה הנחש אף כי וגו' פירוש דראתה כח זה דידיעת רע הוא כח פרטי נברא בכללות הבריאה וידעה שצורת האדם כוללת כל הפרטים ומאחר שהשם יתברך לא ציוה לאכול מעץ הדעת היינו שלא ציוה להתבונן בפרטים כאלו. כך טוען הנחש הלא גם אני כח פרטי נברא למה לא תתבונן בי שהוא כח הפרטי דידיעת רע. והשיבה מכל עץ וגו' כי הנה כך ציוה השם יתברך דבכל הכחות נשתמש גם בפרטות ולא בכח זה. והוסיפה אנגיעה לפי שראתה שנולד בה קצת התבוננות ושאלה ותשובה הוצרכה הוספה דנגיעה. [כטעם כל מצות התורה שהם באים אחר חטא אדם הראשון. וכן כל מצות חכמים והגדרות וסייגים הוא רק מצד החסרון דאדם שגזרו שמא יבוא לידי איסור. ולאדם הראשון היה די באזהרה אחת לבד שלא ירצה לידע הרע וממילא לא היה יודע מרע ולא היה צריך לשום מצות ואזהרות. ושמעון הצדיק ראש חכמי תורה שבעל פה אמר (ריש מס' אבות) עשו סייג לתורה. שזהו יסוד התורה שבעל פה. והביאו על זה באבות דר"נ (פ"א ה') מחוה ע"ש. כי משם נמשך זה דהוספה על דבור השם יתברך. ולכן תורה שבעל פה היא קישוטי השכינה. כידוע ואין כאן מקום להאריך] לאסור על עצמה גם ההתבוננות בידיעה דטוב ורע. וכל המוסיף גורע לומר פן תמותון כנ"ל כי לולא הגרעון לא היה צריכה הוספה. ואז"ל (ב"ר פי"ט עיין רש"י בחומש) דחפה עד שנגעה. פירוש שלא הרפה אותה אותו שורש דידיעה ברע מלהוליד בקרבה התבוננות ברע ולעבור על הגדרתה שהיא היתה סבורה שגם בהתבוננות יש חשש דפן תמותין וכמו שהוא כן באמת דמהתבוננות באתה לאכילה עצמה. וזהו ויאמר הנחש הוא שורש ידיעת הרע ומחשבה דלית דין ולית דיין. והייתם כאלקים, ושורש ידיעה ברע פיתה אותה שתדע כן. וכמו בנגיעה והתבוננות ראתה דאין מיתה פירוש שמכל מקום עדיין עומדת במדרגתה. חשבה דגם באכילה יהיה כן. כי היא השיגה להוסיף הגדרה לעצמה בנגיעה להשוותו לאכילה. כטעם חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה (ב"מ נ"ה ע"ב וש"מ) וכן הוא באמת. [וחביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה (שיר השירים רבה פ"א פ"ב)] דהנגיעה גרם המיתה כנ"ל רק שבהרגשת המיתה זה אינו בנגיעה רק באכילה ממש. שבזה הוא העושה רע ממש. שעושה נגד רצון השם יתברך ומרגיש ההשתנות דמיתה. שמתדבק

בסטרא דמותא. רק מצד ההסתת דאותו כח ידיעת הרע [שכך היה אז רק נקרא אותו כח הרע שלא היה עדיין רע גמור דרצה לומר זולת הרצון דהשם יתברך רק ידיעת רע כל זמן שלא פעל אצל האדם הרי כך היה רצון השם יתברך שיהיה אותו כח בעולם] בה בכל תוקף לעבור מקודם על גדרה ולהתבונן ואז ממילא באה גם כן לרע עצמו דאכילה.

ותיכף נתנה לאישה פירוש מצד שהוא אישה. כי מאיש לוקחה זאת ומשם שורשה ובו יש גם כן אותו כח השורש שלה. דאותו חשקות בעטרת היסוד שלו שמשם לוקחה וכמו שנתבאר לעיל. והיא הכניסה אותו חשק דידיעת הרע בכל קומת עשרה כחותיה שמכללה השורש הנעלם המתייחד במקור מוצאו שהוא באיש גם שם הסיתה והולידה אותו חשק. ותיכף ויראו כי ערומים נולד להם בושה בתאות שלהם וספק בלבם שמא הוא מן הרע [כמו שאמרו ז"ל בהבא על יבימתו (ס"ג ע"א) אין לך משוקץ ומזוהם ממי שהולך ערום והיינו שאין לו בושה. ואז"ל בנדרים (כ' ע"א) בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני ולכך לא נפסקה זוהמתן כדאיתא בשבת (קמ"ו ע"א) והיינו שיודע ברע ואינו חושש לכך שחפץ להיות כן דאין חושש לספק שמא הוא מן הרע. שזהו מצד היראה שאמרו בנדרים שם על פסוק למען תהיה יראתו וגו' זו הבושה. וזהו מצד אשת חיל שהיא אשה יראת ד' ויראה מאוד בספק. מה שאין כן הדבוק באשת זנונים הוא להיפך]. ואינו כרצון השם יתברך מאחר שידעו גם מרע אם כן בכל מיני חשקות ופעולות הגופנים שהם נראים כלגרמיה חששו שמא הוא מצד הרע דלגרמיה ממש. ויתחבאו בגן פירוש בכחות הטובות ולברוח מן הרע. והיינו כטעם מות תמותון שהגיעו בזה לרע גמור הנקרא מיתה כטעם רגליה יורדות מות הידוע. כי באמת זה עצמו דידיעה הוא העברה מרצון השם יתברך ואם כן הידיעה עצמו ברע הוא נגד והיפוך רצון השם יתברך ודבוק ברע. ולא היו יכולים עוד להיות תקיפים בעצמם שכל תאותם רק לד' לבדו. רק הוצרכו הגדרה בתאות ותשוקות על ידי היראה והבושה שנולד להם [וזהו כתנות עור שנעשה להם אחר כך שהוא לבוש דיראה. שהיראה נקרא לבוש כטעם טלית של מצוה ואין כאן מקום להאריך] וממילא כח הרע הפרטי שבעולם נעשה בגדר רע גמור רצה לומר היפוך ונגד רצון השם יתברך כי הלא רצון השם יתברך היה שלא ישמע לו האדם. ועיקר התכללותם והתייחדם בממציאם אינו מצד עצמם שאינם בעלי בחירה כנ"ל רק מצד האדם שמכיר שהם נמשכים מאמיתות רצון השם יתברך. ומאחר שהאדם הוצרך לברוח מהם וראה שהם רע והיפך רצון השם יתברך אם כן אין מייחד כח הרע להשם יתברך ונמצא נתפרד כח הרע שבכל העולמות לכח נפרד בעצמו מבקש זולת רצון השם יתברך. ואין מתייחד במקורו. ואז נבנה ממנו ארבעה עולמות גמורים כידוע בסוד לא נתמלאת

צור אלא מחורבנה של ירושלים (מגילה ו' ע"א) דאשת זנונים מתתקנא ברזא דאשת חיל. שרוצות שיהיה החשקות שלה דזימה דומים לחשקות של אשת חיל דכשרות. שחושבות שהכל אחד:

וכשפתי נוגה פירוש אותו שורש נחש שהיה אז רק בסוד קליפת נוגה שהוא עץ הדעת טוב ורע ראשית האיסור שהיה בעולם. וזולת זה לא היה שום דבר איסור כלל. כי לא היה מקום לרע בהתפשטות גמור בכל עשרה כחות של קומה שלימה רק באותו שורש דעץ הדעת טוב ורע. והוא נאסר אז באכילה לאדם ונחשב לאדם כמו רע גמור לברוח ממנו. והשם יתברך יסד חשק זה של רע להתדמות לטוב בעולם ובקשה להתדמות לאשת חיל וכמו שנתבאר לעיל (בראשית רבה סו"פ י"ח) דראן עסוקין בדרך ארץ פירוש בחשק להתפשטות לזולת שזהו מקור החשק דאשת חיל בסוד מדת המלכות אין מלך בלא עם. ולהיות ראש לשועלים. אז גם היא בקשה להתפשט ועלתה לה ופתתה לאתתא ונעשה גם היא במדרגת יודעת רע ודגמתה ואז נטלה נהורה פירוש שנתנה גם לאישה כנ"ל כי מאיש לוקחה. וגם בהשפעת האיש במה שמשפיע לזולת בחשק זה נולד גם כן ידיעת רע וממילא השפעתו הוא בשורש רע כטעם בעון חוללתי. והיא נטלא נהורא ושפע הראויה לאשת חיל להשפיע בכשרות משפיע בשורש זה דידיעת רע ולגרמיה. ומצד זה היא מקבלתו ונתמתלאות מחורבנה של האשה אשת חיל להיות קומה שלימה וד' עולמות שלה שהם אצילות בריאה יצירה עשיה שמהם נתפשטו במעשה גופניי כל השס"ה לא תעשה שבתורה וכל האיסורין דאורייתא ודרבנן שהאדם צריך לברוח מהם. שהם רע גמור במחשבה דבור ומעשה שהם נגד שלשה עולמות בריאה יצירה עשיה. ושורש הרע שהוא ידיעת הרע שמזה לא יכול אדם עוד לברוח שעל כרחו כבר טעם מזה ואם כן הוא יודע מה רע. זהו עולם האצילות דרע ששם כבוד ד' דנקרא אצילות לפי שזהו באמת נמשך מרצון השם יתברך שרצה שיהיה כח הידיעה דרע כנ"ל ולכך נברא אדם להיות בגן עדן לעבדה ולשמרה. ואז"ל((זוה"ק חלק א' כ"ז ע"א) במצות עשה ובמצות לא תעשה. ולא היה לו לא תעשה רק אכילת עץ הדעת והתרחקות מכח הידיעה ברע שלא היה בו רק הכח והחשק להגיע לכח הידיעה ברע. אבל אחר כך נקבע זה הכח הידיעה ברע באדם עצמו. ולכך קליפה זו אינה עוד איסור גמור ומצידה [כי אף על פי שהם ד' עולמות כנ"ל הם גם כן בכל עולם בסוד הספירות והפרצופין כנודע. וכנודע שכל אחד כלול בכל] הם כל דברים המותרים רק שיש בו גם כן חשק לגרמיה. וכשמכוין לגרמיה ממש הוא רע. וכשמכוין לכבוד שמים הוא טוב. ולפי שהשם יתברך הזהיר מן הידיעה ברע כי ביום וגו' מות וגו' שמצד הידיעה אי אפשר בלא מיתה ממש. וכמו

שהיא באה הנגיעה לאכילה. דמסייג בא אל הגוף. וכך אכילה הוא סייג שלא יבוא לגוף הרע. ונמצא גם שורש זה מצד התכללותו בצורת אדם הוא רע גמור. ולפי שכבר נתפשט כח זה גם באדם בשורש של חשקו להתפשטות כמו שנתבאר לעיל. לכן בעוון חוללתי מלא כמו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה פי"ד) דכל תולדותיו הרי שורש מוצאם שהוא מצד חשק דאיש ואשה להוציאו לעולם ובו הוא ידיעת הרע אפילו לחסיד שבחסידים. עד שיבוא משיח. וזהו שורש הרע והחסרון שיש לכל אדם בתולדה עד שבהכרח אין אדם צדיק בארץ וגו' שמוציא לפועל. כטעם מות תמותון ואז"ל בשבת (נ"ה ע"א) אין מיתה בלא חטא והיינו בפועל במעשה. רק מכל מקום לא יכילת אשת זנונים נעשית אז רע גמור כנ"ל מה שאין כן אשת חיל היא רק בגדר יודעי רע כנ"ל דשורש אדם עצמו מריש כל דרגין ועד אדם דעשיה הוא ההכרה שהכל מהשי"ת. ולולא ימצא אדם אחד בעולם על כל פנים כנח בדור המבול שיכיר זה היה העולמות כולם מתבטלים וכלא היו. וכמו שכתוב ואתה מחיה כולם. שכל חיותם הוא מהשם יתברך. ולא מעצמות אין סוף דאינו בעל גבול. רק על ידי התפשטות כחותיו ומדותיו יתברך בסוד צורת אדם מן אדם קדמון לכל הקדומים רצה לומר ראשית צמצום מדותיו להיות מושגים לנברא ועד סופם שהוא אדם דעשיה הכל קשר ושלשלת אחד. ואין מקום לצורת אדם רק כשיש עד סוף כל דרגין צורת אדם זה המשגת קונה ומכרת שהכל מהשם יתברך. וכפי מעלת הכרתו כך הם מדרגת העולמות אז. אבל אם חס ושלום יצוייר העדר צורת אדם הזה המשיג נתבטלה צורת אדם של העולמות ונעדר התהוות כל העולמות ושב הכל לאין. ולכך אז"ל (תענית ג' ע"ב) כשם שאי אפשר כו' כך אי אפשר לעולם בלא ישראל ולכך אמרו בסנהדרין (מ"ד ע"ב) אף על פי שחטא ישראל הוא אסא דקאי ביני חילפי כו' שגוף צורת אדם הישראלי הוא רק הכרת השם יתברך. והחטאים הוא רק כטעם דקאי ביני חילפי. כשושנה בין החוחים והחוח עוקצה דהמשילו רבותינו ז"ל על העכו"ם כמו שכתוב והיה עמים וגו' קוצים כסוחים. שהם צורת אדם דאצילות בריאה יצירה עשיה דאשת זנונים שנתמלאת מחורבנה של ירושלים להתפשט בקומה שלימה וצורת אדם. ולפי שאדם הראשון הוא נפש הכוללות כל הפרטים של כל העולמות וכולל גם כל הפרטים דרע והתפשטות זרעו הוא התפשטות כל פרטי כחותיו להיות כל אחד קומה שלימה. לכך מצד ידיעתו ברע וכללות גם פרטי הרע שנעשה אחר כך לרע גמור. יצאו ממנו פרטים שנעשו קומה שלימה מתתקנא ברזא דאשת חיל והם רע גמור מכלל קליפות האסורות לגמרי שנאמר עליהם לא תתחתן בם:

ואמנם נפשות בני ישראל הם פרטים דטוב שבאדם. רק לפי שהם בשורשם יודעי רע ועומדים בין החוחים כידוע דבעולם הזה שהוא עולם העשיק הרע מרובה מאוד על הטוב. כי כבר יש התפשטות עליו לכל קליפות הרע במילואם על ידי חטא כנ"ל ולכך החוח עוקצה לעשות רע. אבל מצידה היא לעולם שושנה ואין מתדמות כלל לאשת זנונים באמת. רק דבר זה צריך בירורים גדולים כי גם מתחילה היה צריך אדם הראשון לעבדה ולשמרה כנ"ל. בירורים על החשק שהיה נראה לפי דעתו שהוא לשם שמים בלי שום ספק רק שאין נגלה לכל שהוא כן והטועה ויודע מרע יכול לטעות בו. והנה לא נתברר בזה רק הוסיף עוד להצריך בירורים על פעולות רעות שלו שנראה לכל בפירוש שהוא שלא לשם שמים [וגם לעצמו] עד שמטעם זה אשת זנונים מתדמית לאשת חיל צריך לברר שבאמת אינו כן ששורשו רק טוב. וכל פעולות הרעות הוא רק מטעם שיודע רע. ומכל מקום שורשו טוב. שאין שורש דבני ישראל חס ושלום רע גמור כעכו"ם רק יודע רע וקאי ביני חילפי כנ"ל ושאינו דומה לאשת חיל. ועל זה המה כל הבירורים בעולם הזה עד ביאת משיח שאז יבורר זה ההבדל שבין אשת חיל לאשת זנונים בשלימותו. והוא על ידי תשובה כמו שאמרו חז"ל פ' חלק (צ"ז ע"ב) [וכמו שנקרא דוד המלך ע"ה הגבר הוקם עול ואז"ל בע"ז((ה' ע"א) עולה של תשובה] כי אין לך איסור אחד מאיסורי תורה או רז"ל שלא יהיה נמצא אדם בכל הדורות שעבר עליו. כי השם יתברך צופה מראשית אחרית ואם לא יעבור עליו אדם לא היה מזהירו. ומאן דאמר בסנהדרין (ע"א את עצמו) בן סורר ומורה ועיר הנדחת לא היו ולא נבראו אידחי מהלכה, וגם לפי דעתו היינו לענין משפט העונש שבתורה יש תנאים ידועים שאין מצוים. לא על גופה של עבירה. ועיין בתנא דבי אליהו (רבא פכ"ו) חשבו עשרה בני אדם גדולים שבטלו עשרת הדברות והם כלל התורה ומשם נלמד לפרטים. והקב"ה מסבב סבות לבל ידח ממנו נדח. ואפילו פושעי ישראל מלאים חרטות. ואי אפשר לרשע גדול בישראל שלא יעבור עליו רגע אחד של חרטה בכל ימי חייו על עבירה אחת על כל פנים. ובאופן שאין לך עבירה שלא יהיה עליה תשובה וחרטה. וידוע דתשובה היא לשון השבה והחזרת דבר למקום שניטל משם. והיינו כי הרע ניטל ממקומו ומקורו שהוא מעצמות רצון השם יתברך. ונפרד להיות רע גמור. וכל כחותיו הם כל מיני איסורין דתורה שבכתב ושבעל פה. ועל ידי איסור שאדם מישראל הוא מוסיף כח בהם לשעה. פירוש שמתגבר הרע שעניינו ההפרדה מרצון השם יתברך והרי גם זה נראה לנפרד והוא מרזא דאשת חיל ונטיל נהוראה. אבל רק לפי שעה ועל ידי החרטה והתשובה אחר כך ומכיר שכל כחותיו באמת מהשם יתברך. הרי מכיר שהרע זה גם כן מהשם יתברך ונמצא הוחזר אותו פרט

דרע להשם יתברך ונתברר ההבדל בין אשת חיל לאשת זנונים באותו פרט. ואז ממילא נתקיים עת אשר ישלוט האדם באדם לרע לו כידוע. כי נסתלק באותו פרט הרע שנראה לרע נבדל מן העולם על ידי הכרת אותו אדם שהכל מהשם יתברך ומייחד כל גופו להשם יתברך וגם הרע שעשה. נמצא נתמתקה גם פעולת הרע הגמורה והוחזרה להשם יתברך תחת אשר היתה נראית נפרדת מקודם. וכך הולכים ומתבררים על ידי תשובות דכל איש ואיש מישראל כל פרטי הרע עד עת קץ שיבורר הכל ויבוער הרע מן העולם ויבולע גם כן המות לנצח. כי אז יהיה חדשה נקיבה תסובב גבר. כי יתוקן אז גם כן חטא דאדם. כי יתברר שאדרבה כדין חשק אדם לידע ברע מאחר שבאמת החזיר הרע הכל להשם יתברך ולא נשאר שם, אם כן באמת טוב יותר לידע ברע שמזה נמשך כבוד שמים יותר. שגם שיודע ברע ויש רע גמור בעולם מכל מקום מחזיר הכל לטוב. והיה חטאו כענין עת לעשות לד' הפירו תורתיך [וידוע סוד עת לעשות לה' הוא מדת מלכותו ושכינתו יתברך. ונקרא עת לעשות לד' כמו שכתבתי לעיל מהזוהר על פסוק בכל עת. ותורתך הוא סוד בעצא דמטרוניתא כנודע. והם סוד נקיבה וגבר. ואז יהיה זה החדשה היינו שתתפשט מדת המלכותו יתברך בכל עוז שיהיה כולם קוראים בשם ד' אחד ומקבלים מלכותו. ותאמר על כל ישראל חזי במאי ברא קאתינא קמך. ועד שתשוב להיות קומה שלימה ותחזור להתמלאות ירושלים מחורבנה של צור. ובשפע רב יותר ממה שהיתה בתחילה] וכענין הקב"ה גוזר וצדיק מבטלה (מו"ק ט"ו ע"א) כטעם לא זז מחבבה עד שקראה אמי (שיר השירים רבה ג' י"א) [כידוע בסוד ולבבו יבין ושב. דבינה היא תשובה והיא נקרא אימא] שאני חייב בכבודה. ויתוודע כי דרך נחש עלי צור היה לטובה:

וידיעות אלו אינם בשכל חיצוני שנקרא בגמרא פ' חלק (קל וחומר ע"ב) מן השפה ולחוץ. רק בקנין גמור בלב. וזה אי אפשר רק למי שטעם וזכה לטעום מאור זה. כי כל נפש פרטי כאשר מתקן נפשו עד המקום דאתגזרא משם. פירוש כפי פרטו במספר הנפשות היוצאות מפרטי קומת אדם הראשון. כדאיתא בשמות רבה ובתנחומא ע"פ איפוא היית. באיזה מקום הוא שורשו ברזא דאשת חיל ובחשקות הטוב. וכן באיזה שורש הרע דידיעת הרע בקומת אשת זנונים נתערב בו השורש כל שהוא. וכאשר עוקר אותו שורש הרע ממקומו ומשיבו לטוב על ידי תשובתו על החטאים הבאים לידו באמת גמור אז תיקון נפשו על שלימותה כענין ר' אליעזר בן דורדייא (ע"ז י' ע"ב) דבכה רבי יש קונה עולמו בשעה אחת כו' ולא עוד אלא שנקרא רבי. וידוע דהוראת רבי הוא רק על שם הטפל כשיש לו תלמוד. רק שהוא פעל כ"כ בשורש פרטי שלו עד שנעקר אותו שורש רע לגמרי וממילא נתעורר על ידו הרהורי תשובה בכל העולם במה שחטאו באותו שורש

רע. [ועד שעורר גם לרבי במה שבכה רק כו' זהו על ידי התעוררתו. כי דבר זה הוא שעורר שלא לייאש עצמו בענין פרטי שלו. כי היה נראה כמיואש ושאין מי שיבקש עליו ונתעורר בבכייתו לבקש רחמים על עצמו ושלא להתייאש עד שקול בכייתו עורר בכיה גם לרבי ולעוררו על זה שאין להתייאש דיש קונה עולמו בשעה אחת אף על פי שחטא מקודם כזה בשנים הרבה. וזה טעם שמו אלעזר בן דורדייא כמו שכתבתי לעיל דכ"א ריש ע"א בפירוש דורדייא. ואלעזר פירוש אלקי אבי בעזרי להצילני משורש הדורדייא. ושם זה נקרא רבי רב ומורה דבר זה לכל באי עולם] כטעם יחיד ששב מוחלין לו וכל העולם כולו (קידושין מ' ע"ב). וזהו על ידי מדרגת קונה עולמו. שהוא כטעם עולמך תראה בחייך (ברכות י"ז ע"א). ורצה לומר עולמך כמו שכתוב יש לכל צדיק וצדיק עולם בפני עצמו. דרצה לומר משורש נשמתו. וכדאיתא בתיקונים תיקון ע', דרצה לומר שהאדם עולם קטן וכשהוא שורש חיותו וקדושתו אצלו בקנין אז ממילא ההיפך שלעומתו ברע מתבטל ממציאות. ואז רואה בחייו בפרטיות מעין העתיד לכלל ישראל. וכדרך שאמרו (ירושלמי יומא פ"א הל"א) כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כו' שפירשו כת הקודמין דרצה לומר עם מדת ימיו והשתדלותו בימי חייו. ומתמתק אצלו גם שורש הרע דרצה לומר הידיעה ברע שגם זה הוא לטובה מה שידע ברע וכנ"ל:

והוא דרגא דדוד המלך ע"ה שאמר ולבי חלל בקרבי ואז"ל בהרואה שהרגו ליצר הרע בתענית ולכן נאמר לו כל אשר בלבבך עשה כי ד' עמך. כי לא היה צריך לברוח מתאות לבו כי ידע שתאות לבו רק לטובה. וכמו אדם הראשון קודם החטא. [ומכל מקום נאמר לו אחר כך רק אתה לא תבנה וגו' ולא הורשה. והוא כטעם בחייך איני מודיע בחיי שלמה בנך אני מודיע שאז"ל בפרק במה מדליקין (לא ע"א) על תשובתו שלא נתבררה עדיין לכל שהכל בעל כרחם יודו שתיקן שורשו ונתקבלה תשובתו. שלהיותו נפש הכולל דכל ישראל אלו נתברר תשובתו כ"כ היה עת קץ כמו משיח שהכל יודו לו בעל כרחם שהיה מעורר תשובה בכל פרטי ישראל על ידי כללות תשובתו והיה נתתקן הכל. אלא שעדיין לא נתברר אז בשלימות הגמור עדיין בחייו והיה צריך למיתה מקודם כטעם אם יכופר וגו' הנאמר בחילול השם שאירע לו על ידי זה בעובדא דחושי הארכי פרק חלק (ק"ז ע"א) על פי טעות שאין כאן מקומו ביאורו. רק אחר מותו נגמר הבירור]:

והנה התחלת הבירור שהיה בגלות מצרים לברר ההבדל בין אשת זנונים ובין אשת חיל שכל תאות בני ישראל דלגרמם גם כן אינן לגרמם ממש כנ"ל. והיינו מצד השורש. ולכן נמסרו לפרעה שהוא רזא דתנין הגדול שהוא שורש הרע דלכן פלטו הים ונשאר חי ויצאה ממנו בתיה שגידלתו למשה כנ"ל דשורש הרע היינו לידע ברע בכל מיני

רע שאפשר שיהיה נגד רצון השם יתברך זהו שורש הרע. ולעומת זה משה רבינו ע"ה הוא הדעת דקדושה כידוע. והיה יודע כל מיני קדושה והתקרבות לרצון השם יתברך איך יהיה. וידוע דבפנימיות משלים מקום העשר ספירות הכתר. אבל בחיצוניות הדעת הוא מעשר ספירות. כי הכתר הוא למעלה משכלו ורצונו שבמוח ולב. רק שורש הנעלם מכל מחשבותיו ורצונו. שעל קוטב זה סובבים כל מחשבותיו. כמו שמובדלים ישראלים מעכו"ם בהטיות שכלם ורצונם ומחשבותם אל מה ואל איזה דברים יפנו. וכך יש חילוק בבני ישראל עצמם בין נפש לנפש. וכך הוא בפנימיות אבל בחיצוניות שיהיה מורגש היא כך הדעת דרצה לומר מושכלות ראשונות וכן רוח הקודש כדפירש רש"י פ' תשא. דהוראת המלה ידיעה בלבו. שיודע שהוא כן בלי שום התבוננות בשכלו או ברצונו רק יודע בלבו כך. כמו פרעה היה יודע כל מיני רע מצד שורשו. וכן להיפך משה רבינו ע"ה היה יודע כל מיני טובה. ובחיצוניות האדם מורגש הדעת הזו והוא אחר החכמה והבינה. וכמו שכתבתי במקום אחר שהוא בכליות. ופנימותו הוא השורש הנעלם דמחשבתו הנזכר שממנו נמשך הדעת מפנימיותו הנעלם להיות בחיצוניות נגלה ושורש למדות וכחות הנפש שנמשכים ממנו כפי ידיעתו. והוא בא אחר ההתחכמות במוחו והבינה שבלב ברצון והרגשה פנימית אחר כך יודע בידיעה ברורה שכך וכך יש להתנהג ומנהיג מדותיו וכחותיו. ובסבא דמשפטים ק"ג איתא אל אחר אסתרס כו' ופירוש בעץ חיים שער הקדושה פ"ב. שאין בו דעת. ולכן אין לעכו"ם רק נפש דנוקבא יעוש"ב. ולכך אין לעומת משה בעכו"ם כלל. רק פרעה שהוא הכתר דרע ומשה בקדושה הוא יניקת הדעת כמו שכתבתי לעיל [ומה שאז"ל (ספרי ברכה) אבל באומות העולם קם ומנו בלעם שאמר ויודע דעת עליון זה היה על ידי הטיפת קרי כדאיתא בסבא שם ע"פ לא יגורך רע. דההוא גרם לאפשא כו' עיין שם דעושה פעולת הדעת דלכן השיג דברים שנכתבו אחר כך בתורה. והרי אז"ל (איכה רבתי) יש תורה בעכו"ם אל תאמן. והיינו כי אלו היה בם דעת והיה נמשכים בסדר השתלשלות עד שורש הרע עצמו. והשורש הוא משתרש בשרשין עילאין כנ"ל היה יכולים להשיג דברים עליונים ועל ידי זה היה מתרבה פירוש מתגדל תמיד עד דמטשטשי עלמא. ולכן אסתרס אל אחר פירוש שורש הרע נקרא כן מצד המשכתו לרע. שעל ידי זה נעשה השורש אל אחר שחושבים הידיעה ברע כדי לעשות כן יותר על ידי ידיעתם ברע היפוך מרצון השם יתברך וכנ"ל דכפי המחשבה דבור ומעשה של האדם כך נעשה השורש. וזהו אשר חלק ד' לכל העמים. כי השם יתברך ברא אותו שורש כח הרע כנ"ל. ושם אותו כח בעולם. שכאשר העכו"ם יפנו לרע ממש יהיה זה חלקם ואלהי'ם והמשכת הקומה שלימה דרע מן השורש עד היציאה לפועל [ולא עד בכלל שזהו רק

דכורא. והיציאה לפועל ממש הוא מן הנוקבא כידוע רק השורש ליציאה לפועל ממנו] נקרא אסתרס ולא עביד פירין מצידו שיהיה פירותיו כמותו להיות משתלשל ודבוק עד השורש ואז היו כולם חושבים עצמם לאלוהות כמו שעשה פרעה. דהיה נעשים בעצמם גם כן אל אחר מאחר שלא ידעו את ד' [וכטעם אני אמרתי אלקים אתם בקדושה וכמו שאמרו חז"ל הקב"ה קורא לישראל בשמו. וכמו שאמרו חז"ל (שיר השירים רבה ה' ב') תמתי תאומתי לא אני כו'. רק בקדושה שם הוא מצד היחוד הגמור שאין פירוד. אבל בעלמא דפירודא היה מצד הפירוד] ומטשטשי עלמא. וההוא גברא עשה עצמו אלוה ונתקיים בעכו"ם עד שיבוער הרע מן העולם לגמרי לפי שהיה בו שורש מישראל וכנ"ל דעל ידי זה עביד אל אחר פירין ולא מצד עצמו. אבל כל שעשו עצמם אלוה מעכו"ם מצד שהיה הראשית המחשבה כגון המן שבא מעמלק שנקרא ראשית גוים וכיוצא בו לא קבלוהו עליהם אלא לפי שעה. כי לא היה כולל כל כח הרע מראשית המחשבה עד אחרית המעשה בענין שיכלול כל נפשות עכו"ם מכל הדורות בכל חלקי ושורשי רע שבכל אחד, דזה אי אפשר דאל אחר אסתרס ואין לו אחיזה רק במקום שורש פרטיותו בכתרא דמסאבותא. וכן פרעה היה לו אחיזה רק בשורש הרע ומצד האחוריים כידוע פרעה בסוד העורף דרצה לומר ענין התקשרות כל כחות הרע לשורשם והמשכתם ממנו [וכן משה לעומתו זכה רק למראה אחוריים בקשר של תפילין] ולכך אמר לא ידעתי את ד'. כי מצד הפנים פונה למעלה ויודע מהשם יתברך שבראו ויודע מאתו גם כן. אבל האחוריים היינו רק התקשרותו ופנייתו אל הרע. ולכן היה הוא המלך. כי להיות כל ישראל אז שם היה שם כל הקומה שלימה דקדושה על כן היה זה לעומת זה גם כן במצרים כל הקומה דרע. וכמו שכתוב מבכור פרעה ועד בכור השפחה עיין בזוהר בא ל"ז סע"ב פירושו. דהיינו ראש כל כחות הרע וסופן. ושם ל"ח א' תנאה י' כתרין כו' והם תלת קשרין דלא יפקון ישראל שהם עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. שאז"ל שטענו הללו עובדי עבודה זרה כו' (וגילוי עריות אף על פי ששמו מעיד עליהם מכל מקום קודם העדות היה טענות מדהוצרכו לעדות) שהם נגד שלשה אבות כמו שכתבתי במקום אחר. והם נמשכו מבכור פרעה ושפחה ובהמה שבהם כלולים כל העשרה כתרין כדאיתא שם. שחשבו שכבר נשקעו להיות כמוהם וקשורים בהם, כטעם עבירה דקשורה בו ככלב, אבל הם לא ידעו את ד' ובאמת יש שורש לשורש דגם דנשקעו ישראל במ"ט שערי טומאה כמו שאמרו חז"ל. שידוע שמספר מ"ט הוא בירור השלם בכל מקום. כטעם מזוקק שבעתים וכמו שכתבתי במקום אחר. ולכן חשבו שלא יצאו עוד אבל לא ידעו דיש גבוה מעל גבוה והוא שער החמשים הנקרא יובל שהוא תרעא דחירו כידוע דמשם

הוא דרגא דלבבו יבין ושב. ולעומתו שער החמשים דטומאה היינו שנכרת ונפסק לגמרי חבל השתלשלותו ודביקותו בהשם יתברך. וזה אי אפשר כלל בזרע ישראל רק בבא על הנכרית. שאז"ל בבנו שאין קרוי אלא בנה ונפסק מחבל נחלת השם יתברך. וזהו שער החמשים דטומאה. אבל בבני ישראל אין לך דבר שעומד בפני התשובה ואפילו פושעי ישראל מלאים חרטה. ולכן לעולם אף על פי שחטא אין נפסק כלל ממקור דביקותו. שאין זה בידו כלל כי כבר נתקשר שורשו על ידי השלשה אבות:

וזה שכתוב שם וקב"ה דכר תלת קטרי מהימנותא כו' ועל ידם זכו לחירות דשער החמשים ונאבדו כולם ממילא שעל ידי התשובה נסתלק ונתבער הרע כנ"ל. חוץ מפרעה שהוא שורש הרע אשר חלק ד' כנ"ל דלכן יצתה ממנו בתיה מאותו שורש שהוא מקבל ממדת המלכות נוקבא דקדושה. והיא נקראת שילדה משה כי הוא לעומת פרעה דרע כנ"ל, ופרעה הוא מאותו שורש בהיותו פונה לעצמו ולפרטיו והתפשטותו ולא לעילתו. ולכן הוא רע גמור. אלא שמכל מקום לא נאבד עד לא נתקן עדיין השורש רע דאדם הראשון והועלה למקורו עדיין. כי יציאת מצרים נקרא בחסד ולא מצד השתדלותם כידוע. [מה שאין כן לעתיד]. ולא נתקן עדיין חטא דאדם הראשון כדרך שנתבאר לעיל אלעתיד. כי משה הוה דחיל מיניה פירוש לתקן שורש הרע וחטא דאדם, והיינו שיהיה טוב יותר לידע ברע ומכל מקום אינו עושה. וזה על ידי שיכניס עצמו להתבוננות עמוק ברע ולצאת אחר כך ולברר על ידי זה גם כן חטא השורש כי הוא טוב מאוד. מזה הוה דחיל. ולכך וינס מפניו. כמו שכתוב בתיקונים סוף תיקון ס' דמטה משה דאתהפך ממטה לנחש ומנחש למטה הוא עץ הדעת טוב ורע. ומה שנס מפניו היינו שינוי מקום יעו"ש. פירוש ששינה אתרא ומקום מדרגתו להתרחק מן הרע ולא להתבונן בו. ואמר לו אחוז בזנבו ולא בראשו שהוא ברזא דתנין הגדול וזעירין דידעין פירושו, שטועמין מהכרה זו במעשה בראשית רק מי שכבר הגיע לתכלית שלימותו. ומשה עדיין לא הגיע אז רק לדרגא דאחוז בזנבו פירוש בהגדרה במחשבה דבור ומעשה דרע. שהוא קצה אחרון דהשורש וממילא ישתנה השורש. אבל מכל מקום לא נתקן בשורשו. ולכן במכות בכורות שהיה מבכור פרעה וגו' דבכור פירוש ראשית והיא מכה עשירית כידוע דהמכות נגד עשר ספירות מתתא לעילא שהוא לבער ראשית הרע. מזה היה משה דחיל ולא היה אפשר על ידו רק אני ד' בעצמו כידוע דאני רצה לומר מדת מלכותו יתברך שמזה הוא נמשך להיות שורש רע. וכשהוא מתגלה כטעם העברה בארץ מצרים שנתגלה והאיר לעין כל עול מלכותו יתברך על הברואים מכל מקום נלקח שורש הרע הגמור ממקומו הרע ונתמתק ונתבטלו כל אותן גופין שהיו כלים לאותו אור דשורש הרע רק פרעה

נשאר. כמו שאמרו חז"ל כדי שיראה עוד והיינו כי אלו היה הגלוי הגמור שגם פרעה לא ישאר היה גלוי גמור גם לישראל והיה עת קץ הגמור והיה מוכרח שיתבערו לא הבכורות לבד רק כללות הרע גם כן. אבל לא הגיע זמן עדיין כי לא היה מהשתדלות דישראל. ועדיין היו ישראל צריכין להמתין עד שיגיעו לזה מצד השתדלותם ולכך נשאר גם פרעה. וכן נשאר גם כן כל ההתפשטות דרע חוץ מן הבכורות. ומכל מקום נתברר אז כי לי כל בכור וגו' ושורש דישראל דביק בטוב. וממילא הגיע המשפט ליציאת מצרים שכבר נתבררו בשורשן שעל זה היו כל הגלות כמו שנתבאר לעיל. וממילא היה יכולים לצאת גם כן כנ"ל. וידוע דאז היה העבור ובשביעי של פסח בקריעת ים סוף הלידה. היינו שנתברר דבר זה לפועל ממש. כי בעת עבור. הוא גם כן הרגשה רק לא גמורה עדיין ואחר כך נשכח ולכן רדף אחריהם ואז היה לידת וגמר יציאת לפועל בירור דשורש הנעלם דישראל. ולכן איתא בזוהר בשלח נ"ב ב' על קריעת ים סוף בעתיקא תליא וידוע דהוא הנקרא אין כדאיתא שם ס"ד ב' דרצה לומר שורש הנעלם שלמעלה מהשגת השכל:

וזהו מה תצעק אלי. כי הצעקה להשם יתברך היא למה שהוא מסיג דלכך אומרים בכל התפילות ברוך אתה לנוכח. אבל כאן אתם תחרישון שהוא המסירה עצמו להשם יתברך למעלה מן השכל. כי מצד השכל אי אפשר להתאפק ולשתוק בעת צרה כזו רק בני ישראל יכולין לזה. כמו שכתבתי במקום אחר על מאמר חז"ל (שבת פ"ח ע"ב) אנן דסגינן בתמימותא והוא מצד דביקות שורשם שלמעלה מן השכל בהשם יתברך. ועל ידי זה הוא בירור דביקות שורשם. וממילא בטלה טענות הללו עובדי עבודה זרה כו' ומגיע קריעת ים סוף. ועיין בזוהר בשלח שם אחר כך אמר רבי שמעון חד איילתא כו' וזמין לקיבלה חד נחש כו' ופירוש בפריי עץ חיים סוף שער כ"א בסוד קריעת ים סוף דהיינו יסוד דקטנות יעוש"ב. ופירוש כמו שאמרו חז"ל על ופרעה הקריב שהקריבן לתשובה. והוא ברזא דתנין הגדול. ועל ידי מה שביקש לנשכם מתוך היסורין נתרחב הפתח דתשובה בלבם כטעם פתחו לי כחודא של מחט ונעשה הלידה. דהשם יתברך שהאיר להם כטעם ראתה שפחה כו'. ופרעה לא נשכם באמת רק דימה וחשב לנשכם. והוא דמיון גמור אך היסורין ויראה שלהם וצערן דזהו נשיכה באמת. זהו מהשם יתברך כי מצידו נמשכה השפעת תשובה זו בלבם מיסוד רצה לומר השפעת השם יתברך לכנסת ישראל כידוע. רק לפעמים משפיע בחסד וברחמים ובלי צער וזה נקרא יסוד דגדלות וכשהוא על ידי צער ויסורין אז נקרא יסוד דקטנות שיונק מאלקים כנז"ל ומאחוריים דאהיה שאין ניכר עדיין התקשרות השי"ת עם כנסת ישראל בשורשן בגלוי לכל פנים עד שיקוים וראו כל עמי הארץ וגו' רק מאחוריים. לכן צריך ליסורים ודינים לעוררן לתשובה כדי שיהיה

פתח ללידה כי על חסד יש מקום לקטרג וכמו שנתבאר לעיל. ובס"פ ויקהל רי"ט סע"ב ואיתימא אמאי אצטריך חויא לדא אלא דא כו' לפתח חטאת רובץ כו' יעו"ש. כי כל לידה אי אפשר אלא על ידי יסורין כמו שאמרו חז"ל (ברכות ה' ע"א) שלשה מתנות טובות וכולן על ידי יסורין. כי לעולם יש קטרוג שאין מבורר עדיין שמגיע הישועה במשפט. וכל יסורין הוא רק מצד הרע כי הרי רע לגוף. [וגם לנפש כידוע שכשהגוף בצער אי אפשר גם כן להיות עבודה שבלב ומוח בשלימות] והשם יתברך נקרא חפץ בטובה. וכל רע הוא היפוך רצונו כביכול רק שיש מין השפעה הנקרא דקטנות פירוש שנצטמצמה ההשפעה ואינה השפעה גמורה כלל רק בקטנות גדול. ונמצא אין הרע מצד עצמותו יתברך רק מצד סילוק שפעו בהרחבה רק על ידי דחק. וממילא ניתן המקום לרע להתעורר. שעומד מיד כקליפה הסמוכה לפרי והוא לבוש לפרי וכמו שכתוב על כתנות עור שהוא הגוף עיין זוהר קדושים פ"ג רע"ב פירוש בתיקונים משכא דחויא ע"ש בהקדמה [ד"מ ד"ז רע"ב] שסיים ובגין דא צדיקיא דנטרי ברית כו'. ופירוש כמו שכתוב שם בס"פ ויקהל ר"כ א' דהגוף מן הנחש דמוליד בשבע שנים יעוש"ב. והיינו דזמן עיבורו בשבע שנים כדאיתא פרק קמא דבכורות (ח' ע"א). ועיין בפרקי דר' אלעזר פי"ד דמקללות הנחש להיות מפשיטו עורו אחת לשבע שנים. ועיין זוהר שלח קס"ח סע"ב בקולות שהולכים מסוף עולם עד סופו. קול חיה וקול נחש בשעתא דפשיט משכיה. והיינו דגם זה היא לידה שמוליד גופות בני אדם שהוא ממשכא זו. ולכך היא אחת לשבע שנים ופירוש כידוע דגוף ונפש הוא כטעם אורות וכלים. ובכל האורות שיסד השם יתברך וברא שיתפשט אורו יתברך בענין ובסדר כך וכך התקין לו גם כן כלי שיקבל האור הזה. כי לולא כן היה מתפשט עד אין קץ כדרך האור. והכלי מצמצמו שלא לצאת חוץ ממדתה. ונמצא ענין הכלים הם המצמצמים ומונעים שפעת אורו יתברך בהתפשטות ומצידו נמשך העדר ומניעות לאור השם יתברך. ומכל מקום אז"ל בבראשית רבה (פרשה כ') בתורתו של רבי מאיר היה כתוב כתנות אור בא':

ואיתא בזוהר פקודי רכ"ט ב' [וע"ע ויחי רכ"ד סע"א ואתחנן רס"א סע"ב] דהם הלבושין דאדם שהיה לו בגן עדן. ועיין בפ' ויקהל ר"י סע"א דלבושין דגן עדן הם ממעשים טובים והיינו שהצטמצמות כלי גופו היה שיהיה מוגדר במעשים שמצד הגוף. אבל מכל מקום היה כולו אור פירוש כרצון השם יתברך שזה נקרא אור. כי לא ידע עדיין ברע והיו כל מעשיו טובים והיה לו ללבוש בגן עדן. וזה שאמרו חז"ל (קה"ר פ"ט ב') תפוח עקבו מכהה גלגל חמה היינו מצד כתנות אור דקודם החטא. והעקב רצה לומר מדרגה התחתונה ששם העון מצוי כטעם עון עקבי יסובינני ואמרו חז"ל שאדם דש בעקביו גם שם היה אור

בהיר. כי מלבוש הראשון יצא גם כן מאותו מקום שיצא האור דנשמתו. וכדאיתא בזוהר קדושים פ"ג סע"א. [ולכן נקרא לבושי טופרא בפ' ויקהל ר"ח ב' [עיין סודו בפי עץ חיים שער פרצופי זכר ונקיבה פ"ב] ושהם מאחוריים ע"ש כל לשונו. והאחוריים רצה לומר שאינו בגילוי פנים בפנים שהם מהשם יתברך וכמו שכתבתי לעיל. ולכן איתא דלכולהו אחוריים סחרי סטרא אחרא פירוש שיש טענה על זה למי שהוא היפך מזה לחשוב שיש לזה גם כן שייכות לו ושהוא כמותו. מאחר שאינו מבורר לעין שאי אפשר להכחיש. כמו מראה פנים בפנים. וז"ש דהוו אינון לבושין מאינון אחוריים דגינתא דלעילא. פירוש כמו שכתוב שם ר"י ב' דלבושי גן עדן העליון הם מכונות שבלב ע"ש ושם הוא מבורר. והאחוריים הוא המעשה הסתמית שעושה אדם כלאחר ידו. רק מאחר שאינו יודע ברע כלל הרי על כרחך היא גם כן טוב [וכך שמעתי כי האחוריים הם המעללים של האדם שלא מדעת. ושמעוזיה עד צדקיה הם אחוריים דנפשות שמדוד המלך ע"ה עד עוזיהו. והיינו שהם היו צריכים לברר המעללים של אלו שגם כן טובים ואין כאן מקומו בזה] רק מי שיודע ברע יש לו פתחון פה לומר שגם זה כן כונתו וכמו שכתבתי לעיל דמזה נמשך הסתת הנחש. [וע"ש דגם ריח בגדיו שאחר כך היה מריח גן עדן. וכ"ה עוד בפ' בא ל"ט א' יעו"ש. והיינו דמכל מקום אדם הראשון היה רק יודע ברע ולא רע עצמו. והיה לו עדיין לבוש מגן עדן רק שלא היה מאחוריים דגן עדן העליון פירוש מאחוריים דכונות הלב לשם שמים מאחר שיודע גם כן ברע. אך מכל מקום לא עשה כל ימיו רק מעשים טובים. וזהו לבוש מגן עדן התחתון. ולהיות עשו פושט טלפיו ומראה טהור אני היה לו לבושים אלו. פירוש מתלבש בלבוש דמעשים טובים רק לא היה הולך בהם תמיד. רק אתה בבית כשהיה בא אצל אביו היה מתלבש בלבוש זה כמו שאמרו חז"ל דמרמהו [ובודאי לו היה ערמותו שקר גמור דודאי היה יצחק מרגיש. רק באמת היה רוצה אז לעשות מעשים טובים רק בלב לא היה רוצה כלל גם אז להיות טוב רק במעשה. וממילא כשיצא לא עשה כן גם במעשה. ונקרא מעשה הקודם שקר ורמאות כי שפת אמת תכון לעד] ויעקב היה העיקר עבודתו רק על הכונה לשם שמים והלבושין דמעשה התחיל רק אצל לבן כמו שאמרו חז"ל עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי דשם התחיל להוליד נפשות ישראל שהם עצמם מצות התורה. וגם ידוע דאשה היא דרגא דמעשה כנודע. ולכך אז נקרא דהלבישתו בגדי עשו. ולכך אמרו חז"ל סנהדרין (ל"ז ע"א) ריח בגדיו ריח בוגדיו פירוש כמו שאמרו חז"ל (עירובין י"ט ע"א) ואפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרימון ויש להם גם כן לבוש דמעשה המצות]. ולכך נקרא לבושי טופרא כמו שכתוב בהמפלת (ל"א ע"א) דצפרנים הם מן האב ועור מהאם ולהיות כל אחיזת נחש מצד האם כנ"ל מצד הנוקבא

לכן נשתנה אחר כך ללבוש עור. ונשאר רק ראשי צפרנים כמו שכתבתי לעיל. כי גם בעטרת היסוד דאב שליטת הנחש. כנגדו ראשי הצפרנים כטעם שאז"ל ביוסף שיצאו י' ניצוצין מראשי ציפרניו ועיין בעץ חיים שם. אבל מקודם היה הכל מצד האב הכלי גם כן. כי לא היה בו רק החשק דלחשוק לידע ברע וכנז"ל].

וע"ש ב' דלבתר מהאי אתר נפקו רוחין ונשמתין וגופין מלתתא בארעא. ועל דרך בשותפו כו' ע"ש פירוש כמו שכתוב בהמפלת (שם) דכחות הגופנים (שבהם המיתה כדאיתא שם) הם מאב ואם. וכחות הנפשים שקיימים לעולם הם מהקב"ה. ומאב ואם היינו בשע"ת ושם הוא העטיו של נחש דאפילו חסיד שבחסידים כו' כנ"ל. ולכך הגיע שם בתולדה כח הידיעה דרע. מה שאין כן בנפש שהיא מלמעלה והאור שבתוך הכלי הוא מעצמות השם יתברך שם לא שייך כלל פגם וידיעה ברע. וכטעם נשמה שנתת בי טהורה היא. וכדאיתא בפרק חלק (צ"א ע"א) משל כו' שרק מצד הגוף הוא הידיעה ברע, שבו נמשך ונתערב העטיו של נחש. וכל תולדות הגופים רק ממנו רצה לומר מאותה תשוקה ותאוה דאב ואם כנ"ל. ולכן נקרא הגוף אחר כך משכא דחויא שנעשה מעורו פירוש כי גם בחויא יש אור וכלי [בסוד התנינים והיאורים שהם שטים בהם ע"ש בפ' בא] והאור הוא הרצון דהשם יתברך שיהיה כח דידיעה ברע והכלי הוא המגבילו להיות בגדר בריאה ולבל יתפשט גם ידיעה זו דרע עד אין קץ, ולכך רק מן הכלי דנחש נעשה הכלי דאדם. ולכך לא היה הנחש מוליד הגופות שבזה ודאי ביקש להיות אשת זנונים מתתקנא ברזא דאשת חיל כמו אשת חיל מולדת הנפשות כך בקשה אשת זנונים להוליד רק אז היה נמשך מפנימיות אורו והוא נתקלל להיות מפשיט עורו אחת לשבע שנים שאז הוא זמן גדולו עור חדש בשלימות כזמן עבורו הנזכר לעיל והפשיט השם יתברך הכלי שלו ועשה כלי לאדם. וכל כלי מסתמא מקביל לאור שלו ויש בו מכח אותו האור רק מצד הצמצום ואינו בהתפשטות כל כך. וזה שכתוב בתיקונים לאתדכאה במה דחאבין. שהוצרך לבוש זה לתקן. ורק בו חב כי האדם רצה רק לידע ברע ולהכניעו ולהיות טוב. מה שאין כן בחויא כח ידיעתו ברע הוא גם כן להסית לאדם ולהתפשט ועד שיגיע לרע גמור. וזהו מצד האור החפץ להתפשט. מה שאין כן האדם היה חפץ בהגדרה ולא בהתפשטות כמדת הכלי לבד שבה חב. וסיים ובגין דא צדיקייא כו' כמו שכתבתי לעיל כי שורש עולם שנה נפש הוא בענין שמירת הברית. ומי ששומר הברית כמו אליה שנעשה מלאך הברית שתיקן שורש גוף המשכא דחויא שנעשה מלא לבוש דגן עדן ממצות ומעשים טובים שלא היה לו מימיו שום מעשה דהנאה דלגרמיה. נכנס חי לגן עדן. וכן שארי דחשבו במסכת דרך ארץ [אשר בודאי כל אחד היה לו מדרגה

מיוחדת ואין כאן מקומו ביאורם) כי המיתה מעטיו של נחש וכמ"ש התיקונים בטעם כי עפר לחמו. פירוש לחם הוא המחזיק החיות ומשיב הנפש. ואין ראוי לחויא שום הנאה מתענוגי עולם הזה. דמאחר שיודע ברע הוא נפרד מהשם יתברך רק כמו שאמרו חז"ל בכל מעדני עולם טועם טעם עפר שאין בו שום הנאה. ולכך צריך לשוב לעפרו. פירוש ביטול כל ההנאות דמשכא דחויא שהם מן הרע. מה שאין כן צדיקים דנטרי ברית שלא נהנו כלל. וכן לעתיד יבולע המות לנצח. ובזוהר שם פירוש שתוליד הנחש בששה שנים. שהוא קודם זמנה ומזה תמות ע"ש. והיינו שיופשט עורה מעליה קודם זמנה ואז ינופץ האור ויבלע במקורו. כי כך יסד השם יתברך שאי אפשר להיות אור בלא כלי. והעור ההוא לא יהיה בו עוד כח נחש כל כך. כי שבע שנים הוא סדר שלם דשבעת ימי הבנין. ובכל שנה נכנס בו כח אור מאותה מדה תוך הכלי שיתחזק יותר. והשביעית שהיא כח גמר הפעולה להוציא הדבר מכח לפועל כידוע. וזה לא יהיה אז ונמצא יהיה רק בכח ולא בפועל. ולא יהיה בגופות ההם הכח דידיעה ברע רק בכח לבד. ואז יבולע המות לנצח. כי כל הפעולות והנאות מעולם לא יהיה מיחוש לרע מעתה:

וזה שאמר בהבא על יבמתו (ס"ג ע"ב) עד שיכלו הנשמות שבגוף. פירוש המתלבשות בגוף דמשכא דחויא. כי הנשמות במקורן ברזא דאשת חיל אין להן סוף. כי הם נצחיות בנצחיותו. רק המתלבשות בגוף הם יכלו אז כשימות ההוא חויא המוליד הגופות. ולכך נאמר בטרם תחיל וגו' שנאמר על לידת אשת חיל. והזוהר דרשו על לידת הנחש. ובאמת שניהם אחד. כי חבלי לידה דאשת חיל תלויים רק בלידת גופים דמשכא דחויא. כי התלבשות הנשמה בגוף הוא גם כן מהשם יתברך כמו שכתוב ויעש ד' וגו' כתנות עור וכמו שכתוב עור ובשר תלבישני וגו' הגם דזה מחלק אבא ואימא מכל מקום ההלבשה לנשמה שדבר זה פלא גדול איך הגוף מלביש הנשמה. כמו שכתוב בטר אורח חיים סי' ה' זהו מהשם יתברך ולכך נאמר הנשמות שבגוף. כי אין זה בפני עצמו וזה בפני עצמו כמו שאנו רואים בכלים ומלבושים בעולם הזה. רק הם נעשים מחוברים וכאלו מתייחדים לבשר אחד בעת הלידה. ולידת אשת חיל אינה נשמה לבד רק נשמה שבגוף. כי לפתח חטאת רובץ. תיכף אצל הפתח עומד ההוא משכא דחויא ותיכף לדתו נכנס לשם ונמצא הלידה היא ההכנסה לשם. וגם זה פעולת הלידה ההכנסה וההלבשה. נמצא הלידה הגם שהיא שמחה מצד כי תוליד אור וחיות חדש. היא עצב מצד כטעם בעצב תלדי. עיין בזוהר ויקהל שם שדרשו על זה. והיינו כמו שכתוב בקה"ר (פרשה ו' פ"ו) משל לספינה שנכנסה ללמין כו' דאדרבה ע"ז יש לבכות. והיינו כי נכנס במשכא דחויא ואינו יודע מה יהיה בסופו והוא מצד הלידה. ולכן נמשך העצב לאם. כי מצידה הוא

כח זה והיינו מצד החשק שבה להיות נמצא הכח דידיעה ברע כנ"ל. מצד זה יש בה כח ההכנסה וההלבשה דאור בעור. ונמצא צריכה האשת חיל בשעת מעשה כח הצימצום וההכרה גם כן שמצידו היא ההלבשה כנ"ל:

וזהו סוד הקטנות שיש לה אז שמהם החבלי לידה וכטעם שלשה מתנות על ידי יסורין הנתבאר לעיל. וחשיב ג' דברים. תורה. וארץ ישראל. עולם הבא. שהם כללות השלימות של אדם שהם שלשה מיני הכרות דהשם יתברך המכונים אני. ואתה. והוא. הידועים שהכרת התורה הוא ברזא דאתה [והגם דזהו מדרגה גדולה מאני במדות השם יתברך כנודע. מכל מקום בהשגת בני אדם מקודם משיג שהשם יתברך נכחו. ואחר כך יכול להשיג כי השם יתברך בקרב לבו ומוחו ממש. וכטעם שכינה מדברת מגרונו עד שיוכל לצדק תואר אני. והגם שמעלת אני היא פחותה מאתה שהרי זו מצומצמת כפי השגת לבו ומוחו מה שאין כן תואר אתה אין לו גבול כטעם נחלת יעקב נחלה בלי מצרים. רק מכל מקום בסדר השגת אדם הוא להיפך כידוע בסוד דיעקב הוא ראש ודוד המלך ע"ה בסוף בסדר הדורות. ולכן היה קבלת התורה קודם לביאת הארץ] הרומז לשם הוי"ה ומדת אמת ליעקב ואין אמת אלא תורה כנודע. ומצידה היא הכרת השם יתברך נכחו. וארץ ישראל. הוא הכרת דאני הרומז לשם האדנות אדון כל הארץ כנודע [כטעם ארץ ישראל רצה לומר גוף יהודי שהארץ היא הנאת הגופניות וגם שם מכיר הכל שמהשם יתברך הוא. וזהו רק כטעם אז"ל בתענית((י"א ע"ב) יראה כאלו קדוש שרוי בתוך מעיו]. ועולם הבא. הוא נקרא יום ההוא. [כנודע דשם אהי' מורה על כתר וגם על בינה שהוא עלמא דאתי. כי נמשך זה מזה כידוע דאין טעם לרצון. שאדם רוצה בכך. ואינו רוצה בכך. ואין טעם רק שהרצון דלב נמשך מן שורש הנעלם של חכמת מוחו. כי יש דבר שאדם רוצה גם נגד חכמתו. ולכך אמרו בפרק חלק (קל וחומר ע"ב) גבי דואג ואחיתופל קודשא בריך הוא לבא בעי. כי הלב מעיד על השורש הנעלם. ולכך יצר הרע יושב על מפתחי הלב (ברכות ס"א ע"א) כטעם שליטתו באות ברית ששם דייקא הכרת השורש כמו שכתבתי לעיל] שאז יתברר השורש הנעלם. והנה קרא עולם הבא גם כן ממתנות שנתן. ומאחר שנקרא יום ההוא שעדיין נעלם איך כבר נתן. ומקרא דיליף קרי ליה דרך חיים [וחשיב שם שלשתן. מצוה. היינו ארץ ישראל כטעם ועשה טוב ושכן ארץ. ושם ענין מעשה המצות מצד מדרגה דארץ ישראל כנודע. ותורה. ודרך חיים היינו עולם הבא.] כי החיות של אדם הוא בלב. כי ממנו תוצאות חיים. וזה נקרא עולם הבא שאז יהא מורגש החיות וכמו שכתוב בשוב וגו' היינו כחולמים כמו בשינה שאין מרגיש החיות. ולכן הוא אחד משישים במיתה (שם נ"ז ע"ב). אבל לא מיתה ממש. וכן נקרא בגמרא מיתת הצדיקים גם כן לשון דמך היינו

שינה. כי מיתה ממש היא רק לרשעים שגם בחייהם קרוים מתים שאין להם חיות דהשם יתברך כלל. אבל עמך כולם צדיקים כי דבוקים בשורשם הנעלם מהשם יתברך שממנו נמשך ללב כנ"ל. ולכך כולם יש להם חיות. וזהו מתנה שנתן השם יתברך שכבר ניתן באדם החיות. רק כאשר אין מתעורר הוא כמו שינה. אבל מכל מקום יש בו. ולכך אמרו לאדם שטוב מטעימין לו מפרי מעשיו בעולם הזה. היינו שלפרקים השם יתברך מאיר לאדם ומתחיל להתלהב לבו וממש מרגיש חיות בלב ונפשו תגיל בד'. שעיקר החיות היא השמחה. וכמו שכתוב בזוהר ס"פ ויקהל שם על בעצב דהיינו המיתה. ובשבת שמעין עולם הבא דרשו רז"ל בבראשית רבה (פרשה ק' ז') ואל יוסיף עצב עמה זה האבל. ולכן נאמר בשבת והתענג על ד' ודרשו בזוהר על ממש. דהוא סעודתא דעתיקא קדישא פירוש כי שם הוי"ה היינו הרגשת השם יתברך נוכח עיניו והוא בהגדרת התורה. אבל בשבת יכול להתענג בהרחבה ולמעלה מדרגא דהשגת שם הוי"ה רק בהתפשטות כטבע השמחה שמצידה הוא ההתפשטות והעברת טבע ההגדרה מצד הרחבת הלב. והיינו כי היא סעודתא דעתיקא קדישה פירוש השמחה שאנו עושין מצד דביקותינו בשורש הנעלם. שזהו מעין עולם הבא בהתפשטות תענוגים אף מה שנראה לגרמיה הכל לכבוד שמים מאחר שדבוק בשורש הנעלם. וכמו שכתוב בריש פרק אין עומדין חזיה דקא בדח טובא אמר ליה תפילין מנחנא פירוש דקרקפתא דמנח תפילין היינו הדביקות בשורש הנעלם כמו שנתבאר לעיל [וכדאיתא בתיקונים ומאמר פתח אליה] מצידו היא השמחה הגדולה. ולכן נקרא תפילין אות וכן שבת דשניהם אות אשורש הנעלם שהוא ההבדלה בין ישראל לעכו"ם [כמו אות הברית] ורצועי דתפילין אמרו בזוהר בראשית כ"ח ב'. ואתחנן רס"ה ריש עמוד א' שהם כתנות עור דאדם הראשון. פירוש דמאחר שנאמר עליהם ויעש ד' נמצא גם המשכא דחויא הוא מעשה השם יתברך והוא נמשך משורש הנעלם דהתקשרות דהשם יתברך עם ישראל. דהיינו קשר של תפילין שמשם תלויות הרצועות. והיינו דהוא משכא דחויא עילאה הנזכר לעיל שיונק מאחוריים דאהיה שהוא קשר של תפילין. כי לישראל שדבוקים באמת בהשם יתברך משכא דחויא שלהם הוא משכא דחויא עילאה שמהשם יתברך ממש. ואצל העכו"ם הוא משכא דחויא ממש. כי נחש זה מתהפך ממטה לנחש כו' ויש בו טוב ורע כנ"ל:

ובכל שלשה מתנות טובות הכוללות כל סדר שלימות האדם. מאחר שנתנו בעולם הזה יש להם לבוש זה. התורה הוא בלבוש הכתב והאותיות [והקלף שנכתבת עליו זהו משכא דחויא] היא המלבוש לפנימיות האור הגנוז ומצמצמו בגבול כפי מה שהוא גבול הכתב והאותיות של התורה. והוא משכא דחויא כמו שכתוב (יומא ע"ב ע"ב) לא זכה נעשית

לו סם המות. ואמרו (שבת פ"ח ע"ב) למשמאלים כו'. ונאמר ופושעים יכשלו בם. ואז"ל (במדבר רבה פי"ד כ"ב) דלכך לא ניתן תורה שבעל פה לפי שעכו"ם יאמרו אנו ישראל. פירוש שבלבוש יש להם שייכות גם כן דהוא משכא דחויא כנ"ל. מה שאין כן תורה שבעל פה אינו בלבוש רק מה שנתגלה לאדם. כשצריך לגלות לאחר היא בלבוש דמשכא דחויא של אותו אדם. אבל עצם התורה שבעל פה אין לה לבוש דמשכא דחויא. כי ידוע דתורה שבכתב ותורה שבעל פה הם בסוד זכר ונקיבה. שתורה שבכתב היא חכמת השם יתברך ותורה שבעל פה חכמת כנסת ישראל וחכמי ישראל. והלבוש דמשכא דחויא הוא רק ביסוד דקטנות שבו הערלה וצריך למילה. מה שאין כן בנוקבא אין ערלה. כי בהיותה בקטנות היא כולה בסוד עטרת היסוד לבד. ונכללת שם תחת הערלה ולכך אין לה לבוש דמשכא דחויא של האדם שיוצא מפיו. אבל תורה שבכתב הכתב הוא היסוד עיין זוהר ויקהל ר' א' דמצידו הוא ההשפעה לתחתונים. [ומה שסיים שם דהוא עלמא דאתי יתבאר במקום אחר. אבל זה אמת דכתב הוא יסוד] שם הוא המשכא דחויא [ובמקום אחר יתבאר כי כתיבת דברי תורה הוא תיקון לברית המעור. ולכן שלימות התורה שבכתב על ידי משה שהוא מול בית פעור כנודע. וכבר נתגלית הכל רק בלבוש דמשכא דחויא. כי באמת עמך כולם צדיקים. רק מצד הלבוש דמשכא דחויא נהיה קלקול הברית. ותיקון ברית הלשון הוא הדבור דדברי תורה כדאיתא בריש דברים רבה ובערכין (ט"ו ע"ב) והוא יהיה על ידי משיח כמו שכתבתי במקום אחר והוא יהיה השלימות דתורה שבעל פה ואז יתוקן הכל ויהיה בלא לבוש דמשכא דחויא כלל. כי תורה שבעל פה אין לה לבוש כנ"ל. רק דעדיין לא נתגלית כולה רק איזה הערות בכל נפש אבל שלימותה יתגלה על ידי משיח כמו תורה שבכתב על ידי משה רבינו ע"ה ואז יהיה בלא לבוש].

וארץ ישראל הנגלה ממנה בכל מיני חמדות ותאות הוא משכא דחויא ולכן אז"ל במכילתא דהכנענים גרועים מכל האומות. וזה שאמר אפס כי עז העם. וארץ אוכלת יושביה לא דבר ריק דברו רק מכח משכא דחויא מכל מיני שלוה וחמדת עולם הזה הנמצא שם יכולים לימשך אחריהם. וכמו שדרשו חז"ל בשבת (קמ"ז ע"ב) גבי ר"א ואיתא בויקרא רבה (פרשה ה' ג') די"ג דימוסיות היה לעשרת השבטים ונמשכו אחריהם. וכן אמרו חז"ל דלכך הוליכם במדבר שיבלעו דברי תורה בהם כדי שלא יהיה זה פונה לזיתו כו'. ומרגלים ראו זה וכמו שכתוב בזוהר שלח קנ"ח ב' על היש בה עץ אם אין דשאל אם הפירות מעתיקא קדישא ע"ש. פירוש לידע אם אי אפשר כלל לטעות אחריהם דיוכל למלאות כל תאות לבו שהכל לכבוד שמים. כטעם סעודת שבת דבעתיקא תליא הנזכר לעיל [וע"ש מה שכתוב בקדמייתא דבמעיכון בעיתין למנדע היש ד' בקרבינו כו'

יעו"ש. ובאידרא קכ"ט א' ובפ' בשלח ס"ד ב' ופירוש שראו שנתאוו למים והנה זהו חמדה דלגרמיה ובקשו לידע במעיהם ששם משכן התאות אם ד' הוא רק ביש רצה לומר כשמרגיש ויודע שהוא לכבוד שמים או גם בהעלם הכל לד' כנ"ל. וזה היה במדבר שהיו באמת צרכים הכרחיים. וגם בזה נסתפקו שהיו ברפידים שרפו ידיהם מדברי תורה (בכורות ה' ע"ב) אבל אחר מתן תורה נודע להם כי רצון השם יתברך במה שהוא צורך לאדם. וכמו שכתוב בחולין (ז' ע"א) בגינאה נהרא אני הולך לעשות רצון קוני והיינו מה שהוטבעה לכך הוא רצון קונו. וכמו מצוה. וכן מה שהאדם בטבעו צריך לאכילה ושתיה הרי זה רצון קונו ומצוה. וזה נודע להם על ידי מתנה דתורה שנקרא מתנה גמורה והיינו מצד שורשם הנעלם מגיע להם מתנה זו. וכך דרכה של תורה פת במלח ומים במשורה רק מה שהוא הכרח. ובדבר זה נודע להם שורשם הנעלם. ועדיין נסתפקו בהרחבות ומותרות של תאות ודבר זה הוא רק בפירות הארץ והוא מצד המצות רצה לומר כשעושה מצוה בפת ומאכל אז שורה על הרחבת ההוא שם שמים ממש כטעם ארץ ישראל. וכמו שכתבתי במקום אחר דזה סוד ברכת הנהנין שתקנו חכמים קודם כל הנאה ואין כאן מקומו. ועל ידי זה נתוודע להם גם בזה שורש הנעלם] ומרגלים ראו הלבוש דמשכא דחויא ויהושע וכלב ראו הפנימיות דטובה הארץ. ומה שהלבוש דמשכא דחויא מכשיל מאוד ע"ז אמרו אם חפץ בנו ד' וגו' פירוש אם השם יתברך חפץ להביאנו והוא יודע גם כן מהמשכא דחויא על זה נאמר בהדי כבשי דרחמנא למה לך. ואף על גב דחזי ברח הקודש דהוה ליה בנין דלא מעלי כדאיתא בברכות (ו' ע"א) ועל זה אמר רשב"י בפ' בשלח שם אהא דחד איילתא דתמן לא תשאל ולא תנסה את ד' והכי דייקא. וגם בחיי עולם הבא יש משכא דחויא ולבוש [כמו ששמעתי ע"פ ערומה ולא באה כי בעולם הזה אי אפשר בלא לבוש] שיש בו מקום לטעות. וכמו שכתוב (חגיגה י"ד ע"ב) באחר דטעם הטיול בפרדס הוא טעימה מעין עולם הבא. ואחר טעה. וכן אמרו בקטורת דהוא חיים [וכמו שכתוב שמן וקטורת ישמח לב וגו' דשמחת לב הוא החיות כנ"ל. וכמו ששמעתי בעוזיה דבקש להקטיר. שביקש ליקח מעץ החיים ואכל וחי לעולם. ולכן לא הניחהו מן השמים. אבל הוא היה סבור שמותר וד' עמו. שהרי אחר כך נאמר שראה שאין ד' מסכים, כי הוא היה כעין מעוברת שהריחה דבר איסור((יומא פ"ב ע"ב) דהוא פקוח נפש ומותר כך הוא היה מותר משום פקוח נפש ולפי שהוא מאחוריים דדוד המלך ע"ה. דבר זה הוא בירור אכילת דוד המלך ע"ה לחם הפנים שהיה גם כן פקוח נפש. והנה אמרו שם ביומא ונפק מינה שבתאי אוצר פרי. כי הוא מחסרון בנפש שיתאוה לאיסור. רק לדוד המלך ע"ה נזדמן לו פקוח נפש אכל קודש. וצריך בירור עדיין ובירורו עוזיה.

ובעולם הזה הגיע לו עונש שלא הניחו דבר זה ואין כאן מקומו ביאורו] וסם המות נתון בתוכה כמו שכתוב בברכות (מ"ג ע"ב) דדבר שהנשמה נהנית בו זה הריח וידוע על פסוק נפשם בהם תתעטף שהמאכל לבוש לנפש וכן הריח לבוש לנשמה. ולכך על ידי קטורת מתלבש חיות השם יתברך ששופע לתוכו וסם נתון בתוכו כי הוא משכא דחויא ולכך קיבל זה ממלאך המות כדאיתא בשבת (פ"ט ע"א) כי מסירת כל מלאך דבר היינו עצמות כחו. וכח מלאך המות איך אפשר ליטול החיים רק על ידי המשכא דחויא זה כטעם אז"ל על פסוק לא יראני האדם וחי דבשעת מיתה רואה והוא כענין סוי לבה פרח רוחה דכתובות (ס"ב ע"ב). וכמו שכתבתי לעיל גבי נדב ואביהו בהקטרתן. וזהו המשכא דחויא שעל החיות שכל שמוסיף בחיות הוא גורע ואובד הכל כגלות (נמחק איזה תי') שנשתקעו בה ליהנות בכל תוקף ממנה. כי מצד משכא דחויא זה אמרו במנחות (צ"ט ע"א) מצינו שבטולה של תורה זהו יסודה וכן להיפך:

והנה שלשה מתנות אלו כוללות כל המיני טובות וישועות דהשם יתברך וכמו שכתבתי לעיל. ומהם נלמוד לכל לידת טובה וצמיחת ישועה כי היא מלובשת במשכא דחויא. ולכך על ידי יסורין כמו שכתוב שם (בברכות) דממתיק את הבשר. פירוש המשכא דחויא דאדם במה שכל הטובות מלובשות במשכא דחויא. היינו לפי שהם ניתנין לאדם והאדם מלובש במשכא דחויא והיסורין ממתיקין קצת המשכא דחויא דאדם וממילא נמתק גם כן המשכא דחויא של הדבר הניתן. וביאור זה. כי הנה בעת צרה רחמנה ליצלן אז כל כחות חכמתו ורצונו ומדותיו כולם הם במיצר ואינו יכול גם כן להשתמש בהם לכבוד שמים כבמרחב. וזהו טעם עמו אנכי בצרה ושגלתה שכינה עמהם (במדבר רבה פ"ז י') כי לעולם השם יתברך שוכן בחדרי לבו ומוחו. ולא פנה לגמרי. רק שהוא בקטנות ובמיצר גם כן ולא בהרחבה וזהו עמו וגו', כי רצון השם יתברך להיות מתרחב בחדרי לבו ומוחו. ואז הוא צועק מן המיצר והם קולין דאיילתא. וכן צעקה דקריעת ים סוף. והגם שהיא בקטנות מאוד דמכוין לגרמיה מכל מקום השם יתברך עונהו גם כן ביסוד דקטנות. פירוש שמתחיל קצת ישועה בלב. רק לפי שהוא בקטנות גדול מצד לגמריה העיקר. לכן נמשך בזה עצמו גם כן טעות. כטעם וימרו על ים בים סוף. וכן קודם מתן תורה היה במרה קצת פתיחת אור מדברי תורה ועל ידי זה באו לכלל טעות ורפוי ידים מדברי תורה ברפידים. וקודם ארץ ישראל היה מתחלת מנחלת בני גד ובני ראובן. ונפלו במעשה דשטים שהיה על ידי החמימות דיין ומאכל הארץ. וכן לעתיד לבא יהיה משיח בן יוסף קודם ואחר כך יהרג ובודאי לא חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא. ובודאי יהיה איזה טעות בענין החיים שמגיע ע"ז העונש מיתה. [ובזה מובן מ"ש הפרי

עץ חיים דנחש דנשיך לאיילתא הוא יסוד דקטנות. והנה בפרשת פנחס רמ"ט ב' איתא דאתי חויא רברבא מנו טורי חשוך. ועיין בפרשת בלק ר"ח א' דהם הררי קדם דברישא חשוכא כו' והיינו מצד התוהו שהיה קודם התיקון. וזהו ברזא דתנין הגדול. עיין בא ל"ד סע"ב מאי טעמא לא הוה נהיר בגין דהא התנין הגדול כו'. רק באמת שניהם אמת ולאחר התיקון נעשה ממשכא דחויא דתנין הגדול משכא דחויא ביסוד דקטנות. כי באמת ממנו נמשך ההעלם הזה והטעות. לפי שלא העיר ביסוד דגדלות. והאי חויא רברבא דיסוד דקטנות היה אז בטורי חשוך. כי בקטנות הערלה חופפות כי היא אז בסוד התוהו שקודם התיקון. ופומיה בעפרא שזהו עפר לחמו:

והנה באמת היה תמיד שני דברים טעות וגם נשיכת נחש הרע אחר כך. קודם מתן תורה ויבוא עמלק. וקודם ארץ ישראל בלעם. ולעתיד לבא גוג. כי זה מושך זה. והטעות נמשך רק מהתחלת הישועה דהשם יתברך רק שהיה בקטנות ולא בהרחבה] ועיין תיקונים סוף תיקון י"ג ואתא חד בר נש עולימא צדיק שמיה כו' והוא משיח בן יוסף וע"ש לשונו ותבין. ובאמת בזה הצעקה גדולה על מה עשה ד' ככה שעל ידי מה שמאיר דייקא על ידי זה יהיה נמשך טעות. רק דזה יהיה סבה ללידה שהוא הלבשה דמשכא דחויא וצריך מקודם להמתיק המשכא דחויא כנ"ל על ידי קטנות. והנה הקטנות עצמו ממשיך קבלות שפע בקטנות ומוליד עוד טעות וזה הוא הדם שיוצא. כדאיתא בפ' פנחס שם כטעם אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. והוא דם לידה שנטמאה על ידי זה על ידי שבא טעות כנ"ל מסטרא דנחש. וממילא מגיע עונש ומעורר הנחש לקבל העונש. ואז נולדה הישועה. כי נגד הנחש [ע"ש בפ' פנחס] השם יתברך עוזרו אחר כך מאחר שבאמת הכל נובע מיסוד דקטנות ומהשם יתברך עצמו. אם כן המשפט שהשם יתברך יעזרו וממילא התגבר נגד הנחש הזה שממנו הוא המשכא דחויא והוא מרחיקו. וממילא נתרחק החויא בישא ונשאר המשכא דחויא לישראל מתוקן מחויא דיסוד דקטנות לבד בשורשו דהיינו רצועות של תפילין כנ"ל. [ולכך קרקפתא דלא מנח תפילין נקרא פושעי ישראל בגופן פירוש שהמשיך גופו להיות משכא דחויא בישא אבל בעצם הנשמה אי אפשר כלל למי שמשרשא וגיזעא קדישא דישראל להגיע במעשיו קלקול לשם על ידי הקרקפתא דלא מנח תפילין] ותיקונים אלה דמשכא דחויא התחיל בקריעת ים סוף ועיין בריש תיקון כ"א דאז נצח משה לחויא יעוש"ב. ואלו היה בשלימות שגם פרעה נטבע היה עת קץ גמור רק דעדיין פרעה נשאר כי היה אז רק בראיתא דראתה שפחה כו' פירוש דמראות יחזקאל היה מעשה מרכבה. והנה מעשה בראשית ברזא דתנין הגדול פירוש לתקן המשכא דחויא שהוא התנין הגדול כנ"ל בסוד מעשה בראשית דהיינו

להכיר שהוא מהשם יתברך זהו זעירין דידעין כמו שכתבתי לעיל. ומכל מקום הרשב"י גלהו שידעו. אבל מעשה מרכבה ברזא דתנין הגדול פירוש התייחדות המשכא דחויא כל כך עם השם יתברך ממש כמו יחוד הנפש בסוד מעשה מרכבה הנזכר לעיל כך יהיה מרכבת השם יתברך אותו המשכא דחויא כזיהרא עילאה דאדם הראשון [שהיה גם כן משימושא דצדיק בנוקביה קודם התיקון כדאיתא בפרשת קדושים. והיינו יסוד דקטנות כנ"ל דמטורי חשוך] שקודם החטא. ואז יהיה כן באמת ובעת קריעת ים סוף היה רק בראיתא לבד דראו מה שלא ראה יחזקאל ותיכף אחר הראיתא חזר הדבר לכמות שהיה. והתחילו הבירורים דשלשה מתנות טובות עד שיבורר גם השלישית ואז יבולע המות לנצח. ואז בטרם תבוא חבל וגו' כי לא יצטרכו עוד כי לא יהיה עוד לפתח חטאת דמשכא דחויא רובץ:

וכל זמן שלא נתברר: אין אדם צדיק בארץ כו' מכח המשכא דחויא ועל זה אמר רשב"י לא תשאל ולא תנסה את ד' למה ואיך יהיה דרך הנחש עלי צור. ועיין בפרי עץ חיים שם דהיא סכנה. ורשב"י נתייראַ. וכן משה רבינו ע"ה. ועיין בשבחי האר"י הספור. ובאמת יפלא דלא עביד קודשא בריך הוא דינא בלא דינא ולמה נענש והלא היה מוכרח לגלות ככתוב שם. ועוד כי הרבה סודות ודברים נסתרים יותר גלה ולמה יתחייב להעלים זה. רק ידוע כי גילוי האריז"ל הוא מראה ראה כמראות יחזקאל ולא מצד שכל אנושי. וידוע כי מראה היינו בראיות הלב. ואי אפשר רק כשירד לאותה מדרגה ומקום. רצה לומר שידבק בהתבוננות לבו באותו דרגא ואז יוכל לדעת ענינו וכשהיה דורש בעניני קטנות אז היה גם הוא אז שם בקטנות ולכן הוא סכנה למי שהיה בגדלות כמותו לירד ממדרגתו לקטנות. והוא עשה כן דעת לעשות לד'. וידוע דבזה צריך מכל מקום כפרה. כדאיתא ב"פ ז"ב (כו' ע"ב) גבי קוברי מתים ביום טוב שמתינהו לפי דעתם ורשב"י כשדרש בזה אמר לא תשאל כו' למה מגיע עונש על מגלי דברי תורהכנ"ל רק לא תשאל ובהדי כבשי דרחמנא למה לך. ועל ידי זה ניצול מעונש גם כן על ידי אמונה. כי אם השם יתברך מעניש מסתמא הוא חפץ בטובה ואין מנסה את ד' על ידי זה ניצול מעונש באמת. כי עיקר העונש היא כמו שכתוב ברפידים על ריב בני ישראל ועל נסותם ד' וגו' כי מצד היסוד דקטנות הזה אי אפשר שלא לבוא לידי שאלה ונסותם ד' היש וגו' אם אין. פירוש ממא נפשך אם שורש הנעלם טוב אם כן מה צריך לעונשים ויסורים כלל. היה לפתוח הישועה תיכף ומה לירא, ואם אין השורש הנעלם מבורר רק הישות וההרגשה בנוכח אם כן ההעלם והטובות שנזדמן הוא רע גמור. וזו שאלה גדולה ונעלמת קודם הישועה אי אפשר להגיע להשיג אמיתות תשובתה. רק צריך להאמין באמונה פשוטה שלמעלה

מן השכל שאף על פי שמצד שכלו אין משיג זה כנ"ל לא ישאל ולא ינסה דבהדי כבשי דרחמנא למה לך. ויאמין דמכל מקום הכל לטובתו. ועל ידי אמונה דלמעלה מן השכל. אז ממילא מתדבק בשורשו הנעלם שלמעלה מן השכל כנ"ל וממילא מתוקן השורש כנ"ל ותגיע הישועה. אך על נסותם בא עמלק שהוא ראשית גוים ושורש הנעלם כי עדיין אין מבורר. כי לא היה להם אמונה בהעלם. [וידוע דאמונה היא סוף כל דרגין. ונעוץ סופה בתחילתה דדייקא על ידי זה דבוק בראש כל דרגין] ומשה רבינו ע"ה לכך ברח מרזא דתנין הגדול שהוא השורש הנעלם וכמו שכתבתי לעיל דהוא הנחש הנושך לאיילתא ונתיירא דשמא אין שורשו הנעלם עדיין מתוקן ויבוא לשאול ולנסות ד' בקושיא למה אתה בעצמך משליך המטה לארץ ועושהו נחש. ולפי שאמר ליה הן לא יאמינו לי היינו באמונה פשוטה מאחר שאין השכל משיג. כי הללו עובדי עבודה זרה כו' ולמה יגיע להם ההצלה ועל זה אמר הם מאמינים כו' ודבוקים בשורש הנעלם למעלה משכלן ויאמינו וממילא בזכות האמונה יגאלו כמו שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח) והיינו כי נתברר שורש הנעלם וממילא מגיע הגאולה כמו שכתבתי לעיל ואתה כו' ולכך הראה לו אות דנחש ונתיירא ממנו דהיינו שאין עדיין האמונה ברורה בלמעלה מן השכל ולא ידע עדיין דרך נחש עלי צור עד רפידים ששם נצטוה בהכאת הצור. וידוע דצור זה הוא בארה של מרים שאמרו חז"ל (תענית ט' ע"א) שהיה בזכות מרים. ומה ענין פעולת משה שם. וגם ההכאה שהרי היה באר מוכן לכך בזכותה של מרים. ועיין בזוהר חקת קפ"א ב' בסוד הבאר שהיא סיהרא יעו"ש לשונו איך מרים ומשה הם שמשא וסיהרא. והיינו כמו שכתוב בסוטה (י"א ע"ב) דמלכות ממרים שיצא ממנה דוד המלך ע"ה ע"ש:

והנה היו ב' הפכים שאי אפשר להם להמצא בנושא אחד כטעם אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד. כידוע דהם סוד תורה ותפילה. שמשה רבינו ע"ה הוא שורש התורה ונקראת על שמו. ודוד המלך ע"ה עמוד התפילה. כטעם ואני תפילה. וענין התורה הוא נתינת הכח וההשתדלות לאדם. שבהשתדלותו ובבחירתו הטובה יהיה לו טוב וכן להיפך. [כי מאן דאחיד באורייתא אחיד בקודשא בריך הוא ונעשה בדרגא דקודשא בריך הוא בסוד הקב"ה גוזר וצדיק מבטל (מו"ק ט"ו ע"א) שזהו רק בכח התורה כטעם נצחוני בני (ב"מ נ"ט ע"ב). וזה רק הכרת אתה. כי גם לו יש כח בפני עצמו. ועכו"ם מונין לחמה (סוכה כ"ט ע"א) וכמו שאמרו חז"ל((שיר השירים רבה פ"ו י') דנמשלו לה. והנה בכ"מ חמה גדולה מלבנה רק הם סמא דמותא דבאורייתא שחושבים כחם ועוצם ידם עשה כל החיל דעולם הזה ומה שתחת השמש. דשם צריך להיות ברזא דסיהרא בכל חמדות הארץ להכיר שהכל מהשם יתברך ואין ממשלה לשמש בלילה והם חושבים גם

בזה דפעולת ידם הוא] וענין התפלה הוא ההכרה שהכל בידי שמים ומהשם יתברך ורק מה שהוא נותן לו יש לו ומבקש ממנו עזר בכל דבר כסיהרא דלית לה מגרמה כלום רק מה שמקבלת מהחמה וזהו הכנסת ישראל שמונין ללבנה ברזא דאני שמכירין שהשם יתברך שוכן בקרב לבם ומוחם ממש. והכל ממנו. וזולת עזרו כל השתדלותם לבטלה. והנה זהו ב' הפכים ממש כידוע הקושיה דידיעה ובחירה שבשכל האדם אי אפשר לתרצה כמו שכתב הרמב"ם. ועיין בסוף תיקוני זוהר חדש (ד"ז דף קמ"א סע"א ד"ה עוד לפ' וירא) כתב שאילתא דא עמיקא כו' ויעו"ש [ברע"ג] אנן דסגינן בתמימותא כי נעשה ונשמע הם ממש ב' הפכים בסוד הידיעה והבחירה. רק אצל ישראל מתייחדים, והתורה שהיא ההשתדלות הוא מן השמים שהשם יתברך נתן דבר זה בעולם ולא מהשתדלותם [כי מצד שם ההוי' רצה לומר שהכל בידי שמים] והתפלה שהיא הכרה דהכל בידי שמים הנה זו מהשתדלות האדם [כי מצד שם האדנות ומדת המלכות הוא להיות מקום להשתדלות] כי בשעת השתדלות צריך להכיר שכל השתדלותו מהשם יתברך. והשם יתברך רוצה בהשתדלותו על כן הוא משתדל. ובשעת ההכרה דהכל בידי שמים צריך לזה השתדלות להכיר כן. ולא יסמוך מאחר שהכל בידי שמים למה לו להתפלל מעתה שיעזרני נגד היצר. דמכל מקום על זה צריך השתדלות. וזהו בסוד היחוד כידוע. ולכן איתא בפרק קמא דברכות (ח' ע"א) לא הוו מצלי אלא היכי דהוו גרסי. ובמגילה (כ"ט ע"א) להיפך לא הוו גרסי אלא בבי כנישתא דהא בלא הא לא סגי כמו שכתוב בשילהי נידה. דהא בלא הא לא סגי השתדלות ותפלה ע"ש וכמו שכתוב בתיקונים סוף תיקון י"ג איתא על מגדלא דפרח באוירא. ובסוף תיקון י"ג איתא על מגדלא דאתמר עליו מגדל עוז שם ד' וגו' וזה אות אמת למה שכתבת במקום אחר כי ד' מאה בעיא דבעו דואג ואחיתופל במגדול הפורח באויר (סנהדרין קל וחומר ע"ב) ובסבא דמשפטים ק"ב א' דשלמה ביירן הוא ההוא מגדלא הנזכר בפ' שלח קס"ד סע"ד דרשים האי קרא מגדל עוז וגו' ודא כנסת ישראל ע"ש וכידוע דשם ד' נקרא כנסת ישראל ולא אתחזי השתא כו'. פירוש כי היא פרחא באוירא כל זמן שהחויא בלתי מנוצח ואין נראית:

וטעם פרחא באוירא על דרך ששמעתי על בני לן ביתא באוירא דעלמא (בכורות ח' ע"ב) פירוש כי כל אומה עכו"ם יש לה אופים פירוש יסוד בחשקם ותאות לבם כמו שאמרו חז"ל אופיו של אומה זו לא תרצח כו' פירוש שיסודם הוא מקום זה ואי אפשר להם לשנותו כלל. ולכך לא רצו לקבל התורה. אבל כנסת ישראל מקומה הוא באוירא דעלמה שאין לה שום יסוד קבוע דלית לה מגרמה ולא מידי רק מה שהשם יתברך מאיר לה

פעם במידה זו פעם בזו. ואמר רבי יהושע שם ואמר להם אייתי לי ליבני פירוש שמצידו הוא יכול רק הם אין יכולים כי עכו"ם אינם כן:

והבעיא דבעו נראה לי כי הוא מה ששאלו לדוד הבא על אשת איש מיתתו במה כדאיתא בהזהב (נ"ט ע"א). וכדאיתא בזוהר בראשית ל"ז ב' על פסוק מגדול עוז דדא הוא מגדל דוד. ושלמה ביררן כמו שכתוב (שבת ל' ע"א) בחייך איני מודיע בחיי שלמה בנך אני מודיע. אבל לדידהו לא אפשיטא פירוש מאחר שטעו נמצא דהבעיא לא אפשיטא. והם ת' כמו שכתבתי במקום אחר דמספר ת' הוא למעלה ממדריגת עולם הזה. רק מהתחלת עולם הבא. כי עד שם הגיע שאלתם דלכן נפסקו מאותן שאין להם חלק לעולם הבא. ועוד דברים בגו במספר ת' שהוא השיעור ששיערו חכמים בפרק אף על פי ( ) לתכשיטי הכלה היותר עשירה שבישראל ת' זהובים כמו שכתוב תוס' שם גבי בתו של נקדימון. [וכבר ידעת שענין עשירי ירושלים שסיפרו בגמרא מהם ונשאר שמם קיים לעולמי עד הוא שלא במקרה רק הוא קיים לעולמי עד ואין כאן מקומו]. ועיין בזוהר תרומה קמ"ה א' כי דוד המלך ע"ה הוא המקשט הכלה. [על ידי תפילותיו וציפויו וקויו להשם יתברך. זהו קישוטין לכנסת ישראל] ושלמה המלך ע"ה המייחדם ומזווגם ע"ש. ולכן בימי שלמה בנך אני מודיע כשהגיע זמן הזיווג נתברר שהקישוטין היו הגונים ושמצאה חן בעיניו מפני אותם הקישוטין. ואין כאן מקום להאריך עוד] והיינו כטעם אם אבן הוא נימוח. פירוש שעל ידי השתדלות האדם בגבורתו הוא כובש את יצרו זוכה להכיר שבאמת הכל בידי שמים ואלמלא הקב"ה עוזרו כו' וצריך לבקש רחמי שמים. וזהו צלותא דאין התפילה מקירות לבו אלא כשמכיר ויודע איך הוא נצרך לה. ולכן תקנו לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה כדאיתא בפרק אין עומדין ובירושלמי ריש ברכות. כי מחשבות זרות דתפילה הם מקליפות המלבישות לשכינה כדאיתא בתיקונים סוף תיקון ס"ו והיינו המשכא דחויא ולכך צריך להכניעו מקודם על ידי דברי תורה. וכדאיתא שם בתיקון י"ג דהיינו חויא דאדם קדמא ע"ש ובפ' חקת קפ"ב ריש עמוד א' מאן דאחיד סיהרא בלא שמשא כו' ודא הוא חובא קדמאה. פירוש שלא עשה השתדלות כלל. כי הסיהרא מכרת שהכל בידי שמים אך להכרה זו צריך השתדלות דתפלה וכנ"ל. דזהו יחודם וכמו שאמרו חז"ל בברכות (ל"ה ע"א) דהארץ נתן לבני אדם רק לאחר ברכה אז הנתינה לבני אדם הוא מיד השם יתברך. והוא רוצה שיעשו בארץ כרצונם. אבל בלאו הכי נהנה מכבוד שמים ונקרא עושה נגד רצון השם יתברך ולא שהכל בידי שמים. ואדם הראשון לא השתדל רק מאחר שהתאוה לקח כי חשב הרי גם תאוה זו נולד לי מהשם יתברך וכטעם האשה אשר נתת עמדי. פירוש טען מאחר שנתת עמדי אם כן אתה רצית בכך

ולכן נתלבש במשכא דחויא. ובזוהר תרומה קמ"ד ב' אדם דאתפתי גו משכנא [אולי צריך לומר משכא] דההוא חויא. פירוש שנכנס לתוכו והיינו דזהו ענייני דחויא רברבא הנזכר שמכיר שהשם יתברך בראו ורצה שיהיה כח היפך רצונו. אבל מכל מקום הוא היפך רצונו. וכך היה אדם עשה היפוך רצונו דהשם יתברך וטען שגם זה מהשם יתברך. נמצא נכנס במשכא דחויא [וזהו סיהרא בלא שמשא. כי ההכרה שהכל מהשם יתברך הוא סיהרא. ושבאמת רצון השם יתברך זה שמשא. וכשאינו רצונו האמיתי הנהו בלא שמשא ואין מתייחדות בו]:

והנה משה רבינו ע"ה הוא המנצח לחויא כדאיתא בתיקון כ"א וכ"ה בתיקון כו' דרע"מ תבר כל הקליפין ואפיק מוחא מה שאין כן שלמה המלך ע"ה עייל בכולהו קליפין ע"ש. פירוש כמו שכתוב בפ' תרומה קמ"ה א' דמרע"ה זוויג למטרוניתא בהאי עלמא ושלמה לעילא ועש"ב (וע"ש דמקודם זוויג לה במשה כו' יעו"ש פירוש כידוע דמשה מלגאו יעקב מלבר וגם התורה היא ז"א כידוע רק שהיא מלגאו אבל מלבר היא מדת האמת ליעקב ומקודם זוויג לה עם התורה. פירוש כמו שכתבתי לעיל) כי דרך אחד הוא להיות נשמר מכל האיסורים וגם בהיתר מה שיוכל להיות כונה דלגרמיה יפרוש כמשה רבינו ע"ה שפירש מן האשה [ולכן דברו עליו מרים ואהרן בזה והראשונה מרים שזהו דרגא דילה להיפך]. וזו דרך התורה וניצוח החויא כטעם גבור הכובש יצרו שזהו מדת המנצח ומתגבר על חבירו ואין מניחו להרים ראשו על ידי כלי מלחמה בחצים ובליסטראות כדאיתא בתיקונים שם. וזהו מצד הכרת האדנות כטעם ואם אדונים אני איתא מוראי וכטעם הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות ל"ג ע"ב) [פירוש כנ"ל דעל תפילה והכרה דהכל בידי שמים צריך השתדלות] כידוע בסוד שמים ויראת שמים ומשה רבינו ע"ה הוא שמשא היינו שמים ויראת שמים היא כלתו שלכן אמרו חז"ל אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא והוא נהג בה טובת עין ונתנה לישראל. והנה להיות שלא היתה אצלו מתלבשת ממש כטעם אנ"י כי אדרבה הוא גדול ממנה להיות שורש התורה לכן גם נתינתו לישראל היתה רק בטעם זיווגא בהאי עלמא ולהיות מכיר האדנות ומצד תואר זיווגה בהאי עלמא הוא מקום ההשתדלות. והיינו שהוא חבר נפשות ישראל אל היראת שמים לירא מהשם יתברך ולהשתדל בעבודת העבד לאדונו ושלא לצאת חוץ מרצונו. ואחר ההשתדלות אדם זוכה להכיר שהכל בידי שמים ואז נעשה בטעם אנ"י שכל מחשבותיו ורצונותיו מצד שכינתו יתברך בתוכו כטעם סיהרא דלית לה מגרמה רק שמכרת שהכל ניתן לה מידי שמים. וזהו שלמה שזיווגה לעילא פירוש לקבל באמת הכל מידי שמים שיהיה ההכרה שהכל בידי שמים מתאחדות עם רצון שמים האמיתי ולכך לא שיבר ונצח הקליפות כלל רק

אדרבה עייל בכולהו כטעם עת לעשות לד' וגו'. כי משה רבינו ע"ה שנצח לחויא לא יוכל לנצח שורש החויא דהיינו כח הידיעה ברע שהרי על כרחך כל זמן שהוא תוך הגוף משכא דחויא יודע ברע ואי אפשר כשהוא בתוך הגוף וינצח לאותו תנין הגדול בדרך ניצוח וכליון אם כן יכלה גם גופו וימות. ועיקר הניצוח הוא רק בעודו בגוף לאתדכאה במה דחאבו ולכך לא היה יכול להטביע גם פרעה בים. ולכך בקדש שמתה מרים [וידוע משאמרו חז"ל בסנהדרין (ל"ח ע"א) מכל העולם כולו נצבר עפרו כדי שבכל מקום שימות יקלטנו. נראה מזה כי ממקום קבורתו משם לוקח המשכא דחויא שלו ופירוש קדש כמו קדש היה בארץ רצה לומר הפקירות. ויש בו גם כן לשון קדושה כאשר הכל כרצון השם יתברך וזהו מדת המלכות ומדתו של שלמה המלך ע"ה. ומרים גם כן בה שורש מדה זו אבל לא ממש ולכך הוא על קצה גבול כניסתם לארץ (כי גם אדום מואב ועמון הם מכלל ארץ ישראל כמו שאמרו חז"ל בב"ב אלא שלא ניתנה להם כי עדיין לא נצחו הג' ראשונות דחויא הסובב ומלבש לארץ העליונה ואדום הוא נגד הראשונה לגמרי שהוא שורש הנעלם] ובקצה גבול כניסתו היא מיתת מרים כי משם לוקחה מקצה הגבול הזה] שם ביקש משה להתגבר נגד השורש. כי עיר קדש היא נגד אות הל' משם בן מ"ב אותיות והוא המגדול הפורח באויר כדפירש"י בפ' חלק (סנהדרין קו ע"ב) שהוא על גגו של ל'. כמו שכתוב באותיות דרבי עקיבא מפני מה ל' גבוה מכל האותיות מפני שהוא באמצע כ"ב אותיות כמלך יושב על כסא כבודו כו' וע"ש בדכ"א כי הל' נגד הלב. וידוע לב מלך בגוף וגם בלשון רז"ל יומא ע"ב ב' הלב רצה לומר יראת שמים היינו דרגא דמרים. והגג דל' רצה לומר שפונה למעלה לבקש הכל מהשם יתברך:

והנה מצד הזה יהיה ניצוח דחויא מכל וכל כשתתגלה מלכות שמים באמת בימי משיח בן דוד. וגם משה רבינו ע"ה בקש לעמוד שם על זה ואלו זכינו היה אז גאולה שלימה והיתה קדש גבול ארץ ישראל שהיו לוקחים גם אדום עמון ומואב מידם. והנה מרים היא היתה עצמות הבאר כנ"ל עיין בהעלותך ק"נ רע"ב כי באר וים הכ"א רק שזה בהתצמצמות וזה בהתפשטות. וכן על משיח בן דוד נאמר וירד מים עד ים ושלמה המלך ע"ה עשה ים אבל מרים היתה עדיין בהתצמצמות רק באר ואמנם הממשיך הבאר הזה תוך לבות בני ישראל הוא משה רבינו ע"ה כנ"ל דהיא מזווגה לתתא ולעולם הבאר הוא של מרים רק שהוא המזווגה וממציאה לתתא בתוך לבות בני ישראל. שמתחלה היה צור סתום כטעם והסירותי לב האבן וגו' ומשה רבינו ע"ה פעל תוך לבבם להוציא מים שנרמז בכל מקום לחשקות כידוע חשק והשתוקקות להשם יתברך מן המים התחתונים שהוא הבאר. וטיפה של גשמים הוא ממים עליונים שהרקיע מבדיל ביניהם שהם רומזים לאתערותא דלתתא ואתערותא דלעילא שכנגדה בכל מקום כנודע. ותחלה היה הצור

על הר סיני פירוש שעל ידי דברי תורה היה פתיחות לבם לעבודת השם יתברך ועתה היה עומד על גבול ארץ ישראל להיות פתיחות הלב שלהם על ידי המתנה שניה דארץ ישראל שהיא עצמה עולם הבא כמו שדרז"ל בריש פרק חלק מלעולם ירשו ארץ אל עולם הבא. רק שבעולם הזה שלא היתה מתנת הארץ בשלימות היא מתנה מיוחדת. והנה שם בחורב ציוהו השם יתברך להכות במטה כידוע בזוהר כמה פעמים דאורייתא מגבורה נפקא ובה העונשים להעוברים. ומצידה אי אפשר רק על ידי הכאה הרומז ליסורים ולכן אז עמד משה רבינו ע"ה על סוד דרך נחש עלי צור. ועיין בזוהר שלח קס"ט א' בסוד ק"ד דקלא דנחש אתער לגבי קול הכאה ויעו"ש דאמר רבי שמעון תוהנא איך שלמה מלכא לא ידע מלה דא כו' ע"ש לשונו. והנה לא זכר מאין ידע דשלמה מלכא לא ידע זה. וברור דרצה לומר מקרא דשלשה נפלאו דרך נחש עלי צור כי הנה ענין ק"ד הוא הנקרא בת קול בלשון רז"ל שאיתא במדרש (שמות רבה סו"פ כ"ט) אדם יש לקולו בת קול ועיין בתו"ס פרק קמא דסנהדרין (י"א ע"א) גבי משמתו נביאים אחרונים נסתלקה נבואה ועדיין משתמשים בבת קול. פירש התוס' דבת קול היינו ק"ד מקול השם יתברך ע"ש. ובפרק קמא דב"ב (י"ב ע"א) איתא ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים ושם אחר כך דניתנה לשוטים ולתינוקות. והאמת הכל אחד ורז"ל בירושלמי פרק במה אשה גלו לנו בספורים שספרו שם עם הבת קול שהיא שמיעת קול בני אדם ממש המדברים לעניניהם והם אין מתכוונים כלל לזה רק הוא השומע יודע מזה למה שהוא צריך. וזה שלמדוהו שם מקרא דואזניך תשמענה דבר מאחריך וכן למדו בבבלי שילהי מגילה [וע"ש דדוקא קול גברא במתא כו' פירוש קול שאינו שכיח ומאי דקמן וכדרך שאמרו בכתובות((ס"ז ע"ב) גבי רבא דאתא ליה אחתיה ובפרק אלו מגלחין גבי רשב"נ דאתא לביי"מ דדבר שאין שכיח ודאי הוא הזדמנות השם יתברך לאיזה דבר. וכן הוא בירושלמי שם אענין סיפורים דבת קול מביא כמה דברים שלא היה בקול רק בעובדות של אדם שלא במתכוין והכירו בהם שהי"ת פעל כזאת על ידו יעו"ש וזה נקרא בת קול גם כן] פירוש בסוד אחוריים דאין הזיווג והשפעות השם יתברך אלינו פנים בפנים שנכיר ונדע איך השם יתברך הנותן ואנו מקבלים מיד ליד. שזהו הנבואה במאמר כה אמר ד' שהיה מכיר בפירוש שהשם יתברך מדבר עמו. אבל משחרב בית המקדש נסתלק ההכרה דפנים בפנים הזו לשמוע הדבור מלפניו רק מאחריו שהוא כטעם כלאחר ידו. וכמו שכתבתי לעיל דאחוריים רצה לומר מעללים שאין האדם מתכוין להם והיינו כי השם יתברך משמיע אליו קולו מרצונו דרך בני אדם אלו שהם מתכוונים מעצמם ומכוונתם לדבר זה לענין אחר. ואינו נמשך מכונת השם יתברך בפירוש ובהיכר ברור לכל רק כטעם מאחריו ובו היו משתמשים

אז. פירוש שעל כל דבר היו רואים או שומעים קול או פעולת אדם אחד שלא נתכוין להם כלל וממנו היו יודעים לעניינם ולצרכם. וכך היה השם יתברך מזמין להם על כל דבר שהיו צריכים וזהו ההשתמשות בבת קול כמו הנביאים על כל דבר שהיו צריכים היו שומעים הקול ממש שהשם יתברך מדבר עמם לנוכח כך וכך פנים בפנים ומשמתו נביאים היה מדבר עמהם מאחוריו והיינו ק"ד. כידוע בחכמת הטבע שבמקום אשר יפסוק הקול ויפגיש באיזה דבר קשה הקול מכה בו וחוזר ומשמיע קול הברה כאותו הקול. וחכמי הטבע בנו מודלים שיהיה מחזירים הקולות זה לזה כמה פעמים שהקול החוזר יחזור ויעשה קול החוזר ככתוב בספריהם כי קול החוזר נשמע כאלו הוא קול בפני עצמו שמשמיע אותו דבר ובאמת אינו אלא האחוריים דקול הראשון אך אינו ניכר אלא לקול בפני עצמו:

וידוע כל פעולות וכל דבורי בני אדם הכל הוא מעצמות השם יתברך שהשם יתברך פועל ומדבר באותו רגע ענין זה רק שהוא כטעם ד' יתן אומר המבשרות צבא רב שבהתפשטות הוא מתפשט לכמה אנפין בכל נברא כפי מה שהוא כלי קבול להשמיע הק"ד. [כידוע דקול החוזר הוא כפי השתנות המשמיע אותו קול החוזר בקשיותו ועניינו כנודע בחכמי הטבע] כשכל פעולות בני אדם ודבורם הוא רק ק"ד מפעולות השם יתברך דרך משל כשהשם יתברך דבר טוב אז כל הברואים חפיצים בטוב ומדברים מזה רק כל אחד מה שהוא אצלו טוב. אצל בני ישראל מה שהוא אצלם טוב ואצל העכו"ם כל אומה ואומה לפי אופיה שלה לזו עשירות ולזו ניאוף ולזו רציחה ולזו ממשלה וכיוצא וכן אצל הבעלי חיים לפי עניינם וזה בכלל וכן אצל כל פרט ופרט, והנה לכן אי אפשר כלל לעמוד על אמיתות קולו של השם יתברך ורצונו מאחר שניתן עליו גם כן דעת בני אדם ומשתנה אצל כל אחד ואחד רק למשתמשים בבת קול והוא קול גברא במתא כנ"ל. כטעם מאי דקמן שמכיר היטיב שזהו ק"ד מקול השם יתברך אליו [וכן קול הברה נקרא בשילהי יבמות בת קול. במשנה דמשיאין על פי בת קול לפי פירוש קצת קדמונים. והיינו דקול גמור הוא כדרך שאמרו שילהי גיטין שמגיעין לדבר ברור לפלוני ממי שמע מפלוני ופלוני מפלוני ונמצא שומעים הקול מהמשמיע הקול בעצמו. מה שאין כן קול הברה שאין ידוע המשמיע הראשון ונמצא שומעים רק ממי ששמעו ממנו וזהו ק"ד שהשומע ומקבל הקול חוזר להשמיעו והוא בת קול דרצה לומר בתו של קול הראשון ונקרא בת לחלישות כחו נגד הקול הראשון]. או שוטים ותינוקות שאין להם דעת עצמם עדיין וקולם הוא אחוריים דקול השם יתברך שהוא הק"ד. [ואין קושיה מעתה איך סלקא דעתך שתהיה הנבואה רק לאלו החסירי דעת שוטים ותינוקות. רק כי באמת הק"ד

הוא אצל כל אדם רק שכל אחד שיש בו דעת הקול משתנה כפי דעתו כנ"ל עד שאין ניכר אמיתותו. מה שאין כן בשוטה ותינוקת הם כלים פשוטים שהק"ד שלהם הוא בלי כונה מכוונת כלל ולכן הוא ק"ד ברור]. וגם כן לחכמים פירוש חכמי ישראל האמיתים היודעים ומכירים שכל חכמתם מהשם יתברך. ומכל מקום אינו פנים בפנים ממש כמו הנביאים שהיו יודעים בבירור גמור עד שיוכלו לומר כה אמר ד' על נביעות חכמתם כי לא היה נובע כלל מפי עצמם רק שומעים קול ד'. אבל חכמי ישראל החכמה נובעת מלב עצמם רק שהוא ק"ד מקול השם יתברך דעל ידי קול השם יתברך נולד בהם אותו קול דדברי חכמה. והוא נדמה כאלו קול עצמם הוא ובאמת אינו אלא קול השם יתברך רק שהוא אינו משיג הפנים דקול אלא האחוריים כשחוזר מתוך לב הבני אדם ושנראה כאלו קול זה מתחדש ממנו. [ובכלל התורה שבכתב הוא קול השם יתברך כמפורש בכתוב קולות. והתורה שבעל פה הוא הק"ד מקול דתורה שבכתב. וק"ד של חכמי המשנה חזר והוליד קול החוזר של בעלי התלמוד. וקולם חזר והוליד ק"ד של חכמי ישראל שאחריהם והכל הוא רק נמשך מראשית הקול דהשם יתברך בתורה שבכתב רק שהק"ד מתגלגל וחוזר כמה פעמים כמו שכתבתי לעיל מחכמת הטבע גם כן]:

ודבר זה גדול מנביאות דשוטה ותינוקת וכן כל בת קול שבעל הקול עצמו אינו יודע כלום רק השומע [כטעם בעלת אוב שהנשאל אינו שומע קולו ודבר ידוע הוא שאין קול נשמע רק מפי חי מדבר. ובודאי הבעל אוב עצמו בפיו מדבר ומכל מקום אין הוא בעצמו שומעו כלל כי מדבר בלחש כל כך עד שאין נשמע לאזני עצמו כלל. והשואל שומע ונמצא גדול כח השומע מכח המשמיע ויעויין מה שכתבתי לעיל ביאורו, ועוד דברים בגו בסוד הק"ד שהזוהר שם זכר ענין אוב בסוד הקלא דהדרא ע"ש, כמו שכתבתי לעיל דכל הקולות הם קלא דהדרא מקול השם יתברך וכל קול ודבור אמת לאמיתו ודאי הוא נמשך מהשם יתברך שחותמו אמת (שבת נ"ה ע"א) ואין אמת בלעדו, רק שהוא בסוד קלא דהדרא שקול השם יתברך מתפשט מסוף העולם ועד סופו אפילו בכל הכחות הרעים, ולכך היו נביאי הבעל ואשרה מודיעים גם כן עתידות מצד הרע שהיו שומעים שם הקלא דהדרא מקול השם יתברך לנביא האמת. וכן נביאת בלעם מהקלא דהדרא דנבואת משה רבינו ע"ה וכל האומות שמעו בעת מתן תורה קול ההמון דהקלא דהדרא וחשבו דרוצה להחריב עולמו שאצלם אזהרות דלא תנאף ולא תרצח ושארי היא חורבן עולם להתרחק מכל תאות עולם הזה הרי הוא חורבן עולמם ממש שהוא רק עולם הזה, ובעכו"ם עצמה נאמר אזנים ולא ישמעון ובודאי לא הוצרך לומר על החתיכת עץ הדומם רק רצה לומר על שורש כח הרע המסית לכל ומשמיע לאחרים והוא עצמו אינו שומע

כנ"ל בסוד הקלא דהדרא, וכמו שאמרו חז"ל נתן בה שם וצווח אנכי ולא יהיה והיינו שהשם יתברך צווח אנכי ולא יהיה והקלא דהדרא בשורש הרע גם כן כן. רק באמת השם נתון בתוכה כנ"ל שהוא קול ד'. שהקיש בה ומשמיע קולו ואין כאן מקום להאריך עוד] מה שאין כן זה שומע מפי עצמו ויודע ומכיר שדבר זה הוא בת קול מהשם יתברך ונמצא מכיר שהוא מהשם יתברך כטעם וראית את אחורי זה קשר של תפילין (ברכות ז' ע"א) שהאחוריים גם כן מכיר שמהשם יתברך רק מכל מקום אין מכיר אור הפנים עצמו לשמוע הקול עצמו שעדיין נדמה כאלו הוא מעצמו ממציא אותו דבר, וכמו שכתוב בסנהדרין (כ"ד ע"א) במחשכים הושיבני זה תלמודה של בבל שהיא בחושך והעלם אור פני מלך, ובאמת גם כל התלמוד הכל דברי השם יתברך עצמו רק שהוא בחושך ואינו נגלה ודבר זה עלה בידם מבבל כידוע דבת קול התחיל אז [ובת קול הראשון נמצא בסוטה (ל"ג ע"א) בשמעון הצדיק והוא ראש חכמי המשנה ומשירי אנשי כנסת הגדולה שבכללם חגי זכריה ומלאכי נביאים], כי בבל הוא אחוריים דירושלים וכן המגדול אחוריים דבית המקדש כמו שכתבתי במקום אחר באורך, וכידוע דתרגום הוא אחוריים דלשון הקודש עיין בליקוטי תורה פרשת ואתחנן בסוד שנים מקרא ואחד תרגום יעש"ב, וכל קול הוא בלשון הקודש כדאיתא בפרק אלו נאמרין (שם) רק בת קול דלא שמועי עבידא היא גם בארמית כידוע דלכן נתקן התרגום לפי שאין מבינים הלשון הקודש (כמו שכתוב מגילה כ"א ע"ב ברש"י) כי אין הכל מבינים פנים בפנים ותרגום הוא מה שבני אדם מפרשים הלשון הקודש להשמעת בני אדם, ונמצא הוא עצמו הלשון הקודש רק בדרך בת קול וק"ד שהוא אחורי הקול עצמו דלשון הקודש והוא קרוב ללשון הקודש כמו שכתוב בפסחים פרק האשה (פ"ז סע"ב), והיינו דכל הלשונות נמשכים מלשון הקודש בעת דור הפלגה והמשכה הראשונה הוא ללשון ארמי שהוא הקלא דהדרא מלשון הקודש עצמו ואחר כך שאר הלשונות הם מקלא דהדרא דלשון ארמי שחוזר ומתגלגל הקלא דהדרא עד הולדת שבעים לשון:

וידוע כי עיקר חיות האדם הוא הדיבור וכל לשון אומה הוא עיקר כחם וחיותם, [ומלאכי השרת אינם נזקקין ללשון ארמית (שבת י"ב ע"ב) ואין צריך לומר לשאר לשונות כמו שכתבו הקדמונים ועיין בתמים דעים ובשלטי גיבורים דברכות והיינו דאין להם שייכות לכחות פרטיות של האומות כלל רק השבעים שרים שלהם, ולא המלאכי השרת שרי ישראל במרכבה הקדושה כענין מיכאל שרכם, וידוע דמיכאל אותיות מלאך כי הוא שורש המלאכים ורק גבריאל יודע כדאיתא שם בפ' אי נמי כי הוא שר של אש כמו שכתוב בפרק ע"פ (קי"ח סע"א), והיינו לשון גבורה להעניש לעוברי רצונו וכל פורעניות

דעכו"ם נמשך ממנו כמו שכתוב בפרק חלק גבי סנחריב ושאר דוכתי, ואם כן על כרחך יודע כח של כל עכו"ם כדי שיוכל להשפיע לשם עונשין ולכך נקרא גם כן לשון גבר כי כבר יש בו גם כח גברא שהוא ידיעת כחות בני אדם שלמטה, ולכן אמרו (ברכות ד' ע"ב) גבריאל בשתים היינו הכרת שלמעלה וידיעת שלמטה, ובת קול הוא גם כן מצד השמעות קול השם יתברך בהתפשטות בכל הברואים וכל הכחות כולם כנ"ל], ולכן איתא שם בפרק האשה דגלו לבבל למקום אמם כמו שכתוב בלקוטי תורה שם דקליפת נוגה היא אחוריים דקדושה ומשם הם הגרים ולכך אונקלוס תיקן תרגום יעוש"ב, והיינו כי באחוריים הוא עץ הדעת טוב ורע הטוב שבו הוא בסוד קשר של תפילין והוא אחורי הקדושה ממש והרע הוא אחוריים לאחוריים ורק כמו קליפה ומלבוש לאחוריים, ואברהם אבינו תחלה לגרים שיצא מבבל לבוא לארץ ישראל כי כך הוא סדר המדרגות לבוא מן האחוריים אל הפנים ומשם הוא התחלת יציאת ישראל מן ההעלם והאפילה [דמגדל שהוא הרע שבאחוריים] לאור גדול, ובחורבן בית המקדש חזרו לאפילה והעלם והגלם למקום אמם דהיינו לאחוריים כנ"ל וכמו שאמרו חז"ל בחגיגה (ה' ע"ב) דעמא דהדרינהו מריה לאפיה מינייהו מכל מקום עוד ידו נטויה עלינו בסוד קשר של תפילין.

ולכך כל הקולות היה נשמעים מירושלים ליריחו וכדתנן בתמיד (לק ע"ב) וחשיב שם תשעה קולות והעשירית ריח, כמו שכתבתי במקום אחר במ"ש (פסחים כ"ו ע"א) קול מראה וריח אין בהם משום מעילה בקדשי שמים לנהנים מהם שהם בסוד שלשה הכרות דאני. אתה. הוא. הנמשכים מן המוח ובאים מעצמם בלי מעשה האדם רק למנוע עצמו צריך מעשה לעצום עיניו ואזניו ונחיריו ואין כאן מקומו, והמראה היא המורגשת ביותר והיא בירושלים עצמו אבל ההתפשטות הוא מצד הקול והריח, והריח הוא הבלתי מורגש לגמרי והוא העשירית קודש לד' בסוד האין שהוא השורש הנעלם וכמו שכתוב בברכות (מ"ג ע"ב) דהוא דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, והקול הוא התחלת היש וההרגש קצת והם תשעה מדרגות כידוע] והם עשרה פרסאות כידוע בכל דבר יש עשרה מדרגות [וע' בפרי עץ חיים ריש שער השבת כי כל ספירה נקראת פרסה], ועד יריחו הוא התפשטות הקול כל העשרה מדרגות ויריחו עצמו היא המקבלת הקול שמשם היא התפשטות הקלא דהדרא והאחוריים, וכמו שכתבתי במקום אחר על מה שאמרו חז"ל (בבראשית רבה סוף פרשת וישב) על פסוק ואדרת שנער דעכן שמלך בבל היה לו פלטין ביריחו כי יריחו יש לה שייכות עם בבל שגם היא נקראת עיר התמרים שיש בה תמרים הרבה וכן בבבל כדאיתא בפרק האשה שם ושאר דוכתי וידוע כי כל ארץ מיוחדת לגידול פירות מיוחדים [ולכן נקראים תמרים אחרית בתענית (כ"ט רע"ב) על פסוק אחרית

ותקוה אלו תמרים וכלי פשתן, ופירוש תקוה מלשון תקות חוט השני, ואחרית שמעתי לפי שהתמרים אחרונה שבשבעת מינים, ועל דעתי על היותם במדרגת האחוריים כנ"ל שמאותו ארץ וכח יוצאים, וכמו שכתבתי במקום אחר על דבש וחלב שנמשלה דברי תורה כי חלב היא תורה שבכתב שתינוק יונק משדי אמו ודבש הוא תורה שבעל פה שיוצא מן הארץ, ולכך נקרא חטה חלב חטה כידוע דחטה רומז לתורה שבכתב שהיא בגמטריא כ"ב נגד כ"ב אותיות דאורייתא והיא הראשונה משבעת המינין ודבש היא האחרונה והכל הולך למקום אחד ואין כאן מקום להאריך]:

וכל הכחות היו בארץ ישראל כמו שאמרו חז"ל (קה"ר ב' ה') בשלמה המלך ע"ה שעמד על משתיתה של ארץ ולכן כל מלך היה לו פלטין בארץ ישראל שנמצא שורש כחו ומלכותו שם, ושורש הכל היה ביריחו ולכך נקראת מנעולה של ארץ ישראל ולכך היה דושנה של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה כמו שאמרו חז"ל שמי שיבנה בית המקדש כו' כי היא אחוריים דבית המקדש, ולכך קלל יהושע על הבונה יריחו כי בזה יגביר כח האחוריים והוא ידע והשיג כי שורש החורבן יהיה מבבל ששם הוא האחוריים המתגברים לכסות ולהעלים הפנים, [וכלפי כסות הגילוי מראשית עד אחרית לכך קללו מבכורו עד צעירו שהוא על ידי י' מדרגות דאחוריים מן היסוד עד הצבת דלתיים כטעם מנעולה של ארץ ישראל, שכאשר הוא בחוזק אי אפשר לכנס לארץ ישראל] והחרים כל שללה כטעם גרים הרבה מדקדקים במצות יותר מישראל((תוס' קידושין ע' ע"ב) כי יסודם משורש קליפות נוגה כנ"ל, ששם תוקף השמירה מעץ הדעת טוב ורע להכניס הכל אל הקדושה ושלא להתכוין לגרמיה כי אין שורשו הנעלם ברור עדיין שהכל לכבוד שמים, [ובאמת יריחו נקרא ע"ש הריח כדפירש"י ביחזקאל על פסוק חיטי מנית ופנג ובפרק כ"מ (מ"ג ע"א) גבי שמן אפרסמון שהיה שם כל זמן שבית המקדש קיים ואחר כך נעלם, והיינו שבאמת הוא מכלל ארץ ישראל שדבוק בשורש הנעלם בסוד קשר של תפילין שזהו רומז הריח כמו שכתבתי לעיל] וכך דרגא דיריחו דלכן ניתנה לבני יתרו הגרים שמשם מדרגתם כנ"ל, שלכן אמרו חז"ל (פסחים פ"ז ע"ב) לא גלו ישראל אלא כדי להוסיף גרים שהגלות הוא שרצה השם יתברך שגם במחשכים והעלם מראה פניו ימצאו אמיתותו יתברך ויכירוהו גם מאחוריו כביכול, ומצד הזה ניתוספים גם כן גרים ומכל מקום הם קשים לישראל כספחת (יבמות מ"ז ע"ב) כמו שכתבתי במקום אחר עמ"ש בפסחים (נ' ע"א) אור יקרות וקיפאון אלו נגעים ואהלות כו' פירוש אור המברר שני דברים אלו שהם שורש דלא תרצח [שמצידו הנגעים כמו שאמרו חז"ל (ערכין ט"ז ע"א) דבא בעון לשון הרע דחץ שחוט לשונם], ולא תנאף [דמצידו המיתה לאדם הראשון מצד התאוה

וכמו שכתבתי במקום אחר שזהו ענין מסכת אהלות וכטעם אדם כי ימות באוהל שרז"ל דרשוהו (שבת פ"ג ע"ב) על דברי תורה וכמו שאמרו חז"ל בברכות (ט"ז ע"א) מקיש אהלים לנחלים דאהלים רצה לומר בכל מקום אהלי תורה כמו שכתוב יושב אהלים מה טובו אוהליך שבאמת שם שורש החיים כמו שכתבתי במקום אחר על פסוק עץ חיים תאוה, וכמו שכתוב בפרק רבי עקיבא דסוד קטורת שהוא חיים גלה מלאך המות דבו נודע שורש החיים], ששורשם אנכי ולא יהיה לך כנודע וכמו שכתבתי במקום אחר ששרשם ב' יצרים דעריות ודעכו"ם שהאחד הוא הבקשה רק לגרמיה וכפירה באנכי, והשני הוא קצה השני מזה והוא ההרחק מלגרמיה לגמרי עד שמגיע לקצה השני להאמין גם בעכו"ם ויראה רעה שממנו נמשך מרה שחורה וממנו עכו"ם, וכן כעס ורציחה ורע לבריות כנודע וזהו משתלח חוץ למחנה ישראל שאין זה בישראל דלכן בטלו יצרא דעכו"ם לגמרי (יומא ס"ט ע"ב) רק הגרים הרבה מדקדקים במצות יותר כנ"ל שמתרחקים מלגרמיה עד שיוכלו להגיע לקצה השני כמו שאמרו חז"ל (שמות רבה פמ"ב וזוה"ק תשא) דהערב רב עשו העגל שזהו מצידם [ולכן היה זה בשם שהעלה משה ארונו של יוסף שהיה כתוב בו עלי שור כמו שכתבתי במקום אחר דזהו דרגא דיוסף. וכמו שכתבתי במקום אחר בענין עגלי ירבעם שהוא גם כן מזרעא דיוסף וממנו יצא משיח בן יוסף כמו שכתוב בזוהר חדש] מה שאין כן תאוה היא בישראל אוהלים דדברי תורה כנ"ל, וכמו שכתוב במדרש הנעלם דלא יתבטל גם לעתיד יצר זה משום חמידו דאורייתא רק אז יהיה מבורר הנגעים [שלא יקבלו עוד גרים] ואהלות [דדברי תורה שיבולע המות לנצח] והרחקם מלב איש ישראלי: **ובכל** מתנות טובות דישראל היה גם גרים ובעת מתן תורה היה ערב רב ושורשם יתרו שנזכר שמו בתורה, וכן במתנת הארץ היה הרבה ושורשם רחב וכמו שאמרו חז"ל שמע יתרו ואתא רחב ואתיא, והיא נוקבא לעומת יהושע כמו שאמרו חז"ל((ב"ב עה' ע"א) פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, והיא נתקבלה מן המרגלים כי בעון לשון הרע הוא נגעים ולכך על ידי לשון הרע הוא קבלת הגרים שקשים כספחת [וכן גלות ישראל בעון לשון הרע כמו שאמרו חז"ל לקבל גרים], ועל ידי לשון הרע דמרגלים באו גרים אלו ולכך נתקבלה על ידי המרגלים הללו שתקנו עון דמרגלים הקודם כידוע, ויתרו הוא מצד לשון הרע דמשה שאמר והן לא יאמינו וגו' לכן נקרא הערב רב עמך כמו שאמרו חז"ל. ולעתיד לבא כשיתוקן משיח בן דוד יהיה תיקון ללשון הרע שהוא נגד רגל דוד הרביעי במרכבה כמו שכתבתי במקום אחר אז לא יקבלו גרים. כי לשון הרע הוא רק מצד עץ הדעת טוב ורע ויש בדבר רע גם כן לכך יוכלו לדבר עליו מה שאין כן משיח הכל יודו לו כי אי אפשר כלל לדבר רע כשאינו במציאות כלל, והגרים שרשם משם דידיעה

דטוב ורע לכך היו רע ואחר כך טוב, מה שאין כן ישראל שרשם למעלה בטוב הגמור רק עוברים גם כן דרך עץ הדעת טוב ורע מצד חטא דאדם הראשון ועל ידי זה טובו גנוז בגויה בהעלם שאין השורש נגלה, [וזהו סוד אות הט' כדאיתא בהקדמות הזוהר ד"ג א' יעו"ש ופרשת פקודי דרצה לומר א' יעו"ש לשונו. ועיין עוד בפרשת תרומה קנ"ב א' דהוא בהיפך אות הק' עיין שם ביאורו, ופירשו דהק' הוא רזא דאשת זנונים כמו שכתבתי לעיל וכמו שכתוב שם וסימנך איש לשון בל יכון בארץ, פירוש דמצידה היא לשון הרע שהוא מצד הטוב ורע ובל יכון בארץ החיים שהוא אות ט' דמצידה חיים כדאיתא שם רק שהוא גנוז בגויה כמו שכתוב שם (ושם), ולכך ברפידים שהוא נגד אות הט' משם מ"ב נתוודע למשה דרך נחש עלי צור שהוא מצד דטוביה גנוז בגויה והחל רוח ד' לפעמו ברזא דתנין הגדול ושורש הנעלם שעל זה הוא אות הט' כנ"ל, אלא דמכל מקום בירורו הוא רק בתיקון ברית הלשון כנ"ל שזהו דרגא דמשיח ולא דמשה שהיה רק בברית המעור כמו שכתבתי לעיל, ולכן לא נשתלם עדיין תיקון דעץ הדעת טוב ורע לגמרי רק טוביה גנוז בגויה עד לעלמא דאתי ששרשה באות הט' כדאיתא בהקדמת הזוהר שם כי אז יהיה אור הנזכר קפוי כנ"ל וגלוי טוביה דבגויה]. ומצד הנגלה דעץ הדעת טוב ורע יש שייכות גם לגרים להם והם כספחת כנ"ל שזהו שורש דנגעים מצד שיש טוב ורע, רק השם יתברך רצה שיהיה העלם ואחוריים דהיא הקליפת נוגה כנ"ל שהיא השורש דטוב ורע ושורש דגרים ובהם יתעסקו ישראל לברר גם זה:

וכשיבורר זה ויתוקן גם ברית הלשון על ידי התורה שבעל פה שהיא בלשון אז במתנת עולם הבא נאמר ד' בדד ינחנו וכמו שאמרו חז"ל (יבמות כ"ד ע"ב) דאין מקבלים גרים אז רק מי גר אתך בעניותך כו' פירוש בעניות בדעת השם יתברך פנים בפנים. ולכך רבי עקיבא שהוא יסוד דתורה שבעל פה כמו שכתוב (סנהדרין פ"ו ע"א) וכולהו אליבא דרבי עקיבא וכמו שכתבתי במקום אחר [וכמו שכתב האר"י ז"ל גם כן, וכן שמעתי כי משה רבינו ע"ה נפשו הוא שורש דבור דאנכי ורבי עקיבא שורש דבור דלא יהיה לך] היה בן גרים כי התורה שבעל פה היא מאחוריים דתורה שבכתב כמו שכתבתי לעיל ודרגא דגרים, ומכל מקום אמרו חז"ל (שיר השירים רבה א' ג') חביבים דברי סופרים מיינה של תורה והיינו כמו שכתוב בב"ב (י"ב ע"א) שם חכם עדיף מנביא כי באמת חכמת תורה שבעל פה אין נקרא בת קול. רק רוח הקודש כמו שכתוב בתנא דבי אליהו (רבא פ"ח) אני עלי כו' רוח הקודש שורה בדבריו ע"ש. ורוח הקודש גדולה מנבואה כמו שכתוב ברבינו בחיי פרשת הברכה על פסוק תומיך ואוריך בשם הרמב"ן כי רוח הקודש בחכמה ונבואה בשמים שהוא קו האמצעי ואורים ותומים בלמידי ה' ובת קול בשכינה יעויין שם

ביאורו. ולכן אמרו חז"ל במנחות (כ"ט ע"ב) שאמר לו הקב"ה למשה רבינו ע"ה על רבי עקיבא כך עלה במחשבה לפני פירוש מחשבה בכל מקום היא החכמה וזה לפני ממש קודם דרגא דמשה. וביאור זה כי ג' כחות השם יתברך דמחשבה דבור ומעשה הם כענין אני אתה הוא. כי החכמה היא ראשית הגלוי ונקרא עדיין יש שדבוקה עדיין במקורה כי נקראת יש מאין. והמחשבה נקרא הוא שנעלמת כי רק הדבור ומעשה נגלה לנביאים ולכן אמרו חז"ל בבראשית רבה (פרשה י"ז) נובלות חכמה שלמעלה תורה כי אינו עצם החכמה שדבר זה הוא מחשבה. וכמו שאי אפשר כלל להגלות לאדם אחר מחשבתו של זה רק דבורו ומעשיו והדבור אינו המחשבה כלל רק נובלות מן המחשבה מה שאינו יכול להחזיק במחשבתו ומוציאם לחוץ בדבור כעלה נובלות מן האילן המשירו שאינו יכול להחזיקו. מה שאין כן עצם המחשבה אינה נגלית בתורה שבכתב רק בתורה שבעל פה שקראוהו רז"ל מסטורין של הקב"ה במד' ובירושלמי גבי למה לא נכתבה המשנה. והיא המחשבה של השם יתברך שהוא הנסתרות והיינו כי חיות הכל מהשם יתברך וכמו שכתבתי לעיל כי כל הפעולות מכל הברואים שבעולם במעשה הם מצד מעשה השם יתברך [ועל זה אמרו חז"ל (חולין צ"ה ע"ב) אף על פי שאין ניחוש יש סימן שההכרה מצד המעשה דאיזה אדם שהוא אחוריים ממעשה דהשם יתברך, נקרא רק סימן ורושם כאדם העושה סימן דבר זה מורה על דבר אחר, כך זה מורה על מעשה השם יתברך ע"ש בירושלמי פרק במה אשה], ובדבור הוא מצד דבור השם יתברך והוא הבת קול כנ"ל. ובמחשבה הוא מצד מחשבתו של השם יתברך המתפשטות בכל הנבראים והאחוריים שלה הוא מחשבת הנבראים ובכל אחד מתפשטת כפי מה שהוא הכלי וכמו שכתבתי לעיל, ואצל בני ישראל המונין ללבנה שהם עניים דלית לה מגרמה כלום והם דוגמת שוטים ותינוקות דלית להם דעת מגרמייהו כלום ויודעים שכל חכמתם אינו מעצמם ומכחם ועוצם ידם רק הכל מהשם יתברך. הם כלי פשוט לקבל אמיתות המחשבה ונולדה המחשבה בהם ממש כמו שהיא אצל השם יתברך רק שהיא בסוד אחוריים כנ"ל ולכך היא נקרא חכמה תתאה [ונקרא גם כן דרגא זו מחשבה כמו שכתוב בתיקונים סוף תיקון י"ט יעו"ש לשונו]. אבל מכל מקום אינה נובלות מחכמה עליונה רק ממשותה אלא שאינה פנים בפנים רק מאחוריים:

והנה מאחוריים הוא גם כן גוף האדם עצמו רק שאינו מצד הפנים ומצד הזה יש לזה מעלה ועדיפות מנבואה ותורה שבכתב, אבל מכל מקום יש להם מעלה שהם פנים בפנים וניכר הפנים שהוא הוא כטעם אתה, מה שאין כן זה בהעלם גדול ובמחשכים שיש מקום לטעות שאינו מכירו כלל כמי שרואה אדם מאחוריו שחושב שהוא זה ואינו זה

כלל. ולכך אף על פי שמשה רבינו ע"ה לא הבין דברי רבי עקיבא כדאיתא שם במנחות מכל מקום נתקררה דעתו כששאלו מנין לך זה דשמא טעית הוצרך להשיב הלכה למשה מסיני דאצל משה רבינו ע"ה אין טעות. מה שאין כן אצל חכמת רבי עקיבא שהוא חכמת התורה שבעל פה אין הבירור רק כשהשם יתברך מאיר עיניו שדין זה הלכה למשה מסיני כמו שאמרו חז"ל שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני. ופירוש שהיא חכמה אמיתית [שמוצא מקום רמיזתה בתורה שבכתב דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא שהיא חכמת משה רבינו ע"ה שם היא ברמז על כל פנים] רצה לומר שמכיר ויודע שודאי הוא הלכה למשה מסיני כן שחידושו הוא חידוש תלמוד ותיק:

ודבר זה היה כשהגיעו להלכה אחת פירוש כי תורה שבכתב נקרא אמת שאין שום חולק בדבר והאמת הוא אחד. וכידוע שזהו מדת יעקב אבינו ע"ה שהוא יחוד דשמע ישראל. ובתורה שבעל פה הללו מטמאים והללו מטהרים כו' כדאיתא בריש חגיגה דאין כאן הלכה אחת כי המחשבה העליונה משתנית מחזירתה מן המקבלים כפי ענין המקבלים. שגם בישראל שהם חומר פשוט שמקבל כל הצורות כנ"ל מכל מקום יש חילוקי נפשות ופרטים גם בחומר היולי זה שאינו מצד עצמם רק מצד השם יתברך כידוע ומתבאר במקום אחר, רק אלו ואלו דברי אלוקים חיים פירוש אלקים חיים לשון רבים שכולל הרבה מיני חיות [והיא ספירת החכמה כדאיתא בספר יצירה פ"א מ"ט וע"ש שזהו רוח הקודש] וזהו יחודא תתאה דברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שגם כל הפרטים והחלוקים הכל מתייחד כאחד והכל דברי אלוקים חיים, ודבר זה באמת למעלה מן השכל איך ההפכים שניהם אמת והרי האמת אי אפשר להיות רק אחד ואיך הנפרדים הם נפרדים ורבים והם גם כן אחד, אך באמת יחודא תתאה הוא בסוד נעוץ סופן בתחילתן הכתוב בספר יצירה פ"ח, וכמו שכתבתי לעיל דחכמה תתאה היא דבוקה בחכמה העליונה הנעלמת משכל אדם הנקרא הוא שהיא למעלה מהשגת השכל, ושם יוכל להיות זה דרבוי המתאחד, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים מה שאינו בחכמה הנרגשת לאדם, ולכן אין לך הלכה ברורה בתורה שבעל פה שלא יהיה בה מקום לחלוק בה אם לא שהיא הלכה למשה מסיני ששם אין מחלוקת כמ"ש הרמב"ם, ולכן כשהגיעו להלכה אחת שאמרו שהיא אחת ואין שני לה, שאלו זו מניין לך כי מצד הטעם אי אפשר להיות שהיא אחת וכמו שכתוב בעירובין (י"ג ע"ב) דתלמיד אחד מטהר השרץ בק"נ טעמים והתוס' הקשה מה רבותא בחריפות של הבל, והנה מצינו בתלמוד בכמה מקומות ורבה לחדודי לאבי אמר לו דבר שקר ועיין נידה((מ"ה א') ואף רבי עקיבא לא אמר אלא לחדד התלמידים, שהוא דבר שמצד השכל היה נראה כן ודן על פי השכל אלא

שהלכה למשה מסיני אינו כן ע"ש, פירוש שאינו אמת ושכ"ז מכחיש ההשגה דמשה רבינו ע"ה שנקרא אמת, ואף על פי שהשכל הוא למעלה מהשגת משה רבינו ע"ה ששם יוכל להיות שני הפכים אמת, מכל מקום אינו רק שני שכלים הנמשכים משם אבל להכחיש השגת משה רבינו ע"ה שהיא פנים בפנים מהשם יתברך מצד הדבור והגלוי ששם אי אפשר לשני הפכים להיות אמת זה אי אפשר, [ונביא שאמר להכחיש נבואת משה רבינו ע"ה הוא נביא שקר] ולכן נקרא הלכה למשה מסיני בכל מקום שאין לה טעם כמו שכתוב בגיטין כהלכתא בלא טעמא שאין לחקור מצד הטעם בה, וזה שאמר להם רבי עקיבא (נדה שם) למה הדבר קשה בעיניכם כשם כו' [כך הוא גירסא ישנה ומהרמ"ל הגיה אמרו ליה על זה וגירסא ישינה עיקר] שודאי מצד ההלכה כן היא ואני אומר מצד הטעם ושכל אדם יש לדון כך, וזהו שסיים ואף רבי עקיבא כו' שנראה לכאורה דדן על פי שכלו נגד ההלכה למשה מסיני, ולזה אמרו דאמר רק לחדד ולא למעשה שחזר ואמר לאשה בענין אחר רק אמר כן לחדדם, כי רבי עקיבא שהוא יסוד התורה שבעל פה שמצד השכל דבני אדם וכל עסקו רק לחדד התלמידים לחדש דברים משכלם ולא לדון על פי ההלכה והקבלה לבד, [וכן בכמה מקומות אמר רבה לחדודי כו' שהוא עוקר הרים כדאיתא בשלהי הוריות מה שאין כן ר' יוסף סיני בעל שמועות, ולכן הלכה כרבה לגביה דרבי יוסף כטעם לא בשמים היא ותורה שבעל פה עיקר נגד תורה שבכתב, וכן ר' אליעזר שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו כדאיתא בסוכה (כ"ז ע"ב) ויומא איתא בשיר השירים על פסוק לריח שמניך דאבן שישב עליו דומה להר סיני שזהו כמו סיני ואין הלכה כמותו וכמו שיתבאר לקמן], ושגם בדין הפשוט מהלכה למשה מסיני יש לחפש על פי השכל גם שהוא בהיפך אלא שאחר כך למעשה הוא נדחה מצד ההלכה למשה מסיני, אבל מכל מקום אין השכל נדחה כי מאחר ששכלו הוא רק מעצמות השם יתברך דשם יוכל להיות שני הפכים אמת אלא שמכל מקום צריך לבטל שכלו מפני ההלכה למשה מסיני שהיא נקרא הלכה כטעם אלו ואלו דברי אלוקים חיים והלכה כר"פ, אבל מכל מקום שכלו הוא גם כן אמת מצד שכלו ודברי אלוקים חיים הוא אלא שההלכה למשה מסיני אינו כן, וכמו שתשובה מועלת על כל העבירות ונעשה מזדונות זכיות והנה זהו שלא כתורה וכדאיתא בירושלמי דמכות (פרק ב') שאלו לתורה כו' שאלו להקב"ה, שדבר זה אינו מצד התורה רק זהו דרגא דדוד המלך ע"ה שהקים עולה של תשובה שזהו מצד הקב"ה בעצמו נותן התורה ואצלו יש חכמה זו שגם שני הפכים יוכל להיות אמת והתורה אמת וגם זה שהוא הפכה אמת, ודבר זה אינו מושג עדיין בשכל בני אדם ולכך צריך לבטל לענין מעשה שכלו נגד ההלכה למשה מסיני שבמעשה אי

אפשר להיות ב' הפכים אמת, וכמו שכתוב בסוף תז"ח בענין ידיעה ובחירה דהידיעה במחשבה והבחירה במעשה ויעוש"ב. ובסוף ספר ארבע מאות שקל להאריז"ל והיינו כי במחשבה שם ב' הפכים אמת ולא במעשה כנ"ל, ולכך במחשבה גם השכל שנגד דברי תורה כטהרת השרץ בק"נ טעמים אינו פלפול של הבל רק לענין המעשה ורבי עקיבא עלה במחשבה כנ"ל דדביקות התורה שבעל פה הוא במחשבה אלא שזה מכחיש התורה שכל התורה כולה הלכה למשה מסיני, וכך כו' זה הדין מכלל התורה אין לדון כך אבל מכל מקום השכל אינו שקר, וזהו לחדד התלמידים בשכל אבל מצד ההלכה נקרא הלכה למשה מסיני הלכה אחת שאין בה רבוי ופירוד רק כך או כך, וזהו מנין לך כי זה אינו מצד השכל כי השכל אינו אחד אצל כל בני אדם רק הלכה למשה מסיני [וכמו שאמרו חז"ל (ע"ז ד' ע"ב) תורה דכתיב בה אמת אין הקב"ה עושה לפנים כו'], ובזה נתקררה דעתו של משה רבינו ע"ה שראה שההלכה הברורה שזה נקרא תורה דכתיב בה אמת זהו הלכה למשה מסיני, מה שאין כן דרבי עקיבא אינו ברור עדיין לאמת ומצד משה רבינו ע"ה שהוא בדרגא דאמת שאינו אלא אחד היה ד' רבי עקיבא על כרחך שקר, אבל רבי עקיבא מצד מדרגתו היה לו תוקף זה שגם שכלו שהוא נגד ההלכה למשה מסיני הוא גם כן דברי אלוקים חיים ולא היה בוש לאומרו ואף על פי שאין ההלכה כן, ומצד הזה חכם עדיף הנביא כנ"ל:

וכטעם נצחוני בני בפרק הזהב שרבי אליעזר אמר מן השמים יוכיחו כנזכר לעיל דדרגא דרבי אליעזר היא דוגמת סיני, ולכן אמרו במדבר רבה פרשת חקת דמשה רבינו ע"ה ביקש יהי רצון שיהיה מחלציו (ואיתא שם אפרשת פרה יעו"ש), וגם מסכת פרה פותח בהלכה זו דרבי אליעזר כי היא טהרה דטומאת מת שהוא נגד ברית המעור, וכמו שכתבתי לעיל וזה תיקן משה רבינו ע"ה בשלימות כמו שכתבתי לעיל דלכן אמרו חז"ל (במדרש שם) לך אני מגלה טעם פרה ולאחרים חקה, וכמו שאמרו חז"ל (את עצמו ה' ע"א) כי בשעת מתן תורה היה חרות ממלאך המות היינו מצד ברית המעור פסקה זוהמא דנחש, וכטעם (נדרים ל"א ע"ב) הנודר מן המולים אסור בערלי ישראל דזה נעשה בעת מתן תורה רק בעת העגל חזר למקומו על ידי יצרא דעכו"ם שהוא הקצה השני שרחקו עצמם לתאוות ובקשו לגדרם עד שאמרו אלקים אשר ילכו לפנינו וגו' ותרגם אונקלוס דחלן, פירוש לירא מפניו כי היראה הוא הגדרה בתאוות כידוע ובקשו אף ליראה חיצונית ומצד זה חזרו למקומן, ולכן אמרו חז"ל תבוא אם ותקנח כו' דגם אעגל מכפר כי הוא המוליד דמכל מקום מנין נולד יצר זה רק מצד יצר התאוה הקודם ובקשו להתרחק והגיעו לקצה האחרון. אבל עיקר היצר הרע הוא רק דתאוה ובו חטא אדם הראשון ונולד היצר הרע

דתאוה וממנו נמשך ונולד אחר כך השני, ובתיקון זה יתוקן גם השני שיתקנח צואתו דזה תיקן משה רבינו ע"ה בתורה שבכתב שיצרא דעריות נתקן לגמרי כנ"ל דעמך כולם צדיקים, וגם יצרא דעכו"ם נתקנח צואתו על כל פנים אבל לא נתקן לגמרי בשורשו עד שיבולע המות ולא יהיה כלל טומאה, מה שאין כן פרה היא רק טהרה לטומאה שיש צואה ונתקנחה ומכל מקום פרתו של משה קיימת לעולם ולו נתגלה טעם פרה, ודבר ידוע כי טעם לשון טעימה שאין נקרא גלוי טעם רק כשטועם מאותו דבר והוא היה תיקון הברית בשלימות, ושלמה המלך ע"ה אמר אמרתי אחכמה בטעם פרה שהיה סבור כן ואחר כך ראה דוהיא רחוקה ממנו דראה דעדיין לא נתקן לגמרי להיות משיח וכמשי"ת:

ורבי אליעזר היה גם כן דוגמת משה רבינו ע"ה וכמו שכתבתי במקום אחר על גמרא דנדרים (כ' ע"ב) מפני מה בניך יפיפין כו' לכך פתח במסכת פרה [וביאור כל המחלוקת דשם ארוך ואין כאן מקומו] מה שאין כן רבי יהושע בן חנניה עליו אמרו (תענית ז' ע"א) חכמה מפוארה בכלי מכוערה כידוע דהגוף הוא כלי לנפש ובכל מקום יופי וכיעור הגוף רצה לומר על שמירת הברית כטעם יוסף יפה תואר, ותיקון הברית הוא תיקון הגוף ותיקון הלשון הוא תיקון הנפש, והנה תורה שבכתב ותורה שבעל פה מצד השם יתברך נקרא תורה שבעל פה כלי [כטעם אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (סנהדרין כ"ב ע"ב)], ותורה שבכתב אור שבתוך הכלי אבל מצד השגת חכמי ישראל לאור השם יתברך אצלם התורה שבכתב דכתיבא ומנחא כלי, וידיעת האור הגנוז בתוכה היא התורה שבעל פה ונמצא התורה שבעל פה הוא האור שבתוך הכלי ולכך מצד תיקון הברית משיג תורה שבכתב פירוש מאי דכתיבא ומנחא ושמע מרבותיו ומצד תיקון הלשון משיג האור והחכמה המפוארה הגנוזה בתוך הכלי], ולכן מן השמים [שמשם הנבואה כנ"ל] הוכיח כדעתו ויצא בת קול שהקול הוא מן השמים כמו שכתוב מן השמים השמיעך את קולו, ובת קול הוא הקלא דהדרא מאותו הקול משם הוא דרגא דרבי אליעזר שידע שהאמת כדבריו, וכמו שכתוב בירושלמי והובא בתוס' פרק אחד דיני ממונות דשמותי הוא מתלמידי שמאי, והוא מסטרא דאורייתא מגבורה נפקת כנודע ואיתא בעירובין (י"ג ע"ב) דהלכה כבית הלל לפי שהיו שונין דבריהם ודברי בית שמאי היינו דבית שמאי היה רק שונים דעת עצמן שסבורים דרק האמת אתם כנ"ל דהאמת רק אחד, מה שאין כן בית הלל היו יודעים דאלו ואלו דברי אלוקים חיים והיו שונים גם דברי בית שמאי ומיד שיצא בת קול דאלו ואלו דברי אלוקים חיים תיכף אמרו גם כן דהלכה כבית הלל דזה תלוי בזה כי זה היא עיקר חכמתם ובמאי דפליגי אבית שמאי כנ"ל. ובאמת הבת קול עצמו אומר דאלו ואלו דברי אלוקים חיים והלכה כבית הלל והיינו

כמו שכתוב לא בשמים היא גם זה פסוק בתורה שהתורה היא מן השמים ומשם עצמו אמרו דלא בשמים היא רק הלכה כחכמי תורה שבעל פה כמו שאמרו חז"ל((ברכות כ"ה ע"ב) לא ניתנה תורה למלאכי השרת שהם בשמים, פירוש רחוקים מתאות מצד זה יוכלו להשיג האמת לאמיתו לשמוע קול ד' לנוכח ממש כי אין העלם. אך נתינת התורה היא דייקא לארץ ששם מקום ההעלם ואין יודעים ההכרה לנוכח ולכך צריכים לדון רק על פי שכל מי שהוא בהעלם [והכרת הנוכח הוא מצד הגבורה כטעם((שבת פ"ט ע"ב) מחוי להו יצחק הקב"ה בעיניהו] ומצד התורה עצמה הוא הדין כן דלא בשמים והיינו בת קול דאלו ואלו דברי אלוקים חיים שזהו לא בשמים כי שם אי אפשר להיות אלו ואלו דברי אלוקים חיים וכנ"ל, ובתורה שבכתב אין שום מחלוקת כלל ואז תיכף סמיך לבת קול זה היה הבת קול דהלכה כבית הלל אך כאן שאמר מן השמים יוכיחו ההלכה באותו דין כפי האמת ולא לומר שאלו ואלו דברי אלוקים חיים אז אמר הלכה כרבי אליעזר, ולכך אמר רבי יהושע דאין משגיחין בבת קול כי חכמת חכמי ישראל היא נמשכת ממקום שהוא למעלה מן השמים כנ"ל, ולכן קול הקב"ה המושג לאליהו שהוא מלאך הברית המשיג הנגלה מהשם יתברך השמים ולא עומק המחשבה הנעלם שמע הקול שאמר נצחוני בני להמשיך ההלכה מן עומק המחשבה שלמעלה מבת קול היוצא מן השמים ששם רק דרבי אליעזר אמת, אבל למעלה יש אמת אחר שגם כן אמת וההלכה כן דייקא מאחר שמצד השכל דבני אדם הוא כן הוא עיקר להלכה כנ"ל דחכם עדיף מנביא בדבר שאינו סותר הלכה למשה מסיני, [וגם נגד התורה יש כח ביד חכמים למיגדר מילתא כטעם עת לעשות לד', וזהו רק מצד החכמה ולא מצד הנבואה והוא מטעם כנ"ל כי בנבואה אי אפשר להשיג יותר ממה שהשיג משה, ולכן אין קושיא על מה שאמרו חז"ל (ילקוט ישעיה ק' נ"ב) על פסוק ירום ונשא ממשה רבינו ע"ה והרי התורה לא תשתנה ולעולם יהיה כתוב ולא קם נביא כמשה ורז"ל אמרו בר"ה (כ"א סע"ב) אבל במלכים קם. פירוש מצד השגת המלכות כמו שאמרו חז"ל (מגילה ט"ו ע"א) על ותלבש אסתר מלכות שלבשתה רוח הקודש שמצד רוח הקודש יוכל להיות יותר והיינו מצד החכמה חכמת שלמה ולא מצד הנבואה] ולכך נבואת החכמים מכרעת לנבואת השוטים והתינוקות שזהו ענין הבת קול כנ"ל דזהו ק"ד ואחוריים דקול וזה אחוריים דמחשבה שהיא למעלה מהמחשבה, מה שאין כן הקול עצמו כמשה רבינו ע"ה וכן נביא ששמע הקול עצמו אי אפשר לתנאים לחלוק עליו משכל על דברי נביא כי זה פנים וזה אחוריים, וכנזכר לעיל דאחוריים אין מבורר אף על פי שלרבי עקיבא היה תוקף מכל מקום אינו מבורר עד לעתיד שאז אמרו חז"ל הקב"ה מתיר אסורים שתוגמר הנסירה להיות אפין באפין ותהיה החכמה

מבוררת שהיא חכמת השם יתברך ולא מאחוריים, ואז יהיה חדשה דנקיבה תסובב גבר ותתעלה חכמת שלמה למעלה במקום החכמה עילאה למעלה ממדרגת משה כטעם וירום ממשה:

ומזה נמשך מה שביקש קהלת לדין דברים שבלב בלא עדים והתראה (ר"ה שם). מצד חכמת רוח הקודש שבקרבו שיודע בחכמתו שהאמת כן היה סומך על זה שחשב שכבר חכמתו מבוררת כטעם פנים בפנים כי בימיו קיימא סיהרא באשלמותא והיה פנים בפנים, ויצתה בת קול וכתוב יושר וגו' פירוש נתגלה לו הבת קול שהיא מצד הקול דרגא דמשה ומשם לא קם נביא. ואם כן על כרחך עדיין אינו מבורר לגמרי לשנות גם דברי משה שאמר שלא לדון על פי החכמה, כי הנה אז יהיה זה על פי התורה גם כן היינו שגם משה רבינו ע"ה מצד חכמתו יודה לזה, כי מצד התורה בירור חכמת זה הוא בירור מפורש שהרי חכמתו יהיה נגלה לכל שהכל יודו, ונמצא שגם מצד הקול הנגלה מהשם יתברך יהיה כן ואי אפשר שיצא בת קול להיפך ומאחר שיצא בת קול להיפך על כרחך שמצד הנגלה עדיין אין חכמתו מבוררת, ואם כן שמצד הנגלה אין מבורר עדיין לא נתברר לגמרי ואינו רשאי לסמוך עליה ולדון דברים שבלב כיון שאין מבורר דחכמתו והכרתו דבוקה באמת שהיא חכמת השם יתברך, ומה שנכתב מחכמתו בכתובים הוא מה שנתברר שהיה רוח הקודש והבירור הוא רק על ידי מדרגת משה רבינו ע"ה כנ"ל וכמו שאמרו חז"ל יצתה בת קול היא אמו אז נתבררה חכמתו, וכל תורה שבעל פה מצד המחשכים וההעלם אינו מכלל הכתובים להיות רוח הקודש גמור שבירור זה הוא רק על ידי נביאים שאנשי כנסת הגדולה סדרום לכתובים ומכללם כמה נביאים כמו שאמרו חז"ל, ולכך הם למטה ממדרגת נבואה מאחר שאינם מבוררים רק על ידי נביא:

והמשנה והתלמוד אף על פי שמאחר שחכמתם אמת הרי הכל רוח הקודש וכנ"ל שהוא נמשך מאמיתות חכמת השם יתברך מכל מקום אינו מבורר בעולם הזה כנ"ל רק מצד הבת קול, פירוש שמה שנתקבלו בכל ישראל לתורת אמת שלא לחלוק זהו יציאת הבת קול שהלכה כמותם שדבריהם רוח הקודש כנ"ל דהוא [הקול הברה דנקרא גם כן בת קול כנ"ל] ק"ד מקול השם יתברך, דזהו ענין הבת קול מה שבני ישראל מדברים כן ונמצא ענין בירורו למטה ממדרגת נביא ולכך הוא גם כן למטה ממדרגת כתובים, ואמנם מכל מקום חביבים כו' כנ"ל הגם שהוא במחשכים וכמו שכתוב בשיר השירים רבה (פ"ג ט') לא זז מחבבה עד שקראה בתי ועד שקראה אחותי ועד שקראה אמי כי מתחילה דבורם הוא רק על דרך בת קול וכמו שכתבתי לעיל דתורה שבעל פה הוא בת קול מתורה שבכתב וכמו שכתוב בעבודה זרה (י"ט ע"א) בתחילה תורת ד' ולבסוף תורתו,

והיינו על דרך שאמרו בריש פרק כיצד מברכין לד' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה, ובתורה איתא בנדרים (פ"א ע"א) מפני מה אין תלמידי חכמים כו' שלא ברכו בתורה תחילה דאמר רבי יהודה אמר רב דבר זה נשאל לחכמים כו', ולשון תחילה משמע שאחר כך ברכו וזה פלא למה לא ברכו תחילה, ועוד כל החכמים בימי הגמרא מסתמא ברכו תחילה, ועוד למה לא ידעו נביאים וחכמים להשיב. ועל כרחך כי באמת דבר זה אי אפשר כלל לברך תחילה שהברכה היא ההכרה שהכל מהשם יתברך שאז השם יתברך מדה כנגד מדה נותנו לבני אדם והתחלת התורה היא השתדלות דבני אדם כנ"ל וכמו שכתוב בפרק אלו דברים (ס"ח ב') מתחלה עביד איניש אדעתא דנפשיה, ופירוש כדרך שאמרו בפרק המביא גט (כג' א') ובשבת אדעתא דנפשיה עביד דרצה לומר שאינו שומע לקול העובד עבודת כוכבים ודעתיה רק מצד רצונו עושה כן, והיינו כנ"ל דחושב השתדלותו לממש ושלא מדעת ד' הניצב עליו ושאין השתדלותו כלום, ובאמת דבר זה מוכרח כמו שאמרו חז"ל (מגילה ו' ע"ב) לא יגעת ומצאת אל תאמין וכמו שכתבתי לעיל דהגם דאחר כך היא מציאה זהו אחר היגיעה אבל מקודם צריך יגיעה והשתדלות אדם, ורב ששת אמר על זה חדאי נפשאי כו' (פסחים ס"ח ע"ב) שזהו מצד מדרגת הנפש [כידוע דנפש ממלכות שמצידה הבחירה כמו שכתבתי לעיל על חוץ מיראת שמים, וכמו שכתוב בסוף תיקוני זוהר חדש דהבחירה במעשה, והיינו כטעם הנסתרות לד' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וכטעם השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם והמעשה מצד הנפש]:

והנה זה נגד המשנה (אבות פ"ב מ"ט) אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת. פירוש דאין השתדלותך כלום כטעם אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' וזה ששאלו (פסחים שם) מהא דאלמלא כו' דהיינו לכך נוצרת והשיב מתחילה כו', ופירוש רב ששת היה סיני כדאיתא בעירובין (ס"ז ע"א) דרגא דתורה שבכתב כנז"ל ומצד התורה שבכתב היא הבחירה כמו שכתבתי לעיל, היינו שהשם יתברך מלמד השתדלות לבני אדם וזהו התחלת התורה לישראל היה תורה שבכתב, ולכך בתחילה היא תורת ד' דתורה שבכתב היא מד' שהוא מלמד כן ורוצה שהאדם יעמוד על מסטורין שלו כנ"ל מאמר המדרש רבה מי שמסטורין שלי בידו כו' ויבין מה דמחוי ליה במחוג, וזהו עיקר ההשתדלות לבוא לתורה שבעל פה שהיא ההכרה דהכל מהשם יתברך שהוא המציאה שאחר היגיעה, וזהו תורתו של משיח שאמרו חז"ל (קה"ר פי"א) דתורה של עולם הזה הבל היא לפני תורתו, והנה התורה לא תשתנה רק יהיה שלימות התורה שבעל פה רצה לומר הכרת המסטורין שבתורה שבכתב, וכל התורה שבעל פה דעולם הזה [שזהו

עיקר שם תורה כנ"ל דהוא העיקר] הוא רק כמו הבל הפה דאז כנ"ל דההבל היא כולל כל מה שבפה רק בצמצום גדול עד שהוא במדרגת אין כנז"ל בסוד ההבלא דגרמי, וכן הוא כל חכמת חכמי ישראל דעולם הזה שהכל הוא מסוד החכמה תתאה רק כשהיא בקטנות עדיין ולעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה בגדלות, וז"ש בזוהר בא ל"ט א' אלא רזא דהבל יקירא הוא כו' יעוש"ב, ופירוש דאחר כך הכיר שלמה המלך ע"ה לקרוא ימיו ימי הבל כנ"ל דהוא רק בסוד הבל הפה וע"ש דהוא אחסנתא דאבוי כי דוד היה עצמות תורה שבעל פה כמו שכתוב בפרק חלק דדוד שמו של משיח, ומצד התורה שבעל פה אדם מוריש כחו לבניו כי הבן נמשך מעצמות האב וכמו זרע אברהם יצחק ויעקב שהם מלידה מבטן ומהריון זרע בירך ד' וזרע קודש כך היה ראוי מצד התורה מי שהוא עצמות התורה הרי כל כחותיו כן וראוי להוריש לבניו, והנה משה רבינו ע"ה הוא עצמות התורה שנקראת על שמו ולא הניח כתרו לבניו רק כתר תורה מונח לכל, כי מצד התורה שבכתב שהתורה תורת ד' אין לו שייכות עמה שתהיה שלו ביחוד כדי להוריש לבניו רק מצד התורה שבעל פה שהיא תורתו ראוי להורישה לבניו רק עדיין אין זה בקנין גמור כי הלא מתחילה כו', וכל ימי חיי האדם יש אותו תחילה וסוף בכל מדרגה שהוא עומד הוא בגדר סוף שלפניה ובגדר תחילה לשלאחריה, ולעולם צריך יגיעה והשתדלות עדיין ועל כל דברי תורה אינו מברך ברכת התורה תחילה רק בסוף הוא מכיר זה ואז נקרא למפרע תורתו.

ועל זה הוא הגליות ואבידת הארץ היינו שלא הגיעו עדיין למדרגת הארץ נתן לבני אדם כידוע סודה ורמיזתה לתורה שבעל פה [שהיא חכמת יושבי הארץ וכמו שאמרו חז"ל (ב"ר פט"ז) אין חכמה כחכמת ארץ ישראל וכמו שכתוב (ב"ב קנ"ח ע"א) אוירא דארץ ישראל מחכים ששלימות התורה שבעל פה מצידה, ובבל היא האחוריים דתורה שבעל פה וזה תלמוד בבלי שהוא במחשכים דתורה שבעל פה כנ"ל], כ"ז שיש אותו תחילה בעולם כי לעתיד נאמר ולא ילמדו עוד וגו' כי כולם וגו', כי באמת כל דור המדבר היה דור דעה כולם תלמידי חכמים ובודאי בכל בניהם אחריהם גנוז שורש תלמידי חכמים, והרי כל הנפשות יש להם שורש בתורה כנודע הרי יש להם שייכות לתורה ולכולם ניתנה תורה ונאמר לא בשמים וגו' כי קרוב וגו', והרי מצינו כמה עמי הארץ ובפרק ערבי פסחים (קי"ג ע"א) א"ל רב לאיבו בריה טרחי בך בשמעתא ולא מסתייעא מילתא תא ואגמרך מילי דעלמא, אך באמת גם מן המילי דעלמא דלמדו נעשה מאמר גמרא אם כן הוא דברי תורה גמור, ועיין בסוף פרק המוציא יין דאמר ליה דמוקמינן במילי דעלמא ואמר ליה חיי דברייתי כו' פירוש ואם כן אינו שיחה בטילה והיא דברי תורה

שנאמר בה כי היא חייכם, כי כל החיות של האדם הוא מדברי תורה ועל כן גם זה דברי תורה, ובבת קול (ק' ריש עמוד א') והודעת להם זה בית חייהם פירש"י אומנות שהאומנות חיותו של האדם, אם כן הוא ממש דברי תורה דלכן ציוה והודעת להם שזהו לימוד דברי תורה וכמו שאמרו חז"ל דגם בעולם הבא כל אחד נפנה אצל בני אומנותו ושם לא יהיה עוד דבר מענייני הגופני ועל כרחך הוא ניכר גם בחיות הנפש והנפש היא מעצמות השם יתברך ואם כן על כרחך יש בזה חיות ממש, וכן האבות רועי צאן ודאי היה בזה עבדות גדול, ובזוהר דחנוך תופר מנעלים ומייחד יחודים, ומצינו בגמרא הרבה אמרי אינשי מאחר שנכתבו בגמרא ודאי הם דברי תורה גמור, ובשלהי מ"ק((כ"ח ע"ב) מימרות דנשי דשכנציב [ושם היה שכיחי ליצים כדאיתא בפרק ערבי פסחים (קי"ב ע"ב) והיו רגילים בשיחות יפות לליצנות ויש מהם גם כן שייכות לדברי תורה לענין הספד ואבל דאז מסתלקות הליצנות בבית האבל] וכן איתא אף עם הארץ יש בו שיחה דברי תורה שהוא שורש נפשו וחיותו רק שהוא בעצמו אינו יודע כי הוא במחשכים עדיין ונקרא תורת ד' והרי זה אינו בתורת ד', אבל לעתיד שיקרא תורתו כי כולם ידעו שכל דבורי האדם ומעשיו הכל מהשם יתברך אז לא ילמדו כו' שיהיה בכל אחד דברי תורה [השייך לשורשו ומה שהוא למעלה ממדרגתו אי אפשר ללמדו כלל כמו שכתבתי במקום אחר]:

ולבירור דבר זה הוא הגלות כטעם לאתדכאה במה דחאבו ולהוסיף מחשכים על מחשכים מדה כנגד מדה לפי שהם לא הכירו כנ"ל, וכשהם גם בחשכת ליל כזה מכירים ורואים כמי שרואה מרחוק [כטעם מרחוק ד' נראה לי] אור גדול וכל זמן שאין זה מבורר עדיין היא אבידת הארץ, וזה לא ידעו חכמים ונביאים כי באמת דבר זה מוכרח כנ"ל וכל החכמים ונביאים מזהירים על היגיעה והשתדלות שהוא התחילה כנ"ל וכל התורה מליאה מזה, וזה באמת ב' הפכים בנושא אחד כמו שכתבתי לעיל ואינו מושג לשכל אדם כלל רק הקב"ה בעצמו יוכל לומר זה שהעיקר היגיעה ומכל מקום מגיע עונש על זה והעיקר המציאה שהכל מהשם יתברך ומכל מקום היגיעה מוכרחת היא וגם בשבילה מחבבה וקראה בתי כנ"ל ואחר כך אחותי רצה לומר שמכירים שהכל מהשם יתברך ואז היא תורתו והיא אחות לתורת ד' היינו שדבורי תורה הוא גם כן נובלות חכמה שלמעלה כמו תורת ד' כי מחשבתו דבוקה במחשבה העליונה ודבורו יוצא משם, ואחר כך קראה אמי היינו כמו שאמרו חז"ל הקב"ה יושב ושונה כנגדו, ובפרק קמא דגיטין (ו' ע"ב) גבי ר' אביתר דהקב"ה יושב ושונה בשעת מעשה מה שהחכמים לומדים למטה, כי הנה האדם יש לקולו בת קול כמו שאמרו חז"ל (שמות רבה פכ"ט) וקלא דאורייתא וצלותא סלקא לעילא ובקעא רקיעין כדאיתא בפרשת שלח שם, ובמקום שמגיע שם מוליד קול החוזר,

והקלא דהדרא דתפילה הוא כענין שאמרו בתענית ובהפועלים אמר משיב הרוח נשיב זיקא מוריד הגשם אתא מיטרא זהו הקלא דהדרא מתפילתו, והבת קול שיצא מפי השם יתברך גם כן ודבורו של השם יתברך הוא כמעשה כמו שכתוב בפרק כל כתבי((קי"ט רע"ב) ותיכף נשיב זיקא ואתא מיטרא על ידי הבת קול דהשם יתברך וכן מ"ש (ברכות ז' ע"א) מנין שהקב"ה מתפלל, היינו בתפלתם של ישראל מולידים קול החוזר למעלה וכמו שכתוב בריש ברכות בת קול שמנהמת כיונה ושלשה פעמים ביום והיינו משלשה תפילות שבכל יום דישראל נולד בת קול מקולן של ישראל ולכך מנהמת כיונה דכנסת ישראל ליונה אמתילא (שבת מ"ט ע"א):

וידוע קול החוזר הוא מתדמה לקול המדבר [ומכל מקום הוא משתנה כפי המקבל ולכך הוא בשינוי לשון], וקלא דהדרא דאורייתא הוא שהקב"ה שונה כנגדו וזהו רק בלילה כמו שדרשוהו מבלילה שירה עמי, כי בסוף פרק קמא דיומא בגמרא דקולות שמסוף עולם עד סופו נזכר מקודם שני קולות דכהן גדול ודגביני כרוז יעו"ש כל הגמרא, ופירושו כי כלל קולות דעבדות ד' הם קול תורה וקול תפילה שהם עורו ישנים שזהו התורה המעוררת האדם ואחר כך הצעקה דאנא ד' [וכהן גדול הוא השליח ציבור של כל ישראל וגם כן הוא השליח בית דין והשמש של כל ישראל מצד הבית דין והסנהדרין ראשי העם שעליהם לעורר העם] וזהו ביום כשכבר התעורר משנתו ומכיר את השם יתברך והוא מתפשט עד עשרה פרסאות, רצה לומר בכל המדרגות מראש עד סוף כי תפילה שייך לכל, וקול תורה דעורו ישינים הוא רק בלילה בשעת שינה שאז צריך לעורר, וגם נשמע רק שלשה פעמים הם נגד ג' ראשים [שהם שלשה מדרגות דאנשי המעמד שהיו מראשי העם והתלמידי חכמים כהנים לוים וישראלים] לבד דדי ההתעוררות בראש לבד וזה משובח דקול הצעקה דאנא ד' מתגבר יותר שהוא הצעקה מצד החסרון, וזהו אף על גב דאיכא חולשי דיומא ומכל מקום מצד זה הוא התגברות הקול כשמכיר חסרונו, [ולכך התפלה רק ביום כמו שכתוב((ברכות כ"א ע"ב) ולואי שיתפלל כל היום כולו, ותפילת ערבית רשות וגבי תורה אמרו (שמות רבה פמ"ז) אין רנה של תורה אלא בלילה, ובאמת יום ולילה הם תורה ותפילה כנודע וצריך דייקא להפך הסדר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום ומכל מקום הא בלא הא לא סגי כמו שכתוב בשלהי נידה, וזה סוד קריאת שמע ותפילה הסמוכים ביום ולילה דקריאת שמע היינו דברי תורה כמו שכתוב במנחות (צ"ט ב') אפילו כו' והוא לעורר עצמו כטעם שמע ישראל כו', וצריך להשמיע לאזניו שזהו הקריאת שמע שיתעורר וישמע דבר זה ואז אחר כך הק"ד ממנו בעצמו על קול הקריאת שמע הוא קול התפילה הבאה אחר כך הנולדות מן הקריאת שמע, שכפי

קול הקריאת שמע כך הוא קול התפילה שאחר כך כפי התעוררותו ושמיעותו הקריאת שמע, וכדש"ל דתורה שבעל פה היא קלא דהדרא מתורה שבכתב כך התפילה היא קלא דהדרא מן הקריאת שמע, כטעם ומתלמידי יותר מכולם (תענית ז' ע"א) ומנין לקחו התלמידים רק מה ששמעו ממנו וקולו הוליד בהם קול החוזר והוא חוזר ומוליד בו, וכך הקריאת שמע שמדבר לעצמו קולו מוליד קלא דהדרא דתפילה ומצד זה התפילה פחותה מן הקריאת שמע רק מכל מקום התפילה עצמה גדולה מן הקריאת שמע שהוא כעומד לפני המלך מה שאין כן קריאת שמע, והיינו כמו שכתבתי לעיל בענין תורה שבעל פה ותורה שבכתב, [ויוכל להוליד תולדה גדולה מן האב כטעם יבעליך בניך דלכן דרשו שם בנדרים מולא הלכו בה שלא ברכו בתורה תחילה כענין דרך גבר בעלמה], ולפי שקול דאנא ד' משובח טפי שעובר כל העשרה מדרגות לכך תפילה בלחש שאין צריך התגברות הקול כי דבוק בכל העשרה מדרגות ובהנעת שפתיים לבד דבוק בכולם ואין כאן מקום להאריך עוד]:

והנה זהו אחר כך דמתחילה הוא רק במדרגת אחות כמו שכתוב בתיקונים תיקון י' דאורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא ודחילו ורחימו הם הנסתרות במוח ולב יעו"ש, ועע"ש דעוף השמים יוליך כו' זה נשר שהוא הכתר יעו"ש פירושו [הם השלשה פעמים שהיה נשמע קול דגביני כרוז] פירוש כי חכמה ובינה שניהם נמשכים מן השורש הנעלם הנקרא הוא ולכך גם החכמה נקרא היא וכמו שכתבתי לעיל דדבוקה באין, וכן הבינה היא עלמא דאתי כידוע בזוהר שנקרא יום ההוא כי שניהם מן הנסתרות, והגם שלאדם עצמו על כל פנים נגלה מכל מקום אינו יכול לירד לעומקן כי דבוקים בשורש הנעלם, ותורה ומצות הם ב' כוחות הנגלות שהם ו"ה דשם ע"ש בתיקונים, ושם עיקר עבודת האדם ומי שהוא כל ימיו עוסק רק בתורה ומצוות הרי הוא צ"ג בעולם הזה שהוא בעולם העשיה [וגם ביצירה כידוע דשם מקנן ו' דשם ונפשות הת"ח משם], אך מכל מקום כל זמן שהנסתרות לא נתבררו שהם גם כן רק בלתי לד' לבדו שהם הדחילו ורחימו שכל האהבות והתשוקות הנמשכות מן המוח אינם להשיג חמדות עולם הזה בשפע או להתחכם בחכמת עולם הזה רק לדעת ד' וכן כל מיני יראות הנמשכים מן הלב הם רק מפני ד' אינו נכנס עדיין בגן עדן העליון ששם הלבושים רק מן הנסתרות כמו שכתבתי לעיל מהזוהר ויקהל דלשם לא פרחא התורה ומצוות דמעשה שהוא למעלה מן עולם העשיה והדבור, ואי אפשר המעשים והדבורים הגופנים להגיע לשם רק על ידי הגדפין דדחילו ורחימו שיש להם שייכות לשם ובכחם מעלים ומרכיבים גם המעשים והדבורים על ההוא נשרא רצה לומר השורש הנעלם [הנקרא מזלא ע"ש בזוהר פירוש כמו שכתוב

בריש בת קול אדם אית ליה מזלא פירש"י (שבת נ"ג ע"ב) מלאך המליץ, רצה לומר שורשו הנעלם אשר משם נמשך כולו ובשם תליא בני חיי ומזונא שהם שלש כחות כלליות שבנפש בנר"נ הם רק תלוים שם ולא בזכותא ובמעשים כנ"ל דעיקר לתקן השורש עד שיהיה דבוק גם בנסתרותיו לד'], ואז נקרא הגיע לפרשת דרכים בסוטה((כ"א א') שגם אחר המצות והתורה שניצול מנזקים גופנים וגם מנזקים רוחניים דעבירות, מכל מקום אינו יודע באיזה דרך מהלך אם יוכל להגיע למחוז חפצו שהוא המקום שנלקח משם מעצמות השם יתברך להיות פורח לשם, כי הנסתרות הלוא המה נסתרות אף מאדם עצמו כנ"ל ואין מבוררים עד שמגיע לפרשת דרכים:

וחד אמר יום המיתה פירוש דמי שרוצה בכל מיני השתדלות דמחשבה דיבור ומעשה שבכחו [דזה נקרא תלמיד חכם יעו"ש בתוס' דסתם תלמיד חכם כו' ע"ש] להגיע למחוז חפצו אי אפשר שהקב"ה לא יסייעהו לבוא לפרשת דרכים וביום המיתה בטוח שודאי הגיע דאי לאו הכי לא היה הקב"ה מסלקו מן העולם עדיין, וחד אמר וירא חטא פירוש דחילו שמלב דשם יש השגה והרגשה לאדם יותר ובמוח כמו שכתבתי לעיל כמה פעמים, ומוחא ולבא הן תרין רעין דלא מתפרשין כאשר היראה שבלב בשלימות גם הגדפא הב' ודאי בשלימות, וחד אמר דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא פירוש כענין התוקף של רבי יהושע (ב"מ נ"ט ע"ב) שאמר אין משגיחין בבת קול שידע שחכמתו נמשכת ממקום הנקרא למעלה מן השמים, כי יש כמה מחשבות כמו שכתוב בתיקונים סוף תיקון י"ט דגם במדרגה התחתונה יש מחשבה כידוע דמחשבה דיבור ומעשה הגם שהם בכלל נפש רוח ונשמה מכל מקום הם כולם בנפש [שהמלכות נקרא מעשה ונקרא דבור כידוע וגם מחשבה כנ"ל] גם כן, ויש מחשבה עילאה שבחכמה ויש גם כן לעילא לעילא מחשבה, פירוש בשורש הנעלם, והמחשבה התחתונה היא כח המחשב ומהרהר תמיד שאינו פוסק גם בחלום שישנו בעמי הארץ וגם בבהמות כידוע, וכאשר משעבדה להשם יתברך שלא יחשוב רק מה שהוא רצון השם יתברך אז היא נקרא שכינתא תתאה וכל מחשבותיו הם רק כטעם אחורי מחשבה העליונה כמו שכתבתי לעיל. ומצד הזה הוא למטה ממדריגת שמים כנ"ל אבל כשמשעבד גם חכמתו להשם יתברך פירוש שכל התחכמותו והמציאות מחשבות הוא רק להשם יתברך, כי המחשבה התחתונה היא מעצמה שאינו פנוי רגע אחת בלא מחשבה, והחכמה היא שמתחכם וממציא מחשבה שלכך נקרא יש מאין [וכטעם אבא יסד ברתא שאחר כך כל המחשבה התחתונה הולכת על הולדה זה שבמוח] וזהו תלוי באהבתו בדבר שהוא אוהב בה מתחכם וממציא מחשבות, וכשמשעבד גם זה להשם יתברך אז גם המוח מבורר שהוא הגדפא הב' אך

דבר זה אי אפשר לאדם להכיר כלל מרוב העלמו ודבוקו באין ממש וכנז"ל, והיינו כי מי יודע איזה מחשבה דלגרמיה טמונה בהתחכמות זו הגם שהיא בתורה ומצוות, כי על מחשבה דיבור ומעשה הנגלים כשאדם בא להגדיר עצמו הוא מצד איזה טעם ורוח טהרה נתעורר בו, והראשון הוא מצד היראת חטא שבלב וגם על זה יוכל עדיין לעמוד מאין נולד לו יראת חטא זה אם הוא רק ירא מד' או נתכוין לגרמיה, [שזה נקרא שלא לשמה ולא פרחא לעילא]. כי הלב נמשך מן המוח והוא עדיין בגדר הישות וידע מצד איזה אהבה וחשק והתחכמות נמשך לו יראה זו, אבל כשירצה לעמוד על בירורה של ההתחכמות אם היא רק לד' זה אי אפשר ביד האדם שהרי לידתה היא מאין, רצה לומר מן השורש הנעלם שנופל במוחו מחשבה ואהבה זו, וכידוע דאין טעם לאהבה ומחשבה שזה אוהב להתחכם וללמוד כך ואוהב אדם זה ואוהב דבר זה וכיוצא, והמקום שלא יוכל לעמוד מאין נולד לו זה נקרא מחשבה שבמוח כי על כל פנים ידע רצון זה נולד לו מפני זה וזה מפני זה, ועד שמגיע לראשית הגלוי שהיא החכמה עליונה שבמוחו מאין נולדה אם היא מצד קדושה ורצון השם יתברך אם לאו, זה אי אפשר להתברר לאדם עצמו כלל, ולכך הראשון תפס הבירור דפ' דרכים מצד התורה ומצות הנגלות עצמם כי סבור שגם הלב אי אפשר לברר להיותו מן הנסתרות וכנ"ל, וכטעם עקוב הלב מכל רק בירורו יום המיתה שראה שהתחזק בנגלות כל ימיו ולא עבר מסתמא גם הנסתרות מבוררין, כי עיקר החשש דנסתרות לפי שהם מולידים בהכרח שינוי גם בנגלות וכמו שכתבתי לעיל כמה פעמים, ומאחר שלא הולידו השתנות בכל מדת ימיו [שהוא השיעור המוגבל לכח התפשטות חיות האדם זה וכדאיתא בזוהר ויחי' רכ"ד א' דהם הלבושין ראשונים שהיה לאדם, פירוש שגם שלא היה מיתה מכל מקום מדת ימיו היו מלבוש להתפשטות חיותו ואחר כך היה נשאר חיות זה לנצח וכטעם מי שלא נבנה בית המקדש בימיו (ירושלמי ריש יומא) וכל מי שיש בו דיעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו (ברכות ל"ג ע"א) ואין כאן מקומו] הם מעידים על הנסתרות, והשני אמר הבירור מן הלב [והוא רב נחמן בר יצחק ולטעמיה אזיל בשלהי סוטה דאמר לא תיתני ירא חטא דאיכא אנא שהוא היה יודע בעצמו שיוכל להיות מבורר בזה] והג' אמר הבירור מן המוח ואף על פי שזה אי אפשר יש סימן לזה דסלקא ליה כו', פירוש הלכה הוא רק במעשה לשון הילוך זה הדרך ילכו בה שכל התחכמותו בענין איך להגיע לאמיתות ידיעת מציאות השם יתברך בכל מיני ברואי מעלה ומטה והתייחדותו בהם, שזה כללות כל ההתחכמות וכל התורה שבכתב ושבעל פה כאשר יוצא הדבר לפועל במעשה הנמשכת מצד התחכמות זה מעשה רצויה להשם יתברך:

ודבר זה הוא רק סייעתא דשמיא שזהו סוף ותכלית הניצוח דיצר שאז"ל((קידושין ל' ע"ב) אלמלא הקב"ה עוזרו כו' כי זהו לברר השורש הנעלם שבחכמתו. ושם הוא עיקר ושורש עטיו של נחש כנ"ל שאי אפשר כלל בהשתדלות האדם להגיע לזה כי הוא למעלה מהשגתו, כנ"ל ולכך אין ביד האדם וברצונו לדבר זה להתייגע ולמצוא שיהיה תורתו וחכמתו הכל מפולשת מעבר לעבר מראשית המחשבה עד סוף המעשה, שגם שבחכמה ידע איך ומה להתנהג כשיגיע להוציא לפועל לא יעלה בידו כפי השגתו בחכמתו, ולדבר זה אין שום חכמה עצה ותבונה רק סייעתא דשמיא ולבקש רחמי שמים שיהיה בעזרו שעל זה אמרו בפרק קמא דמגילה גבי יגעת ומצאת הני מילי לחדודי אבל לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא. פירוש לחדודי הם כל התשעה מדריגות עד החכמה שבמוח ממטה למעלה עד שם הוא הישות ומגיע השתדלות אדם, אבל לאוקמי גירסא הוא התדבקות החכמה בשורש הנעלם שעל ידי זה יוכל לחזור ולהתפשט כטעם נעוץ סופה בתחילתה ולשוב ממעלה למטה עד שיהיה מפולשת מעבר לעבר שזהו רק על ידי השורש הנעלם ששם באותה תחילת המחשבה היא דבוקה ונעוצה סוף המעשה והיא נמשכת רק ממנה. וזה נקרא לאוקמי שנשאר לימודו אצלו דבר המתקיים ויתד שלא תמוט מאחר שכבר מפולש מעבר לעבר אין באפשרות כלל לזוז ממנו, וזה נקרא שמעתתא אליבא דהלכתא פירוש התדבקות החכמה עם המעשה [כמו ששמעתי פירושו אליבא בכל מקום רק על לב. ורצה לומר עם לב ושורש המעשה] שהוא השורש הנעלם כנ"ל. והכל אחד אוקמי גירסא עם אליבא דהלכתא וכמו שכתוב בריש פרק כיצד מערבין גבי בני יהודא ובני גליל [ובמקום אחר נתבאר כי גליל הוא מקום מלכות עשרת השבטים ובכל מקום יהודא וגליל היינו שורש משיח בן דוד ומשיח בן יוסף שאלו נתקיימו תורתן ואלו לא. כטעם מיתת משיח בן יוסף וכמו שכתוב ובשבט אפרים לא בחר שהוא מלכות רק לפי שעה ולא שיהיה כך קבוע וקיימא וכל הנפשות שהם מחלק זה הם נקראים בני גליל ובפועל גם כן היו דרים אז בארץ הגליל כי נתאחזו בבית שני כל אחד בחלקו השייך לו. וזה שכתב דלא דייקא לישנא כמו שכתוב כמה פעמים כי זה עיקר עסק משיח בן דוד בתיקון ברית הלשון. ושלא למדו מרב אחד כידוע שכל בית יהודא היה רק מזרע דוד מלך מה שאין כן אצל עשרת השבטים לא היה משתלשל לעולם מירבעם, וכמו שכתבתי במקום אחר כידוע דקודם התיקון הגמור הוא ההתנשאות דאנא אמלוך שעל ידי זה הוא השבירה והביטול שאי אפשר להתקיים כידוע וכמו שאמרו חז"ל בפרק חלק גסות הרוח שהיה בירבעם טורדתו מן העולם. דזהו עיקר דירבעם שהוא ממלכין דמיתו ונתבטלו ומצידם הוא הרבוי שכל אחד אומר אנא אמלוך והם בכלל שבע בן דוד שאמרו חז"ל

שעבד עבודה זרה שקראו לכל מלך בזמנו בן דוד כי היו כולם ראשי סנהדראות [והיו להם מלכות שנקרא בן דוד כידוע בסוד וד' הוא ובית דינו] וחכמים גדולים רק העבודה זרה דירבעם שהוא מצד הכבוד [וכל דבר נידון אחר עיקרו] וכמו שכתבתי במקום אחר שהוא עמודא דאמצעיתא דרע בין עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים הוא עבודה זרה. ובין קנאה תאוה וכבוד הוא כבוד כי זה נמשך מזה, ועמודא דאמצעיתא נקרא מלך וראוי לכבוד רק שלא היה במקום מלכות דהיינו בירושלים ושם הוא נחלת יהודא ושם הוא מקום הקבוע וקיים ואין כאן מקום להאריך עוד] דבני גליל לא גלו מסכת לא נתקיימה תורתן וכן שאול נאמר בו כל אשר יפנה ירשיע ובני יהודא גלו מסכת נתקיימה וכן דוד נאמר יראיך יראוני וישמחו ע"ש. ובפרק חלק (צ"ג ע"ב) אמרו וד' עמו שהלכה כמותו בכל מקום מיד נתקנא שאול מלתא דבדידיה לא הוה דכתיב גביה בכל אשר יפנה ירשיע, הרי דכונת מקרא זה לענין שאין הלכה כמותו ולעניין דלא נתקיימה תורתו. והיינו דהכל אחד כי הקיום הוא רק כשהלכה כמותו שאז היתה מלכות שאול קיימת לעד. ופירוש ירשיע שנאמר בכתוב במלחמות הגוים שהיה מנצחם ומחייבם. ובודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו גם בהך דגבור ואיש מלחמה דדוד שם כי כל מלחמותיהם היה רק על פי ד' והצלחת ד' ולא בגבורה טבעית וכמפורש בכתוב כמה פעמים שאמר עמנו ד' ושד' נלחם להם. והמבין יבין כי דבר שנכתב בכתוב אינו מן השפה ולחוץ רק שהיה זה ממש עסק מלחמתם על פי ד' ממש. כי היו מתכוונים רק להגדיל כבוד שמים ושיודו הכל כי אין בלתו:

ובירורין אלו הוא רק על פי התייגעות איש הישראלי בדברי תורה ועבודה שבלב ומוח כטעם בחכמה אתברירו וכנודע, וזהו שנדרש בברכות ובמ"ק ובב"ק ובחלק ושאר דוכתי כל גבורת גבורי דוד על התחדשות דברי תורה, היינו כי זה היה כל עסקם רק דברי תורה, וכשנצחו איזה אומה לא היה רק הריגת הגופים אך שבירו אותו כח הרע, כי כמו שכל נפש מישראל הוא כח פרטי בטובה וקדושה כך זה לעומת זה כל נפש פרטי דעכו"ם, וכפי החידושין דאורייתא והבירורין דכוחות הקדושה כך היו מנצחין לכחות הרע שלעומתם, וחשיב (שם בחלק) ששה מעלות כי הם ששה מדריגות כידוע דהמדריגה השביעית היא היציאה לפועל במעשה.

וגם שאול היה פועל במעשה ומנצח לגוים והיה לו גם כן החמשה מדריגות דגבורה רק הששית שהוא דבוק והתקשרות גמר הפעולה בכח המוציא לפועל, וזהו שהלכה כמותו היינו שהוא מפולש מעבר לעבר כנ"ל זהו רק על ידי שד' עמו בסייעתא דשמיא, וכמו שכתוב בפ"ב דיומא על דוד נגד שאול גברא דמריה סייעיין שעל זה אין שום פעולת

אדם מגיע לזה רק אלמלא הקב"ה עוזרו כו' להיות נתקיים בידו בקשר של קיימא, ושאול לא גלי מסכת, פירוש לא גילה במעשה הנגלית החכמה שבמוחו [ותלה זה בשאול כי באמת גם שאול היה כל חכמתו דבוק בשורש הנעלם למעלה ופרקא לעילא, רק מכל מקום לא נתברר זה למטה להיות נתגלה בפועל במעשה דאסיק אליבא דהלכתא, כי גם בזה יש נפשות חלוקות וכמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה פע"א) דשאול אחז פלך השתיקה וכל זרעו אחריו ואמרו (במדבר רבה פ"ד) דמעולם לא נראה בהם עקב כו', כי זהו מדריגתו ושורשו במקום הצניעות וההסתר ולכך לא גלי. והוא בכל זרעא דרחל שאמרו חז"ל (בראשית רבה שם) דאחזה פלך השתיקה כי היא עלמא דאתגליא כמו שכתוב בזוהר, והיינו דשם הצורך לשתיקה וצניעות והגדרות יתירות מה שאין כן לאה עלמא דאתכסיא אחזה פלך הודיה ואין כאן מקומו] ולכך בכל אשר יפנה ירשיע. פירוש יחייב העכו"ם אבל לא היה פועל הצלחה כמו דוד שכשהיה מנצח מלחמה אז היה מתגלה ומתפשט אור חכמתו לכל. שהיה הכל על ידי זה מכירים כבוד שמים ואז ממילא היה הפעולה רק הצלחה. כידוע שכאשר על ידי ניצוח הרע מתעלה ומתרומם כבוד שמים אז יש התעלות גם לעצם הרע כי נתעלה לשורשו ולמקורו שזהו מקור בריאת הרע בעולם כדי שינצחום ויגלה על ידי זה כבוד שמים. אבל אצל שאול נקרא רק ירשיע לרע כי לא גלו המסכתא שלו שהיה לו בעסק מלחמה זו, זה היה רק נודע לו ולא לשום אדם ולא פעל כלום בפועל במעשה בזה, ולכך לא סיפר בכתוב מכל תקפו וגבורות מלחמותיו באריכות כמו מדוד רק בקיצור. כי על כל פנים פעל בשורש הנעלם רק לא היו בגלוי לכל, ולכך לא נתקיימה כי הקיום רק על ידי ההתגלות בפועל שזהו מדת המלכות ומדת בריאת העולמות ועניינם, מה שאין כן בדוד דגלי בפועל כנ"ל נאמר יראיך יראוני כמו שאמרו חז"ל (קה"ר פ"ט א') על פסוק טוב תואר שכל מי שרואהו נזכר לתלמודו. כידוע שדוד המלך ע"ה הוא ראש לבעלי רוח הקודש [שהוא מדרגה הנזכרת כמו שכתבתי לעיל]:

ורואהו פירוש משיגו וכענין שכתבו הקדמונים על משה שפיר קאמרית (שבת ק"א ע"ב) שכאשר אדם מחדש דברי תורה נדבק בשורש משה, כך שנדבק בשורש דוד ורואהו אז נזכר לתלמידו כידוע שעיקר מה שאינו יכול להוציא מכח לפועל היא השכחה שמה שבשעת מעשה אין מחשבותיו ורצונותיו דבוקים כל כך בהשם יתברך הוא מצד כח המשכח שמעמיס עליו היצר שזהו כל עיקר כח היצר אצל השלימים להשכיחם ברגע שיוכל מהתקשרותם להשם יתברך. [ודבר זה נעשה על ידי משה בשבירת הלוחות כמו שאמרו חז"ל (עירובין נ"ד ע"א) אלמלא נשתברו כו' כי הוא מצד מדרגתו שהוא מניצוח דיצר לאכפיא ועדיין שורשו לא נתקן, ומצד אותו שורש הוא השכחה הנמשך לאדם

שכמו שהחכמה נמשך מן השורש הנעלם וכח הזוכר שבמוח כך לעומתו כח המשכח נמשך מן שורש הנעלם דרע כידוע דשלשה מדות חכמה בינה דעת הם תלת מוחין שבמוח. וידוע בחכמת הטבע כי ארבעה חדרים יש במוח והשלשה מהם כח הזוכר וכח השכל והשופט על כל דבר וכח ההרגשה. והם חכמה בינה דעת חכמה מה שיקבל מאחרים ובינה מעצמו דבר מתוך דבר ודעת רוח הקודש כנודע. והד' הוא הדמיון והוא הקוף המתדמה לבני אדם. והם בקדושה נגד שלשה אבהן ודוד המלך ע"ה רגל רביעי ואין כאן מקומו ביאורם. ועל כל פנים עיקר החכמה הוא כח הזוכר והפכו השכחה נמשך מצד שורש הנעלם שעדיין לא נתקן, ואז"ל (שבת פ"ז ע"א) דאמר לו יישר כחך ששברת כי באמת גם שברי לוחות מונחין בארון וכמו שאמרו חז"ל((ברכות ח' ע"ב) הזהרו בזקן ששכח כו' כי שניהם שוים בקדושתן רק שמצד הנגלה זה נשבר וזה שלם. אבל מקומם שוה ממש בארון וכן שאול לא נגרע ממדריגתו דבר נגד דוד וכמו שאמרו חז"ל (מו"ק ט"ז ע"ב) שאמר לו אלמלא אתה כו'. פירוש אתה רצה לומר גוף שורש נפשו ודוד ושאול הוא שם התואר להשתדלותם. ובהשתדלות ונקיון כחותיהם בניצוח החויא מצד היגיעה היה שאול כבן שנה שלא טעם טעם חטא כלל. רק שלא תיקן השורש הנעלם ומצד זה הגיע לו עונשו שהוא ממש כענין שבירת הלוחות [וכך המשילו רז"ל (שבת ק"ה ע"ב) כל אדם שמת כספר תורה שנשרף, ושריפת התורה היא ענין אחד עם שבירת הלוחות דלכן נעשו ביום אחד כמו שכתוב במשנה פ"ד דתענית. ודבר זה יתוקן לגמרי רק לעתיד על ידי דרגא דדוד שנאמר בו חיים שאל נתת לו] ומכל מקום אז"ל (ר"ה י"ח רע"ב) בזמן שיש שלום הוא י"ז בתמוז שהוא יום שבירת הלוחות לששון ולשמחה, כטעם והנה טוב מאוד זה יצר רע שנעשה מזה יום טוב כידוע בסוד הסעודה דלויתן ושור הבר שהם שחיטת היצר רע דלעתיד [כנודע דלויתן הוא יסוד ובהמות בהררי אלף נוקבא ושם הוא קלקול דיצר רע כנזכר לעיל] והם שני היצרים הנזכר לעיל ברית המעור לצ"ג שומר הברית וזהו הלויתן והוא בי"ז בתמוז. וברית הלשון הוא בהמות בהררי אלף בתשעה באב שאז נגזרה על כניסת הארץ שהוא הנוקבא וזהו על ידי הלשון כנ"ל ואין כאן מקום להאריך. אבל על כל פנים יהיה דייקא יום טוב כי באמת העגמת נפש הוא רק בשעת מעשה אבל אחר הניצוח הרי אדרבה על ידי זה הוא ישרות כח והתחזקות כח אמיץ כזה שגם בהעלם ושכחה עם כל זה הוא חוזר ונזכר ולא נפל חס ושלום לגמרי. אלא שבעולם הזה עדיין אינו מבורר עד עת שיקוים מ"ש שיחובר עצם על עצמיה אז יחוברו גם הלוחות הנשברות ויתברר כי לא היה שכחה כלל, אבל בעולם הזה אין מגיע על זה רק יישר כח מהשם יתברך ואין כאן מקום להאריך עוד]:

והרואה דוד המלך ע"ה ומשיגו וכן בחייו ראיית פניו הגופנים כטעם האי דמחדדנא דחזיתיה לרבי מאיר (עירובין י"ג ב') אסתכלו לפומיה שנאמר והיו עיניך רואות וגו' וכמו שכתבתי בזה במקום אחר כי עיקר הנפש היא בפנים כטעם אין פרצופיהם דומין זה לזה (סנהדרין ל"ח ע"א) מצד חלוקת הנפשות ואין ניכר החילוק בכל הגוף והוא לבוש לנפש. והמשכילים יבינו מן הלבוש הפנימיות כידוע בזוהר על פסוק ואתה תחזה. ומי שמזכך גם הלבוש זוכה לקירון עור פנים דמשה כל חד לפום דרגא דיליה ואין כאן מקומו ביאורו. אבל הכלל כי בלבוש גנוז כח הנפש וגם יש הבלא דגרמא המחובר עם הלבוש ממש כנ"ל. ולכך אסור להסתכל בפני אדם רשע (מגילה כ"ח ע"א) כי יש כח להבלא דגרמי שלו להתחבר שכך הוא גדול כח הראיתא שכמו שבכחו לפעול באחר. כידוע בגמרא ובקדמונים מענין עין רעה ועין טובה. כך יש לו כח המקבל גם כן [כידוע דעין נמשל ליסוד בין דדכורא בין דנקיבא בריש פרק כל היד ובפרק יוצא דופן ובפרק האשה] להמשיך אליו על ידי העין רואה ולב חומד ההבלא דגרמי שלו בין לטוב בין להיפך. הרואה דוד פועל כחו והבלא דגרמי שלו [שזהו כל מדרגת הראיתא לחכמי ישראל הראוים לכך לראות נפשות הקדמונים שהוא ההתדבקות בשורש כחו כמו שכתבתי לעיל. והרואה דוד יודע שהוא בשלימות הראוי כי הוא תכלית השלימות של כל ישראל. ואמנם יש רואה פניו בחלום פירוש מצד כח הדמיון שהוא כח הד' המתדמה כקוף בפני אדם לאמת כנזכר לעיל. ומכל מקום גם כן אשרי מי שראה כו' כי זהו דרגא דיליה להיות הדמיון גם כן אמת ואין כאן מקומו] להיות זוכר תלמודו ולאוקמי גירסא. ואז ישמחו שזהו תכלית השמחה וכמו שכתבתי לעיל דעיקר החיות השמחה שהוא בילוע המות שעיקרו מצד השכחה כנזכר לעיל:

ומדרגה זו דמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא אז הוא על פרשת דרכים שדבוק בשורש הנשר שעל ידו פרחא לעילא ונעשה בתורת אמך על ידי הבת קול בשם. כטעם הקב"ה גוזר וצדיק מבטל (מו"ק ט"ו ע"א) משום ותגזור אומר ויקם לך בין בתפילה אמר משיב הרוח נשיב זיקא כו' ובין בתורה כל חכמתו הוא עובר תיכף מעבר לעבר עד סוף המעשה על ידי הסייעתא דשמיא שיורד מלמעלה תיכף. ושלימות זו המדרגה עדיין לא הגיע לה אדם בתכליתה שאף דוד המלך ע"ה נאמר בחייך איני מודיע כו'. רק משה רבינו ע"ה כל שמועותיו סלקא אליבא דהלכתא שאין כמותו רק באמת אינן שמועותיו כלל רק דבר ד'. כי הוא מדה אחרת היה בו שהיה מדרגא דשמים ממש נבדל ומופרש מכל תאות עולם הזה וחמדות הגוף לגמרי ולא פעל שום דבר לצרכי גופו רק מה שהשם יתברך ציוה לפעול. ולא עשה מעצמו כלום שום דבר אף מצרכי גופו עד שהיה הקול דהשם יתברך

נוכח עיניו והמצוה את זה תעשה וכל מעשיו היה רק מצות [כענין שמאי הזקן שהיה אוכל כל ימיו לכבוד שבת שאז"ל והלל מדה אחרת היתה לו כדאיתא שם בביצה (ט"ז ע"א) ובויקרא רבה (פרשה ל"ד) דהנאותיו לגוף היה דאזיל למגמול חסד עם הדא עלובתא ואם כן עשה לה כל מיני טובות והנאות כמו לאדם אחר וזהו דרגא דדוד] השם יתברך. ולכך נאמר בו לא ידע איש את קבורתו כי מצד ידיעה אנושיות לא נודע שייכות שלו עם הארץ [שהוא דרגא דדוד כנודע] שלא היה בו רק השורש הנעלם שלא נתקן עדיין מדרגתו כנזכר לעיל וזה נעלם מעיני בני אדם לגמרי. [רק נודע שהיא מול בית פעור ובנחלת בני גד וכמו שכתבתי לעיל בזה] שגם חטאו לא היה בתאוה ארצית כלל רק אדרבה בהיפך מזה כנ"ל דההכאה על הצור הוא יסורין. כי גם מה שביקש לכנס לארץ אז"ל לא לאכול מפריה כו' רק לקיים מצות ע"ש בספרק קמא דסוטה. ולכך אז כשביקש לתקן השורש על דבר זה זה אי אפשר בלא דרך נחש עלי צור קודם הלידה שזה פעל בהכאה בצור דעורר זונא לזוניה וכמו שכתוב בזוהר כנ"ל בסוד ק"ד, והיינו כי ענין הסייעתא דשמיא כנ"ל שהוא סוד רוח הקודש הוא שורש דוד המלך ע"ה ראש בעלי רוח הקודש וגברא דמרא סייעיין. אבל אצל משה רבינו ע"ה לא שייך כלל זה כי הוא היה שמים ממש ולא שייך סייעתא דשמיא כי פעולתו היה להוריד השמים לארץ. שזהו ענין זיווגה בתחתונים הנזכר לעיל והוא היה כל נגלותיו מרכבה ממש להשם יתברך כאחד מצבא מרום שלא פעל שום דבר מכח עצמו שיהיה צריך לסייעתה לה. אבל דוד המלך ע"ה להיפך העלה הארץ לשמים לזווגה למעלה וזהו כל פעולתו שיהיה כל מעשיו שעושה מדעת עצמו ומרצונו שזהו הנקרא ארץ גם כן כמו שמים נמשך מעצמות השם יתברך. והיינו על ידי שעשה הנסתרות שלו מרכבה להשם יתברך שזהו רוח הקודש [שמצד זה גדול מנבואה כנזכר לעיל, אבל מצד הנגלות נבואה גדול וכנזכר לעיל]. וממילא הנגלות הנמשכות מן הנסתרות נמשכות מרצון השם יתברך כי דעת ורצון עצמו הוא דעת ורצון השם יתברך והנסתרות הם לד' אלקינו שאין יגיעת אדם מגעת שם לכך צריך סייעתא דשמיא שיהיה מסקנתם וסיומם במעשה ובנגלות כראוי:

והנה ודאי סייעתא זו גם כן במשפט הגם דעל זה לא שייך יגיעה שהוא כטעם בני חיי ומזונא לאו בזכותא תליא אלא במזלא (מו"ק כ"ח ע"א) שהוא ההוא נשרא כנזכר לעיל, [והם ג' כחות הנפש כנזכר לעיל הבנים מן המוח כידוע. והחיות בלב כמו שכתוב כי ממנו תוצאות חיים, ומזוני בכבד כי הדם הוא בנפש כח המגדל ומזין הגוף. וראשי תיבות שלהם מלך מדת דוד המלך ע"ה שהיה שלם בכולם שהובטח על שלשתם] ומכל מקום כל התורה מליאה בשכר המצות ובעונש העבירות ג' אלו. והיינו כמו שכתוב

שלהי שבת דעל ידי זכות משתנה המזל. וכמו שכתבתי לעיל דכפי פעולותיו כך הוא מטה שורש הנעלם ומכריעו. ואמנם פעמים דתרויהו צדיקים גמורים כמו שכתוב שם בשלהי מ"ק על זה דלאו בזכותא גבי רבה ורב חסדא. ובר"ה((י"ח ע"א) מפורש משום דרבה מבית עלי וע"ש בתוס', רק באמת זהו נקרא מזלא דשורשו הנעלם נמשך מן האבות גם שהוא לא פעל כלום. אך מכל מקום היה מועיל השתדלות כדאיתא בר"ה שם משום דלא עסק בגמילות חסדים ומכל מקום היה שוה לרב חסדא בהשתדלותו רק שהוא מצד מזליה היה צריך השתדלות יותר ולרב חסדא היה די בפחות. וזה שנאמר שם במועד קטן תיכף אחר כך אמר רבא הני תלת מילי בעאי כו' והם נגד בני חיי ומזוני והועיל על ב' מהם בתפלתו והם חכמה שבמוח ועושר בלב כמו שאמרו חז"ל בירושלמי (מס' תרומות)לבא בכיסא תליא. וענותנותא הוא נגד שורש הנעלם הנקרא אין כמו שכתבתי לעיל כמה פעמים ועל זה לא פעל כי הנה הוא ביקש של אחרים. וזה דבר נפלא אטו מגברא דלית ליה קא בעי היה לו לבקש סתם חכמה ועושר ועניוות. ואלו היה בחיים היה שייך על זה לכאורה לא תחמוד בית ריעך וגו'. אמנם ג' אלו דלאו בזכותא רק בסייעתא דשמיא ההשתדלות אדם לזה הוא רק בעי רחמי דרגא דדוד כטעם ואני תפילה. והנה כמה מדרגות דסייעתא דשמיא יש וכידוע מהאריז"ל בס' הגילגולים שער נבואה ובשער היחודים פ"ב במדרגות דרוח הקודש שהוא התחברות ההבל שקדם או שלו וזהו מדרגת דוד המלך ע"ה העליונה מכולם, או של צדיקים אחרים וזה מדרגת שלמה המלך ע"ה שהיו מהבל אביו מאחסנתא דאבוי ושאר בעלי רוח הקודש כולם. מה שאין כן נבואה הוא על ידי קול ודבור הקודם יעוש"ב וביאור זה שההבל הגם שהוא למטה מן הקול ודבור מכל מקום הם ממשיים. והוא במדרגת האין שאינו מהות נרגש כלל וכמו שכתבתי לעיל שעל ידי זה נבנה הגוף והוא במדרגת אין אל הגוף. ולכך ההבלא דגרמי היא סוד החלוקא דרבנן ומלבוש הנפש (ועיין בשער היחודים פ"ג) כי היא שורש הנעלם מן הגוף והוא למטה אף ממדרגת דבור שהוא המדרגה האחרונה בנחש כנודע. אך מכל מקום היא מדרגה היותר ראשונה כענין יחידה שבנפש דהיינו שהוא בגדר אין. כך זה ההבל רק שמאין זה נבנה הגוף ונבואה הוא מן השמים כנ"ל. מה שאין כן רוח הקודש בארץ כנ"ל. ודוד המלך ע"ה רבן של כל בעלי רוח הקודש (כמו שכתב האריז"ל שם) הוא ברזא דארץ ומלך הארץ יקרא. כי שמים וארץ הם גוף ונפש כנודע (סנהדרין צ"א ע"ב) ולכך יש ברוח הקודש נגד נבואה מעלה וחסרון כמו שכתבתי לעיל:

וביאור זה כי הנה הנבואה או רוח הקודש הוא רק על ידי זכות שקדם שיתגלה אליו אמיתות השם יתברך כי כל זכויות האדם שפועל הן במחשבתו ורצונו הן בדבור ומעשה

סלקין לעילא כ"א למקומו. כי משם לוקח כטעם חלק ד' עמו וכמו שאמרו חז"ל על פסוק ויפח באפיו כו' מאן דנפח מתוכו נפח. והנסתרות שהם תרי גדפין דההוא נשרא ודבוקים בו פרחין למקומן בעצמות השם יתברך מקום נסתר ונעלם מעין כל נביא וחוזה בעולם הזה [רק יפתח בעולם הבא שהוא יום ההוא] אבל הדבור ומעשה פרחין למקומן גם כן באותיות ו"ה דשם כנודע שהם הנגלות ובהם הוא הנבואה והיינו שעל ידי הכנתו והשתדלותו עכשיו זוכה שיתגלה לו. רצה לומר שיהיה הוא מרכבה לקול ודבור דהשם יתברך שיהיה מדבר מתוך גרונו [וכמו שכתב האריז"ל שם דאי אפשר לשום נבואה וקול ממשיי כי אם לצאת דרך ה' מוצאות הפה של האדם הגשמיי כטעם רוח ד' דבר בי דייקא ומלתו על לשוני. וכך שמעתי על הקול דמתן תורה ודברות ראשונות דמפי הגבורה שנפתחו מוצאות הפה דכל ישראל ודברו דברות אלו]. כי אותו הקול ודבור הקודם מאחר שעלה למקום שעלה נעשה ממשות השם יתברך, וע"ש בהאריז"ל קראו מלאך ולא ביאר החילוק בין נבואה למגידים. [כענין שהיה להבית יוסף דהוא מדרגה פחותה אף מרוח הקודש] כי באמת נבואה נקרא בכל מקום מעצמות השם יתברך אם לא במקום שנאמר מלאך ד'. והגם שהיה מלאך נקרא בכל מקום ד' ממש כי עצמות השם יתברך היה מלובש שם גם כן. וענין המגידים הוא על דרך הדיבוקים שהיא מנפשין דאזלין ערטילאין כך המגידים אלו ממלאכים ממצות [שלו דייקא] שהמלאך מדבר מתוך גרונו ויודע ונרגש היטב לכל כי אין הוא המדבר רק כח אחר המדבר מגרונו כי המלאך אין בו כח להיות עצמות האדם ממש, ולכך אין דבוריו מבוררים וכמ"ש האריז"ל. מה שאין כן הנביא אשר ידבר ולא יהיה נקרא נביא שקר כי מדבר בשם ד' ששם אין מקום לשקר כלל כי עצמות השם יתברך מתלבש בו ומדבר מגרונו. והשם יתברך שהוא מקור הכל ומקור הנפש גם כן הוא מתפשט בנפש כאחד עד שהוא מדבר ממש ככל אדם. שלכך אמרו למיכיהו שקר אתה דובר ולירמיהו ברוך בן נריה מסית אותך. ושמעתי כי ודאי החזיקו ירמיהו לנביא אמת שהרי שאלוהו רק ידעו שיש בנבואה טעות ודמיון המתדמה כאשר יש לו נגיעה לגרמיה. והיינו נגיעה דברוך בן נריה שלא היה חפץ שילכו למצרים כי היה רוצה להשיג נבואה וזה אי אפשר בחוץ לארץ ואם אין הנביא מסלק הנגיעה לגמרי אז מצד הנגיעה יוכל לדמות שהוא קול ד' ואינו, והיינו כי באמת הוא קול עצמו ממש רק שהוא משיג ויודע שהוא קול ד' המדבר מתוכו:

ואמנם אין השם יתברך שופע בחסד חנם שהרי כך יסד העולם שיהיה הכל כאלו באים בשכרן. וגם התגלות אלוקית זה אינו משפיע מעצמו רק כאשר קדם קול הדבור זה ועלה למעלה שהיה בדין שיטול שכרו להתדבק במקור חיות השם יתברך ואותו

ניצוץ מהשם יתברך הדבוק בקול ודבור זה הוא יכול להתגלות לאותו אדם ששייך לו. או לאדם אחר כשעשה איזה מצוה השייך לשורש זה וכמו שכתב האריז"ל שם וכל נבואה הוא בדכורא. פירוש מצד הקול הדבור שהוא עולה למעלה בעצמות השם יתברך שיש שם דכר ונוקבא, פירוש חומר וצורה גוף ונפש שהם איש ואשה כידוע גם כן בספרי מחקרים הקדמונים כי גוף ונפש הם איש ואשה. והגם שבכלל הם הקול הדבור זכר ונקיבה כנודע והיינו רוח ונפש מכל מקום הם גם כן נפש וגוף, כנודע זה כי הנוקבא היא גם כן מלבוש לדכורא ולכך רוח הקודש בנוקבא כי ההבל שהוא כח האין של הגוף שדבוק גם כן עם הדבור העולה בסוד מלבוש וחלוקא דרבנן הנזכר לעיל, והיינו כי הדבור יוצא רק מן הגוף ויש בו גם כן כח הגוף אלא שמכל מקום עיקר הפועל הוא הנפש וכמו שאמרו חז"ל בפרק חלק במשל דחיגר וסומא רק פועל דרך הגוף. וכבר נתבאר לעיל כי חבור הגוף בנפש הוא על ידי ההבלא דגרמי והבל הזה הוא העולה גם כן למעלה ודבק בשורשו שהוא האי"ן רק שהוא בנוקבא כי הוא אי"ן דגוף כנזכר לעיל, וכאשר מכין האדם ומשתדל להיות נסתרותיו דבוקים להשם יתברך הנה זה אי אפשר שהשם יתברך יאיר לו מצד הנסתרות, והגם שיהיה לו זכות בנסתרות מקודם מכל מקום אין יד האדם השגת שם להשיג משם כנזכר לעיל וכמו שכתוב בסוף תיקוני זוהר חדש כי במחשבה שם הידיעה ולא הבחירה. וא"כ אין שייך לומר בדין שיטול שכרו רק מצד הנסתרות שבגוף וההבלא דגרמי שזהו למטה מן הנגלות דנפש כנ"ל והגוף נעלמו הוא וגם הנפש מן הנגלות ומקום הבחירה ואדרבה בגוף מקום הבחירה היא רק בג"ר שבמוח ולב ולא בז' תחתונות דגמר הפעולה שעל זה אמרו רבותינו חז"ל בויי"ר פרשת כ"א י' בהמות נתתי לך שלשה ברשותך ושבעה אינם ברשותך. פירוש גוף ונפש הם אדם ובהמה כנודע [ועיין זוהר אמור צ"ו א' ב' וברע"מ צ"ז א' בסוד העומר שעורים. וע"ע בפרשת בלק קפ"ט א' והיינו כי מחמשה מיני דגן נזכר בכתוב בשבח הארץ רק ארץ חטה ושעורה והשאר נכללים בהם כי הם השורש מאכל דאדם ובהמה כי השעורים מאכל בהמה כדאיתא בפרשת בלק שם וברישפרק קמא דפסחים, ולכך אמרו בהרואה דשעורה רומז סרו עונותיו כי העונות מצד הגוף כדאיתא בפרק חלק והשעורה היא המבררת הגוף כמו שכתב הזוהר שם, והיינו דברורין דאותו משכא דחויא הוא דייקא על ידי מנחת שעורין שמקריב כל עיקר כח חיות הגוף להשם יתברך ועל ידי זה ערקא אשת זנונים מן ההוא משכא דחויא ואין כאן מקום להאריך] ועל סוף המעשה דגוף נאמר אין אדם בארץ [דייקא] אשר יעשה וגו' ובמעשה לפועל, וכמו שכתבתי במקום אחר שעל סוף המעשה נאמר אלמלא הקב"ה עוזרו כו' כי סוף מעשה נעוץ במחשבה תחילה דאין

מקום לבחירה שם רק דבג"ר דנפש שם אין הבחירה רק כולו טוב כטעם נשמה שנתת בי טהורה. ובשבעה תחתונות דגוף להיפך אדם אין צדיק כנ"ל. ועיקר השתדלות אדם רק בז' תחתונות מצד הנפש רצה לומר בהגדרת המעשים וכחות הפעולה מצד הנפש שבו. אבל מצד הגוף שהוא סוף היציאה לפועל זה אין בידו. ובנסתרות ההשתדלות מצד הגוף במחשבותיו ורצונו וכל נסתרותיו להיות בלתי לד' אבל מצד הנפש על זה נאמר ישת חושך סתרו. ובפרק ב' דחגיגה (י"ג ריש עמוד א') הא בבתי גוואי הא בבתי בראי, הפירוש כי סתרו נקרא בתי גוואי ודברי רש"י שם צ"ע וכן פירש"י בפרק קמא (ה' ע"ב) על הא בבתי גוואי כו' דמקום יש להקב"ה ומסתרים שמו כו'. היינו בתי גוואי שזהו הנסתרות הנקרא חושך ומחשכים לאדם שאין נגלים לו כנ"ל ושם הוא הבכיה על גאוותן של ישראל שנטלית שהוא מצד הנסתרות שאין מבוררים, שעל זה הוא כל הגלויות והעדר הגאות שהוא הנשיאות ראש דג' ראשונות שלא היה להם רק בימי שלמה שבימיו היה הנסתרות מבוררין שהרי כל מלכי ארץ הודו, וכמו שכתוב שלום ואמת יהיה בימיו מעין משיח שלא היה צריך למלחמות כלל רק בסוף ימיו הוקם לו שטן כי הראו לו שעדיין אין מבורר לגמרי. אבל אלו היו הנסתרות מבוררין לגמרי היה תכלית הנשיאות ראש לישראל. ולכך רק באותו מקום שיש להקב"ה פירוש כשהשם יתברך נכנס לנסתרות ומסתיר עצמו ואז החושך יכסה ארץ כטעם ישת חושך סתרו שם הבכיה מפני גוה. אבל בנגלות עוז וחדוה במקומו ונהורא עמיה שריא לעולם למי שבא להתקרב להשם יתברך בנגלות בהגדרת כחות הפעולה הולך ואור לו באור תורה ומצות שהם נקראים עוז. [כטעם ד' עוז לעמו יתן שנדרש על התורה שממנה התקיפות] וחדוה [כטעם עבדו ד' בשמחה] וכן נקרא אור ונר שזהו הנהורא:

ומהות הגוף והנפש מחוברים ממש ומורכבים זה בזה כמשל דחיגר וסומא עד שאי אפשר בכח אדם להבדילם. לכן יש לאדם השתדלות בכל עשרה כחותיו וגם הכל בידי שמים כל העשרה כחות. ופירוש חוץ מיראת שמים פירוש אותו הכל שבידי שמים מצד היראת שמים הוא הכל בידי אדם כי ז' תחתונות דנפש וג' ראשונות דגוף נקראים יראת שמים ששם היראה שמא אינו מבורר בשורשו לד' ממש. ולכן הוא הבחירה כי אלו היה מבורר שהכל בידי שמים הרי הוא מבורר בכל. רק באמת על ידי הערבוב דטוב ורע אם כן אין מבורר דשמא שורשו ברע. והבירורין הם רק בנסתרות דגוף ומשכא דחויא ובנגלות דנפש כי בכלל כל נגלה הוא מצד הגוף ונעלם מצד הנפש. ולכך הנגלות דנפש הרי הם מתלבשות ביותר בלבוש הגוף לכך צריכים גם כן בירורין ואמנם האדם עצמו אין מכיר בחיותו איזה כחות נמשכים מן המשכא דחויא ואיזה מן עצמות הנפש, רק

משה רבינו ע"ה דנקרא בעלה דמטרוניתא לא יגע בנסתרות רק בנגלות שמצד הנפש כי בנפש אין ההשתדלות אלא בז' תחתונות כנ"ל. ולכך לגבי משה יראה מלתא זוטרתא היא (ברכות ל"ג ע"ב) שהיה רק במדרגת התחתונות מה שאין כן מלך כיון שכורע שוב אינו זוקף (שם ל"ד רע"ב) מצד תוקף היראה שהיא אצלו בג' ראשונות דשם עסקו והשתדלותו. כידוע דדוד המלך ע"ה קרא עצמו בהמה כטעם ואני בהמות הייתי עמך, ונקרא גם כן דוד הקטן כמו שכתוב בפרק אלו טריפות (ס' ע"ב) דפני השור נתהפכו לפני אדם אפי זוטרי פירוש דשור הוא הראשונה מג' בהמות דברשותך שהוא בסוד השורש הנעלם שהוא ההבלא דגרמי שהוא מצד המוחין דקטנות כרובים כרביא. ובשם היה חטא ישראל בעגל שקלקלו השורש הנעלם כי באמת המעשה לפי דעתם וחכמתם היה נראה שעסק מצוה הוא לעשות להם אלהים וגו' כדי להמשיך יראה עליהם כמו שתרגם אונקלוס דחלן. רק שבקשו לזה פעולה גשמית ותמונה ממש שזהו מצד הגוף, ובקשו לעשות ממעלה מטה שהנסתרות והג' ראשונות ימשיכו יראה מצד גופנית ממש ומדרגה תחתונה. ולכך יחזקאל בקש רחמים דפני השור הוא קטיגוריה שגם שורש הנעלם שלהם הוא שור ממש אוכל עשב, פירוש גופני ובאמת האי"ן שבגוף צריך להיות לו דיבוק לנפש בסוד מוחין דקטנות. וזהו כרובים שהוא זנב לאריות ולא ראש לשועלים ודבוק לגוף בפני שור שמצד זה נמשך העון כנזכר לעיל. כי יש לאדם לעלות כחותיו למעלה ולעשות מגוף נפש ולא מנפש גוף, ומי שהוא ברזא דארץ כגון דוד המלך ע"ה כל עסקו היה בנסתרות וג' ראשונות לבררם ולהדביקם בג' ראשונות דנפש. כי הגוף מלבשת הנפש אבר באבר וכח בכח כידוע ומאן דאחיד בג' ראשונות בגוף אחיד גם כן בג' ראשונות שבנפש המלובש בהם. כידוע אין חילוק האוחז ביך המלך בין כשאוחזה כשהיא ערומה ובבשרו ממש בין כשאוחזה כשמלובשת בבית יד מכל מקום אחדן במלכא ממש, [וכן להיפך המבורר בז' תחתונות דנפש אחיד גם כן בז' תחתונות דגוף כי אי אפשר לזה בלא זה כנ"ל] ולכך המשיך רוח הקודש מחכמה עילאה וג' ראשונות דהשם יתברך על ידי הבל הגוף דסליק למעלה ונעשה ג' ראשונות דגוף שלו למעלה גם כן תקועים במקום הנקרא גוף ומלבושים לג' ראשונות דנפש דעצמות השם יתברך. ונמצא אחר כך שזכה שישפיע לו השם יתברך מצד זכיותיו להשיג מעצמות אמיתות אורו היה השגתו מצד הג' ראשונות. רק שהיה מצד התלבשות בגוף ולבוש שהוא ההבל הנזכר שהוא ההוא נשרא כנזכר לעיל שעליו היה רוכב שלמה המלך ע"ה כנזכר בסבא דמשפטים קי"ב ב'. דגדפא דימינא שהוא הרחימו שבמוח ותוקף חשקו היה על עמודא דאשא רשפי אש שלהבת"י דהתלהבותו לרצון השם יתברך.

וזהו להאיר לפניו הדרך כטעם ותורה אור כי החכמה מדרכת לאדם כטעם בהתהלכך תנחה. וגופא וגדפא שמאלא שהוא הדחילו דלב שאחריו נמשך כל הגוף כטעם ד' יראה ללבב וכמו שכתוב בפרק חלק גבי דואג ואחיתופל דרחמנא לבא בעי ולא החכמה. כי מצד המשכא דחויא עיקר ההשתדלות שהוא היראת שמים והדחילו הוא בלב ששם השכן היצר רע כמו שכתוב בפרק הרואה, והם על עמודא דעננא כטעם ישת חושך סתרו כי עקוב הלב מכל וגו'. והדרכתו הוא רק כאשר יממש העור באפילה למצוא במחשכים אור החכמה האמיתית המאיר לו, ושם הוא עיקר בתי גוואי ומקום המסתרים כמו שכתבתי. ולכך הוא מצד צפון שמיד שהיה קם בבוקר ומקבל עול מלכות שמים ראשונה לצד מזרח שהוא נגד גוף הנשר ואמיתות בהירות השם יתברך מצד השורש הנעלם ותמן חמי והשיג מה שהשיג ועדיין לא הגיע לגילוי. ואחר כך לצד דרום רצה לומר התגבר באהבה ששם קצת התגלות ויש מאין והשיג גם כן מה שהשיג ועדיין אינו בגילוי גמור עד שפנה אחר כך לתוקף היראה ותמן מאיר עינוהי מצד גודל הבושה מהשם יתברך שזהו עיקר היראה כדאיתא בנדרים (כ' ע"א) וזקיף רישיה. וזקיף ראשו כטעם ד' זוקף כפופים שאז"ל בברכות (י"ב סע"א). כי כשהשלים כל הג' ראשונות תיכף זקיף ג' ראשונות דיליה שהשם יתברך האיר לו בההוא הבלא הנזכר בפרשת בא ל"ט א' [שהכל אתעביד מיניה כנ"ל דהוא שורש הגוף ולכך גם קלא אתעביד מיניה אף על פי שהוא למטה מהקול. מכל מקום מצד הגוף הוא למעלה דקלא קאים על קיומיה, מה שאין כן זה יש לו התפשטות וכח הולדה להוליד קול כי הוא השורש כנ"ל]. ולכך תיכף בההיא שעתא בא הנשר שהוא הסייעתא דשמיא שלו שהוא אותו ההבל כנזכר שם בפרשת בא שזהו שורש סיועו ומיניה חזי כל מה דחזי ושט ת' פרסי. רצה לומר כל ארץ ישראל שהוא כחות הגופנים כולם, ועד דמטא לטורי חשוך. כבר נזכר לעיל סודם (ב"ג ל"ד ע"א) ששם הנפילים. פירוש חכמת הנפילה מהשם יתברך בסוד השבירה והוא רצה להעלותה למעלה. וההוא נשרא אתא משם כי הגוף הוא משכא דחויא רק שהוא העלה הג' ראשונות בכח הסתכלותו בצפרא לג' רוחות. רצה לומר לג' כחות אלו להשם יתברך. ולכך הביא לו תרין טרפין דבטורי חשוך הם ב' שרשי כחות חכמה שהפיל השם יתברך למקום החושך. רצה לומר למקום שאין שם שום אור כלל. והם הז' תחתונות דגוף שזהו טורי חשוך. והפיל השם יתברך לשם ג' ראשונות שהם כחות מהשם יתברך. והשורש הנעלם הוא דבוק למעלה בסוד כרובים כרביא כנזכר לעיל אבל הב' כחות הנכנסים בטורי חשוך אלו הם מוח ולב. כי השורש הנעלם הוא נעלם מן האדם והם נופל גלוי עינים עיין בפרשת בלק ר"ח א' כי הם אמרו הא בר נש דעבדת חטי כו', והמלאכים

נקראים קיימיא שהם כחות קבועים וקיימים כ"א כפי מה שהוא ואם כן הם היו כחות הקטגורים שברא השם יתברך:

והוא עצמו כח היצר כמו שאמרו חז"ל (ב"ב ט"ז ע"א) הוא שטן הוא יצר הרע יורד כו', פירוש שכשהוא למעלה שם לא שייך יצר וכחו הקטרוג שהוא היפך אמיתות רצון השם יתברך שחפץ בטובה ושונא מי שמדבר דלטוריא על בניו כמו שאז"ל, רק מכל מקום רצה השם יתברך שיהיה כח זה בעולם גם כן מצד שאוהב משפט ומצד התפשטות מדת המשפט והדין הגיע המשפט להיות מקטרג ושעל כרחו יענה אמן. וכשהוא למטה דלא שייך קטרוג כחו הוא היצר הרע להסית לרע שזה עצמו הכ"א רק למעלה נקרא קטרוג ולמטה רע וזהו הורדה לו כשיורד למטה כי למעלה אינו נקרא רע כלל כי כך רצון השם יתברך רק על ידי ההורדה למטה כשפועל באדם אז נקרא גם הוא רע כמשנת"ל. ונקרא בפרק כל כתבי מלאך רע ופירוש מלאך שלוח מהשם יתברך ומפי עליון לא תצא הרעות ומצידו אין מקום לבחירה להשתנות לרע שהבחירה רק באדם ואיך נעשה רע רק האדם עושהו לרע גמור כמשנת"ל. וזהו אוירא דעלמא שמשנהו. ועזא הוא בלב ששם עיקר היצר ושניהם לשון עזות שהוא היפך הבושה שהיא היראת שמים כנזכר לעיל שהוא רזא דאשת חיל ואלו אשת זנונים [ומכל מקום איתא אלופו של עולם גנוז בגווייהו בסוד השורש הנעלם שאין אות הא' נרגשת במבטא כלל שהוא בהעלם גדול דלולי זה לא היה שום חיות. וזהו כל עבודת האדם בעולם הזה להוציא בלעו מפיו והשורש הנעלם ההוא להעלותו למקורו ולהיות גלוי שעזות זו מהשם יתברך. כטעם הקב"ה גוזר וצדיק מבטל שזה עזות, וכן השמחה היפך היראה והבושה רק שהיא לד' והרע ממילא מתבטל לגמרי כשנעדר חיותו מהשם יתברך רצה לומר שאין עוד רצון השם יתברך טמון בהעלם תוך העזות הרעה] רק עזאל במוח דשם ראשית הדיבוק בשורש הנעלם שנקרא אל והם אטעו עלמא ביותר קודם המבול שהיו להם גם כן כח הפריחה למעלה עיין בילקוט בראשית ממדרש אבכיר. פירוש שלהיותם שורשם למעלה הם היה בסוד הנוגה לו סביב שפעמים נתהפך לטוב ופעמים רע כנזכר לעיל.

וזהו השם שלמדו לאותה ריבה ששמה אסטהר הנזכרת שם במדרש אבכיר אשר לדעתי ברור שלזה כיונו במגילה י"ג א' שהיה אומות העולם קורין אותה ע"ש אסתהר, ובתרגום שני אסתר ב' ז' איתא בשם כוכב נוגהא בלשון יונית אסתירא וז"ש קבעוהו בז' כוכבים דנוגה היא מז' כוכבים ובו אתיליד נורא וכח היצר דזנות כדאיתא בשבת קנ"ו א'. ולכך ריבה זו שהתגברה נגד תאוה זו נקבעה בטיב שבה, פירוש כח נפשה העלתה עד הטוב שבאותו כוכב כי בכל דבר יש טוב ורע וסוד אותו כוכב נוגה ע"ש נוגה לו סביב. כי

רק ביצר זה הוא הטוב ורע כמו שכתבתי לעיל בשם מדרש הנעלם דיצר זה לא יתבטל גם לעתיד לבא כי לא יהיה חמידו דאורייתא. והוא המשתנה גם לטוב ונבלע בקדושה. והכח המסיתה לזנות נקרא שמחזי והוא עזא כמו שכתבתי במקום אחר כי התאוה בלב ואז היה לו כח שגם בעת דבוקם ברע עם כל זה היו פורחים למעלה, פירוש היה כח התפשטות עד לב השמים כמו שאמרו חז"ל בתיהם שלום וגו', שהיה לו כל מיני חמדות למילוי הלב וכן כל מיני חכמות למילוי המוח והיינו על ידי הפריחה למעלה להשיג גם כן אמיתות השם יתברך שהוא המנהיג והוא הנותן כח לכח הרע גם כן, ומצד כחו הבלתי בעל תכלית המשיך כח לרע בבלתי תכלית מאחר שגם זה נמשך על כל פנים מעצמות כח השם יתברך והרי כח השם יתברך בלתי תכלית, והיא כשהתבוננה באמיתות השם יתברך איך הוא המנהיג הכל נשארה דבוקה שם רצה לומר במחשבה והתבוננות זו ולא פנתה עוד להתבונן בחמודות עולם הזה כלל:

וזהו הטוב שבנוגה [ואמנם לפי שהוא בנוגה שמשם יניקת העכו"ם לכן עשאוה אחר כך אלהות כי הוא שורש הנעלם דרע וזהו מרחץ של אפרודיטי הנזכר בע"ז((מד' רע"ב) שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה שם שהוא אליל כוכב נוגה יעו"ש ומ"ש בגליון הערוך שלי. ולכן רחץ רבן גמליאל דאתי מדוד לתקן שורש הרע דזימה על ידי הרחיצה שהוא המדרגה היותר פחותה מגוף הקדוש שהרי אסור להזכיר שם דברי תורה [ומכל מקום כפי לשון המשנה הזכיר ויעו"ש בגמרא כי אי אפשר לבירור רק על ידי דברי תורה], והוא כמראה אחוריים מן הגוף ומצד ההוא יש לה קצת שייכות עם קליפת נוגה שהוא בסוד אחוריים כנזכר לעיל. והוא אחוריים לגוף הקדוש שהוא בסוד הנוקבא כמו שאמרו חז"ל בכל מקום על הגוף איקונין של מלך. ואיתא בויקרא רבה (פל"ד) על הרחיצה דרוחץ איקונין של מלך והלל אמר דהולך לעשות מצוה. פירוש דשם הוא יפוי האיקונין כמו שכתבתי לעיל דבכל מקום יפה תואר נקרא בהגדרת התאוה ושם דייקא התגבר להעלות קליפת נוגה [והוא בעכו העומדת על המיצר דארץ ישראל וחציו ארץ ישראל וחציה חוץ לארץ כדאיתא בתוספות ריש פרק קמא דגיטין בשם הירושלמי דלכך נקרא פעמים ארץ ישראל ופעמים חוץ לארץ ע"ש], כי העכו"ם דשם בטילה וטפילה לגבי גוף המרחץ כמו שהשיב לאותו הגמון [שהוא כומר אותו עכו"ם ורצה להתגבר כנגדו ולהמשיכו אדרבה שהוא עובר על דברי תורה ועל ידי זה ימשכנו] והיא תשובה גנובה כמו שכתב התוס' מכוסה ונעלמת, שהעלאת שורש תאוה זו לשרשה היא בהעלם גדול בכמה לבושין וכסוין מצד משכא דחויא שלא יפגע בו כנודע. ואני אומר אינה גנובה פירוש מצד רזא דאנ"י אינה גנובה כלל ואין כאן מקום להאריך עוד], אמנם הם המשיכו כל כך הרע

בהתפשטות מכח כח הבלתי בעל תכלית עד שגרמו חורבן העולם, ואז אחר כך נשבע הקב"ה כו' והוא מה שקשרן בשלשלא דפרזלא פירוש ברזל הוא מדת דוד המלך ע"ה כנודע והוא המתקן שורש הנעלם ומעלה ההבלא דגרמי להשם יתברך ונשארו הם למטה קשורים בטורי חשיך. פירוש התוהו שהוא אחר ת' פרסה דארץ ישראל שהיא חמדות העולם הזה שמצד הקדושה, ותואר ישראל שהוא מצד הויות הארץ ואחר כך מגיע למה שקודם הויות הארץ דהיינו התוהו שבהררי [פירוש כחות] קדם פירוש כי ברישא חשוכא והדר נהורא כברייתו של עולם כי ישת חושך סתרו. ומצד הנסתרות שהם קודם הנגלות נמשך החושך כי מצד שיש נסתר הרי נסתר האור והחושך יכסה ארץ הנגלות רק אחר כך הוא האור ומי שנמשך בנגלותיו אחר תאות עולם הזה דבוק בהררי קדם:

ואלו כחות היצר הרע שבנסתרות הגוף במוח ולב קשרם שם ואין להם התחברות עוד עם ההוא נשרא שיוכלו להשיב למעלה כנ"ל להמשיך רע בבלתי תכלית שזה אי אפשר עוד. ומיד שמתגבר הרע להתפשט עד שורשו הנעלם דהוא ההוא נשרא אז נראה הקשת שהוא התהפכות הנוגה ואותו שורש לטוב ונפרד מן הרע ולעולם שני אלה לבדם קשורים בחושך. [ובלעם קראן מחזה שדי ע"ש בזוהר כי שם זה הוא שם היסוד כנודע אשר אליו רומזות הקשת כטעם ותשב באיתן קשתו ולשון רז"ל יורה כחץ כנודע, כי מצד זה אין מניח להתפשטות הרע כטעם שאמר לעולמו די ולכך מצידו הוא הגדרות התאות דעולם הזה והם מחזה של שם זה כי מכל מקום שני אלה נמשכים מן שורש הנעלם שהיא הקשת רק שאינם יכולין להתחבר עמו לעלות מצד קשירתם למטה ולכך אמר מחזה בלשון תרגום שהוא אחוריים כנזכר לעיל] ולא הג' שאז לא היו קשורים ועזא אתתקף וארגיז כו' פירוש כי עיקר תוקף היצר רע בתאות ובזה היה חטא דור המבול וכן אחר המבול תיכף בנח ביין וחם כנודע, [וגם כן שימש בתיבה] וזהו דאתתקף שכח התאוה התפשט גם בההוא שעתא ולכך אפיל ליה בעומקא עד קדליה פירוש שהוא בתכלית החושך ואין לו שום השגה להתפשטות כטעם אין אדם מת וחצי תאותו בידו (קה"ר פ"א). מה שאין כן החכמה החיצונית היא בהתפשטות יותר כי רואה קצת אור שלכן אמרו חז"ל (איכה רבתי פ"ב) יש חכמה בעכו"ם תאמין. והם אולפין לבני נשא חרשין כו' פירוש מיני חכמות איך להשיג תאות עולם הזה. ומי שלומד מהם סגיד לקמייהו כדאיתא שם רי"ב א' [ואין כאן מקומו לבאר כל הלשון דשם] פירוש מקבל על עצמו הנהגתם רצה לומר להתנהג על פי חכמה חיצונית מה שזולת השם יתברך ותאות גופו, וזולת זה אי אפשר כלל שינק מהם כידוע דכל העוסקים בחכמות טבעיות כופרים גמורים כי אי אפשר רק שיכפור בחכמות האמת דהשם יתברך ולהאמין דהעולם כמנהגו נוהג על פי הטבע וחכמות עולם הזה,

ואי אפשר ללב להכיל שניהם יחד ולתווכם דלכן הקורא בספרים חיצונים אין להם חלק לעולם הבא (סנהדרין צ' ע"א). רק מי שהוא בדרגא דשלמה המלך ע"ה [ומכל מקום גם כן בקשו למנותו כמו שכתבתי במקום אחר שהוא מצד הקורא בספרים חיצונים אלא שלא עלתה בידם כמו שאירע לרמב"ם שאמר האריז"ל עליו למעלה גם כן חכמתו הצילתו] שהוא היה מושל עליהם כי כל נסתרותיו היו משועבדים לד' מצד הג' ראשונות דגוף.

ועל ידו זכה לגילוי רוח הקודש והסייעתא מהשם יתברך כנגדו עד שנעשה דבוק בו ממש ומשל על ג' כחות אלו והם סגדין ליה שגם הג' ראשונות דגוף מצד הקדושה היו תחתיו כי הוא היה דבוק גם בנפש בעצמות השם יתברך כנ"ל דמאן דאחיד בלבישא דמלכא כמאן דאחיד במלכא. וכל עסקיו היה רק בחמדות ותאות עולם הזה כנזכרר בכתוב וכן כל התחכמותו מכל בני קדם היינו בכל חכמות דעולם הזה איך להשיגם שזהו חכמות בני קדם, והיינו שעל ידי דביקותו בג' ראשונות שהם הנסתרות להשם יתברך היה לו תקיפות זו דאני ארבה ולא אסיר. כי חשב דהוא למעלה ממשה רבינו ע"ה כמו משיח כנזכר לעיל כי כל הנגלות נמשכים רק מן הנסתרות והוא כבר דבוק בנסתרותיו ושורשו הנעלם ולכך התפשט בנגלותיו בכל מיני התפשטות בלי שום הגדרה ורצה להעלות כל הנמצא בטורי חשוך. פירוש כל מיני חכמות עולם הזה וחמדותיו הכל להשם יתברך ומקודם בכל צפרא היה מסתכל לג' רוחות כנ"ל לשעבד נסתרותיו להשם יתברך. והשם יתברך עזרו ברוח הקודש דההוא הבלא שהוא הנשרא שהיה מביא לו ב' עלין. פירוש דקיום חיות בעלי חיים מן מאכלו והם אותם עלים שמהם קיום חיות האין הנעלם הוא רק משני כחות דחכמה ובינה הנמשכים ממנו שהם כמו מאכל לו. פירוש שבהם התפשטות השגתו שלולי זה הוא אין גמור ודבוק במקורו ונבלע בו ואין לו חיות בפני עצמו רק כאשר מתהוה ליש ששם הוא השגה שזה נקרא מאכל כטעם ויחזו וגו'. ויאכלו וישתו. והם ב' טרפין אלו שהביאה לו שהם שרשי דנופל וגלוי עינים. רצה לומר החכמה החיצונית והחמדה החיצונית שהם גם כן נמשכים מכח מאכל דההוא נשרא כנזכר לעיל והם כמו עלין לפרי. ופעמים הביאה לו רק אחד פירוש כפי הרוח הקודש שהאיר לו במה לעסוק באותו יום אם רק בהשגות החמדות דעולם הזה או בהשגות ההתחכמות בהם או בשניהם. והארת רוח הקודש זה היה על ידי טרפין. פירוש כטעם ועלהו לא יבול אפילו שיחת חולין כו' (ע"ז י"ט ע"א) שכן מחשבת חולין בעניני עולם הזה נקראים טרפין והם משני מינים הנזכר לעיל. והיה לו בהם סימן להכיר מצד המחשבה שהביא לו ההוא נשרא מה הוא רוצה לגלות לו ביום ההוא. כידוע דהמחשבות הבאות לאדם [בעת התפלה ולשלמה המלך ע"ה שהיה תמיד כמו בעת התפלה כי הבלא דיליה

הוא אחסנתא דאבוי כדאיתא בפרשת בא ל"ט א' שהוא ברזא דתפלה כטעם ואני תפלה. וההבל הוא המזלא שורש האדם כנזכר לעיל והוא גם כן בזוהר שם דהכל תלוי בהאי הבל ע"ש והיינו כמו שכתוב בני חיי ומזונא תליא במזלא] הם כדי להעלותן כי הם רוצים בכך. וגם מצד הרע רצונו בכך שעל ידי זה יונק מטוב כי כל חשקם לפרוד מהשלשלאות כנ"ל, ואם ישיגו לשם איזה חלק טוב שיתדבק בהם היה יונקים הרבה על ידי הטוב הדבוק עמהם והיה להם כח התפשטות שלכן אמרו חז"ל שילהי סוכה כי הגדיל לעשות שמניח כל העכו"ם כו' ובתלמידי חכמים יותר כו'. והיו חושקים מאוד לשלמה המלך ע"ה פירוש שכח הרע רצה לומר ההתפשטות בחכמה ובתאוה דעולם הזה חפץ מאוד רצה לומר הטביע בו השם יתברך כח זה להיות יותר בתלמידי חכמים ובישראל. רק שמצד התגברותם על הרע מגיעים כל העונשים והנראה להיפך בעולם הזה:

ובימי שלמה המלך ע"ה היה להם באמת גם כן כל מיני טובות וחמדות וכל מיני חכמות דעולם הזה ואותם טרפין הביא לו ההוא נשרא. פירוש שהשיג ברוח הקודש אותם מחשבות השייכים לאותו יום להעלותן. ומחשבה הראשונה מהם נקרא טרפין שזהו עלה לפרי גופי וזה הביאו לו לביתו פירוש אל מקום הקודש כטעם עלה לפרי אבל אחר כך ירד הוא עצמו אל החושך פירוש אל השבירה והתוהו שהוא שטף עניני עולם הזה המחשיכים ומעלימים אור השם יתברך ושם תרמוד במדבר בהרים. ובפרשת פנחס רל"ג א' איתא דלשם הוליכו וע"ש ב' על פסוק ויבן כו' למנדע ביה חכמתא עילאה כדבר אברהם ויבינו במקרא. פירוש להעלות החכמה חיצונית למעלה. ותרמוד הוא שורש הפסולים כדאיתא בסופרק קמא דיבמות כמו שכתבתי במקום אחר עמ"ש בירושלמי מובא בתוס' ריש חגיגה לענין לרכוב אפרידה אין למידין מתקוע כי פרידה ממזר. וז"ש בפרק קמא דחולין (ז' ע"א) דאין לה רפואה כמו שאמרו חז"ל דגם לעתיד וישב ממזר באשדוד. והיינו כמו שכתוב על פסוק ונחש עפר לחמו דאין לו רפואה כי הוא נקרא אשת זנונים ופריה נקרא ממזר וכמו שאמרו חז"ל רובן של ממזרים עזי פנים ועזות הוא שורש הרע והיפוך הבושה דאשת חיל כמו שכתבתי לעיל וכמו שכתבתי במקום אחר על ענין חוצפתא מלכותא בלא תגא (סנהדרין ק"ה ע"א) וגם במ"ש (סוף סוטה) בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגי כי זהו מצד המלכות דקדושה כשתתגבר אז תהיה כאשה בית בעלה שאינה בושה עוד אבל בעולם הזה אשת זנונים נקראת מעיזה פניה ותאמר וגו' רק אז יתגדל העזות ואז יהיה תיקון לשורש הרע דיבולע המות שזהו פסול ממזרות כמו שכתוב בפרק עשרה יוחסין מישן מיתה. ואז עתידים ממזרים ליטהר שאז"ל. וכמו שאמרו חז"ל (בקה"ר) על פסוק את דמעת העשוקים דניאל חייטא פתר

קריא בממזרים כו' [פירוש חייטא תופר הקריעות כטעם חייט לי הדין מדוכא (איכה רבתי) שתפר המלבושים שהם הגופים. כי פסול ממזרות הוא רק מצד הגוף דבנפש לא שייך ממזרות כלל, וכן שליטת הנחש הוא רק במשכא דחויא והתפירה הוא בלבוש שבו יש קרעים קרעים דאין אדם צדיק וגו' וצריך לחייטא ודניאל שמו שלו נתגלה הקץ שגילוי האחרית על בוריה הוא רק לשם נפש זה. וכנאמר ואתה סתום וגו' לפי שהוא מן הסריסים והיה גם כן כודנייתא דלא ילדה דהפרידה שאין לו ראש היחוס אין לו גם כן לבסוף. ולישראל יש ראש היחוס והוא אברהם אבינו ועליו היה נאמר שהוא כודנייתא דלא ילדה שכך אמרו עליו האומות שחשבו שאינו ראש יחוס. ודוד המלך ע"ה הסוף שטענו עליו פסול משפחה מצד ראשו. כי כך הוא המדה במקום תוקפו של דבר שם דייקא ראשית המחשבה נראה להיפך. ולכך דניאל דייקא לו נתגלה טהרת הכודנייתא כשהובטח על ידי יחזקאל ונתתי להם וגו' טוב מבנים וגו' ובודאי לא דבר ריק הוא מ"ש טוב וגו'. ודבר זה הוא כשנתגלה לו הקץ הגמור. וכן דניאל חייט זה כי כל שמות חז"ל ידוע שלא דברי תוהו הם כי אין חילוק בין דברי רז"ל לדברי תורה והרי אנו רואים איך רז"ל דרשו השמות הנזכרים בכתובים ומסתמא גם הם בדבריהם עשו כן. ולולי כן למה נז' כמה פעמים אמרי לה ר' פלוני ואמרי לה ר' פלוני וכיוצא בו ומה נפקא מינה. אבל ודאי השם הוא רושם לשורש הנפש ודייקא שורש נפש זה מיוחד למאמר זה ופעמים פליגי בזה אמר לה דלאותו המאמר כח האומר הוא כח ר' פלוני ואמרי לה ר' פלוני. וע"ע בב"ב (קס"ד ע"ב) גבי יהודא חייטא היה גם כן תופר הלבוש על ידי מעשה הכתב [בתהילות דוד המלך ע"ה] ולכך נאמר עליו לשון הרע כי לשון הרע הוא גם כן שורש נחש כמו שאמרו חז"ל ותיקונו אינו על ידי כתיבה. ועמש"ל דל"ג סע"ב ואין כאן מקום להאריך] אמר הקב"ה אני מנחמם כו' כטעם שמי מעיד עליהם ביציאת מצרים שמאחר ששמו משותף בשמם אי אפשר שיהיה לעז ממזרות וזהו אנ"י דייקא מנחמם. [ולכך בשובו מתרמוד אמר קרא דדמעת העשוקים כדאיתא בפרשת משפטים שם, ובזוהר שם נדרש על שמת בקטנות בלא בנים והכל אחד בסוד הכודנייתא הכוללת שניהם כנ"ל]:

ושלמה המלך ע"ה היה תקוע. פירוש תקוע עצמו לדבר הלכה לומר אני ארבה ולא אסיר שחשב שכבר הגיע למדרגת משיח ולכן רכב על הפרידה [וכן רבי דאתי מדוד גידל פרדות לבנות והגם דהוא מלאך המות כנ"ל דזה נקרא מיתה. מכל מקום הוא גידל והחיה דבר זה להעלות מדרגה זו גם כן כמו שכתוב בפרק חלק אי מן חייה ר' שמיה שהוא מדרגת משיח באותו דור. ורפב"י היה בסוד אליהו שלפני משיח כמו שכתבתי במקום אחר והוא אמר מלאך המות בביתו כמו שכתוב בפרק עשרה יוחסין אליהו כופתו כו' כי

הוא מברר היחוסין כי מצידו הוא הבירור לפני בא יום ד' וגו'. אבל משיח הוא מטהרם. וגבה טורא ביניהו שאלו נתחברו היה רבי משיח כי היה תיקון לפרידות והוא אמר שאין לו תיקון ואין כאן מקום להאריך] אז בלכתו אל גיחון כמו שכתוב בזוהר בא ל"ה א' דהוא שבילא מנהר גיחון הגדול יעו"ש לשונו. ודמשם היה רביית אור שלמה המלך ע"ה [כי כל משיחה לשון רבייה וגידול ומשם גידולו] והיינו כי גיחון סובב את כל ארץ כוש וידוע דהשחרת והיופי בכל מקום הוא בשמירת הברית וכמו שכתבתי לעיל כמה פעמים. וכמו ששמעתי על פסוק הלא כבני כושיים דנאמר אותו פסוק על ענין מקרה לילה והוא שכיח ביותר בשבט אשר. לכך אמר זה עמוס שהיה משבטו וגם נקרא בפרק חלק לקה בעורו שהוא רק לקותא בעור ומשכא דחויא כנ"ל, דממזרות לא שייך כלל בנפש והיה עונשו על ידי מעשה חם שהוא בשטף התאוה כנזכר לעיל.

ונהר זה הוא הסובב פירוש מגדל אותה מדינה מסתמא כל ארץ ונהר שבה יש להם כח מיוחד השייך לענייניה. וזהו ברזא דהתנין הגדול שהוא השורש הנעלם שחלק מימיו הרע דכוש בפני עצמו והוא חושך ושחור והטוב שבו מגדל בגן עדן הזרע דאור זרוע לצדיק יעו"ש בזוהר, פירוש אור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית שהוא תכלית השלימות דלעתיד לבא רק שהתנין הגדול והרע היה גם כן שואב ממנו דהוו פלחין לשמשא. והיינו על ידי בטישת התנין באינון יאורין, פירוש הכלים שלו שהוא המשכת הרע על ידי זה היה נכבה הטוב. כי בהתפנותו לעכו"ם ולתאות עולם הזה בגודל חכמה והשגה והתפשטות הוא רע גמור ונכבה הטוב. ולכך הוצרך לגנזו לצדיקים שהוא גננא דגנתא. פירוש שיהיה ההשפעה לכנסת ישראל בצמצום גדול ובתכלית העלם והגדרה מרובה כהוראות צדיק. ורק מכל מקום אחר כך התחיל לצמוח וליראות שפע האור ואז חזר שורש הרע לכבותו מצד גיחון שהוא התאוה כנ"ל. רק תיכף היה ההבדלה ואתפלגו מימוי ושבילו ממנו אדרבה הצמיח הזרע ההוא כי יש שביל בהכנסת כל התאות לגלוי אור העליון ומשם יניקת שלמה המלך ע"ה [ודבר זה היה במעשה בראשית בסוד וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל וגו' כמו שכתוב שם וכן הוא הכל אצל כל אדם כידוע ואין כאן מקום להאריך] ואז כשהתחיל לינק ממקום זה רכב על הפרידה להעלותה גם כן כנ"ל. ולכן פסולי דתרמוד משם עבדי שלמה דייקא מהם נמשך הפסול כידוע עבד ושפחה בכל מקום רצה לומר מדרגות הקטנות שהם כממוצעים בין ישראל לעכו"ם, ומצד שלמה המלך ע"ה תיקנם באמת פירוש מצד היהדות רק על ידי זה נמשך הפסול מצד עבדים שלו. והיינו כי מדת שלמה המלך ע"ה הוא בהתפשטות חמודות עולם הזה

כי היה אור בהיר לפניו איך בכל מתפשט עצמות אלקותו יתברך והכל נמשך מאמיתות רצונו:

ומצד הזה הוא תיקון השורש הרע גם כן אך מכל מקום צריך הגדרה והבדלה בין ישראל לעכו"ם שאם לא כן נאמר דגם עכו"ם חס ושלום טוב ושגם הם מתטהרים כמו ממזרים דישראל, ובאמת זה אין מיטהר רק שיבוער והיה בית עשו לקש וליהט וגו'. ומשיח בן דוד יבוא באמת אחר מלמות משיח בן יוסף הקודמות עם בית עשו. וגם דוד המלך ע"ה מקודם מלחמת ד' נלחם ובימי שלמה היה שלום. אך מכל מקום לא היה עדיין כל העכו"ם בגדר גרים גרורים [דאין מקבלים גרים אז שאז מצד גודל ההתפשטות דאור דייקא הוא גודל ההגדרה בינם לעכו"ם. שגם כח ההבדלה הוא אחד מכחות השם יתברך ומתפשט גם כן כל כך עד שאין מקבלים כלל גרים, ואצל שלמה לא היה כח ההבדלה מתפשט כל כך כערך התפשטות כח ההשפעה. ולכן הגיע התפשטותו גם לעבדיו להתערב בישראל שיחשבו שגם הם יעלו ועבד האדם שייך לו והיינו שלא תיקן מדריגת הקטנות [החיצונית. כי אז"ל (שבועות מ"ז ע"ב) עבד מלך מלך רק זהו בחוץ אבל לא בפניו אבל מכל מקום יש לו שייכות לו] שלו כל כך. עד שמכחם היה גם כח ההגדרה מתפשט למנוע גם עבדים שהם קצת קרובים לישראל להתערב בהם, ועל ידי זה הגיע אחר כך למעשה דבנות ירושלים [דודאי שניהם אמת רק הפלוגתא העיקר מהו שבשבילם החשש דאין מקבלים גרים מהם] היא כנסת ישראל שהם י"ב מחנות שכינה. ונתערבו אחר כך עכו"ם שהוא ההיפך ממש והם י"ב אלפי גברי כטעם כאיש גבורתו ושית אלפי קשתויי כטעם יורה כחץ להיות כח ההולדה והתפשטות הפסולים. כידוע כי הלבנה חצי ימיה בעליה וחצי בירידה וכן באשה. ולעולם אין בשלימות רק החצי בירידה הוא בהתפשטות לצד הרע. ומאן דאמר ומיניהו כי ב' הכחות דערבוב הרע בטוב ושיתפשט סבר דהכ"א. פירוש כי מתחילה נולדות תאוה באדם ואחר כך מולדת פרי במעשה רע. והנה לא כל תאוה רעה מולדת פירי והם מחצה על מחצה כטעם לעולם יראה אדם עצמו חציו כו' (קידושין מ' ע"ב) כי כל דבר השקול אצלינו ונוכל לומר עליו כך כמו כך נקרא שהוא מחצה כך ומחצה כך, ולפי שבאמת אי אפשר כלל לטמא לאשת חיל ולעתיד יתגלה שלא היה טומאה כלל ואין כאן ממזרים רק בעולם הזה שאין מבורר הדבר שקול בענין הפרי וההתפשטות אבל בענין הטומאה בהוה הוא מבורר בעולם הזה לרע. והנה בעולם הזה הם דברים נפרדים כח ההתפשטות וכח שבהוה כי הרי בהוה הוא רע גמור ובהתפשטות הוא שקול. ולעתיד יבורר שהכ"א ומאחר שההתפשטות טהור על כרחך שגם בהוה היה טהור ולא היה מעולם טומאה כלל והכל כח אחד וזהו פלוגתתם:

ובשעה שבאו להיכל שהוא מקום השכינה כידוע דהוא בגימטריא שם המורה עליה אז הכל נפנו כו' על רכוש המתפשט מבני ישראל רצו לקלוט להם. אבל לערבב טוב ברע לגמרי לקחת האשת חיל זה בתרמוד ששם נתבונן שלמה ונמצא שם כח ההתפשטות דקדושה בלי הגדרה הראויה כנ"ל, ולכך עתידין דעבדי יו"ט כי חרבא לגמרי ושלמה בנאה כי כמו שבבל הוא אחוריים דירושלים כנזכר לעיל, כך תרמוד במדבר בהרים הוא אחוריים דהר סיני ששם קיבל משה רבינו ע"ה ושם בלעם כנזכר לעיל מהזוהר שהם זה לעומת זה. והר סיני נקרא (שבת פ"ח סע"א) שירדה בו שנאה לעכו"ם והוא תכלית ההגדרה וההבדלה על ידי התורה שהיא מורשה ומאורסה לישראל דייקא. ושם להיפך בקשו לערבב זרע קודש בעמי הארץ, ושלמה המלך ע"ה רצה להוציא כל החכמה משם אל הקדושה ויהיה הכל חכמה תתאה דתורה שבעל פה ואז דייקא על ידי זה היה שלימות השנאה והבירור בין ישראל לעכו"ם כמו שאמרו חז"ל מי שמסטורין שלי כו', ואז יהיה ד' בדד ינחנו משום דחרב תרמוד מה שאין כן בשעת מתן תורה היה גם כן ערב רב שבראשם בני בלעם הנמשכים כחם מתרמוד. ושלמה המלך ע"ה בנה שם עיר מישראל על ידי התבוננתו שבני ישראל ימשכו חכמתם אל הקודש. אבל מצד עבדיו חזרו אחר כך לפסלותם ועוד ביותר תוקף על ידי שקלטו מהקדושה ונעשו ממזרים ולא ערב רב לבד, וכשיחרב ויתבטל לגמרי ענין הפסול מן העולם אז יהיה יו"ט כי יו"ט הוא כשהוא היחוד הגמור בין ישראל לאביהם שבשמים, ואז"ל (קידושין ע' ע"ב) אין השכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות כו'.

ולכך לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים שבהם בנות ישראל כו' (תענית ל' ע"ב) בסוד היחוד הנזכר בשיר השירים והיפך הסדר להיות אתערותא מהם בחור שא עיניך כו' ואז"ל (קידושין ב' ב') מי מבקש אחר מי, רק זהו מצד הבושה דאשת חיל כי אינה מבוררת עדיין שכוונתה לשם שמים ושאינה אשת זנונים, ולכן אנו מבקשים השיבינו כו' כי אפשר לנו כלל אתערותא שלנו בעולם הזה, אבל השם יתברך מצד האמת ראוי להיות כן, אבל מכל מקום דידן נצח בעולם הזה כל שאינו מבורר עדיין רק בט"ו באב [יום הז' ללידת משיח בט' באב] שהוא השלימות הראוי הבא אחר הקלקול, ולכן בו הותרו שבט בנימין אחר הקלקול [דזנות שלכן לא רצו להשתדך עמהם דעל כן גזרו כן], וכן הותרו השבטים זה בזה לערבב המשפחות כי כולם שוים ביחוס, וכן ביוה"כ שהוא בסוד עלמא דאתי אז הוא שלימות היו"ט כאשר אין עמו אל נכר עוד וכולו בפנים, וט"ו באב הוא יום טוב דחורבן תרמוד ועדיין בעולם הזה אינו מבורר ליום טוב גמור [ולא נכתב בתורה, ובו כלו מתי מדבר תרמוד במדבר ולפי שהוא היפך דור

המדבר ששרשם היה תורה שקבלו מהר סיני והמיתה היא מצד התגברות כח ההפכי מצידו מגיע המיתה ובו כלה] שהוא כטעם ממות אגאלם דזה נקרא מות, כי מאחר שיצא לפועל בגוף איך אפשר להפרד בלא מיתה.

ויום הכיפורים הוא פדיון משאול כמו שכתוב שם (יבמות י"ז ע"א) קבא רבא וקבא זוטא מיגנדר ואזיל לשאול כו' וע"ש בתוס' דשאול הוא בבל וחשוב ד' מדרגות וכן חשוב לפני זה ד' וזו נגד עבדי שלמה כנ"ל דנבוכדנצר יצא ממנו. ופירוש על דרך שאמרו בפרק עשרה יוחסין (ע"ט ב') כ"ע בקבא זוטא והאי מרבנן כיילי ליה בקבא רבא ע"ש ברש"י. ופירוש דבקבין דחכמה יש קבא רבא וקבא זוטא וכן בכל דבר קבא רבא וקבא זוטא, על דרך שאמרו בפרק אף על פי קב ותפלות מתשעה [כך גירסת התוס'] קבין ופרישות פירוש כי כל דבר שירד לעולם הוא עשרה קבין כדאיתא בקדושין (מ"ט ע"ב) ותשעה במקום אחד שהוא שם בשפע והעשירי בכל העולם. פירוש העשירי הוא השורש הנעלם שכל התשעה נמשכו ממנו זהו בכל העולם בהכרח דממנו הוא ההתפשטות בכל העולם לפרטי בני אדם. אבל ההתפשטות העצמי שירד מלמעלה הם תשעה קבין כולם במקום אחד. כי על התשעה קבין לא שייך לומר שהם בכל העולם אם לא שכל העולם יהיה באמת כן. כמו דרך משל עשרה קבין חיים ירדו לעולם כולם בכל העולם אבל השאר רק קב אחד והוא השורש הנעלם הוא בכל העולם ויש שממשיך ממנו כל התשעה קבין. ובתאוה יש גם כן עשרה קבין ושורש הנעלם הוא רק תאוה וההתפשטות שהוא המילוי לתאוה זה ממלא בתאות עשירות וזה בזנות וכיוצא. וכפי ההתפשטות כך הוא השורש הנעלם דתאוה שלו ואז"ל כל שיחתה של אשה אינו אלא ניאוף וזהו השורש הנעלם שלה. וזהו רוצה אשה בקב דשורש הנעלם ותפלות שיהיה התשעה קבין דתאוה בתפלות מתשעה קבין בעשירות והקב דשורש הנעלם העשירי שלה יהיה בפרישות. ולכך נאמר סתם קב כי הקבין שייך בדבר שאינו בשלימות בכל העולם דבזה רק הקב האחד ירד לכל העולם כולו כנ"ל:

ועיקר כח החסרון שבעולם נקרא אשה ונוקבא כנודע שעיקר החסרון שמבקש השלמה וירד לעולם רק כח השורש הנעלם דהשלמה והוא מבקש שיושלם בשלימות זה נקרא תאוה ויצר לב האדם שחושק לאותו קב. שעל זה נאמר שלשה לא תשבענה כי אותו קב דשורש הנעלם הוא בהתפשטות והחסר רוצה שיושלם להיות כמו הקב גם כן בהתפשטות ובאמת זה אי אפשר כי התשעה קבין שהם היש מאין הרי הם בהגדרה וצמצום דמזה הוא הישות. כי בהתפשטות לאין סוף הוא אין ולא יש כי היש הוא המוגדר ומכל מקום אין לו שביעה שרוצה להתדמות לעילתו ומשפיעו. והם שאול ועוצר רחם

על דרך אוהב כסף וגו' ודרשו חז"ל בויקרא רבה אוהב מצות וגו' וכן כפשטיה בתאוה דעולם הזה שהוא השאול. והנה יש קבא רבא וקבא זוטא כטעם אנפי רברבי ואנפי זוטרי דפ"ב דחגיגה שנתבאר לעיל בסוד מוחין דגדלות ומוחין דקטנות. והיינו שורה"נ דנפש ושורה"נ דגוף והוא מיגנדר ד' מדרגות כידוע דבכלל התשעה קבין דהתפשטות דאבא ואימא זכר ונקיבה שהם נגד ד' ראשי נהרות הנמשכים משורש הנהר דגן עדן. ואלו הנהרות מתפשטים ברע וד' מלכיות כמו שדרשו חז"ל בבראשית רבה ופישון הוא בבל וכמו שכתוב שם ובזוהר בא ל"ד ב'. וע"ש דהוא נפיל בההוא יאור דתנין הגדול ואתכליל ביה, ולכך הוא השאול עצמו ואתכליל ביאור דתנין הגדול עצמו כמו שכתבתי לעיל כי החכמה כלולה במקורה ממש וכן שאול הוא ראשית הגילוי דשורש הנעלם להיות רע. והוא בבל הנמשך מחכמה רעה דמלכת שבא ופרעה הא התנין הגדול עצמו כמו שכתבתי לעיל. ולכן לקח בת פרעה [הכל מצד הנוקבא כי התיקון הוא רק בנוקבא במה דחאבו ברזא דאשת זנונים]. וגם מלכת שבא שהיא החכמה דרע ועל בת פרעה אז"ל בהערל דלא נסיב רק לאהבה רק שהיה אהבה יתירה [והתחיל אנן משלמה כו' כמו שכתבתי לעיל שהוא על דרך אנן מאברהם (יומא כ"ח ע"ב) כו' פירוש מאחר דאהבה זו מעלה עליו הכתוב כחיתון הרי עדיין אסור דמה נפקא מינה מאחר שהכתוב קורא זה חיתון אם כן שוה לו ממש. רק באמת אנן משלמה כו' דהוא היה תקוע כנ"ל דתוקע עצמו לעשות נגד דברי תורה בדבר שהיה נדמה לו וברור לו שעל ידי זה יהיה התגלות דהשם יתברך כמו עת לעשות לד' וגו' אך האמת הוא דלא נסיב מידי] דגבה אי אפשר להתפשט ממנה טוב מאחר שהיא שורש הרע על כן יהיה התפשטות שמצידה רע והעלאתו הוא למקורו ולא מצד התפשטותו. וזהו אהבה שאהבה רצה לומר שחשק מאוד להיות התפשטות כח השם יתברך [שזה גנוז בגויה כנ"ל דכל נסתרותיו ואהבתו ויראתו היה מרכבה לכחות השם יתברך בנסתרות. ואהבתו היינו שהשם יתברך אוהב אותו דבר וכן בכל פעולותיו שזהו מדרגת דוד ושלמה כנזכר לעיל] נגלה בשורש הרע רק שהיה אהבה יתירה כנזכר לעיל דהיה אצלו התפשטות כח האהבה. וההתפשטות בהפלגה יתירה מערך התפשטות דכח היראה וההגדרה שצריכים להיות שניהם שוים דאז הוא במתקלא ובתיקון הראוי. אבל כשכח אחד מתגבר גורם קלקול.

ולכך אז נעץ גבריאל כו' כדאיתא בסוף פרק במה אשה שהוא בסוד נעוץ סופה בתחלתה. ורומי הוא עומק אחרית דרע וננעוץ אז בתחלתה על ידי הקנה בים דים הוא דרגה דשלמה כנזכר לעיל דל"ה ע"א. וקנה הוא כמו מטה משה בסוד עץ הדעת טוב ורע. והיינו שאהבה יתירה זו לא נתבררה והוא בסוד עץ הדעת טוב ורע וצריך עדיין

לברורין והוא מצד גבריאל שהוא מדת הגבורה וההגדרה שבזה לא היה מבורר. ועל הגדרת שרטון סביב טענה זו שנצטרפו אחר כך שאר חטאים כיוצא בו שהם צריכין לבירורין דגלות רומי שבנצוחם אז יבורר עומק כוונת שלמה המלך ע"ה בדבר זה שעשה ביום שנגמר בנין בית המקדש. שאז היא תכלית שלימות היחוד דכנסת ישראל עם דודה שזה כל פעולתו לזווגם כנזכר לעיל מהזוהר. ואז ראה דחפץ ד' בידו הצליח בקדושה דקביעא וקיימא לעולמי עד כמו שכתוב (תנחומא שמות י') לא זזה כו'. אז החל לתקן שורש הרע ופנה לשורש החשקות [שהוא האהבה בלי נישואין] להעלותה למעלה היינו שיהיה שורש חשקות זה נמשך ודבוק מאמיתות השם יתברך:

ועל אותו יום העידו על תמיד של שחר שקרב בד' שעות. כי מפתחות של בית המקדש היה מראשותיו כי בג' ראשונות שלו היה מונח המפתח ליחוד דכנסת ישראל ודודה שהוא על ידי ג' ראשונות שלו כנז"ל ותפילות במקום תמידין הוא היחוד כידוע בסוד תפלה בלחש והיא ברתא דמלכא כנ"ל וכך תמידין, ובת פרעה היא אשת זנונים דאזלא בתר אשת חיל ולכך צריך מקודם לנצח לחויא ואחר כך יהבין ליה ברתא דמלכא שהחויא רודף אחריה והוא נצח, אבל גרם על ידי זה איחור הזמן על ידי השינה שהוא הסתלקות המוחין ואז משתמש כח המדמה שהוא חדר הד' שבמוח כנז"ל דל"ח ע"א, ועל זה היה עיקר יגיעת דוד ושלמה שזהו ממדרגתם כנ"ל דהארץ הוא בסוד קוף בפני אדם עדשז"ל (ב"ב נח ע"א) חוה בפני אדם כקוף בפני אדם שהוא הרוצה להתדמות לאדם, וכן הם רצו לעשות הנסתרות שלהם מרכבה לנסתרות השם יתברך באופן שיהיה הנגלות כמו נגלות דהשם יתברך, ושורש כח זה הוא מצד כח הדמיון כטעם בשוב ד' וגו' כחולמים שעולם הזה הוא הדמיון ועלמא דשקרא והם רצו להעלותו לעשות ממנו גם כן שמים ועולם האמת, וזהו כל עבודת האדם בעולם הזה לעשות כח הדמיון שלו גם כן דבוק באמת עד שלא יהיה התפשטות כח המדמה שלו גם כן (רק) דברי תורה, והבירור הוא בעת השינה שיעקב שהוא בדרגא דאמת ולא היה בו כלל דמיון וחלום גם חלומותיו היה והנה ד' ניצב עליו, וזהו תכלית צורת אדם שבמרכבה שהוא דמות יעקב, ואפי זוטרי הוא דמות דוד כנז"ל רצו לעשותם גם כן רברבי כטעם נקיבה תסובב גבר, אבל אז"ל כל ימיו של דוד לא ראה חלום טוב, כטעם בחייך איני מודיע ולא היה מבורר בחייו, ושלמה המלך ע"ה רצה גם כן לברר בעת השינה ושמעתי דעל שנתו אז אמר דוד המלך ע"ה כן יתן לידידו שינה. כי היה מלא בשינתו מהרהורים דדבקות דכנסת ישראל עם השם יתברך ונמצא דהיה מבורר מצידו אבל מכל מקום לא היה נגלה לכל העולם כנ"ל דהיו טענות דאהבה יתירה וטפחתו אמו כמו שאמרו חז"ל שהרי גרם איחור לתמיד

הראשון שכל ישראל עומדים ומצפים, ומצד בירורו נתאחר עד ד' שעות שהם בירור כל הד' מדרגות שיש בכל דבר, שיש שאינם צריכים רק לברר מדריגה אחת ודי בשעה אחת כחסידים הראשונים שהיו שוהים שעה אחת ומתפללין, והותיקין לא היו צריכין בירור כלום והוא היה צריך בירור בכל הד' מדרגות ולכך בירר על ידי השינה כי זהו מדרגתו ביחוד שמסתלק המוחין דגדלות ונשאר רק מוחין דקטנות, והחדר הד' שבמוח מתפשט בכחו ומלא כל הד' חדרים שבמוחו וביררן מצד דמיונות אלו שבשינתו הם היו הכונות דהכנות הראויות לקרבן התמיד בכל הד' שעות בכל שעה ושעה המדרגה השייך לו, וכשהשלים הכנתו אז הקיץ כי אז הגיע זמן ההקרבה ואמנם לא היה מבורר מצד ההגדרה כנ"ל לכן טפחתו אמו שהדחילו מצד אימא כמש"ל מהתיקונים, וכמו שכתוב בפ' פנחס רכ"ג א' דשלמה אמר הא בינה איהו דמשה [פירוש כי כחות הנגלים יונקים מן הלב ומשם התפשטות ומשה רבינו ע"ה היה מלא יראה עד דלגביה מילתא זוטרתא היא] אשאל בחכמה עילאה דהיא לעילא מן דרגא כו' והיא רחוקה כו' ע"ש שרצה להיות יניקתו מחכמה עליונה ומצד הזה הוא למעלה ממדרגת משה [וזהו אמרתי אחכמה בסוד פרה אדומה ויעו"ש בזוהר ובדרמ"ג ב' דפרה אדומה היא בינה שהוא תרעא דחירו ולכך היא חוקה דהוא נעלם, רק למשה רבינו ע"הנגלה שמצד הבינה והדחילו היא תיקון שורש הרע רק לא נתקן עדיין מצד החכמה והאהבה כי חזר למקומו על ידי התפשטות דיראה רעה דעגל כנז"ל, ולכך הוא בקש שיתגלה לו מצד החכמה שהיא למעלה מבינה שנגלה לו] אבל היא רחוקה כנ"ל שהיא בסוד אחוריים ואינו מבורר פנים בפנים עדיין ולכך טפחתו אמו, אבל מצידו היה מבורר פנים בפנים לכך חשב אחכמה ובקש למלאות רצון מלכת שבא ולהעלות החכמה הנפילה למקורה. ובזה יהיה הבירור בהתפשטות שיצא ממנו שיהיה טוב כי לשורש הנעלם דבת פרעה אי אפשר להתפשטות כנ"ל אך לחכמה שהיא יש מאין חשבה לדבקה בשורשו, והיינו שתהיה יוצאת משורש הנעלם דנעלם שהוא עצמות השם יתברך וממילא יוכל להיות גם התפשטותיא טוב שתהיה היא יש מאין לו שאין שלו ישפע ליש שלה, והיינו שמצד שהיא היתה שורש החכמה וכשנכפפה לו והכירה שהחכמה היא מהשם יתברך הרי נעשה החכמה טוב, [מה שאין כן בת פרעה שהיא שורש דלחפוץ ברע הגם שתכיר דהוא מהשם יתברך מכל מקום אם תתפשט ותחפוץ ברע הרי יהיה רע גמור, וכך היה התחלת הרע בעולם על ידי שבקש שורש הרע להתפשט רק הוא צריך להיות בסוד נקודה לבד כטעם אם מלאה זו חריבה זו שהיא רומי שנבנית אז כנ"ל] ויצא ממנה נבוכדנצר וקראו הקב"ה עבדי כמו שאמרו חז"ל בפ' חלק עבד שקנה נכסים כו' שהוא בסוד עבדי שלמה כנז"ל. [וכמו שאמרו חז"ל

שלמה על שמו של הקב"ה נקרא פירוש כמש"ל שהוא רצה לפשט כ"כ כח השם יתברך בנסתרותיו ששם אין שייך פירוד דבחכמה שהוא נגד עולם האצילות שם הוא היחוד הגמור שאין פירוד ואין שם רק הוא ושמו לבד ושלמה המלך ע"ה הוא ברזא דשמו] ושם אין רע כלל כידוע ושם שפיר נקרא דוד עבדי ונבוכדנצר עבדי כי לשם אין מגיע הרע כלל כידוע כי הרע הוא רק בהתפשטות:

וזהו תואר עבד שם בין העבדים יש טוב ורע אבל אצל המלך עצמו אין שייך כלל טוב ורע, רק כי שניהם עבדיו ועושים רצונו וכשבאים לחדרו שם אין רע כלל. כי הרע דנבוכדנצר אי אפשר כלל לעלות לאצילות דשם אין רע כלל ומה שהוא שורש שם נבוכדנצר באצילות שישאר גם לעתיד שהרי כל דברי תורה הם נצחיים דבר זה אינו רע כלל, שהרי שם אין רע רק נבוכדנצר הגופני לא היה דבק באותו שורש כלל ודוד המלך ע"ה הגופני שהיה בעולם היה דבוק בו משרשו שבאצילות, ושלמה המלך ע"ה כפי שרשו חשב שיהיה נבוכדנצר גם כן ממנו שהיא מהאצילות דרצה לומר מעצמות השם יתברך ששם אין רע כלל. אך באמת בעבדים לא היה בירור עדיין כנזכר לעיל דבעבדי שלמה לא היה הבירור בשלימות שגם הם נתחברו אל הקדושה. ולכך נבוכדנצר שנקרא עבדו כי באמת כל קניניו הם של שלמה באמת דלכך לא היה יכול לבטל קדושת שלמה לבית דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא לפי שהוא עבדו. רק היה רוצה להתערב בקדושה והיינו היותו יוצא משלמה בתואר בן אמנם באמת לא היתה היראה בהתפשטות כמו שחכמה כנ"ל. ולכן מלכת שבא שהיא האשת זנונים כנז"ל דכ"ח ע"א צריך יראת ד' דאשת חיל להגדירה ולעשות ממנה אשת חיל. אבל מצד התפשטות החכמה דשלמה העודפות גרם גם בה כן והיא היה שורשה אשת זנונים שהיא היפך היראה והוסר אצלה היראה לגמרי ושבה לארצה. דהיינו למה שהיא אשת זנונים וממילא היה דינה כעכו"ם דולדה כמותה ולא היה כלל בן שלמה רק עבדו, והועיל בזה דעל כל פנים לא יוכל לסלק הקדושה לגמרי ושיהיה חס ושלום ישראל נמכרים לגמרי, כי על ידי זה נעשה עבדו ועבד שקנה כו' ועדיין הכל שלו מצד האמת. אבל מצד הנגלה בעולם הזה הרי עדיין אין תיקונו מבורר שהרי מכל מקום נבוכדנצר החריב הבית והגלה ישראל והיינו כנזכר לעיל דבפועל לא היה מבורר עדיין שאז היה נבוכדנצר גם כן בגדר בן שלמה והיה החכמה חיצונית גם כן חוזרת למקורה בהיותה מקבלת ממקור דשלמה:

והנה חוזרת על ידי התורה שבעל פה שעלה בידינו מבבל כמו שכתבתי במקום אחר שכמו שהתורה שבכתב היה בגלות מצרים ששם ביררו והעלו מתן תורה דכתב. כך התורה שבעל פה היה בגלות בבל ומשם עלתה עמהם והתחילו חכמי המשנה

שתחילתם אנשי כנסת הגדולה כנזכר באבות שהם התחילו לומר העמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה ב' יסודות דתורה שבעל פה בהתפשטות דב' הקצוות והקוו אמצעי דהוו מתונים בדין שהם ג' קווין דתורה שבעל פה שבירורו מחכמה הנפילה דתורה שבעל פה שהיה ביד נבוכדנצר והעלוה למקורה שהוא חכמת שלמה, והתשעה קבין מאותן בירורין ומטיפין דשלמה המלך ע"ה שהיו בנבוכדנצר לקחו לחנניה מישאל ועזריה שנתנם ללמד ספר ולשון כשדים וכל חכמות שלהם והם העלו הכל שבירורו שלא הטתם חכמתם החיצונים, והרי דטיפי שלמה המלך ע"ה לא נטו לחוץ על ידי המסירות נפש למיתה כידוע בסוד נפילת אפים שעל ידי זה יוכל להעלות גם מה שאין לו שום תקנה אלא קבורה כמו שכתבתי במקום אחר, וכן על נבוכדנצר נאמר רפינו ולא נרפתה כי אין לו רפואה ותיקון על ידי זרע דמעלי שאמרו מלאכי השרת כו' ולא הניחו להקב"ה שרצה להוציא אותו שורש מזרעו ממש שבזה היה תיקון נגלה לשורש שלמה הגנוז בתוכו עד שלא יכלו אנשי כנסת הגדולה לטעון נגדו. אמנם מלאכי השרת לא הניחו מפני ששרף בית המקדש פירוש שהוא בקש לעקור מה שבנה שלמה המלך ע"ה, והיינו שבקש להתגבר נגד שלמה המלך ע"ה ולעשות שורשו מאמו הרע למעלה משורש הטוב והיינו להתדמות לאדם כי אששת זנונים מתתקנת רק ברזא דאשת חיל. אבל הוא חשב שהוא אשת חיל ובקש לאתתקנא ברזא דאדם כמו חוה בפני אדם כקוף בפני אדם, וזשאז"ל שבקש לעשות כו' ונבעל [מבהמות מה שאין כן חירם ויואש כי ג' מדרגות בזה ואין כאן מקומו] כנשים לדרגא דיליה דאשת זנונים ודבר זה נקרא המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו כי אשת זנונים רק מתדמית ולא מבזה. והסכים הקב"ה על ידן כי שלמה המלך ע"ה להיות עיקר עסקו בנסתרות אי אפשר להיות נגלה בירורו בעולם הזה הנגלה לגמרי. ולכך היה בירורו בהעלם ט' קבין משרשו הגנוז בנבוכדנצר לקחו דחנניה מישאל ועזריה שהם מזרע שלמה המלך ע"ה ובהם שייך הט' חלקים דהתפשטות וחזרו להיות קבים ממש:

והם נגד ד' פרצופין שבט' המדרגות ודניאל הוא הפרצוף הרביעי שהוא גמר הפעולה ההוא דשלמה המלך ע"ה והוא נגד פרצוף דשלמה המלך ע"ה, ולכן קראו נבוכדנצר אלוה וכולם סריסים לפי שעצמות נפשותם הוא שורש אותם ד' טיפין דט' קבין אלו דשלמה המלך ע"ה ובהם לא היה כח התפשטות בהסכמת השם יתברך דרפינו את בבל ולא נרפתה. [ונתגלה זה לחזקיה שביקש הקב"ה לעשותו משיח כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צ"ד ע"א) כי היה גם כן במדרגה זו שאמר אני אישן על מטתי ואתה כו' כמו שאמרו חז"ל. היינו שכל השתדלותו היה שלא יצטרך להשתדלות שגם השינה יהיה

טוב כנז"ל, כי אין בו כח להשתדלות במעשה בז' תחתונות שבגוף דשם אין אדם צדיק וגו' כנ"ל אלא שלא אמר שירה גם כן שהיה לו גם כן תקיפות זה דשלמה המלך ע"ה להתפאר והטוב בעיניך עשיתי שהוא כטעם אני ארבה ולא אסיר שמעשיו טובים. וזהו היפך היראה שירא שמא עדיין אינו מבורר כל כך רק שהיה נכון לבו בטוח שכבר הוא מבורר בכל נסתרותיו בלתי לד' לבדו. ונמצא הוא ביחוד גמור ומכיר כי כל דבוריו ופעולותיו הכל מצד הנסתרות שהם דבוקים בעצמות השם יתברך הוא כמו דבורי השם יתברך ממש ואיך שייך לומר שירה לכך אמר אין בי כח כו' דמצד הגוף בז' תחתונות אין בו כח ולכך בקשה הארץ לומר שירה במקומו ואין כאן מקום להאריך, ולכן ידע הוא שצריך עדיין לתקן אותן טיפין דשלמה המלך ע"ה שבבבל וחשב להעלותן על ידי שהראה לשלוחיו כל בית נכאתו. והיינו שחשב שמלך בבל עצמו יכיר האמת ויודה לו וכמו שהתחיל להכיר במכתב וכמו שאמרו חז"ל דפסע ג' פסיעות וזה היה מכח שלמה המלך ע"ה הגנוז [וכן נבוכדנצר שאז"ל שבקש לגנות כל שירות כו' הוא גם כן מצד אותו שורש שקלטו אז חנניה מישאל ועזריה ממנו. והוחל השורש הנעלם לבצבץ גם כן ולצאת שכבר עוררו אותו על ידי המדות הדביקות בו ועד שנפתחו ה' מוצאות הפה דנבוכדנצר מצד אותו שורש והודה ואמר אתוהי וגו'. וכן באותו שעה היה גם כן תחית מתים דבקעת דורא בהתעוררות הצלת בלעו מפיו של נבוכדנצר ובירור התיקון דשלמה המלך ע"ה] בו. ויבורר דבכל מקום שהתפשט כח שלמה המלך ע"ה הוא אך טוב ואז היה באמת משיח ולא עלתה לו כי לא נעשו גרים גרורים. ונמצא אדרבה לחטא יחשב והיה בהכרח לעונש לו נבואת ישעיין בדניאל חנניה מישאל ועזריה והוא השיב טוב הדבר וגו' שנתגלה לו שיהיה תיקון זה על ידי בניו]:

והקב העשירי דשורש הנעלם היה באנשי כנסת הגדולה וכל עולי גולה ואז נתקיים מיד שאול אפדם שהוא בבל כנ"ל ואז בטלו יצרא דעכו"ם מכל וכל שהוא נמשך מן החכמה החיצונית ועשו בבל כסולת נקיה ביחוס כמו שכתוב בפרק עשרה יוחסין, כי להיות נבוכדנצר מתייחס לבן שלמה המלך ע"ה ולא לעבד לכן בבבל שם הוא היחוס הגמור ואין שם ערבוביא דפסול דעבדי שלמה כדי לברר שבניו הם ביחוס גמור. כי שלמה המלך ע"ה הוא גם כן כלל כנסת ישראל כנז"ל, ונגד יום טוב זה דפדיון שאול הוא יום הכיפורים שהוא יום טוב נגלה בעולם הזה כי הוא כפרה לעבירות דתאות וכן כל עבירות מצד העבירה עצמה. שזה נקרא על דרך משל חכמה ובינה שבינה הוא מה שמבין דבר מתוך דבר החכמה כך דרך משל ברע הממזר הנולד מגוף העבירה, וכן תרמוד מבבל ובבל שהוא שאול הוא עונש לשורש העבירה ונגדו יום הכיפורים מכפר [ובימי שלמה המלך

ע"ה בעת בנין בית המקדש אכלו ביום הכיפורים משמחת בנין בית המקדש כדאיתא במ"ק (ט' ע"א) כי מצד שמחה זו דסיהרא באשלמותא שהיה אז דהיינו חכמה תתאה כגוונא דחכמה עילאה נתעלו כל חכמה חיצונית לפי שעה ואין מקום להתחלת ישות דרע שיצטרך יום הכיפורים שהוא הבינה והיראה בלב שהיפך השמחה לכפר וכנ"ל, דשלמה המלך ע"ה אמר אחכמה בחכמה של מעלה מבינה שהוא יום הכיפורים ולא אמר זה רק באותן י"ד יום דחנוכת הבית שאז היה באמת כן ולא הוצרכו ליום הכיפורים להתענות] הישות דרע ומכאן ואילך הם פרי הישות, והם דמעת העשוקים כנז"ל שהם יש מיש מכאן והלאה וכבר היה שורשו יש רע ומה לו לעשות, מה שאין כן חכמה הוא יש מאין מתוך השורש הנעלם כנ"ל ומשם והלאה הם הממזרים שתולדתם מרע וישות עבירה. ותרמוד בקש שלמה המלך ע"ה לתקן על ידי ויבן שהוא ברזא דבינה שהוא פרצוף הב' ורצה להתבונן בו בבינתו שהיא בינת השם יתברך ושם גרם החטא דעבדי שלמה שהוא מצד החסרון ביראה והגדרה כנ"ל הנמשך מן הבינה כידוע דמינה דינין מתערין וצריך הגדרה ביראה גם כן כפי הראוי ומישן מיתה כדאיתה פ' עשרה יוחסין (ע"ב ע"ב) שהוא שאול כנ"ל וכמו שכתוב אך אל שאול תורד בעל בתו הרפניא] ושם עבדים דישראל כדאיתא שם שהם למטה מפסולא דתרמוד שהוא משום עבדי שלמה עצמו ועבדים דשאר ישראל הם במדרגה למטה והרפניא היא גמר פרי הרע הר שהכל פונין בו [כידוע בסוד המדה האחרונה שנקרא כן] כל מיני פירות רעות ובמתניתא תנא שכל מי שאין מכיר שבטו כו' כידוע שיש שער י"ג בבית המקדש שלמעלה שכל שאין מכיר שבטו נפנה לשם. ובהרפניא אמר רבא בפ"ב דעירובין (י"ט ע"א) דשם הוא פתח גן עדן. והיינו כטעם נעוץ סופה בתחילתה ובמקום עומק הרע שם הוא התחלה ופתח לטוב והוא הפתח הי"ג שבבית המקדש הוא הרפניא:

ולכך רבא עצמו שאמר כאן והיא עמוקה משאול דלית ליה תקנתא שהוא כטעם ואין להם מנחם הוא היה משתבח בפירי דהרפניא בעירובין שם שמשובחים ביותר [כי רובן של ממזרים עזי פנים ואז חוצפא יסגא יהיה זה אדרבה במעלה וכמו שכתוב (סוטה מ"ט ע"ב) פני הדור כפני הכלב ועיין בתוי"ט פירושו ועל כל פנים הרי יהיה פני הדור בעקבתא דמשיחא. וידוע דדור משיח יהיה המשובח שבכל הדורות ומסתמא גם פרנסיהם כי כל"ב בגימטריא אליהו וגם כן בגי' בהמ"ה רזא דדוד כי כשיתגלו שניהם אז יתעלה דרגא דכלב]. והפירות טובים מצד ריח הפתח דגן עדן שהוא כטעם ואני אנחמם ושלמה המלך ע"ה שפנה לנחמם כנ"ל החל בתרמוד שהוא מדרגא דהשתדלותו שהוא בנסתרות. והוא ראשית פרי הרע שבלב ששם משכן היצר על ב' מפתחי הלב (ברכות ס"א ע"א) שהם עזא

ועזאל, הגם דהאחד נגד חכמת המוח הוא מצד התפשטותה בלב ולא מצד דיבוקה באין שהרי קשורים בשלשלאות תוך החושך].

והוא ירד לשם על ההוא נשרא כדי להעלות כל פרי הרע על ידו למעלה ולנחם העשוקים. וא' שם בפ' פנחס ולאו היינו תרמודאי פירוש הנזכרים בפרק במה מדליקין (כ"א ע"ב) דכלייא ריגלא דתרמודאי כמש"ש בסוף פרק קמא דיבמות והא חרבה אכפולי מיכפל כו' ע"ש. פירוש הם ב' מפתחי הלב הנזכר כשחרוב מהאי גיסא מצד הרע הגמור אז פונה לימין לקלקלו מצד הימין [ונמשך מעזאל] ואחר כך חרוב זה ואותיב זה כמדת ב' הקצוות כידוע. ובזמנם חרוב דשמאל פירוש דכנגד ב' אלו הם עבדי שלמה [דלא היה רע גמור שהרי היו מחזיקים עצמם לישראל. ואולם נגד זה היה ברצון דבנות ישראל] ובנות ירושלים [שהיה עכו"ם גמורים רק דהם אנוסות ולכך תלה כאן בהם ולא גבי עבדי שלמה דגם כן תלוי בהם רק שלא רצה לתלות חטא בהם] ובאמת נפסקה הלכה בפ' עשרה יוחסין כמאן דאמר עתידים ממזרים ליטהר. ועיין בתוס' סנהדרין (נ"א ע"ב) דנפקא מינה בזמן הזה שלא לדקדק במשפחות ובאמת ר' יהודא עצמו האומר ההלכה איתא שם בפ' עשרה יוחסין שדקדק במשפחות להשיא אשה לרי"צ בריה דגדל ולא נסיב. דבאמת מכל מקום בזמן הזה עדיין לא נטהרו יש לבדוק והרי ודאי אף לממזר ידוע אמר רבי יהודה דיטהר ודלא כהתוס'. מדלא משני קרא דישב ממזר באשדוד בידוע והרי בידוע ודאי בזמן הזה אסור ולוקה אף על גב דעתיד ליטהר. רק כונת ההלכה לנחומי לעשוקים כידוע דלבעלי הגמרא היה כח לפסוק הלכות גם למשיחא כמו שיפסקו כן יהיה כטעם ותגזור אומר ויקום לך כמו שמנו שאין להם חלק לעולם הבא וכיוצא בו.

ודומה אני שהלכה זו נאמרה כשחרבה תרמוד [ע"ש ביבמות דנאמר לפני ר' יהודא ופריך והא חרבה משמע דכבר לפני מאמר זה חרבה והיינו בימי שמואל שאמר ההלכה. ומכל מקום רבי יהודה דקדק כנ"ל מטעם מאמר דעתידין כו'. וז"ש שם דהוי יתיב ר' יוסף משום דבקדושין אמר גם כן ר' יוסף אי לאו כו' והאומר ר' כהנא כמו שכתוב בפרק ערבי פסחים (קי"ג ע"א) ולא תימא כהנא אנא פירוש מיוחס כטעם איש פלוני וכהן] כידוע וכמו שכתבתי במקום אחר כי כל חורבן עיר ומדינה הוא ביטול שורש אותו דבר למעלה ותיקונו. והיינו על ידי הלכה זו נולד רוח מאותה הלכה והחריב את תרמוד כי אינו עוד רע גמור רק דאותיב מהאי גיסא. ואלו הגולים בחורבנה הם ריגלא דתרמודאי העוברת בשוק עד כלות זמן פרסומי ניסא דהדלקת נירות חנוכה שהוא גם כן על שמירת היחוס. כדפירש"י בפרק במה מדליקין דגזירת בתולה הנשאת תיבעל לטפסר היה אז עיין שם על שאף הן היו באותו הנס. ולכן היה הנס בכהנים שהם המיוחסים שבישראל כדאיתא

בפרק קמא דכתובות. ובנר כמו שכתוב בפרק במה מדליקין הרגיל בנרות הווין ליה בנים תלמידי חכמים. ומצד שלמה המלך ע"ה שהוא מצד החכמה התבונן רק בהאי גיסא שאינו רע גמור דשייך לו וכשזה יתוקן ממילא היה נעקר לגמרי. ולכך היה מצידו עבדי שלמה גם כן מצד זה כנ"ל ושם הוא החכמה חיצונית כמו שכתוב במסכתדרך ארץ רובן של ממזרים פקחים. והוא רצה להמשיך אלוקות לכל המקומות השפלים כטעם אין עוד מלבדו ואפילו כו'. ומאחר שהכל ממנו אינו פסול מוחלט בהכרח. [ובאמת תיקונם הוא על ידי דברי תורה כמו שכתוב (הוריות י"ג ע"ב) ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ], וע"ש בפ' משפטים נראה כי תרמוד הוא קודם למקום עזא ועזאל והוא נחות תמן כו' והיינו דהוא נולד מהם כנ"ל. וע"ש בפ' פנחס דתמן מתכנשי כל רוחין כו' כי לתולדות ופרי הרע שכבר יש לו בשורשו רע גמור שם סובבים כל מיני רוחות. פירוש מחשבות ורצונות רעות והוא בסכנה גדולה ושלמה המלך ע"ה ירד תמן. פירוש נשתקע במחשבתו כאלו הוא גם כן ואגבה נשרא, פירוש שורש רוח הקודש שלו גבה למעלה למקום שורשו.

והוא כתב פתקא וארמי כו' נראה לי דהוא צעקת רמה ידך בל יחזיון הנזכר בפרשת משפטים [וע"ש לאתר דזיתא אולי ע"ש בניך כשתילי זתים והם דמעת העשוקים וע"ז צעק שלא יגעו בהם] וקרי ליה פתקא על דרך שאמרו בפרק קמא דסוטה (י"ב ע"א) בפתקה של חוה. והרי מאמר היה, רק דבר המפורש נקרא פתקא שהרי מאמר דבעצב תלדי אין צריך לשמיעת המאמר רק נראה לכל בחוש זה נקרא פתקא וכתב. וכמו שכתבתי במקום אחר בענין ספר הזכרונות דהשם יתברך וספרן של צדיקים. וכן בפרק חלק בפתקה של ירושלים פירוש חזקת העיר הנראה בחוש נקרא פתקא ועל דרך זה נפל פתקא מרקיע דפרק בא לו ופרק הפועלים וכמו שכתבתי במקום אחר. וכן הוא כשאמר פסוק זה תיכף נעשה שלא ראוהו הרוחות ההם וזה נקרא דשדי פתקא להתם ולא דבור בלבד רק ראיתא בחוש. ושוי עזקא קמייהו ובפ' פנחס איתא בפומא דנשרא ובפ' מי שאחזו נז' עזקא זו שבה היה נשמר מהמזיקין. כי עזקא מלשון ויעזקהו והוא האור מקיף דידוע דיש אור פנימי ואור מקיף. פירוש מה שהאדם השיג זה נקרא אור פנימי ומה שהקב"ה מנהיגו למעלה מהשגתו זה נקרא אור מקיף והוא משורש הנעלם. ובחינת יחידה שבנפש שהיא נגד פרצוף. ארוך כנודע. וזה הפרמא הנתונה בפני המזיקין ותרגום חותמך דיהודא עזקתך. פירוש כמ"ש הקב"ה חתם עולמו ופירוש בשער היחודים פ"ז פירוש סגרו שלא יגעו בשם זה דמורה שעתיד להיות כן ולא עתה יעויין שם ביאורו. וכן חותם האדם שלא יגעו בו הוא מעזקא ואור מקיף וכל אחד כפי ערך אור פנימי שלו כן הוא האור מקיף:

ושלמה שנקרא בשמו של הקב"ה והנסתרות שלו דאור פנימי היה ממש ברזא דשמו בסוד הוא ושמו כנז"ל גם העזקתא היה חקוק עליו שם. פירוש דשם שמים ממש היה מקיף אותו באור מקיף וזהו דשוי בפום נשרא כי הכל אחד כנ"ל סוד הנשר. ועל ידי זה דייקא נודע לו חוכמתאן נוכראין ששיקע מוחו ולבו לחכמות חיצונות רק השורש הנעלם היה נגדיהם דהוא האור מקיף שלו שאי אפשר שלא יחטיאהו חס ושלום כי שורשו ממקום קדוש ולא זז אף רגע מטבעת. רצה לומר אור קדושת השם יתברך המקיפו אשר ממנו הוא המשכת חשקותיו וחכמתו ורצונו כי הוא שורשם זה לא זז רגע אחד מפניו. [וחתם גם כן כסאו בגושפנקא כי הוא ישב על כסא ד' למלך. ובשעה שישב עליו אימתו מוטלת אבל כשהמשיך עצמו לחכמות נוכראין ולמלוך עליהם שהשם יתברך גם בכל עולמות התוהו והחיצונים גם שם עצמות השם יתברך גנוז ונעלם והוא מושל עליהם. ובעצמו היה בטוח כנ"ל רק בכסאו שכסא ד' נקרא עולם הבריאה כידוע שדבר זה נקרא חוץ מעצמותו ושם יש מקום שליטה וצריך החותם שחתם הקב"ה עולמו כנז"ל]. ועוזקתא זו היה כל תוקפו של שלמה ובה חזר למלכותו כדאיתא בפ' מ"ש שם. ובהגדה מובא בספר עמק המלך ספור איך חזרה לידו על ידי נעמה העמוניות שלקחה בעניותו כי מיד שניטל אור זה ממנו נעשה הדיוט וטפש כמו שאמרו חז"ל. ובנעמה היה גנוז אור של משיח שהרי יצא ממנה והראו לו שגם בלתי אור מקיף זה הברור כי נסתלקה כל רוח הקודש ממנו והיה כמו עכשיו בגולה. ובסוד תלמוד בבלי שנקרא במחשכים כנז"ל שאין אור ברור כל כך מכל מקום גם בחושך יוכל למצוא אור גדול שהרי מתוך החושך זכה למצוא זיווג נעמה. והיא החזירה לו אותו אור גדול רק שמתחילה חשב שהוא בעצמו תכלית השלימות ובגלות נודע לו שאינו כן וצעק אל ד' ונענה בנעמה. שבאמת תכלית השלימות בו רק שעדיין צריך לבירורים ויצא ממנו לאחר כמה דורת ואז הוחזר לו העיזקא היינו האור מקיף לו. אבל הנשרא שהוא שורשו מצד מה שפורח למעלה לא הוחזר. וזה ענין הפלוגתא מלך והדיוט או מלך והדיוט ומלך דשניהם אמת. ואז בזקנותו אמר קהלת על אותם ההבלים דחיי הבלו. ובזהר בא ל"ט א' דמניה חזא כל מה דחזא ועמד בעת זקנותו על זה שהכל הבל פירוש שההבל הזה הוא גם כן הבל. פירוש שמתחילה חשב שעיקר ההשתדלות עד שישיג השורש הנעלם ואז יוכל להאמין בעצמו מאחר דשורשו ממקום קדוש יוכל לעשות מה שירצה.

וז"ש דהוה אחסנתא דאבוי כי לדוד המלך ע"ה נאמר כל אשר ברוחך עשה כי ד' עמך והוא כבר הרגו ליצר בתענית כמו שאמרו חז"ל. ואצלו היה זה בירושה בשורשו שלא היה כלל יצר הרע מלידה ובטן. ולכך היה חכמתו בהתפשטות יותר כי לדוד המלך ע"ה

נאמר רק אתה לא תבנה וגו' ושלמה המלך ע"ה בנאו. רק מכל מקום נקרא חנוכת הבית לדוד כי הוא מצד ירושתו כנ"ל. אבל על כל פנים היה אצלו בהתפשטות יותר. והיינו דהגם דדוד המלך ע"ה רבן של כל בעלי רוח הקודש שהיה מהבל של עצמו והשיג שורש עצמו כנ"ל ודבר זה אי אפשר רק על ידי הריגת יצר הרע דמוח ולב שבגוף במלחמה. ולכך נאמר לו התפשטות קצת בבנין הבית שאי אפשר לעשות מדור לשכינה מתחתונים ממש ויחוד דשמים וארץ הגמור שהוא התפשטות שם שמים בארץ לגמרי. וגם בכל תאוה וחמדות של בני ישראל כפי התפשטות בארץ בעולם הזה כך יתפשט השכינה שם זה יהיה על ידי שלמה שהיה איש מנוחות. אבל דוד המלך ע"ה היה מקשט הכלה כנ"ל על ידי עולה של תשובה שהקים שהוא מלחמת היצר והוא בבינה שבלב כמו שכתוב לבבו יבין ושב וכל השתדלותו ויגיעתו היה בנסתרות שבלב:

וממקום שפסק שם התחיל שלמה וזכך הנסתרות שבמוח ובחכמה והסייעתא דשמיא שלו על ידי אחסנתא דאבוי כנז"ל. הגם דהוא מדרגה למטה במדרגות רוח הקודש מכל מקום הוא בהתפשטות יותר כי מה שהוא שלו כל זמן שהאדם חי אינו מבורר. ועדיין לא היה אדם מעולם שיהיה בחייו מבורר לגמרי דאם כן יצטרך שלא למות וא"כ אין ההבל שהוא שורשו בנעלם גם כן מבורר לגמרי, וכמו שהוא צריך הגדרות עדיין ויראה וצמצומים כך קדושה עליונה המתלבשת ומתדבקות באותו הבל ונשפעת לו הוא גם כן בצמצומים, מה שאין כן כשגילוי השפע מלמעלה על ידי הבל אחר שכבר נתברר לגמרי אז אין צריך לצמצומים. וההשפעה ויורדת מלמעלה היא בהתפשטות כדרכו ולכך דוד המלך ע"ה קרא עצמו סתם בהמה כנז"ל ושעה"ה הוא בסוד בהמות בהררי אלף כמו שכתוב בבראשית רבה פכ"א ובפסיקתא דאת קרבני בהמה אחת נתתי לך כו' ואחר כך מלך אחד נתתי לך כו' [ואחר כך איתא פחה אחד נתתי לך כו' כי גם נחמיה הפחה היה בסוד שלמה שהוא זרובבל בן שאלתיאל כדאיתא בפ' אד"מ (ל"ח ריש עמוד א') שעליו נאמר דהוא חותם על יד ימיני, פירוש חותם עזקתא כנ"ל והוא כטעם נקבה תסובב גבר כי מזרעו יצא משיח כידוע. ואלו זכו לכך היה ביאה שניה ביאה גמורה כמו שכתוב בפרק קמא דברכות (ד' סע"א) ואז היה הוא משיח ועזרא כהן גדול כפוף תחתיו כי מלך קודם לכהן, אבל היה גם כן בדרגא דשלמה שאמר זכרה לי אלוק' לטובה, וכמש"ל על חזקיה כי כל מי שמוכן לתכלית השלימות כשלמה המלך ע"ה היה לו תוקף התקיפות הזה לתלות בעצמו. כי דרגא דשלמה הוא שמעשיו מצליחים ביותר ורואה שכל מה שפועל הכל הוא נמשך מאמיתות רצון השם יתברך והוא כענין שפת אמת תכון לעד מה שאין כן דוד המלך ע"ה קרי לנפשיה עני וירא שמא יגרום החטא כטעם לולא האמנתי

שדרז"ל (שם) שלא היה בטוח בנפשו והקב"ה תלה לו בזכות עצמו כנ"ל דרוח הקודש וסייעתא דשמיא שלו היה רק מהבל עצמו. מה שאין כן להם תלו בזכות אחרים שכל רוח הקודש שאחר דוד היה מאחסנתא דידיה ושארי. ומצד הזה נמשך להם התוקף לומר זכרה לו דייקא וכנ"ל והשיבו להם בזכות אחריפ. פירוש שאינו שלך לגמרי כנ"ל ושלמה המלך ע"ה הכיר אחר כך דהבל זה גם כן הבל כי עדיין אין לו בטוחות ותוקף רק כמו דוד המלך ע"ה שמכיר שאין לו תוקף אז יש לו תוקף דייקא ולא בענין אחר.

וגם נחמיה אמר זכרה כנ"ל ולא נקרא ספרו על שמו כמו שאמרו חז"ל. פירוש כל ספר מנביאים ודומיהם חקוק בו כל עצמות חיות נפשו שהוא רק בחכמה שהוא ראשית הגלוי יש מאין. וזהו שורש התגלות עצם חיותו וכמו שכתבתי במקום אחר והוא נקרא על שם עזרא שתלה הקב"ה כל חיותו בעזרא ובאמת הוא היה גדול כמותו כמו שכתוב בפרק אחד דיני ממונות הוי עזרא הוי נחמיה רק שיניקת רוח הקודש שלו היה על ידי הבל דעזרא. כמו שכתב האריז"ל דגם מתלמידי חכמים שבחיים יוכל לינק ע"ש. ולפי שאז"ל בפ' כ"ג (כ"א ע"ב) ראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו כו' והוא שורש לתורה שבכתב הדוגמא דמשה רבינו ע"ה רק נחמיה בסוד רוח הקודש שמצד זה היה דומה לו. אבל עזרא זה מלאכי כמו שאמרו חז"ל (מגילה ט"ו ע"א) היה גם כן נביא דרזא דתורה שבכתב היא נבואה ותורה שבעל פה מקבל מתורה שבכתב כי אי אפשר לתורה שבעל פה בלא תורה שבכתב הקודמת ולכך הוא היה בגדר מקבל מעזרא ונטפל ספר חכמתו לו. ואלו לא אמר זכרה וגו' היה זוכה לרוח הקודש מהבל עצמו כמו דוד ולא היה נטפל לעזרא אז היה גמר השלימות והתיקון דביאה שלישית. כמו שאמרו חז"ל בפ' חלק דדוד שמיה פירוש שיזכה אז למדרגת רוח הקודש דדוד שעדיין לא זכה בה אדם זולתו כי הוא היה הראשון ולא היה אפשר בענין אחר כון יהיה הסוף גם כן] שמאכלם ממש דוגמת קרבנות כטעם זה השלחן אשר לפני ד' שדרשו רז"ל בפרט אצל שלמה המלך ע"ה שנקרא בשמו של הקב"ה כמש"ל. והאלף הרים הם אלף נשים שאז"ל שם שכל אחת היתה מכינה לו כן. ובזוהר בלק קפ"ט ריש עמוד א' דהם שעורים יעו"ש סודו:

ובפרשת פנחס רי"ז איתא דבכל הר ששים אלף רבוא חציר והם מלאכים שנבראו ביום ב' אש לוהט ע"ש. פירוש הם האלף דור הראוים להיות קודם מתן תורה כדאיתא בפ"ב דחגיגה ושאותן שקומטו הן עזי פנים שבדור. פירוש כמו שכתוב בביצה (כ"ה ע"ב) דישראל עזין באומות ולכן ניתנה להם תורה. פירוש כי התורה נקרא עוז ד' עוז לעמו יתן וגו' דנדרש בזבחים (קט"ז ע"א) על מתן תורה ונאמר והחכמה תעוז לחכם, ובזוהר בכמה מקומות דאורייתא מסטרא דגבורה נפקת וכן לשון הגמרא כמה פעמים

מפי הגבורה. והנה בתורה נברא העולם כמו שכתוב בב"ר פ"א אם כן גם העולם במדת הגבורה ועזות נברא. וכאז"ל דלכן נאמר במעשה בראשית שם אלקים דנברא במדת הדין רק שקודם קבלת התורה היה עזות זה ברע וצריך להתישו ולכך דבר ציוה לאלף דור כמו שכתוב בסוטה (ל"א ע"א) דשכר עושה מיראה לאלף דור דכח היראה מתפשט עד אלף דור. דהשכר על אותם דורות על כרחך דאותו כח מתפשט לכך דורות. ולכך התשת כח הגבורה רעה שהיא מסטרא דיראה גם כן היא באלף דור דעד שם יש לה התפשטות לאותו כח ואחר כך ניתן לכ"ו דור בגימטריא שם הוי"ה דרחמים. שהוא מה שאז"ל שראה שאין העולם מתקיים ושיתף מדת הרחמים והותש קצת כח העזות ומכל מקום נשתלו בכל הדורות. ומאחר שהן עזי פנים מסתמא הן בנפשות הממזרים מאחר שהממזרים הם עזי פנים נשתל בהם אותן נפשות והם דייקא כלים לדברי תורה כטעם ממזר תלמיד חכם כו' כמו שכתוב((ירושלמי סוף קידושין) של ממזרים פקחים כמו ישראל עזין באומות לפי שהם עיקר שורש התורה הם תוקף הגבורה ועזות שבעולם.

והנה אמרו אין דור פחות מששים רבוא כי התורה שורש העולם וידוע דשישים רבוא אותיות לתורה שורש לשישים רבוא נפשות דישראל ועל כרחך כן בכל דור כי קיום כל העולם בכל דור הוא רק על פי התורה. והנה שורש הנפשות דכל הדורות כבר נבראו והשורש הנעלם דגוף נקרא מזלא כמש"ל ופירש"י (שבת נ"ג ע"ב) על מזלא מלאך. והיינו כידוע דיצר רע ויצר טוב שבאדם נקראים בפרק כל כתבי מלאך טוב ומלאך רע וכן בפ"ב דחגיגה ב' מלאכין שעמו והיינו דעצם האדם שלמעלה ממלאכי השרת הוא הנפש. וכח הגוף הוא ב' היצרין יצר טוב הוא מלאך הטוב ומזלא ושורש הנעלם הטוב. וכן יש מזל רע ומלאך רע והוא הבלא דגרמי של כל עכו"ם וכן לכל הרשעות יש שורש הנעלם דרע גם כן, וזהו הנפש הבהמית שיש לכ"א מצד הקליפות ומשכא דחויא ואצל עכו"ם הוא רע גמור דאין בהם יצר טוב כלל ומלאך טוב. ואצל בני ישראל הוא מקליפת נוגה כנז"ל דיש בו טוב ורע ומלאכים כנ"ל. אבל הנפשות עצמן עליהם אז"ל על פסוק עם המלך במלאכתו שבהם נמלך הקב"ה שקדמו לבריאת העולם כי הם מעצמות השם יתברך רק נפש הבהמות שהוא הלבוש נברא ביום ב' מסטרא דגבורה דאז נבראו מלאכים כמו שאמרו חז"ל בבראשית רבה. וחד אמר ביום ה' ושניהם אמת כמו שכתבתי במקום אחר דעל אלו למד מועוף יעופף שהוא מצד ההשפעה למטה. אבל ביום ב' הוא מצד שורשם למעלה [כי יום ה' הוא נגד סמכין היוצאין חוץ לגוף]. ואלו ביום ב' הם נקראים חציר כמו שאמרו חז"ל בבראשית רבה (פרשה י') אין לך עשב שאין לו מלאך כו'. כי כולם למאכל אדם והמאכל מוסיף חיות באדם ומאין זה על כרחך שיש בו אותו חיות גם כן.

והיינו דאותו חיות דנפשות מאותו חיות עצמו הוא גם כן בדוממים וצומחים ובעלי חיים שאדם מקבל חיות מהם. [והדברים האסורים הם מחיות דנפש הבהמית דעכו"ם]. ולכל אדם שייך פרטים מיוחדים והם מזדמנים לו כידוע על פסוק נפשם בהם תתעטף והן אותן מלאכים עצמן:

ולשלמה המלך ע"ה היה מאכלו אלף הרים משישים רבוא מלאכים הללו שהם כל האלף דור שורש נפשותם כי הוא בא לתקן בלכתו לתרמוד כח העזות כנז"ל. וזה אי אפשר רק למי ששורש נפשו כוללת אותו כי הוא היה כולל כל שורש נפש הבהמית שנברא ביום ב' ולכך מאכלו היה כל האלף דור, שהם כלל כל שורש הבריאה דעזות [שזהו השייך לדברי תורה כנז"ל דרק זה בא לתקן מה שהוא בבני ישראל דייקא דשייך לדברי תורה ולכך הם מספר שישים רבוא לבד] כנ"ל הכל הוא בשורשו גם כן. ואיכא מאן דאמר בבמ"ר ופסיקתא שם דהוא בעיר אכיל בעיר דמגדלין בהמות ע"ש וזה נזכר גם כן בזוהר פנחס ר"מ רע"ב ושם וממה הווי מאשא כו' אש אוכלה ע"ש. וז"ש שם בבמ"ר גם כן אית בעיר אכיל בעיר אלא גדולים מעשה אלוקינו, והיינו כידוע דיש באדם גם כן ד' נפשות דדומם צומח חי מדבר והנה הדומם היא היותר תחתונה והוא נשאר באדם גם לאחר מיתה שהרי היא גם כן על כל פנים דומם כי אי אפשר כלל להתבטל דבר לגמרי, ואלו ד' בנפש הבהמית הם דוגמת ההבלא דגרמי שהבלא דגרמי נשאר גם לאחר מיתה. ולכך בדומם אין המשכות חיות לאדם ולא נתנה בו תורה בפ' בראשית ונח מאכל לאדם, [וגם המים הם בגדר הצומח כידוע דד' יסודות אש רוח מים עפר נגד דומם צומח חי ומדבר וכן כח הנביעה ממקור מעיינם וההתפשטות למרחק היא כח הצמיחה שלהם] רק מצומח לאדם הראשון ומחי לנח כי הכלל בכל דבר יש ד' מדות כדחשיב באבות ו' דברים [נגד ששה קצוות שהם כולל הכל וימי הבנין כידוע]. והרביעית לעולם היא רע גמור ואפילו הכי חשיב לו בכלל המדות דהולכי בית המדרש ונותני צדקה, דדך משל מי שאינו עושה כלום מכל מקום היא מדה דבישראל אי אפשר שלא יעשה כלום וגם שאין עושה כלום מכל מקום הוא נקרא הולך לבית המדרש ונותן צדקה שלא מדעתו כלל, וכדרך שאמרו במנחות (צ"ט ע"א) פעמים שבטולה של תורה זהו יסודה. וכן על דרך זה מצינו שלהי ניטין צדקה גדולה עשה הקב"ה שהקדים כו' מקרי עשיית רע צדקה ובטול תורה יסודה, וזהו מדת דוד המלך ע"ה שהקים עולה של תשובה שעל ידו זדונות נעשין זכיות, והוא נגד מדה הרביעית שבכולם כי הוא המברר ומתקן כל רשעי ישראל שכולם פעלו רק טוב אף על פי שהם לא ידעו ומה שלא נתנו היו צדקה ומה שלא הלכו לבית המדרש היה תורה, והראשונה לעולם טוב גמור וב' האמצעית בינונית

וכן בברואים דדומם צומח חי ומדבר ואש רוח מים עפר וכן בד' קליפות וכן בכל דבר. ומדבר נגד קליפת נוגה שיש טוב ורע ישראל ועכו"ם מה שאין כן בדומם צומח חי אין שייך כלל טוב, וכן הם נגד ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה ובאצילות אין שייך כלל רע ובעשיה אין אדם צריך בארץ אשר יעשה וגו' אי אפשר בלא רע וכן כל דבר חלוקים לד' אלו ודומם רע גמור כנ"ל:

ודבר זה יתוקן כשיבולע המות, וידוע כל תיקוני השם יתברך היינו כשמברר למפרע לא היה זה כלל ונמצא מברר שלמפרע לא היה כלל מות כטעם צדיקים במיתתן קרוים חיים (ברכות י"ח ע"א) ולא היה כלל בגדר דומם, ודבר זה יתקן משיח בן דוד מדרגתו. ובזה אין מקום השתדלות כי האכילה הוא ההשתדלות דאדם כטעם זה השלחן וגו' שהוא נגד עמוד העבודה וכן מצוה ראשונה דאדם הראשון, וכן דרז"ל((זוה"ק חלק א' כ"ז ע"א) על לעבדה ולשמרה ולעבדה במצות עשה ולשמרה זו מצות לא תעשה והיינו על פרי הגן כי עיקר הבירורין של האדם הוא על ידי האכילה בזה הוא הבירורין דנפש הבהמות שלו כשאוכל לשם שמים, פירוש שמכיר שהשם יתברך הוא הנותן לו מזון זה ומקבלה מידו של הקב"ה על ידי הברכה שתקנו חכמים מקודם כמו שכתבתי במקום אחר. נמצא חזר אותו חיות דהשם יתברך שהיה טמון באותו אוכל שהיה מחייהו כטעם ואתה מחיה את כולם כי כל נמצא על כרחך יש לו חיות והוא אותו כח שמחמתו הוא נמצא ואין נעדר המציאות ואפס ואין, ואותו כח המחייהו הוא עצמות השם יתברך וכמ"ש גם הרמב"ם רפ"א מהלכות יסודי התורה זה ע"ש, ועיקר השתדלות האדם להכיר זה בעצמו ובכל העולם כולו, ובעצמו מכיר מצד ההנאה שיש לו מהאכילה וכן מכיר באוכל, וזהו תכלית כל עמוד העבודה דגוף שכללותה הנסתרות וג' ראשונות כנז"ל, ואלו ג' הם כנגד צומח חי מדבר [שהדומם הוא נגד המעשה דז' תחתונות שאין בו בירורין בגוף כמש"ל], ונפש המדבר הוא נגד השורש הנעלם וכמ"ש בריש בבא קמא בהמה לית לה מזלא דהשורש הנעלם הוא מנפש המדברת וזה נעלם מהשגת אדם כנז"ל, ולכך אין בחלק זה גם כן אכילה ובשר אדם אסור ורק בעת החורבן ידי נשים וגו' ואז"ל ביומא (לח' ע"ב) דשמו דואג בן יוסף ומשום דמסקא בשמיה דדואג, כי דוד המלך ע"ה היה נגד יסוד העפר כנ"ל וכידוע רק זכה בהשתדלותו לנעוץ סופה בתחלתה להשיג ההבלא שלו כנז"ל, ודואג ואחיתופל שונאיו היו נגדיים לב' מדרגות שאלו דואג נגד שורש הנעלם והבלא שהשיג. ולכך אותו גר עמלקי הוא בנו כמו שכתב רש"י ריש שמואל ב' משם רז"ל ונקרא עמלקי שהוא ראשית גוים ושורש הנעלם דרע דלכך היה בעל לשון הרע שהוא נפש המדברת דרע, ולכך עיקר לשון הרע שלו היה וד' עמו כמו שכתוב בפרק חלק דרק בזה נתקנא

כי היא מדרגתו ונזדמנה לו רציחת הכהנים, כי דהמלך ע"ה עלה ממדרגה התחתונה למעלה והוא להיפך כי בהריגת נפש עושה ממדבר דומם [ולכהנים כמו שכתבתי במקום אחר עמ"ש (סנהדרין ל"ט ע"א) אלוקיכם כהן הוא כי ג' מדריגות דכהנים לוים וישראלים הם נגד ג' ראשונות כנ"ל, דהשורש הנעלם נקרא כהן ולכך הם שלוחי דידן ודרחמנא לחברם על ידי הקרבנות והלוים בשיר נגד החכמה כענין דוד המלך ע"ה קרא לדברי תורה זמירות (סוטה ל"ה ע"א) וכמו שכתוב ליכא צורבא מרבנן דמורי כו', וישראל הם הלב כידוע בסוד כנסת ישראל] ובאמת לנרצח אדרבה איתא בסוטה (כ"א ע"א) הגיע לפרשת דרכים זה תלמיד חכם ויום המיתה, וכמש"ל דזהו השגת שורש הנעלם מצד ההעלם והעדר הידיעה וביום המיתה הגיע לו, רק מדה כנגד מדה הרוצח מגיע למדרגת הדומם:

והנה עמלק היה זורק ערלות כו' כמו שאמרו חז"ל דמבזה ברית, ודואג היה שומר הברית שהרי זלזל לדוד בקילקולו, אך באמת אמרו רבותינו חז"ל בב"ר דהוא התיר עריות ואשת איש דמיכל, כי באמת ברית הלשון וברית המעור אף על פי שהם ב' הפכים הם תלוים זה בזה וכידוע על פסוק שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו רק מכל מקום לא היה אצלו בפועל רק אצל בנו נקרא עמלקי, וזה נקרא דואג בן יוסף דרומז שומר הברית כידוע רק לא הוא עצמו רק בן יוסף, ומכל מקום התחיל להתתקן ומקודם נעשה כדומם כנ"ל. והנה גם בחורבן ראשון היה זה דידי נשים וגו' שהרי נזכר באיכה רק דלא נזכר שמו, כי לא היה לו כלל בגדר חיות רק בגדר צומח הנאכל וזה היה בגדר חי, ומכל מקום גם כן נאכל כי עדיין לא הגיע לשורשו שהוא נפש המדברת עד ריש לקיש דזבין נפשיה ללודאי (גיטין מ"ז ע"ב) והוא הרגם ולא נאכל, כי אז היה על ידי נשים ישראליות שבם הוא הבירור וגם על ידי אמו ששב לבטן אמו כאלו לא יצא עדיין לעולם דהיינו לשורשו הנעלם, כי בזה הוא תיקונו שישוב לשורשו ולא למות ולשוב לדומם דזה היה נקרא חוזר לקלקולו רק היה לו העלאה למקור והיא תקנה אותו אז לעת החורבן דייקא שהוא הגורם כמו שאמרו חז"ל (ילקוט שמואל) דאלו בנה דוד בית המקדש לא היה נחרב, ומה שלא בנה על ידי שלא היה עדיין מוברר בחייו כמש"ל וזהו על ידו. והנה ריש לקיש היה ליה חילא לאורייתא כמו שכתוב בהפועלים פירוש אורייתא הוא בחכמה וחילא הוא סטרא דגבורה דמתמן נפקא כנז"ל, פירוש הוא השורש הנעלם כמו שכתוב בבמדבר רבה פ' כ"ב ג' מתנות טובות נבראו בעולם זכה באחת מהן נטל חמדת כל העולם, חכמה וגבורה, ועושר, אימתי בזמן שהם מתנות שמים כו' פירוש הם נגד ג' ראשונות שהם בני חיי ומזוני דתליא במזלא (מו"ק כ"ח ע"א), דאיתא בהמפלת ג' דברים אלו אטיפה מה תהא עליה חכם כו', פירוש חכמה נגד חיי כטעם והחכמה תחיה בעליה וגבורה כטעם

כאיש גבורתו נגד בני וכמו שכתבתי במקום אחר על פסוק בניך וגו' וכן יבורך גבר, וזהו נגד השורש הנעלם כי כמו שהתורה מגבורה כך כל נפשות ישראל שהכל אחד שרשם נקרא גבורה, ולכך הבנים הם מצד השורש הנעלם דאב כידוע וכמו שכתבתי במקום אחר וכן לעולם תחילת המחשבה מתגלה בסוף המעשה, ור' יוחנן היה ליה שופרא היופי הוא בסוף המעשה כמו שכתבתי במקום אחר, וזהו לנשי שהוא המדרגה אחרונה. וריש לקיש היה לו חילא מדרגה הראשונה כנ"ל והיינו שהיה לו תוקף הדביקות בכל פעולותיו בשורשו הנעלם וההתגלות דשורש הנעלם הדבוק בפעולותיו כידוע, מאחר דסדר קומת האדם כך הוא כל העשרה מדרגות אם כן יש נפשות תלוים בכל מדרגה כדרך שאמרו בשמות רבה על פסוק איפוא היית ביסדי ארץ יעו"ש ויש נפשות התלוים בשורש הנעלם ממש [מצד הגוף ונפש הבהמית כנז"ל דבנשמה ממש אין שייך זה ורק זכה יתיר יהבין ליה כו' זכה יתיר כו' כדאיתא בזוהר] והיא נפש דדואג וכן נפש דריש לקיש, ומי שהוא כן שמאיר לו איך כל פעולותיו הכל נמשכים משורשו הנעלם הוא רשאי באמת לעשות מה שירצה בלבד שבטוח דשורש הנעלם ממקום קדוש יהלך. כענין שלמה המלך ע"ה אני ארבה ולא אסור, וזה גם כן מחלקו של משיח דאז נאמר ד' מתיר אסורים כידוע רק דהם היו אדרבה ממדרגה התחתונה ועלו ממטה למעלה עד שהשיגו שורש הנעלם. ואלו כך נולדו:

ולכן חשב יעקב על שמשון שהוא משיח כי הוא תוקף הגבורה כדחשיב ליה בבמדבר רבה שם ב' גבורים עמדו, [וגלית הפכו נפל באמת ביד דוד המלך ע"ה והיה לו תוקף זה על ידי שהיה בן הנשיקה על ידי אותם נשיקות ואותם טיפין דמחלון, כי הכלל אין שום טובה ומתנה מג' אלו נמשכת לעכו"ם רק על ידי ישראל כמו שאמרו חז"ל כמה פעמים, וכמו שכתבתי לעיל על חכמת בלעם בסוד ויקר וגם הוא מזרע לבן שנולדו לו בנים רק על ידי יעקב כמו שאמרו חז"ל ולפי שנמשכו מכחו של יעקב לכך הגיע לו שפע חכמה, וכן עשירות דהמן לפי שבא מכחו של שאול שהחייהו לאגג כמו שאמרו חז"ל, ותיקון שאול על ידי בני בניו שלמדו תורה בבני ברק כדאיתא בחלק, ותיקון ברכה שבגלל יעקב על ידי פ' בלעם שנכתבה בתורה, ותיקון מחלון על ידי הריגת דוד לו ועל ידי זה נתגדל דוד והחלה צמיחת קרנו, והיינו כי אז כאשר נתגבר על הגבור שבגבורים דרע, וכבר ידענו כי כל מלחמות וניצוחים שלהם לעכו"ם היה כפי ניצוחם ליצרם כמש"ל על ידי זה ניצח אז שורש הנעלם ואז השיג רוח הקודש דהבלא דידיה והחל רוח ד' לפעמו ואז"ל בסוטה (מ"ב ע"ב) דהיה בר מאה פאפי וחד נאנאי ע"ש בתוס' פירש כלב. כמו ששמעתי על ריש מאה דיני דפרק קמא דסנהדרין (ז' עז"א) כי כשהוא בלב אז הוא מספר י' ובמוח אז כל

עשרה מתמלא מעשרה ונעשה מאה ומחלוקת נוגע אל המוח, ושמעתי עמ"ש בחגיגה (ט' ע"ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למאה ואחד כי האחד הוא כשחוזר ומתחיל, וזהו מאה דשלימות המוח שלו היה מערלות פלשתים ואחד הוא השורש הנעלם היה מכלב דעזות רעה נקרא כלב והכלבים עזי נפש כמש"ל, [ועיין בקרנים מאמר י"ב בשם שר הכלבים ושם מאמר ו' ובדן ידין תבין עוד סוד החציר הנזכר לעיל שהוא כשם שר הכלבים רק בהיפך אתוון שהוא מצד המתקתו. וע"ש דבעל צפון היה צורת כלב רע ע"ש, ולכך אמרו להטעותם שיאמרו קשה יראתם כו' כי כל עיקר גלות מצרים היה לברר שורש הנעלם דהגם דהללו עובדי עבודה זרה כו' מכל מקום כששורש הנעלם טוב אף שעושה מה שעושה הכל טוב כמו שכתבתי במקום אחר, וכשהגיעו לבעל צפון שם היה עיקר הבירור על הים כמש"ל ובמקום אחר דמצרים ברזא דתנין הגדול שורש הרע והיו עובדים לצאן בסוד ההמשכה דרע ממעלה למטה, אבל בעל צפון הוא לעומתם ממש ולכך היה להם כלבים שעל ידם לא יוכל עבד לצאת מצד תקיפות שרשם כנ"ל, ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב רק אצל בעל צפון שם היה גמר הבירור ואז ראתה שפחה כו' וכן השיג דוד המלך ע"ה כשנצח לגלית] ומשם נמשך גבורתו, ולכן נאמר כלב בפסוק כי' היה גם כן ממזר כי הראשון שבא עליה קנאה בביאה ובעולת בעל יש להם וניצוחו הוא התחלת מלכות בית דוד שזה עניינם כנ"ל] רק שהוא היה גם כן מצד שורשו בתולדתו כן:

ובאמת בכמה מקומות דן מחובר ליהודא וכמו שכתוב בזוהר פ' בלק דגם בימי משיח יהיה יעשו"ב וכמו שאמרו חז"ל בשמות רבה אין לך גדול בשבטים מיהודא וירוד מדן ושניהם נתחברו במלאכת המשכן שהוא כטעם נעוץ סופה בתחילתה, ודן הוא השורש הנעלם ויהודא הסוף כנ"ל והוא הגדול שמחבר הסוף לראש, ומצד השתדלותו נקרא אריה וגבור מה שאין כן דן בתולדה הוא אריה [והם לקחו פסל מיכה וכמו שכתוב בתנא דבי אליהו (רבה פכ"ו) מיכה בעט באנכי שהוא נגד שורש הנעלם, וכל השתדלותם הוא בסוף מעשה וכמו שכתבתי במקום אחר מענין העגל דשם, וירדן יורד מדן כמו ששמעתי שירדן בעולם נגד כבד בנפש עיין בבכורות (נ"ה א') שהסמיכו זכרותא דירדנא לזכרותא דדמא כבדא [וזה סוד מעברות הירדן בטיל הכעס, ולכך גם כן חזרת ריש לקיש היה בירדנא ואין כאן מקום להאריך, ובנדרים((כ"ב א') ונתן לך לב רגז וגו' אכתי לא עברי ירדנא] וכידוע ברעיא מהימנא פנחס בסוד הכבד דהוא נגד הסוף מעשה ומדרגה הרביעית בכוחות הנפש] והשתדלותו להיפך וזהו ירוד דייקא והם תרתי דבתרי ומכל מקום מחוברים גם כן בסוד נעוץ כו', והשם יתברך מחברם כדי למתק שורש הנעלם דדן

בשורש הנעלם דיהודא שהכל אחד ולהשוותם והם באמת צריכים לזה תמיד ואין כאן מקום להאריך עוד:

והנה חטא הגבורה כשהיא גבורה רעה היא ברציחה שאז עושה ממעלה מטה ודומם כנ"ל ונקרא ירוד, ובזה חטא דואג כי שם הוא הנסיון ומכל מקום אמרו חז"ל בפ' חלק על ידך נטרד דואג כו' [ובמקום אחר יתבאר כי הגם שמקנאים בו בעולם מכל מקום הוא נענש על שגרם שיקנאו בו הגם כי מה לו לעשות מכל מקום גם זה בהכרח מחסרון שהרי במשיח לא יתקנאו כלל כי הוא שורש לכל הנפשות ואם היה שורש זה מנוקה אצלו מכל וכל לא היה זה גם כן מתקנא בו, וכענין שאמרו במכות (י"א ע"א) בכהן גדול שהיה לו לבקש רחמים כו' כמובן שגם כן רצה לומר כנ"ל וגם על דרך שנאמר בשבת (קמ"ט ע"ב) כל שחבירו נענש על ידו כו'] וכמו שכתוב עוד שם עלי פלשת התרועעי אם יבוא דוד שהרג את הפלשתי כו', כי רק הוא המקטרג לדואג ומצד הריגתו הפלשתי שהוא זכייתו לשורש הנעלם כנ"ל בזה נתגבר על דואג שהיה גם כן מצד שורש הנעלם, ולכן נקרא פלשת על דרך ששמעתי על מאבימלך נתעברה שרה כי מאין לקח אברהם גבורה להוליד בן רק על ידי עצירה דאבימלך באותה שעה שניטל הכח מאבימלך ניתן לו, דלפעמים כך היא המדה והמשפט שאי אפשר להשפיע לזה רק כשיקחו מאחר ואברהם אבינו לקח רוח חכמה ובינה מפרעה ורוח עצה וגבורה מאבימלך, רק שאצלו היה ברוח דעת ויראת ד' והוליד יצחק, וכן דוד המלך ע"ה מאין לקח גבורה רק מהתגברותו על גלית ואז ממילא היה אצלו הגבורה ביראת ד' והשיג שורש הנעלם שלו אבל לקחו מהפלשתי לכן נקרא פלשת [ומכל מקום הוא שם גנאי כטעם על ידך נטרד כו' שמגיע עונש עבור זה כשבא לקטרג לכן נקרא כן לפי שאין כח זה שלו רק מהפלשתי ומצד זה הגיע לו לקטרג. וכן לכן הוליד יצחק עשו שהוא מצד יראה רעה דאבימלך כמו שכתבתי במקום אחר] ומצד זה הוא טרדה דדואג שבאמת הוא היה עצור לפני ד' אז בנוב כמו שאמרו חז"ל ללמוד תורה ובעידנא שעסק בה אגוני ומצלי כדאיתא בסוטה (כ"א ע"א) [וע"ש אלמלא דרשינהו דואג כו' ע"ש ולכן לא הועילה תורתו שלא תכבה מן העבירה כי השם יתברך דן כל אחד לפי דעתו ושיטתו והוא סבור עבירה מכבה תורה, ובאמת לפי שורשו הוא כן כי דעת כל אחד בהלכה הוא כפי שורשו ודאי הדין והמשפט כן, וכן מצד שורש דואג כמו שכתבתי במקום אחר על מה שאמרו כל תורתו אינו אלא מן השפה ולחוץ כידוע דמצות ועבירות ברזא דארץ ותורה מן השמים, אבל כשהוא מן השפה ולחוץ גם תורה ברזא דארץ שהוא סוד הדיבור מן השפה ולחוץ ולא בפנימיות, כי כך הוא סוד התורה מצידו עיקר מן השפה ולחוץ היפך מדוד שעבודתו בפנימיות כמש"ל ואין כאן מקום

להאריך], ועל כרחך דבאמת לא היה עבירה וכך רצון השם יתברך, [שהיה בני עלי כמו שאמרו חז"ל] אך מכל מקום אמרו על פסוק כי יפול הנופל ראויה כו' אלא שמגלגלין כו' כי על כל פנים הרי הוא גרמא בעונש חבירו ואמרו חז"ל אפילו אבן שנסקל עתיד ליתן הדין, ובאמת זו נגד השכל דמאי היה ליה למיעבד רק בזה נתפס מי שהוא דבוק בשורש הנעלם שלמעלה מן השכל, ולכך גם דוד נתפס בזה שאמר ליה על ידך כו' אך מאחר ששורש הנעלם שלו טוב הרי אין לו עונש שהרי שורש הנעלם שלו טוב בהכרח גם זה טוב. ודוד המלך ע"ה הגיע ממטה למעלה ובהשתדלותו, ולכך על ידו הוא טירדא לדואג, דהוא ממש הפכו ואין שורש הנעלם שלו מבורר עדיין כיון שאינו על ידי השתדלות ולכך נטרד:

והנה ריש לקיש גם כן בא לנסיון דלסטות ורציחה וגם התם רבי קרו ליה כדאיתא בהפועלים וע"ש בתוס' והיינו דודאי כל הריגותיו בליסטיותו היה כדי לכלות קוצים מן הכרם על דרך רבי אלעזר ברבי שמעון, וכל הליסטים הם מצד הגבורה שהוא משורש הנעלם ועל ידי תיקון שורשו נתקנו כולם ורבי קרו ליה עדש"ל על ראב"ד דקרו ליה רבי, אמנם ר' יוחנן אמר ליה שהכניסו תחת כנפי השכינה ולשון זה בכמה מקומות בגמרא על הגרים וכידוע מהאריז"ל דמשם נפשות הגרים מה שאין כן נפשות דישראל ע"ש, ורבי יוחנן שאמר לו שבאמת שורש הנעלם שלו רע והוא הכניסו כו' כענין גרים הגם דשורש הנעלם שלו רע, וגר צריך בית דין היינו דצריך לתלמיד חכם שיכניסוהו כידוע בסוד לידת הגרים [ונז' בר"פ כל היד אצל משחקי בתינוקות כי הם המולידים גרים וכמו שכתבתי במקום אחר] וזה שאמרו שהכניסו כו' על ידי שאמר חיליה לאורייתא על ידי דבור זה חיבר שורש הנעלם שלו לתורה, וגם על ידי דיהיב ליה אחותו כידוע בסוד והיו לבשר אחד שיכולים לפעול זה בזה כמו שאמרו חז"ל כמה פעמים וזהו מכוחו שהכניסו, והנה בדבור זה עורר ר' יוחנן קטרוג על שורש הנעלם דריש לקיש שעדיין אינו מבורר שהרי רבי יוחנן אומר עליו שהוא רע וכל ליסטותו אינו מבורר ולארץ לא יכופר וגו' כי אם בדם שופכו, והאי דעניש וקטיל הוא גם כן רציחה כדאיתא שילהי שבת ולכך מת על ידי עונש דרבי יוחנן, אך מכל מקום לרבי יוחנן הגיע גם כן עונש אחר כך כדאיתא שם כי באמת ריש לקיש היה מבורר והאמת אתו דגם התם רבי קרו ליה רק שרבי יוחנן טעה בו [כפי שיטתו שהיה מזרעא דיוסף כדאיתא שם, וכמו שכתבתי במקום אחר דשם שכיחי רוצחים כדאיתא במכות בשכם וגלעד ושם עיקר הבירור בזה ואין כאן מקום להאריך] ובירורו היה על ידי דזבין ללודאי אם יאכלוהו ומסירת נפש למיתה באמת

שאם יאכלוהו שכך מגיע העונש למי ששורש הנעלם שלו אינו מבורר כנזכר לעיל הוא מקבל עליו את הדין:

ולודאי יש להם תוקף גדול בשורש הנעלם דרע דמצידו הוא תאות אכילה כמש"ל בחטא דאדם הראשון שהיה רק ערבוב השורש הנעלם ולכך אמרו בפסחים (י"ב ע"ב) שעה ראשונה מאכל לודים, כי הם ראשונים לכל כי יש נעלם לנעלם כמש"ל והם דבוקים בתוקף הרע גם שם, ולכך קודם גם למאכל לסטים שהוא מצד הגבורה ושורש הנעלם דרע הוא בשעה שניה אחר הלודים [וכן יש כל דבר זה לעומת זה גם בקדושה, וריש לקיש היה בסוד לסטות דקדושה וכן בפנקסו דבלעם כתוב פנחס לסטאה כי היה פעולתו לסטות רק שהיה מצד הקדושה והוא מסטרא דאדום ועל חרבך תחיה, וכן נקרא דואג האדומי וכן הוא דוד אדמוני רק עם יפה עינים אין הורג אלא מדעת סנהדרין כמו שאמרו חז"ל ויש גם כן לודים בקדושה כטעם אוכלת אדם את כטעם אשתא זנתיה כי יש שמתגבר עליו הרציחה ולא יאכל ולא ישתה עד יקום גוי אויביו ואש זה זנו, והוא בצדיקים כמו שכתוב ישמח צדיק כי חזה נקם וגו' צדיק דרגא דיוסף כמו שכתבתי במקום אחר על בית יוסף להבה ובית עשו לקש, וכן איתא בסנהדרין (ל"ב ע"ב) אחר רבי אלעזר ללוד, בודאי לוד בארץ ישראל היא נגד לודים דשמה קגרים ורבי אלעזר היה לו כח זה כדאיתא בהזהב בכל מקום שנתן עיניו נשרף, כי הוא היה ברזא דצדיק כנז"ל דל"ו ע"ב, ובעין שייך מזון כדאיתא באהלות כדי לזון את העין וגם רבי יוחנן היה לו כח זה כדאיתא בבבא קמא (קי"ז ע"א) בעובדא דר' כהנא כי הוא מזרעא דיוסף לכך גבר על ריש לקיש בהיותו למעלה ממנו, ומצד הזה בקש ירבעם להיות הוא בראש לבן ישי ולא עלתה בידו כי בן ישי בראש כטעם ולא יאמרו לך עוד אוכלת אדם את כי אין זה התכלית ולא ניתן למאכל רק בהמה ואין כאן מקום להאריך, ושלישית מאכל יורשים הוא סוד אחסנתא דאבוי דשלמה המלך ע"ה שהוא למטה ממדרגת אביו וגם למעלה כי דרך בני מלכים לעמוד בג' שעות, ונמצא אוכל בשעה ראשונה דוגמת הלודים עיין בתוס' פרק ערבי פסחים גבי אגריפס דחשבינן השעות מקימתו, והם ג' מיני גבורות שיש ג' מיני יראות דחשיב בספר רזיאל יראת ד' ויראת שדי ויראת אלקים שהם אהבה בקשה ויראה נגד עולה שלמים וחטאת יעויין שם באורך. והם שלמה ודוד וירבעם ואעמ"ל עוד] והוא נצחם והתגבר עליהם לא בגבורה שהם למעלה רק על ידי שהם עצמם הניחו עצמם לכך, ובזה נתברר כח גבורתו ושורש הנעלם ולכך נפיק ואכל ושתי כי מאכל לסטיותו הוא מצד הקדושה וכקרבן יחשב כמאכל דשלמה המלך ע"ה שהיה דוגמת עולה לתוקף האהבה, ואמר כריסי כרי (גיטין מ"ז ע"א) כטעם מי יתניני מצע תחתיך לעולם הבא דפרק קמא דעבודה

זרה שהכרס שהוא קיום החיות על ידו היא מצע לעצם החיות, ושביק קבא דמוריקא כמש"ל דקב הוא השורש הנעלם ובכל דבר יש עשרה קבין כמש"ל, ובמאכלים הקב העשירי הוא תבלין שאין הוא עצמו מאכל רק שמטעים המאכלים וטעמו וריחו הניתן בהם בלתי מורגש כלל:

והנה בתבלין יש גם כן עשרה קבין והעשירי הוא מוריקא כדאיתא בסוף פרק קמא דביצה דכולם מפיג טעמן כשנידוכין חוץ ממוריקא, כי כשהוא בשלימות נקרא שהוא דבוק בשורשו והפירור הוא התפשטות דעשרה קבין ואז מפיג הטעם שנפרד משורשו, מה שאין כן מוריקא הוא עיקר שורש הנעלם של הטעם ואין פירודו מפיגו כלל, והנה גם במוריקא עצמה יש גם כן עשרה קבין והוא הניח רק קבא ובכח אכילה עצמה יש עשרה קבין והוא הקב העשירי דגבורה כנז"ל, וכידוע בסוד ד' מדרגות שבכל דבר הנזכר לעיל ובאצילות הם עשרה ובבריאה מאה וביצירה אלף ובעשיה רבוא, וזהו נגד מדת המלכות שהמלך נקרא שר רבוא כמו שכתבתי במקום אחר על פסוק ועוד לו אך המלוכה והרבוי מצידו כי אין מלך בלא עם, וריש לקיש הקב שלו היה נגד אצילות ומדרגה עליונה והוא הניח קב דמדרגה תחתונה והרביעית ממדרגת קב שלו וקרי אנפשיה ועזבו לאחרים חילם דזהו הקב שלו בחיליה לאורייתא, כי באמת מדרגה תחתונה היא ממש העליונה רק בכמה לבושים, אבל מכל מקום אחיד במלכא עצמהו וזהו אחסנתא דאבוי דשלמה המלך ע"ה, כי הנה השם יתברך מוכן להשפיע לכל אחד כל מיני טובות רק שתלוי כפי מה שהוא הכלי קבול, והנה עשיר או עני תלוי במזל היינו כפי כלי קבול של מזלו ושורש הנעלם. ואיך בן עני ואב עשיר כשמת יורשו והרי אין הוא כלי קבול לכ"כ עשירות, רק שבאמת היינו שמתפשט הבלא דגרמי דאב וכח מזלו ושורש הנעלם ממש בו ונעשה הוא כלי קבול לכך ולכך אמרו בהפועלים גבי רבי אלעזר ברבי שמעון פרי צדיק עץ חיים כי כל בן יכול להגיע למדרגת אביו אחר מותו אם ירצה, וזהו ממדרגת צדיק אבל ממדרגת תלמיד חכם אמרו בנדרים (פ"א ע"א) דאין מצויים להורישׁ לבניהם כי ג' מיני מתנות נגד ג' כחות הנסתרות כנז"ל:

והם השלשה שביקש רבא עותריה וחכמתיה ועונותוניתיה [וגם כן ביקש שיהיה הוא כלי מוכן לקבל העושר והחכמה הנשפע מלמעלה כמו רב הונא ורב חסדא, וז"ש בתענית שאל רבא על מעשיו של רב הונא ורצה לעשות גם כן כן ע"ש היינו כדי להשיג חכמה כמוהו וכידוע מהאריז"ל כי התדבקות נפשות הצדיקים הוא על ידי שעושה מעשה דוגמת מעשיו] כי גם ההבלא דגרמי דנפש המת מחולק לשלשה, וכמו שכתוב בזוהר שלח בסוד הקלא דהדריה הנזכר לעיל דההבלא דגרמי מתחבר עם הקלא דהדרי, פירוש

כי ב' קולות דחיה ודנשמה הם ב' קולות כוללים דאנא ד' ודעורו ישינים הנזכר לעיל דל"ז סע"א, והם לכל נפש כי קול החיה הוא גם כן מצד הולד ואינו מצידה וכפי כחה וכדאיתא בפרק יום הכיפורים גבי ההוא דלחישו ולא אלחישא קרו עלייהו כו' ע"ש. ואינו תלוי בה רק בנפש הולד ועיקר חיות הנפש הוא הקול כמו שכתוב בפסיקתא פ"א אין בין צדיקים חיים למתים אלא הדובר, וכל אחד כלול נפשו משני קולות אלו האחד יוצא בעת הלידה ומיד מתפשט מסוף העולם ועד סופו, פירוש כי כל אחד חלוק בשורש נפשו מחבירו ואין ב' נפשות שוים וכל אחד כח פרטי ומיד שיוצא נפש לעולם אז כח זה יוצא לעולם וכמו שכתוב זה בכמה מקומות באורך, וכח זה מתפשט בכל העולם רק שבו הוא השורש וכל התפשטות הט' קבין, ובכל העולם כולו הוא רק קב אחד של שורש הנעלם והוא על ידי קול החיה ההולך מסוף העולם ועד סופו ומתפשט אותו כח שירד באותה שעה ורגע עשרה קבין לעולם, וזהו מצד אנא ד' רצה לומר מצד כח גילוי זה בעולם דהיינו ביממא וצועקים אנא ד' שיעזור שיהיה השימוש בכח זה על צד היותר טוב. ובשעת מותו אז יוצא הקול דעורו ישינים לעורר כל אחד להשתמש בכח זה וגם קול זה נשאר ומתפשט בעולם ועל ידי זה הוא הדיבוק דנפשות הצדיקים. כי אין לך נפש שהיה בעולם שלא הניח אחריו ב' קולות אלו שהם מתפשטות מסוף העולם ועד סופו רצה לומר ההתעוררות [שזה לא היה צורך בעודו חי היה התעוררות כח זה מצוי בעולם על ידי חיותו] וצעקה דאנא ד' להוושע בכח פרטי של כל פרטי הנפשות שעברו בעולם: **ובדבר** זה גדלה מעלת דורות האחרוני' מדורות הראשונים כי יש להם כח להשיג כל מה שהשיגו הראשונים רק שהוא כמו קב נגד הט' קבין דאצלם היה בהתפשטות כל אחד כח פרטי שלו, אבל הראשונים לא היו יכולים להשיג דיעות נפשות האחרונים ולכך הלכה כבתראי [רק מאביי ורבא ואילך שאז פסק קידוש החודש על פי הראיה כמ"ש הרמב"ם באגרת רש"ג שביוחסין וכמו שכתבתי במקום אחר] כי סימנא לקידוש הירח הוא דוד מלך ישראל חי וקיים כדאיתא בראש השנה פירוש שכל הנעלמות שלנו מרכבה להשם יתברך גם מצד הגוף שזהו מדרגתו כנ"ל, והראיה שהוא מבורר לעין שהוא כן וזהו רק מציון תצא וגו' כי בבל נקרא במחשכים כנז"ל, ובימיהם התחיל תכלית הקוטן דדורות כדאיתא בריש פרק כיצד מעברין והיינו מתחלת הדורות שאחר חתימת התלמוד שזהו חושך גמור, מה שאין כן התלמוד מיקרי אור לגביהם, וידוע דאחר חצי היום נקרא נטיית צללי ערב וכדרך שאמרו בפרק קמא דקידושין כיון דנפק מפלגא כו' וכן בכל דבר אחר החצי. והנה המשנה נגד התלמוד נקרא גם כן אור כי אין כח באמורא לחלוק על תנא ותלמוד בבלי נקרא במחשכים שהתחיל מכי אתא רב לבבל, ומאביי ורבא ואילך

הוא אחר חצי היום דתלמוד, ואז התחיל האופל והחושך גמור שאחר התלמוד שאין עוד חושך יותר ממנו, כי כל דבר נחלק לג' ושלש משמרות הוי הלילה והם תנאים ואמוראים וכל הדורות שאחריהם ומאביי ורבא ואילך הוא אחר חצי הלילה, ואז דייקא הוא עת רצון יותר כדאיתא ביבמות ובזוהר שהוא על ידי שעסק השם יתברך ושעשועו אז עם הצדיקים ע"ש, והיינו מצד תוקף החשכות. כי עיקר התיקון לאתדכאה במה דחאבו וכמש"ל בשלמה המלך ע"ה דרק בגלותו זכה לנעמה. וכן ב' קולות הנזכרים דחיה ומיתה הוא נעשה על ידי חטא דאדם ועל ידו דייקא הוא תיקונו. כי כל הסייעתות דהקב"ה עוזרו הוא רק על ידי נפשות הצדיקים כנז"ל שהוא על ידי קולות הללו שהם נמשכים מצד החטא שהוא מצד המחשכים וכל שהוא במחשכים יותר יש לו דבוק בהם יותר]:

ושני כחות אלו מתחברים עם ההבלא דגרמי כמש"ל דל"ז סע"א ורע"ב. כי הם בדוגמת זכר ונקיבה שנמשכים ממוח ולב וכן קול ודבור הם זכר ונקיבה כידוע בזוהר כמה פעמים [וכן כל אחד מחובר משני אלה כדאיתא בזוהר פרשת בראשית דאי אפשר לקול בלא דבור ולדבור בלא קול, וכך אי אפשר לצעקה דאנא ד' ולצעקה דהתעוררות זה בלא זה כידוע דזה מושך זה וזה זה וכל אחד מחובר עם חבירו כפי ערך ההתעוררות כך ערך התפילה וכערך התפלה כך ערך ההתעוררות] והם מתחברים עם ההבלא דגרמי והם ג' ראשונות שיוכל אדם להשיג מנפש וכח שכבר היה בעולם, [אבל ההתפשטות הוא כפי הט' קבין שלו] ושני קולות הם המתפשטים מסוף העולם ועד סופו ונקל יותר להשיג והם דיהבו ליה לרבא, וענותינותיה שהוא נגד שורש הנעלם והבלא דגרמי עצמו זה לא יהבו ליה כי הגם דכולם תלוים בשורש הנעלם כנז"ל מכל מקום הם ג' מדרגות בהתדבקות והשגת כח נפש זולתו הבא לסייעתו ומצד הבינה שבלב והחכמה שבמוח הוא נקל יותר ואדם להשיגו כי יש להם כל התפיסה ואינו נעלם לגמרי, ולכן נראה דמתפשט מסוף העולם וחעד סופו מה שאין כן מצד הנעלם לבדו, וכפי הכנתו כך באותו מדה הוא התדבקותו ובשורש הנעלם עצמו שלו אי אפשר להגיע שם וכנ"ל דלא השיג לזה רק דוד המלך ע"ה וגם שלמה המלך ע"ה מאחסנתא דאבוי. ומאחר שההלכה דהבן יורש את אביו הרי הוא שלו ממש והאב זוכה לבנו כו' כי הבן נמשך מעצמות האב [ויש בו באמת כח האב רק עוד נוספות ולכך אבא מזכה ברא ולא ברא אבא], ולכן נקראים דוד ושלמה נביאים בסוטה (מ"ח ע"ב) ועיין ברש"י, במגילה (י"ד ע"א) על מ"ח נביאים, כי הקלא דהדרא והבל מיוחדים ממש ומאן דאחיד בהבל אחיד בקלא דהדרא גם כן שהוא הנבואה רק שהוא דרך לבוש קצת, אבל מי שאין משיג הבל עצמו אין תפיסתו גם כן בהבלא דגרמי דאחרים רק על ידי התלבשות בקלא דהדרא שהם ב' קולות הנזכר

לעיל שהם למטה מהבל כי הם קלא דהדרא דגוף היוצאים מחכמה ובינה דגוף שלמטה מן ההבל דקלא דהדרא דנפש שהוא שורש הנעלם דגוף, [ומכל מקום אמרו בב"ב (י"ב ע"א) דניתנה נבואה לחכמים ומתחלה אמר ממה שמשיג מה שאמר חכם אחר כי אי אפשר כלל ששני חכמים יתכוונו לדבר אחד מדברי תורה, כי כל נפש הוא גלוי פרטי מדברי תורה רק ברוח הקודש שמשיג מה שנתגלה, וז"ש בר מזליה כידוע מהאריז"ל דאי אפשר להתדבקות נפש לצדיק רק שהוא משורשו וזה נקרא בר מזליה ואפילו לרבי עקיבא בן יוסף [קראו כאן בשם אביו על שם שורש מדרגתו דאי אפשר לאחר להיות משורשו ממש, וכמו שכתבתי במקום אחר בענין תרין משיחין בן דוד ובן יוסף הם נגד אנכי ולא יהיה ורבי עקיבא נגד לא יהיה כמש"ל דל"ו ע"א] יוכל להיות בפרט אחד בר מזליה כי הוא שורש להנפשות [מצד לא יהיה דכולל כל הלא תעשה] שמשרשו והוא רק פרטי, אבל הלכה למשה מסיני דזה אין נקרא דברי משה רבינו ע"ה שנאמר שהוא משורשו רק קיבל מסיני דהיינו מהשם יתברך [ולכן נקרא מסיני דרצה לומר ענוה כדאיתא בפרק קמא דסוטה (ה' ע"א) ובסוף פרק במה אשה שהוא נגד שורש הנעלם כנ"ל ואם משיג שורש הנעלם אז יוכל להשיג גם כן כנ"ל דהגם שהוא למטה ממדרגת משה מכל מקום קלא דהדרא והבל מיוחדים] ואם כן כשנתכוין לזה על כרחך היא נבואה ממש כמו קבלת משה והיינו רק על ידי דביקותו [בסיני] בהבלא דגרמי שלו דעל ידי זה דבוק גם כן בקלא דהדרא ובנבואה, והגם דלא השיגו לזה בפירוש רק דוד ושלמה כנ"ל מכל מקום כל אחד זוכה לזה לפעמים על ידי החכמה [וזהו לחכמים] שהוא עלומה ממש בשרשה כמש"ל וז"ש ולא טעמא יהיב שהגיע לזה מצד חכמה, מה שאין כן בלאו הכי הוא כסומא בארובה דנקרא רק בת קול שזהו. על ידי כל אחד מישראל [ואפילו מעכו"ם בסוד מלכותו בכל משלה כנודע רק כשהגיע לזה מצד חכמה הוא על ידי הארת שורש הנעלם שלו עצמו בחכמתו וזה נקרא גם כן נבואה כנ"ל:

ובזה הוא החילוק בין כתובים לתלמוד כי כל כתובים נכתבו על ידי נביאים או על ידי בעלי רוח הקודש שהיה מצד הבל שלהם, כי גם דניאל זכה לנבואה על ידי הבל דשלמה שהוא משורשו ולכך נקרא נביא עיין ברש"י גבי מ"ח נביאים, וע"ש שהקשו על בעל הלכות גדולות מגמרא דאיהו לאו נביא. ובאמת לא קשה מידי כפי מה שכתבתי דשניהם אמת וגם דוד ושלמה נקראים בעלי רוח הקודש וגם נביאים, ופירוש אנהו עדיפי מיניהו ואיהו עדיף מיניהו הוא כמו שכתבתי לעיל על רוח הקודש ונבואה ומכל מקום מזלייהו חזו ויברחו בהחבא כי השגה זו דשם היה מצד המזל שהוא שורש הנעלם ולו נגלה השורש הנעלם ומצידו היה הרוח הקודש, אבל להם היה זה בהעלם ומצד ההבל

בדביקותו על הקלא דהדרא נקרא גם כן נבואה וכנ"ל, ועזרא זה מלאכי שהיה נביא וגם רוח הקודש שלו בכלל כתובים וכמוהו תהילים משלי איוב [כמאן דאמר משה כתבו או אנשי כנסת הגדולה שמכללם נביאים], וחמש מגילות דגם מרדכי בחשבון מ"ח נביאים שם ונחמיה נכלל בעזרא וכנז"ל, מה שאין כן המשנה ותלמוד אין לו שייכות לנבואה ולכך הוא רק דברים שבעל פה ואין לו שייכות לכתב, ומכל מקום גם בזה יש מעלה כי הכלל בכל מדרגה קטנה ופחותה משלפניה יש חסרון וגם מעלה כי כשההשגה דהבל על ידי ההתלבשות בקלא דהדרא הוא הגלוי יותר ובהתפשטות יותר, וכמו דלשלמה המלך ע"ה היה בהתפשטות יותר מלדוד המלך ע"ה הגם דנקרא שלו מכל מקום בא בהתפשטות יותר על ידי התלבשות הנזכר לעיל כי לעולם ההבלא דגרמי עם ב' קולות הנזכר לעיל הם דבוקים רק שיש חילוק בין כשמשיג מצד ההבלא דגרמי או מצד אחד מהקולות אבל מכל מקום מצד שמשיג אחד משיג שלשתם ושלמה המלך ע"ה דהיה אחסנתא דאבוי והשיג מצד ההבל מכל מקום היה בהתפשטות דלבושים דקולות הנזכר לעיל, אבל רבא לא השיג ענותינותיה כנ"ל דאי אפשר מצד ההבל רק כשהיה מבקש חכמתו או עותריה אז ממילא היה זוכה גם לעונותינתיה, כי אי אפשר להשיג הבל לבדו רק מאביו שדבר זה הוא ממילא במיתתו דלכך כל מעשה ותורה ומצות דבן הם טובה לאב כדאיתא בזוהר כמה פעמים כי יש לנפש המתעברת חלק במצות כידוע מהאריז"ל, ומכל מקום יש בזה חילוקים כפי ג' מדרגות ההתדבקות הנזכר לעיל ועיקר לאביו ואחר כך לרבו שלמדו חכמה כדאיתא גבי ר"מ (חגיגה ט"ו ע"ב) ואחר כך לאחרים והם נגד ג' מדרגות הנזכר לעיל ואין כאן מקום להאריך עוד:

והנה זהו ב' חילוקים דאין תלמידי חכמים בניהם תלמידי חכמים ובעדיות אמרו האב זוכה לבנו בחכמה רק זוכה רצה לומר מצד צדקתו ולא מצד חכמתו והיינו כי תלמיד חכם וצדיק העובד ד' שהם עמודים דתורה ועבודה הם נגד מוח ולב ובלב ממנו תוצאות חיים שהוא התשפטות הז' תחתונות בגוף, והם ז' דברים דאב זוכה לבנו מה שאין כן מצד המוח אין מתפשט כמו שכתוב בפרק חלק גבי דואג ואחיתופל, והבן הוא יורש האב מצד התפשטות שורשו מן שורש הנעלם עד יציאת הטיפה דרך עטרת היסוד שהוא מדרגתו האחרונה, אך מכל מקום כל התפשטות זה הוא משורש הנעלם ובזעת מותו יורש השורש הנעלם עצמו שההבלא דגרמי הנשאר בעולם הזה מתחבר בחלק ממנו הנשאר בחיים בנפש הבן, ואז זוכה לירש עשרו שהוא התפשטות דז' תחתונות וגם לב רחב לקבל העשירות כי ז' תחתונות תלויות בלב וכן להיפך לבא בכיסא תליא כטעם ממנו תוצאות חיים הנזכר לעיל, כי הלב הוא יש מיש לכך הוא מורגש מה שאין כן

המוח יש מאין, ולכך אינו משיג התפשטות הבלא דגרמי דאב רק מצד הלב שהוא גדפא שמאלא דההוא נשרא ולא מצד המוח שהוא אינו נגלה עם ההבלא דגרמי דאב המתפשט בבן שהוא מצד כח ההתפשטות שיש בשורש הנעלם, וכח ההתפשטות הוא מצד הלב שמצד המוח הוא כח ההעלם והעדר התפשטות ונמצא כח שורש הנעלם שלו שנתפשט לבנו הוא מצד כח ההתפשטות שבשורש הנעלם, וכח זה יש לו חבור עם גדפא שמאלא דאב כנ"ל ולכך ההוא נשרא דשלמה המלך ע"ה היה הגוף מחובר לגדפא שמאלא כנ"ל דל"ט רע"ב לפי שהוא אחסנתא דאבוי כנ"ל, והיינו כי הוא נמשך מכח הגבורה כטעם כאיש גבורתו והוא גדפא שמאלא כידוע, וכן שמעתי דהבנים נקראים תעלומות לב כי גלוי שורש הנעלם דאב הוא דרך הלב:

וז"ש בסבא דמשפטים דאל אחר אסתרס ולא עביד פירין, כי מי רגלים הוא גם כן מהמוח כמו שכתב הרמב"ן גבי נחש הנחושת כי נשוכי כלב שוטה יראו בשתן שלהם דמות גורי הכלבים והוא מצד התדמותם במדמה שבמוח ע"ש [וכן הרופאים יכירו מקרי הגוף מהשתן גם כן כי הוא תמצית המתמצה הכל הגוף כמו טפת הזרע] רק שזה מצד עצמו וזה מצד הדמיון כי כך ברא השם יתברך בעולם אמת ודמיון, וכן בנפש והוא כח המדמה שבמוח שמשם השטות לשוטים כשמתגבר כח זה לבדו במוח והוא כאיש חולם חלום בשינה שאין לו חכמה, וכן בהתפשטות לפוע"ד עטרת היסוד אז"ל בבכורות (מ"ד ע"ב) ב' נקבים וביניהם כקליפת השום פירוש כטעם אין בין מים עליונים למים תחתונים אלא כמלא נימא (חגיגה ט"ו ע"א) כי ההבדל בין חכמה לדמיון [בעולם הזה] הוא רק כחוט השערה, ודבר זה הולך למעלה עד שפל המדרגה, בכל יש ב' אלו דעליונים ותחתונים והבדל כל שהוא רק בין מים עליונים למים תחתונים נקרא מלא נימא, שלמעלה מצד קבלת השפע ההבדל דסריס אין לו זקן, ולמטה פירוש מצד יציאת השפע הוא כקליפת השום כמו שכתוב בסוף פרק מרובה דשום מרבה זרע וקליפת השום הוא המבדיל [דלכן אמר בן עזאי כל חכמי ישראל כקליפת השום חוץ מן הקרח (בכורות נח ע"א) כמו שכתבתי במקום אחר בענין ארבעה שנכנסו לפרדס דרק רבי עקיבא דבק באמת והשאר בדמיון בג' מדרגות דדמיון ובן עזאי הוא מדרגה עליונה דדמיון וכל חכמי ישראל הם הקליפת השום ורבי עקיבא מעבר השני ואין כאן מקומו להאריך בזה], ואם ניקב זה לזה אין מוליד והיינו שיצא הזרע דרך גובתא דמי הרגלים כדאיתא בהערל ע"ש ברש"י דלא מבשלא, פירוש שאין הגמר דיציאה לפועל טוב כי היציאה לפועל להוליד הוא רק כאשר מתחבר המוח עם הלב, כי המוח מקבל גם כן מן הלב כמו שכתוב בספר יצירה דהוא מלך בגוף ומלכות נקרא נוקבא והמוח משפיע לה ומכל מקום גם כן

מקבל כענין יותר ממה (פסחים קי"ב ע"א) כו' ואז יש בהם כח ההולדה כנ"ל, וגובתא דמי רגלים היא היציאה ממוח בלא חבור הלב רק כענין מלכין קדמאין דמיתו דלא הוה אפין באפין לקבל זה מזה, ואז נקרא דיוצא משורש הנעלם לבד דרך המוח ואין הלב פועל בו ולכך אין לו חיות כי מן הלב תוצאות חיים כנ"ל דאין בו כח ההתפשטות דחיותו להוליד בדומה וכשיוצא דרך גובתא דמי רגלים אז אין בגמר היציאה בישול חיות וגבורה שבלב המשפיע למוח, וכן כל חכמה דעכו"ם נקרא למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין שדרז"ל ביומא (ע"ב ע"ב) על יראת שמים דזהו רזא דכנסת ישראל שזהו רק אצלם שהלב נמשך אחר החכמה, וממילא החכמה מקבלת מן הלב והם אפין באפין, ואז יורה כחץ ההשפעה כטעם מקשת שניתן לנח מטעם כי יצר לב וגו' שנסתלק ההשפעה בעת המבול לגמרי על ידי שטף התאוה כענין מלכין קדמאין דמיתו וארעא אתבטלת, ואחר כך ניתן לו הקשת להראות שמכל מקום ההשפעה יורה כחץ ואין נפסק לגמרי כי אין כח במעשם לפעול חס ושלום העדר השפעה מלמעלה לגמרי שיפתחו ארובות השמים שהוא הרקיע המבדיל בין מים ינקב, ודבר זה נעשה על ידי עון דדור המבול כמו שכתבתי במקום אחר ואחר כך הבטיחו השם יתברך שלא יהיה עוד כן, [אך החטאים יהיה על דרך מטיל מים בשני מקומות דאמרינן בהערל דכשר שהוא גם כן דניקב זה לזה ומוציא שתן דרך גובתא דשכבת זרע גם כן, והיינו עושה מחכמה דמיון ולא מדמיון חכמה, פירוש כטעם גלות השכינה והשפע בגלות כי הם מתדמין עצמם לה, אבל לעשות מדמיון חכמה להעלות חטאיהם למעלה ממש והיינו שירד שכבת זרע דרך גובתא דמי רגלים דאז פסול זה אי אפשר אחר המבול, ורבה בר רב הונא לענותינותיה חשב לפסול גם זה, ועל זה אמר רבא שהיה לו חכמת רב הונא לית הלכתא כו' ולא בלשון חולק רק שהוא שלא אליבא דהלכתא כלל, ולא הגיע בהלכה זו לפ' דרכים ואמר לא כאבא ולא כברא כי יש להם שייכות זה משפיע דבר שאין ראוי להשפיע וזו מקבלת ממי שאין ראוי להשפיע ומצד חכמת רב הונא גם זה לפסול רק שלא היה לו ענוותנות רבה בריה ורבא הגם דלא יהבו ליה מכל מקום מדביקש מסתמא היה לו שייכות עם שורש נפש רבה בר רב הונא [מיהו נראה דעיקר שייכות שורשו היה לרב הונא וממילא היה לו שייכות גם כן עם רבה בריה ורב חסדא תלמידו [וגם הוא חמיו ורבו דרבא] כי יש שייכות לנפש הבן והתלמיד עם נפש האב והרב, אמנם לרבא היה פרט שייכות אצל כל אחד באותו חלק שביקש להיות כן] ואין כאן מקומו לבאר זה באורך] והוא על ידי קשירת עזא ועזאל בשלשלאין שנתבאר לעיל שהיה על ידי המבול וכמו שכתוב בזוהר פנחס רט"ז סע"א דהיו ראוים לקבל תורה אז. פירוש כטעם בראתי יצר רע בראתי תורה תבלין:

ומאדם עד נח היה דוגמת דרך ארץ שקדם לתורה דכל מצות אדם הם מצד דרך ארץ פירוש דרך ארץ כמו שכתוב בריש פרק כיצד מברכין הנהג בהן מדת דרך ארץ לחרוש ולזרוע כו', מה שאין כן מהתורה היא ההכרה הברורה שכולו לד' לבדו, ודרך ארץ הוא רק הכרה נעלמת מאוד כענין הכרת יושבי הארץ ועוסקיה וכל הכרתם הוא רק מצד ההגדרה בהתפשטות התאוה ולכך עם הארץ אסור לאכול בשר (פסחי' מ"ט ע"ב) מה שאין כן מצד התורה נאמר בכל אות נפשך תאכל בשר, ואיתא בב"ק דלא אכלי בשרא דתורא כי בשר הוא הרחבת הלב והדעת ומתרחב לבו בדברי תורה מה שאין כן בלב פנוי מדברי תורה כשמתרחב לבו הוא לתאות עולם כדרך שאמרו וישמן ויבעט, והיינו כי כל נפש משיב את הנפש, (ברכות מ"ד ע"ב) ונפש הצומח משיב נפש הצומחת שבאדם ושם אין שייך בחירה דטוב ורע כלל כידוע דרק בהמה אמרו בהרואה דאית לה יצר הרע וצריך תורה תבלין לתקנו, אבל מצד נפש הצומח די בדרך ארץ, והשם יתברך ברא את האדם שמוכרח לאכול רק שיש לו הבחירה מה לאכול וכמה לאכול אבל עיקר אכילה על כל פנים בצומח הוא מוכרח בטבע ודבר זה נקרא מצוה כדרך שאמרו בפרק קמא דחולין גבי גינאי אני הולך לעשות רצון קוני שמה שהשם יתברך ברא בטבע כן הוא רצונו והיא מצוה, ודי רק במדת דרך ארץ שמצמצם עצמו שלא לאכול אכילת זולל וסובא שבזה מכיר קונו ומשיב נפש הצומחת שלו שהוא רק הכרת קונו במדת דרך ארץ וע"ה כנ"ל, ולכך אדם הראשון היה אסור לאכול בשר הגם דבתורה נברא העולם מכל מקום דרך אר. הוא גם כן דין תורה, ולכך כל עם הארץ יש לו גם כן שורש בתורה רק שאינו מבורר לעין שהוא מדין תורה וכל זמן שלא נתפחו דברי תורה בעולם היה נעלם לגמרי, ועשרה דורות הם קומה שלימה ונשלם קומת דרך ארץ והתחיל להתעורר קומת דברי תורה ואין מים אלא תורה, ומי המבול הם סמא דמותא שבדברי תורה למשמאילים בה ותיכף אחר כך נאמר וישכון באהלי שם [כי נח עצמו היה שייך עדיין לעשרה דורות דדרך ארץ רק שהיה שורש הנעלם לקומת התעוררות דברי תורה], ובכל מקום אהל רצה לומר דברי תורה וכדרך שאמרו בפ"ב דברכות מקיש אהלים כו' וכאז"ל (שם ס"ג ע"ב) על כי ימות באוהל וכן דרשו במגילה (ט' ע"ב) על פסוק זה לכתוב תורה יונית, וגם נאמר אלקי שם והתייחדות שם שמים על אדם התחיל אז שהוא רק מצד ההכרה הברורה שמצד התורה ולא מצד מדת דרך ארץ, [ולכך נתייחד על יצחק בחייו כי הוא התחלת עמוד התורה כמו שכתבתי במקום אחר] כי תיכף נפתח שער ההתעוררות דדברי תורה בעולם, וזה הקשת בענן דתבלין היצר הרע והוא עצמו קשירת עזא ועזאל דמאחר דכל הבריאה הוא בתורה ודאי גם זה הוא על פי התורה, ופרשת המבול הוא גם כן פרשה בתורה ועל

ידי פרשה זו נעשה המבול. וידוע בספר ברית מנוחה דהמבול לא היה למטה לבד רק גם למעלה בעולמות עליונים. והוא קשירה דעזא ועזאל על ידי פרשה זו שבה נפתח דברי תורה דאורייתא מסטרא דגבורה והראה סמא דמותא שבגבורה כשממשיכה לצד הרע ואז נפתח לעין הנבראים ההכרה הברורה דדברי תורה שהוא רק מסטרא דגבורה נמשכת הכרה זו על ידי שראו גבורת השם יתברך וניטע הכרה הברורה הזו שעל ידי הוא הקשירה לעזא ועזאל, ולכך פרשת נח מסיימת באברהם שבו נשלמה קומת ההתעוררות דברי תורה והתחיל קומת דברי תורה ממש [ושבעה דורות ממנו עד משה רבינו ע"ה שבו נשלמו שבעת ימי הבנין ויצאה לפועל] כמו שאמרו חז"ל קיים אברהם אבינו כל התורה כולה:

והם שלשלת אחת כי התעוררות דאברהם התחיל במבול כנ"ל ואז הותר לאכול בשר להשיב נפש הבהמית גם כן, ועל דרך זה נאמר אית בעיר אכיל בעיר אלא גדולים מעשה אלקינו, כי שורש התורה אינו מהשתדלות האדם כי תורה מן השמים וזהו השבועה וההבטחה דמי המבול שהוא רק הבטחת השם יתברך וגדולים מעשיו שיוכל אדם להתגבר בנפש הבהמית להפכו לטוב והוא מצד החכמה דשלמה המלך ע"ה כמו שכתבתי במקום אחר דדוד ושלמה הם נגד אדם ונח כי הם לבא ומוחא, [דהשתדלות הגוף] וחטא אדם בלב חומד וחטא נח בשכרות שתסיר החכמה וטעם זקנים יקח, ומצד אחסנתא דאבוי היה מאכלו חציר [ושעורים וכבר רמזנו בדל"ט ע"א בסוד העומר שעל ידי שעורים הבירור דגוף] ומצידו הם בהמות. והוא על ידי ד' אלקיך אש אוכלה כי על זה נאמר (קידושין ל' ע"ב) אלמלא הקב"ה עוזרו כנז"ל דגדולים מעשה אלקינו, ואש של הקב"ה היא האוכלת והיא אש אוכלה אש ונאכל כל הגבורות רעות, ולכך בית דשלמה לא היה בבנינו שום עונש כבמשכן דמשה שנאמר ונקדש בכבודי אל תקרא כו'. כי אי אפשר להגיע קדושת השם יתברך הגמורה בלבבות בני ישראל רק כשעושה דין ומסטרא דגבורה. כי משה רבינו ע"ה הוא מצד הנגלות דגבורה מה שאין כן שלמה המלך ע"ה חכמתו גם כן מסטרא דגבורה רק מצד הנסתרות ודי במוסר השכל פירוש בלב ומוח לבד כשמתלהב להשם יתברך עד שרע ומר לו מה שהוא בגוף ואין יכול להתדבק בעילתו לגמרי וכיוצא בו דבר זה הוא אש אוכלה אש הנגלות, ודבר זה היא קדושה דקביעא וקיימא גם לעתיד לבא שיחדלו יסורין. מה שאין כן קדושת משכן רק לפי שעה ולכן ביאת ארץ ישראל דבימי משה הוצרך להתקדש במכובדיו במיתת משה ואהרן [ולכך היה רק לפי שעה] כי הם המכובדים וזהו על ידי הכאת הסלע שעוררו לבבות בני ישראל לשעבד להשם יתברך שעל ידי זה הוא מציאת מימי הסלע כמוש"ל על ידי הכאה בלב

האבן ולא על ידי דבור, כי כל פעולות האדם בדבור כמו שכתוב כל עמל אדם לפיהו ואז"ל (סנהדרין צ"ט ע"ב) איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כו' פירוש כמו שכתוב בזוהר אמור ק"ה א' דלית לך מלה ומלה כו' יעו"ש כל לשונו. והנה בפ' שלח איתא דרק קלין דאורייתא וצלותא סלקין לעילא ולא אתאבידו. אך החילוק דאלו לא אתאבידו לעלמין הם שם לעילא, מה שאין כן דבורים בטלים או אסורים כבר הבטיח הקב"ה כי לא ידח ממנו נדח ועל ידי תשובה אז מתבטלים לגמרי אותם מלאכים וכחות רעות שפעל בדבורו ונעשו אותם קולות קלין דאורייתא וצלותא, כענין שיחת תלמיד חכם כמו שאמרו חז"ל (סוכה כ"א ע"ב) שיחו אלו בעלי תלמוד שכל שיחתן תורה, אבל מכל מקום בשעת הדבור הכל פורח למעלה ואתער מלה אחרא הוא כסוד הקלא דהדרא דכל זינא לזיניה עיין בפ' תצוה קפ"ד רע"ב יעוש"ב כי עלמא תתאה כגווגא דעלמא עלאה, כי כל המרכבה היא באדם כמו שכתוב בס' ברית מנוחה ד"כ ריש עמוד א' כי כל חכם בישראל הוא מרכבה בפני עצמו ע"ש פירוש כי כל אצילות דהשגת השם יתברך הוא רק שיהיה מושג לבני אדם ונמצא כל אצילותו הוא רק כפי שמושג ללבות בני ישראל וכמו שאמרו חז"ל בשיר השירים רבה שהקב"ה לבן של ישראל שנאמר צור לבבי וכמו שאמר החכם איתא האל בלב כל שואל, שרק בגשתו דרוש האדם והשגתו זהו אצילותו יתברך וממילא גם הבריאה יצירה עשיה שהם רק לבושין לאצילות הם כולם בלב האדם. ואין כאן מקומו לבאר הכל כי הוא כולל כל סודות וסתרי מעשה בראשית ומעשה מרכבה הנעלמים:

ולכן איתא בבראשית רבה (פרשה פ"ב) האבות הן המרכבה שבכלל הדורות כולם וצירופם האבות ודוד הם ד' רגלי הכסא וכן שאר חלוקות סדר הנפשות כפי סדר פרקי המרכבה, וזהו בכלל ובפרט בכל דור ודור השגת כל בני הדור להשם יתברך הוא המרכבה. והבן סוד דמות אדם על הכסא דיחזקאל שהוא יחזקאל עצמו שהיה ראש הדור ההוא, [ומ"ש דמות יעקב היינו בכלל הדורות ובאותו דור היה יחזקאל דוגמת יעקב בכל הדורות שהיה שורש כולל לנפשות הדור דלכך ראה המרכבה שהוא הרכבות כל פרטי נפשות דישראל שבאותו הדור, וידוע דמה שיש בכלל יש בפרט והוא עצמו גם כן מה שבכלל רק דיש מרכבה למרכבה כנודע, וכל מה שראה יחזקאל ראה ישעיהו (חגיגה י"ג ע"ב) שהוא היה גם כן שורש כולל בדורו רק שזה בן כפר, פירוש כפר שאין בו עשרה בטלנים כדאיתא במגילה (ה' ע"א) פירוש עשרה הוא כללות הקומה להיות בטלנים מעסקי עולם הזה ובטלים לגבי עילתן ממש, וא"כ אין שייך מספר כמו שכתוב (ס' יצירה פ"א) לפני אחד מה אתה סופר כי הוא תכלית היחוד רק מכל מקום אמר אהה כי את וגו' פירוש כי הראיה הוא גם כן מצד הצמצום כמו שכתוב (שבת פ"ט ע"ב) מחוי

ליה יצחק הקב"ה בענייהו כמו שכתבתי במקום אחר, וכמו שכתוב בזוהר דעלת העלות אוכם הוא כו' כי מצד גודל האור נקרא חושך ואין משיג כלל רק מתבטל לגמרי, והוא אמר אהה וגו' על מה שראה על כל פנים כי ישעיהו ראה בפחזותן ושייך ראיה מה שאין כן במשה רבינו ע"ה נאמר וראית את אחורי ופני לא יראו, פירוש כשהגיע למדרגת פנים לא היה עוד בגדר ראיה ותפיסה רק מצד האחוריים הוא הראיה, וזהו דרגא דישעיהו, ויש אחוריים לאחוריים וישעיהו בארץ ישראל ויחזקאל בבבל שהוא אחוריים דארץ ישראל [רק על נהר כבר שאז"ל דהוא פרת שהוא גבול ארץ ישראל כי תיכף כשעבר הגבול דפנים הגיע למראה אחוריים ונפתחו השמים וגו' והוא לא היה יכול לראות זה בארץ ישראל שהיה אצלו שם בגדר פני לא יראו, והיינו על ידי שהיה בן כפר פירוש שדורו דור החורבן היה במדרגה זו וכדור כן פרנס כדאיתא בעירובין כי הכ"א] וכנודע במראה אדם דנביאים עיין שושן סודות (דס"ט ע"ב) ובס' תורת עולה להרמ"א שהגם שלא ידע בקבלה עמד בכל זאת בשכלו [ובעל נובלות חכמה טפל עליו דברים לפי שלא ירד לעומק מעשה מרכבה וחשבו למקטין ומשפיל הדברים ואינו אלא מגביה ומרומם מעלת הנביא ומעלת כל נפש מישראל כפי מה שהם באמת ליודעים וכפי מה שהוא אמיתות מעשה מרכבה לבאי הפרדס, ולא כמחבר הנזכר שבא לבקש החיים אצל המתים ודרש הבנת חכמת האמת וידיעת השם יתברך אצל חכמי העכו"ם וספריהם פגרים אלמים אשר לא ידעו את ד' ואי אפשר להם כלל לדעת כי אות היא ביני ובין בני ישראל ולא עשה כן לכל וגו' כנודע, ולכן אל תשעה אל דבריו ואל מנחתו בחבור ההוא כולו כי הוא מנחת שוא וקטורת תועבה] בסוד אספקלריא המאירה, והרואה באספקלריא רואה דמות עצמו, יעוש"ב, וכנודע מאמר החכם הנפשות כמראות כו' וכן הוא שם בקידושין (ע' ע"א) ובמומו פוסל כי הכלל בכל אדם כפי מה שהוא כך היא תפיסתו בחבירו, וכמ"ש המפרשים על הוי דן את כל אדם כו' פירוש הוי שתהיה כך עד שתהיה דן חבירך לכף זכות, וכך תפיסת האדם והשגתו בהשם יתברך היא כפי מה שהוא [וגם השם יתברך נקרא ריעך וריע אביך כדרז"ל] וזהו מה שכתבו כל סתרי הקבלה מדמות אדם ומדותיו וכחותיו וכן כל התורה מליאה מזה ואבוהון דכלהו מצלמינו כדמותינו ואז"ל גדול כח הנביאים שמדמין הצורה ליוצרה, והיינו כי עצמות השם יתברך אין סוף ולמעלה מגדר תפיסת אדם כלל רק השם יתברך ברא אדם שיוכל להשיג השגה מצומצמת, והשגה זו נקרא אצילות שהאציל השם יתברך מאורו הבלתי בעל תכלית אור מושג לאדם ושם הם השמות והמדות והתוארים, פירוש שהאדם משיג השם יתברך בכחות כפי מה שהוא האדם בריאה ושמיעה וידיעה ורחמנות ושארי:

והנה הגוף הוא מלבוש לנפש וגם הנפש כלולה מרמ"ח אברים ושס"ה גידים והנפש הוא רק כח השכל והדעת שבאדם, ויש בה גם כן חלוקות אלו וכפי חלוקות אלו כך הוא חלוקת השגתו בהשם יתברך שכל פרט אבר משיג להשם יתברך כפי מה שהוא כח פרטותו, וכמו שהוא בכלל העולם אין דומה השגת אחד לחבירו כמו שאמרו חז"ל אין דעתן שוה ואין השגת אחד דומה לחבירו וכל העולם כאיש פרטי בעל אברים כנודע בדרז"ל וכן בכל איש פרטי, וכן בנביא שהוא שורש הדור כל אבר פרטי ממנו כולל נפשות פרטיות בדור ויש בו כל חלוקות מיני השגות שבבני הדור, והן הם כל פרטי המרכבה בדמות אדם שרואה כי הנה פרטות מרכבה דבני הדור עדיין יש פרטי פרטות בכל חבורה שבדור ועוד יותר בכל נפש מישראל הוא גם כן כולל הכל כי כל מה שישי בכלל יש בפרטי פרטות [וכענין אבני הסנה שכתבו מפרשי המ"נ שיש בהם צורת הסנה בכלל האבן וגם בפרט כשיוחתך לחתיכות קטנות ביותר ע"ש, וכן האדם עץ השדה ובענפי האילנות הוא ממש דוגמת בני אדם האילן כולו כלל הדורות וענף אחד דור אחד והוא גם כן דוגמת אילן כולו ובאותו ענף גם כן ענפים קטנים וכל אחד מהם גם כן דוגמת אילן בכל אחד גם כן ענפים קטנים שכל אחד דוגמת האילן כולו], וכפי מה שהיא מדרגת אותו נפש פרט כך הוא השגתו להשם יתברך, כי ההשגה חלוקה לדיעות בני אדם כנ"ל וכך הוא הדמות אדם על הכסא שרואה ממש בצלמינו כדמותינו והבן זה שלא תגשים חס ושלום ואין כאן מקום להאריך יותר:

וז"ש הזוהר דמחשבה סלקא כו' לכך הרהור מותר דשם אין רע כלל כמו שכתוב((קידושין מ' ע"א) מחשבה רעה אין מצרפה למעשה דהוא מהנסתרות ולא סלקא, רק שהיא מושרשת בעתיק רצה לומר בשורש הנעלם דאדם ושם בכל הנפשות מישראל אין רע, ועיקר העבודה בדבור שהוא ראשית הגלוי מה שבלב ויש גם כן השתדלות במעשה, וזה שכתוב שם בפרק חלק אם לעמל פה אם לעמל מלאכה כטעם כל תורה שאין עמה מלאכה שהוא כטעם הלומד ואינו עושה כמו שכתבתי במקום אחר, והעיקר עמל ויגעת ומצאת הוא בתורה שעל ידה הוא הבירורין, והתיקון הבא אחר התוהו כטעם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה כו' שביארנו במקום אחר וכמו שכתוב בפרק כל כתבי (קי"ט ע"ב) שהדבור כמעשה בדבורי השם יתברך [לכך כל דבורי האדם שלכבוד קונו הם ממש דבורי השם יתברך] ושיחה פירוש שלא במתכוין לדברי תורה כמו שכתוב בסוכה (כ"א ע"ב) על משיחתו של רבן גמליאל והוא אחוריים דדבור שרצה לומר בכל מקום במתכוין, ולכן איתא בברכות (כ"ו ע"ב) אין שיחה אלא תפלה כמו שכתבתי לעיל בסוד קול התפלה שהוא בת קול ואחוריים דקול התורה בקריאת שמע, ובודאי צריך שגם האחוריים ושיחת

חולין שלו יהיה הכל דברי תורה רק היגיעה הוא שלא יהיה כלל אחוריים והעלם רק פנים בפנים לכבוד שמים שזה סוד תורה שבעל פה, ולכך למד מקרא דלא ימיש שהוא בספר יהושע ראש תורה שבעל פה כידוע, ותורה שבעל פה ותפלה חד דרגא נינהו כידוע והם מדת דוד ושלמה ודוד הוא עמל שיחה ועל ידי זה זוכה להשיג ההבל שלו, כי דבר זה דשיחה רצה לומר תפלה נרמז ביצחק שמצד מדתו אין התפלה רק כשהוא כולו כך כענין ואני תפלה דדוד כנודע עד שא"צ לכוין כלל, כמו שכתוב בירושלמי (ברכות פ"ב) אנא מן יומי לא כונית כו' פירוש דלא שייך כלל שיכוין כי כולו כך וכל דבוריו גם שלא במתכוין הוא תפלה, וכידוע דעצם מדת דוד הוא תפלה שעניינה מצד החסרון שמבקש השלמה ממי שבידו להשלים, ולא שייך זה אצל מי שהוא בתכלית השלימות, מה שאין כן תורה הוא מצד השלימות וזה אינו בעצם מדת המלכות דלית לה מגרמה כלום רק הוא תורה שבעל פה כמו אחוריים מתורה שבכתב כמו שכתבתי לעיל, ולכך לא השיג שלמה הבל שלו ממש כי זה יהיה לעתיד דנקיבה תסובב גבר ולא יהיה שום חסרון גם בכנסת ישראל ויהיה אור ללבנה מצד עצמה. אך מכל מקום שלמה המלך ע"ה הריח זה וכמו שכתבתי לעיל דנחשב כשלו. אך שאר בני אדם אי אפשר רק להשיג הבל אחרים כמו שכתבתי לעיל והיינו דהוא רק מראה אחוריים כדי לאתדכאה במה דחאבו דייקא, כי אדם הראשון חטא רק במעשה אבל חוה חטאה גם בדבור שהסיתה לאדם וכמו שאמרו חז"ל נתנה עליו בקולה כו' ולתיקון המעשה הוא עמל מלאכה דמעשה המצות ונגד זה הוא תורה שבכתב ושם הוא תורה מן השמים. כטעם בראתי יצר רע בראתי תורה כו' כי נגד גוף העבירה דאכילה בפועל שהוא שורש היצר ומשכא דחויא שנולד באדם ונגד זה הוא קול הנחש ההולך מסוף העולם ועד סופו שהוא כלול משני הקולות דאנא ודעורו כמו שכתבתי לעיל כי אצלו פשיטת העור היא מיתה וגם היא לידה לגוף האדם לדבר זה נעשה על ידי הקללה דהשם יתברך כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק י"ד) וקללת השם יתברך לנחש הוא ממילא ברכה לאדם [ונגד עשרה דאדם ועשרה דחוה הם העשרה דנחש שכל אחד כלול מב' ונגד מיתה לאדם וצער הלידה דחוה הוא עור דנחש הכולל שניהם כנ"ל והוא תיקון לשניהם] כי על ידי זה יהיה תיקונו במה דחאב, אך לפי ששורשו מרע הוא רק על ידי השם יתברך והיינו על ידי דבור השם יתברך בזה שיפשוט הנחש עור וכמו שכתוב ויעש ד' וגו' כתנות עור:

ופעולת ד' בהכרח טובה וסופו לטוב ולכך בעמל מלאכה שם העיקר התיקון מהשם יתברך וכידוע דמשה רבינו ע"ה [שהוא יעקב מלגאו] ודוד הם זכר ונקיבה, וכן תורה שבכתב ותורה שבעל פה והם נגד אדם וחוה דאשה היא שורש החסרון ובה הדבור

כמו שאמרו חז"ל דהדבור מצוי וכדאיתא בקידושין (מ"ט ע"ב) עשרה קבין שיחה [פירוש תפלה כנ"ל, ופירוש גם שלא במתכוין לדבר] כו' ובה החסרון בדבור וגם במעשה ובה ההשתדלות [דגם במעשה אצלה שלא נצטוית בפירוש אין כאן בראתי יצר רע שהוא רק על ידי ציוי השם זה נקרא בראתי יצר רע דבלאו הכי מה צורך לצווי רק שממילא היה בה מאחר שנטלית מאדם אחר הצווי] כמו שכתוב בפ' אשת חיל וכל הסיעתא דשמיא שיש לאדם הוא רק על ידי הדבור, כמו ששמעתי על פסוק שפתי צדיק ידעון רצון. וכמ"ש כת הקודמין על אלו דברים שעומדין ברומו של עולם וכמו שכתבתי במקום אחר, והיינו לאתדכאה במה דחאבו בקול כנ"ל, דעל זה הוא עיקר השתדלות ועמל אדם לתקן, ועל ידי הדבור נולד הק"ד שהשלשה קולו מולידי הקלא דהדרא הם גם כן נעשה במה דחאבו על ידי השלשה קללות דאדם וחוה ונחש [רצה לומר ב' קללות בנפש וצירופם בגוף דמשכא דחויא כנז"ל], כי כל הנפשות שהיה מיום הבריאה השאירו אחריהם ב' קולות אלו בהכרח שהוא פרטות התעוררות של כל נפש בצעקה דעורו וצעקה דאנא ד' כמו שכתבתי לעיל דמ"ג ע"ב, וכל דבורים של אדם מוליד קלא דהדרא, פירוש דמתדבקים במינם, שבדבור הוא כח הפריחה וההתפשטות להישמע לאדם אחר ע"כ האותיות פורחות ומתפשטות באויר, ועל ידי זה מתדבקים בקולו אלו שהם מסוף העולם ועד סופו פירוש שאין שום מקום פנוי מהם ומולידים סיעתא וחזרת הקול לנפש המדבר על ידי אותן נפשות, וכל סיעתא שנולד לאדם שהוא כטעם אוקמא גירסא ואסוקי שמעתא אליבא דהלכתא הוא רק על ידי סוד הקלא דהדרא הזה שהוא הדבקות נפשות אחרות דלכן שמח רשב"י בגלוי סוד הקלא דהדרא מאוד ע"ש כי הוא שורש גדול] וקול דנחש שהוא תיקון שלימות המשכא דחויא שהוא מתנת השם יתברך הוא רק לזיניה על ידי קול הכאה כנ"ל, דכך הוא תיקון משה רבינו ע"ה לשורש המשכא דחויא על ידי יסורין שהם הכנה לשלשה מתנות כו' דבר שהוא מתנה בלא עמל אדם [שאז הסיעתא דשמיא גם כן על ידי נפש אדם אחר] שההכאה גם כן נולד על ידי הנחש שהוא הנושך לאילתא, וכדאיתא בפרשת פנחס דהם ב' נשיכות נגד ב' הכאות דמשה רבינו ע"ה על הצור בראשונה דם הוא מיתת אהרן והדם הוא מוליד טומאה כי מוסיף טעות וכמו שנתבאר לעיל, ואחר כך מים ושותין כל החיות הוא מה שכתוב בפ' וארא כ"ז סע"א דדוד מקריב כל חיתו שדי לגבי ימא וכיון דאתא שלמה נפק ימא ומשקי להו, פירוש החיות הם כל כחות הגופנים [ובראשונה לתנינייא רברביא הוא רזא דתנין הגדול. דההתחלה מתקן השורש הנעלם כששותה מיד של שלמה רצה לומר חכמת שלמה משם הוא נמשך. ומובן על פי מה שנתבאר לעיל ואין כאן מקום להאריך עוד] וזהו אחר הכאה שניה

והוא אחר מיתת משה רבינו ע"ה. דהתחלת כניסה לארץ הוא התחלת דרגא דשלמה המלך ע"ה שבימיו הוא שלימות הארץ, אך מכל מקום אינו שלימות גמור הקיים לגמרי בפועל נגלה. שהרי עדיין היו צריכים יסורין, כי עדיין אין נגלה כנ"ל, רק בהעלם קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ומעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי. אך בגלוי אין כן כי עדיין צריך להשתדלות דקלא דהדרא:

ושלמה המלך ע"ה לא ידע זה דדרך נחש עלי צור, שחשב שמצד מדרגתו אינו כן וראה שגם אצלו הוא כן [והיינו מצד שלא ידע דרך הנשר בשמים, פירוש הנשר הוא הבלא הנ"ז כנז"ל. ולא השיג שלו לגמרי כנז"ל. והוא מצד שלא ידע דרך אני' בלב ים. הוא ים של שלמה מדרגת המלכות. והלב הוא דוד. אבל שלמה מדרגתו המוח כנ"ל] ובאמת בכ"מ דרך רצה לומר דרך התורה כמו שכתבתי במקום אחר, והיינו כמו שכתוב בזוהר ויחי רמ"ג ב' דתיקונא דכורסייא דשלמה היה גם כן נחש דלכן דן נחש יעוש"ב, ולעולם נחש הוא רע ולכן אז"ל דדן הוא קיסרי שעליה אז"ל במגילה (ו' ע"א) קיסרי וירושלים כו' שהם ממש שני הפכים רק במלאכת שמים דן לעולם מחובר ליהודא כמו שאמרו חז"ל, ואז קיסרי וירושלים מחוברים כי אין נקרא קיסרי רק מצד הרע ומצד הטוב נקרא דן כטעם וגם הגוי וגו' דן אנכי, ששופך חמתו עליהם ודרך התורה הוא כך להיות במתקלא ימין ושמאל מיימינים ומשמאילים וכאשר קו האמצעי מחבר אז הכל אחד ביחוד גמור, ובעמל מלאכה שניהם מחוברים וגם בבנין בית המקדש דשלמה הוצרך לדן, ושלמה המלך ע"ה נתחבר בו רק שחשב שאין עוד נחש בעולם היינו שהוא רצה לעשות כלל דעמל פה בלא פרט דעמל תורה או שיחה דרצה לעשות שיחה ותורה אחד וז"ש בפ' ויחי ר"נ א' שלמה טעה בהאי כו' יעו"ש לשונו פירוש דימין דאברהם רצה לומר השתדלות לטוב כי אברהם הוא ראשית ההשתדלות דאדם וכמו שכתבתי במקום אחר בפירוש שמאל דוחה וימין מקרבת (סוטה מ"ז ע"א) דהוא משתדלות לדאכפיה [שהוא בדרגא דמשה רבינו ע"ה כנז"ל ואורייתא מסטרא דגבורה. ולכך נאמר קול גדול ולא יסף פירוש שלא היה לו התפשטות כי שמאל הוא הצמצום, וגם כן ולא פסק דמכל מקום בצמצום זה אינו נפסק כי האין סוף וההתפשטות מיוחדת בצמצום כנודע, וזה שאמרו חז"ל בשמות רבה (פרשה כ"ט) שלא היה לו בת קול כמו שכתבתי לעיל בענין הבת קול וקלא דהדרא שאינו ממדרגת משה רבינו ע"ה, והוא מצד פריחת הקול והתפשטותו] ודלא כללא, כענין טוב מאוד דרגא דדוד כנז"ל. וכשהוא בתכלית השלימות אז אין צריך לשום השתדלות ואין כסף נחשב כו' דלכן נאמר בשלמה ויחכם וגו' מכל וגו' כידוע דברז"ל על ארבעה נהרות דגן עדן שהם ד' מלכיות, היינו דכולם מושכות מגן עדן כי כל

חכמות העכו"ם מושכות מחכמה תתאה שבגן עדן, ועיין מדה"נ חיי קכ"ה סע"א יעו"ש לשונו דכשאבדה חכמת האומה היינו דחזר אותו נהר למקורו לגן עדן:

ושלמה המלך ע"ה חשב שקלט כל החכמות אליו הרי חזרו כל הנהרות לגן עדן והחכים מכל כו' מכל הנהרות הללו החזירם למקורם ואין עוד רע, אך באמת עיקר יניקת שלמה המלך ע"ה מגיחון כמו שכתבתי לעיל מהזוהר, והיינו דפישון נגד בבל [ובמדרש הנעלם שם איתא נגד מצרים ואין סותר הזוהר בא והבראשית רבה כי מצרים הוא שורש הנעלם לארבע מלכיות והחכמה כלולה גם כן בשורש הנעלם וכמו שכתבתי לעיל והכל נקרא בשם אחד וכן חכמתם אחד רק שהם בסוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה וכמו שכתבתי לעיל וכמו שכתבתי במקום אחר ואין כאן מקום להאריך] וממנו יצא נבוכדנצר והיינו דמצד התפשטות חכמה שבמוחו בלי הגדרה הוא חסרונו כנז"ל ולכך לא זכה להבל שלו שהוא לינק מפישון אז היה באמת תכלית השלמות רק הבל אביו שהוא נגד גיחון דהיינו לעומת פרצוף הבינה שבלב שזהו מדרגתו כנ"ל ומשם ינק, ולכך היה כח לבבל להחריבו דפישון למעלה מגיחון, ושם לא היה בשלימות הגמור כנ"ל כטעם אין כסף נחשב שיצטרך לצמצמו, דכל חשיבות היינו צמצום שהוא מיזוג המדות להיות הכסף דוגמת זהב בחשיבות, ואצלו היה ההתפשטות בהתפשטות וכמו שכתבתי לעיל ד"מ ע"ב ולכך לא ידע דקדוקא דא דצריך קולות אלו ומה נעשה מהם. כי חשב דאין צריך עוד לסייעתא כלל ולדרך נחש רק כמו לעתיד [ומשה רבינו ע"ה ממש להיפך חשב תכלית השתדלות עד שאין דבור פועל כלל בהתעוררות בת קול שאינו דרגת משה כנ"ל, רק הכאה והתעוררות דרך נחש לתקן המשכא דחויא על ידי השתדלות ששם הסייעתא דשמיא הוא לגמרי מן השמים וכנז"ל ורצה לתקן שורש הנעלם, ונאמר לו אדרבה יען לא האמנתם דאמונה הוא מצד שורש הנעלם כנודע והוא גם כן סוף מעשה וברזא דשכון ארץ ורעה אמונה שאיתא בזוהר בחקותי דהכל אחד ולתקן שורש הנעלם הוא רק על ידי זה, ומשה רבינו ע"ה ראה שאין כחו בפיו לפעול בדבור אך מכל מקום מאחר שהשם יתברך ציוה לו היה לו להאמין ולעשות כן אף על פי שהוא נגד שכלו שהיה מבורר לו שלא יפעול כלל, והוא מצד מעשה הכאה דאחר כך דלפי זה שנתברר דאין כחו בפיו כלל שהוא מצד רזא דאמונה וארץ, אבל אלו היה מדבר ומאמין בהשם יתברך שם למעלו משכלו שזהו תיקון דשורש הנעלם והיה דבק בדרגא דאמונה וארץ ובסוד הדבור והיה פועל באמת על ידי זה, אך באמת זה דרגא דארץ ואינו ממדרגת משה רבינו ע"ה כלל וכנז"ל] ובאמת קלא דנחש לא אחיד כלל בקלא דאדם כדאיתא בזוהר שם רק בהכאה וזה לא היה בימי שלמה רק בסבא דמשפטים קי"א א' איתא דאחיד בקלא דאשה בשני

נשין יעוש"ב והיינו מי שיש לה כח ההתפשטות יותר מדאי גם בנידותה או כח הצמצום יותר מדאי יעו"ש כי מנחש הקדמוני ראינו דיש לו אחיזה באשה ומשם הוא דרך נחש עליה צור:

וב' נשיכות הם נגד ב' כחות הנז' ואצל שלמה היה בהתפשטות יותר רק שהיה באמת בטהרה אך שאין מבורר ועל זה נאמר כי יפלא וגו' בין דם לדם, ואז"ל בפלוגתא דעקביא בן מהללאל ורבנן בדם ירוק פירוש כמו שכתוב בנדרים (ל"ב ע"א) שהוריקן בזהב [עבתו"ס חולין (מ"ז ע"ב) וסוכה (ל"א ע"ב), פירוש דבאמת היה בו יראת ד' טהורה וצמצום מיוחד בהתפשטות רק שלמראית עין היה צריך צמצום יותר [ולכך נכתב מעשה דשלמה בגיטין פרק מי שאחזו כי משמשתו נידה צריך גט, אך באמת הוא בסוד מי שאחזו קורדייקוס שהוא השד והרוח רע מצידו הוא מרכין בראש לדרש כביכול ולא באמת והבן היטב וגם מעשה דחורבן כתוב בגיטין רק בפרק הניזקין, ולכך מסיימת במגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד דמעות דמצידם מבורר דאי אפשר לגרש רק בערות דבר לבית שמאי [שהם מדת הדין שיש מקום טענה להקדחת תבשיל או מציאת אחרת נאה] וזה אי אפשר כלל כמו שאמרו חז"ל גבי עגל שאמר משה רבינו ע"ה המשל מנבעלה לצורה יעוש"ב, ולבית הלל ולרבי עקיבא אי אפשר גם להקדחת תבשיל ומציאת נאה ואין כאן מקום להאריך] ולכך גלו לבבל ואז"ל בפסחים (פ"ז ע"ב) לבית אמן, כמו שכתוב בסנהדרין (כ"ד ע"א) נועם וחובלים על תלמידי חכמים שבבל וארץ ישראל היינו אהבה ויראה ימין ושמאל דבבבל צריכים לברר היראה דשם עניות דתורה, וכמו שכתבתי במקום אחר ולכן חובלין זה לזה בהלכה כמו שכתוב ברעיא מהימנא על בחומר ובלבינים וגו' כי על ידי הפלפול משבר הרע ולכך בבל לצפונא דארץ ישראל קיימא ואברהם אבינו היה הלוך ונסוע הנגבה לדרגא דיליה, ובני ארץ ישראל כי היכי דהם הכא הם התם בעולם הבא ואינו עולם הפוך רק בדרגא דבני בבל שהוא בירור היראה שם הוא המחשכים ושם הוא הטענות על שלמה כנז"ל דכ"ט ע"ה [ושלמה המלך ע"ה כולל שניהם הוא דברזא דארץ וממנו יצא בבל] ולכך משם צמח הגלות [וממנו יצא נבוכדנצר טענה זו שאין היראה מבוררת] וזהו לבית אמן דמשם לידת שורש דבני ישראל מסטרא דגבורה, ולכך בעולי גולה היה עזרא העיקר לגבי נחמיה כהן גדול מעולה ממלך דכהנים ברזא דיראה כמו שכתוב ואתנם לו מורא ויראני ומלכות בית דוד תוקף האהבה דשיר השירים כנודע, ולכך היה מלכות בכהנים בבית שני, ובסוף ספר יוסיפון גם בקבלת הראב"ד פירוש נועם וחובלים על ממשלת הנשיאים מבית דוד והחשמונאים, והוא גם כן אמת והכל אחד עם דרש הגמרא, וע"ש דפירשו כלי רועה אוילי על העבדים מהורדוס הוא בסוד עבדי שלמה

שנתבאר לעיל ד"מ ע"ב כשנתהפך הכתר מכהונה למלכות אצל ינאי שהוא הראשון הנקרא בשם מלך, ואז אמרו לו הנח כתר כהונה כו' (קידושין ס"ו ע"א), כי אלו ב' כל זמן שאין מבורר יחודם כמו שיהיה לעתיד אז הוא כמו שני הפכים ונולד להם פסול וטענה על כתר כהונה ושאינו מזרע של אהרן ומצד זה נמשך ממשלת העבדים והם גרמו חורבן הבית כמו שאמרו חז"ל בסוטה (מ"א ע"ב) על שהחניפו לאגריפס, כי הודו בני ישראל להתפשטות גדר מלכות זה עד שיגיע גם לעבדים להיות כאחינו וזה גורם חורבן כמו שכתבתי לעיל בשלמה המלך ע"ה רק דהם באדום, כמו ששמעתי דכהן ומלך הם בפרט מוח ולב, כמו שכתוב בספר יצירה דלב מלך בגוף:

ואל תתמה עמש"ל בדוד ושלמה [וכיוצא בו בשאר סתירות רבות בכינויים והתייחסות הכחות שונות בכמה מקומות בדברינו וגם כן תמצא בזוהר ורעיא מהימנא בכמה מקומות] כי בפרטי פרטות גם כן כלול מהכל ובחכמת שלמה יש גם כן שניהם, שלמה כמו הלב והכהנים בני צדוק [הנזכרים ביחזקאל שיהיה לעתיד שאז יהיו דרגא דשלמה בשלימות. וכן בימי דוד היה צדוק עצמו כהן גדול שהוא המוח במדרגתו] המוח שבמוח, והוא היותר סמוך לשורש הנעלם, ומצד תוקף התפשטות דשם כשיש מלכות לא עלו העבדים במדרגת שרים כעבדי שלמה רק במדרגת מלכים ונעשה שפחה כי תירש גבירתה ונשמדו החשמונאים, היינו שעלו למקורם ושורש הנעלם לגמרי ונעלמו לגמרי מצד תוקף ההתפשטות, ובזה עוררו לאדום שהוא בסוד נעוץ סופה בתחילתה דלכך רישיה דעשו בעוטפיה דיצחק ופושט טלפיו כו' ובאים מכחו של זקן כמו שכתבתי במקום אחר, ואנו עכשיו בגלות לתקן זה ולכך בתר בני בבל גרריה שעיקר העסק לברר היראה שהיא יראת ד' טהורה באמת, ולכך יבוא פנחס זה אליהו קודם למשיח לברר היראה שהוא ברזא דכהונה והוא המברר המשפחות כמו שאמרו חז"ל, וטיהר את בני לוי מקודם כדאיתא שם שלא יהיה עליהם טענה דהנח כתר כהונה כו' שגם במלכותם לא פרקו עול יראת שמים חס ושלום מעליהם, ואז ממילא אחר כך יהיה יום דביאת בן דוד שהוא בירור הכל שהוא בירור האהבה דאחר שנתבררה היראה ממילא האהבה מבוררת דעיקר הטענה על האהבה לפי שהוא בלא יראה [והנה היראה בלב והאהבה במוח והיינו דמלך בלב כנ"ל דשם הוא בירורו ובירור הכהן במוח הוא באהבה ואין כאן מקום להאריך] ולכן יהיה נחלת הכהנים סמוך יותר לבית המקדש מנחלת הנשיא שיהיה מזה ומזה משני צדדי הכהנים, כמו שכתבו המקובלים דלעתיד יהיה יצחק ראש ההנהגה ואהבה מלבוש ליראה ויהיה בתוכו יראה לברר שנקודת לבו דבוק ביראה, ואצל הכהנים נקודת לבם הבית המקדש שהוא מטתו שלשלמה דשיר השירים, ותוקף

האהבה דהשם יתברך והבית המקדש הוא ברזא דיעקב המחבר ומייחד אהבה ויראה להיות אחד ממש, והוא צורת אדם דמרכבה ממש נקרא בשמו של הקב"ה וכמו שאמרו חז"ל דיעקב קראו בית ולכך היה ברית דפנחס על ידי משה רבינו ע"ה שהוא יעקב מלגאו כנז"ל ואין כאן מקום להאריך עוד: